

Militair Rechtelijk Tijdschrift

Gedrukt en uitgegeven op last van het Ministerie van Defensie

Jaargang LXVII
Januari/Februari 1974

Aflevering

1

Staatsuitgeverij 's-Gravenhage

INHOUD

Strafrechtspraak

Dpl. soldaat met groot verlof voldoet opzettelijk niet aan wettige oproeping voor de werkelijke dienst. (W.M.Sr. art. 60, 150; W.Sr. art. 24)	1
Machinist 1e kl. keert na ziekte niet naar zijn schip terug, wetend dat dit voor een reis naar het buitenland zou vertrekken; desertie. (W.M.Sr. art. 13, 98(3))	3
Diefstal in vereniging met verbreking van sigarettenautomaat; H.M.G. verwerpt door krijgsraad toegepaste splitsing van tegen twee personen aangebrachte zaak. (RLLu art. 193; P.I. art. 77a; W.Sr. art. 311)	6
Dpl. soldaat weigert tijdens veldloop verdere deelname na op zijn strafbaarheid te zijn geweest. (W.M.Sr. art. 114)	12
Het bevel de kazerne niet te verlaten, resp. daarheen terug te keren niet uitgevoerd; hierdoor tevens opzettelijk ongeoorloofd afwezig geweest. (W.M.Sr. art. 97, 114)	14
Dpl. rijder steelt een auto en rijdt daarmee onder invloed en zonder rijbewijs. (W.Sr. art. 310; W.V.W. art. 9, 26)	17
Dpl. soldaat pleegt joy-riding met mil. motorrijtuig en geeft geen gehoor aan stopteken van politie. (W.M.Sr. art. 165; W.Sr. art. 184)	21
Zijn auto op de vliegbasis Ypenburg geparkeerd buiten de parkeervakken; vrij-spraak omdat het parkeerverbod niet naar de eisen der wegenverkeerswetgeving was aangegeven. (W.M.Sr. art. 167)	25
Met gladde banden en ondeugdelijke stuurinrichting en voetrem gereden. Krijgsraad veroordeelt bij verstek, doch H.M.G. acht dit onjuist aangezien het daartoe vereiste verzoek door beklagde niet was ingediend. (RLLu art. 179; P.I. art. 77; W.V.R. art. 13)	28
Als onderofficier van de wacht behorende tot het wachtvolk zijn kamp zonder toestemming verlaten en niet op zijn post verschenen. Krijgsraad acht geen opzet aanwezig i.v.m. gebruik van alcohol en valium: vrijspraak; H M G. veroordeelt; zo al sprake was van een roes, hij had deze aan zich zelf te wijten. (W.M.Sr. art. 129(5))	35
Geweigerd uit bed te komen en de opdrachtgever beledigd en bedreigd. (W.M.Sr. art. 11, 108, 114; W.Sr. art. 63)	40
Als wachtcommandant zijn post eigendunkelijk verlaten en naar huis gegaan. (W.M.Sr. art. 129)	44

STRAFRECHTSPRAAK**Arrondissementskrijgsraad te Arnhem**

Tweede Kamer 's-Hertogenbosch

Vonnis van 10 januari 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonels L. Breure en G. N. Tack;
Raadsman: Mr. J. B. Kin.

Als dpl. soldaat met groot verlof, in het tijdvak gedurende hetwelk hij voor de militaire dienst kon worden opgeroepen, opzettelijk niet voldaan aan een wettige oproeping voor de werkelijke dienst.

Veroordeling tot f 250 geldboete.

(W.M.Sr. art. 60, 2°, 150; W.Sr. art. 24)

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM**TWEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH**

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen L.M., geboren 18 september 1946, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij te Ossendrecht, althans in Nederland, op of omstreeks 11 oktober 1971, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in het genot van groot verlof was en verkeerde in het tijdvak gedurende hetwelk hij voor de militaire dienst kon worden opgeroepen, opzettelijk, althans hoogst nalatig, niet heeft voldaan aan een wettige oproeping, afkomstig van het Hoofd Centraal Mobilisatiebureau K.L., om van 11 oktober 1971 tot en met 22 oktober 1971 te Ossendrecht voor herhalingsoefeningen in werkelijke militaire dienst te komen”;

Overwegende, dat uit een ten processe aanwezige justitiële verklaring gedagtekend 15 juni 1972 en ondertekend door het Hoofd Bureau Informatieverwerking te Amersfoort, blijkt dat de dienstplichtig soldaat L.M. behorende tot de Koninklijke Landmacht, van 1 juni 1966 tot 31 maart 1968 in werkelijke militaire dienst is geweest en op 11 oktober 1971 in het tijdvak verkeerde waarin hij voor de militaire dienst kon worden opgeroepen;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Ik geef toe dat ik op 11 oktober 1971 in Ossendrecht als dienstplichtig soldaat met groot verlof in het tijdvak verkerende, waarin ik voor de militaire dienst kon worden opgeroepen, met opzet niet heb voldaan aan een wettige oproeping afkomstig van het Hoofd Centraal Mobilisatie-

bureau Koninklijke Landmacht om van 11 oktober 1971 t/m 22 oktober 1971 voor herhalingsoefeningen in werkelijke dienst te komen. Van 7 oktober 1971 tot 18 oktober 1971 ben ik bij mijn ouders in Vinkeveen geweest. Bij mijn thuiskomst in Delft vond ik de oproeping in mijn brievenbus. Vanaf dat ogenblik heb ik willens en wetens hieraan niet voldaan.

Overwegende, dat Andreas Johannes van Keeken, oud 54 jaar, ambtenaar der Gemeente Delft, wonende te Delft, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

In de tweede helft van de maand augustus 1971 heb ik als chef van het bureau militaire zaken van de Gemeentesecretarie in Delft van het Centraal Mobilisatiebureau Koninklijke Landmacht in Amersfoort ontvangen de oproeping gericht tot de dienstplichtige met groot verlof L.M. ter opkomst voor herhalingsoefeningen van 11 tot 22 oktober 1971, met het verzoek deze te doen uitreiken aan de opgeroepene. Hiertoe heb ik één van die dagen deze M. aan zijn adres in Delft een oproepingskaart gestuurd, waarop een ieder kon lezen mijn verzoek aan hem tot het in ontvangst komen nemen van een oproeping voor herhalingsoefeningen.

M. heeft hierop niet gereageerd. Vervolgens ben ik met 's mans oproeping naar zijn huisadres gegaan. Een huisgenoot van hem heb ik de oproeping afgegeven, met het verzoek deze aan de hem kennelijk bekende M. af te geven. Deze huisgenoot heeft mij verzekerd de oproeping te zullen doorgeven.

Overwegende, dat François Augustijn van Tol, oud 36 jaar, ingenieur, wonende te Bilthoven, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd;

Blijkens de gegevens van mijn administratie heeft in de door mij toen gecommandeerde B-Compagnie van het 56 Infanteriebataljon in Ossendrecht de hierbij ingedeelde soldaat L.M., dienstplichtige met groot verlof doch met mijn Compagnie opgeroepen voor herhalingsoefeningen van 11 t/m 22 oktober 1971 in dit gehele tijdvak blijkens de dagelijkse appels onafgebroken zonder recht of toestemming bij de dienst gemankeerd.

Overwegende, dat ten processe aanwezig is een schrijven d.d. 19 augustus 1971, en ondertekend door het Hoofd Centraal Mobilisatiebureau Koninklijke Landmacht gericht aan de Burgemeester van de Gemeente Delft, inhoudende het verzoek een oproeping voor herhalingsoefeningen te doen uitreiken aan L.M.

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende genoemde brief slechts gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden: „of omstreeks” en „althans hoogst nalatig”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:
*„Als militair opzettelijk niet voldoen aan een wettige oproeping voor de
 „werkelijke dienst”*,
 voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 150 van het Wetboek van Militair
 Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen be-
 klaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is
 aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of
 omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden
 opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming
 acht met de ernst van het gepleegde feit, en de omstandigheden waar-
 onder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot geldboete van f 250, subs. 25 dagen hechtenis –
Red.].

Permanente krijgsraad Nederland voor de zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 7 februari 1973

Fgd. President: Mr. A. Berkhout; *Leden:* J. A. J. M. van der Meulen,
 kapitein-luitenant ter zee vlieger, Mr. A. Volbeda, luitenant ter zee
 der eerste klasse;

Raadsman: R. Schuitema, luitenant ter zee van administratie der
 eerste klasse.

Desertie (achterzeiling).

*Beklaagde, ziek thuis zijnde, is nadat hij genezen was niet naar zijn schip
 teruggekeerd, wetende dat dat schip voor een reis naar het buitenland zou
 vertrekken.*

Gedeeltelijk voorwaardelijke militaire detentie.

(W.M.Sr. art. 13, 98 (3))

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT TE 'S-GRAVENHAGE

in de zaak van de Fiscaal bij die krijgsraad, eiser, tegen J.C.H., geboren
 28 mei 1952, machinist der eerste klasse, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 19 december 1972, aan de voet van welk
 stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als machinist der eerste klasse aan boord van Hr. Ms. Noord-Brabant te Den Helder, aldaar op 20 september 1972, te ongeveer 08.00 uur, opzettelijk ongeoorloofd niet van „ziek thuis” of anderszins aan boord van genoemd schip of bij de marinekazerne Willemsoord te Den Helder is teruggekeerd en sedertdien, ofschoon hij wist, althans redelijkerwijs kon vermoeden dat genoemd schip op of omstreeks 9 oktober 1972 voor een reis naar het buitenland naar zee zou vertrekken, opzettelijk voortdurend zonder vergunning afwezig is gebleven, totdat hij zich op 19 oktober 1972, te ongeveer 14.35 uur, aan boord van Hr. Ms. Noord-Brabant heeft teruggemeld, hebbende hij tengevolge van vorenbedoelde afwezigheid een reis van Hr. Ms. Noord-Brabant naar het buitenland, aangevangen op 9 oktober 1972, te ongeveer 11.55 uur „geheel of gedeeltelijk niet mede gemaakt”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, heeft verklaard: *J.C.H.*, oud 20 jaar, *als beklagde*:

Ik ben, toen ik diende als machinist der eerste klasse aan boord van Hr. Ms. Noord-Brabant te Den Helder, aldaar op 20 september 1972 opzettelijk ongeoorloofd niet van „ziek thuis” of anderszins aan boord van Hr. Ms. Noord-Brabant of bij de marinekazerne Willemsoord te Den Helder teruggekeerd. Sedertdien ben ik, ofschoon ik wist dat Hr. Ms. Noord-Brabant op of omstreeks 9 oktober 1972 voor een reis naar het buitenland naar zee zou vertrekken, opzettelijk voortdurend zonder vergunning afwezig gebleven. Ik heb mij op 19 oktober 1972, te ongeveer 14.35 uur aan boord van Hr. Ms. Noord-Brabant teruggemeld.

Ik heb tengevolge van vorenbedoelde afwezigheid een reis van Hr. Ms. Noord-Brabant naar het buitenland, aangevangen op 9 oktober 1972, te ongeveer 11.15 uur, geheel of gedeeltelijk niet medegemaakt;

Overwegende, dat een op ambtsbelofte opgemaakt proces-verbaal no. 24/C/1972, van de Koninklijke Marine Recherche, opgemaakt door W. Cappon, verbalisant, sergeant van speciale diensten rechercheur, onbezoldigd ambtenaar van het Korps Rijkspolitie, zakelijk onder meer inhoudt:

als relaas van verbalisant:

Op verzoek van de commandant van Hr. Ms. Noord-Brabant heb ik, verbalisant, een onderzoek ingesteld naar de gedragingen van *J.C.H.*, machinist der eerste klasse, marinenummer, geplaatst aan boord van genoemd schip. Hierbij bleek mij:

- dat H. sedert 11 september 1972 „ziek thuis” was;
- dat H. na controle van een arts de opdracht heeft gekregen om zich op 20 september 1972 terug te melden aan boord van Hr. Ms. Noord-Brabant;
- dat H. zich op genoemde datum niet heeft teruggemeld;
- dat op 30 augustus 1972 het vaarprogramma van genoemd schip

voor de maand september 1972 is bekend gemaakt aan de bemanning.

Overwegende, dat een zich in het procesdossier van beklagde bevindend bescheid, zijnde een uittreksel uit het scheepsjournaal van Hr. Ms. Noord-Brabant, ddo. 24 oktober 1972, opgemaakt en ondertekend door de commandant van Hr. Ms. Noord-Brabant, P. J. A. Wehrens, kapiteinluitenant ter zee, zakelijk onder meer inhoudt:

Op 6 oktober 1972: Mach 1 J.C.H. mankeert sedert 20 september 1972.

Op 9 oktober 1972: 11.55 uur vertrek naar zee. Mach 1 J.C.H. nog steeds mankerende.

Op 19 oktober 1972: Mach 1 J.C.H. meldt zich ten 14.35 uur aan boord terug;

Overwegende, dat de krijgsraad door de inhoud van voorschreven bewijsmiddelen, wettig en overtuigend bewezen acht, met beklagdes schuld daaraan, hetgeen beklagde is ten laste gelegd, met dien verstande dat als bewezen wordt aangenomen:

„dat hij, dienende als machinist der eerste klasse aan boord van Hr. Ms. „Noord-Brabant te Den Helder, aldaar op 20 september 1972, opzettelijk „ongeoorloofd niet van „ziek thuis” of anderszins aanboord van genoemd „schip of bij de marinekazerne Willemsoord te Den Helder is teruggekeerd en sedertdien, ofschoon hij wist, dat genoemd schip op of om „streeks 9 oktober 1972 voor een reis naar het buitenland naar zee zou „vertrekken, opzettelijk voortdurend zonder vergunning afwezig is „gebleven, totdat hij zich op 19 oktober 1972, te ongeveer 14.35 uur, aan „boord van Hr. Ms. Noord-Brabant heeft teruggemeld, hebbende hij „tengevolge van vorenbedoelde afwezigheid een reis van Hr. Ms. Noord-„Brabant naar het buitenland, aangevangen op 9 oktober 1972, te onge-„veer 11.55 uur geheel of gedeeltelijk niet mede gemaakt”;

Overwegende, dat het bewezenverklaarde dient te worden gekwalificeerd als:

„*Desertie, gepleegd in tijd van vrede*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 98 aanhef en sub 3e Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde deswege strafbaar is;

Overwegende, dat de krijgsraad, gelet op de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder dit is begaan, in aanmerking genomen dat niet gebleken is dat beklagde eerder terzake van misdrijf of overtreding werd veroordeeld, van oordeel is, dat hieronder genoemde straf moet worden opgelegd;

Overwegende, dat de krijgsraad termen aanwezig acht te bevelen van de militaire detentie van zeven weken een gedeelte, groot drie weken, voorwaardelijk niet ten uitvoer te leggen, terwijl het militaire belang zich daartegen niet verzet;

[Volgt: veroordeling tot militaire detentie van 7 weken, waarvan 3 weken voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaar — *Red.*].

NASCHRIFT

Beklaagde is van 20 september tot 19 oktober te 14.35 uur opzettelijk ongeoorloofd afwezig geweest. Daarmede zijn de 30 dagen van artikel 98 (2) niet vol. De Krijgsraad heeft de kwalificatie „desertie” dan ook opgehangen aan artikel 98 (3) en niet aan artikel 98 (2).

Nu verwijst artikel 98 (3) voor de vereisten, waaraan „achterzeiling” moet voldoen, naar artikel 96 (2) en die vereisten zijn dat de militair het bevel tot een reis naar het buitenland moet hebben geweten of redelijkerwijs moet hebben vermoed. Dat is iets anders dan wat de tenlastelegging (en de bewezen verklaring) inhoudt, n.l. dat hij wist of redelijkerwijs kon vermoeden dat het schip naar het buitenland zou vertrekken. In de wet staat het bevel centraal en daarop werden dan ook tot dusverre de tenlasteleggingen toegesneden. De bewijsmiddelen geven voldoende grond voor het aannemen van wetenschap van dit bevel.

W.H.V.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Tweede Kamer te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 21 februari 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Luitenant-kolonel G. J. T. Vermeulen en L. H. van der Veen;

Tenlaste gelegd: diefstal in vereniging en met verbreking; bewezenverklaard: diefstal in vereniging. Twee weken gevangenisstraf, waarvan één week voorwaardelijk.

De krijgsraad had de aanvankelijk tegen twee beklaagden aangespannen strafzaak gesplitst en de tenlastelegging in het enkelvoud getransponeerd, met invoeging van de naam van de andere beklaagde als mededader.

Het Hoog Militair Gerechtshof (zie sententie achter het vonnis) doet opmerken dat, hoewel de notulen ter terechtzitting omtrent een bevolen splitsing van zaken niets inhouden, moet worden aangenomen dat de krijgsraad zodanige splitsing heeft bevolen. De krijgsraad heeft echter niet alleen de tenlastelegging onjuist in het vonnis opgenomen, maar bovendien niet beraadslaagd en beslist naar aanleiding van het bij inleidende dagvaarding tenlastegelegde.

Het Hof doet ten principale recht op het bij inleidende dagvaarding tenlastegelegde (zonder gebruikmaking van de verklaring van de mededader)

en acht diefstal in vereniging en met verbreking bewezen. Twee weken gevangenisstraf (onvoorwaardelijk).

(RLLu art. 193; P.I. art. 77a; W.Sr. art. 311 (4) en (5))

DE ARRONDISEMENTS-KRIGSRAAD TE ARNHEM

TWEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH

in de zaak van de Auditeur-Militair hij die Krijgsraad, eiser, tegen:

(1) enzovoorts,

(2) R.J., geboren te Rotterdam, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde na splitsing is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 3 juli 1972 te 's-Hertogenbosch tezamen en „in vereniging met H.M. met het oogmerk van wederrechtelijke toe- „eigening heeft weggenomen ± 25, althans een aantal, pakjes sigaretten, „toebehorende aan Henricus Klijn, althans aan een of meer anderen dan „aan hem, beklaagde, waarbij hij de weg te nemen pakjes sigaretten onder „zijn bereik heeft gebracht door verbreking van het glas van een siga- „rettenautomaat, waarin zich die pakjes sigaretten bevonden”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ter terechtzitting onder meer zakelijk heeft verklaard:

Toen de soldaat H.M. en ik op 3 juli 1972 om ongeveer 02.00 uur door de Visstraat te 's-Hertogenbosch liepen, zagen wij aan de buitenmuur van een sigarenwinkel een sigarettenautomaat hangen. Wij zijn toen samen naar die automaat toegegaan om daar sigaretten uit weg te nemen. Ik heb, samen met M., ter toeëigening tien pakjes sigaretten uit de automaat weggenomen en later nog een paar pakjes meer. Ook de soldaat M. heeft daaruit toen een aantal pakjes sigaretten ter toeëigening weggenomen.

Noch M. noch ik had van iemand recht of toestemming gekregen bedoelde pakjes sigaretten die, naar ik later vernam, eigendom waren van een zekere H. Klijn, weg te nemen en zich toe te eigenen;

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal nr. P. 175/72, opgemaakt en gesloten te 's-Hertogenbosch op 13 juli 1972 door Hendrik Gerrit Jan Slegh, opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee en Jacobus Wilhelmus Mik, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, beiden behorende tot de Brigade 's-Hertogenbosch, onder meer zakelijk inhoudt:

als verklaring van H. M.:

Toen de soldaat R.J. en ik op 3 juli 1972 om ongeveer 02.00 uur door de Visstraat te 's-Hertogenbosch liepen, zagen wij op zeker moment aan de buitenmuur van een sigarenwinkel een sigarettenautomaat hangen. Wij zijn toen naar die automaat toegegaan om daar sigaretten uit weg te nemen. Daarop heb ik ter toeëigening een aantal pakjes sigaretten uit de

automaat weggenomen. Ook de soldaat J. heeft daaruit toen een aantal pakjes sigaretten ter toeëigening weggenomen.

Noch J. noch ik had van iemand recht of toestemming gekregen bedoelde pakjes sigaretten die, naar ik later vernam, eigendom waren van een zekere H. Klijn, weg te nemen en zich toe te eigenen;

als verklaring van Henricus Klijn:

Ik ben eigenaar van een sigarenwinkel, gelegen aan de Visstraat te 's-Hertogenbosch. Aan de buitenmuren van mijn winkel hangen drie automaten; twee daarvan zijn sigarettenautomaten. De beide sigarettenautomaten waren gevuld met pakjes sigaretten van verschillende merken. Op 3 juli 1972, te omstreeks 07.45 uur, kwam ik bij mijn winkel. Ik zag toen dat er pakjes sigaretten uit een van de automaten waren gehaald. Deze pakjes sigaretten waren mijn eigendom. Ik heb niemand recht of toestemming gegeven bedoelde sigaretten weg te nemen en zich toe te eigenen;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij op 3 juli 1972 te 's-Hertogenbosch tezamen en in vereniging met H.M. met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen een aantal pakjes sigaretten, toebehorende aan Henricus Klijn;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als: „*diefstal door twee of meer verenigde personen*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 311, eerste lid, aanhef en sub 4, juncto artikel 310 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit, en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de duur van 2 weken, waarvan 1 week voorwaardelijk, proeftijd 2 jaar — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 27 juni 1973

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, schout-bij-nacht Bakker,

generaals-majoor Coopmans, Bruinier en Lagerwerff (plv.);
(zie het vonnis hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

in de zaak van de Auditeur-Militair bij de arrondissementskrijgsraad te Arnhem, tweede kamer te 's-Hertogenbosch, appellant, tegen R.J., dpl. soldaat, geïntimeerde en van R.J., dpl. soldaat, appellant, tegen de auditeur-militair voornoemd, geïntimeerde,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, behoudens ten aanzien van de straf en met vernietiging van dat vonnis in zoverre, de beklaagde zal veroordelen tot twee weken gevangenisstraf;

Gelet op het onderzoek ter terechtzitting in eerste aanleg en in hoger beroep;

Overwegende, dat bij inleidende dagvaarding aan beklaagde en zekere H.M. is telastegelegd:

„dat zij, op of omstreeks 3 juli 1972 te 's-Hertogenbosch tezamen en „in vereniging met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening hebben „weggenomen ± 25, althans een aantal, pakjes sigaretten, toebehorende „aan Henricus Klijn, althans aan een of meer anderen dan aan hun, „beklaagden, of één van hen, waarbij zij de weg te nemen pakjes sigaretten „onder hun bereik hebben gebracht door verbreking van het glas van een „sigarettenautomaat, waarin zich die pakjes sigaretten bevonden”;

Overwegende, dat — hoewel de van de terechtzitting in eerste aanleg gehouden notulen niets inhouden omtrent een door de krijgsraad bevolen splitsing van de zaken tegen beklaagde en voornoemde M. — nochtans moet worden aangenomen, dat de krijgsraad zodanige splitsing heeft bevolen, nu in de aanhef van het — alleen tegen beklaagde J. gewezen — bestreden vonnis is vervat, dat dat vonnis is gewezen „in de gesplitste „zaak van: de Auditeur-Militair bij deze krijgsraad eiser, tegen: 1. en- „zovoorts, 2. R.J., geboren te Rotterdam, 30 december 1952, dienstplich- „tig soldaat, registratienummer , ingedeeld bij de Stafcompagnie „Legerplaats Ossendrecht te Ossendrecht, burgeradres, Rotterdam, . . .”;

Overwegende, dat de krijgsraad in het bestreden vonnis heeft overwo- gen dat de beklaagde J. na splitsing is te laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 3 juli 1972 te 's-Hertogenbosch tezamen en in „vereniging met H.M. met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening „heeft weggenomen ± 25, althans een aantal, pakjes sigaretten, toebe- „horende aan Henricus Klijn, althans aan een of meer anderen dan aan „hem, beklaagde, waarbij hij de weg te nemen pakjes sigaretten onder zijn „bereik heeft gebracht door verbreking van het glas van een sigaretten- „automaat, waarin zich die pakjes sigaretten bevonden”;

en ten laste van die beklaagde heeft bewezenverklaard:

„dat hij op 3 juli 1972 te 's-Hertogenbosch tezamen en in vereniging „met H.M. met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft „weggenomen een aantal pakjes sigaretten, toebehorende aan Henricus „Klijn”;

Overwegende, dat uit het vorenoverwogene is af te leiden, dat in de beroepen uitspraak niet slechts de telastelegging onjuist is weergegeven, doch dat de beraadslaging en beslissing van de krijgsraad heeft plaatsgehad naar aanleiding van een telastelegging, als in de beroepen uitspraak weergegeven, en dat mitsdien de krijgsraad niet heeft beraadslaagd en beslist naar aanleiding van het bij inleidende dagvaarding telastegelegde, als waarop in het tweede lid van artikel 193 van de Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht wordt gedoeld;

Overwegende, dat derhalve het vonnis van de krijgsraad niet in stand kan blijven;

En alsnu naar aanleiding van het bij inleidende dagvaarding aan beklagde telastegelegde;

Overwegende, dat uit een ten processe aanwezige justitiële verklaring, gedagtekend 25 juli 1972 en ondertekend door de Commandant van de 435e Compagnie van Heutz Mobiel te Breda, blijkt dat de dienstplichtig soldaat R.J., registratienummer, behorende tot de Koninklijke Landmacht, op genoemde datum sedert 16 mei 1972 in werkelijke militaire dienst is;

Overwegende, dat het Hof uit de bestreden uitspraak overneemt de daarin weergegeven door de krijgsraad gebezigde bewijsmiddelen, met uitzondering van het ambtsedige procesverbaal nr. P. 175/72, opgemaakt en gesloten te 's-Hertogenbosch door H.G.J. Slegh, opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee en J. W. Mik, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee;

Overwegende, dat laatstbedoeld ambtsedig proces-verbaal onder meer zakelijk inhoudt:

1. als verklaring van beklagde aan verbalisanten:

dat hij, toen hij op 3 juli 1972 omstreeks 02.00 uur samen met de soldaat M. een bar te 's-Hertogenbosch had verlaten en in de richting van het station liep, aan de buitenmuur van een sigarettenwinkel een sigarettenautomaat zag hangen; dat M. en hij het glas van die sigarettenautomaat hebben stukgeschopt en verder met hun handen hebben vernield; dat zowel hij als M. daarna pakjes sigaretten uit die automaat heeft gehaald; dat wat later M. en hij door de gemeentepolitie te 's-Hertogenbosch zijn meegenomen naar het politiebureau aldaar;

2. als verklaring van Henricus Klijn:

Ik ben eigenaar van een sigarenwinkel, gelegen aan de Visstraat te 's-Hertogenbosch. Aan de buitenmuren van mijn winkel hangen twee sigarettenautomaten. Deze waren beide gevuld met pakjes sigaretten van

verschillende merken. Op 3 juli 1972 te omstreeks 07.45 uur kwam ik bij mijn winkel. Ik zag dat het glas van een van de automaten was vernield en dat alle pakjes sigaretten uit de automaat waren gehaald. Deze pakjes sigaretten waren mijn eigendom. Ik heb niemand recht of toestemming gegeven bedoelde sigaretten weg te nemen en zich toe te eigenen;

Overwegende, dat een op 3 juli 1972 opgemaakt ambtsedig proces-verbaal van A. J. L. Houdijk en N. J. Th. van den Broek respectievelijk hoofdagent en agent van gemeentepolitie te 's-Hertogenbosch, onder meer als relaas van verbalisanten zakelijk weergegeven inhoudt;

dat zij op 3 juli 1972 omstreeks 03.30 uur op de Isabella'aan te 's-Hertogenbosch twee militairen hebben aangetroffen, op wie bij onderzoek een aantal pakjes sigaretten werd aangetroffen; dat verbalisanten die militairen hebben aangehouden, welke aan het bureau van politie opgaven te zijn R.J. en H.M.;

Overwegende, dat het Hof op grond van de inhoud van vorenbedoelde en voormelde bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, met beklagdes schuld daaraan:

„dat hij en H.M. op 3 juli 1972 te 's-Hertogenbosch tezamen en in „vereniging met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening hebben „weggenomen een aantal pakjes sigaretten, toebehorende aan Henricus „Klijn, waarbij zij de weg te nemen pakjes sigaretten onder hun bereik „hebben gebracht door verbreking van het glas van een sigarettenauto- „maat, waarin zich die pakjes sigaretten bevonden”;

Overwegende, dat het aldus bewezenverklaarde oplevert:

„*diefstal door twee of meer verenigde personen, waarbij de schuldige het „weg te nemen goed onder zijn bereik heeft gebracht door middel van „verbreking”*,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 311, lid 1, onder 4o. en 5o., juncto artikel 310 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde deswege strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken, welke de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat het Hof de hierna te vermelden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden, waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon van beklagde;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend bewezen is hetgeen beklagde meer of anders is telastegelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan moet worden vrijgesproken;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis, waarvan hoger beroep en opnieuw rechtdoende: Verklaart beklagde schuldig aan het hierboven bewezenverklaarde en gekwalificeerde feit en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklagde tot gevangenisstraf voor de tijd van *twee weken*;

Verklaart niet wettig en overtuigend bewezen, hetgeen beklagde meer

of anders is telastegelegd dan hierboven als bewezen is aangenomen en spreekt hem daarvan vrij.

NASCHRIFT

(1) *Nu de krijgsraad heeft beraadslaagd en beslist op een andere tenlastelegging dan waarvoor beklaagde naar de militaire rechter was verwezen, zou men de vraag kunnen stellen of het Hoog Militair Gerechtshof, in hoger beroep van dat vonnis, niet had behoren te geraken tot vrijspraak (ontslag van rechtsvervolging). Ik meen echter dat de beslissing van het Hof juist is: de verwijzing en dagvaarding van beklaagde hebben reglementair-juist plaats gevonden; de krijgsraad heeft alleen de tenlastelegging verkeerd in zijn vonnis overgenomen en heeft op die verkeerde dagvaarding beslist. Het Hof diende in hoger beroep die fout te herstellen en op de juiste tenlastelegging het vonnis te verbeteren.*

Voor de lezer van vonnis en sententie zal het wel duister blijven waarom de krijgsraad de strafverzwarende omstandigheid van het stukschoppen van het glas van de sigaretten-automaat niet bewezen heeft verklaard.

(2) *Ofschoon het appèl is ingesteld door de Auditeur-Militair en door de beklaagde, zodat het Hof in zijn strafbepaling niet beperkt werd door het voorschrift van artikel 77a P.I., heeft het Hof, door de voorwaardelijke niet ten uitvoer legging van een gedeelte van de straf te schrappen, geen zwaardere straf opgelegd dan de krijgsraad.*

W.H.V.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Tweede Kamer 's-Hertogenbosch

Vonnis van 21 februari 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Luitenant-kolonel G. J. T. Vermeulen en majoor L. H. van der Veen.

Tijdens sportles, waarbij een veldloop zou worden gehouden, geweigerd het derde rondje om het voetbalveld te lopen en, na op zijn strafbaarheid te zijn gewezen, in zijn ongehoorzaamheid volhard.

(W.M.Sr. art. 114 (1))

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM

TWEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen B.W., geboren 10 juli 1949, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 31 januari 1973, te 's-Hertogenbosch, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst verbleef, nadat zijn militaire meerdere, de adjudant-onderofficier G. C. Kluitenberg, hem, beklagde, de opdracht had gegeven om in het kader van een les lichamelijke opvoeding drie rondjes rond een sportterrein (voetbalveld) te lopen, heeft geweigerd althans opzettelijk heeft nagelaten aan dit dienstbevel te gehoorzamen, waarna hij opzettelijk in zijn ongehoorzaamheid heeft volhard, nadat hij door genoemde meerdere uitdrukkelijk op zijn strafbaarheid was gewezen”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 31 januari 1973 had het peloton waarbij ik was ingedeeld gedurende het laatste lesuur een sportuur, waarbij een veldloop zou worden gehouden. Wij moesten drie rondjes om het voetbalveld van het Opleidingscentrum Algemeen te 's-Hertogenbosch lopen. Ik heb mijn tweede rondje afgelegd. Vervolgens kwam de adjudant Kluitenberg naar mij toe en zei tegen mij, dat ik nog een rondje moest lopen. Toen de adjudant mij probeerde te duwen, kreeg ik de pest in. Toen de adjudant dan ook nogmaals zei, dat ik weer moest gaan lopen deed ik dit niet. En toen hij het voor de derde maal zei en daaraan toevoegde dat ik anders voor de krijgsraad zou komen, bleef ik weigeren. Ik wist dat de adjudant mijn militaire meerdere was.

Overwegende, dat een ten processe aanwezige en aan beklagde vertoond en voorgehouden proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek, opgemaakt en gesloten te 's-Hertogenbosch op 1 februari 1973 door R. P. Klaassen en J. de Wolf, respectievelijk Tweede-Luitenant en Vaandrig, beiden ingedeeld bij het Opleidingscentrum Algemeen te 's-Hertogenbosch, onder meer zakelijk inhoudt:

als verklaring van G. C. Kluitenberg, Adjudant-Onderofficier:

Op woensdag 31 januari 1973 had het 4e peloton een bevolen veldloop. Toen ik op het sportterrein aankwam zag ik de soldaat B.W. in discussie met SMI Zoon. Ik riep de soldaat W. toe dat hij nog drie rondjes moest lopen. Hij zei mij echter dat hij dat niet deed. Op zeker moment heb ik W. toen twee keer opdracht gegeven verder te gaan met de veldloop. Hij weigerde. Ik vertelde soldaat W. dat het weigeren van een opdracht een ernstig strafbaar feit is, waarvoor hij voor de krijgsraad kon komen, en herhaalde voor de derde maal mijn opdracht. „Dat doe ik niet” antwoordde soldaat W. Hij heeft toen dit dienstbevel niet opgevolgd.

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende genoemd proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek slechts gebezigt in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen

aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden: „of omstreeks” en „althans opzettelijk heeft nage-„laten”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:
„opzettelijke ongehoorzaamheid terwijl de schuldige opzettelijk in zijn „ongehoorzaamheid volhardt, nadat een meerdere hem uitdrukkelijk op zijn „strafbaarheid heeft gewezen”,
 voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 114, eerste en derde lid, aanhef en sub 1, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit, en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklagde zich sedert 31 januari 1973 in voorlopig arrest bevindt:

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de duur van 6 weken (met aftrek van de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht) waarvan 3 weken voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaar; voorts opheffing van het arrest en bevel tot onmiddellijke invrijheidstelling van veroordeelde — *Red.*].

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Tweede Kamer te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 8 maart 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel G. N. Tack en majoor P. A. K. Avé;

Raadsman: Kapitein P. E. de Rooij.

(1) *Opzettelijke ongehoorzaamheid door na te laten te gehoorzamen aan het dienstbevel om in de kazerne te blijven.*

(2) *Opzettelijke ongehoorzaamheid door te weigeren en na te laten te gehoorzamen aan het dienstbevel om naar de kazerne terug te keren.*

(3) *Opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid.*

(W.M.Sr. art. 97 en 114)

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM
TWEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen L.D.S., geboren 12 februari 1951, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„1. dat hij op 7 februari 1973 te 's-Hertogenbosch, terwijl hij als „dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Konink- „lijke Landmacht, nadat zijn militaire meerdere, de eerste luitenant-arts „R. W. H. van der Weyden, op 5 februari 1973 hem kwartierziek te bed „had gegeven en hem had opgedragen de kazerne (Koning Willem I „kazerne) niet te verlaten, heeft geweigerd, althans opzettelijk heeft „nagelaten aan dit dienstbevel te gehoorzamen en op 7 februari 1973 „genoemde kazerne heeft verlaten en naar zijn woonplaats Schaesberg „is gegaan,

„2. dat hij op 9 februari 1973 te Schaesberg, terwijl hij als dienstplich- „tig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Land- „macht, nadat zijn militaire meerdere, de eerste luitenant-arts R. W. H. „van der Weyden, hem tot tweemaal toe opdracht had gegeven met hem „mee te gaan naar zijn militair onderdeel op de Koning Willem I kazerne „te 's-Hertogenbosch, heeft geweigerd, althans opzettelijk heeft nagelaten „aan dit dienstbevel te gehoorzamen en niet met genoemde meerdere „naar genoemde kazerne is gegaan,

„3. dat hij te 's-Hertogenbosch, terwijl hij als dienstplichtig soldaat „in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Landmacht en „ingedeeld bij de B-Compagnie van 48 Pantserinfanteriebataljon gelegerd „was in de Koning Willem I Kazerne te 's-Hertogenbosch, op 7 februari „1973 zijn genoemd onderdeel heeft verlaten en sindsdien daarvan op- „zettelijk ongeoorloofd afwezig is geweest en gebleven totdat hij op „11 februari 1972 door de Koninklijke Marechaussee werd aangehouden”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Sinds 13 maart 1972 ben ik onafgebroken in werkelijke militaire dienst bij de Koninklijke Landmacht als dienstplichtig soldaat en als zodanig ingedeeld bij de B-Compagnie van het 48e Pantserinfanteriebataljon, gelegerd in de Koning Willem I kazerne te 's-Hertogenbosch.

Op 5 februari 1973 kreeg ik te 's-Hertogenbosch van de eerste luitenant-arts R. W. H. van der Weyden de opdracht de Koning Willem I kazerne aldaar niet te verlaten. Aan voormelde opdracht van de luitenant-arts, van wie ik wist dat hij mijn militaire meerdere was, heb ik op 7 februari niet voldaan en ik heb die dag, na afloop van de dienst, de kazerne

verlaten en ben toen naar mijn woonhuis te Schaesberg gegaan. Ik had toen van niemand het recht of toestemming gekregen mijn voormeld militair onderdeel te verlaten.

Op 8 en 9 februari 1973 ben ik thuis te Schaesberg geweest. Op 9 februari 1973 verscheen aldaar voormelde eerste luitenant-arts Van der Weyden. De dokter gaf mij toen opdracht om mee te gaan naar mijn militair onderdeel op de Koning Willem I kazerne te 's-Hertogenbosch. Ik zei hem: „Nee, ik kan niet”. Daarop heeft de dokter de opdracht nog herhaald en ik heb toen weer gezegd dat ik het niet deed. Daarna is de dokter weggegaan.

Op 11 februari 1973 verscheen personeel van de Koninklijke Marechaussee bij mij aan huis. Ik ben toen met hen meegegaan. Ik had van niemand recht of toestemming gekregen om van 7 februari 1973 tot 11 februari 1973 van mijn genoemd militair onderdeel afwezig te zijn en te blijven.

Overwegende, dat Robert Willem Henri van der Weyden, oud 30 jaar, eerste luitenant-arts ingedeeld bij het 48 Pantserinfanteriebataljon te 's-Hertogenbosch, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 5 februari 1973 meldde zich bij mij op de Militair Geneeskundige Dienst op het terrein van de Koning Willem I kazerne te 's-Hertogenbosch de dienstplichtig soldaat der Koninklijke Landmacht L.D.S. Ik heb toen duidelijk tegen S. gezegd: „Je hebt kwartierziek te bed en je mag de „kazerne niet verlaten”. Later heb ik gehoord dat hij deze opdracht genegeerd heeft en op 7 februari 1973 de kazerne heeft verlaten. Hij had daartoe van niemand, ook van mij niet, enig recht of toestemming. Op 9 februari 1973 ben ik naar zijn woonplaats Schaesberg gegaan.

Ik heb hem toen de opdracht gegeven: „Nu ga je mee met mij naar je „onderdeel op de Willem I kazerne te Den Bosch”. Hij zei: „Nee, dat „doe ik niet”. Ik heb daarop de opdracht herhaald en wederom gaf hij hetzelfde antwoord. Ik ben toen weggereden.

Overwegende, dat voormelde justitiële verklaring onder meer zakelijk inhoudt:

als verklaring van relatant:

De dienstplichtig soldaat L.D.S. is van 7 februari 1973 tot 11 februari 1973 ongeoorloofd en onafgebroken afwezig geweest van zijn onderdeel de B-Compagnie van het 48 Pantserinfanteriebataljon, gelegd in de Koning Willem I kazerne te 's-Hertogenbosch. Hij is aangehouden op 11 februari 1973 door de Koninklijke Marechaussee.

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende genoemde justitiële verklaring slechts gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen en wordende elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde sub 1, sub 2 en sub 3 is ten laste gelegd

met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden: „geweigerd, „althans” in sub 1, „althans opzettelijk heeft nagelaten” in sub 2¹⁾;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. „opzettelijke ongehoorzaamheid”,
2. „opzettelijke ongehoorzaamheid”,
3. „opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede, tenminste „één dag en niet langer dan dertig dagen durende”,

1 + 2: voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 114, eerste lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht,

3. voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 97, aanhef en sub 1, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaaide meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaaide strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaaide zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten, en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklaaide zich sedert 12 februari 1973 in voorlopig arrest bevindt;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot 6 weken militaire detentie met aftrek van voorarrest (en handhaving van het bestaande arrest) waarvan 2 weken voorwaardelijk, proeftijd 1 jaar — *Red.*].

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Tweede Kamer te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 8 maart 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel G. N. Tack en majoor P. A. K. Avé;

Raadsman: Mr. A. G. Maris.

Terwijl hij in toestand van dronkenschap verkeerde en niet in het bezit

*) Voor wat het feit sub 2 betreft heeft beklaaide (cumulatief) geweigerd en opzettelijk nagelaten. Nu de auditeur-militair deze beide vormen alternatief ten laste legde, moest de krijgsraad, de primaire weigering bewezen achtende, het onderzoek naar het subsidiaire opzettelijke nalaten achterwege laten. Bewezen zou dit overigens o.i. wel zijn geweest (*Red.*).

was van een rijbewijs, een auto gestolen en daarmee over voor het verkeer openstaande wegen gereden.

Vier weken gevangenisstraf (waarvan 2 weken voorwaardelijk), 6 maanden ontzegging rijbevoegdheid en f 50 boete.

(W.Sr. art. 310; W.V.W., art. 9, 26)

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM

TWEEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen A.C., geboren 16 juli 1952, dpl. rijder, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„1. dat hij op of omstreeks 13 juli 1972 te Venlo, met het oogmerk „van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen een personenauto, „geheel of ten dele toebehorende aan Christiaan Hendrikus Zeevaart, „althans aan een ander of anderen dan aan hem (beklaagde),

„althans, indien terzake van het vorenstaande geen veroordeling mocht „of zou kunnen volgen:

„dat hij op of omstreeks 13 juli 1972 opzettelijk wederrechtelijk een „personenauto, geheel of ten dele toebehorende aan Christiaan Hendrikus „Zeevaart, althans aan een ander of anderen dan aan hem (beklaagde), „als bestuurder heeft gebruikt op voor het openbaar verkeer openstaande „wegen in Venlo en/of Sevenum en/of Maasbree,

„2. dat hij op of omstreeks 13 juli 1972, als bestuurder van een vier- „wielig motorrijtuig (personenauto), daarmee heeft gereden over voor „het openbaar verkeer openstaande wegen, gelegen in Venlo en/of Steve- „num en/of Maasbree, terwijl hij verkeerde onder zodanige invloed van „het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moest „worden geacht dat motorrijtuig naar behoren te besturen.

„3. dat hij op of omstreeks 13 juli 1972, als bestuurder van een vier- „wielig motorrijtuig (personenauto), daarmee heeft gereden over voor „het openbaar verkeer openstaande wegen, gelegen in Venlo en/of Seve- „num en/of Maasbree, zonder dat aan hem (beklaagde) het ingevolge „artikel 9, eerste lid sub 3 van de Wegenverkeerswet vereiste geldige „rijbewijs was afgegeven;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Ik erken dat ik op 13 juli 1972 in Venlo heb weggenomen een personen- auto, toebehorende aan een mij onbekende eigenaar, mij later aangeduid als Christiaan Hendrikus Zeevaart. Ik wist hiertoe geen recht te bezitten. Ik heb toen als bestuurder van dat vierwielig motorrijtuig hiermee gereden over een aantal voor het openbaar verkeer openstaande wegen in de gemeente Venlo. Inderdaad verkeerde ik daarbij onder zodanige invloed

van het gebruik van alcoholhoudende drank dat ik niet in staat was de auto behoorlijk te besturen. Ook was toen aan mij nog niet afgegeven het vereiste geldige rijbewijs.

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal nr. 8959/72, opgemaakt en gesloten te Venlo op 15 juli 1972 door Jacobus Groot, hoofdagent van gemeentepolitie te Venlo, ondermeer zakelijk inhoudt:

als verklaring van Christiaan Hendrikus Zeevaart:

Op 13 juli 1972 parkeerde ik mijn personenauto op een parkeerterrein te Venlo. Toen ik op 14 juli 1972 met mijn auto wilde wegrijden, bemerkte ik dat die te genoemder plaatse was verdwenen. Bedoelde auto behoort mij geheel in eigendom toe en tot het wegnemen en zich toeëigenen daarvan heb ik niemand toestemming gegeven.

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal nr. P. 819/72, opgemaakt en gesloten te Venlo op 26 november 1972 door Jacobus Nicolaas Marie Hendrix, wachtmeester der eerste klasse der Koninklijke Marechaussee, en Leonardus Franciscus Hubertus Savelberg, wachtmeester der eerste klasse der Koninklijke Marechaussee, beiden behorende tot de brigade Venlo, onder meer zakelijk inhoudt:

als verklaring van Cornelis Petrus Antonius Kuijs:

Op 13 juli 1972 ben ik 's avonds tezamen met A.C. uitgegaan in het centrum van Venlo. Wij bezochten die avond diverse cafés. Omstreeks 22.00 uur was C. door overmatig drankgebruik volkomen dronken. Ongeveer een half uur later zei C. tegen mij: „Kom eens mee”. Ik ging met hem mee naar buiten en een eindje verder in een smalle straat zag ik een donkere Fiat staan. Wij stapten in die auto. Vervolgens reden wij weg, terwijl C. de Fiat bestuurde. Zijn rijstijl was slecht en hij bleek niet in staat de auto naar behoren te besturen. Ik kon de auto echter niet verlaten vanwege de hoge snelheid en de slingerende wijze waarmee hij reed.

als relaas van verbalisant Hendrix:

Op 9 september 1972 heb ik mij telefonisch in verbinding gesteld met de afdeling rijbewijzen van de provinciale Griffie te Haarlem, waarbij bleek dat aan A.C. vóór of op 13 juli 1972 in het geheel geen rijbewijs was afgegeven.

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal nr. P. 55/'73), opgemaakt en gesloten te Venlo op 5 februari 1973 door Jacobus Nicolaas Marie Hendrix, wachtmeester der eerste klasse, behorende tot de brigade der Koninklijke Marechaussee te Venlo, onder meer zakelijk inhoudt:

als relaas van verbalisant:

In aansluiting op het gestelde in het proces-verbaal no. P. 819/72 d.d. 26 november 1972 van de brigade Koninklijke Marechaussee Venlo, opgemaakt contra A.C., verklaar ik dat alle wegen welke met name genoemd zijn in aangehaald proces-verbaal, alsmede de wegen welke door genoem-

de verdachte op 13 juli 1972 zijn bereiden, gelegen in de gemeente Venlo, voor het openbaar rij- en ander verkeer openstaande wegen waren.

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen – wordende elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit of de feiten waarop het betrekking heeft – wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde sub 1 primair, sub 2 en sub 3 is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„1. dat hij op 13 juli 1972 te Venlo, met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen een personenauto, geheel toebehoorende aan Christiaan Hendrikus Zeevaart,

„2. dat hij op 13 juli 1972, als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig (personenauto), daarmede heeft gereden over voor het openbaar verkeer openstaande wegen, gelegen in Venlo, terwijl hij verkeerde onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moest worden geacht dat motorrijtuig naar behoren te besturen,

„3. dat hij op 13 juli 1972, als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig (personenauto), daarmede heeft gereden over voor het openbaar verkeer openstaande wegen, gelegen in Venlo, zonder dat aan hem (beklaagde) het ingevolge artikel 9, eerste lid sub 3 van de Wegenverkeerswet vereiste geldig rijbewijs was afgegeven”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. „*diefstal*”,

2. „*handelen in strijd met artikel 26, eerste lid, van de Wegenverkeerswet*”,

3. „*overtreding van artikel 9, eerste lid, aanhef en sub 3 van de Wegenverkeerswet*”,

1. voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 310 van het Wetboek van Strafrecht;

2. strafbaar gesteld bij artikel 35, eerste lid, van de Wegenverkeerswet,

3. strafbaar gesteld bij artikel 35, vijfde lid, van de Wegenverkeerswet;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden hoofd- en bijkomende straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten, en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van het onder sub 2 bewezen-verklaarde en gekwalificeerde feit termen aanwezig acht beklaagde de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen te ontzeggen;

Overwegende, dat — nu ten aanzien van het sub 1 primair ten laste gelegde veroordeling zal volgen — een onderzoek naar het sub 1 subsidiair ten laste gelegde achterwege kan blijven;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling ten aanzien van sub 1 en sub 2: tot een gevangenisstraf voor de duur van 4 weken (waarvan 2 weken voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaar, voorts ontzegging van de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen voor de duur van 6 maanden, en ten aanzien van sub 3: tot een geldboete van f 50, subs. 5 dagen hechtenis — *Red.*].

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Tweede Kamer te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 21 maart 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Luitenant-kolonel Mr. J. H. Gillebaard en majoor H. B. Craandijk;
Raadsman: Mr. W. J. M. ten Berge.

Als bestuurder van een militaire vrachtauto ingereden op een vóór een gesloten hek staande persoon die aan beklagde een stopteken gaf (niet bewezen);

*voorts geen gevolg gegeven aan een stopteken gegeven via een transparant met het woord „stop”, gemonteerd op een politieauto;
tenslotte: joy-riding.*

Zes weken gevangenisstraf met aftrek van 6 weken voorarrest.

(W.M.Sr. art. 165; W.Sr. art. 184)

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM

TWEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen M.H., geboren 2 september 1952, dpl. sld., beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde na wijziging is ten laste gelegd:

„1. dat hij in de nacht van 27 op 28 september 1972 te Venlo, opzette-, lijk ter uitvoering van zijn voornemen om nader aangeduide persoon „van het leven te beroven, althans zwaar lichamelijk letsel toe te brengen, „met een door hem (beklaagde) bestuurd motorrijtuig (militaire vracht-, auto, DAF-3-tonner), waarvan hij de verlichting had ontstoken, rijdende „met een snelheid van ongeveer 40 à 45 kilometer per uur, zonder acht te „slaan op een stopteken hem gegeven door deze persoon die zich voor het

„geven van dat stopteken had opgesteld, vóór een gesloten hek, in zijn
 „(beklaagdes) rijrichting, met zijn gezicht gekeerd in de richting van het
 „door hem (beklaagde) bestuurde motorrijtuig en zulks in de onmiddel-
 „lijke omgeving van een brandende straatlantaarn en met de bedoeling
 „het militair verkeer hetwelk de Frederik Hendrikkazerne te Venlo wilde
 „verlaten te controleren en daartoe te doen stoppen, met (nagenoeg)
 „onverminderde snelheid is blijven doorrijden in de richting van deze
 „persoon, Petrus Jacobus Henricus van Kempen genaamd, en aldus op
 „deze is ingereeden, zijnde de verdere uitvoering van zijn (beklaagdes)
 „voorgenomen misdrijf niet voltooid uitsluitend tengevolge van de van
 „zijn wil onafhankelijke omstandigheid dat Van Kempen kans zag zich
 „nog juist met een sprong in veiligheid te stellen, althans alleen tengevolge
 „van enige van zijn (beklaagdes) wil onafhankelijke omstandigheid,

„althans, indien terzake van het vorenstaande geen veroordeling mocht
 „of zou kunnen volgen:

„dat hij in de nacht van 27 op 28 september 1972 te Venlo, opzettelijk
 „na te noemen persoon met enig misdrijf tegen het leven (doodslag),
 „althans met zware mishandeling bedreigende met een door hem (be-
 „klaagde) bestuurde motorrijtuig (militaire vrachtauto, DAF-3-tonner),
 „waarvan hij de verlichting had ontstoken, rijdende met een snelheid van
 „40 à 45 kilometer per uur, zonder acht te slaan op een stopteken hem
 „gegeven door een persoon die zich voor het geven van dat stopteken had
 „opgesteld in zijn rijrichting, met (nagenoeg) onverminderde snelheid is
 „blijven doorrijden en is ingereeden op deze persoon, Petrus Jacobus
 „Henricus van Kempen genaamd, door welke gedraging(en) hij (be-
 „klaagde) bij deze Van Kempen de indruk heeft gewekt deze van het
 „leven te willen beroven, althans zwaar lichamelijk letsel te willen
 „toebrengen,

„2. dat hij op of omstreeks 28 september 1972, terwijl hij als dienst-
 „plichtig soldaat in werkelijke militaire dienst verbleef, opzettelijke
 „wederrechtelijk een motorrijtuig, dat bij de krijgsmacht in gebruik was,
 „als bestuurder heeft gebruikt op meerdere voor het openbaar verkeer
 „openstaande wegen in en nabij de gemeente Venlo,

„3. dat hij op of omstreeks 28 september 1972, te Maasbree althans
 „te Sevenum, althans elders in Nederland, terwijl hij met een door hem
 „bestuurde motorrijtuig (militaire vrachtauto, DAF-3-tonner), reed over
 „de voor het openbaar verkeer openstaande weg, Kleefsedijk, opzettelijk
 „niet heeft voldaan aan de alstoen aldaar door de in politiedienst zijnde
 „Johannes Leonardus Michiel Gooren, hoofdagent van gemeentepolitie
 „te Venlo, hem, beklagde, door middel van een op een politieauto aan-
 „wezig verlicht transparant met het woord: „Stop” gedane vordering
 „om stil te houden, welke vordering werd gedaan op grond van artikel 33
 „van de Wegenverkeerswet ter controle op de naleving van bepalingen bij
 „of krachtens die wet gegeven en tot het doen van welke vordering ge-

„noemde Gooren bevoegd was op grond van artikel 34, tweede lid, sub a, „van de Politiewet”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de krijgsraad niet uit wettige bewijsmiddelen de overtuiging heeft geput, dat beklaagde het hem sub 1 ten laste gelegde heeft begaan zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 27 september 1972, kort voor 24.00 uur, ben ik op de parkeerplaats van de Frederik Hendrikkazerne te Venlo in een militair motorrijtuig, merk DAF, die me later bleek gekentekend te zijn KL 46-92, gestapt. Ik heb deze auto gestart en ik heb als bestuurder gereden over diverse voor het openbaar verkeer openstaande wegen in en in de nabijheid van de gemeente Venlo. Ik wist toen dat ik van niemand recht of toestemming had om voormelde DAF, welke bij de krijgsmacht in gebruik was, als bestuurder te gebruiken. Nadat ik zo 15 à 20 minuten had gereden, merkte ik dat er een politie-auto achter mij aanreed. Op een gegeven moment is die politie-auto mij voorbij gereden en ik zag dat die mij toen een stop-teken gaf en wel door middel van een op die politie-auto aanwezig verlicht transparant met het woord „STOP”. Het was mij duidelijk dat ik moest stoppen. Ik ben echter deze politie-auto voorbijgereden en ben dus toen niet gestopt. Even later ben ik door de politie aangehouden.

Overwegende, dat Johannes Leonardus Michiel Gooren, oud 38 jaar, hoofdagent van gemeentepolitie, wonende te Venlo, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 28 september 1972, omstreeks 00.05 uur, maakte ik een surveillance-rit en ontving ik via de mobilfoon bericht dat een militaire DAF-drietonner, gekentekend KL 46-92 een kazerne te Venlo had verlaten en dat de bestuurder ervan verdacht werd met die auto joyriding te plegen. Op zeker moment die dag zag ik die DAF te Maasbree rijden. Even later reed ik die DAF voorbij te Sevenum, op de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Kleefsedijk en gaf ik, door middel van het op mijn auto aangebracht verlicht transparant, vermeldende het woord „STOP”, aan die bestuurder van die DAF een stop-teken. Aan deze door mij gedane vordering om zijn DAF tot stilstand te brengen voldeed de bestuurder niet; hij bleef doorrijden. Ik vervolgde die DAF vervolgens en korte tijd later is de bestuurder van die DAF toen door mij aangehouden; hij bleek te zijn genaamd: M.H.

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal nr. P. 34/'73, opgemaakt en gesloten te Venlo op 25 januari 1973 door Petrus Antonius Marie Giesen, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de brigade Venlo, onder meer zakelijk inhoudt:

als verklaring van Lambertus Pierre Benedict Vaessen :

De tot de Rijsschool Venlo behorende lesvoertuigen zijn Rijkseigendom. In mijn functie van Commandant van het Verzorgingsdetachement van de Rijsschool Venlo, heb ik het daadwerkelijke beheer over deze Rijksvoertuigen en ben hiervoor verantwoordelijk gesteld. Het voertuig, DAF YA 328, kenteken KL-46-92 behoorde hiertoe.

Ik heb aan de soldaat M.H. niet het recht of de toestemming verleend dit voertuig op 28 september 1972 weg te nemen en dit te gebruiken op wegen van het terrein van de Frederik Hendrikkazerne en op de voor het openbaar rij- en ander verkeer opengestelde wegen gelegen in de gemeente Venlo en omliggende dorpen van deze gemeente.

Overwegende, dat het een feit van algemene bekendheid is dat de gemeenten Maasbree en Sevenum gelegen zijn nabij de gemeente Venlo.

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen – wordende elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit of de feiten waarop het betrekking heeft – wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde sub 2 en sub 3 is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden „of omstreeks” in sub 2 en „of omstreeks” en „te Maasbree, althans”, en „althans elders in Nederland” in sub 3;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

2. *„als aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon opzettelijk „wederrechtelijk enig motorrijtuig gebruiken, dat bij de krijgsmacht in „gebruik is”*,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 164 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

3. *„het opzettelijk niet voldoen aan een vordering krachtens wettelijk „voorschrift gedaan door een ambtenaar belast met het opsporen van strafbare feiten”*,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 184, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten, en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklagde zich van 28 september 1972 tot 15 november 1972 in voorlopig arrest heeft bevonden;

[Volgt: veroordeling tot 6 weken gevangenisstraf met aftrek van 6 weken voorarrest – Red.]

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Tweede Kamer te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 11 juli 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel M. W. A. Weers en luitenant-kolonel J. W. Stout.

Zijn auto op de vliegbasis Ypenburg geparkeerd buiten de parkeervakken, terwijl ter plaatse een bord als bedoeld in bijlage 2 no. 49 van het R.V.V. was geplaatst en terwijl door de commandant van de vliegbasis was bepaald dat op het terrein daarvan de bepalingen van de Wegenverkeerswetgeving van overeenkomstige toepassing zijn.

Vrijspraak omdat het verbod tot het ter plaatse parkeren niet is aangevuld op de wijze als voorgeschreven in het ministeriële besluit van 29 december 1966 no. 76727, met name voor wat betreft de herhaling van verbodsborden.

In hoger beroep het vonnis bevestigd met aanvulling van de gronden.

(W.M.Sr. art. 167)

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM

TWEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen W.W., geboren 24 mei 1940, kapitein, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 10 april 1973 te Rijswijk (Z-H), terwijl hij als kapitein in werkelijke militaire dienst verbleef bij de Koninklijke Luchtmacht, als gebruiker van een voor het militair verkeer openstaande weg, te weten als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, dit motorrijtuig heeft geparkeerd als bedoeld in artikel 86 van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens buiten de parkeervakken op een voor het militair verkeer openstaande weg, gelegen in het A-kamp van de Vliegbasis „Ypenburg” te Rijswijk (Z-H), in strijd met een aldaar geplaatst voor hem, beklaagde, geldend bord 49 van bijlage II van genoemd Reglement, waaronder een onderbord was aangebracht met als opschrift: „Behalve in de parkeervakken. Dit is van toepassing op de gehele basis”, en aldus handelende alstoen aldaar de door of namens het bevoegd gezag met betrekking tot het verkeer op de Vliegbasis „Ypenburg” te Rijswijk (Z-H) gegeven regels en/of aanwijzingen niet in acht heeft genomen, zijnde immers door de Commandant van genoemde Vliegbasis bepaald, dat op genoemde Vliegbasis de bepalingen van de Wegenverkeerswetgeving van overeenkomstige toepassing zijn”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de krijgsraad niet uit wettige bewijsmiddelen de overtuiging heeft geput, dat beklaagde het hem ten laste gelegde heeft begaan, nu de betrokken wegbeheerder het verbod tot ter plaatse parkeren niet heeft aangeduid op de wijze als voorgeschreven in de Wegenverkeerswetgeving met name niet als vermeld in het Ministeriële besluit van 29 december 1966, nr. 76727, onder meer inhoudend een regel met betrekking tot de herhaling van verkeersborden welke een verbod inhouden, ofschoon bij order van blijvende aard geldend voor het A-kamp van de vliegbasis Ypenburg te Rijswijk (Z-H) aldaar de bepalingen van de Wegenverkeerswetgeving van overeenkomstige toepassing zijn, zodat beklaagde van het hem ten laste gelegde dient te worden vrijgesproken; [Volgt: vrijspraak — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 17 oktober 1973

President: Mr. Prins; *Leden:* Schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, generaal-majoor Bruinier, generaal-majoor b.d. Lagerwerff (plv.) en mr. Van Slooten (plv.).

(zie het vonnis hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal vernietigen en opnieuw rechtdoende, de beklaagde zal veroordelen tot betaling van een geldboete van vijftien gulden, met bepaling dat die geldboete bij gebreke van betaling en verhaal zal worden vervangen door hechtenis voor de tijd van één dag;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep, het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens dat het Hof:

a. in de overweging inhoudende de zakelijke weergave van de verklaring van werkelijke dienst de woorden luidende „op genoemde datum „sedert 1968 in werkelijke militaire dienst is” vervangt door de woorden: „in werkelijke militaire dienst op genoemde datum sedert 1968 was ge- „plaatst bij voormeld onderdeel”;

b. in de overweging inhoudende de motivering van de niet-bewezen-verklaring de woorden luidende: „het Ministeriële besluit” tot en met „inhouden” vervangt door de woorden „de beschikking van de Minister „van Verkeer en Waterstaat, Directie van de Waterstaat, Afdeling

„Waterstaatsrecht nr. 76727 dd. 29 december 1966 (Nederlandse Staatscourant 1967 nr. 3), onder meer inhoudende in hoofdstuk II, paragraaf 2 „onder j een regel met betrekking tot de herhaling van verkeersborden „welke een verbod dat betrekking heeft op een weg, weggedeelte of „wegvak inhouden”;

Overwegende daarbij voorts:

a. dat het onderhavige bord model 49 van de bijlage II van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens als betekenis heeft „Parkeer-, „verbod, geldend voor de zijde van de weg waar het bord is geplaatst”, derhalve is een verbod als bedoeld in genoemd punt van voormelde beschikking;

b. dat in genoemd punt van voormelde beschikking geen bepaling is opgenomen dat van het bepaalde kan worden afgeweken indien bijzondere omstandigheden daartoe aanleiding geven, c.q. indien er bijzondere redenen zijn, zoals elders wel in genoemde beschikking is aangegeven;

c. dat weliswaar in paragraaf 2 onder g van voormelde beschikking, waarin nadere regels worden gesteld ten aanzien van de plaatsing van verkeersborden voor zover de wijze van plaatsing niet wordt bepaald door de in paragraaf 2 gegeven voorschriften danwel voortvloeit uit de betekenis der verkeersborden, een mogelijkheid wordt gegeven tot afwijking, doch slechts voor wat betreft de afstanden van borden ten opzichte van het actiepunt;

d. dat krachtens artikel 121, tweede lid van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens zogenaamde onderborden slechts mogen inhouden een *nadere* uitleg van de aanduiding van het verkeersbord of een *bepanking* van de werkingssfeer daarvan, terwijl in casu het onderbord in strijd daarmee een geheel andere uitleg en een uitbreiding van de werkingssfeer geeft;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis waarvan hoger beroep vervat en die overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen, alsmede van artikel 77 van 's Hofs Provisionele Instructie.

RECHTDOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt het vonnis waarvan is geappelleerd, met overneming der gronden en verbetering als hoger aangegeven.

NASCHRIFT

Het pad van het bevoegde gezag als bedoeld in artikel 167 W.M.Sr. gaat, als het de bepalingen van de wegenverkeerswetgeving van overeenkomstige toepassing verklaart op het militaire terrein onder zijn gezag, niet over rozen! Dat bewijst het bovenstaande geval; dat bewijst ook het geval, berecht bij vonnis van de Mobiele Krijgsraad Luchtmacht van 7 november 1972 en sententie H.M.G. van 28 februari 1973 (M.R.T. LXVI-1973-blz. 273 e.v.). Van die commandanten wordt verwacht dat ze alle

fijne kneepjes kennen die tot de taak van de beheerders van de openbare wegen in Nederland, en in voorkomend geval in het buitenland, behoren.

W.H.V.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 2 augustus 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel V. Thorn Leeson en kolonel J. H. Ch. Voges.

Beklaagde was niet ter zitting van de krijgsraad verschenen, hetgeen de krijgsraad uitlegde als een verzoek om de zaak buiten zijn tegenwoordigheid te behandelen; de krijgsraad, gelet op het advies van de Auditeur-Militair terzake, behandelde vervolgens de zaak buiten tegenwoordigheid van beklaagde en veroordeelde hem (wegens het besturen van een automobiel die niet voldeed aan de bij de wet gestelde technische eisen) tot 3 geldboeten.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF (zie sententie achter het vonnis): het schriftelijke verzoek, bedoeld in artikel 179 (2) van de RLLu is de enige uitzondering op het stringente beginsel van het militaire strafproces dat de beklaagde gedurende de gehele behandeling ter terechtzitting tegenwoordig is.

Het Hof vernietigt mitsdien het vonnis van de krijgsraad en doet zelf ten principale recht, waarna beklaagde, volgens bewezenverklaring en kwalificaties als van de krijgsraad, wordt veroordeeld tot dezelfde straffen als van de krijgsraad.

(RLLu art. 179 (2); P.I. art. 77; W.V.R. art. 13)

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen B.A.J., geboren 15 februari 1953, dpl. huzaar, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 17 januari 1973 te Soesterberg in de gemeente „Soest, op de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Amers- „foortsestraat, als bestuurder van een vierwielig motorvoertuig, daar- „mede heeft gereden, terwijl dat motorvoertuig rijtechnisch in onvoldoen- „de staat van onderhoud verkeerde en/of niet voldeed aan de in Hoofd- „stuk IV van het Wegenverkeersreglement ten aanzien van de inrichting „van voertuigen van de categorie, waartoe het behoort, gestelde eisen, „immers:

„a. de voor- en achterbanden waren niet over de gehele oppervlakte „van de loopvlakken voorzien van een duidelijk zichtbare profilering,

„terwijl de bodemplaat en de linkerchassisbalk op verschillende plaatsen
„waren doorgeroest c.q. losgeroest,

„b. de stuurinrichting was ondeugdelijk door ontoelaatbare speling
„op de fusees,

„c. de bedrijfsrem was ondeugdelijk door slijtage van verschillende
„remvoeringen”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de krijgsraad, het niet verschijnen van de beklagde uitleggende als een verzoek om zijn zaak buiten zijn tegenwoordigheid te behandelen en gehoord het advies van de Auditeur-Militair, heeft bepaald dat het onderzoek buiten tegenwoordigheid van de beklagde zal plaatsvinden;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal, nr. P. 59/73 op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 31 januari 1973 gedagtekend en ondertekend door Klaas van der Molen, wachtmeester 1e klas der Koninklijke Marechaussee, 1e verbalisant, en Nicolaas Maria Ortlep, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, 2e verbalisant, beiden behorende tot de brigade Soesterberg, onder meer zakelijk inhoudt als:
verklaring van beklagde B.A.J.:

Ik ben de eigenaar van het motorvoertuig, merk Austin, type Healy Sprite, gekentekend DT 42-43, waarmede ik zojuist over de Amersfoortsestraat te Soesterberg heb gereden. Het was mij bekend dat mijn auto de door U geconstateerde mankementen vertoonde. Ik weet dat het voertuig slecht remt;

verklaring van verbalisanten:

Op 17 januari 1973 zagen wij op de voor het openbaar rij- en ander verkeer openstaande weg, de Amersfoortsestraat te Soesterberg, gemeente Soest, een persoon als bestuurder van en gezeten in een vierwielig burgermotorvoertuig, merk Austin, type Healey Sprite, gekentekend DT 42-43 rijden. Op een gegeven stopteken ter controle van de bescheiden en de inrichting van het voertuig, bracht de bestuurder het voertuig onmiddellijk tot stilstand. Tijdens de door ons gehouden controle zagen wij dat de banden gemonteerd op beide voor- en achterwielen, niet waren voorzien van een over de gehele breedte van het loopvlak aanwezige duidelijk zichtbare profilering. Wij zagen dat de chassis en de bodem van het koetswerk op tal van plaatsen door roestwerking was verteerd en weggevallen. Bij het intrappen der bedrijfsrempedaal voelde en zag ik, 1e verbalisant, dat deze zeer diep ingetrapt kon worden;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal van technisch onderzoek, nr. P. 60/73, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 31 januari 1973 gedagtekend en ondertekend door Leendert Cornelis van Vlie, opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee, als verkeersdeskundige en transportonderofficier behorende tot de brigade Soesterberg, onder meer zakelijk inhoudt als relaas van verbalisant:

Op 19 januari 1973 heb ik een technisch onderzoek ingesteld naar de toestand van het motorrijtuig, gekenmerkt DT 42-43. Bij het ingestelde onderzoek is mij het volgende gebleken:

Stuurinrichting: Het motorvoertuig was voorzien van een links opgestelde besturing. Tijdens een gehouden — korte — proefrit bleek het motorvoertuig voortdurend stuurcorrectie te behoeven; er was een grove speling voelbaar op de beide fusees en op de draaipunten in het stuur-overbrengingsmechanisme. De stuurinrichting van het betreffende motorvoertuig dient als ondeugdelijk te worden bestempeld.

Remmen: Het motorvoertuig was voorzien van een hydraulisch werkende bedrijfsrem, werkend op alle vier de wielen. Bij het intrappen der bedrijfsrempedaal voelde ik een zeer diepe stand en een lichte vering. Rijdend bleek het motorvoertuig bij het in werking stellen van de bedrijfsrem sterk naar links te trekken, hetgeen duidde op een ongelijke beremming.

Banden: Rechtsvoor: versleten band. Profilering van het loopvlak voor de helft afwezig. De gladde zijde bevond zich aan de binnenzijde. De nog aanwezige profilering aan de buitenzijde van het loopvlak bezat een diepte van 1 à 2 millimeter. Linksvoor: als rechtsvoor. Beide banden waren vrijwel identiek aan elkaar en dienen als ondeugdelijk te worden aange-merkt.

De bodem van het koetswerk was op verschillende plaatsen door roest-inwerking verteerd en afwezig. De linkerchassisbalk was onder de bestuurderszitplaats door roestinwerking op twee plaatsen vrijwel geheel verteerd waardoor doorzakken van de onderzijde van het voertuig niet uitgesloten moet worden geacht.

Na demontage der wielen bleek het volgende: Rechtsvoor: remvoering op de bovenste remschoen totaal versleten en afgebrokkeld. In deze remschoen hingen nog wel de klinknagels waarmee de voering aanvankelijk was bevestigd. Linksachter: bovenste remvoering versleten tot op de klinknagels;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met dien verstande dat de feiten zijn gepleegd op 17 januari 1973 en met uitzondering van de woorden: „of” (5e regel) en „en achter” (1e regel onder a);

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. „*overtreding van artikel 13, eerste lid, aanhef en onder a, van het „Wegenverkeersreglement”*,”
2. „*overtreding van artikel 13, eerste lid, aanhef en onder c, jo. artikel „66, aanhef en onder a, van het Wegenverkeersreglement”*,”
3. „*overtreding van artikel 13, eerste lid, aanhef en onder c, jo. artikel*

„66, aanhef en onder b van het *Wegenverkeersreglement*”,

1, 2 en 3 strafbaar gesteld bij artikel 124 van het *Wegenverkeersreglement*;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straffen in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten, en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat uit een ten processe aanwezige, als bijlage bij procesverbaal, nr. P. 59/73, gevoegde kennisgeving van inbeslagneming blijkt dat op 22 januari 1973 te Soesterberg inbeslaggenomen is onder B.A.J. één personenauto, merk Austin, type Healey Sprite, gekentekend DT 42-43;

Overwegende, dat de krijgsraad termen aanwezig acht het inbeslaggenomen voorwerp, te weten één personenauto, merk Austin, type Healey Sprite, gekentekend DT 42-43 aan het verkeer te onttrekken;

Overwegende daarbij, dat dit voorwerp, met betrekking tot welk de feiten zijn begaan, van zodanige aard is, dat het ongecontroleerde bezit er van strijdig is met het algemeen belang;

[Volgt: veroordeling tot betaling van drie geldboeten van respectievelijk f 80, f 30 en f 40, subs. 8, 3 en 4 dagen hechtenis; voorts onttrokkenverklaring aan het verkeer van het inbeslaggenomen voorwerp, te weten een personenauto, merk Austin, type Healey Sprite, gekentekend DT 42-43 — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 17 oktober 1973

President: Mr. Prins; *Leden:* Schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, generaal-majoor Bruinier, generaal-majoor b.d. Lagerwerff (plv.) en Mr. Van Slooten (plv.).

(zie het vonnis hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis waarvan hoger beroep

niet kan verenigen aangezien de krijgsraad, het niet-verschijnen van beklagde ter terechtzitting uitleggende als een verzoek om zijn zaak buiten zijn tegenwoordigheid te behandelen en — gehoord het advies van de Auditeur-Militair — bepalende dat het onderzoek buiten tegenwoordigheid van de beklagde zal plaatsvinden, ten onrechte de zaak, een overtreding betreffende en waarin overeenkomstig artikel 30 van de Rechtspleging bij de Land- en Luchtmacht (RLLu) geen informatiën waren genomen, ter terechtzitting buiten tegenwoordigheid van beklagde heeft behandeld, zulks ofschoon deze niet een daartoe strekkend schriftelijk verzoek als bedoeld in artikel 179 onder 2° van de Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht (RLLu) had gedaan;

Overwegende, daarbij dat, voor wat betreft de berechting in eerste instantie van een militair van de Koninklijke Landmacht, de regel vervat in genoemd artikel 179 aanhef en onder 2o van de Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht (RLLu) de enige uitzondering is die de militaire strafvordering kent op het stringente beginsel neergelegd in artikel 119, eerste lid van de Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht dat de beklagde gedurende de gehele behandeling ter terechtzitting tegenwoordig is;

Overwegende, dat mitsdien het vonnis waarvan hoger beroep, moet worden vernietigd;

Overwegende, dat aan beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 17 januari 1973 te Soesterberg in de gemeente „Soest, op de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Amers- „foortsestraat, als bestuurder van een vierwielig motorvoertuig, daarmede „heeft gereden, terwijl dat motorvoertuig rijtechnisch in onvoldoende „staat van onderhoud verkeerde en/of niet voldeed aan de in Hoofdstuk „IV van het Wegenverkeersreglement ten aanzien van de inrichting van „voertuigen van de categorie, waartoe het behoort, gestelde eisen, immers:

„a. de voor- en achterbanden waren niet over de gehele oppervlakte „van de loopvlakken voorzien van een duidelijk zichtbare profilering, „terwijl de bodemplaat en de linkerchassisbalk op verschillende plaatsen „waren doorgeroest c.q. losgeroest,

„b. de stuurinrichting was ondeugdelijk door ontoelaatbare speling „op de fusees,

„c. de bedrijfsrem was ondeugdelijk door slijtage van verschillende „remvoeringen”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe zakelijk heeft verklaard:

Op 17 januari 1973 heb ik als bestuurder van een vierwielig motorvoertuig, Austin Healye Sprite, gekentekend DT 42-43, daarmede gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Amersfoortsestraat te Soesterberg, terwijl dat voertuig diverse gebreken vertoonde, aangezien de voorbanden beide gedeeltelijk glad gesleten waren,

de bodemplaat en linkerchassisbalk op verschillende plaatsen door- of losgeroest waren, een grove speling op de fusees was en de bedrijfsrem slecht remde;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal nr. P. 59/73 dd. 31 januari 1973 opgemaakt en ondertekend door Klaas van der Molen, wachtmeester der eerste klasse der Koninklijke Marechaussee en Nicolaas Maria Ortlep, marechaussee der eerste klasse, opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de brigade Soesterberg van de Koninklijke Marechaussee, onder meer zakelijk inhoudt als verklaring van verbalisanten: . . . enz. [*Zie vonnis — Red.*];

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal van technisch onderzoek, nr. P. 60/73, dd. 31 januari 1973 opgemaakt en ondertekend door Leendert Cornelis van Vliet, opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee, als verkeersdeskundige en transportonderofficier behorende tot de brigade Soesterberg, onder meer zakelijk inhoudt als relaas van verbalisant: . . . enz. [*zie vonnis — Red.*];

Overwegende, dat het Hof op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met dien verstande dat de feiten zijn gepleegd op 17 januari 1973 en met uitzondering van de woorden: „of” (5e regel) en „en achter” (1e regel onder a);

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. „*overtreding van artikel 13, eerste lid, aanhef en onder a, van het „Wegenverkeersreglement”*”,
2. „*overtreding van artikel 13, eerste lid, aanhef en onder c, jo. artikel „66, aanhef en onder a, van het Wegenverkeersreglement”*”,
3. „*overtreding van artikel 13, eerste lid, aanhef en onder c, jo. artikel „66, aanhef en onder b, van het Wegenverkeersreglement”*”,

1, 2 en 3 strafbaar gesteld bij artikel 124 van het Wegenverkeersreglement;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat het Hof na te melden straffen in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat uit een ten processe aanwezige, als bijlage bij proces-verbaal, nr. P. 59/73, gevoegde kennisgeving van inbeslagneming blijkt dat op 22 januari 1973 te Soesterberg inbeslaggenomen is onder B.A.J.

één personenauto, merk Austin, type Healy Sprite, gekentekend DT 42-43;

Overwegende, dat het Hof termen aanwezig acht het inbeslaggenomen voorwerp, te weten één personenauto, merk Austin, type Healey Sprite, gekentekend DT 42-43 aan het verkeer te onttrekken;

Overwegende daarbij, dat dit voorwerp, met betrekking tot welk de feiten zijn begaan, van zodanige aard is, dat het ongecontroleerde bezit er van strijdig is met het algemeen belang;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan is geappelleerd en opnieuw rechtdoende:

Verklaart beklaagde schuldig aan de hierboven als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feiten en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklaagde tot betaling van drie geldboeten van respectievelijk *tachtig*, *dertig* en *veertig* gulden, met bepaling dat de geldboeten bij gebreke van betaling en verhaal, zullen worden vervangen door hechtenis voor de tijd van *acht*, *drie* en *vier* dagen;

Verklaart onttrokken aan het verkeer het inbeslaggenomen voorwerp, te weten een personenauto, merk Austin, type Healey Sprite, gekentekend DT 42-43;

Verklaart niet bewezen, hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd, dan hierboven uitdrukkelijk voor bewezen is verklaard en spreekt hem mitsdien daarvan vrij.

NASCHRIFT

De aanwezigheid in persoon van de beklaagde is een essentieel en historisch aspect van het militaire strafproces; de uitzondering van artikel 184 (2) R.Z. en artikel 179 (2) RLLu is van latere datum. Bovendien wordt voor de toepassing van die uitzondering een schriftelijk verzoek van de beklaagde en het advies van Fiscaal resp. Auditeur-Militair vereist.

Het Hoog Militair Gerechtshof handhaaft het stringente aspect van deze uitzondering: bij sententie van 22 april 1969 vernietigde het Hof een vonnis van de Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage van 6 november 1968 (zie M.R.T. LXII-1969-blz. 543 e.v.), waarbij de krijgsraad een van een verkeersovertreding verdachte dienstplichtige soldaat met groot verlof verstek verleende, omdat de krijgsraad en de Auditeur-Militair geen macht hadden, de beklaagde in arrest te stellen en voor te geleiden. Het Hof was van oordeel dat aan de stringente eis van artikel 179 (2) de hand moest worden gehouden: de beklaagde kon immers in werkelijke dienst worden opgeroepen als hij weigerde te verschijnen.

W.H.V.

Permanente krijgsraad Nederland voor de zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 9 augustus 1973

Fgd. President: Mr. H. Donker; *Leden:* J. A. J. M. van der Meulen, kapitein ter zee vlieger, Mr. W. A. J. Wevers, luitenant ter zee van administratie der eerste klasse;

Raadsman: Luitenant ter zee der 1e klasse J. C. Gmelich Meijling.

Als sergeant der mariniers, behorende tot het wachtvolk en aangewezen om te 04.00 uur als onderofficier van de wacht op post te komen, zonder toestemming het vliegekamp verlaten en om 04.00 uur niet op post verscheenen.

KRIJGSRAAD: het ten laste gelegde bewezen verklaard en gekwalificeerd doch beklagde vrij gesproken omdat geen opzet aanwezig was nu beklagde onder invloed verkeerde van een kleine hoeveelheid alcohol en het gebruik van valium. Vrijspraak.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF (zie sententie achter het vonnis): aangezien beklagde volgens eigen opgave reeds ongeveer een half jaar regelmatig valium gebruikt en gedurende die tijd ook alcoholhoudende drank heeft gebruikt, wordt niet aangenomen dat beklagde van de nadelige beïnvloeding niet zou hebben geweten. Beklagde heeft de roes, waarin hij is komen te verkeren, aan zichzelf te wijten gehad.

Veroordeling wegens het als ander militair, zoals bedoeld in art. 129 (5) van het W.M.Sr., een als zodanig op hem rustende verplichting niet nagekomen.

(W.M.Sr. art. 129 (5))

**DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT
TE 'S-GRAVENHAGE**

in de zaak van de Fiscaal bij die krijgsraad, eiser, tegen H.G., geboren 14 april 1936, sergeant der mariniers, beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 6 juli 1973 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 23 januari 1973, dienende als sergeant der „mariniers bij het Marinevliegekamp Valkenburg te Katwijk, toen hij als „onderofficier van de wacht behoorde tot het wachtsvolk van voornoemd „vliegekamp, als hoedanig hij onder meer de verplichting had:

„a. om dat vliegekamp niet dan voor dienstverrichtingen, in elk geval „niet zonder toestemming van het daartoe bevoegde gezag, te verlaten;

„b. om daadwerkelijk te 04.00 uur als onderofficier van de wacht op „post te komen;

„in strijd met die verplichting a ongeoorloofd genoemd vliegekamp heeft

„verlaten en *b* niet daadwerkelijk te 04.00 uur als onderofficier van de „wacht op post gekomen”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ter terechtzitting heeft verklaard, zakelijk gerelateerd:

Op dinsdag 23 januari 1973, toen ik diende als sergeant der mariniers bij het Marine Vliegkamp Valkenburg te Katwijk en ik als onderofficier van de wacht behoorde tot het wachtsvolk van voornoemd vliegkamp, als hoedanig ik ondermeer de verplichting had om dat vliegkamp niet dan voor dienstverrichtingen, in elk geval niet zonder toestemming van het daartoe bevoegde gezag te verlaten, en ik om 04.00 uur daadwerkelijk als onderofficier van de wacht op post moest komen, heb ik in strijd met die verplichting ongeoorloofd genoemd vliegkamp verlaten en ben niet ten 04.00 uur als onderofficier van de wacht op post gekomen.

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. P45/73 opgemaakt en op 19 februari 1973 gesloten door Willem Hendrik Kanbier, opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee, inhoudt, zakelijk gerelateerd:

1. als op 24 januari 1973 aan verbalisant afgelegde verklaring van Willem Roelofsen, sergeant vliegtuigmaker algemeen der Koninklijke Marine:

Ingevolge de voor het Marine Vliegkamp Valkenburg te Katwijk geldende wachtlijst verrichtte ik daar van maandag 22 op dinsdag 23 januari 1973 dienst als onderofficier van de wacht in het wachtlokaal C2. Ik zou ingevolge vermelde wachtlijst om 04.00 uur moeten worden afgelost door de sergeant der mariniers G. Ik verbleef in de avond van 22 januari in het onderofficiersverblijf op het Marine Vliegkamp Valkenburg en zag G. daar omstreeks 20.15 à 20.30 uur ook binnenkomen. Hij was in uniform gekleed. Toen ik het verblijf omstreeks 23.45 uur verliet bleef G. naar ik zag, in het verblijf achter. Op 23 januari 1973 omstreeks 03.45 uur meldde de tot het wachtsvolk behorende leerling van de wacht, vliegtuigmaker Rutten, mij, dat hij sergeant G. in het gebouw A 6 op het vliegkamp had willen porren, doch hem nergens had aangetroffen. Om 04.00 uur werd ik niet door sergeant G. afgelost. Omstreeks 06.00 uur op genoemde datum zag ik een taxi nabij het wachtlokaal stoppen. Deze was kennelijk uit de richting 's-Gravenhage/Wassenaar gekomen. Ik zag, dat G. uit de taxi stapte;

2. als op 26 januari 1973 aan verbalisant afgelegde verklaring van David Sjerp, luitenant ter zee van de technische dienst der 2e klasse oudste categorie der Koninklijke Marine:

Ingevolge de wachtlijst voor maandag 22 januari 1973 voor het Marine Vliegkamp Valkenburg te Katwijk verrichtte ik op die datum tot in de morgen van dinsdag 23 januari 1973 dienst als officier van de wacht op genoemd vliegkamp. Eveneens ingevolge deze wachtlijst moest de dienst

van onderofficier van de wacht-dagwacht verricht worden door deser-geant der mariniers G., die daartoe op 23 januari 1973 te 04.00 uur de sergeant Roelofsen in het wachtlokaal C2 op genoemd vlieggkamp diende af te lossen. Ik heb sergeant G. geen toestemming of opdracht gegeven of doen geven gedurende zijn dienst als onderofficier van de wacht het Marine Vlieggkamp Valkenburg te Katwijk te verlaten of daarvan afwezig te zijn en evenmin enige als zodanig op hem rustende verplichting niet na te komen;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van voorschreven bewijsmid-delen bewezen acht hetgeen aan beklagde is telastegelegd.

Overwegende, dat het bewezenverklaarde behoort te worden gekwalifi-ceerd als:

„Als ander militair, zoals bedoeld in het vijfde lid van artikel 129 van het „Wetboek van Militair Strafrecht, behorende tot enige wacht een als zodanig „op hem rustende verplichting niet nakomen”,

strafbaar gesteld bij genoemd artikel.

Overwegende, dat, daargelaten of voornoemd artikel zowel op een doleus als op een culpoos handelen of nalaten doelt, het aan beklagde telastegelegde naar het oordeel van de krijgsraad slechts kan betreffen een doleus handelen nu beklagde immers het vlieggkamp heeft verlaten;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de bewijsmiddelen niet de overtuiging heeft gekregen, dat beklagdes opzet, op het moment dat hij het vlieggkamp verliet, gericht is geweest op het plegen van het hem telastegelegde en bewezenverklaarde feit en dat hij derhalve moet worden vrijgesproken, immers, beklagde heeft — naar het oordeel van de krijgs-raad — gehandeld terwijl hij verkeerde onder invloed van een kleine hoeveelheid alcohol, gedronken nadat hij die dag ook reeds enkele tabletten valium had ingenomen, zonder dat hij wist, of had moeten weten, dat deze combinatie op hem dezelfde invloed zou hebben als het gebruik van een grote hoeveelheid alcoholhoudende drank, waarvan hem de gevolgen, te weten dat hij dan tot onverantwoordelijk en zelfs straf-baar handelen kan komen zonder zich dit later te herinneren, overbekend zijn.

Gezien: . . . enz.;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart niet wettig en overtuigend bewezen hetgeen beklagde is telastegelegd alsmede diens strafbaarheid;

Spreekt hem terzake vrij.

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 31 oktober 1973

President: Mr. Prins; *Leden:* Schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor

Coopmans, generaal-majoor Bruinier, generaal-majoor b.d. Van Nass (plv.) en mr. Van Slooten (plv.);
Raadsman: Luitenant ter zee der 1e klasse J. C. Gmelich Meijling.

(zie het vonnis hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal vernietigen en opnieuw rechtdoende, de beklaagde met toepassing van artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht zal opleggen een krijgstuchtelijke straf van zes dagen verzuwaard arrest met als strafreden: „*Onvoldoende zorg dragen dat de op hem rustende verplichting het Marinivliegkamp Valkenburg niet — tenzij voor dienstverrichtingen — te verlaten kan worden nagekomen*”;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis waarvan hoger beroep niet kan verenigen, zodat dit moet worden vernietigd;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd: . . . enz. [*zie vonnis — Red.*];

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat het Hof uit het vonnis waarvan hoger beroep overneemt de overwegingen inhoudende de bewijsmiddelen, met dien verstande dat het Hof in de overweging inhoudende de zakelijke weergave van het proces-verbaal nr. P. 45/73 invoegt achter de woorden „behorende „tot de Brigade Valkenburg”;

Overwegende, dat het Hof op grond van de inhoud van de vorenvermelde bewijsmiddelen — elk daarvan slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het blijkens zijn inhoud betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende dat beklaagde, bij monde van diens raadsman, zich er op heeft beroepen, dat hij voormelde op hem rustende verplichtingen niet heeft nagekomen, omdat hij verkeerde onder de invloed van het gecombineerde gebruik van alcoholhoudende drank en het geneesmiddel valium en hij er niet op verdacht is geweest dat dit geneesmiddel in combinatie met alcoholhoudende drank zijn gedragspatroon nadelig zou beïnvloeden;

Overwegende echter, dat niet aannemelijk is geworden dat beklaagde, die volgens eigen opgave reeds ongeveer een half jaar regelmatig valium gebruikte en gedurende die tijd ook alcoholhoudende drank heeft gebruikt, deze nadelige beïnvloeding niet zou hebben geweten;

Overwegende daarbij voorts, dat beklaagde, die volgens eigen opgave omstreeks vijf glazen bier zou hebben gedronken in de periode van 20.30 uur tot 24.00 uur op 22 januari 1973, zulks terwijl hij behoorde tot het wachtvolk, zich — ongeacht een eventuele versterking van de invloed daarvan door het door hem opgegeven gebruik van valium en zo hij zich

niet reeds door dit drankgebruik ongeschikt maakte voor de vervulling van de hem opgedragen dienstverplichtingen als onderofficier van de wacht — in ieder geval zelf in een zodanige toestand heeft gebracht dat onverwachte nevenverschijnselen konden intreden en — zo hij daardoor in een „roes” is komen te verkeren, zoals de raadsman heeft aangevoerd — hij dit aan zichzelf te wijten had;

Overwegende, dat het Hof derhalve het beroep verwerpt;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„Als ander militair zoals bedoeld in het vijfde lid van artikel 129 van het Wetboek van Militair Strafrecht, behorende tot enige wacht, een als zodanig op hem rustende verplichting niet nakomen, meermalen gepleegd”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 129 van het Wetboek van Militair Strafrecht juncto artikel 57 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat het Hof na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen het uitspreken van een voorwaardelijke veroordeling;

Gezien: . . . enz.;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis, waarvan is geappelleerd en opnieuw rechtdoende:

Verklaart beklagde schuldig aan de hierboven als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feiten en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklagde tot een militaire detentie voor de tijd van twee weken;

Beveelt, dat deze militaire detentie niet zal worden tenuitvoergelegd, tenzij het Hof later anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich voor het einde van een op drie jaar bepaalde proeftijd aan een strafbaar feit heeft schuldig gemaakt, of zich op andere wijze heeft misdragen.

NASCHRIFT

De krijgsraad heeft eerst het ten laste gelegde bewezen verklaard en dat gekwalificeerd volgens art. 129 (5) W.M.Sr.; in het dictum echter wordt het ten laste gelegde niet wettig en overtuigend bewezen geacht, hetgeen met elkander in tegenspraak is.

N.m.m. had de krijgsraad de keuze tussen hetzij in het vonnis het ten laste gelegde niet-bewezen te verklaren, wanneer hij opzet als een geïmpliceerd element van het ten laste gelegde feit beschouwde, hetzij in het dictum het niet-bewezen zijn te beperken tot de strafbaarheid van beklagde.

W.H.V.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 16 augustus 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Luitenant-kolonel N. J. de Ruiter en majoor A. W. van Pelt;

Raadsman: Kapitein H. L. van den Broek.

Als dpl. sld.:

geweigerd te voldoen aan het dienstbevel om uit zijn bed te komen, zijn meerdere bedreigende en beledigende toegevoegd: „Sodemieter op, anders sla ik je voor je bek”, „je bent een lul”.

Rekening houdende met een op dezelfde dag uitgesproken veroordeling wegens het zich opzettelijk onttrekken aan de vervulling van een bepaalde soort van dienstverplichting, veroordeeld tot 2 weken militaire detentie.

In hoger beroep (zie sententie achter het vonnis): de straf verminderd tot 1 week militaire detentie omdat de beklaagde inmiddels met groot verlof is gegaan en diens gevolgde de straf niet meer in het depot voor discipline maar in een civiele strafinrichting zal worden ten uitvoer gelegd.

(W.M.Sr. art. 11, 108, 114; W.Sr. art. 63)

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen E.S., geboren 26 maart 1953, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij te Raamsdonksveer, in ieder geval in Nederland, terwijl hij als „dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst verbleef,

„1. op of omstreeks 31 maart 1973, nadat zijn militaire meerdere, de „korporaal der eerste klasse G. J. Wevers hem, beklaagde, die met ver- „zwaard arrest was gestraft en zich bevond in de gestraftenkamer, de „opdracht had gegeven onmiddellijk uit zijn bed te komen, heeft gewei- „gerd, althans opzettelijk heeft nagelaten aan dit dienstbevel te gehoor- „zamen en toen niet onmiddellijk zijn bed is uitgekomen,

„2. op of omstreeks 1 april 1973 telkens opzettelijk zijn militaire „meerdere, de korporaal der eerste klasse P. A. van Tiel in het openbaar „en/of in diens tegenwoordigheid mondeling met enig kwaad bedreigende „en beledigende, deze heeft toegevoegd: „Sodemieter op, anders sla ik „„je voor je bek” en „je bent een lul”, althans telkens woorden van gelijke „strekking en betekenis”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 31 maart 1973 heb ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire

dienst en gestraft met verzwaard arrest, in Keizersveer, gemeente Raamsdonksveer, in de gestraftenkamer van mijn kazerne van een korporaal der eerste klasse, die later bleek te heten G. J. Wevers, bevel gekregen onmiddellijk uit mijn bed te komen. Ik wist dat de korporaal mijn militaire meerdere was en zijn opdracht een dienstbevel waaraan ik verplicht was te voldoen. Ik heb hem hierop een antwoord gegeven van weigerende strekking. Met welke woorden herinner ik mij niet. Ik ben toen nog ongeveer een uur in bed blijven liggen. Op 1 april 1973 heb ik als soldaat in werkelijke dienst in Keizersveer, gemeente Raamsdonksveer, in het wachtgebouw van onze kazerne in de alhier ingebouwde voor algemeen gebruik beschikbare telefooncel door de deuropening heen tegen een korporaal-I die later bleek te heten P. A. van Tiel, die de celdeur opende en mij sommeerde eruit te komen, op dreigende toon gezegd: „Sodemieter op, anders sla ik je voor je bek”. Even later heb ik in het arrestantenlokaal tegen deze korporaal gezegd: „je bent een lul”. Ik wist dat de korporaal mijn militaire meerdere was:

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal, nr. P. 69/73, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 18 april 1973 gedagtekend en ondertekend door Bastiaan Ippel, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de brigade Keizersveer, onder meer zakelijk inhoudt als:

verklaring van Gerrit Jan Wevers:

Op 31 maart 1973 was ik wachtcommandant van de Pontonnierskazerne te Keizersveer. Ik had één verzwaard arrestant, de soldaat S. van 829 Zware Transportcompagnie. Ik ben naar de gestraftenkamer gegaan en heb hem gezegd: „Kom onmiddellijk uit je bed. Dit is een dienstbevel.” Ik hoorde S. toen zeggen: „Ik heb daar niets mee te maken. Ik heb nog „geen zin om eruit te komen. Wie heeft die opdracht gegeven?”, althans woorden van dergelijke strekking. Ik zei S. dat de opdracht afkomstig was van de officier van piket. Ik hoorde S. zeggen: „Zeg maar tegen de „OKP (Officier van Kazerne Piket – verb.) welterusten, ik kom er niet „uit”;

verklaring van Pieter Albertus van Tiel:

Op zondag 1 april 1973 was ik wachtcommandant van de Pontonnierskazerne te Keizersveer. Ik had als verzwaard arrestant de soldaat S. in de gestraftenkamer van het wachtgebouw. Ik zag licht branden in de telefoon welke zich in het wachtgebouw bevindt. Ik zag door het ruitje soldaat S. in de cel staan. Ik zag, dat hij een telefoongesprek voerde. Ik had hem noch voor het verlaten van de gestraftenkamer noch voor telefoneren toestemming gegeven. Met de soldaten J. de Boer en E. van der Brink ben ik naar de telefooncel gegaan. Nadat ik de deur had geopend, zei ik tegen S.: „Nu eruit komen of je wordt eruit gehaald. Dit is een dienst-„opdracht”, waarop hij mij fel antwoordde: „Sodemieter op, anders sla „ik je voor je bek. Ik neem geen dienstopdrachten van jou aan.” Ik zag

dat S. geen aanstalten maakte om het gesprek te beëindigen. Hierna heb ik de soldaten van wacht tot tweemaal toe een dienstopdracht gegeven om S. uit de telefooncel te halen, waaraan zij niet voldeden. Even later stapte soldaat De Boer in de cel en drukte de haak van het telefoon-toestel naar beneden waardoor het gesprek werd verbroken. Hierna kwam hij uit de telefooncel. Ik begeleidde hem naar de gestraftenkamer. Onderweg zei ik tegen hem: „Je maakt het moeilijk voor je zelf.” S. zei toen twee maal tegen mij: „Je bent een lul.” Deze opmerking was duidelijk voor mij bedoeld, daar ik alleen was met hem en hij mij tijdens die opmerking aankeek;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen – elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft – wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde onder aanhef en 1 en 2 is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij te Raamsdonksveer, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in „werkelijke militaire dienst verbleef,

„1. op 31 maart 1973, nadat zijn militaire meerdere, de korporaal der „eerste klasse G. J. Wevers hem, beklagde, die met verzuwaard arrest was „gestraft en zich bevond in de gestraftenkamer, de opdracht had gegeven „onmiddellijk uit zijn bed te komen, heeft geweigerd aan dit dienstbevel „te gehoorzamen en toen niet onmiddellijk zijn bed is uitgekomen;

„2. op 1 april 1973 telkens opzettelijk zijn militaire meerdere, de korpo- „raal der eerste klasse P. A. van Tiel in diens tegenwoordigheid mondeling „met enig kwaad bedreigende en beledigende, deze heeft toegevoegd: „„Sodemieter op, anders sla ik je voor je bek” en „je bent een lul”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als

1. „*opzettelijke ongehoorzaamheid*”;

2. „*als militair opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid mon- „deling met enig kwaad bedreigen*”;

3. „*als militair opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid mon- „deling beledigen*”;

voorzien en strafbaar gesteld bij:

1. artikel 114, eerste lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

2. en 3. artikel 108, eerste lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen be- klagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden op- heffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten, en de omstandigheden waar- onder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de beklaagde bij vonnis van de Arrondissementskrijgsraad te Arnhem dd. 16 augustus 1973 ter zake van „als militair „zich opzettelijk voor de vervulling van een bepaalde soort van dienstver- „plichtingen ongeschikt maken” is veroordeeld tot één week militaire detentie, welke straf de krijgsraad in rekening brengt;

[Volgt: veroordeling tot 2 weken militaire detentie — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 17 oktober 1973

President: Mr. Prins; *Leden:* Schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, generaal-majoor Bruinier, generaal-majoor b.d. Lagerwerff (plv.) en mr. Van Slooten (plv.);

Raadsman: Kapitein H. L. van den Broek.

(zie het vonnis hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, behalve ten aanzien van de opgelegde straf en te dien aanzien opnieuw rechtdoende, beklaagde zal veroordelen tot een militaire detentie voor de tijd van een week;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens ten aanzien van de aan beklaagde opgelegde straf die aan het Hof onjuist is voorgekomen;

Overwegende, dat het Hof na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders en het feit dat beklaagde inmiddels met groot verlof is en dientengevolge de straf niet meer zal worden tenuitvoergelegd in het Depot voor Discipline te Nieuwersluis doch in een civiele strafinrichting, zodat de tenuitvoerlegging onder — voor de veroordeelde — minder gunstige omstandigheden zal geschieden;

Overwegende, dat het Hof bij het bepalen van na te noemen straf mede in rekening brengt dat beklaagde bij vonnis van de arrondissementskrijgsraad te Arnhem dd. 16 augustus 1973 terzake van „als militair „zich opzettelijk voor de vervulling van een bepaalde soort van dienstver- „plichtingen ongeschikt maken”, is veroordeeld tot één week militaire detentie, welke veroordeling bij eerder gewezen sententie van het Hof dd. 17 oktober 1973 werd bevestigd;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis, waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen, alsmede van artikel 77 van 's Hof's Provisionele Instructie.

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan is geappelleerd, doch alleen voor zover de aan beklagde opgelegde straf betreft en te dien aanzien opnieuw rechtdoende:

Veroordeelt beklagde tot een militaire detentie voor de tijd van *een week*;

Bevestigt het vonnis voor al het overige met overneming der gronden.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 23 augustus 1973

President: Mr. J. A. L. Brada; *Leden:* Luitenant-kolonel F. M. Th. van der Ven en majoor Ch. P. J. van Toren;
Raadsman: Kapitein H. L. van den Broek.

Als commandant van de wacht in strijd met zijn verplichting om tot 09.00 uur in het wachtlokaal aanwezig te zijn, zijn post eigendunkelijk verlaten door te circa 05.00 uur naar huis te gaan.

Militaire detentie voor de tijd van 1 maand.

(W.M.Sr. art. 129 (4))

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE ARNHEM

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen S.W., geboren 27 november 1952, res. sergeant-titulair, beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij als sergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht „althans als militair in de zin der wet op of omstreeks 24 juni 1973 terwyl „hij de functie vervulde van commandant van de wacht in de kazerne te „Eefde en op hem als zodanig de verplichting rustte om van 23 juni 1973 „18.00 uur tot 24 juni 1973 09.00 uur bij of in het wachtlokaal aanwezig „te zijn, geheel eigendunkelijk zonder daartoe recht of toestemming te „hebben te circa 05.00 uur de wacht heeft verlaten en naar huis is „gegaan”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 24 juni 1973 heb ik als sergeant bij de Koninklijke Landmacht in werkelijke dienst, en de functie vervullende van commandant van de wacht van de Detmerskazerne in Eefde, te omstreeks 05.00 uur mijn wacht en mijn kazerne aldaar eigendunkelijk verlaten. Ik wist als wachtcommandant verplicht te zijn die dag tot 09.00 uur nabij of in het wacht-lokaal aanwezig te zijn. Ik ben toen naar huis gegaan in Zutphen;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek, opgemaakt te Eefde, gedagtekend op 25 juni 1973 en ondertekend door Hart, Christiaan Johannes, 1e luitenant van speciale diensten van het dienstvak der intendance en Springer, Gerbrand, adjudant onderofficier van het dienstvak der intendance, beiden ingedeeld bij 105 Gemengde Intendance Depot Compagnie zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van: Lippmann, Johannes, J.J.:

Van 23 juni 1973 11.00 uur tot 24 juni 11.00 uur vervulde ik de dienst van officier van kazernepiket. Als wachtcommandant had ik onder mij de sergeant W., die dienst had van zaterdag 23 juni 18.00 uur tot 24 juni 09.00 uur. Tijdens mijn ronde van 06.45 uur ontdekte ik dat de sergeant W. niet in het wachtverblijf aanwezig was. Ik vroeg aan de soldaten van de wacht of zij wisten waar de wachtcommandant vertoefde. Daarop kreeg ik een zodanig antwoord dat ik daaruit opmaakte dat sergeant W. op dat tijdstip op ronde was. Omstreeks 08.00 uur kwam ik weer in het wachtverblijf, alwaar ik de indruk kreeg dat de sergeant W. niet meer in de kazerne was, aangezien ik op het bureau van de wachtcommandant een briefje aantrof waarop vermeld stond „Denk aan 06.00 uur vlag hijsen, 06.30 en 07.00 uur wekken”, vermoedelijk als aanwijzing voor de twee soldaten. Hieruit trok ik de conclusie dat de sergeant W. voor \pm 06.00 uur was vertrokken uit de kazerne, hetgeen bij enig aandringen op de de twee soldaten juist bleek te zijn;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — genoemd proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek slechts gebezigd in verband met de inhoud van de verklaring van beklagde — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij als sergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht „op 24 juni 1973 terwijl hij de functie vervulde van commandant van de „wacht in de kazerne te Eefde en op hem als zodanig de verplichting rust- „te om van 23 juni 1973 18.00 uur tot 24 juni 09.00 uur bij of in het wacht- „lokaal aanwezig te zijn, geheel eigendunkelijk zonder daartoe recht of „toestemming te hebben te circa 05.00 uur de wacht heeft verlaten en „naar huis is gegaan”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als: „als bevelhebber van enige wacht zijn post eigendunkelijk verlaten”, voorzien en strafbaar gesteld bij art. 129, eerste en vierde lid van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen. zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit, en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot militaire detentie voor de tijd van 1 maand – *Red.*].

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK**Centrale Raad van Beroep**

10 april 1973

(M.A.W. 1972/B 17)

Voorzitter: Mr. W. H. Schipper (fgd.); *Leden:* Mr. J. H. van der Meide en Jhr. Mr. C. C. van Lidth de Jeude (plv.).

(Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren, art. 45)

Een eerste luitenant werd per 1 november 1970 niet bevorderd, omdat hij niet voldeed aan de eis van goed gedrag, genoemd in art. 45 der Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren. Enige maanden eerder had hij een auto bestuurd verkerende onder invloed van alcoholhoudende drank, waarvoor hij in november 1970 door het H.M.G. tot 2 weken gevangenisstraf werd veroordeeld.

Dit besluit wordt door de C.R.v.B. gehandhaafd.

Gedaagde neemt na het plegen van een misdrijf door een officier i.h.a. een termijn van omstreeks 2 jaren in acht om betrokkene in staat te stellen zich te rehabiliteren, in die zin dat deze alsdan weer geacht kan worden te voldoen aan de eis van goed gedrag. Deze termijn wordt soms, zoals ook in casu, bekort.

UITSPRAAK

in het geding tussen B., wonende te A., eiser, en de *Minister van Defensie als vertegenwoordiger van Hare Majesteit de Koningin*, gedaagde.

I. Ontstaan en loop van het geding

Eiser, die als eerste luitenant der infanterie per 1 november 1970 in aanmerking zou zijn gekomen voor bevordering tot kapitein, werd eerst per 31 oktober 1971 tot laatstgenoemde rang bevorderd, zulks — gelet op de eis van goed gedrag, genoemd in artikel 45 van de Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren — omdat hij zich op 5 juni 1970 had schuldig gemaakt aan het misdrijf, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 35, eerste lid, juncto artikel 26, van de Wegenverkeerswet, waarvoor hem bij sententie van het Hoog Militair Gerechtshof dd. 18 november 1970 onder meer een gevangenisstraf van twee weken was opgelegd; een verzoek om gratie was afgewezen.

Het niet bevorderen per 1 november 1970, als voormeld, heeft eiser aanleiding gegeven beroep in te stellen bij het Ambtenarengerecht, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, te 's-Gravenhage. Dit gerecht heeft bij uitspraak van 18 september 1972 dit beroep ongegrond verklaard.

Eiser heeft hoger beroep ingesteld bij de Raad en bij aanvullend beroepschrift verzocht de aangevallen uitspraak te vernietigen en het bestreden besluit nietig te verklaren.

Namens gedaagde is bij contra-memorïe verzocht de aangevallen uitspraak te bevestigen.

Het geding is behandeld ter terechtzitting van 20 maart 1973, waar eiser in persoon is verschenen, bijgestaan door Mr. A. W. M. van der Horn van den Bos, luitenant-kolonel van de militair juridische dienst, wonende te Voorburg (die nog stukken overlegde), en waar voor gedaagde is opgetreden Mr. R. M. R. van der Heide, luitenant-kolonel van de militair juridische dienst, wonende te 's-Gravenhage.

II. *Motivering*

De Raad verenigt zich met, en neemt mitsdien over de gronden waarop de aangevallen uitspraak berust*).

Naar aanleiding van het in hoger beroep aangevoerde zij het volgende opgemerkt:

a) Ook de Raad acht niet doorslaggevend, dat in de over eiser opge maakte beoordeling, het tijdvak 1 april 1969 tot 1 juli 1970 betreffende, punt 29 (houding en gedragingen als officier) met „goed” is beoordeeld (onder punt 31 is wel aangetekend dat tegen eiser proces-verbaal wegens vermoedelijke overtreding van artikel 26 der Wegenverkeerswet is opge maakt).

Wel is juist dat de beoordeling ingevolge het Beoordelingsbesluit officieren landmacht (met de daarbij behorende rechtswaarborgen) voor een officier als eiser in beginsel bij uitstek het middel moet worden geacht, waardoor tekortkomingen welke belemmerend kunnen zijn voor bevordering dienen te worden gesignaleerd; ook meent de Raad, dat grote terughoudendheid moet worden betracht met het in een besluit om niet tot bevordering over te gaan, betrekken van tekortkomingen die — hoewel zij in beginsel daarvoor in aanmerking komen — niet in de bedoelde beoordeling zijn vermeld; het zou echter naar 's Raads oordeel te ver gaan op grond van dit uitgangspunt het thans bestreden besluit nietig te verklaren.

Er heeft tussen partijen van de aanvang af geen twijfel over kunnen bestaan, dat een, als verwijtbaar te beschouwen, gedrag was geconstateerd, en eiser (die het feit van dit gedrag zelf ook niet heeft ontkend) heeft mede langs processuele weg alle gelegenheid gehad zijn standpunt daaromtrent naar voren te brengen.

De Raad heeft begrip voor het namens de Minister van Defensie aangevoerde argument, dat deze een bevredigende oplossing voor dit soort

*) Zie hierna.

gevallen binnen het raam van het beoordelingssysteem moeilijk te vinden acht; de in dit geval gevolgde geschetste gedragslijn is in elk geval niet het gevolg van onzorgvuldigheid.

De vraag of aan eiser een kennisgeving als bedoeld in evengenoemd Beoordelingsbesluit had moeten worden uitgereikt, staat buiten het onderwerp van het bestreden besluit; de Raad neemt niet aan dat eiser ter zake in deze procedure een vordering heeft willen instellen.

b) Van de zijde van eiser is gesteld dat het door gedaagde in gevallen als het onderhavige gevoerde beleid onduidelijk zou zijn. Namens gedaagde is, in elk geval niet onduidelijk ter 's Raads terechtzitting, terzake gesteld, dat een termijn van omstreeks twee jaar, na het plegen van een misdrijf door een officier, in acht wordt genomen om de betrokkene in staat te stellen zich te rehabiliteren, in die zin dat deze alsdan weer geacht kan worden te voldoen aan de eis van goed gedrag (al kan er uiteraard ook sprake zijn van misdrijven welke grond geven tot ontslag of tot blijvende uitsluiting van bevordering); dat deze termijn overeenkomt met die welke in vergelijkbare gevallen ten aanzien van hogere onderofficieren wordt gehanteerd; dat het woord „omstreeks” insluit dat factoren als doorlopend gedrag, dienstprestaties, benevens allerlei bijzondere omstandigheden aanleiding kunnen geven die termijn te bekorten; en dat in het geval van eiser diens persoonlijke omstandigheden en de goede over hem uitgebrachte beoordelingen daartoe redenen hebben opgeleverd.

De Raad kan in het aanhouden, en in het hier toepassen, van deze norm geen aanleiding vinden het bestreden besluit nietig te verklaren. Hem is ook niet gebleken dat in strijd is gehandeld met het beginsel, dat gelijke gevallen zoveel mogelijk gelijkelijk moeten worden behandeld. Aangetekend zij — naar aanleiding van hetgeen namens eiser is aangevoerd — hierbij 1) dat gevallen van drankmisbruik, waarbij geen misdrijf is gepleegd, niet zonder meer met het onderhavige geval op één lijn mogen worden gesteld, en 2) dat de Raad op grond van de mededelingen van gedaagdes gemachtigde aanneemt, dat in de namens eiser aangeduide gevallen van officieren die een soortgelijk misdrijf begingen, van geschiktheid voor bevordering niet werd gesproken vóór het einde van de vorenbedoelde periode van twee jaar.

Wel acht de Raad het niet onaannemelijk, dat in het verleden in vergelijkbare gevallen in meerdere of mindere mate andere maatstaven zijn aangelegd dan thans het geval is; aan de administratie kan echter in een materie als de onderhavige niet de bevoegdheid worden ontzegd van zeker moment af nieuwe normen voor het beleid in acht te nemen, mits bij de toepassing daarvan niet wordt gehandeld in strijd met geschreven of ongeschreven recht. Daarbij mag niet uit het oog worden verloren dat de in de maatschappij levende opvattingen omtrent de zwaarte van bepaalde misdrijven aan wisseling onderhevig zijn.

c) Ook als juist zou zijn dat bij eiser door zijn superieuren de verwach-

ting is opgewekt dat hij — bijvoorbeeld na de executie der straf — alsnog met ingang van 1 november 1970 zou worden bevorderd, zou zulks geen beslissend gewicht in de schaal vermogen te leggen. Onmiskenbaar door of namens het bevoegde gezag zelve is geen toezegging gedaan of een verwachting opgewekt; van nadeel voor eiser, door het niet in vervulling gaan van zodanige verwachting op zichzelf beschouwd, is geen sprake.

d) Eisers stelling, dat hier sprake zou zijn van een „dubbele bestraf-,fing” kan de Raad niet onderschrijven. De Kroon heeft in de onderhavige materie zowel plicht als bevoegdheid aan de hand van de wet zelfstandig beleid te voeren, ongeacht of de strafrechter van zijn kant tot het opleggen van straf overgaat; evenals trouwens in tal van andere situaties een samengaan van straffen en andere maatregelen zal kunnen en moeten plaats vinden.

Een andere kwestie is dat het bevoegde gezag in gevallen als het onderhavige zijn oordeel omtrent het gedrag blijkbaar van dat van de strafrechter afhankelijk maakt (hetgeen mede leidt tot de vorenaangeduide moeilijkheden in het raam van het beoordelingssysteem); doch daarin ziet de Raad geen reden het thans bestreden besluit onjuist te achten.

e) Naar eisers oordeel zal hij door het bestreden besluit blijvend geschaad zijn in zijn carrière en weegt zulks te zwaarder, nu hij het belangrijkste deel van zijn loopbaan nog voor zich heeft. Ook al zou dit juist zijn — toekomstige ontwikkelingen zijn uit de aard der zaak onzeker —, dan zou dit gedaagde toch niet moeten afbrengen van het oordeel, dat eisers onderhavige gedrag niet „goed” is geweest en van het aan dat oordeel verbinden van het vorenomschreven gevolg. Opgemerkt zij, dat eiser niet is bevorderd per 1 november 1971, doch per 31 oktober 1971; daarbij moet ter zijde worden gelaten welke feitelijke gevolgen dit al dan niet heeft of zal blijken te hebben.

Uit het voorgaande volgt dat de aangevallen uitspraak voor bevestiging in aanmerking komt.

III. *Beslissing*

De Centrale Raad van Beroep,
RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!
Bevestigt de aangevallen uitspraak.

BIJLAGE

Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage

18 september 1972

.....
3. (Feiten, welke het Gerecht als vaststaand aanneemt.)

De Minister van Defensie heeft als volgt van contra-memorie gediend:

„Naar aanleiding van het klaagschrift van B., kapitein der infanterie, „moge ondergetekende het volgende opmerken.

„Klager werd per 1 augustus 1966 bevorderd tot eerste-luitenant doch „kon niet met een aantal andere eerste-luitenants met een zodanige „anciënniteit per 1 november 1970 voor bevordering tot kapitein in „aanmerking worden gebracht.

„Op 3 september 1970 werd klager veroordeeld door de arrondisse- „mentskrijgsraad tot drie weken gevangenisstraf onvoorwaardelijk plus „ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen voor de tijd „van een jaar terzake van het feit dat hij als bestuurder van een personen- „auto had gereden onder zodanige invloed van alcoholhoudende drank, „dat hij niet in staat moest worden geacht, dat motorrijtuig naar behoren „te besturen.

„Aangezien klager hoger beroep aantekende tegen deze uitspraak, werd „door ondergetekende aan Hare Majesteit de Koningin gerapporteerd, „dat klager toen — dat wil zeggen per 1 november 1970 — nog niet kon „worden aanbevolen aangezien nog niet was komen vast te staan, dat „hij in alle opzichten aan de gestelde eisen voldeed. De mogelijkheid „deed zich immers voor dat in hoger beroep een vrijspraak zou kunnen „volgen, in welk geval een bevordering met terugwerkende kracht, dus „te rekenen van 1 november 1970, plaats had gevonden.

„Op 18 november 1970 werd klager echter door het Hoog Militair „Gerechtshof veroordeeld tot een gevangenisstraf van twee weken en een „jaar ontzegging van de rijbevoegdheid. Vervolgens heeft klager een „gratieverzoek ingediend omdat hij van mening was, dat bij de bepaling „van de straf te weinig rekening was gehouden met de psychische achter- „gronden die mede van invloed waren op het door hem op 5 juni 1970 „gepleegde strafbare feit. Dit gratieverzoek van 23 december 1970 is door „Hare Majesteit de Koningin afgewezen.

„Er was geen reden terug te komen op de beslissing om klager per „1 november 1970 niet te bevorderen tot kapitein, omdat hij op 1 novem- „ber 1970 niet voldeed aan het gestelde in artikel 45 van de wet bevor- „dering en ontslag beroepsofficieren. Het in dit artikel gestelde vereiste „van „goed gedrag” werd niet vervuld door het plegen van meergenoemd „misdrijf.

„Ondergetekende meent niet uitsluitend gebonden te zijn aan de des- „betreffende beoordelingslijst, met name punt 29, doch is de mening „toegedaan dat de Kroon rekening heeft te houden met alle Haar bekende „feiten en omstandigheden.

„Klager ontkent in wezen dat het plegen van het verkeersmisdrijf zijn „gedrag, zoals bedoeld in artikel 45 WBOB, zo ernstig diskwalificeert, „als ondergetekende aanneemt. Nu „het rijden onder invloed” in de gehe- „le maatschappij zoveel aandacht krijgt en zelfs als een ernstig maat-

„schappelijk kwaad wordt aangeduid, moet toch het plegen van dit feit „de houding en gedragingen in overeenstemming met de status van „officier – het gedrag als bedoeld in artikel 45 WBOB – zeker ernstig „ten nadele beïnvloeden.

„Ondergetekende veroorlooft zich Uw Gerecht te herinneren aan de u „bekende beleidsbrieven ten aanzien van militairen beneden de rang van „tweede-luitenant, zoals in de recentelijk behandelde zaak L.

„Bij Koninklijk Besluit van 15 september 1971, nr. 38 heeft Hare „Majesteit de Koningin klager bevorderd tot kapitein bij het wapen der „infanterie met ingang van 31 oktober 1971. Klager is dus een dag eerder „bevorderd dan zijn collega's van een jongere anciënniteit, teneinde te „voorkomen dat in de toekomst verdere nadelen ontstaan voor klager.

„Nadat klager per 1 november 1970 voor bevordering was voorbijge- „gaan, hetgeen implicite geschiedde door het Koninklijk Besluit van 14 ok- „tober 1970, nummer 5, heeft hij zich niet gewend tot Hare Majesteit de „Koningin teneinde inlichtingen te verkrijgen, noch kwam hij in beroep „bij Uw Gerecht.

„Hij heeft wel contacten gehad met de toenmalige luitenant-kolonel G., „hetgeen klager er nu toe brengt te spreken van opgewekte verwach- „tingen.

„Die overigens niet vaststaande toezeggingen en opgewekte verwach- „tingen waren evenwel niet afkomstig van het bevoegde orgaan, de Kroon.

„Nadat klager op de hoogte was gesteld met zijn bevordering tot kapi- „tein op 27 september 1971, wendde hij zich per rekest tot Hare Majesteit „de Koningin om hem „in kennis te stellen van de gronden waarom hij „„„per 1 november 1970 niet is bevorderd”.

„Op dezelfde dag, dat hij dit rekest schreef, 11 oktober 1971, wendde „hij zich ook tot Uw Gerecht met een klaagschrift tegen het besluit hem „niet per 1 november 1970 te bevorderen, welk besluit hem eerst op „27 september 1971 definitief zou zijn medegedeeld.

„Klager kwam weliswaar binnen dertig dagen in beroep tegen het „Koninklijk Besluit van 15 september 1971, nummer 38, doch dit Besluit „dient te worden aangemerkt – naar het oordeel van ondergetekende – „als een weigering om terug te komen op een in rechte inmiddels onaan- „tastbaar geworden besluit, dat berustte op een juiste feitelijke grondslag.

„Ondergetekende moge Uw Gerecht dan ook verzoeken het beroep „van klager in zijn geheel niet ontvankelijk te verklaren. Mocht Uw Ge- „recht evenwel niet tot een zodanige uitspraak komen, dan moge onder- „getekende verzoeken het beroep in zijn geheel ongegrond te verklaren, „daar bij het nemen van voornoemd besluit niet in strijd is gehandeld „met enig algemeen toepasselijk voorschrift, daaronder begrepen de „algemene beginselen van behoorlijk bestuur, noch van een bevoegdheid „kennelijk een ander gebruik is gemaakt, dan tot de doeleinden, waarvoor „die bevoegdheid is gegeven.”

4. Bewijsmiddelen

De gedingstukken en het verhandelde ter openbare terechtzitting van 18 september 1972.

De Staatssecretaris van Defensie heeft op 12 oktober 1970 aan de Koningin een brief geschreven, waarin onder andere het navolgende stond vermeld:

„De eerste-luitenant der intendance K. en de eerste-luitenant der infanterie B. die uit hoofde van hun ouderdom in rang eveneens voor een „bevordering per 1 november 1970 in aanmerking zouden kunnen komen, „kunnen daarvoor thans nog niet bij U worden aanbevolen aangezien „voor het tegenwoordige nog niet is komen vast te staan, dat zij in alle „opzichten aan de gestelde eisen voldoen.”

Een brief d.d. 9 september 1971 van dezelfde Staatssecretaris aan de Koningin bevat onder meer het navolgende:

„De eerste-luitenant der infanterie B. en de tweede-luitenant der „infanterie P., die beiden op grond van hun anciënniteit als zodanig, i.c. „1 augustus 1966 onderscheidenlijk 1 november 1969, eveneens voor een „bevordering tot kapitein respectievelijk eerste-luitenant, per 1 november „1970, in aanmerking hadden kunnen komen zijn bij U toenmaals niet „voor zodanige bevordering in aanmerking gebracht, aangezien op grond „van ontvangen ambtsberichten ten aanzien van genoemde officieren „niet kon worden gesteld, dat zijn in alle opzichten aan de ter zake gestelde „eisen voldeden.

„Aangezien mij thans uit recente ambtelijke gegevens is gebleken, dat „beide officieren de geschiktheid bezitten voor een bevordering tot de „naasthogere rang, moge ik U voorstellen de eerste-luitenant B. en de „tweede-luitenant P., met ingang van 31 oktober 1971, te bevorderen tot „kapitein onderscheidenlijk eerste-luitenant, bij het wapen der infanterie.”

Gronden.

In het bijzonder gelet op deze brieven is het Gerecht tot de overtuiging gekomen dat op 12 oktober 1970 nog geen definitief voorstel is gedaan om klager per 1 november 1970 voor bevordering voorbij te gaan. Een zodanig voorstel is ook niet gedaan onmiddellijk of kort nadat klagers verzoek om gratie was afgewezen.

De definitieve beslissing is eerst genomen tegelijk met het besluit om klager per 31 oktober 1971 te bevorderen.

Mitsdien is het Gerecht van oordeel dat klager tijdig beroep heeft ingesteld tegen het besluit om hem per 1 november 1970 voor bevordering voorbij te gaan.

Het Gerecht is het eens met het betoogde in de contra-memorie, dat klager op 1 november 1970 niet voldeed aan het in artikel 45 van de Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren gestelde vereiste van „goed

„gedrag” en wel op het daartoe in de contra-memorie aangevoerde. Hieruit vloeit voort dat voor het bestreden besluit een deugdelijke grond aanwezig was, zodat het tegen dit besluit ingestelde beroep ongegrond moet worden verklaard.

5. Dictum.

Ongegrondverklaring van het beroep.

VRAGENBUS

Een abonnee schrijft ons:

„Bij vele kazernes en legerplaatsen is tegenwoordig op het punt waar „de uitgangsweg de openbare weg nadert een bord model 10 geplaatst, „zonder dat op die openbare weg een bord model 6 of 8 is geplaatst. „Dat een dergelijke situatie nogal verwarring kan stichten kunt u onder „meer in Ede constateren waar noch op de Berkenlaan, noch op de beide „kazernelanen een dergelijk bord is geplaatst. Waarschijnlijk is een en „ander te wijten aan het feit dat genoemde lanen gemeente-eigendom zijn, „terwijl de borden nr. 10 op rijksgrond zijn geplaatst.

„Een ander euvel is dat bij verschillende borden nr 10 geen stopstreep „is aangebracht.

„Vandaar dat ik u de volgende vragen wil voorleggen.

„A. Is het plaatsen van een bord nr. 10 als bovenbedoeld niet in strijd „met het gestelde in art. 109 van het Reglement verkeersregels en verkeers- „tekens?

„B. Zijn deze borden geplaatst met toestemming van het ministerie „van verkeer en waterstaat, zoals omschreven in art. 132 en 133 R.V.V.?

„C. Indien geen stopstreep is aangebracht waar moet men dan stoppen?

„D. Als de borden ten onrechte zijn geplaatst, is het negeren van het „bord dan strafbaar? Ook wanneer men zonder bezwaar de openbare „weg kan oprijden?”

Antwoord

Enkele opmerkingen vooraf:

Uit de gebezigde woorden „uitgangsweg” tegenover „openbare weg” laat zich met grote waarschijnlijkheid afleiden dat hier sprake is van „uitrit” in de zin van art. 16 R.V.V. Bij de beantwoording wordt daarvan dan ook uitgegaan.

Aangenomen wordt voorts dat de borden 10 (rode cirkel waarin rode driehoek en het woord STOP) geplaatst zijn op het kazerneterrein, zulks op last van de kazernecommandant, alsmede dat voor de desbetreffende kazernes een vaste order geldt houdende dat de bepalingen van de wegenverkeerswetgeving op het kazerneterrein van overeenkomstige toepassing zijn.

Ad vraag B.

Krachtens art. 132 R.V.V. worden verkeersborden die een gebod of verbod bevatten, behoudens enkele hier niet ter zake doende uitzonderingen, slechts geplaatst krachtens een besluit van hetzij de minister van verkeer en waterstaat, hetzij van gedeputeerde staten, hetzij van de gemeenteraad (c.q. B. en W.). Het moet voor vrijwel ondenkbaar worden gehouden dat een van deze instanties medewerking zou hebben verleend

aan het aanduiden van een uitrit als een kruising of splitsing van wegen in de zin van het R.V.V.

Ad vraag C.

De wet schrijft niet voor dat bij bord 10 een stopstreep moet worden aangebracht; bij gebreke daarvan dient men te stoppen vóór het oprijden van de voorrangsweg, -kruising of -splitsing. Aldus het opschrift van bord 10 in Bijlage II R.V.V.

Ad vraag D.

De door het bord aangeduide verplichting tot het verlenen van voorrang bestaat ook zonder dat bord; men verlaat immers een uitrit. Beperken wij ons dus tot de vraag of negeren van het stopgebod strafbaar is.

Weggebruikers zijn krachtens art. 8 R.V.V. verplicht aan verkeerstekens die, gelijk bord 10, een gebod of verbod inhouden gevolg te geven; zulks geldt ook bij onbevoegd geplaatste verkeerstekens. Maar in ons geval mankeert voor strafbaarheid één element: hij die de kazerne verlaat is tot het moment dat hij de voor het openbaar verkeer openstaande weg oprijdt géén weggebruiker in de zin van het R.V.V.

Maar kan men dan misschien zeggen dat betrokkene, gezien de overeenkomstige toepasselijkheid van dat art. 8 krachtens eerderbedoelde kazerneorder, strafbaar is wegens het niet in acht nemen van een door het bevoegde gezag gegeven regel als bedoeld in art. 167 W.M.Sr.?

Het is zeer onwaarschijnlijk dat de rechter dit zal aanvaarden. Die overeenkomstige toepasselijkheid geldt immers blijkens de kazerne-order uitsluitend op het kazerneterrein; maar het bord 10 in kwestie overschrijdt de aangegeven grens doordat het betrekking heeft op een buiten het kazerneterrein gelegen kruispunt (quasi-kruispunt, want het blijft een uitrit). Daarmede verliest ook het stopgebod zijn overeenkomstige toepasselijkheid, immers het verkeersteken is een ondeelbaar geheel.

Dat een verkeersbord dat strafrechtelijk zonder effect blijft, wel tot een krijgstuuchtelijke sanctie kan leiden blijkt uit de sententie van het H.M.G. van 28 februari 1973; zie daartoe M.R.T. LXVI, blz. 276.

Ad vraag A.

Art. 109 R.V.V. verbiedt het op, langs of boven wegen (doen) aanbrengen of aanhouden van borden die het verkeer in verwarring zouden kunnen brengen. Is nu de kazernecommandant via zijn eigen vaste order strafbaar wegens overtreding van art. 167 W.M.Sr. jo. art. 109 R.V.V.? Bewezen is dat zijn actie rechtsvragen doet rijzen; in het juridisch vlak kan men ook wel zeggen dat hij verwarring teweegbracht. Of de rechter zal beslissen dat zijn optreden ook feitelijk *het verkeer* in verwarring kan brengen is veel minder zeker. Uit de bestaande jurisprudentie op art.

109 R.V.V. blijkt wel dat de rechter op dit punt zeer terughoudend is. Tenslotte, voorrang verlenen moet men ter plaatse in elk geval; dat nu dat stopgebod het verkeer in verwarring zou kunnen brengen, juist als er géén dwarsverkeer is, het lijkt wat gezocht.

Zeker is dat een bord 10 bij een uitrit niet op zijn plaats is: bestuurders van voertuigen worden geacht de spelregels van de uitrit te kennen en men moet een chauffeur, die bij een uitrit geen voorrang verleende, niet het verweer in de mond geven dat hij door het bord 10 in de waan werd gebracht dat van een uitrit geen sprake was.

B.

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

Internationale Vereniging voor Militair Strafrecht en Oorlogsrecht

Recueils de la Société Internationale de Droit Pénal Militaire et de Droit de la Guerre. Tome V. Cinquième Congrès International, Dublin 25-30 mai 1973. Volume 1. „L'obéissance militaire au regard des droits pénaux „internes et du droit de la guerre.” Strasbourg 1971.

In 1956 stichtte een aantal militaire juristen en rechtsgeleerden die zich in het bijzonder met het internationale recht bezig hielden, de Internationale Vereniging voor Militair Strafrecht en Oorlogsrecht. Zij hadden elkaar ontmoet als leden van één van de commissies die het tot stand komen van de Europese Defensie Gemeenschap voorbereidden.

De vereniging stond evenwel los van de beperkte doelstelling van de EDG en stelde zich, zoals in de statuten werd neergelegd, ten doel om het militaire strafrecht en het oorlogsrecht te onderzoeken, te pogen om de verschillende nationale rechtssystemen ten opzichte van elkaar en van de internationale overeenkomsten te harmoniseren en tenslotte om regels betreffende het oorlogsrecht te ontwikkelen, waarbij de rechten van de mens als uitgangspunt zouden dienen.

De vereniging heeft in de korte tijd van haar bestaan vaste voet gekregen in een wijde kring van juristen in ruim dertig landen en omvat een steeds groeiend aantal leden, dat reeds meer dan 800 bedraagt.

Om de drie jaar organiseert de vereniging een congres — in 1973 in het Vredespaleis te Den Haag — waarop in het algemeen gesproken één strafrechtelijk en één volkenrechtelijk onderwerp diepgaand worden bestudeerd en besproken. Hetgeen op deze congressen wordt behandeld vat het secretariaat van de vereniging samen in de zogenaamde „Recueils” waarvan er tot op heden vijf zijn verschenen.

In deze boekbespreking wil ik gaarne Uw aandacht vestigen op het eerste deel van het vijfde Recueil, dat het thema van het vijfde congres van de vereniging in mei 1970 te Dublin behandelt.

Het eerste onderwerp op dit congres betrof de militaire gehoorzaamheidsplicht in het licht van de nationale strafwet en van het oorlogsrecht.

Voorafgaande aan het congres waren aan de vertegenwoordigers van de in de vereniging bestaande nationale groeperingen vragenlijsten toegezonden, op grond waarvan uit ieder land volgens een bepaald schema de nationale regelingen jurisprudentie en wetenschappelijke opvattingen konden worden samengevat. Deze nationale bijdragen werden op het congres door professor Sahir ERMAN van de universiteit van Istanbul in een algemeen rapport samengevat en onderling vergeleken. In enkele gevallen kon professor ERMAN concluderen, dat ten aanzien van bepaalde onderwerpen grote of volledige overeenstemming bestond tussen

de probleemstellingen en de in de verschillende strafrechtssystemen hiervoor bestaande oplossingen, maar dat in andere gevallen duidelijk verschillen naar voren kwamen.

De vragenlijst bevatte in de eerste plaats vragen betreffende het recht om bevelen te geven en de plicht om bevelen te gehoorzamen in het nationale strafrecht. Hierbij werd ingegaan op de vraag wat onder een „wettig” bevel moest worden verstaan en waar de grenzen liggen ten aanzien van het geven van bevelen die niet aan de normen van een „wettig” bevel voldoen.

Verder werden vragen opgenomen betreffende de wettelijke grenzen aan de plicht tot gehoorzamen aan bevelen gesteld, en in het bijzonder waar de grens zou liggen tussen de plicht tot gehoorzamen en de plicht tot ongehoorzaamheid, of wellicht – indien die grens niet aanwezig zou zijn – wanneer het recht tot ongehoorzaamheid zou bestaan.

Het tweede vragencomplex was meer op het volkenrecht gericht en trachtte inzicht te verschaffen hoe internationale overeenkomsten betreffende het oorlogsrecht in de nationale wetgevingen waren verwerkt.

Vijftien nationale rapporten werden ingezonden en door professor ERMAN onderling vergeleken. Tijdens de discussies op het congres werden nog een negental nadere opinies naar voren gebracht, niet alleen door individuele leden, maar ook door waarnemers van het Internationale Rode Kruis en van het Directoraat van de Rechten van de Mens van de Raad van Europa. De aanwezigheid van deze waarnemers naast afgevaardigden van onder andere de Verenigde Naties, de Internationale Commissie van Juristen en Amnesty International geeft wel een indicatie betreffende het aanzien dat de vereniging in internationale kringen geniet.

Het hier besproken Recueil omvat alle nationale bijdragen en het algemene rapport, alsmede de op het congres ingediende interventies. Zij zijn opgenomen in het Frans, Engels, Duits en Italiaans, maar een samenvatting in het Frans of het Engels is steeds toegevoegd. Vele bijdragen zijn zowel in het Engels als in het Frans opgenomen.

Nu het Nederlandse militaire straf- en tuchtrecht wordt herzien is vooral het hier onder Uw aandacht gebrachte deel van het Recueil van de Internationale Vereniging voor Militair Strafrecht en Oorlogsrecht van groot belang voor een ieder die deze herziening op grond van een goede kennis van feiten wil volgen.

Het dreigt één van onze nationale ondeugden te worden dat wij problematieken die zich op velerlei gebied in ons land voordoen als uniek beschouwen en dat wij oplossingen in nationaal verband voorgesteld onvoldoende of niet toetsen aan oplossingen en ervaringen ten aanzien van dezelfde problematieken in andere landen. Zeker in militair verband kan ons land zich niet als eenling opstellen. Dit geldt niet alleen ten aanzien van materieelzaken en organisatievormen. De nauwe samenwerking met andere strijdkrachten in het verband van de NAVO of van de Ver-

enigde Naties dwingt eveneens tot een vorm van handhaving van de militaire discipline die niet te sterk afwijkt van wat bij landen met een vergelijkbaar cultuurpatroon wordt aanvaard. Hierbij kan worden aangenomen dat bij elke krijgsmacht dezelfde problemen betreffende de plicht tot gehoorzamen aan bevelen hetzij wettige, hetzij onwettige, reeds lang bestaan.

De invloed van Internationale overeenkomsten zoals de Verklaring van de Rechten van de Mens mag eveneens niet uitsluitend nationaal worden gezien.

Het is juist een van de kenmerken van het volkenrecht dat de algemeen gebruikelijke praktijk van de landen die het recht erkennen mede als rechtsbron geldt. Hiernaast vervullen uitspraken van internationale lichamen zoals het Europese Hof, bij de rechtsvorming een belangrijke rol. Dat een internationale rechter evenwel tegen de bij een meerderheid van de betrokken staten bestaande opvattingen en praktijken in beslist, is geen frequent voorkomende gebeurtenis.

Juist hierom is het belangrijk door rechtsvergelijking op de hoogte te geraken van de opvattingen in de landen rondom ons.

Het is de grote verdienste van de Internationale Vereniging dat zij in haar Recueils ten aanzien van een reeks van onderwerpen deze rechtsvergelijking aanzienlijk vereenvoudigt. Vorige uitgaven, die ik ook gaarne in Uw aandacht aanbeveel en die alle nog verkrijgbaar zijn, behandelen onder andere Het Militair Straf- en Tuchtproces (1959), De garantie van de rechten van de individu bij de militaire straf- en tuchtrechtelijke procedure (1964) en de Militaire Delicten (1967).

In de Nota inzake de herziening van het militaire Tuchtrecht is door de regering ruime aandacht geschonken aan het militaire dienstbevel, en in de Defensiebegroting 1973-1974 werd aangekondigd dat uiterlijk medio 1974 het resultaat van de herzieningsarbeid in het militair georganiseerd overleg aan de orde zal worden gesteld. Binnen zeer afzienbare tijd zal derhalve de discussie over de voorstellen van de regering kunnen aanvangen.

Het hier besproken boek vormt een vrijwel onmisbare bron voor een ieder die aan deze discussie wenst deel te nemen of deze kritisch wenst te volgen en daarbij niet uitsluitend op de kennis van zijn nationale wetten en voorschriften wenst terug te vallen.

Het boek van 538 pagina's is te verkrijgen bij het Secretariaat van de Société Internationale de Droit Pénal Militaire et de Droit de la Guerre, Auditorat Général, Palais de Justice, B-1000 Brussel, voor de prijs van Bfrs. 600 (voor leden van de Vereniging geldt een gereduceerde prijs van Bfrs. 450). Genoemd bedrag kan worden overgemaakt op bankrekening nr. 310.0305875.23 van de Vereniging, C.C.P. 1090.00 van de Bank van Brussel.

P. Kersten

De vertrouwensman in het tuchtproces

Als stuk no. 8 van de defensiebegroting 1974 verscheen een brief van de Staatssecretaris van Defensie d.d. 14 november 1973, gericht aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, luidend:

„Bij deze moge ik u doen toekomen een afschrift van de brief van „26 oktober 1973, nr. 389.269/H, aan de drie bevelhebbers en aan de „commandant der Koninklijke Marechaussee, waarin richtlijnen zijn „opgenomen, die als uitgangspunt dienen voor de invoering van de moge- „lijkheid voor militairen om zich bij de behandeling van een tuchtrechte- „lijk onderzoek door een vertrouwensman te doen bijstaan.

„Ten gevolge van deze brief, zal het instituut van de vertrouwensman „met ingang van 10 december 1973 kunnen functioneren.”

Hier volgt de tekst van laatstbedoelde brief:

„Onderwerp: Invoering van de vertrouwensman in het tuchtproces.

„1. Bij de behandeling van de defensiebegroting in de Tweede Kamer „op 18 en 19 oktober 1972 heeft de toenmalige Minister van Defensie naar „aanleiding van een aan hem gestelde vraag of in het militaire tucht- „proces het instituut van de vertrouwensman kon worden ingevoerd, „toegezegd te zullen bevorderen dat zulks ten spoedigste in de praktijk „zou worden toegepast.

„2. In de Nota inzake de herziening van het militaire tuchtrecht, welke „op 27 januari 1972 aan de Tweede Kamer werd aangeboden, hebben de „toenmalige Minister van Defensie en diens ambtgenoot van Justitie „gesteld (blz. 8, linkerkolom)¹⁾ dat in het nieuwe militaire tuchtrecht „de gerapporteerde zich zal kunnen doen bijstaan door een door hem zelf „te kiezen vertrouwensman en dat op praktische gronden deze keuze bij „de behandeling in eerste aanleg beperkt zal dienen te zijn tot personen, „die behoren tot het onderdeel van de gerapporteerde.

„3. In afwachting van de invoering van een nieuw militair straf- en „tuchtrecht dient de wenselijkheid zich aan reeds thans in de geest van „het daaromtrent in bovengenoemde nota gestelde de vertrouwensman „in het militaire tuchtproces te introduceren. Ook ik acht dit instituut „van zo groot belang voor het tuchtproces dat met het invoeren ervan — „nu geen wettelijke bepaling zulks belet — niet mag worden gewacht „tot het in een wettelijke regeling is vastgelegd. Bovendien kan de erva- „ring, die in de praktijk zal worden opgedaan, dan ook worden verwerkt „in de toekomstige wettelijke regelingen.

„4. Daar bij ieder van de krijgsmachtdelen de uitoefening in de „praktijk van de tuchtrechtelijke strafbevoegdheid op eigen wijze nader „is geregeld, verzoek ik u voor de onder uw bevelen staande commandan- „ten bindende richtlijnen op te stellen, ten einde het mogelijk te maken „dat zes weken na de datum van vaststelling van deze brief de vertrou-

¹⁾ Zie MRT LXV (1972) afl. 4, blz. 247 (Red.).

„wensman in het militaire tuchtproces – zowel in eerste aanleg als na „beklag bij de in artikel 61 WK bedoelde meerdere – kan optreden.

„5. Deze richtlijnen dienen ten minste het volgende in te houden en „mogen met name waar het de keuze van de vertrouwensman betreft „geen verdergaande beperkingen bevatten:

„A. De militair, die zich ter zake van een krijgstuchtelijk vergrijp „moet verantwoorden (nader te noemen „de gerapporteerde”) kan zich „bij de behandeling van zijn zaak bij zijn tot straffen bevoegde meerdere „doen bijstaan door een vertrouwensman naar keuze of door een op zijn „verzoek door deze meerdere toegevoegde vertrouwensman.

„B. De vertrouwensman kan worden gekozen of aangewezen uit „militairen, die behoren tot de kazerne of het onderdeel van de gerapor- „teerde of uit militairen en burgers, die daar werkzaam zijn. Eerderge- „noemde burgers dienen bij de krijgsmacht in dienstbetrekking te zijn. „Uiteraard dient een vertrouwensman te worden gekozen of toege- „voegd, die bij de behandeling van de zaak aanwezig kan zijn.

„Als vertrouwensman kan niet optreden een mede-gerapporteerde in „dezelfde zaak, alsmede degene, die zich als vertrouwensman heeft „schuldig gemaakt aan verstoring van de ordelijke behandeling van een „zaak en daarom door zijn commandant of door zijn chef of voor wat „burgers betreft zijn hoofd van dienst is uitgesloten. De duur van de „uitsluiting bedraagt voor degene, die nog niet eerder wegens verstoring „van de ordelijke behandeling van een zaak uitgesloten is geweest, „maximaal drie maanden.

„C. De commandant of chef van de vertrouwensman zal hem, indien „deze daartoe bereid is, toestaan als zodanig op te treden, tenzij dringen- „de dienstverrichtingen zulks naar zijn oordeel niet mogelijk maken. „In dat geval kan een andere vertrouwensman worden gekozen of, „indien de gerapporteerde dit wenst. worden toegevoegd. Een persoon, „die niet bereid is als zodanig op te treden wordt niet als vertrouwensman „toegevoegd.

„D. Indien de gerapporteerde mocht verklaren dat hij onvoldoende „gelegenheid heeft (gehad) om een vertrouwensman te kiezen alvorens „de zaak door de tot straffen bevoegde meerdere wordt onderzocht, zal „deze hem een termijn van minimaal 12 uren stellen, waarbinnen hij deze „keuze moet maken. Na het verstrijken van deze termijn wordt hem een „vertrouwensman toegevoegd, tenzij hij daartegen bezwaren heeft.

„E. De gerapporteerde zal tijdig voor het onderzoek – op verzoek in „geschrift – in kennis worden gesteld van de tegen hem ingebrachte „beschuldiging, die van zodanig feitelijke aard moet zijn dat hij zijn „verweer hiertegen mede in overleg met zijn vertrouwensman kan voor- „bereiden. Aan hem en aan zijn vertrouwensman wordt, indien zij dat „wensen, inzage van het rapport en van alle andere stukken, welke op de „zaak betrekking hebben, verleend.

„F. De gerapporteerde en zijn vertrouwensman zullen voldoende tijd van beraad hebben. Indien tijd voor nader beraad wordt gevraagd zal de tot straffen bevoegde meerderde de behandeling van de zaak éénmaal uitstellen, tenzij deze behandeling naar zijn oordeel geen langdurig uitstel gedooft. Een verzoek om uitstel voor 12 uren of minder wordt in elk geval gehonoreerd.

„G. De vertrouwensman wordt bij de behandeling van de zaak toegelaten. Hij heeft het recht datgene te zeggen, wat voor de behandeling of de beoordeling van de zaak van belang kan zijn en vragen dienaangaande te stellen.

„Gerapporteerde en zijn vertrouwensman hebben het recht de tot straffen bevoegde meerdere te verzoeken bepaalde personen bij de behandeling van de zaak te horen. Deze gaat daartoe over, indien daartoe termen zijn. Gerapporteerde en zijn vertrouwensman zullen in de gelegenheid worden gesteld de gehoorde personen vragen te stellen.

„H. De gerapporteerde zal in persoon door de tot straffen bevoegde meerdere worden gehoord ter zake van de feiten. Hij kan echter te kennen geven dat zijn vertrouwensman datgene wat tot verweer kan dienen, naar voren zal brengen. De gerapporteerde heeft het laatste woord, voordat het onderzoek van de zaak door die meerdere wordt beëindigd.

„6. Voor de toepassing van de artikelen 50 en 61 van de Wet op de Krijgstucht dienen overeenkomstige regelingen te worden vastgesteld.

„7. De President van het Hoog Militair Gerechtshof heeft mij inmiddels mede namens de Advocaat-Fiscaal voor de krijgsmacht doen weten, er geen bezwaar tegen te hebben dat dezelfde persoon, die als vertrouwensman in eerste en/of tweede instantie is opgetreden, ook als zodanig bij de behandeling voor het hof wordt toegelaten. Ook is het hof bereid toe te staan dat een gerapporteerde zich doet bijstaan door een gekozen of — in door het hof te beoordelen gevallen — een op verzoek toegevoegde advocaat. De kosten voor een gekozen advocaat zullen dan ten laste komen van de gerapporteerde. In een aanvulling van het Koninklijk besluit van 18 juni 1965 (*Stb.* 243) wordt thans voorzien op grond waarvan aan in tuchtzaken toegevoegde advocaten door het Rijk een toelage zal kunnen worden toegekend.

„Voorts zal bij de procedure voor het hof, op gelijke voet als in het strafproces, bijstand kunnen worden verleend door officieren, die als vertrouwensman zullen kunnen worden gekozen of toegevoegd.

„8. Ik verzoek u mij van de door u uitgegeven richtlijnen in kennis te stellen. Ten einde een inzicht te krijgen in hoeverre in de praktijk opgedane ervaringen kunnen bijdragen bij het opstellen van de toekomstige wettelijke regeling, verzoek ik u mij met ingang van 1 januari 1974 dienaangaande telkens na verloop van een half jaar in te lichten.

De Staatssecretaris van Defensie, A. STEMERDINK.”

De Staatsuitgeverij bericht ons dat de stijging van de papierprijzen en van de zet- en drukkosten het noodzakelijk maken de abonnementsprijs van het Militair Rechtelijk Tijdschrift en de prijs van losse afleveringen per 1 januari 1974 te verhogen tot *f* 16,50 resp. *f* 3,— (*Red.*).

Administratieve rechtspraak

Een 1e luitenant, ofschoon wat betreft houding en gedragingen met „goed” beoordeeld, werd per 1 nov. 1970 niet bevorderd omdat hij was geverbaliseerd terzake van rijden onder invloed, hetgeen in beoordeling onder pt. 31 was aangekend. A.G. verklaart beroep ongegrond; C.R.v.B. bevestigt dit . . .	47
--	----

Vragenbus

Plaatsing van borden 10 bijlage II R.V.V. op het kazerneterrein nabij de kazerne-uitgang	55
--	----

Opmerkingen en mededelingen

Internationale Vereniging voor Militair Strafrecht en Oorlogsrecht. Recueils Vecongres	58
De vertrouwensman in het tuchtproces	61

REDACTIECOMMISSIE :

Mr. *W. H. Vermeer*, Officier van Administratie der 1e klasse b.d., Advocaat te Amsterdam;

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

voor de Kon. Landmacht: Mr. *P. G. van Lierop*, Brigade-Generaal van de Militair-Juridische Dienst;

voor de Kon. Luchtmacht: Mr. *C. Mante*, Kolonel der Kon. Luchtmacht; Hoofd van de Sectie Juridische Zaken der Kon. Luchtmacht;

voor de Kon. Marine: Mr. *W. A. J. Wevers*, Luitenant ter Zee van Administratie der Eerste Klasse, Stafofficier Juridische Zaken Marinestaf.

Adres van de Redactiecommissie:

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, Gerhard Voethstraat 11 te Arnhem; Telefoon 085-4261 70.

VASTE MEDEWERKERS:

Jhr. Mr. *A. Baud*, Griffier van de Centrale Raad van Beroep;

Prof. Mr. *A. D. Belinfante*, Raadadviseur in Buitengewone Dienst bij het Ministerie van Justitie, Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam;

Prof. Mr. *J. M. van Bemmelen*, Oud-hoogleraar aan de Universiteit te Leiden, Res. Luit.-Kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

Mr. Dr. *F. Kalshoven*, Gewoon Lector in de faculteit der rechtsgeleerdheid aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

Dr. *J. R. Stellinga*, Lid van de Raad van State.

WIJZE VAN UITGAAF:

Het *M.R.T.* verschijnt in 10 afleveringen per jaar.

De prijs per jaargang bedraagt met ingang van 1 januari 1974 f 16,50. Men abonneert zich voor tenminste één jaargang bij de Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, postgiro nr. 425300, of bij zijn boekhandelaar. Losse afleveringen zijn vanaf 1 januari 1974 verkrijgbaar tegen de prijs van f 3,—.

De schrijvers van bijdragen van meer dan 2 pagina's ontvangen een honorarium van f 10,— per pagina tot een maximum van f 100,— per aflevering, benevens 10 present-exemplaren-overdrukken.

Kennisgeving van adreswijziging te richten tot de Staatsuitgeverij, Christoffel Plantijnstraat te 's-Gravenhage.

*Dit tijdschrift sedert mei 1903 verschenen onder de titel
„Militaire Jurisprudentie”, wordt sedert juli 1905, met onderbreking van
juli 1943 tot januari 1946, uitgegeven onder de titel
„Militair Rechtelijk Tijdschrift.”*

Militair Rechtelijk Tijdschrift

Gedrukt en uitgegeven op last van het Ministerie van Defensie

Jaargang LXVII
Maart 1974

Aflevering

2

Staatsuitgeverij 's-Gravenhage

INHOUD

Strafrechtspraak

Automobilist verliest bij hoge snelheid en zeer slechte weersomstandigheden de macht over het stuur; komt tegen de vangrail en tenslotte in een sloot. Een der inzittenden loopt lichamelijk letsel op. Krijgsraad veroordeelt ex art. 308 W.Sr.; H.M.G. op grond van art. 25 W.V.W. (W.Sr. art. 308; W.V.W. art. 25)	65
Diefstal van benzine uit een militaire vrachtauto. Twee weken mil. detentie voorwaardelijk en f 250,— boete; verbeurdverklaring van plastic slang. (W.Sr. art. 33a, 310)	74
Onder invloed van alcohol en zonder rijbewijs in Duitsland een auto bestuurd. Onder „bevoegd gezag” als bedoeld in art. 167 W.M.Sr. valt ook de buitenlandse wetgever. (W.M.Sr. art. 162, 167)	76
Onder invloed van alcohol in Duitsland een auto bestuurd en zich met geweld verzet tegen overbrenging door Duitse politie-ambtenaar. Onder „ambtenaar” als bedoeld in art. 180 W.Sr. moet worden verstaan Nederlands ambtenaar. (W.M.Sr. art. 162, 168; W.Sr. art. 300)	80
Twee dpl. soldaten stelen in Duitsland een fiets. Op heterdaad betrapt door Duitse politie belemmert een van hen de overbrenging van zijn kameraad, hetgeen strafbaar naar Duits recht. Geen toepassing van art. 184 W.Sr. (W.M. Sr. art. 168; W.Sr. art. 184, 311)	86
Onder invloed van alcohol in Duitsland een auto bestuurd en daarmee een onoverzichtelijk kruispunt met te hoge snelheid overgestoken. Eendaadse samenloop. (W.M.Sr. art. 36, 162, 165; W.Sr. art. 55 (1))	92
Als bestuurder van een auto op vliegbasis Gilze-Rijen voorgeschreven max. snelheid overschreden. (W.M.Sr. art. 167)	95
Dpl. soldaat, onbevoegd de uniform van wachtmeester der Rijkspolitie dragend, vraagt de bestuurder van een auto naar diens papieren. (W.Sr. art. 196)	98
Opzettelijk niet voldaan aan de — ter handhaving van de openbare orde — gedane vordering van de politie zich te verwijderen. (W.Sr. art. 184)	101

Administratieve rechtspraak

Klager was tijdens de beoordelingsperiode onderhevig aan bepaalde spanningen welke een negatieve invloed hadden op zijn dienstprestaties. C.R.v.B. overweegt dat er zich factoren kunnen voordoen, welke nopen tot het afzien van beoordeling. (Besluit beoordeling officieren KLu)	104
---	-----

STRAFRECHTSPRAAK

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Tweede Kamer te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 22 augustus 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonels Mr. C. R. van der Kooi en Mr. P. Kersten;

Raadsman: Mr. J. A. M. Smit

Als bestuurder van een auto daarmede gereden met een snelheid van ± 100 km/h terwijl het stormde, waarbij krachtige rukwinden voorkwamen, ten gevolge waarvan hij, bij het passeren van een viaduct, met zijn auto tegen de vangrail werd geworpen en waarna hij de macht over het stuur verloor ten gevolge waarvan één der inzittenden lichamelijk letsel bekwam.

KRIJGSRAAD: aan zijn schuld te wijten lichamelijk letsel.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF (zie sententie achter het vonnis): in gevaar brengen van de veiligheid op de weg.

(W. Sr. art. 308; W.V.W. art. 25)

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE ARNHEM

TWEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen J.F.A., geboren 7 december 1951, dpl. sergeant, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op 2 april 1973 te Deil (Gld.) als bestuurder van een vierwielig „motorrijtuig in ernstige mate onvoorzichtig en onoplettend met een „snelheid van ± 100 kilometer per uur heeft gereden over de voor het „openbaar verkeer openstaande weg, de Rijksweg 15, terwijl het hevig „stormde en regende, waarbij krachtige rukwinden voorkwamen en „zich plassen op het wegdek hadden gevormd, tengevolge van welke „snelheid en weers- en wegomstandigheden hij met dat motorrijtuig in de „middenberm van die weg en tegen een ter plaatse aanwezige vangrail is „terecht gekomen en vervolgens naar rechts van de rijbaan van die weg „is afgeraakt en in een naast die weg gelegen sloot is terechtgekomen, „met het aan genoemde wijze van rijden van hem, beklaagde, en zijn, „beklaagdes, schuld daaraan te wijten gevolg, dat de sergeant H. W. de „Miranda, welke in het motorrijtuig was gezeten, zodanig lichamelijk „letsel heeft opgelopen, dat hij meerdere maanden/weken ziek is geweest „en niet in staat zijn ambtsbezigheden als dienstplichtig sergeant bij de „Koninklijke Luchtmacht uit te oefenen,

„althans, indien terzake van het vorenstaande geen veroordeling mocht

„of zou kunnen volgen :

„dat hij op 2 april 1973 te Deil (Gld.) als bestuurder van een vierwielig „motorrijtuig, daarmede heeft gereden over de voor het openbaar verkeer „openstaande weg, de Rijksweg 15, met een snelheid van \pm 100 kilometer „per uur, terwijl het hevige stormde en regende, waarbij krachtige ruk- „winden voorkwamen en zich plassen op het wegdek hadden gevormd, „tengevolge van welke snelheid en weers- en wegomstandigheden hij de „macht over het motorrijtuig heeft verloren, tegen de linkervanrail en „vervolgens in een rechts van die weg gelegen sloot is terechtgekomen, „door welke gedraging van hem, beklaagde, de veiligheid op de weg „ter plaatse in gevaar werd gebracht, althans redelijkerwijze is aan te „nemen, dat de veiligheid op de weg ter plaatse in gevaar kon worden „gebracht”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard :

Op 2 april 1973 reed ik als bestuurder van een mij in eigendom toebehoorend vierwielig motorrijtuig, personenauto, merk Opel, type Kadett, gekentekend ...-...-... op de voor het openbaar verkeer openstaande weg, Rijksweg 15, komend uit de richting Gorinchem en gaande in de richting van het verkeersplein Deil.

Voorin de auto zat naast mij als passagier de sergeant P. de Korte en achterin, eveneens als passagier, de sergeant H. W. de Miranda. Te omstreeks 14.15 uur op die dag, 2 april 1973, bevond ik mij, rijdend op bovengenoemde Rijksweg 15, op ongeveer 2 kilometer ten westen van het verkeersplein Deil, daar waar de weg is gelegen in de gemeente Deil (Gelderland). Tevoren, rijdend van mijn ouderlijke woning te Schiedam, had ik al wel bemerkt dat er een harde wind stond. Ook regende het op sommige plaatsen. Bij het inhalen van vrachtauto's en wanneer ik onder een viaduct uitkwam, was de wind van rechts merkbaar en ik heb mijn snelheid hieraan aangepast door langzamer te rijden dan ik gewoonlijk op deze weg deed. Ik schat dat ik toen met een snelheid van 90 à 100 kilometer per uur reed. Op bovengenoemde plaats, ongeveer 2 kilometer voor het verkeersplein Deil, herinner ik mij dat ik op een gegeven moment een klap hoorde en dit moet dan het moment geweest zijn waarop de linkerzijde van mijn auto tegen een in de middenberm van de weg aanwezige vanrail is terecht gekomen. Later heb ik vernomen dat H. W. de Miranda een hersenschudding en een beschadiging aan het linkeroor heeft opgelopen. Het is zo, dat hij thans, 29 mei 1973, nog onder medische behandeling is voor deze bij dit ongeluk opgelopen kwetsuren;

Overwegende, dat Harold Willem de Miranda, oud 22 jaar, dienstplichtig sergeant der Koninklijke Luchtmacht, wonende te Dordrecht, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd :

Op 2 april 1973, te omstreeks 14.15 uur, zat ik als inzittende rechts achter in een personenauto, Opel Kadett, bestuurd door en toebehorend aan de sergeant J. F. A. Voorin, naast de bestuurder, zat als passagier de sergeant P. de Korte. Op datum en tijdstip voornoemd reden wij op de voor het openbaar verkeer openstaande weg, Rijksweg 15, ter plaatse gelegen in de gemeente Deil (Gelderland), komend uit de richting Gorinchem en gaande in de richting van het verkeersplein Deil. Ik herinner mij dat het toen flink waaide en dat er af en toe stormachtige rukwinden waren. Ook regende het op dat moment vrij hard. Ik schat dat de sergeant A. op dat moment reed met een snelheid van 90 à 100 kilometer per uur. Toen wij daar zo reden had de sergeant juist een vrachtauto ingehaald, waardoor hij op de linkerrijstrook reed. Op dat moment was het alsof de auto door een van de rukwinden als het ware van de weg werd gedrukt, naar links. De wagen kwam daardoor tegen de vangrail in de middenberm van de weg terecht. Door de schok die dit veroorzaakte viel ik naar links en kreeg een klap tegen mijn hoofd. De enige herinnering van hetgeen zich daarna nog op Rijksweg 15 heeft afgespeeld is dat ik in een voor mij onbekende personenauto heb gezeten en daarna ben overgestapt in een ambulance. Door dit ongeval heb ik een hersenschudding opgelopen en heb ik een scheurtje gekregen in het rotsbeen van mijn linkeroot. In verband hiermede ben ik tot eind april in een ziekenhuis opgenomen geweest en daarna heb ik nog geruime tijd thuis moeten rusten totdat ik op 26 juni 1973 weer naar mijn onderdeel mocht terugkeren;

Overwegende, dat Pieter de Korte, oud 21 jaar, dienstplichtig sergeant der Koninklijke Luchtmacht, wonende te Hendrik Ido Ambacht, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 2 april 1973, te omstreeks 14.15 uur, zat ik als inzittende rechts voor in een personenauto, Opel Kadett, bestuurd door de sergeant J. F. A. Achter in de auto zat als passagier de sergeant H. W. de Miranda. Wij reden toen op Rijksweg 15 ter plaatse gelegen in de gemeente Deil (Gelderland), komend vanuit de richting Gorinchem en gaande in de richting van het verkeersplein Deil. Het regende voortdurend hevig en er woei een zeer harde wind, waarin af en toe sterke windvlagen voorkwamen. De sergeant A. reed op dat moment ongeveer 100 kilometer per uur. Op genoemde weg lagen op verschillende plaatsen grote plassen regenwater. Over deze weg zijn op verschillende plaatsen viaducten. Op een afstand van ongeveer 2 kilometer voor het verkeersplein Deil reed de sergeant A. op de linker-rijstrook; hij had namelijk kort daarvoor een vrachtauto ingehaald. Op het moment dat wij daar ter plaatse onder een viaduct uitkwamen, kreeg de auto een hevige windstoot van rechts. De auto werd tegen de vangrail in de middenberm gesmeten. De auto schuurde enige tijd met zijn linkerzijde langs de vangrail, totdat de ser-

geant A. de auto weer naar rechts probeerde te sturen. De auto had toen nog een behoorlijke snelheid en wel dusdanig hoog dat A. de wagen niet meer onder controle kon houden en terwijl de auto naar rechts over de weg ging draaide hij om zijn as. Daarna gleed de wagen de weg af, kwam via de berm in de sloot, stuitte met de achterzijde tegen de overkant van de sloot en kantelde toen zodat hij op het dak liggend, half in de sloot, met de voorzijde richting Gorinchem bleef liggen. Ik zag dat de sergeant A. en de sergeant De Miranda gewond waren;

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal nr. P. 100/73, opgemaakt en gesloten te Nijmegen op 10 april 1973 door Johannes Josephus Bes, wachtmeester der eerste klasse der Koninklijke Marechaussee en Abraham Dirk van der Schrier, marechaussee der eerste klasse, opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de brigade Nijmegen, onder meer zakelijk inhoudt:

als relaas van verbalisanten:

Bij een door ons ingesteld onderzoek hebben wij bevonden dat zich op 2 april 1973, te omstreeks 14.30 uur, een ongeval heeft voorgedaan op de voor het openbaar verkeer openstaande weg, Rijksweg 15, ter plaatse gelegen in de gemeente Deil (Gelderland).

Ten tijde van het ongeval regende het en stond er een hevige storm c.q. kwamen rukwinden voor. Het ongeval vond plaats op de zuidelijke rijbaan van genoemde weg, bestemd voor het verkeer komende uit de richting Gorinchem en gaande in de richting van het Verkeersplein Deil. Bij het ongeval was betrokken een vierwielig motorrijtuig, personenauto, merk Opel Kadett, gekentekend ...-...-..., bestuurd door J. F. A. In de middenberm was een rij-/schuifspoor aanwezig met een lengte van ± 42 meter, nagelaten door genoemd motorrijtuig. Op de vangrail was een schuifspoor aanwezig met een lengte van 15 meter, eveneens nagelaten door genoemd motorrijtuig. Nadat de auto uit de middenberm was gereden c.q. geschoven is de auto ± 30 meter schuin over de zuidelijke rijbaan geschoven. In de groenstrook naast de zuidelijke rijbaan was een schuifspoor aanwezig met een lengte van ± 30 meter tot aan de plaats waar de auto, op de kop liggend in een sloot was terechtgekomen.

Als passagier was in genoemd motorrijtuig gezeten onder meer de sergeant der Koninklijke Luchtmacht H. W. de Miranda, die vermoedelijk tengevolge van dit verkeersongeval is gewond geraakt;

Overwegende, dat een ten processe aanwezige en aan beklaagde vertoond en voorgehouden geneeskundige verklaring d.d. april 1973, opgemaakt en ondertekend door H. J. M. de Kok, arts te Gorinchem, onder meer zakelijk inhoudt:

als verklaring van relatant:

Op 2 april 1973 heb ik geneeskundige hulp verleend aan H. W. de Miranda. Ik schat de duur van de tijdelijke ziekte of van de verhindering van de uitoefening van de ambts- of beroepsbezigheden op enkele weken;

Overwegende, dat de raadsman van beklagde ter terechtzitting heeft overgelegd een fotokopie, voor eensluitend met origineel getekend door de Secretaris van de Krijgsraad, van de brief, met bijlage, van het Hoofd Klimatologische Dienst van het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut, Dr. H. ten Kate, getekend te Den Bilt d.d. 16 augustus 1973, met als onderwerp „weerkundige gegevens”, kenmerk 23710, inzake het weer op 2 april 1973 omstreeks 14.30 uur te Deil, gericht aan genoemde raadsman, met als inhoud:

„Naar aanleiding van Uw brief deel ik U het volgende mede over het „weer op 2 april 1973 omstreeks 14.30 uur te Deil. Geheel bewolkt; ge-,middelde windsnelheid: circa 20 meter per seconde; windsnelheid „tijdens de sterkste stoten: circa 29 meter per seconde; windrichting: „ZZW-WZW; regenbui; temperatuur circa 8 °C.

„Voorts deel ik U mede, dat de toen voorgekomen windsnelheden „-hoewel ze niet als „normaal” mogen worden beschouwd – niet zeldzaam „zijn. Later in de middag kwamen evenwel grotere snelheden voor, waar-,van de frekwentie van voorkomen aanzienlijk kleiner is. De windschaal „is ingesloten.”

alsmede met als inhoud, voor zover terzake van belang, van derzelve bijlage, getiteld „Windschaal”:

<i>Gemiddelde windsnelheid op 10 m hoogte boven vlak terrein</i>		<i>Benaming</i>	<i>Omschrijving</i>
m/s	km/h		
14-17	50-61	Harde wind	Gehele bomen bewegen; de wind is hinderlijk, wanneer men er tegen in loopt.
17-20	61-72	Stormachtige wind	Twijgen breken af; het voortgaan wordt belemmerd;
20-24	72-86	Storm	Veroorzaakt lichte schade aan gebouwen (schoorsteenkappen en dakpannen worden afgerukt):
24-28	86-101	Zware storm	Ontwortelde bomen; aanzienlijke schade aan gebouwen enz. (komt op land zelden voor).
28-32	101-115	Zeer zware storm	Veroorzaakt uitgebreide schade (komt op land zeer zelden voor).

Overwegende, dat de Krijgsraad van gevoelen is dat, uit genoemde brief in samenhang met de daarbij behorende bijlage, mede gezien in het licht van de verklaringen van genoemde verbalisanten, van beklagde zelf zoals hiervoren gerelateerd, alsmede van de getuigen De Miranda en De Korte, terzake van het weer, duidelijk is gebleken dat het ten tijde en ter plaatse van het genoemde ongeval stormde en regende alsmede dat er toen — alsook reeds enige tijd tevoren — krachtige rukwinden voorkwamen, terwijl bovendien ter plaatse zich plassen op het wegdek hebben bevonden;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende de geneeskundige verklaring en bedoelde brief met bijlage slechts gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde primair is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden „hevig” en „/weken”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:
„aan zijn schuld te wijten zijn dat een ander zodanig lichamelijk letsel „bekomt, waaruit tijdelijke verhindering in de uitoefening zijner ambts- of „beroepsbezigheden ontstaat”,
 voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 308 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit, en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat — nu ten aanzien van het primair ten laste gelegde veroordeling zal volgen — een onderzoek naar het subsidiair ten laste gelegde achterwege kan blijven;

[Volgt: veroordeling tot *f* 250 geldboete, subs. 25 dagen hechtenis — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 28 november 1973

President: Mr. Prins, *Leden:* Mr. Fikkert, schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, generaal-majoor Bruinier, luitenant-generaal b.d. Van der Veen (plv.);

Raadsman: Mr. J. A. M. Smit.

(*zie het vonnis hiervóór*)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal vernietigen en te dien aanzien opnieuw rechtdoende de beklaagde zal vrijspreken van het hem primair tenlastegelegde en hem terzake van het subsidiair tenlastegelegde zal veroordelen tot betaling van een geldboete van tweehonderd gulden met bepaling, dat die geldboete bij gebreke van betaling en verhaal zal worden vervangen door een hechtenis voor de tijd van acht dagen;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis waarvan hoger beroep niet kan verenigen, zodat dit moet worden vernietigd;

Overwegende, dat aan beklaagde is tenlastegelegd: . . . enz.; (*zie vonnis — Red.*);

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat het Hof niet uit wettige bewijsmiddelen de overtuiging heeft geput dat beklaagde het hem primair tenlastegelegde heeft begaan, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde ten aanzien van het hem subsidiair tenlastegelegde ten processe zakelijk heeft verklaard:

Op 2 april 1973 reed ik als bestuurder van een mij in eigendom toebehorend vierwielig motorrijtuig, personenauto, merk Opel, type Kadett, gekentekend ...-...-... op de voor het openbaar verkeer openstaande weg, Rijksweg 15, komend uit de richting Gorinchem en gaande in de richting van het verkeersplein Deil. Voorin de auto zat naast mij als passagier de sergeant P. de Korte en achterin, eveneens als passagier, de sergeant H. W. de Miranda. Te omstreeks 14.15 uur op die dag, 2 april 1973, bevond ik mij, rijdend op bovengenoemde Rijksweg 15, op ongeveer 2 kilometer ten westen van het verkeersplein Deil, daar waar de weg is gelegen in de gemeente Deil (Gelderland). Tevoren, rijdend van mijn ouderlijke woning te Schiedam, had ik al wel bemerkt dat er een harde wind stond. Ook regende het op sommige plaatsen. Bij het inhalen van vrachtauto's en wanneer ik onder een viaduct uitkwam, was de wind van rechts merkbaar en ik heb mijn snelheid hieraan aangepast door langzamer te rijden dan ik gewoonlijk op deze weg deed. Ik schat dat ik toen met een snelheid van 90 à 100 kilometer per uur reed. Ik herinner mij dat ik op bovengenoemde plaats, ongeveer 2 kilometer voor het verkeersplein Deil, op een gegeven moment een klap hoorde;

Overwegende, dat als getuige ten processe zakelijk heeft verklaard:

Pieter de Korte:

Op 2 april 1973, te omstreeks 14.15 uur, zat ik als inzittende rechts

voor in een personenauto, Opel Kadett, bestuurd door de sergeant J. F. A. Achter in de auto zat als passagier de sergeant H. W. de Miranda. Wij reden toen op Rijksweg 15 ter plaatse gelegen in de gemeente Deil (Gelderland), komend vanuit de richting Gorinchem en gaande in de richting van het verkeersplein Deil. Het regende voortdurend hevig en er woei een zeer harde wind, waarin af en toe sterke windvlagen voorkwamen. De sergeant A. reed op dat moment ongeveer 100 kilometer per uur. Op genoemde weg lagen op verschillende plaatsen grote plassen regenwater. Over deze weg zijn op verschillende plaatsen viaducten. Op een afstand van ongeveer 2 kilometer voor het verkeersplein Deil reed de sergeant A. op de linker-rijstrook; hij had namelijk kort daarvoor een vrachtauto ingehaald. Op het moment dat wij daar ter plaatse onder een viaduct uitkwamen, kreeg de auto een hevige windstoot van rechts. Ik voelde tegelijkertijd ook dat de auto een plas water inreed. De auto werd toen tegen de vangrail in de middenberm gesmeten. De auto schuurde enige tijd met zijn linkerzijde langs de vangrail, totdat de sergeant A. de auto weer naar rechts probeerde te sturen. De auto had toen nog een behoorlijke snelheid en wel dusdanig hoog dat A. de wagen niet meer onder controle kon houden en terwijl de auto naar rechts over de weg ging, draaide hij om zijn as. Daarna gleed de wagen de weg af, kwam via de berm in de sloot, stuitte met de achterzijde tegen de overkant van de sloot en kantelde toen zodat hij op het dak liggend, half in de sloot, met de voorzijde richting Gorinchem bleef liggen;

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal nr. P. 100/73, opgemaakt en gesloten te Nijmegen op 10 april 1973 door Johannes Josephus Bes, wachtmeester der eerste klasse der Koninklijke Marechaussee en Abraham Dirk van der Schrier, marechaussee der eerste klasse, opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de brigade Nijmegen, onder meer zakelijk inhoudt:

als relaas van verbalisanten:

Bij een door ons ingesteld onderzoek hebben wij bevonden dat zich op 2 april 1973, te omstreeks 14.30 uur, een ongeval heeft voorgedaan op de voor het openbaar verkeer openstaande weg, Rijksweg 15, ter plaatse gelegen in de gemeente Deil (Gelderland).

Ten tijde van het ongeval regende het en stond er een hevige storm c.q. kwamen rukwinden voor. Het ongeval vond plaats op de zuidelijke rijbaan van genoemde weg, bestemd voor het verkeer komende uit de richting Gorinchem en gaande in de richting van het Verkeersplein Deil. Bij het ongeval was betrokken een vierwielig motorrijtuig, personenauto, merk Opel Kadett, gekentekend ...-...-..., bestuurd door J.F.A. In de middenberm was een rij-/schuifspoor aanwezig met een lengte van \pm 42 meter, nagelaten door genoemd motorrijtuig. Op de vangrail was een schuifspoor aanwezig met een lengte van 15 meter, eveneens nagelaten door genoemd motorrijtuig. Nadat de auto uit de middenberm was gere-

den c.q. geschoven is de auto \pm 30 meter schuin over de zuidelijke rijbaan geschoven. In de groenstrook naast de zuidelijke rijbaan was een schuifspoor aanwezig met een lengte van \pm 30 meter tot aan de plaats waar de auto, op de kop liggend in een sloot was terechtgekomen;

Overwegende, dat de raadsman van beklagde ten processe heeft overgelegd een fotocopie, voor eensluidend met origineel getekend door de Secretaris van de arrondissementskrijgsraad Arnhem, tweede kamer te 's-Hertogenbosch, van de brief, met bijlage, van het Hoofd Klimatologische Dienst van het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut, Dr. H. ten Kate, getekend te De Bilt d.d. 16 augustus 1973, met als onderwerp „weerkundige gegevens”, kenmerk 23710, inzake het weer op 2 april 1973 omstreeks 14.30 uur te Deil, gericht aan genoemde raadsman, met als inhoud: . . . enz. (*zie vonnis – Red.*);

Overwegende, dat het Hof van oordeel is dat, uit genoemde brief in samenhang met de daarbij behorende bijlage, mede gezien in het licht van de verklaringen van genoemde verbalisanten, van beklagde zelf zoals hiervoren gerelateerd, alsmede van de getuige De Korte, terzake van het weer, duidelijk is gebleken dat het ten tijde en ter plaatse van het genoemde ongeval stormde en regende alsmede dat er toen – alsook reeds enige tijd tevoren – krachtige rukwinden voorkwamen;

Overwegende, dat het Hof op grond van de inhoud van de bovenstaande bewijsmiddelen – wordende bedoelde brief met bijlage slechts gebezigt in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen – wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen aan beklagde subsidiair is tenlastegelegd met zijn schuld daaraan te weten:

„dat hij op 2 april 1973 te Deil (Gld.) als bestuurder van een vierwielig „motorrijtuig, daarmee heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Rijksweg 15, met een snelheid van \pm 100 „kilometer per uur, terwijl het stormde en regende, waarbij krachtige „rukwinden voorkwamen en zich plassen op het wegdek hadden gevormd, „tengevolge van welke snelheid en weers- en wegomstandigheden hij de „macht over het motorrijtuig heeft verloren, tegen de linkervanrail en „vervolgens in een rechts van die weg gelegen sloot is terechtgekomen, „door welke gedraging van hem, beklagde, de veiligheid op de weg „ter plaatse in gevaar werd gebracht”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als: „*Overtreding van artikel 25 van de Wegenverkeerswet*”, strafbaar gesteld bij artikel 35 van de Wegenverkeerswet;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen aan beklagde subsidiair meer of anders is tenlastegelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden

opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat het Hof na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Gezien: . . . enz.;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan is geappelleerd en opnieuw rechtdoende:

Verklaart niet wettig en overtuigend bewezen hetgeen aan beklagde primair is tenlastegelegd en spreekt hem mitsdien daarvan vrij;

Verklaart beklagde schuldig aan het hierboven subsidiair als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklagde tot betaling van een geldboete van *tweehonderd gulden* met bepaling, dat deze geldboete bij gebreke van betaling en verhaal zal worden vervangen door een hechtenis voor de tijd van *acht dagen*;

Verklaart niet bewezen hetgeen aan beklagde meer of anders is tenlastegelegd dan hierboven uitdrukkelijk voor bewezen is verklaard en spreekt hem mitsdien daarvan vrij.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 23 augustus 1973

President: Mr. J. A. L. Brada; *Leden:* Luitenant-kolonel F. M. Th. van der Ven en majoor Ch. P. J. van Toren.

Door middel van een plastic slang benzine weggenomen uit een militaire vrachtauto.

Verbeurdverklaring van de slang, 2 weken militaire detentie voorwaardelijk en f 250 boete.

(W.Sr. art. 33a, 310)

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE ARNHEM

in de zaak van de Auditeur-Militair bij de krijgsraad, eiser, tegen S.A., geboren 8 juni 1948, res. korp.-I, beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 26 maart 1973 t3 Wezep (gemeente Oldebroek) „in ieder geval in Nederland, met het oogmerk van wederrechtelijke toe-eigening heeft weggenomen een hoeveelheid van ongeveer 30 à 40 „liter benzine toebehorende aan de Staat der Nederlanden”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde bij zijn verhoor ter terechtzitting

zakelijk heeft verklaard:

Op 26 maart 1973 heb ik te Wezep, in de gemeente Oldebroek, ongeveer 40 liter benzine weggenomen uit de tank van een militaire vrachtauto Daf yk 616, gekentekend KN-56-55. Ik wist dat deze benzine eigendom was van het Rijk en ik had van niemand toestemming om die benzine weg te nemen;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. 127/73 op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 29 maart 1973 gedagtekend en ondertekend door Honingh, Gijsbert, wachtmeester 1e klas der Koninklijke Marechaussee behorende tot de brigade Wezep zakelijk onder meer inhoudt:

als verklaring van Beugeling, Bob:

Het militaire motorvoertuig gekentekend KN-56-55, maakt deel uit van het voertuigenpark van de door mij gecommandeerde compagnie. Dit voertuig bevond zich op 26 maart 1973 in het voertuigenpark van mijn compagnie met geheel gevulde tanks. De benzine die zich in deze tanks bevond was het eigendom van de Staat der Nederlanden. Ik heb aan niemand het recht of toestemming gegeven die rijksbenzine weg te nemen en voor eigen gebruik toe te eigenen;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met dien verstande, dat het feit is gepleegd op 26 maart 1973 te Wezep en met uitzondering van de woorden „30 of”*)

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als: „diefstal”, voorzien en strafbaar gesteld bij art. 310, van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit, en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat zich bij de stukken bevindt, als bijlage bij bovengenoemd proces-verbaal, een „Kennisgeving van Inbeslagneming” welke onder meer inhoudt dat op 26 maart 1973 te Wezep uit handen van beklagde is inbeslaggenomen: één plastic slang, groengekleurd, ter lengte van 1,5 meter, doorsnede ongeveer 3 centimeter;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

Verklaart beklagde schuldig aan het hierboven als bewezen aange-

*) De tenlastelegging spreekt van: „30a” (Red.).

nomen en gekwalificeerde strafbare feit en hem deswege strafbaar.

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 2 weken voorwaardelijk proeftijd 2 jaar en onvoorwaardelijk, tot betaling van een geldboete van f 250, bij gebreke van betaling en verhaal, te vervangen door hechtenis voor de tijd van 25 dagen, voorts verbeurdverklaring van het inbeslaggenomen voorwerp te weten een plastic slang — *Red.*].

Mobiele krijgsraad buitenland luchtmacht

Vonnis van 2 oktober 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel C. C. Wilhelm en luitenant-kolonel G. J. Drost;

Raadsman: Kapitein H. L. van den Broek.

Als bestuurder van een auto in Duitsland daarmede gereden terwijl hij verkeerde onder invloed van alcohol en terwijl hij geen geldig rijbewijs had. Bevestigd door het H.M.G.

(W.M.Sr. art. 162, 167)

DE MOBIELE KRIJGSRAAD BUITENLAND LUCHTMACHT

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen A.A., geboren 30 mei 1951, res. korp., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 8 november 1972 te Essen (Bondsrepubliek „Duitsland) terwijl hij als kort-verband-vrijwilliger in werkelijke militaire „dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht en zich in militaire dienst- „betrekking in de Bondsrepubliek Duitsland bevond,

„1. als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, daarmede heeft „gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg de B 224, „terwijl hij verkeerde onder zodanige invloed van het gebruik van alco- „holhoudende drank, dat hij niet in staat moest worden geacht het „motorrijtuig naar behoren te besturen,

„2. in strijd met het bepaalde in paragraaf 21 van het Strassenverkehrs- „gesetz als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig daarmede heeft „gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg de B 224, „terwijl hij niet in het bezit was van het daartoe vereiste rijbewijs;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 8 november 1972, terwijl ik als kort-verband-vrijwilliger in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht, en gelegerd en

ingedeeld was bij de 2e Groep Geleide Wapens te Erle (BRD), heb ik, omstreeks 01.45 uur, als bestuurder van mijn auto daarmee gereden over een weg die me later de B 224 bleek te zijn, ter plaatse gelegen te Essen in de Bondsrepubliek Duitsland.

Gedurende de avond, voorafgaande aan genoemd tijdstip, had ik vijftien glazen bier en een flesje bier gedronken, en ik was door dit alcoholgebruik niet in staat om mijn auto naar behoren te kunnen besturen. Op genoemde weg ben ik toen aangehouden door de Duitse politie. Deze lieten mij de zogenaamde „blaastest” afleggen, die aanwees dat ik teveel alcohol had gedronken.

Ook ontdekte de politie daar toen dat ik niet in het bezit was van enig rijbewijs, vereist om mijn auto te mogen besturen.

Overwegende, dat Folker Ludwig, oud 24-jaar, Polizeihauptwachmeister, wonende te Essen Borbeck, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 8 november 1972 stond ik te omstreeks 02.10 uur ter controle op de naleving van de verkeerswetgeving terzijde van de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Bundesstrasse 224, te Essen (BRD). Omstreeks vermeld tijdstip zag ik over deze Bundesstrasse 224 aan komen rijden een vierwielig motorrijtuig, personenauto, die mij later bestuurd bleek te zijn door de korporaal der Koninklijke Luchtmacht A.A. Voor de algemene verkeerscontrole heb ik de Fiat een stopteken gegeven, waaraan A. onmiddellijk voldeed. Vervolgens heb ik A. zijn rijbewijs gevraagd, dat hij mij echter niet kon tonen.

Op mijn verzoek is hij toen uit de auto gekomen; ik constateerde toen, dat hij matig riekte naar het inwendig gebruik van alcoholhoudende drank. Zijn ogen waren in lichte mate bloeddoorlopen. Ik heb A. de „blaastest” afgenomen. Deze viel positief uit (Stufe 4, meer dan 0.8% alcohol in het bloed). A. was in ieder geval niet in staat, had ik de indruk, om zijn motorrijtuig naar behoren te besturen als gevolg van het inwendig gebruik van alcoholhoudende drank.

Overwegende, dat paragraaf 21 van het Strassenverkehrsgesetz onder meer inhoudt een strafbedreiging voor degene die een motorrijtuig bestuurt zonder in het bezit te zijn van het daartoe vereiste rijbewijs.

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde in de aanhef, sub 1 en 2 is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden: „of omstreeks” in de aanhef;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. *„als aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon als bestuurder van een motorrijtuig daarmee over enige voor het openbaar verkeer openstaande weg rijden, onder zodanige invloed van het gebruik van alcohol-*

„houdende drank, dat hij niet in staat moet worden geacht het rijtuig naar „behoren te besturen”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 162 van het Wetboek van Militair Strafrecht,

2. „als aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon als gebruiker „van een voor het openbaar verkeer openstaande weg de door het bevoegd „gezag met betrekking tot het verkeer gegeven regels en aanwijzingen niet „in acht nemen”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 167 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden hoofd- en bijkomende straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten, en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van het onder sub 1 bewezen-verklaarde en gekwalificeerde feit termen aanwezig acht beklagde de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen te ontzeggen;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling ten aanzien van sub 1 tot een gevangenisstraf voor de duur van 2 weken en ontzegging van de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen voor de duur van 1 jaar en 6 maanden, en ten aanzien van sub 2 tot een hechtenis voor de duur van 2 weken, voorwaardelijk, proeftijd 2 jaar — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 12 december 1973

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, generaal-majoor Bruinier, brigade-generaal b.d. mr. dr. Kasten (plv.);

Raadsman: Kapitein H. L. van den Broek.

(zie het vonnis hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, behalve ten aanzien der opgelegde straffen en te dien aanzien opnieuw rechtdoende, de beklaagde zal veroordelen voor het feit sub 1 tot een gevangenisstraf voor de tijd van twee weken, alsmede tot ontzegging van de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen voor de tijd van een jaar, en voor het feit sub 2 tot een hechtenis voor de tijd van een week;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens ten aanzien van de aan beklaagde terzake van het onder aanhef en onder 1 bewezenverklaarde en gekwalificeerde feit opgelegde bijkomende straf welke het Hof te zwaar is voorgekomen, achtende het Hof voorts termen aanwezig deze bijkomende straf van ontzegging van de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen gedeeltelijk voorwaardelijk op te leggen, waartegen het militair belang zich niet verzet;

Overwegende, dat het Hof na te melden bijkomende straf terzake van het onder aanhef en onder 1 bewezenverklaarde en gekwalificeerde feit in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder dit werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis waarvan hoger beroep vervat en die overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen, alsmede van de artikelen 13 van het Wetboek van Militair Strafrecht, 14a en 14b van het Wetboek van Strafrecht en 77 van 's Hofs Provisionele Instructie.

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan hoger beroep, echter alleen voor zover de aan beklaagde terzake van het onder aanhef en onder 1 bewezenverklaarde en gekwalificeerde feit opgelegde straf betreft;

En te dien aanzien opnieuw rechtdoende:

Veroordeelt beklaagde terzake van het onder aanhef en onder 1 als bewezen aangenomen en gekwalificeerde feit tot een gevangenisstraf voor de tijd van *twee weken*,

Ontzegt beklaagde de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen voor de tijd van *een jaar*,

Beveelt, dat van deze bijkomende straf een gedeelte groot *zes maanden* niet zal worden tenuitvoergelegd, tenzij het Hof later anders mocht gelasten op grond dat de veroordeelde zich voor het einde van een op *twee jaar* bepaalde proeftijd aan een strafbaar feit heeft schuldig gemaakt of zich op andere wijze heeft misdragen;

Handhaaft de door de krijgsraad terzake van het onder aanhef en onder 2 als bewezen aangenomen en gekwalificeerde feit opgelegde hechte-

nis voor de tijd van *twee weken* met bepaling, dat deze straf niet zal worden tenuitvoergelegd tenzij het Hof later anders mocht gelasten op grond dat de veroordeelde zich voor het einde van een op *twee jaar* bepaalde proeftijd aan een strafbaar feit heeft schuldig gemaakt of zich op andere wijze heeft misdragen;

Bevestigt het vonnis voor al het overige met overneming der gronden.

NASCHRIFT

Het in de kwalificatie sub 2 vermelde „bevoegd gezag” is de wetgever van West-Duitsland. De krijgsraad overweegt immers „dat paragraaf 21 „van het Strassenverkehrsgesetz onder meer inhoudt een strafbedreiging „voor degene die een motorrijtuig bestuurt zonder in het bezit te zijn van het „daartoe vereiste rijbewijs.”

Dit is inconsequent ten opzichte van het vonnis van dezelfde datum tegen W. M. (zie blz. 86). Als immers het begrip „ambtenaar” in de Nederlandse wet moet worden opgevat als „Nederlands ambtenaar”, dan moet ook het begrip „bevoegd gezag” in de Nederlandse wet opgevat worden als „Nederlands bevoegd gezag”. Uit de sententie in de zaak tegen W.M. blijkt dat een poging van de Advocaat Fiscaal om het begrip „ambtenaar” uit te breiden tot buiten de Nederlandse sfeer, bij het H.M.G. schipbreuk leed.

Deze inconsequentie is echter in overeenstemming met de bedoeling van de wetgever. Uit de Memorie van Toelichting op artikel 167 W.M.Sr. blijkt dat aan de term „bevoegd gezag” een zo ruime betekenis zal moeten worden toegekend, dat daaronder ook het buitenlandse gezag moet worden begrepen. Het ware fraaier geweest wanneer deze bedoeling van de wetgever uit de wetstekst gelezen kon worden en niet was weggestopt in de Memorie van Toelichting. Er zou toch weinig bezwaar tegen kunnen bestaan in artikel 167 W.M.Sr. te schrijven „het ter plaatse bevoegd gezag”.

W.H.V.

Mobiele krijgsraad luchtmacht buitenland

Vonnis van 2 oktober 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel C. C. Wilhelm en luitenant-kolonel G. J. Drost;

Raadsman: Kapitein H. L. van den Broek.

Als bestuurder van een auto daarmede gereden terwijl hij onder invloed van alcohol verkeerde en vervolgens, door een Duitse politie-agent aangehouden, deze geslagen en geschopt.

Geen overtreding van art. 180 W.Sr., omdat in dit artikel „ambtenaar” moet worden opgevat als „Nederlands ambtenaar” (anders Advocaat-Fiscaal, doch bevestigd door het H.M.G.).

(W.M.Sr. art. 162, 168; W.Sr. art. 300)

DE MOBIELE KRIJGSRAAD BUITENLAND LUCHTMACHT

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen J.H.J., geboren 17 februari 1950, res. korp., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 30 april 1973 te Borgholzhausen (Bondsrepubliek Duitsland), terwijl hij als kort-verband-vrijwilliger in werkelijke „militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht en zich in militaire „dienstbetrekking in de Bondsrepubliek Duitsland bevond,

„1. als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig daarmede heeft „gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg de Sundern- „strasse, terwijl hij verkeerde onder zodanige invloed van het gebruik van „alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moest worden geacht het „motorrijtuig naar behoren te besturen,

„2. nadat de Polizeiobermeister Pohlmann van het Polizeistation „Halle in Westfalen (Bondsrepubliek Duitsland), hem, beklaagde, op „heterdaad op verdenking van overtreding van paragraaf 316 van het „Strafgesetzbuch (Trunkenheit im Verkehr) had aangehouden en vast- „gegrepen teneinde hem te geleiden naar een plaats tot het ondergaan „van een alcoholbloedproef, zich met geweld tegen die ambtenaar, werk- „zaam in de rechtmatige uitoefening van zijn bediening, heeft verzet door „rukken en trekken in tegenovergestelde richting als waarin die ambtenaar „hem wilde brengen en hem gedurende die rechtmatige uitoefening van „zijn bediening feitelijk heeft aangevallen door hem te slaan en/of te „schoppen”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 30 april 1973 was ik als kort-verband-vrijwilliger in werkelijke militaire dienst bij de Koninklijke Luchtmacht en was ik als zodanig gelegerd te Borgholzhausen in de Bondsrepubliek Duitsland. Op genoemde datum heb ik daar in de periode van 09.00 uur tot omstreeks 13.00 uur zeven glazen sekt, vier flesjes bier en nog een half glas bier gedronken. Dit ondanks dat ik diezelfde ochtend op doktersvoorschrift medicijnen had gebruikt die de werking van alcoholhoudende drank versterkten, van welk gevaar ik op de hoogte was. Hoewel ik besepte dat ik teveel alcoholhoudende drank had gedronken om een auto naar behoren te kunnen besturen, heb ik toen omstreeks 13.30 uur toch als bestuurder van mijn auto, merk Mercedes, gereden over onder meer de Sundernstrasse in

Borgholzhausen. Daar werd ik aangehouden door een Duitse politie-agent, die me later de Polizeiobermeister Pohlmann bleek te zijn. Deze zei tegen mij dat ik onder invloed van alcoholhoudende drank had gereden op de openbare weg. Hij verbood mij verder te rijden en zei dat ik met hem mee moest komen om een bloedproef te ondergaan. Ik ben toen niet op deze laatste eis ingegaan, maar liep weg. Toen de agent mij daarop vastpakte heb ik mij met geweld tegen hem verzet door te rukken en te trekken in een andere richting dan waarheen hij mij wilde brengen. Toen Pohlmann mij daarna in een politieauto wilde zetten heb ik hem nog geslagen en een schop tegen zijn gezicht gegeven;

Overwegende, dat Horst Pohlmann, oud 25 jaar, Polizeiobermeister van het Polizeistation Halle in Westfalen, wonende te Steinhagen (Bondsrepubliek Duitsland), als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 30 april 1973, omstreeks 13.30 uur, arriveerde ik op de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Sundernstrasse te Borgholzhausen (Bondsrepubliek Duitsland), op een aanwijzing dat een Nederlandse militair daar onder invloed van alcoholhoudende drank met een auto reed. Ter plaatse aangekomen zag ik een vierwielig motorrijtuig, merk Mercedes, achteruitrijden over de Sundernstrasse, bestuurd door een persoon die mij later J.H.J. bleek te heten. Ik verzocht deze persoon uit zijn auto te stappen. Hieraan voldeed hij. Ik constateerde daarop dat J. sterk riekte naar het inwendig gebruik van alcoholhoudende drank en dat zijn ogen bloeddorpen waren. Hij sprak bovendien met „dubbele „tong”, lallend en verward en zijn gang en evenwicht waren onzeker. Op grond hiervan meende ik dat J. op dat moment onder zodanige invloed van het inwendig gebruik van alcoholhoudende drank verkeerde, dat hij niet in staat moest worden geacht een auto naar behoren te besturen. Ik heb daarom J. toen aangehouden, verdacht van overtreding van artikel 316 van het Strafgesetzbuch, daarbij op heterdaad betrapt. Ik gelastte hem daarop met mij mee te gaan voor het ondergaan van een bloedproef ter vaststelling van zijn bloed-alcoholpromillage. J. liep hierop weg. Toen ik hem daarop vastgreep en hem wilde meenemen met genoemd doel, verzette hij zich hevig. Hij trok en rukte in een andere richting dan waarin ik hem wilde meevoeren. In de daarop volgende momenten, toen ik met assistentie J. in een politieauto wilde zetten, heeft hij mij met zijn geschoeide voet een schop in mijn gezicht gegeven en mij bovendien geslagen;

Overwegende, dat paragraaf 316 van het Duitse Strafgesetzbuch – zakelijk weergegeven in de Nederlandse taal – inhoudt, dat hij, die in het verkeer een voertuig bestuurt, hoewel hij tengevolge van het gebruik van alcoholhoudende drank niet in staat is het voertuig naar behoren te besturen, wordt gestraft met maximaal een jaar gevangenisstraf of een geldboete;

Overwegende, dat paragraaf 81a van de Duitse Strafprozessordnung – zakelijk weergegeven in de Nederlandse taal – onder meer inhoudt:

In het eerste lid:

Ter vaststelling van feiten die van belang zijn voor de vervolging, is het afnemen van bloedmonsters door een arts, volgens de regelen der geneeskunst, voor onderzoeksdoeleinden zonder toestemming daartoe van de verdachte toegestaan, wanneer daarvan geen nadeel voor zijn gezondheid te duchten is.

In het tweede lid:

Het bevel om zich aan een zodanige bloedproef te onderwerpen kan, wanneer succes van het onderzoek in gevaar zou worden gebracht door vertraging, worden gegeven door het Duitse Openbaar Ministerie en haar hulpbeambten.

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen – wordende elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit of de feiten waarop het betrekking heeft – wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde onder aanhef en sub 1 en sub 2 is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met uitzondering van de woorden „of omstreeks” in de aanhef en „/of” in sub 2;

Overwegende, dat het in de aanhef en sub 1 bewezenverklaarde moet worden gekwalificeerd als:

„Als aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon als bestuurder van een motorrijtuig daarmee over enige voor het openbaar verkeer openstaande weg rijden onder zodanige invloed van het gebruik van alcohol, houdende drank dat hij niet in staat moet worden geacht het rijtuig naar behoren te besturen”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 162 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat het in de aanhef en sub 2 bewezenverklaarde niet met straf wordt bedreigd door enige ingevolge het Wetboek van Militair Strafrecht toepasselijke strafbepaling, met name niet door artikel 180 van het Wetboek van Strafrecht, aangezien naar het oordeel van de krijgsraad het in dit artikel gebezigde begrip „ambtenaar” behoort te worden opgevat als „Nederlands ambtenaar”.

Overwegende echter, dat dit feit is begaan in West-Duitsland;

Overwegende, dat het aldaar bewezenverklaarde volgens de Duitse strafwet oplevert het strafbare feit van paragraaf 113 Strafgesetzbuch zakelijk inhoudende, dat hij die zich met geweld verzet tegen een beambte, aangesteld ter handhaving van de wet en werkzaam in de rechtmatige uitoefening van zijn ambt, of een dergelijke beambte, bij de rechtmatige uitoefening van zijn ambt, feitelijk aanrandt, wordt gestraft met een gevangenisstraf van veertien dagen tot twee jaren;

Overwegende, dat voornoemde Duitse Strafwet op beklagde toepasselijk is;

Overwegende, dat mitsdien, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die ingevolge de Duitse wet de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten, het in de aanhef en sub 2 bewezenverklaarde moet worden gekwalificeerd als:

„Als aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon buiten het Koninkrijk een feit begaan, dat niet met straf wordt bedreigd door enige ingevolge het Wetboek van Militair Strafrecht toepasselijke strafbepaling, doch waarvoor hij ingevolge enige op hem toepasselijke wet van het land, waar het feit begaan wordt, strafbaar is”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 168, eerste lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden hoofd- en bijkomende straffen in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten, en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van het onder aanhef en sub 1 bewezenverklaarde en gekwalificeerde feit termen aanwezig acht beklaagde de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen te ontzeggen;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling ten aanzien van sub 1 tot een gevangenisstraf voor de duur van 2 weken, met ontzegging van de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen voor de duur van 1 jaar, en ten aanzien van sub 2 tot een hechtenis voor de duur van 2 weken, voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaar — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 12 december 1973

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, generaal-majoor Bruinier, brigade-generaal b.d. mr. dr. Kasten (plv);

Raadsman: Kapitein H. L. van den Broek.

(zie het vonnis hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal vernietigen ten aanzien van de aan het sub 2 bewezenverklaarde gegeven kwalificatie, alsmede ten aanzien van de opgelegde straf, en te dien aanzien opnieuw rechtdoende, het feit sub 2 zal kwalificeren als „*zich met geweld verzetten tegen een ambtenaar werkzaam in de uitoefening zijner bediening*” en de beklaagde zal veroordelen tot een gevangenisstraf voor de tijd van vier weken alsmede tot ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen voor de tijd van één jaar;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep, het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens ten aanzien van de aan beklaagde terzake van het onder aanhef en onder 2 bewezenverklaarde en gekwalificeerde feit opgelegde straf en de daarop betrekking hebbende overwegingen, welke het Hof onjuist zijn voorgekomen;

Overwegende, dat het Hof ten aanzien van het onder aanhef en onder 2 bewezenverklaarde en gekwalificeerde feit na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen — behoudens de artikelen 13 van het Wetboek van Militair Strafrecht en 14a, 14b van het Wetboek van Strafrecht — alsmede van artikel 77 van 's Hof's Provisionele Instructie.

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan is geappelleerd, echter alleen voor zover de aan beklaagde terzake van het onder aanhef en onder 2 bewezenverklaarde en gekwalificeerde feit opgelegde straf en de daarop betrekking hebbende overwegingen betreft;

En te dien aanzien opnieuw rechtdoende:

Veroordeelt beklaagde terzake van het onder aanhef en onder 2 als bewezen aangenomen en gekwalificeerde feit tot een hechtenis voor de tijd van *een week*;

Handhaaft de door de krijgsraad terzake van het onder aanhef en onder 1 als bewezen aangenomen en gekwalificeerde feit opgelegde gevangenisstraf voor de tijd van *twee weken*, alsmede de te dier zake opgelegde bijkomende straf van ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen voor de tijd van *een jaar*;

Bevestigt het vonnis voor al het overige met overneming der gronden.

NASCHRIFT

Artikel 168 stelt als voorwaarde voor zijn toepassing dat de dader „buiten het Koninkrijk een feit begaat, dat niet met straf wordt bedreigd „door enige ingevolge dit Wetboek toepasselijke strafbepaling”. Ingevolge het Wetboek van Militair Strafrecht is het gehele Nederlandse strafrecht toepasselijk (artikel 2 en 4 W.M.Sr.).

De Krijgsraad, de Advocaat-Fiscaal en het Hoog Militair Gerechtshof hebben het „feit” geprojecteerd tegen artikel 180 Wetboek van Strafrecht; Krijgsraad en Hof kwamen daardoor tot de gevolgtrekking dat tegen het feit in het Nederlandse strafrecht geen straf bedreigd wordt.

De gevolgtrekking is, in het licht van de constante jurisprudentie, juist; ik meen echter dat niet had mogen worden volstaan met het feit aan artikel 180 te toetsen. Artikel 168 W.M.Sr. is een noodmaatregel; een oplossing als er voor het feit geen andere strafbepaling in de Nederlandse strafwet te vinden is. Welnu: wanneer men iemand met de geschoeide voet een schop in het gezicht geeft en hem bovendien slaat, valt dat naar mijn mening stellig onder het begrip „mishandeling” van artikel 300 Wetboek van Strafrecht.

W.H.V.

Mobiele krijgsraad buitenland luchtmacht

Vonnis van 2 oktober 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel C. C. Wilhelm en luitenant-kolonel G. J. Drost;

Raadsman: 1e luitenant L. J. Wegman

(1) Diefstal van een rijwiel door 2 verenigde personen in Duitsland;
(2) zich tegen een Duitse politie-agent verzet, door hem aan een arm te trekken, waardoor die agent de mededader moest loslaten. Geen overtreding van art. 184 W.Sr. omdat het begrip „ambtenaar” in dat artikel moet worden opgevat als „Nederlands ambtenaar” (anders Advocaat-Fiscaal, doch bevestigd door het H.M.G.).

(W.M.Sr. art. 168; W.Sr. art. 184, 311)

DE MOBIELE KRIJGSRAAD BUITENLAND LUCHTMACHT
 in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen W.M., geboren 6 oktober 1952, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 27 maart 1973 te Rheine (Bondsrepubliek „Duitsland), terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire

„dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht en zich in militaire dienst-
„betrekking in de Bondsrepubliek Duitsland bevond,

„1. tezamen en in vereniging met de dienstplichtig soldaat M.B., al-
„thans alleen, met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft
„weggenomen een fiets, merk Gelria, toebehorende aan Irmgard Kamp-
„hues, althans aan een of meer anderen dan aan hem, beklaagde, of zijn
„mededader,

„2. nadat de Polizeiobermeister van het land Nordrhein-Westfalen
„van de Bondsrepubliek Duitsland, Friedrich Arnold Woltmann en
„Egon Heinrich Bohle, belast met of bevoegd verklaard tot het opsporen
„of onderzoeken van strafbare feiten, de dienstplichtig soldaat M.B. op
„heterdaad op verdenking van een door hem gepleegde diefstal van een
„fiets hadden aangehouden en vastgegrepen, teneinde hem met een poli-
„tieauto te brengen naar het legeringskamp der Koninklijke Luchtmacht
„te Rheine (Bondsrepubliek Duitsland) ter vaststelling van zijn identiteit,
„opzettelijk genoemde Polizeiobermeister Bohle, die handelde in de
„rechtmatige uitoefening van zijn bediening, feitelijk heeft aangegrepen
„en door met geweld rukken en trekken aan één zijner armen genoemde
„ambtenaar heeft genoodzaakt genoemde ambts- of diensthandeling
„na te laten, en/of genoemde ambtshandeling heeft vrijdeld of belem-
„merd”;

Overwegende, dat het in de eerste regel van het onder sub 2 ten laste
gelegde voorkomende woord „Polizeiobermeister” kennelijk als een
schrijffout moet worden beschouwd en gelezen dient te worden als
„Polizeiobermeisters”, wordende beklaagde hierdoor niet in zijn ver-
dediging benadeeld;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ter terechtzitting onder meer zakelijk
heeft verklaard:

Sinds 24 april 1972 ben ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke
militaire dienst bij de Koninklijke Luchtmacht en als zodanig ben ik
sinds 7 augustus 1972 geplaatst bij het 223 Squadron van de 2e Groep
Geleide Wapens, gelegerd te Rheine in de Bondsrepubliek Duitsland.

Op 27 maart 1973, omstreeks 02.00 uur, verliet ik samen met de mij
bekende soldaat B. een bar in Rheine om terug te gaan naar het legerings-
kamp. Wij konden geen vervoer krijgen en hadden ook geen geld voor
een taxi. Wij spraken toen af uit te kijken naar een fiets, om deze weg te
nemen, daarop naar het kamp te rijden en deze fiets daar ergens achter
te laten.

Toen we dan ook op zeker moment een damesfiets zagen staan, onaf-
gesloten, voerden wij ons plan uit. Ik nam deze fiets weg terwijl B. op de
uitkijk bleef staan. Ik wist dat deze fiets noch aan mij, noch aan B. toebe-
hoorde en dat ik noch B. van iemand recht of toestemming had om hem
weg te nemen en hem ons toe te eigenen. Ik reed met deze fiets vervolgens

weg en M.B. sprong op de bagagedrager. Na enkele honderden meters werden wij aangehouden door twee Duitse politieagenten. Later vernam ik dat zij Woltmann en Bohle heetten. Zij vroegen ons onder meer hoe wij aan deze fiets gekomen waren. Ik kon daarop geen bevredigend antwoord geven. De agenten zeiden toen dat M.B. met hen in de politieauto mee moest rijden naar het groepslegeringskamp en dat ik met de fiets daarheen moest komen. Ik begreep dat zij onze identiteit daar wilden vaststellen omdat ze ons van diefstal van de fiets verdachten en wij geen identiteitspapieren bij ons hadden. B. wilde echter niet mee. De agenten pakte hem toen beet en probeerden hem met dwang in de auto te krijgen. Ik pakte daarop een van de agenten, naar ik later vernam Bohle, vast bij zijn arm en trok en rukte daaraan zo hard, dat hij B. moest loslaten. Later heb ik vernomen dat de bewuste fiets van het merk Gelria was en toebehoorde aan een zekere Irmgard Kamphues.

Overwegende, dat het ten processe overgelegde, voor eensluidend afschrift getekend, afschrift van het ambtsedig proces-verbaal nr. P. 90/1973, opgemaakt en gesloten te Schöppingen op 17 april 1973 door Willem Hendrik van Hell, wachtmeester der eerste klasse der Koninklijke Marechaussee en Klaas de Vries, marechaussee der eerste klasse, opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de brigade Schöppingen, onder meer zakelijk inhoudt: als verklaring van M.B.:

Op 27 maart 1973, omstreeks 02.00 uur, verliet ik samen met de mij bekende soldaat M. een bar te Rheine (Bondsrepubliek Duitsland) om terug te gaan naar ons legeringskamp der Koninklijke Luchtmacht aldaar.

Omdat we geen vervoer hadden en evenmin geld hadden voor een taxi, vatten wij het plan op een fiets weg te nemen en daarmee naar het kamp te rijden. Toen we dan ook in een straat in Rheine een fiets onafgesloten bij een huis zagen staan, ging ik op de uitkijk staan en pakte M. deze fiets weg. Hij reed ermee weg, ik sprong achterop. Ik wist dat deze fiets noch aan mij, noch aan M. toebehoorde en dat ik noch M. toestemming had om hem weg te nemen en ermee te doen alsof hij ons toebehoorde.

Na enkele honderden meters werden wij aangehouden door twee Duitse politieagenten.

als verklaring van Egon Heinrich Bohle, in de Nederlandse taal weergegeven:

Ik ben politiebeambte in de rang van Polizeiobermeister, van de deelstaat Nordrhein-Westfalen in de Bondsrepubliek Duitsland. In de nacht van 26 op 27 maart 1973, omstreeks 02.30 uur, maakte ik samen met de Polizeiobermeister Friedrich Arnold Woltmann in een politieauto een patrouillerit te Rheine (Bondsrepubliek Duitsland), en viel onze aandacht op twee personen die gezeten waren op een fiets zonder brandend achterlicht. Omdat beide personen bovendien mannen waren en de fiets een damesfiets was, hielden wij hen aan en vroegen wij onder andere waar zij

deze fiets vandaan hadden. Toen zij hierop geen antwoord bleken te kunnen geven vermoedden wij dat beide personen, die later M. en B. bleken te heten, deze fiets gestolen hadden. Identiteitspapieren hadden B. en M. niet bij zich. Om de door hen opgegeven persoonsgegevens te verifiëren wilden wij hen, omdat ze zeiden Nederlandse militairen te zijn, meenemen naar het kamp van de Koninklijke Luchtmacht te Rheine. Op grond van paragraaf 127 van de Strafprozessordnung hebben wij toen B. opdracht gegeven met ons in de politieauto mee te gaan naar het Luchtmachtkamp. Toen B. meermalen weigerde vrijwillig mee te gaan paktten wij hem vast en trachtten hem onder dwang mee te voeren. Terwijl wij daarmee bezig waren voelde en zag ik dat M. mij bij een van mijn armen beetpakte en met geweld daaraan trok en rukte. Hierdoor moest ik B. een ogenblik loslaten en kon ik zodoende mijn collega niet assisteren.

als relaas van verbalisanten:

Op 27 maart 1973 ontvingen wij uit handen van de wachtcommandant van het bureau der Duitse politie te Rheine een damesfiets, merk Gelria. Wij toonden deze fiets aan de ter plaatse aanwezige en ons bekende personen W.M. en M.B. Beiden herkenden zij de getoonde fiets als die, welke zij op 27 maart 1973 te Rheine hadden weggenomen om daarop naar het luchtmachtkamp te rijden en waarop zij gezeten waren toen zij werden aangehouden door de Polizeiobermeisters Woltmann en Bohle.

Op diezelfde datum toonden wij deze fiets aan een persoon die ons opgaf te zijn Irmgard Kamphues.

als verklaring van Irmgard Kamphues, in de Nederlandse taal weergegeven:

Ik ben eigenaresse van de damesfiets, merk Gelria die u, verbalisanten, mij toont. Deze fiets heb ik enige dagen geleden geplaatst in de Salzbergenerstrasse te Rheine. Ik heb niemand recht of toestemming gegeven deze fiets weg te nemen om erover te beschikken.

Overwegende, dat artikel 127 van de Strafprozessordnung zakelijk onder meer inhoudt, dat wanneer iemand op heterdaad wordt betrappt op het plegen van een strafbaar feit, en zijn identiteit niet onmiddellijk kan worden vastgesteld, eenieder bevoegd is deze persoon zonder rechterlijk bevel voorlopig van zijn vrijheid te beroven;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende genoemd afschrift van het procesverbaal slechts gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen en wordende elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde onder aanhef en sub 1 en sub 2 is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij op 27 maart 1973 te Rheine (Bondsrepubliek Duitsland), „terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was „bij de Koninklijke Luchtmacht en zich in militaire dienstbetrekking

„in de Bondsrepubliek Duitsland bevond,

„1. tezamen en in vereniging met de dienstplichtig soldaat M.B., met „het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen een „fiets, merk Gelria, toebehorende aan Irmgard Kamphues,

„2. nadat de Polizeiobermeisters van het land Nordrhein-Westfalen „van de Bondsrepubliek Duitsland, Friedrich Arnold Woltmann en „Egon Heinrich Bohle, belast met het opsporen van strafbare feiten, de „dienstplichtig soldaat M.B. op heterdaad op verdenking van eendoor „hem gepleegde diefstal van een fiets hadden aangehouden en vastgegre- „pen, teneinde hem met een politieauto te brengen naar het legerings- „kamp der Koninklijke Luchtmacht te Rheine (Bondsrepubliek Duits- „land) ter vaststelling van zijn identiteit, opzettelijk genoemde Polizei- „obermeister Bohle, die handelde in de rechtmatige uitoefening van zijn „bediening, feitelijk heeft aangegrepen en door met geweld rukken en „trekken aan één zijner armen genoemde ambtenaar genoemde ambts- „handeling heeft belemmerd”;

Overwegende, dat het aldus onder aanhef en sub 1 bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„*Diefstal door twee of meer verenigde personen*”,
voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 311, eerste lid, aanhef en sub 4e, juncto artikel 310 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat het onder aanhef en sub 2 bewezenverklaarde niet met straf wordt bedreigd door enige ingevolge het Wetboek van Militair Strafrecht toepasselijke strafbepaling, met name niet door artikel 184 van het Wetboek van Strafrecht, aangezien naar het oordeel van de krijgsraad het in lid 1 van dit artikel gebezigde begrip „ambtenaar” moet worden opgevat als „Nederlands ambtenaar”.

Overwegende, dat het feit begaan is in West-Duitsland;

Overwegende, dat het aldaar bewezenverklaarde volgens de Duitse strafwet oplevert het strafbare feit van artikel 114 Strafgesetzbuch, zake- lijk onder meer inhoudende, dat hij die een ambtenaar door geweld be- lemmert een ambtshandeling te verrichten, gestraft wordt met een gevan- genisstraf van tenminste drie maanden;

Overwegende, dat voornoemde Duitse strafwet op beklaagde toepas- selijk is;

Overwegende, dat mitsdien, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die ingevolge de Duitse wet de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten, het in de aanhef en sub 2 bewezenverklar- de moet worden gekwalificeerd als:

„*Als aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon buiten het „Koninkrijk een feit begaan, dat niet met straf wordt bedreigd door enige „ingevolge het Wetboek van Militair Strafrecht toepasselijke straf- „bepaling, doch waarvoor hij ingevolge enige op hem toepasselijke wet van „het land, waar het feit begaan wordt, strafbaar is*”.

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 168, eerste lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: veroordeling ten aanzien van sub 1 tot betaling van een geldboete van f 150, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van 15 dagen, en ten aanzien van sub 2 tot een hechtenis voor de duur van 2 weken, voorwaardelijk, proeftijd 2 jaar — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 12 december 1973

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, generaal-majoor Bruinier, brigade-generaal b.d. mr. dr. Kasten (plv.).

(zie het vonnis hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal vernietigen ten aanzien van de aan het sub 2 bewezenverklaarde gegeven kwalificatie, alsmede ten aanzien van de opgelegde straf, en te dien aanzien opnieuw rechtdoende, het feit sub 2 zal kwalificeren als

„opzettelijk enige handeling door een ambtenaar bevoegd verklaard tot „het opsporen van strafbare feiten ondernomen ter uitvoering van enig „wettelijk voorschrift belemmeren”

en de beklaagde zal veroordelen tot een gevangenisstraf voor de tijd van twee weken voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar, alsmede tot betaling van een geldboete van tweehonderdvijftig gulden subsidiair tien dagen hechtenis;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep, het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens ten aanzien van de aan beklaagde terzake van het onder aanhef en onder 2 bewezenverklaarde en gekwalificeerde feit opgelegde straf en de daarop betrekking hebbende overwegingen, welke het Hof onjuist zijn voorgekomen;

Overwegende, dat het Hof ten aanzien van het onder aanhef en onder 2 bewezenverklaarde en gekwalificeerde feit na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis waarvan hoger beroep vervat en die over-

neemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen — behoudens de artikelen 13 van het Wetboek van Militair Strafrecht en 14a, 14b van het Wetboek van Strafrecht — alsmede van artikel 77 van 's Hofs Provisionele Instructie.

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan is geappelleerd, echter alleen voor zover de aan beklaagde terzake van het onder aanhef en onder 2 bewezenverklaarde en gekwalificeerde feit opgelegde straf en de daarop betrekking hebbende overwegingen betreft;

En te dien aanzien opnieuw rechtdoende:

Veroordeelt beklaagde terzake van het onder aanhef en onder 2 als bewezen aangenomen en gekwalificeerde feit tot een hechtenis voor de duur van *een week*,

Handhaaft de door de krijgsraad terzake van het onder aanhef en onder 1 als bewezen aangenomen en gekwalificeerde feit opgelegde geldboete ten bedrage van *eenhonderdvijftig gulden* met bepaling, dat deze geldboete bij gebreke van betaling en verhaal zal worden vervangen door hechtenis voor de duur van vijftien dagen;

Bevestigt het vonnis voor al het overige met overneming der gronden.

Mobiele krijgsraad buitenland luchtmacht

Vonnis van 2 oktober 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel C. C. Wilhelm en luitenant-kolonel G. J. Drost;

Raadsman: Kapitein H. L. van den Broek.

Als dienstplichtig soldaat in Duitsland als bestuurder van een auto gereden over een voor het openbaar verkeer openstaande weg terwijl hij onder invloed van alcohol verkeerde en met te grote snelheid een onoverzichtelijk kruispunt gepasseerd.

Het bewezene valt, in eendaadse samenloop, zowel onder de strafbepaling van art. 162 als van die van art. 165 W.M.Sr., zodat alleen die van art. 162 wordt toegepast.

Een week gevangenisstraf en 6 maanden ontzegging rijbevoegdheid.

(W.M.Sr. art. 36, 162, 165; W.Sr. art. 55 (1))

DE MOBIELE KRIJGSRAAD BUITENLAND LUCHTMACHT
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen S.C.M., geboren 27 juni 1952, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 5 april 1973 te Rheine (Bondsrepubliek „Duitsland), terwijl hij als dienstplichtig soldaat der 1e klasse in werkelijke „militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht,

„1. als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig daarmede heeft „gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Bahn- „hofstrasse, terwijl hij verkeerde onder zodanige invloed van het gebruik „van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moest worden geacht „het motorrijtuig naar behoren te besturen,

„2. als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig daarmede rijdende „over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Osnabrücker- „strasse, met een snelheid van circa 30 - 40 kilometer per uur over de „onoverzichtelijke kruising van die weg en de voor het openbaar verkeer „openstaande wegen, Hansastrasse - Kardinal-Galen-Ring en Ibben- „bürenerstrasse is overgestoken, door welke gedraging van hem, beklaag- „de, de veiligheid op de weg ter plaatse in gevaar werd gebracht, althans „redelijkerwijze is aan te nemen, dat de veiligheid op de weg ter plaatse „in gevaar kon worden gebracht”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Sinds 4 september 1972 ben ik onafgebroken in werkelijke militaire dienst als dienstplichtig militair bij de Koninklijke Luchtmacht. Sinds 27 november 1972 ben ik als zodanig ingedeeld bij de 2e Groep Geleide Wapens te Rheine (BRD). Op 1 april 1973 werd ik bevorderd tot dienstplichtig soldaat der 1e klasse. Op 4 april 1973 heb ik omstreeks 20.30 uur na afloop van dienst een glas pils gedronken. Daarna ben ik met een auto die ik in bruikleen had, merk Fiat, type 850, naar Rheine gereden, waar ik van omstreeks 20.45 uur tot 5 april 1973, omstreeks 00.15 uur in een bar ben geweest. Ik heb daar toen 4 à 5 vrij grote glazen bier gedronken. Op laatstgenoemd tijdstip heb ik als bestuurder van genoemde Fiat enkele personen naar huis gebracht. Ik heb toen onder meer gereden over de Ibbenbürenerstrasse in de richting van de kruising van deze weg met de Hansastrasse en de Kardinal Galen-Ring te Rheine. Deze kruising was, gezien mijn rijrichting, naar rechts onoverzichtelijk. Met een snelheid van 30 à 40 km. per uur ben ik toen deze kruising opgereden. Achteraf zie ik wel in dat ik daar wat langzamer had moeten rijden. Kort daarop, terwijl ik reed over de Bahnhofstrasse te Rheine, werd ik aangehouden door Duitse politieagenten. Ik moest van hen in een buisje blazen. Na afloop hiervan zeiden zij mij dat ik teveel alcoholhoudende drank had gebruikt. Achteraf zie ik wel in dat ik teveel alcoholhoudende drank had gedronken om mijn auto toen naar behoren te kunnen besturen.

Overwegende, dat Heinrich Piepel, oud 24 jaar, wonende te Rheine, Polizeimeister, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 5 april 1973 reed ik te omstreeks 00.35 uur in een politiedienstwagen te Rheine (BRD), komende uit de richting Osnabrück en gaande in de richting van de Ibbenbüenerstrasse in de richting van de kruising van de voor het openbaar verkeer openstaande wegen, Ibbenbüenerstrasse, Kardinal Galen-Ring en Hansastrasse te Rheine (BRD). Voor ons uit reed in dezelfde richting als wij een vierwielig motorrijtuig, personenauto, merk Fiat, type 850, dat mij later bestuurd bleek te zijn door de dienstplichtig soldaat der 1e klasse der Koninklijke Luchtmacht S.C.M. M. reed op dat moment met een snelheid van ongeveer 50 km. per uur. Toen hij de voormelde kruising naderde verminderde hij zijn snelheid tot zo'n 30 à 40 km. per uur. Ik nam waar dat hij met deze snelheid de kruising rechtdoor overstak en vervolgens de Emstrasse inreed. Ik vond de snelheid waarmee M. deze kruising overstak aanzienlijk te hoog, omdat men praktisch helemaal geen uitzicht heeft op het verkeer dat van rechts, vanuit de Hansastrasse de kruising oprijdt. In verband met dit laatste moet men voor men de kruising oprijdt vrijwel stilstaan temeer omdat het vanuit de Hansastrasse de kruising oprijdende verkeer voorrang heeft op het verkeer dat vanuit de Ibbenbüenerstrasse de kruising oprijdt. Terwijl wij hem achterna reden viel het mij op dat M. vrijwel voortdurend reed op het midden van de straat, zulks terwijl dit verkeers-technisch gezien volstrekt niet nodig was. Toen hij over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Bahnhofstrasse te Rheine (BRD) reed zijn we M. ter linkerkant voorbij gereden en gaven hem een stop-teken, waaraan hij onmiddellijk voldeed. M. stapte uit en ik ben uit mijn politiewagen gestapt. Ik constateerde toen dat M. matig riekte naar het inwendig gebruik van alcoholhoudende drank. De indruk die M. op mij maakte was die van iemand die teveel gedronken had om zijn motorrijtuig naar behoren te besturen als gevolg van het inwendig gebruik van alcoholhoudende drank. Ter plaatse heb ik M. de zogenaamde alcoholtest afgenomen, deze verliep positief, dat wil zeggen dat hij een alcoholpromillage in zijn bloed had dat boven de 0,8 lag.

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde in de aanhef, sub 1 en 2 is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden: „of omstreeks” in de aanhef en „de veiligheid op de weg ter plaatse in gevaar werd gebracht, althans” in sub 2;

Overwegende, dat het bewezenverklaarde valt zowel onder de strafbepaling van artikel 162 van het Wetboek van Militair Strafrecht als onder die van artikel 165 van het Wetboek van Militair Strafrecht, doch dat beide feiten zijn gepleegd in ééndaadse samenloop, zodat onder toepassing van artikel 55, 1e lid, van het Wetboek van Strafrecht de kwalificatie dient te luiden:

„Als aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon als bestuurder

„van een motorrijtuig daarmede over enige voor het openbaar verkeer „openstaande weg rijden, onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moet worden geacht het rijtuig „naar behoren te besturen”;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden hoofd- en bijkomende straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten, en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de onder sub 1 en 2 bewezenverklarde feiten, gekwalificeerd als voormeld, termen aanwezig acht beklagde de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen te ontzeggen;

[Volgt: veroordeling tot gevangenisstraf van 1 week en ontzegging van de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen voor de duur van 6 maanden — *Red.*].

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Tweede Kamer te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 10 oktober 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonels Mr. B. B. Klooster en H. Materman;

Raadsman: Kapitein J. van Leeuwen.

Als bestuurder van een auto op de vliegbasis Gilze-Rijen gereden met een te hoge snelheid: overtreding van art. 167 W.M.Sr.

Bevestigd door het H.M.G.

(W.M.Sr. art. 167)

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM

TWEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen C.B., geboren 29 november 1937, sergeant der 1e klasse, beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 25 januari 1973 te Gilze en Rijen, terwijl hij „als sergeant der eerste klasse in werkelijke militaire dienst was bij de „Koninklijke Luchtmacht, als gebruiker van een voor het militair verkeer „openstaande weg, te weten als bestuurder van een vierwielig motor- „rijtuig, daarmede heeft gereden over de voor het militair verkeer open- „staande weg, Hoofdweg, gelegen op de Vliegbasis Gilze-Rijen te Gilze „en Rijen, met een snelheid van ongeveer 54 kilometer per uur, in elk „geval met een grotere snelheid dan 40 kilometer per uur, en aldus han- „delende alstoen aldaar de door of namens het bevoegd gezag met be- „trekking tot het verkeer op de Vliegbasis Gilze-Rijen te Gilze en Rijen „gegeven regels en/of aanwijzingen niet in acht heeft genomen, zijnde „immers door de Commandant van genoemde Vliegbasis bij Order van „Blijvende Aard d.d. 7 mei 1971 bepaald en door een of meer verkeers- „borden aangeduid, dat de maximum snelheid aldaar op die weg voor „motorrijtuigen en bromfietsen 40 kilometer per uur bedraagt”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ter terechtzitting onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 25 januari 1973 heb ik te Gilze en Rijen, op het terrein van de Vliegbasis Gilze-Rijen, terwijl ik toen als sergeant der 1e klasse in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht, als bestuurder van mijn auto, een Prinz (NSU), gekentekend ...-...-..., daarmede gereden over de Hoofdweg met een snelheid van ongeveer 54 kilometer per uur – in ieder geval met een hogere snelheid dan 40 kilometer per uur – hoewel ik wist dat er toen aldaar voor die weg een snelheidsbeperving gold van 40 kilometer per uur, de maximum snelheid voor motorrijtuigen. Ik wist toen dat deze maximum-snelheid door de Vliegbasis-commandant was bepaald en wel in een Order van Blijvende Aard.

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal nr. P. 14/73, opgemaakt en gesloten te Gilze en Rijen op 30 januari 1973 door Pieter Traas, wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee en Hendrikus Lambertus Johannes Maria Peeters, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de brigade Gilze-Rijen, onder meer zakelijk inhoudt:

als relaas van verbalisanten:

Op 25 januari 1973, te omstreeks 17.10 uur, bevonden wij ons op voorgeschreven patrouille, belast met snelheidscontrole op motorvoertuigen, op de voor het militair verkeer openstaande weg de Hoofdweg, ter plaatse gelegen op de Vliegbasis Gilze-Rijen, buiten de bebouwde kom van de gemeente Gilze en Rijen. Op tijd en plaats vermeld zagen wij dat een persoon als bestuurder van en gezeten in een vierwielig motorvoertuig, personenauto, NSU Prinz 4, voorzien van het kenteken ...-...-..., daarmede reed over genoemde Hoofdweg met een snelheid van 54,5

kilometer per uur. Deze snelheid heb ik 1e verbalisant, vastgesteld door middel van een van Rijksweg verstrekte, vooraf gecontroleerde en goedwerkende Gatsometer. Ik, 2e verbalisant, heb het kenteken, het merk en de vastgestelde snelheid van bedoeld motorvoertuig genoteerd. Naar aanleiding van vorenstaande heb ik, 2e verbalisant, na verificatie, op 26 januari 1973 gehoord een persoon die, door mij naar zijn naam gevraagd, op gaf te zijn genaamd: C.B.

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig procesverbaal nr. P. 14a/ '73, opgemaakt en gesloten te Gilze en Rijen op 8 augustus 1973 door Pieter Traas, wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee en Hendrikus Lambertus Johannes Maria Peeters, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de brigade Gilze-Rijen, onder meer zakelijk inhoudt:

als relaas van verbalisanten:

Op de gehele Vliegbasis is een maximum snelheid van kracht, vastgesteld bij de Order van Blijvende Aard voor de Vliegbasis Gilze-Rijen No. VBV 2 d.d. 7 mei 1971, door de Commandant van genoemde Vliegbasis uitgevaardigd en waarvan punt 21 als volgt luidt: „Behalve daar „waar dit anders is aangegeven door middel van verkeersborden bedraagt „de maximum snelheid op het gehele complex voor motorvoertuigen en bromfietsen 40 kilometer per uur”;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met uitzondering van de woorden: „of omstreeks”, „in elk geval met een grotere „snelheid dan 40 kilometer per uur”, „of namens” en „/of”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:
„Als aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon als gebruiker „van een voor het militair verkeer openstaande weg de door het bevoegd „gezag met betrekking tot het verkeer gegeven regels en aanwijzingen niet „in acht nemen”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 167 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit, en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot een geldboete van f 40, subs. 4 dagen hechtenis — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 12 december 1973

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, generaal-majoor Bruinier, brigade-generaal b.d. mr. dr. Kasten (plv.);

Raadsman: Kapitein J. van Leeuwen.

(zie het vonnis hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen;

Overwegende dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep, het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens dat het Hof:

a. in de overweging inhoudende de zakelijk weergegeven verklaring van beklagde achter de woorden „25 januari 1973” invoegt de woorden „te omstreeks 17.10 uur”;

b. in de overweging inhoudende het zakelijk weergegeven relaas van verbalisanten, voorkomende in het proces-verbaal nr. P. 14/'73, als niet redengevend doet vervallen de zinsnede aanvangende met de woorden „Naar aanleiding van” en eindigende met „B.”;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis, waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen, alsmede van artikel 77 van 's-Hofs Provisionele Instructie;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt het vonnis waarvan is geappelleerd met overneming der gronden en verbetering als hoger aangegeven.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Tweede Kamer te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 24 oktober 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonels M. W. A. Weers en D. J. J. Boks;

Raadsman: Kapitein P. E. de Rooij.

Het dragen van een onderscheidingsteken behorende tot een ambt dat

hij niet bekleedt (het dragen van het uniform van een wachtmeester der Rijkspolitie) en het verrichten van een daad behorend tot een ambt dat hij niet bekleedt (het vragen naar de papieren van de bestuurder van een personenauto).

(W.Sr. art. 196)

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM
TWEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen R.P., geboren 16 maart 1953, dpl. sld. beklaagde;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 15 april 1973 te Uden opzettelijk het uniform „van een ambtenaar der Rijkspolitie, voorzien van de onderscheidings- „tekenen van wachtmeester der Rijkspolitie heeft gedragen en, in dit „uniform gekleed, een persoon, genaamd Willem Jacob Louis de Rijke, „die een personenauto bestuurde, naar diens papieren heeft gevraagd en „aldus toen aldaar opzettelijk onderscheidingsteken heeft gedragen „en een daad heeft verricht, behorende tot een ambt, dat hij niet bekleed- „de”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe ondermeer zakelijk heeft verklaard:

Ik erken dat ik op 15 april 1973 te Uden opzettelijk het uniform van een ambtenaar van de Rijkspolitie, voorzien van de onderscheidingsteken van wachtmeester van de Rijkspolitie heb gedragen en in dit uniform gekleed, een persoon, genaamd Willem Jacob Louis de Rijke, die een personenauto bestuurde, naar diens papieren heb gevraagd en aldus toen aldaar opzettelijk onderscheidingsteken heb gedragen en een daad heb verricht, behorende tot een ambt, dat ik niet bekleedde.

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal nr. P. 71/73, opgemaakt en gesloten te Uden op 22 mei 1973 door Johannes Dominicus Maria Staal, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de brigade Uden, onder meer zakelijk heeft verklaard:

als verklaring van Willem Jacob Louis de Rijke:

Op 14 april 1973 was er 's avonds een feestje in de woning van mijn toekomstige vrouw. Op 15 april 1973, omstreeks 04.00 uur, heb ik iemand met de auto naar diens huis gebracht in Uden. Ik ben toen ergens in Uden bij een benzinstation gestopt. Tevens stopte aldaar bij mij een wagen, waaruit een persoon gekleed in het uniform van de Rijkspolitie stapte en naar mij toe kwam lopen. Hij vroeg mij of hij mijn papieren even mocht zien. Ik verkeerde op dat moment echt in de veronderstelling dat ik met iemand van de Rijkspolitie had te doen.

als verklaring van Maria Johanna Catherina Aaldering:

Op 15 april 1973 bevond ik mij te omstreeks 01.30 uur in het pand Wachtendonk 406 te Uden. Op dat tijdstip kwam er een persoon binnen gekleed in het uniform van wachtmeester der Rijkspolitie. Enige tijd later heb ik de wachtmeester op diens verzoek naar een bar te Uden gebracht. Toen wij over de Kennedylaan te Uden reden, reed er voor ons een auto, waarvan maar één achterlicht brandde. Ik moest deze auto tot stoppen dwingen van de wachtmeester, hetgeen ik deed. De wachtmeester stapte uit en ik hoorde dat hij de bestuurder van bedoelde auto naar diens papieren vroeg.

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal nr. R. 138/'73, opgemaakt en gesloten te Volkel op 17 april 1973 door Johannes Jacobus Wezenberg en Christiaan Egbert Hendrik Wilkes, respectievelijk opperwachtmeester en wachtmeester der Rijkspolitie, beiden behorende tot de Groep Uden, onder meer zakelijk inhoudt:

als relaas van verbalisant J. J. Wezenberg:

Op 15 april 1973 te ± 04.00 uur begaf ik mij naar perceel Wachtendonk 506 te Uden. Aldaar werd opengedaan door een jongeman. Op mijn vraag waar hij de uniformkleding van wachtmeester der Rijkspolitie had geborgen deelde hij mede dat hij dit in een koffer had gedaan. Ik ben binnen gegaan en zag een koffer midden in de kamer staan. Hieruit kwam het volledige uniform van de Rijkspolitie te voorschijn. Ik heb de jongeman verzocht het uniform weer aan te trekken en hem meegenomen naar het Groepsbureau der Rijkspolitie te Uden. Betrokkene bleek te zijn genaamd R.P. Ik heb de bezoekers van het pand Wachtendonk 406 te Uden onder wie Maria Johanna Catherina Aaldering, gevraagd voor confrontatie naar het Groepsbureau te komen. Zij herkenden de verdachte direct terug.

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden: „of omstreeks”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:
„Opzettelijk onderscheidingsteken dragen behorende tot een ambt dat hij niet bekleedt en opzettelijk een daad verrichten behorende tot een ambt dat hij niet bekleedt”,
 beide voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 196 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten, en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart beklagde schuldig aan de hierboven als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feiten en hem deswege strafbaar.

[Volgt: veroordeling tot betaling van een geldboete van *f* 300, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van 15 dagen; voorts verbeurdverklaring van de inbeslaggenomen goederen, te weten: 1 uniformbroek, 1 uniformjas met onderscheidingstekenen van wachtmeester der Rijkspolitie, 1 uniformpet, 1 koppelriem, 1 pistoolkoord, 1 pistoolhoudertas en 1 beschadigd luchtdrukpistool, met betrekking tot dewelke de feiten zijn begaan — *Red.*].

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Tweede Kamer te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 24 oktober 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonels M. W. A. Weers en D. J. J. Boks;

Raadsman: Kapitein P. E. de Rooij.

Het opzettelijk niet voldoen aan een vordering van een wachtmeester der Rijkspolitie, gedaan ter handhaving van de openbare orde, om op te houden met schreeuwen en zich te verwijderen.

(W.Sr. art. 184)

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM

TWEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen W.M.T., geboren 10 april 1952, dpl. korp., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 24 maart 1973, te Gemert, toen Lambertus „M. J. Timmermans, wachtmeester der Rijkspolitie, als zodanig — in „uniform gekleed — belast met surveillance-dienst, na hem (beklaagde), „die op de openbare weg, Nieuwstraat, te omstreeks 23.00 uur luidkeels „stond te schreeuwen en te praten, ter handhaving van de openbare orde, „het bevel had gegeven om onmiddellijk daarmee op te houden, welk „bevel door hem (beklaagde) niet werd opgevolgd, van hem (beklaagde) „vorderde dat hij zich van de plaats waar hij zich bevond moest verwij-

„deren daarbij zeggende: „Ik vorder van u dat u zich direct van deze „„,plaats in die richting verwijdert”, en daarbij met zijn gestrekte arm „wijzende in de richting waarheen hij (beklaagde) zich ingevolge voor„melde vordering diende te verwijderen, opzettelijk niet heeft voldaan „aan deze vordering en zich vandaar niet heeft verwijderd”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 24 mei 1973 heb ik samen met mijn vriend P. Rooijackers 's avonds enige cafés in Gemert bezocht. Omstreeks 22.45 uur zijn wij ieder op onze eigen brommer weggereden in de richting van ons woonhuis. Rijdend over de openbare weg, de Nieuwstraat te Gemert werd Rooijackers toen staande gehouden door twee in uniform geklede wachtmeesters van de Rijkspolitie. Ik heb daarna luid tegen die politieagenten geschreeuwd. Terwijl ik zo luidkeels stond te schreeuwen en te praten, kwamen geleidelijk enige voetgangers erbij kijken. Een agent heeft me toen meermalen gezegd, dat ik mijn mond moest houden doch ik reageerde hier niet op. Toen zei een van die wachtmeesters, deze bleek mij later te heten Lambertus M. J. Timmermans, tegen mij, dat ik mij van de plaats waar ik mij bevond moest verwijderen. Letterlijk zei deze wachtmeester toen: „Ik „vorder van u, dat u zich direct van deze plaats in die richting verwijdert”. Hij wees daarbij met zijn linkerarm, die gestrekt was, in de richting van de Molenstraat. Ik bleef toen echter staan, waarop die wachtmeester mij nogmaals diezelfde vordering daarbij met zijn gestrekte linkerarm in diezelfde richting wijzend heeft gegeven. Ik voldeed niet aan deze vordering van de wachtmeester en verwijderde mij derhalve vandaar niet.

Overwegende, dat Lambertus Martinus Josephus Timmermans, oud 18 jaar, wachtmeester der Rijkspolitie, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 24 maart 1973 te omstreeks 23.00 uur bevond ik mij, tezamen met de wachtmeester der 1e klasse der Rijkspolitie H. Verboom op de openbare weg, de Nieuwstraat te Gemert, gekleed in het uniform van de Rijkspolitie en waren belast met surveillancedienst. Omstreeks voormeld tijdstip hadden wij op de Nieuwstraat een bromfietsbestuurder, genaamd Rooijackers staande gehouden. Terwijl wij bezig waren met het opnemen van de gegevens van deze Rooijackers kwam een manspersoon, die mij later bleek te zijn de dienstplichtig korporaal der Koninklijke Luchtmacht W.M.T. erbij staan. Ik heb toen meermalen tegen T. gezegd, dat hij zich rustig moest houden. Omdat T. maar aan de gang bleef met schreeuwen en praten heb ik, ter handhaving van de openbare orde, aan T. de volgende vordering gegeven: „Ik vorder van u, dat u zich direct „van deze plaats in die richting verwijdert”, daarbij met mijn gestrekte linkerarm wijzend in de richting van de Molenstraat, in casu in de richting

waarheen T. zich ingevolge vormelde vordering diende te verwijderen. Aan deze vordering voldeed T. niet en verwijderde zich derhalve niet.

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden: „of omstreeks”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:
„Opzettelijk niet voldoen aan een bevel of vordering krachtens wettelijk voorschrift gedaan door een ambtenaar belast met het opsporen van strafbare feiten”;

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 184, 1e lid, van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit, en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot *f*75 boete, subs. 8 dagen hechtenis — *Red.*].

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Centrale Raad van Beroep

3 mei 1973

(M.A.W. 1972/K 6)

Voorzitter: Mr. E. H. Nuver; *Leden:* Mr. W. H. Schipper en Jhr. Mr. C. C. van Lidth de Jeude (plv.).

(Besluit beoordeling officieren Koninklijke Luchtmacht)

Klager was tijdens de beoordelingsperiode onderhevig aan bepaalde spanningen, welke een negatieve invloed hadden op de over hem uitgebrachte beoordeling. Dat niet van het opmaken van een beoordeling moet worden afgezien op grond van het feit dat gesignaleerde tekortkomingen de militair niet ten volle te verwijten zijn, mits melding wordt gemaakt van alle van belang zijnde omstandigheden, is in zijn algemeenheid in overeenstemming met voornoemd beoordelingsbesluit. Afwijking van deze regel is echter soms geboden, vooral indien die omstandigheden (b.v. liggend in de medische sfeer) niet exact kunnen worden aangegeven.

Zulk een geval doet zich hier voor.

UITSpraak

in het geding tussen C., wonende te D., klager, en de Minister van Defensie, verweerder.

I. *Ontstaan en loop van het geding*

Over klager, kapitein der Koninklijke luchtmacht, is onder dagtekening 25 februari 1971 een beoordeling, als bedoeld in het Besluit beoordeling officieren Koninklijke luchtmacht (hierna te noemen: het Besluit) uitgebracht, naar aanleiding waarvan hem door verweerder onder dagtekening 12 mei 1971 een kennisgeving als in het Besluit bedoeld, werd uitgereikt van de volgende inhoud:

„Mij is gebleken, dat het punt leidinggevende capaciteiten is gewaar-, deerd met: „Kan onder normale omstandigheden gemakkelijk zijn ,,,gezag uitoefenen” als indruk, terwijl onder dit punt als bijzonder-, heden staat aangegeven: „Vervult geen leidinggevende functie. Mijn ,,,indruk berust op mijn waarneming bij vergaderingen en zijn omgang ,,,met mijn andere medewerkers”.

„Ofschoon het punt kennis niet onbevredigend is beoordeeld, heeft ,de beoordelaar in de bijzonderheden onder dit punt aangetekend: ,,,Heeft in vorige werkkring(en) niet te maken gehad met specifieke

„„infrastructuur problemen. Zal zijn kennis op dit gebied dienen uit te „„breiden””.

„Vervolgens heb ik geconstateerd, dat aan het punt besluitvaardigheid „de waardering „Handelt soms zeer impulsief en ondoordacht, waardoor „„zijn beslissingen soms correctie behoeven”, als oordeel is toegekend. „Voorts heeft de beoordeling uitgewezen, dat de punten geschiktheid „voor een functie in een staf en geschiktheid voor een administratieve „functie zijn beoordeeld met „vrij goed”, terwijl de chef van de beoor- „delaar op de beoordelingslijst als zijn oordeel heeft weergegeven, dat u „in uw huidige conditie ongeschikt bent voor de vervulling van de „functie, welke u nu vervult of voor enige andere functie, waaraan een „hogere dan uw werkelijk beklede rang is verbonden.

„Met betrekking tot deze laatste opmerking deel ik u nog mede, dat „ik mij om advies heb gewend tot de Inspecteur van de Geneeskundige „Dienst/Klu ten einde meer zekerheid te verkrijgen aangaande de relatie „welke bestaat tussen die opmerking en uw huidige conditie.”

Klager diende een bezwaarschrift in en de Commissie van Onderzoek van bezwaarschriften, in artikel 15 van het Besluit bedoeld, heeft ter zake onder dagtekening 8 december 1971 een rapport aan verweerder uitgebracht, daarbij adviserende de beoordeling nietig te verklaren en de kennisgeving in te trekken. Verweerder heeft daarop onder dagtekening 26 mei 1972 het volgende besluit genomen:

„De Minister van Defensie

„Gezien het door de kapitein van de Koninklijke luchtmacht C., onder „dagtekening van 13 juni 1971 ingediende bezwaarschrift ter zake van de „door hem bij brief van 12 mei 1971 ter kennis gebrachte waarderingen „uit zijn beoordeling van 25 februari 1971;

„Gelet op het Besluit beoordeling officieren luchtmacht (Stb. 1960, „nr. 522);

„Gelezen het ter zake uitgebrachte rapport en daarin gegeven advies „van een commissie als bedoeld in artikel 15 van het vorengenoemde „besluit;

„Overwegende met betrekking tot de waarderingen van de punten 17 „(leidinggevende capaciteiten), 19 (kennis), 20 (besluitvaardigheid), „24 (geschiktheid voor een functie in een staf), 25 (geschiktheid voor een „administratieve functie) en 39 (oordeel van de chef van de beoordelaar), „dat in eerste instantie dient te worden opgemerkt, dat uit de resultaten „van een ten aanzien van reclamant gehouden medisch onderzoek is „gebleken, dat reclamant onderhevig was aan bepaalde spanningen en „ten tijde van het opmaken van de onderhavige beoordeling nog steeds „onder medische behandeling stond;

„dat voorts uit het onderzoek terzake van reclamants medische conditie „is gebleken, dat er een wisselwerking heeft bestaan tussen de werkzaam- „heden van reclamant en zijn persoonlijkheidsstructuur en dat de reeds

„bestaande minder goede medische conditie van reclamant invloed heeft gehad op zijn dienstvervulling tijdens de beoordelingsperiode;

„dat met het vorenstaande bij het in beschouwing nemen van de waarderingen en aantekeningen uit de beoordelingslijst voor het ten aanzien van reclamant te voeren bevorderings- en plaatsingsbeleid, rekening zal worden gehouden;

„dat met betrekking tot het punt 19 (kennis) het gehouden commissieonderzoek heeft uitgewezen, dat de tweede zin uit de bijzonderheden onder dat punt, t.w.: „Zal zijn kennis op dit gebied dienen uit te breiden”, beter als volgt kan komen te luiden: „Dit punt zal na een langere functievervulling ongetwijfeld hoger gewaardeerd kunnen worden”;

„dat ten aanzien van het punt 20 (besluitvaardigheid), is komen vast te staan, dat de te dezen in eigen bewoordingen gestelde waardering: „Handelt soms zeer impulsief en ondoordacht, waardoor zijn beslissingen soms correctie behoeven”, een wijziging in gunstige zin behoeft, luidende: „Heeft doorgaans een gezond oordeel en neemt vlot beslissingen maar handelt soms zeer impulsief, waardoor zijn beslissingen correctie behoeven”;

„dat voor het overige de overtuiging is verkregen dat de beoordeling van de punten 17 (leidinggevende capaciteiten), 24 (geschiktheid voor een functie in een staf), 25 (geschiktheid voor een administratieve functie) en 39 (oordeel van de chef van de beoordelaar) niet op onvoldoende gronden berust, weshalve geen aanleiding wordt gevonden de ter zake gegeven waarderingen c.q. gestelde aantekeningen, aan een wijziging te onderwerpen;

„dat evenwel, gelet op het vorenoverwogene, met name op het gestelde omtrent het in casu te voeren bevorderings- en plaatsingsbeleid, thans punt 39 geen reden meer geeft tot een kennisgeving;

„Bepaalt, onder intrekking van de brief van 12 mei 1971,

„1. dat aan reclamant door de omtrent hem op 25 februari 1971 uitgebrachte beoordeling niet in alle opzichten recht is wedervaren;

„2. dat aan reclamant voor de punten 19 (kennis) en 39 (oordeel van de chef van de beoordelaar) geen kennisgeving wordt uitgereikt;

„3. dat aan reclamant voor de punten 17 (leidinggevende capaciteiten), 20 (besluitvaardigheid), 24 (geschiktheid voor een functie in een staf) en 25 (geschiktheid voor een administratieve functie) de hierbijgaande kennisgeving wordt uitgereikt;

„4. dat bij het in beschouwing nemen van de waarderingen uit de beoordelingslijst van 25 februari 1971 voor het ten aanzien van reclamant te voeren bevorderings- en plaatsingsbeleid rekening zal worden gehouden met de invloed welke reclamants minder goede medische conditie ten tijde van de beoordelingsperiode heeft gehad op zijn dienstvervulling.”.

De evenbedoelde nieuwe kennisgeving, eveneens gedateerd 26 mei 1972, luidde als volgt:

„Onder verwijzing naar mijn beschikking van gelijke datum en nummer „waarbij mijn brief van 12 mei 1971 is ingetrokken, breng ik u hierbij „naar aanleiding van uw op 25 februari 1971 uitgebrachte beoordeling „het volgende ter kennis.

„Met betrekking tot het punt leidinggevende capaciteiten is komen „vast te staan, dat u hiervoor als indruk bent gewaardeerd met: „Kan „„„onder normale omstandigheden gemakkelijk zijn gezag uitoefenen”, „„„waarbij in de bijzonderheden onder dit punt is gesteld: „Vervult geen „„„leidinggevende functie. Mijn indruk berust op mijn waarneming bij „„„vergaderingen en zijn omgang met mijn andere medewerkers”. Voorts „is ten aanzien van het punt besluitvaardigheid als oordeel toegekend de „„„waardering: „Heeft doorgaans een gezond oordeel en neemt vlot be- „„„slissingen, maar handelt soms zeer impulsief, waardoor zijn beslis- „„„singen correctie behoeven”.

„Vervolgens bent u voor de punten geschiktheid voor een functie „in een staf en geschiktheid voor een administratieve functie met de „„„waardering „vrij goed” beoordeeld.

„Ten slotte teken ik hierbij aan, dat bij het te zijner tijd in beschouwing „nemen van de waarderingen uit uw bovenaangehaalde beoordeling „voor het te uwen aanzien te voeren bevorderings- en plaatsingsbeleid „rekening zal worden gehouden met de omstandigheid, dat uw minder „goede medische conditie tijdens de beoordelingsperiode invloed heeft „„„gehad op uw dienstprestaties.”.

Namens klager is beroep ingesteld bij de Raad; bij klaagschrift is verzocht de onderhavige beoordeling en kennisgeving te vernietigen.

Bij contra-memorandum verzocht verweerder het beroep ongegrond te verklaren.

Het geding is behandeld ter terechtzitting van 12 april 1973, waar klager in persoon is verschenen, bijgestaan door Mr. W. H. Vermeer, advocaat en procureur te Amsterdam, en waar voor verweerder is opgetreden O. A. Buirma, majoor der Koninklijke luchtmacht, wonende te Rijswijk (Z.-H.).

II. *Motivering*

A. *Feiten*

In 1968, toen klager de functie van Hoofd - - - op de vliegbasis X. vervulde, ondervond hij zowel zeer ernstige huiselijke moeilijkheden in verband met de gezondheidstoestand van zijn vrouw en kinderen, als grote spanningen in zijn werkverhouding. Desondanks verwierf hij een als goed aan te merken beoordeling. Begin 1969 werd klager een andere functie op die vliegbasis opgedragen — die van commandant - - - squa-

dron – waarin de bedoelde spanningen wegvielen, terwijl toen ook de bedoelde huiselijke moeilijkheden tot het verleden behoorden. Tot zijn verbazing kreeg hij toen klachten, waarvoor hij achtereenvolgens een internist, een keel-, neus- en oorarts en een psychiater raadpleegde. Laatste genoemde specialist paste op hem zogenaamde groepstherapie toe in een ziekenhuis te Nijmegen. Deze behandeling werd afgebroken, doordat klager in juli 1970 – tegen het advies van de chef militair geneeskundige dienst op de vliegbasis – werd overgeplaatst naar 's-Gravenhage, waar hem een functie bij het Bureau - - - werd opgedragen. Klager – wiens gezin in V. was blijven wonen – ondervond zijn toestand na deze overplaatsing als verslechterd. In januari 1971 liet hij zich zelfs enkele dagen in een ziekenhuis opnemen. Daarna is, onder nieuwe psychiatrische behandeling, langzamerhand een verbetering opgetreden. In deze functie is over hem de onderhavige beoordeling opgemaakt, gedateerd, gelijk voormeld, 25 februari 1971. De beoordelaar heeft tegenover de Commissie van advies, voormeld, naar voren gebracht, dat hij geen duidelijk beeld van klagers ziekte had; dat deelneming van klager aan de hoofdofficierscursus in het beoordelingstijdvak om medische redenen is uitgesteld; dat het werk best wel ging, als klager zich goed voelde, maar dat deze vaak plotseling afknapte; dat hij, bij gebrek aan beter, ten aanzien van diverse beoordelingspunten een soort gemiddelde heeft aangegeven tussen klagers prestaties in diens goede en slechte perioden, en bij andere punten zijn feitelijke waardering, zonder rekening met medische factoren te houden, heeft vermeld; dat hij er persoonlijk de voorkeur aan zou hebben gegeven over het onderhavige tijdvak geen beoordeling op te maken; dat het nadien met klager veel beter is gegaan.

Onder punt 31 van de onderhavige beoordelingslijst heeft deze beoordelaar gesteld: „Hij heeft gedurende beoordelingsperiode medische „klachten; was herhaaldelijk afwezig, is nu onder psychiatrische behandeling. Is vaak zeer nerveus, kan zich soms slecht concentreren en „overziet werk dan onvoldoende. Waarderingen voor pt. 17, 20, 23, 24, „25 en 28 m.i. grotendeels het gevolg van deze omstandigheid. Uitspraak „van medische zijde wellicht gewenst om klaarheid te brengen. M.b.t. „pt. 19 zij opgemerkt dat hij zijn specialistische functie nog slechts kort „vervult. Is zonder twijfel intelligent. Huiselijke omstandigheden zijn „mij onbekend.”.

De chef van de beoordelaar heeft tegenover genoemde commissie te kennen gegeven, dat klager, toen hij zijn onderhavige functie aanvaardde, in overspannen toestand verkeerde; dat hij van de klager behandelende psychiater het advies heeft gekregen klager hard aan te pakken, en dat hij dat ook gedaan heeft; dat hij klager na het onderhavige beoordelingstijdvak aan de beterende hand heeft bevonden en hem dan ook rustiger heeft benaderd; dat hij, gezien klagers toestand, destijds geen bevredigende beoordeling over hem uit te brengen achtte; en dat hij het

onbillijk vond dat een beoordeling toch moest worden opgemaakt.

Verweerder heeft, gelijk vermeld in de voormelde kennisgeving van 12 mei 1971, zich gewend tot de Inspecteur Geneeskundige Dienst/Klu om nadere voorlichting; hij ontving het volgende antwoord, gedateerd 25 mei 1971:

„In antwoord op Uw referte brief kan ik U Hoogedelgestrengte het „volgende berichten.

„Naar mijn mening heeft een wisselwerking bestaan tussen de werkzaamheden van de kapitein C. bij de sectie - - - en zijn persoonlijkheidsstructuur. Welke factor hierbij prevaleerde, onttrekt zich aan mijn beoordeling.

„Uit een gesprek met zijn behandelende arts heb ik wel de indruk gekregen dat in zijn werkmilieu spanningen bestonden, die uit een zeker „onbegrip van de zijde van zijn chef voortkwamen. Het predikaat „„vooroordeel” is misschien te zwaar, maar het zweeft er toch wel „omheen.

„Verhelderend kan misschien een gesprek met een psycholoog zijn, die „bij sekte - - - de zaak eens van beide kanten beoordeelt.”.

Aan de voorzitter van de onderhavige commissie van advies, die om nadere toelichting had verzocht, werd door genoemde geneeskundige dienst het volgende bericht:

„Naar aanleiding van Uw telefonisch verzoek om toelichting betreffende de medische begeleiding van de kapitein C. tijdens de periode, „waarover op 25 februari 1971 een beoordeling werd gemaakt, kan ik „U Hoogedelgestrengte het volgende berichten.

„In januari 1971 werd betrokkene onderzocht door een zenuwarts „van de specialisten polikliniek in Den Haag. Gezien zijn klachten was „hij toen wel als een echte patiënt te beschouwen. De wisselwerking „tussen zijn werkzaamheden en persoonlijkheidsstructuur hielden hier„mede verband, zoals ik in mijn brief aan de Doopklu destijds vermeldde.

„Ten behoeve van de behandeling van betrokkene werd buiten hem „om contact gelegd met zijn commandant, teneinde een goede situatie „benadering in de therapie te kunnen bereiken. De behandelende arts „vermeldt uitdrukkelijk de goede medewerking van de commandant „in deze.

„In hoeverre deze gedragslijn op het moment van de beoordeling „reeds tot resultaat had geleid, kan ik achteraf niet aangeven; de „deling op de polikliniek was toen nog niet beëindigd.”.

De Commissie van advies heeft in haar genoemd rapport haar „over„wegingen en gevoelens” besloten als volgt:

„De Commissie acht de handelwijze van beoordelaar en van diens „chef begrijpelijk en voor hen wellicht onvermijdelijk, gezien het „principe dat een beoordeling een weergave moet zijn van de verrichtingen „van de beoordeelde in de betreffende functie. Zij is echter van mening,

„dat door de medische klachten van reclamant, welke tijdens de gehele „beoordelingsperiode optraden, hem zijn tekortkomingen en de daar- „mede verband houdende waarderingen en aantekeningen in dit geval „niet mogen worden aangerekend. Handhaving van de beoordeling zou „reclamant onrecht aandoen.”.

Verweerder heeft bij brief van 26 mei 1972 de voorzitter van de commissie van advies het volgende bericht:

„Hierbij doe ik u toekomen een afschrift van mijn beschikking van „datum en nummer als deze brief, welke beschikking betrekking heeft „op het door de kapitein van de Koninklijke luchtmacht C. onder dag- „tekening van 13 juni 1971 ingediende bezwaarschrift.

„Voor de goede orde teken ik hierbij aan, dat ik het door de commissie „ter zake gegeven advies, niet volledig heb overgenomen.

„Uitgaande van het principe, dat de beoordeling een feitelijke weer- „gave moet zijn van de verrichtingen van de beoordeelde officier in de „betreffende functie, heb ik gemeend niet tot nietig verklaring van de „beoordelingslijst te moeten overgaan.

„Voorts heb ik aanleiding gevonden de waarderingen van enkele pun- „ten uit de beoordelingslijst in een nieuwe kennisgeving op te nemen, „immers de ontvangst van een kennisgeving behoeft niet zonder meer „tot de gevolgtrekking te leiden, dat dit consequenties heeft ten aanzien „van de carrièregang van betrokkene. Bovendien zal bij het te voeren „bevorderings- en plaatsingsbeleid met de medische conditie van recla- „mant rekening worden gehouden zoals ook in de kennisgeving tot „uitdrukking is gebracht.”.

B. *Overwegingen*

Naar 's Raads oordeel is verweerders standpunt, dat niet van het op- maken van een beoordeling (en het uitreiken van een kennisgeving) moet worden afgezien op grond van het feit dat gesignaleerde tekortkomingen een betrokkene niet of niet ten volle verwijtbaar zijn (mits slechts in of bij de lijst uitdrukkelijk melding wordt gemaakt van alle ter zake van belang zijnde omstandigheden), in zijn algemeenheid in overeenstem- ming met letter en geest van het Besluit. Dit neemt echter niet weg, dat er zich factoren kunnen voordoen, welke tot afwijking van bedoelde regel nopen. Dit zal met name het geval kunnen zijn, indien evenbedoelde omstandigheden, vooral indien zij in de medische sfeer liggen, niet exact, onder het aangeven van hun juiste gewicht en betekenis, (kunnen) worden aangegeven.

In de vorenweergegeven kennisgeving d.d. 26 mei 1971 kondigt ver- weerder aan te zijner tijd te zullen rekening houden met de omstandig- heid dat klagers minder goede medische conditie invloed had op diens dienstprestaties. De Raad heeft zich afgevraagd, wat onder dit „rekening

houden met” precies moet worden verstaan, of in de toekomst zal blijken daaronder te worden verstaan. Een meer genuanceerde benadering van deze kwestie lijkt trouwens voor verweerder niet wel mogelijk, bij gebreke aan meer nauwkeurige en concrete gegevens dan die, welke door de geneeskundige dienst, als voormeld, ter beschikking zijn gesteld, waarnaast als gegeven in de medische sfeer dan nog wordt aangetroffen het advies, dat klagers psychiater aan de chef van zijn beoordelaar zou hebben gegeven. Ter terechtzitting is namens verweerder naar voren gebracht — en door klager onderschreven — dat klager is medegedeeld, dat de onderhavige beoordeling geen ongunstige invloed zal hebben, indien de beoordelingen over 1972, 1973 en 1974 geen sporen van minder goede dienstvervulling door spanningen zullen vertonen. Deze maatstaf — waarin wel moet zijn verdisconteerd een vermoeden, dat klager minder dan gewenst tegen spanningen is opgewassen — komt de Raad onjuist voor, zowel omdat voor een zodanig vermoeden in de voorhanden zijnde gegevens onvoldoende aanknopingspunten kunnen worden gevonden, als omdat geen rekening schijnt te worden gehouden met de mogelijkheid van het optreden van dusdanige spanningen, dat daardoor bij vrijwel iedereen ongunstige invloed op de dienstprestaties moet worden verwacht.

De Raad heeft nog overwogen te trachten zelf nadere medische gegevens te verkrijgen, doch acht het redelijkerwijs uitgesloten dat langs die weg thans nog tot een voldoende verantwoorde benadering van de onderhavige kwestie zou kunnen worden gekomen; bedacht moet daarbij tevens worden, dat een goede evaluatie van dergelijke gegevens vrijwel onmogelijk zou zijn (althans voor zover te dezen van belang) zonder een gedegen kennis van en inzicht in (de betekenis van) alle omstandigheden van feitelijke aard, welke tot het optreden der spanningen hebben geleid, een kennis en inzicht welke reeds in 1971 door de onderhavige geneeskundige dienst (blijkens de vorenaangehaalde brieven van die dienst) niet te verwerven waren.

Onder de gegeven omstandigheden is er naar 's Raads oordeel voldoende aanleiding het standpunt van de commissie van advies te delen en afwijking van de vorenbedoelde regel geboden te achten. De namens klager ter terechtzitting nog gedane suggestie, dat in de onderhavige beoordeling op elk in aanmerking komend punt het „oordeel” zou worden vervangen door een „indruk” (welke dan gunstiger zou moeten luiden) acht de Raad niet aanvaardbaar reeds omdat dezelfde omstandigheden, welke een goed oordeel verhinderden, ook in de weg moesten staan aan het verkrijgen van een bruikbare zelfstandige indruk door de beoordelaar.

Nog opmerking verdient dat de te dezen door de beoordelaar op verschillende punten gevolgde methodiek van het geven van gemiddelden, als vorenvermeld (hoezeer begrijpelijk), de Raad onjuist voorkomt, omdat

op deze wijze geen goed beeld van de werkelijke dienstprestaties kan worden verkregen.

Op grond van het voorgaande moet worden beslist als volgt:

III. *Beslissing*

De Centrale Raad van Beroep,
RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart het bestreden besluit, alsmede de onderhavige beoordeling en de voornoemde kennisgeving, nietig.

Centrale Raad van Beroep

30 mei 1973

(M.A.W. 1972/B 8)

Voorzitter: Mr. E. H. Nuver (fgd.); *Leden:* Mr. W. H. Schipper en Jhr. Mr. C. C. van Lidth de Jeude (plv.).

(Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren, art. 90)

Een kapitein was per 1 november 1971 voor bevordering voorbij gegaan omdat een in febr. 1969 over hem opgemaakte beoordeling een kennisgeving had opgeleverd, tegen welke beoordeling hij geen bezwaar had gemaakt.

De Raad acht dit besluit nietig wegens strijd met het algemeen beginsel van behoorlijk bestuur inhoudend dat een dergelijk besluit met de nodige zorgvuldigheid dient te worden tot stand gebracht. Er was hier sprake van een opvallende en zeer incidentele teruggang in de beoordeling, waarvoor ook dienstomstandigheden aansprakelijk waren. Bovendien waren er op grond van de gegeven voorlichting voor eiser goede redenen om geen bezwaar tegen deze beoordeling te maken.

Volgt nietigverklaring van het bestreden besluit.

UITSpraak

in het geding tussen K., wonende te L., eiser, en de Minister van Defensie als vertegenwoordiger van Hare Majesteit de Koningin, gedaagde.

I. *Ontstaan en loop van het geding*

Door de Minister van Defensie is aan eiser bij brief van 3 november 1971 in hoofdzaak het volgende bericht:

„1. Hierbij deel ik U mede dat ik U, gezien Uw plaats in de ranglijst, „in beschouwing heb genomen voor bevordering bij keuze tot majoor „met ingang van 1 november 1971.

„2. Blijkens de inhoud van de laatstelijk vóór het bevorderingstijdstip „omtrent U uitgebrachte beoordeling behoort U tot de groep van officieren op wie de keuze voor bevordering, als bedoeld in artikel 90 van de Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren, zou kunnen vallen. „Voor U die behoort tot de anciënniteitsgroep 1 november 1964 is als „norm voor deze keuzebevordering gehanteerd: de aanwezige beoordelingen in de rang van kapitein dienen de garantie op te leveren dat de „betrokken officier in staat zal zijn verschillende functies waaraan de „rang van majoor is verbonden op bevredigende wijze te vervullen. „Deze garantie wordt in beginsel aanwezig geacht indien betrokkene „gedurende een tijdvak van in beginsel vier jaren, maar tenminste drie „jaren voorafgaande aan het bevorderingstijdstip, in alle opzichten als goed is beoordeeld. Voorts dienen de over deze periode over betrokkene „aanwezige ambtsberichten, waaronder begrepen de uitslag van het „examen van de hoofdofficierscursus, gunstig te luiden. Tenslotte zijn „de vervulde functies en de daaraan verbonden rang mede in de beschouwing „betrokken.

„3. Op grond nu van de omtrent U in Uw huidige rang uitgebrachte „beoordelingen, in het bijzonder die van 2 februari 1969, welke een „kennisgeving heeft opgeleverd die U op 12 september 1969 werd uitge-reikt, ben ik van oordeel dat U niet voldoet aan de norm voor deze „keuzebevordering, welke voor de kapiteins van Uw anciënniteit is „gesteld.

„4. In verband met het vorenstaande heb ik U bij Hare Majesteit „de Koningin niet kunnen aanbevelen voor zodanige bevordering en heb „ik haar in overweging gegeven te bepalen dat U daarvoor op genoemde „datum bent voorbijgegaan.

„5. Bij Kabinetsrescript van 19 oktober 1971, nr. 56, heeft Hare „Majesteit bepaald dat U op 1 november 1971 voor bevordering bij „keuze tot majoor bent voorbijgegaan. Tevens heeft zij mij gemachtigd „U namens haar hiermede en met de redenen, zoals hiervoren uiteen-„gezet, welke daartoe hebben geleid in kennis te stellen.”.

Eisers tegen dit besluit ingestelde beroep is door het Ambtenarenge-recht, recht sprekende in militaire ambtenarenzaken, te 's-Gravenhage, bij uitspraak van 17 mei 1972 ongegrond verklaard.

Tegen deze uitspraak heeft eiser hoger beroep ingesteld bij de Raad. Bij beroepschrift heeft hij gevorderd dat de Raad die uitspraak en het bestreden besluit zal vernietigen en zal bepalen dat hij alsnog voor bevor-dering tot majoor per 1 november 1971 door de Minister van Defensie bij Hare Majesteit de Koningin wordt voorgedragen.

Het geding is behandeld ter terechtzitting van 22 februari 1973, waar eiser in persoon verscheen en voor gedaagde optrad Mr. A. J. T. Dörenberg, majoor van de Koninklijke Luchtmacht, wonende te Voor-burg. Nadat — onder dagtekening 23 februari 1973 — een bevel tot

voorbereidend onderzoek was gegeven, heeft 's Raads toen fungerende voorzitter een aantal vragen aan de Minister van Defensie voorgelegd, waarop deze bij brief van 21 maart 1973 heeft geantwoord. Vervolgens is het geding — de samenstelling der raadkamer was inmiddels gewijzigd — opnieuw behandeld ter terechtzitting van 10 mei 1973, waar wederom eiser en Mr. Dörenberg zijn verschenen.

II. *Motivering*

Een bevordering als de onderhavige geschiedt door de Kroon bij keuze uit de meest geschikte officieren. De Kroon is in die keuze vrij, ook voor wat betreft de maatstaven die daarbij worden aangelegd en de bescheiden welke in aanmerking worden genomen.

Hieruit volgt dat de ambtenarenrechter zich in een geval als het onderhavige dient te beperken tot de vraag of gezegd moet worden dat de Kroon bij afweging van alle betrokken belangen in redelijkheid niet tot het bestreden besluit heeft kunnen geraken dan wel anderszins heeft gehandeld in strijd met een algemeen rechtsbeginsel of algemeen beginsel van behoorlijk bestuur.

Doorslaggevend is in het onderhavige geval geweest het feit, gereleveerd in het bestreden besluit, van de over eiser op 2 februari 1969 uitgebrachte beoordeling en de inhoud daarvan; opmerking verdient hierbij dat, naar de Raad is gebleken, geen enkele verdere beoordeling of andere omstandigheid van belang is geweest voor het bestreden besluit. Namens gedaagde is aangevoerd, dat deze beoordeling vorenaangegeven betekenis mag hebben, gelet op het feit dat deze in rechte onaantastbaar is geworden, daar eiser daartegen niet langs de voor deze gevallen voorgeschreven weg is opgekomen.

Naar 's Raads oordeel had echter in het onderhavige geval niet met de constatering van laatstbedoeld feit mogen worden volstaan.

In de eerste plaats ging het om een opvallende en zeer incidentele teruggang in de beoordeling, een betrekkelijk korte periode betreffende; weliswaar is daaromtrent namens gedaagde gesteld dat zulks er toe geleid heeft — evenals in soortgelijke gevallen — het totale voor bevordering te beziene tijdvak op drie in plaats van op vier jaren te stellen, doch daarmee behoeft nog geen recht te zijn gedaan aan de relevante omstandigheden van dit individuele geval.

In de tweede plaats is de Raad met voldoende duidelijkheid gebleken, dat de bedoelde incidentele teruggang niet uitsluitend is te wijten aan eiser, doch dat ook dienstomstandigheden daarvoor aansprakelijk zijn. Eiser werd per 6 mei 1968 op de Vliegbasis Y. ingedeeld als 2e Vlucht Commandant bij het - - - Squadron, een voor iemand met zijn anciënniteit en aanzienlijk functie-verleden betrekkelijk lage plaats; plaatsing

in een hogere functie was echter daar toen niet mogelijk onder meer door eisers recente overgang naar de dienstgroep officieren der Koninklijke luchtmacht (tevorens was hij officier voor speciale diensten). Zijn plaatsing in Y. vanuit een positie waarin veel gunstiger perspectieven voor hem bestonden, werd uit hoofde van dienstbelang nodig geacht. In de bedoelde functie te Y. werd hij geconfronteerd met moeilijke vliegtechnische problemen (welke hij blijkbaar uitstekend oploste), maar bovendien met problemen, welke voortvloeiden uit een moeilijke en delicate personeels-situatie, waarvan zijn plaatsing – en die van anderen – niet los kon worden gezien.

In de derde – doch niet onbelangrijkste plaats – zijn van belang de redenen, waarom eiser er destijds van heeft afgezien de onderhavige beoordeling in rechte aan te vechten. Daarbij staat voor de Raad op de voorgrond de voorlichting, welke eiser volgens zijn mededelingen – waaraan de Raad geen reden heeft te twijfelen – van de Commandant Vliegbasis en het Hoofd Kantoor Personeel van die vliegbasis heeft gekregen, en welke hierop neerkwam, dat: a) slechts de laatste drie beoordelingen – met inbegrip van tussentijdse – voorafgaande aan het tijdstip van mogelijke bevordering op die bevordering van invloed zouden zijn (een opvatting, welke ook bij vele anderen heerste; de werkelijke inhoud van de onderhavige keuzenorm was niet algemeen bekend gemaakt en eiser heeft deze eerst uit het bestreden besluit leren kennen); b) eiser op korte termijn naar het - - - squadron zou worden overgeplaatst en daar na korte tijd (6 maanden) tussentijds zou worden beoordeeld; en c) eiser aldus de volle gelegenheid zou hebben de benodigde drie goede beoordelingen te verkrijgen. Hierbij mag niet onvermeld blijven, dat deze overplaatsing wel volgde (zij het eerst op 7 mei 1969) doch dat een tussentijdse beoordeling als vorenbedoeld achterwege is gebleven.

Namens gedaagde is hieromtrent bij de vorenvermelde brief van 21 maart 1973 onder meer het volgende medegedeeld:

„Op 7 mei werd eiser (. . .) intern overgeplaatst naar - - - Squadron, „zodat de bevelsverhouding tussen eiser en de opvolger van beoordelaar „slechts drie maanden was. Per 1 september 1969 werd de Commandant „- - - Squadron, de nieuwe beoordelaar, overgeplaatst naar een functie „in Den Haag. Deze bevelsverhouding duurde derhalve 4 maanden, „waarin begrepen de vakantieperioden. Het opvragen van een tussen- „tijdse beoordeling had naar de mening van de ondergetekende derhalve „geen zin. Ondergetekende moge nog opmerken dat – gezien het onder- „schrift van de Chef Vliegdienst van de Vlb. Y., die gedurende de totale „plaatsing van eiser in functie was, op de beoordeling van 13 april 1970 – „een tussentijdse beoordeling evengoed ten nadele als ten voordele van „eiser zou hebben kunnen uitvallen.”.

De Raad acht dit laatste argument weinig overtuigend. De betrokken

passage luidt:

„De beoordeelde officier is gezien de vorige over beoordeelde uitgebrachte beoordeling, nog niet geschikt voor een functie waaraan een „hoger dan zijn werkelijk beklede rang is verbonden.”

Onder punt 40 maakt deze chef van de beoordelaar de volgende aanvullende opmerking:

„Tengevolge van tijdelijke tewerkstelling elders van de chef van de beoordelaar op 22 september bedraagt de feitelijke beoordelingsperiode van de chef van de beoordelaar over de betreffende officier 22 dagen; „reden waarom in punt 38 geen oordeel werd ingevuld.”

De beoordelaar, de commandant van - - - squadron, geeft in een bij de beoordelingslijst gevoegde nota ad punt 31 onder meer het volgende te kennen:

„Beoordeelde heeft formeel onder mijn bevelen gestaan van 1.9.1969 tot 9.3.1970. Gedurende de periode 27-10-1969 tot 6-3-1970 is beoordeelde aan mijn waarneming onttrokken geweest door detachering bij de „Luchtmacht Staf School. De gegeven kwalificaties kunnen derhalve „niet meer dan indrukken zijn, die soms nog met enige aarzeling zijn „weergegeven. Deze aarzeling heeft de waardering eerder gedrukt dan „verhoogd.”

De bedoelde beoordeling is over de gehele linie — naar ook van gedaagdes zijde is aanvaard — zonder meer als „goed” aan te merken.

Hoe dit alles overigens ook zij, de Minister van Defensie heeft geen aanleiding gevonden artikel 9 van het Beoordelingsvoorschrift officieren luchtmacht toe te passen en evenmin, voorzover de Raad is kunnen blijken, langs andere weg te streven naar het produceren van gegevens, op grond waarvan met meer zekerheid, dan nu het geval is, had kunnen worden beoordeeld of voor eiser niet méér compenserende factoren moesten gelden dan de algemene, vorenvermelde factor, welke thans in aanmerking is genomen.

Onder al deze omstandigheden moet naar 's Raads oordeel worden gezegd, dat gedaagdes standpunt, het feit en de inhoud van de onderhavige beoordeling doorslaggevend te achten reeds op grond van het door eiser niet in rechte aanvechten daarvan, in strijd is met het algemeen beginsel van behoorlijk bestuur, inhoudende dat een besluit als het onderhavige met de nodige zorgvuldigheid dient te worden tot stand gebracht. Dat besluit kan dan ook niet in stand worden gelaten. De Kroon zal dan in de gelegenheid zijn zich opnieuw te beraden over de vraag of eiser per 1 november 1971 kan worden bevorderd tot majoor.

De Raad wil niet verzuimen op te merken, dat naar zijn oordeel — blijkbaar in tegenstelling tot dat van gedaagde — in het feit van het aanhangig zijn van de onderhavige procedure geen beletselen zijn gelegen om eiser voor bevordering in aanmerking te brengen per 1 november 1972; een eventueel besluit daartoe zou een geheel zelfstandig karakter

dragen, zij het dat eventueel achteraf de datum van ingang der bevordering zou moeten worden gewijzigd.

III. *Beslissing*

De Centrale Raad van Beroep,
RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!
Verklaart het bestreden besluit nietig.

Koninklijk Besluit van 8 juni 1973, no. 74

(Dienstplichtwet art. 15)

De omstandigheid dat het bij verlening van vrijstelling van beperkte duur moeilijk zal vallen een vaste betrekking aan te gaan levert geen grond op tot verlening van vrijstelling voorgoed.

WIJ JULIANA, enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door R.W., dienstplichtige der lichte 1969 uit Amsterdam, tegen de beslissingen van Onze Minister van Defensie van 21 april 1972 en 20 november 1972, Afdeling Dienstplichtzaken, no. 49.10.14.540, waarbij aan hem vrijstelling van dienst als gewoon dienstplichtige wegens aanwezigheid van een bijzonder geval is geweigerd, respectievelijk alsnog voor één jaar verleend;

De Raad van State, Afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 18 april 1973, no. 4069/IV;

Op de voordracht van de Staatssecretaris van defensie, mr. J. A. Mommersteeg, van 30 mei 1973, hoofdafdeling dienstplichtzaken, bureau beroepszaken, nr. 49.10.14.540;

Overwegende dat de beslissing van Onze Minister van 21 april 1972 steunt op de overweging, dat hij op grond van ontvangen ambtelijke inlichtingen van oordeel is, dat de omstandigheden, zoals deze zich ten aanzien van de dienstplichtige en zijn gezin voordoen, niet van dien aard zijn, dat hij geacht moet worden in een bijzonder geval te verkeren;

dat de appellante tegen de beslissing van 21 april 1972 in beroep aanvoert, dat zijn echtgenote 's avonds en 's nachts niet alleen kan zijn; dat haar gezondheid en mitsdien ook de zijne waarschijnlijk in ernstige mate zal worden geschaad, indien dit haar voor de duur van zijn eerste oefening niettemin zou worden aangedaan; dat hieraan slechts dan tegemoet zou kunnen worden gekomen, indien het hem mogelijk zou worden gemaakt, gedurende zijn militaire diensttijd, elke avond en nacht thuis door te brengen; dat hij de indruk heeft dat deze voor hem zeer belangrijke kwestie voorshands onvoldoende is onderzocht;

dat de beslissing van Onze Minister van 20 november 1972 steunt op de overweging, dat hij op grond van nader ontvangen ambtelijke inlichtingen aan de dienstplichtige met ingang van 1 december 1972 voor één jaar vrijstelling van dienst als gewoon dienstplichtige wegens aanwezigheid van een bijzonder geval verleent;

dat de appelland tegen de beslissing van 20 november 1972 in beroep aanvoert, dat hij van oordeel is dat hij, indien al, dan ook voorgoed van de vervulling van militaire dienst behoort te worden vrijgesteld; dat hij immers, bij beperking van de duur, waarvoor de hem verleende vrijstelling geldt, nergens een vaste betrekking kan krijgen;

Overwegende dat Onze Minister van Defensie, na bij zijn beslissing van 21 april 1972 aan de appelland vrijstelling van dienst als gewoon dienstplichtige wegens aanwezigheid van een bijzonder geval te hebben geweigerd, alsnog tot de aanwezigheid van zodanig geval heeft geconcludeerd bij zijn beslissing van 20 november 1972, een en ander op grond van nader ontvangen ambtelijke inlichtingen;

dat in verband met het beroep van de appelland tegen de beslissing van Onze Minister van 20 november 1972, het beroep, door de appelland ingesteld tegen de beslissing van Onze Minister van 21 april 1972, buiten behandeling kan worden gelaten;

Overwegende voorts, dat Wij met Onze Minister van Defensie van oordeel zijn, dat de omstandigheden, zoals deze zich ten aanzien van de appelland voordoen, van dien aard zijn, dat hij geacht moet worden te verkeren in een bijzonder geval als bedoeld in artikel 15, eerste lid, onder e, der Dienstplichtwet;

dat het bezwaar van de appelland tegen de beslissing van Onze Minister van Defensie van 20 november 1972 zich richt tegen de beperking in geldigheidsduur van de hem bij deze beslissing verleende vrijstelling;

dat echter geenszins vaststaat, dat de omstandigheden, op grond waarvan de appelland thans moet worden geacht te verkeren in een bijzonder geval als bedoeld in artikel 15, eerste lid, onder e, der Dienstplichtwet, en op grond waarvan hij voorshands derhalve van de dienst als gewoon dienstplichtige behoort te worden vrijgesteld, van blijvende en onveranderlijke aard zijn, zodat er voldoende aanleiding bestaat de vrijstelling voor een beperkte tijdsduur te verlenen ten einde te zijner tijd opnieuw te kunnen oordelen over de vraag of de omstandigheden ten aanzien van de appelland van dien aard zijn, dat hij geacht moet worden te verkeren in een bijzonder geval;

dat hetgeen de appelland ter zake in het midden heeft gebracht, aan het vorenstaande niet vermag af te doen;

dat hij zich met name in het feit, dat het hem bij deze stand van zaken voorshands moeilijk zal vallen enigerlei vaste betrekking aan te gaan, niet onderscheidt van al diegenen aan wie eveneens in overeenkomstige of vergelijkbare gevallen, een in geldigheidsduur beperkte vrijstelling

van dienst als gewoon dienstplichtige is verleend;

dat derhalve, mede gelet op het verhandelde in de openbare vergadering van de Afdeling van de Raad van State voor de geschillen van bestuur, de bestreden beslissing van Onze Minister van Defensie van 20 november 1972 behoort te worden gehandhaafd;

Gezien de Dienstplichtwet;

HEBBEN GOEDGEVONDEN EN VERSTAAN:

1) het beroep, ingesteld tegen de beslissing van Onze Minister van Defensie van 21 april 1972, buiten behandeling te laten;

2) het beroep, ingesteld tegen de beslissing van Onze Minister van Defensie van 20 november 1972 ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Defensie is belast met de uitvoering van dit besluit.

Koninklijk Besluit van 20 juni 1973, no. 69

(Dienstplichtwet art. 15)

Vrijstelling van dienst geweigerd aan exploitant van filmverhuurkantoor, die niet van plan zegt te zijn voor de dienstplicht zijn werk op te geven.

WIJ JULIANA, enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door H.S., dienstplichtige der lichterling 1970 uit Uithoorn, tegen de beslissing van onze Minister van Defensie van 14 februari 1973, Afdeling Dienstplichtzaken, no. 50.04.16.425, waarbij aan hem vrijstelling van dienst als gewoon dienstplichtige wegens aanwezigheid van een bijzonder geval is geweigerd;

De Raad van State, Afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 16 mei 1973, no. 2247/II;

Op de voordracht van de Staatssecretaris van defensie, mr. J. A. Mommersteeg, van 13 juni 1973, Hoofdafdeling Dienstplichtzaken, Bureau Beroepszaken, nr. 39.588;

Overwegende dat de beslissing van Onze Minister steunt op de overweging, dat de omstandigheid, dat de dienstplichtige in december 1971 met andere bestuursleden de Stichting Fugitive Cinema Holland heeft opgericht en een filmverhuurkantoor exploiteert, welke verhuur tijdens een verblijf van de dienstplichtige in werkelijke dienst voor eerste oefening niet goed voortgezet kan worden, waardoor hij in ernstige mate in zijn persoonlijke belangen zal worden geschaad, reeds gelet op het feit, dat hij op het tijdstip, dat hij bedoelde stichting oprichtte, wist, dat op hem militaire verplichtingen rustten, hem, Minister, geen aanleiding geeft de dienstplichtige te beschouwen in een bijzonder geval te verkeren;

dat de appelland in beroep aanvoert, dat hij ter verbetering van de Nederlandse filmsituatie met enkele anderen de Stichting „Fugitive

Cinema Holland" heeft opgericht; dat deze stichting tot doel heeft het begeleiden van jonge Nederlandse filmers in het vervaardigen van hun produkten, het financieren van korte films en het zoeken van een markt daarvoor; dat zij tevens in samenwerking met Film International en de Rotterdamse Kunststichting werkt aan het alternatieve, niet aan de commerciële filmindustrie gebonden, circuit van filmzalen, het zoeken en promoten van interessante films, welke door de gevestigde orde van bioscoopexploitanten niet geaccepteerd worden, en deze films laat rouleren; dat zij tracht het Nederlandse produkt in het buitenland te verkopen door middel van agentschappen; dat appellant persoonlijk het initiatief heeft genomen om de Nederlandse tekenfilm te coachen; dat hij alleen de afdeling produktie vormt, terwijl de andere medewerkers zich met produktiecoaching en publiciteit bezighouden; dat het een jaar zou duren voor hij een vervanger zou hebben opgeleid; dat de Nederlandse film zich dat niet kan veroorloven; dat hij altijd een persoonlijke benadering van de klanten heeft nagestreefd; dat hij en de stichting sociaal-cultureel belangrijk zijn voor de situatie in Nederland; dat het vaak voorkomt, dat een jeugdclub of een vormingscentrum hem om 3 uur des middags nog belt om een film, omdat een verhuurkantoor op het laatste moment mededeelt, dat de bestelde film niet geleverd zal worden; dat hij, toen hij zijn werkzaamheden begon, wist, dat hij zijn militaire dienst moest vervullen, doch dat hij niet van plan is zijn werk op te geven voor de dienstplicht;

Overwegende dat op grond van de overgelegde bescheiden en het verhandelde in de openbare vergadering van de Afdeling van de Raad van State voor de geschillen van bestuur moet worden aangenomen, dat de bezwaren, welke rijzen als gevolg van het verblijf van de dienstplichtige in werkelijke dienst ten aanzien van de door hem en anderen opgerichte Stichting Fugitive Cinema Holland en het door hen geëxploiteerde filmverhuurkantoor, niet van zodanige aard zijn, dat aanleiding kan worden gevonden een bijzonder geval als bedoeld in artikel 15, eerste lid, onder e, der Dienstplichtwet, op grond waarvan vrijstelling van dienst verleend zou kunnen worden, aanwezig te achten;

dat ook overigens niet is gebleken van de aanwezigheid van een zodanig bijzonder geval;

dat de gevraagde vrijstelling mitsdien terecht is geweigerd;

Gezien de Dienstplichtwet;

HEBBEN GOEDGEVONDEN EN VERSTAAN:

het beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Defensie is belast met de uitvoering van dit besluit.

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

Defensiebegroting

Naar aanleiding van vragen gesteld tijdens de mondelinge beraadslaging omtrent de defensiebegroting 1974 zond de Minister van Defensie in aansluiting op de Memorie van toelichting de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal een brief toe, gedateerd 11 december 1973, behelzende aanvullende informatie.

Uit deze brief lichten wij onderstaande passages.

AMAR-RRDPL

Wanneer de reeds zo lang in de pen zijnde ontwerpen van een Algemeen Militair Ambtenaren Reglement (AMAR) en van een Reglement Rechtstoestand Dienstplichtigen (RRDPL) verwacht kunnen worden, is afhankelijk van het feit dat beide ontwerpen nog moeten worden gecompleteerd met een aantal basisbepalingen over de werk- en rusttijden, waarop in de mondelinge toelichting uitgebreid wordt ingegaan. Het tijdstip van totstandkoming van de beide regelingen wordt dienovereenkomstig verschoven.

Toch meen ik te mogen stellen dat de consolidatie van de rechtspositie der vrijwillig dienende militairen en het creëren van een daarmee vergelijkbare integrale rechtspositieregeling voor de dienstplichtige militairen verder in het eindstadium verkeren.

STAKINGSRECHT

Ten aanzien van de verwijzing naar een publikatie in het VVDM-blad „Twintig” van 17 oktober jl. wordt opgemerkt, dat in het bedoelde artikel niet een mening van het hoofdbestuur van de VVDM wordt weergegeven, maar de uitslag van een enquête. Het merendeel van de respondenten heeft zich uitgesproken tegen gebruik van het stakingswapen door dienstplichtige militairen ter behartiging van hun belangen. Ik wil in dit verband releveren dat de Regering in beginsel heeft besloten tot bevordering van een spoedige ratificatie van het Europeese Sociaal Handvest, met inbegrip van het stakingsrecht, ook voor ambtenaren.

In het kader daarvan komt de vraag aan de orde of ook aan het militaire overheidspersoneel het recht tot staking zou moeten toekomen. In de defensienota zal daarop nader worden ingegaan. Voor het ogenblik zou ik willen volstaan met de opmerking dat de bijzondere taak en positie van de krijgsmacht voor mij aanleiding vormen om mij gereserveerd op te stellen.

MILITAIR GEORGANISEERD OVERLEG

In antwoord op de vragen met betrekking tot het militair georganiseerd

overleg kan ik mededelen dat ik vertrouw dat het ontwerp-besluit inzake het georganiseerd overleg militairen op korte termijn zal worden aangeboden aan de Koningin met verzoek het ontwerp-besluit aan de Raad van State te zenden voor advies. De verwachting is dan gerechtvaardigd dat de invoering van de nieuwe overlegstructuur in de eerste helft van 1974 zal kunnen geschieden. De Vereniging van dienstplichtige militairen (VVDM) zal deel uitmaken van de nieuwe centrale commissie georganiseerd overleg militairen.

De vraag betreffende het voorzitterschap van de nieuwe centrale commissie kan ik bevestigend beantwoorden; de vergaderingen van de centrale commissie zullen plaatsvinden onder voorzitterschap van de Staatssecretaris belast met de personeelsaangelegenheden. Met betrekking tot de toelating van de Algemene Vereniging van Nederlandse Militairen (AVNM) tot het nieuwe centraal militair georganiseerd overleg moet worden opgemerkt dat dit voorhands niet in de bedoeling ligt, aangezien deze vereniging, gelet op het ledental, nog niet als representatief voor de dienstplichtige militairen kan worden aangemerkt. Voorts is gesproken over klachten omtrent een te geringe onderhandelingsbasis van de huidige commissie voor georganiseerd overleg en de vraag gesteld of de belangenverenigingen voldoende bij de voorbereiding van alle rechtspositieregelingen worden betrokken. Het waren onder meer deze klachten die hebben geleid tot het besluit te komen tot een nieuwe structuur van het militair georganiseerd overleg, zulks in navolging van de ingrijpende wijziging van de structuur van het centraal georganiseerd overleg in ambtenarenzaken. In de nieuwe regeling van het militair georganiseerd overleg wordt een bepaling opgenomen die de mogelijkheid biedt werkgroepen in te stellen waarin voorbereidende besprekingen kunnen worden gevoerd. Daardoor zullen de belangenverenigingen voldoende bij de voorbereiding van de rechtspositieregelingen kunnen worden betrokken. Wel wil ik hierbij de kanttekening plaatsen dat de juiste verdeling van de wederzijdse verantwoordelijkheden daarbij in het oog moet worden gehouden.

OVERLEGORGANEN

Voor wat betreft de gekozen onderdeelsraden en hun bevoegdheden op huishoudelijk gebied en met betrekking tot de leef- en werksituatie is de wens te kennen gegeven mijn standpunt in de defensienota op te nemen. Zoals ongetwijfeld bekend zal zijn, functioneren bij de krijgsmacht reeds plaatselijk overleginstututen, waarin door personeel en commandant overleg wordt gevoerd over de plaatselijke werk- en leefsituatie. De gehele materie, met name ook de bevoegdheden van deze overleginstututen, vormt echter thans een punt van studie.

Ik streef ernaar op korte termijn deze studie te doen afsluiten en mij ter zake te beraden. Ik zeg dan ook gaarne toe — zo dat enigszins moge-

lijk is — in de defensienota de uitkomst daarvan te zullen uiteenzetten.

INWENDIGE DIENST

De nieuwe regelingen inwendige dienst — waarin een welbewuste poging is gedaan om te voldoen aan de eisen en opvattingen van deze tijd — vormen thans een punt van bespreking met de militaire belangenverenigingen.

Na afsluiting van deze besprekingen zullen de nieuwe bepalingen en de wijze van invoering daarvan aan de commissies voor georganiseerd overleg om advies worden voorgelegd, alvorens de bepalingen definitief worden vastgesteld. Het voornemen bestaat voor wat betreft de landmacht bij enkele onderdelen eerst een beproeving te doen plaatsvinden op praktische bruikbaarheid van de nieuw ontworpen bepalingen.

Met betrekking tot de aangehaalde „incidentele regelingen” merk ik op dat deze niet in de regeling inwendige dienst behoren te worden opgenomen en daarin dan ook niet voorkomen. Zo zal de basisregeling werken rusttijden zoals gezegd, in de toekomst een onderdeel vormen van het nog tot stand te brengen Algemeen militair ambtenarenreglement en het Reglement rechtstoestand dienstplichtigen, terwijl de groetplicht in een afzonderlijke beschikking werd geregeld.

TWERKSTELLING VAN ERKENDE GEWETENSBEZWAARDEN

Op de vraag of de Vereniging van Dienstweigeraars dezelfde positie heeft als andere belangenverenigingen kan ik antwoorden, dat er op dit punt parallelliteit bestaat met de VVDM. Daarbij moet echter wel rekening worden gehouden met de omstandigheid, dat de Vereniging van Dienstweigeraars slechts kan optreden ter behartiging van de belangen van — voor zover mij bekend — pl.m. 150 leden. Er wordt regelmatig overleg gepleegd namens mij door ambtenaren van de Hoofdafdeling Dienstplichtzaken met de leden van het bestuur, maar de faciliteiten die de bestuursleden genieten zijn uiteraard gezien het geringe ledenaantal van veel beperkter omvang: ze genieten twaalf dagen buitengewoon verlof per jaar.

De steeds gevolgde richtlijn, dat tewerkstelling van een erkende gewetensbezwaarde niet kan geschieden in de door hem reeds voordien vervulde functie, moet naar mijn mening worden gehandhaafd. De Wet gewetensbezwaren militaire dienst gaat er nu eenmaal van uit, dat de erkende gewetensbezwaarde in vervangende dienst wordt *tewerkgesteld*; het lijkt mij duidelijk dat als hij de door hem al eerder vervulde functie ook na zijn erkenning blijft vervullen, van een tewerkstelling als bedoeld in de wet niet kan worden gesproken. Het is naar mijn mening nodig, dat de tewerkstelling een duidelijk karakter als zodanig draagt.

Het lijkt mij in dit verband wel degelijk zinvol als — om een gebruikt voorbeeld aan te halen — een onderwijzer, die vervangende dienst moet

verrichten, wordt bestemd om te worden ingezet daar, waar wegens tekorten aan onderwijzers van zijn diensten als zodanig een dankbaar gebruik kan worden gemaakt. Ingeval zijn opkomst voor de vervangende dienst bij zijn eigen school moeilijkheden oplevert, omdat hij daar als onderwijzer niet vervangen zou kunnen worden, bestaat de mogelijkheid voor hem op die grond vrijstelling aan te vragen, evenals zulks geldt voor de militaire dienstplichtigen.

Op de vragen die de heer De Vries met de heer Kombrink heeft opgesteld en die mij door tussenkomst van de Voorzitter hebben bereikt, kan ik als volgt antwoorden.

De eerste vraag luidt of het waar is dat onlangs vier tewerkgestelden bij Staatsbosbeheer zijn ontslagen, omdat zij de door deze dienst gehanteerde prestatienorm niet zouden hebben gehaald. Inderdaad zijn door Staatsbosbeheer vier tewerkgestelden ter beschikking gesteld. Aanleiding daartoe was niet dat ze de gestelde prestatienorm niet haalden, maar onder meer dat zij niet tijdig op maandagmorgen bij het werk waren verschenen. Daarnaast waren er klachten over hun gedrag en instelling. De volgende vraag luidt of het waar is dat van de tewerkgestelden een zelfde prestatie wordt verlangd als van andere bosarbeiders van Staatsbosbeheer.

Ik moet hierop ontkennend antwoorden in die zin, dat als ze het prestatieniveau van de andere bosarbeiders niet halen daaraan voor hen geen gevolgen is verbonden. Wel komen ze als ze die prestaties overtreffen in aanmerking voor extra weekendverlof (vrijdagmiddag weg en/of maandagochtend terug in plaats van zondagavond, dat wil zeggen praktisch een 4-daagse werkweek).

Deze vier tewerkgestelden haalden dat niet, in tegenstelling tot de overigen van hun groep en tot de andere groep, die bij Staatsbosbeheer werkt. Ze kregen daarom geen toestemming om op maandagochtend terug te keren maar hebben dat eigenmachtig toch gedaan. Dezerzijds wordt in overeenstemming met Staatsbosbeheer het standpunt ingenomen, dat iemand die minder dan 70 pct. haalt van wat de andere bosarbeiders presteren niet voldoet aan de normen die voor dat werk moeten worden gesteld, zodat hij dan niet in die tewerkstelling zou kunnen worden gehandhaafd.

De derde vraag luidt of de tewerkgestelden op gelijk tarief werken als de overige bosarbeiders. Mijn antwoord hierop is, dat voor de tewerkgestelden geen tarief geldt, omdat ze vallen onder de voor alle tewerkgestelde erkende gewetensbezwaarden geldende zakgeldregeling. De regeling die naar aanleiding van de vorige vraag beschreven is — beloning van extra prestatie met extra weekendverlof — betekent uiteraard een stimulans tot harder werken.

Nadelige gevolgen behoeven hiervan blijkens de ervaring tot nu toe met de andere bij Staatsbosbeheer tewerkgestelden niet te worden ge-

vreesd. Kleine ongevallen komen bij dit soort werk inderdaad voor, vooral in de periode waarin de arbeider nog een zeker gebrek aan routine heeft; van ook maar enigermate ernstig te noemen ongevallen is tot dusver geen sprake geweest.

Met betrekking tot de vierde vraag, of deze vier gewetensbezwaarden ontslag hebben gekregen omdat ze niet op maandagochtend op het werk zijn verschenen, kan ik verwijzen naar wat ik naar aanleiding van de eerste vraag heb gesteld. Inderdaad willen betrokkenen, zoals in deze vraag verder is gesteld, hun mindere prestaties wijten aan overmacht, zijnde het defect raken van een trekker; van de zijde van Staatsbosbeheer is mij verzekerd, dat zulks op de arbeidsprestatie geenszins van invloed had hoeven te zijn.

Ten slotte wordt gevraagd, of ik bereid ben de periode tussen terbeschikkingstelling door Staatsbosbeheer en tewerkstelling elders niet te beschouwen als onderbreking van de totale duur van de vervangende dienst. Ik verwacht dat betrokkenen op zeer korte termijn zullen kunnen worden herplaatst; daarom ben ik bereid om op deze vraag bevestigend te antwoorden.

De vraag of aan erkende gewetensbezwaarden meer vrijheid kan worden verleend bij de tewerkstellingsprocedure kan als volgt worden beantwoord.

Bij bedoelde procedure wordt in zeer ruime mate rekening gehouden met de voorkeur van de gewetensbezwaarde.

Hij krijgt in een gesprek ten departemente alle gelegenheid om zijn wensen kenbaar te maken en kan uit de lijst van tewerkstellingsobjecten een keuze maken.

Vervolgens wordt getracht hem bij een van de keuze-objecten te plaatsen, uiteraard in overleg met de betrokken diensthoofden. Indien dat niet tot het gewenste resultaat leidt, wordt een — eventueel voorlopige — tewerkstelling aangewezen, waarin betrokkene althans een begin kan maken met de vervangende dienst. Ik meen niet uit het oog te moegn verliezen, dat het — zoals reeds eerder opgemerkt — gaat om een *tewerkstelling*, waarvoor ik de verantwoordelijkheid niet aan anderen i.c. aan de te werk te stellen gewetensbezwaarde mag overlaten. Het komt mij voor dat met de boven beschreven procedure aan eigen initiatief en voorkeur van betrokkenen zoveel ruimte wordt gelaten als hiermee in overeenstemming is te achten.

De vraag of vervangende dienst ook kan worden vervuld bij een instelling hier te lande, die werkzaam is op het gebied van de ontwikkelingshulp, kan ik bevestigend beantwoorden. In overeenstemming hiermee zijn momenteel reeds acht erkende gewetensbezwaarden tewerk gesteld bij de Nederlandse Organisatie voor Internationale Ontwikkelingssamenwerking (NOVIB) voor het vervullen van de vervangende dienst.

WIJZIGING VAN DE WET GEWETENSBEZWAREN MILITAIRE DIENST

De interne voorbereiding van de *memorie van antwoord* naar aanleiding van het voorlopig verslag inzake het wetsontwerp, houdende wijziging van de Wet gewetensbezwaren militaire dienst (wetsontwerp 11 155) verkeert in een vergevorderd stadium. Naar verwachting zal in januari 1974 het interdepartementale overleg kunnen beginnen ten behoeve van de vaststelling van het regeringsstandpunt over de principiële voorstellen opgenomen in het voorlopig verslag — waaronder zeker de vraag of politieke bezwaren voor erkenning in aanmerking kunnen komen — dient te worden gerekend. Het wordt niet juist geacht hierop vooruit te lopen.

MILITAIR STRAF- EN TUCHTRECHT

a. invoering geldboete

Naar aanleiding van de vraag wanneer de geldboete als krijgstuchtelijke straf zal worden ingevoerd kan worden medegedeeld, dat de nota van wijzigingen op het wetsontwerp tot wijziging van de Wet op de krijgstucht, het Wetboek van Militair Strafrecht en het Militaire Strafprocesrecht (11 546) (R 823) inmiddels de Kamer heeft bereikt. In deze nota van wijzigingen is een regeling voor de invoering van de geldboete als krijgstuchtelijke straf opgenomen. Het moment van invoering van deze nieuwe krijgstuchtelijke straf hangt uiteraard af van het tijdstip, waarop deze wet in werking kan treden.

Gehoopt wordt dat de parlementaire behandeling van dit ontwerp van Rijkswet vóór het zomerreces 1974 kan worden afgerond.

b. apart tuchtstelsel Koninklijke marechaussee?

De vraag of een afzonderlijk tuchtstelsel voor de Koninklijke marechaussee zou moeten worden gecreëerd in verband met de bijzondere doelstelling van dit wapen is ook reeds aan de orde gesteld in het oorlogig verslag over de Nota inzake de herziening van het militaire tuchtrecht (11 689).

In de memorie van antwoord op dat verslag zal nader op die vraag worden ingegaan.

c. herziening militair straf- en tuchtrecht

Omtrent het tijdschema, waarbinnen ontwerpen van wet tot herziening van het militair straf- en tuchtrecht kunnen worden verwacht kan het volgende worden medegedeeld:

— Zoals hierboven werd vermeld is een ingrijpende nota van wijzigingen op het reeds ingediende ontwerp van Rijkswet tot wijziging van de Wet op de Krijgstucht, het Wetboek van Militair Strafrecht en het militaire strafprocesrecht (zitting 1971-1972, 11 546 (R 823)) reeds aan de Kamers toegezonden.

— Een wetsontwerp tot herziening van het militaire strafprocesrecht is in een gevorderd stadium.

— Er wordt ernstig naar gestreefd de memorie van antwoord op het voorlopig verslag over de Nota Tuchtrect (zitting 1971-1972, 11 609) in het begin van 1974 aan de Kamer aan te bieden. Indien de parlementaire behandeling spoedig daarna kan plaatsvinden, zal het wetsontwerp tot herziening van het militaire tuchtrect niet lang meer op zich behoeven te laten wachten.

De aandacht, die de belangenverenigingen aan de herziening van het militaire tuchtrect hebben geschonken, heeft mij het vertrouwen gegeven, dat ook in de toekomst ten aanzien van het in te dienen wetsontwerp op een constructieve en snelle medewerking van het militair georganiseerd overleg mag worden gerekend.

Militair Juridisch Brevet

Bij beschikking van de Chef van de Generale Staf van 4 februari 1974 is het brevet voor meer uitgebreide kennis van het militaire recht toegekend aan majoor mr. D. J. Vleming, werkzaam op de Afdeling Rechts-toestand van de Dienst Opperofficier Personeel Koninklijke Landmacht.

Een kapitein der KLu wordt voorbijgegaan voor bevordering per 1-11-1971, zulks in verband met een minder gunstige beoordeling van 2-2-1969; deze leidde tot een kennisgeving, welke door klager niet was aangevochten. C.R.v.B. oordeelt dat het besluit tot niet bevordering niet met de nodige zorgvuldigheid tot stand werd gebracht en verklaart het daarom nietig. (Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren, art. 90)	112
Dienstplichtige werd vrijstelling verleend voor een jaar wegens aanwezigheid van een bijzonder geval; dat het moeilijk zal zijn voor die tijd een vaste betrekking te verwerven geldt voor eenieder en levert geen grond op voor vrijstelling voor goed. (Dienstplichtwet, art. 15)	117
Vrijstelling geweigerd aan exploitant van een filmverhuurkantoor	119

Opmerkingen en mededelingen

Brief van de Minister van defensie (stuk 15, defensiebegroting)	121
Toekenning mil. jur. brevet aan majoor Mr. D. J. Vleming	127

REDACTIECOMMISSIE :

Mr. *W. H. Vermeer*, Officier van Administratie der 1e klasse b.d., Advocaat te Amsterdam;

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

voor de Kon. Landmacht: Mr. *P. G. van Lierop*, Brigade-Generaal van de Militair-Juridische Dienst;

voor de Kon. Luchtmacht: Mr. *C. Mante*, Kolonel der Kon. Luchtmacht; Hoofd van de Sectie Juridische Zaken der Kon. Luchtmacht;

voor de Kon. Marine: Mr. *W. A. J. Wevers*, Luitenant ter Zee van Administratie der Eerste Klasse, Stafofficier Juridische Zaken Marinestaf.

Adres van de Redactiecommissie:

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, Gerhard Voethstraat 11 te Arnhem; Telefoon 085-426170.

VASTE MEDEWERKERS:

Jhr. Mr. *A. Baud*, Griffier van de Centrale Raad van Beroep;

Prof. Mr. *A. D. Belinfante*, Raadadviseur in Buitengewone Dienst bij het Ministerie van Justitie, Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam;

Prof. Mr. *J. M. van Bemmelen*, Oud-hoogleraar aan de Universiteit te Leiden, Res. Luit.-Kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

Mr. Dr. *F. Kalshoven*, Gewoon Lector in de faculteit der rechtsgeleerdheid aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

Dr. *J. R. Stellinga*, Lid van de Raad van State.

WIJZE VAN UITGAAF:

Het *M.R.T.* verschijnt in 10 afleveringen per jaar.

De prijs per jaargang bedraagt met ingang van 1 januari 1974 f 16,50. Men abonneert zich voor tenminste één jaargang bij de Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, postgiro nr. 425300, of bij zijn boekhandelaar. Losse afleveringen zijn vanaf 1 januari 1974 verkrijgbaar tegen de prijs van f 3,—.

De schrijvers van bijdragen van meer dan 2 pagina's ontvangen een honorarium van f 10,— per pagina tot een maximum van f 100,— per aflevering, benevens 10 present-exemplaren-overdrukken.

Kennisgeving van adreswijziging te richten tot de Staatsuitgeverij, Christoffel Plan-tijnstraat te 's-Gravenhage.

*Dit tijdschrift sedert mei 1903 verschenen onder de titel
„Militaire Jurisprudentie”, wordt sedert juli 1905, met onderbreking van
juli 1943 tot januari 1946, uitgegeven onder de titel
„Militair Rechtelijk Tijdschrift.”*

Militair Rechtelijk Tijdschrift

Gedrukt en uitgegeven op last van het Ministerie van Defensie

Jaargang LXVII
April 1974

Aflevering

3

Staatsuitgeverij 's-Gravenhage

INHOUD

Bijdragen

De combattanten en de bescherming van het volkenrecht	129
---	-----

Strafrechtspraak

Het aanwezig hebben van een radio-elektrische zendingrichting zonder de daartoe vereiste machtiging. (Telegraaf- en telefoonwet, art. 3 ter)	166
Doodslag en bedreiging met enig misdrijf tegen het leven gericht in de Frederikskazerne te 's-Gravenhage. (W.M.Sr. art. 23; W.Sr. art. 285, 287)	170

Administratieve rechtspraak

Veertienjarige jongen in 1945 gewond geraakt bij het aanwijzen van landmijnen aan leden van de Binnenlandse Strijdkrachten. Pensioenaanvraag door de Kroon afgewezen. Beroep daarentegen in twee instanties gegrond verklaard. (Wet van 4-11-1950, S.479, art 2)	187
--	-----

BIJDRAGEN

De combattanten en de bescherming van het volkenrecht

door

D. B. TEN HOEDT

I. Inleiding

1. *Oorlog*. Macht is een invloed die zo sterk is dat een ander zich — bewust of onbewust, vrijwillig of gedwongen — zoals de machthebber dat wil gedraagt¹). Als we politiek omschrijven als het verwerven, het handhaven en het verlies van macht²), als het ontwikkelen en vormen van een gemeenschap en maatschappij door macht dan is oorlog als politiek middel een strijd tussen georganiseerde mensengroepen, waarbij de ene partij met geweld van wapenen aan de andere haar wil tracht op te leggen³). Tot het wezen van de oorlog behoort zo de politieke wil van beide partijen, de aanvallende en de verdedigende, geweld te gebruiken⁴).

2. *Oorlogsrecht*. Reeds in de oudheid waren er oorlogsgebruiken die, afhankelijk van cultuur en tijd, verschilden. Nebukadnezar (604-561) liet eerst de kinderen van de overwonnen koning Zedekia voor diens ogen vermoorden en hemzelf daarna verblinden (II Koningen 7). De behandeling van krijgsgevangenen bij de Israëlieten was enigszins te vergelijken met ons huidige oorlogsrecht⁵). Onder bepaalde voorwaarden verboden de Indische Manu-wetten het gebruik van vergiftigde wapens en het doden van hen die zich hebben overgegeven⁶).

¹) Friedrich August Freiherr von der Heydte, *Der moderne Kleinkrieg als wehrpolitisches und militärisches Phänomen*, Holzner-Verlag, Würzburg 1972, p 20.

²) Von der Heydte, p 20, met verwijzing naar Friedrich Ruge, *Politik und Strategie, Strategisches Denken und politisches Handeln*, Frankfurt, 1967, p 9.

³) In het Handboek van het Volkenrecht door J. P. A. François, Hoofdstuk VII, titel II, par. 6 wordt oorlog omschreven als de rechtstoestand tussen staten, die elkaander — of althans de één de ander — met gebruikmaking van militaire middelen bestrijden; bovendien moet tenminste een der partijen de animus belligerandi hebben. In deze beschouwing wordt ook een conflict, anders dan tussen staten, betrokken. Volgens de gehanteerde definitie zou het Chinees-Japanse conflict van 1931 er wel onder vallen in tegenstelling tot die van François die ook door de Volkenbond werd gehanteerd.

⁴) Von der Heydte, p 22.

⁵) Walter Meier, *Die Bestimmungen über das Kriegsverbrechens- und Besatzungsstrafrecht in den Genfer Abkommen zum Schutze der Kriegsofoper von 1949*, Winterthur, 1964, p 4, met verwijzing naar E. König, *Zum Völker- und Kriegsrecht im Altertum*, *Zeitschrift für Völkerrecht*, Breslau 11 (1920), p 155 ev.

⁶) Meier, p 4, met verwijzing naar F. von Holtzendorff, *Handbuch des Völkerrechts*, Bd IV, Hamburg 1889, p 258.

3. Tijdens de Verlichting kreeg het Humanisme invloed op het oorlogsrecht. Wat uitging boven het militair noodzakelijke qua geweld en schade werd niet te rechtvaardigen geacht. De soldaat was niet meer vrij in de keuze van zijn middelen⁷⁾. In zijn „Contrat Social” (Boek I, hoofdstuk IV) stelt Rousseau: „La guerre n'est donc point une relation „d'homme à homme, mais une relation d'Etat à Etat, dans laquelle les „particuliers ne sont ennemis qu'accidentellement, non point comme „membres de la patrie, mais comme ses défenseurs”⁸⁾. De combattanten zijn elkaars toevallige tegenstanders waartegen de strijd zich alleen mag richten. Dus niet tegen de vredelievende burgers. Deze, mede naar zijn propagandist Portalis genoemde leer, de Rousseau-Portalis-doctrine, die inhoudt dat combattanten gescheiden dienen te blijven van de burgerbevolking heeft een grote invloed gehad⁹⁾.

4. Beschouwen we deze scheiding tussen combattanten en non-combattanten als de eerste „conventie” van het oorlogsrecht dan zullen partijen die dit onderscheid anders zien geconfronteerd worden met een volkenrecht dat niet op hun situatie past.

Vanuit het nationale recht gezien is opstand een misdad. Wordt de opstand neergeslagen dan worden de rebellen gestraft volgens de bestaande wetten; slaagt de opstand dan rechtvaardigt het resultaat de daad. Men kan hier van een riskante politieke handeling spreken¹⁰⁾. Een soldaat wordt van te voren door de staat gemachtigd oorlogshandelingen te verrichten en vindt in die machtiging zijn rechtvaardiging (zie Hoofdstuk VI). Willen de regels zinvol zijn dan zullen beide categorieën wanneer ze bij dezelfde strijd betrokken raken op een gelijkwaardige bescherming van het bindende recht moeten kunnen rekenen wanneer ze in handen van de tegenstander vallen. De rechtvaardiging waarop de bescherming berust is daardoor een belangrijk aspect.

5. *Codificatie en het achterblijven van het ius in bello.* Hoewel er

⁷⁾ Meier, p 6.

⁸⁾ J.-J. Rousseau, *Du Contrat Social, avec une introduction des notes et un commentaire* par Maurice Halbwachs, Aubier, 1943, p 75, Het citaat wordt gevolgd door de conclusie: „Enfin chaque Etat ne peut avoir pour ennemis que d'autres Etats et non pas „des hommes, . . .”.

⁹⁾ Meier, p 7; Armin *Steinkamm*, *Die Streitkräfte im Kriegsvölkerrecht*, Holzner-Verlag, Würzburg, 1967, p 49, waar wordt gesteld dat volgens deze doctrine oorlog wordt gezien als een betrekking tussen staten, wat de continentaal-Europese opvatting wordt in tegenstelling tot de Anglo-Amerikaanse opvatting die naast deze staat-staat relatie ook een relatie tussen individuen onderling kent. Dit herinnert aan de oudheid en berust op de opvattingen van vooral Hugo de Groot en Vattel.

¹⁰⁾ Von der Heydte, p 34, analoog aan het begrip „riskante oorlogshandeling”, dat is die oorlogshandeling verricht door een niet-legitiem combattant, welke het volkenrecht wel is waar niet toestaat maar ook niet uitdrukkelijk verbiedt, zie *Steinkamm*, p 64.

bijzonder wrede oorlogen voorkwamen als de dertigjarige oorlog (1618-1648), een deels godsdienstige, deels politieke oorlog, werd, zoals nog zal worden aangetoond, veel onnodig leed voorkomen door de afspraken tussen de bevelhebbers gemaakt voor het begin van de strijd. In de tweede helft van de negentiende eeuw begon de codificatie van de ondertussen ontstane gewoontes. Het recht dat de strijd wil humaniseren, het *ius in bello*, is in zijn ontwikkeling vertraagd door die van het *ius ad bellum*. Dat is het recht dat het gebruik van geweld als middel in de politiek betreft. Het is zo gericht tot de politici, de leiders van de gemeenschap. Na de Eerste Wereldoorlog was het streven naar een verbetering van het *ius in bello* slechts beperkt ondanks de gebleken tekortkomingen. Wel waren de Conventies van Genève van 1929, die ter verbetering van het lot van de gewonden en zieken bij de strijdkrachten te velde en die voor de behandeling van krijgsgevangenen grote verbeteringen. Maar een bindende codificatie van de regels voor de luchtoorlog kwam niet tot stand door een gebrek aan interesse bij de staten. Het Institut de Droit International staakte de bemoeienis met het *ius in bello* geheel¹¹⁾. In 1921 begon het Internationale Rode Kruis met een ontwerp voor een verdrag ter bescherming van de burgerbevolking maar door de bedrieglijke gedachte dat de oorlog kon worden uitgebannen kwam het niet tot stand. Dit is de burgerbevolking in de Tweede Wereldoorlog noodlottig geworden¹²⁾. In het *ius ad bellum* werden wel vorderingen gemaakt met als hoogtepunt het Briand-Kellog-pact (zie par. 31) waarin oorlog wordt afgewezen als middel voor de oplossing van geschillen tussen staten. De mening dat de oorlog niet meer als middel in de politiek zou worden toegepast had als gevolg dat men de noodzaak van een *ius in bello* niet meer zag. Een andere mening was dat de oorlog wel af te schaffen maar niet te reglementeren zou zijn. Deze laatste opvatting ontkent de werking van het volkenrecht¹³⁾. Hetoorlogsrecht is vaak slecht nageleefd, maar bijvoorbeeld het Krijgsgevangenenverdrag van 1929 heeft de krijgsgevangenen van de Tweede Wereldoorlog van een betere behandeling verzekerd dan die van de Eerste¹⁴⁾. Ook na de Tweede Wereldoorlog was deze tendens aanwezig. De International Law Commission wees in 1949 een herziening van het landoorlogsrecht af met het argument dat een dergelijke poging door de openbare mening slechts zo begrepen zou worden dat de Commissie de werkzaamheid van de middelen die de Verenigde Naties voor de instandhouding van de vrede ter beschikking zouden staan ter discussie stelde¹⁵⁾. Maar daarnaast is na veel voorbereiding op 12 augustus-

¹¹⁾ Steinkamm, p 27, zie ook noot 15.

¹²⁾ Meier, p 15.

¹³⁾ Steinkamm, p 28.

¹⁴⁾ Meier, p 14.

¹⁵⁾ Steinkamm, p 27 met verwijzing naar Report of the International Law Commission, Gen. Ass., Rec. 4th Session Supply No. 10 (A/925), p 3. Daarentegen heeft het

tus 1949 een uitgebreid verdragssysteem aanvaard met zeer complete regelingen voor het tegengaan van willekeur bij de behandeling van in de macht van de vijand geraakte slachtoffers van de oorlog. Het bestaat uit vier conventies, waarbij men tot elk afzonderlijk kan toetreden, te weten:

a. Verdrag van Genève voor de verbetering van het lot van de gewonden en zieken, zich bevindend bij de strijdkrachten te velde.

b. Verdrag van Genève voor de verbetering van het lot van gewonden, zieken en schipbreukelingen van de strijdkrachten ter zee.

c. Verdrag van Genève betreffende de behandeling van krijgsgevangenen.

d. Verdrag van Genève betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd.

Deze conventies zullen worden aangeduid als Conventie I, Conventie II, Conventie III en Conventie IV.

6. United States Military Assistance Command Vietnam Directive 20-5 (MACV Dir. 20-5) van 15 maart 1968 regelde de toekenning van de geprivilegieerde status van krijgsgevangene op grond van art. 5 van Conventie III¹⁶). Deze status houdt de bescherming en de rechten in zoals die in Conventie III zijn vastgelegd. Deze conventie is van toepassing omdat de Verenigde Staten de strijd in Vietnam, voor wat betreft hun deelname, zagen als een internationaal conflict¹⁷). MACV Dir. 381-46 van 27 december 1967 geeft in Annex A de criteria voor twijfelgevallen¹⁸). Leden van ongeregelde troepen die schuldig werden bevonden aan terreurdaden, sabotage of spionage werden uitgesloten. Deze regeling ging verder dan de Conventie III garandeerde¹⁹). Bij het Internationale Rode Kruis worden momenteel aanvullende protocollen op de vier conventies voorbereid (in feite is het tweede een aanvulling op het in alle conventies gelijkkluidende art. 3, zie par. 68). Als deze protocollen reeds waren aanvaard zouden meer leden van de Viet Cong die in Amerikaanse handen vielen wel als krijgsgevangene zijn erkend en niet zijn overgedragen aan de civiele autoriteiten zoals nu was bepaald in MACV Dir. 381-46, Annex A sub 5.a. (2) als civiel beklagde²⁰). Nu het oorlogsbeeld nog steeds verandert (zie par. 55) is een aanpassing van het bindende ius in bello erg belangrijk.

Institut de Droit International in 1954 weer een revisie van het oorlogsrecht opgenomen.

¹⁶) F. K. Green, *The concept of war and the concept of combattant in modern conflicts*, *Revue de droit pénal militaire et de droit de la guerre*, X-2, 1971, p. 286 ev.

¹⁷) MACV Dir. 20-5 sub 5.b.

¹⁸) Green, p. 306.

¹⁹) F. Kalshoven, *The position of guerrilla fighters under the law of war*, *Revue de droit pénal militaire et de droit de la guerre*, XI-1, 1973, p. 87.

²⁰) Green, p. 307.

7. Bij de vereisten voor de erkenning als combattant door het oorlogsrecht geldt primair het gedrag van de eenheid. Wordt een eenheid erkend dan ontleent een lid van die eenheid zijn bescherming aan die erkenning zoals blijkt uit art. 85 van Conventie III²¹). In hoofdstuk III zal worden aangetoond dat er een discrepantie is ontstaan tussen een deel van het volkenrecht dat op grond van de ontwikkelingen binnen de Verenigde Naties en een ander dat problemen heeft met het uitwerken van de rechtsgevolgen. Met name de vrijheidsstrijders in koloniale oorlogen worden erkend evenals de wenselijkheid van het verlenen van de status van krijgsgevangene terwijl de bescherming van het volkenrecht waarschijnlijk slechts ten dele verwezenlijkt kan worden (zie par. 55).

8. *Doelstelling.* In deze beschouwing wordt nagegaan in hoeverre diegenen die door het volkenrecht gerechtvaardigd geweld toepassen de bescherming van het oorlogsrecht kunnen krijgen. Centraal zullen de volgende vragen worden gesteld:

- Wanneer is toegepast geweld gerechtvaardigd?
- Wie kunnen eventueel te rechtvaardigen geweld toepassen?
- Voor wie geldt de bescherming van het oorlogsrecht en voor wie niet?
- Welke uitbreidingen of wijzigingen zijn eventueel noodzakelijk?

9. *Beperkingen.* Op diverse belangwekkende vraagstukken zal in het kader van deze beschouwing, gezien de beperkte doelstelling, niet worden ingegaan, zoals:

- het wel of niet maken van krijgsgevangenen;
- de rol van personen als officieren, priesters, partijfunctionarissen en studenten bij het ontstaan van een verzetsbeweging²²);
- het verschil in mogelijkheden van beginnend verzet binnen een democratie of binnen een dictatuur;
- guerrilla's (Tenzij uit de tekst anders blijkt wordt in deze beschouwing „guerrilla” gebruikt in de zin van „kleine oorlog” waarbij de combattanten geen leden zijn van een geregeld leger (zie par. 60.) georganiseerd door de leiders van een staat, dit te meer omdat hier de strijders eventueel gemachtigd zijn door die staat.
- uitlevering, asyilverlening.

II. Analyse van het geweld

10. *De analyse van Johan Galtung.* Bij de beantwoording van de

²¹) Steinkamm, p 120. De communistische landen hebben op dit artikel een voorbehoud gemaakt voor die krijgsgevangenen die op grond van de rechtsvoorschriften van het gevangenhoudende land in overeenstemming met de grondbeginselen van de Neurenbergse processen wegens oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid

gestelde vragen kan de analyse van het geweld van de polemoloog Johan Galtung²³⁾ ons aan enige waarden helpen waaruit normen te destilleren zijn met betrekking tot de rechtvaardiging. Hij gebruikt diverse begrippen in een specifieke, van het gewone taalgebruik afwijkende, betekenis. Daarnaast is zijn visie op de mensheid van meer doorslaggevende betekenis dan argumenten. Zijn toon is erg absoluut. In werkelijkheid bestaat er geen absolute afwezigheid van geweld²⁴⁾ (zie par. 17), wat een absolute benadering voor de praktijk onmogelijk maakt. Vrede kan geen afwezigheid van alle geweld zijn, wel een status quo waarbij het geweldsniveau op een zo laag mogelijk peil moet worden gebracht.

11. Hoewel de absolute toon anders doet veronderstellen wordt toch een zekere relativering toegepast door de aanwezigheid van geweld afhankelijk te stellen van de vraag in hoeverre het verschil tussen wat is en wat mogelijk is vermijdbaar is of niet²⁵⁾. De bepaling of het feitelijke vermijdbaar is wordt afhankelijk gesteld van de mate waarin de te realiseren waarde algemeen aanvaard wordt²⁶⁾. Deze grens komt overeen met het niveau genoemd in par. 17. Dit maakt het mijns inziens verantwoord om deze analyse op een niet zo absolute wijze weer te geven. Dit des te meer omdat de tegenstrijdigheden die ontstaan (zie par. 18) ook door Galtung worden gememoreerd maar worden afgewezen met argumenten als: „In tegendeel, dit zou een uiterst pessimistische visie op de menselijke „situatie zijn en als je dit volledig zou accepteren komt dat neer op een „capitulatie”²⁷⁾.

12. *Geweld*. Galtung definieert geweld als de oorzaak van het verschil tussen wat mogelijk zou zijn en wat is²⁸⁾. Het is een beïnvloedingsproces²⁹⁾ dat het verschil tussen het feitelijke realisatieniveau en het potentiële vergroot of in stand houdt. Worden het inzicht of de middelen achtergehouden dan noemt hij het geweld indirect, worden zij vernietigd

werden veroordeeld. Afhankelijk van de interpretatie van dit voorbehoud gaat dit argument wel dan niet op. Zie ook par. 62 en noot 132.

²²⁾ Von der Heydte, p 125 ev.

²³⁾ Johan Galtung, *Geweld, vrede en vredesonderzoek*, Kritische *polemologie* — onder redactie van Hylke Tromp, Assen, 1973, p 32-78, een vertaling van een artikel in *Journal of Peace Research*, 1969/3, *Violence, Peace and Peace Research*.

²⁴⁾ Steinkamm, p 9: „... und schon gar nichts berechtigt zu der Annahme dasz das „Phänomen des Krieges als solches der Vergangenheit angehört. In 3358 Jahren, so „hat der Soziologe Jaques Novicow festgestellt, von 1496 v. Chr. bis 1861 n. Chr., „hat es 3130 Jahre Krieg und nur 227 Jahre Frieden gegeben, und allein im Europa „der letzten drei Jahrhunderte zählte Novicow 286 Kriege. . . .”.

²⁵⁾ Galtung, *polemologie*, p 36.

²⁶⁾ Galtung, *polemologie*, p 38, 43.

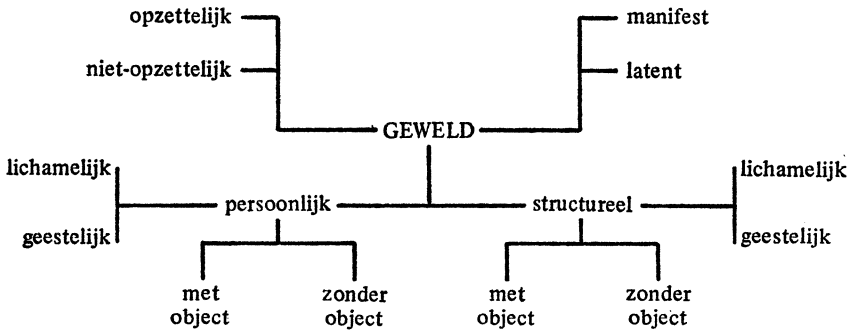
²⁷⁾ Galtung, *polemologie*, p 63.

²⁸⁾ Galtung, *polemologie*, p 35.

²⁹⁾ Galtung, *polemologie*, p 38.

dan direct³⁰). In een oorlog brengt men de feitelijke lichamelijke toestand beneden het potentiële niveau door vernietiging. Er is dan dus sprake van direct geweld. Is het geweld echter, objectief gezien, feitelijk niet te voorkomen dan is er volgens Galtung geen sprake van geweld; voor mij is verzet tegen het „vermeende” structurele geweld dan niet te rechtvaardigen (zie par. 17). Het potentiële realisatieniveau is dus geen absoluut gegeven. Als richtlijn bij de bepaling van dit niveau geldt als norm het algemeen rechtsbewustzijn, de mate waarin de te realiseren waarde algemeen wordt aanvaard³¹). Hier zien we hoe belangrijk de voorlichting is. Doelgerichte en eenzijdige voorlichting is het oproepen van geweld.

13. In het algemeen is er sprake van een subject, een object en een handeling bij het geweld als beïnvloedingsproces. Soms ontbreken echter het subject en/of het object. Galtung ontwikkelt uit dit proces de volgende typologie³²):

14. *Persoonlijk en structureel geweld.* Handelt een persoon dan is het geweld zichtbaar. Er is sprake van persoonlijk of direct geweld. Is het geweld echter in de structuur ingebouwd dan spreekt men van structureel of indirect geweld. Het persoonlijk geweld kan gemakkelijk worden waargenomen omdat het grote schommelingen vertoont (oorlog-vrede, e.d.). Het is dan ook meer in het nieuws. Met het persoonlijk geweld kan men proberen het lichaam uit te schakelen door het te beschadigen of te vernietigen, afhankelijk van het gebruikte soort wapen. Ook kan het functioneren van het lichaam worden voorkomen door de „input” (water, voedsel, lucht) of de „output” (beweging en gedachte) te beperken. Voor het persoonlijk geweld heeft het volkenrecht in de vorm van het ius in bello humaniserend gewerkt. Maar het structurele geweld veroorzaakt vaak evenveel leed, bijvoorbeeld doordat de macht om over de

³⁰) Galtung, polemologie, p 36.

³¹) Galtung, polemologie, p 38.

³²) Galtung, polemologie, p 47.

verdeling van de middelen te beschikken te ongelijk verdeeld is. Het structureel geweld is een deel van het *ius ad bellum*, dat op zijn minst even belangrijk is als het persoonlijk geweld³³).

15. Van belang is vooral de schakel tussen subject en object. Het geweld kan een direct gevolg zijn van het handelen van het subject of wordt veroorzaakt door het gezamenlijk gedrag van de individuen dat de structuur in stand houdt. Een structuur waarbinnen het structurele geweld onafhankelijk is van de actors die de verschillende functies bekleeden, is voor te stellen. Daarnaast zijn er personen die in bijna iedere situatie gewelddadig zijn. Beide vormen vooronderstellen elkaar dus niet³⁴), maar de voorgeschiedenis en de structurele context kunnen bepalend zijn en een relatie vestigen tussen beide vormen van geweld.

16. De gemeenschap bestaat uit onderling verschillende individuen. Deze verschillen beïnvloeden het gedrag³⁵). Vergelding speelt nog steeds een belangrijke rol³⁶) en om eigenrichting te voorkomen wordt een mechanisme ingebouwd om conflicten en persoonlijk geweld te beheersen. Een zekere mate van manifest persoonlijk geweld vooronderstelt zo een zekere mate van latent structureel geweld. Daarnaast zal het ingebouwde mechanisme bij het overtreden van de gestelde normen ook reageren. Dit zal met persoonlijk geweld gebeuren. De justitie zal worden ingezet als de normen worden overtreden en de structuur in gevaar wordt gebracht. Zo vooronderstelt een zekere mate van manifest structureel geweld ook een zekere mate van latent persoonlijk geweld.

17. Het kan zijn dat de leiders, in het algemeen diegenen die het grootste voordeel van de structuur hebben, zelf een structuurverandering nastreven, zelfs ten koste van zichzelf. De handhavers van de normen kunnen gewoon hun plicht doen door formele normen te handhaven, maar zij kunnen ook zelf achter deze normen staan. Bovendien zijn alle leden van een gemeenschap samen verantwoordelijk voor het dragen van de structuur. Allen kunnen de structuur laten wankelen door hun verdere medewerking te weigeren. Het latente persoonlijk geweld ter handhaving van de structuur is dus afhankelijk van de houding van de leiders, van de normhandhavers en van de totaliteit der leden³⁷). De som van structu-

³³) Galtung, polemologie, p 47, niet het *ius ad bellum*.

³⁴) Galtung, polemologie, p 58.

³⁵) Galtung, polemologie, p 60.

³⁶) a. Ch. J. Enschedé, *Strafrecht, Vooruitzichten der Rechtswetenschap*, Deventer, 1964, p 50.

b. J. M. van Bemmelen, *Ons Strafrecht*, 4e herziene druk, Groningen, 1971, deel I, p 27 ev.

³⁷) Galtung, polemologie, p 62.

reel en persoonlijk geweld zal zo variabel zijn. Maar:

- een zekere mate van manifest persoonlijk geweld vooronderstelt een zekere mate van latent structureel geweld;
 - een zekere mate van manifest structureel geweld vooronderstelt een zekere mate van latent persoonlijk geweld,
- zodat deze som beneden een bepaald niveau constant is. Dit niveau, dat de meest acceptabele mate van het geweld bepaalt, waaronder verzet tegen de structuur met persoonlijk geweld niet te rechtvaardigen is, zal onderwerp van verdere studie moeten zijn.

18. Galtung voert dit niveau in door de beperking die hij aan zijn definitie van geweld geeft³⁸⁾. Hij verwerpt voornoemde visie. Hij kan niet aanvaarden dat de mens persoonlijk en/of structureel geweld nodig heeft om een behoorlijk gedrag te garanderen. Ook stelt hij dat het verminderen van persoonlijk geweld niet gepaard hoeft te gaan met het ontstaan van structureel geweld. Zijn argumentatie is niet overtuigend en zeker niet het stellen dat het wel erkennen een capitulatie zou betekenen³⁹⁾.

19. *Beperking van structureel geweld.* De meest hechte feodale structuren zijn aan het wankelen gebracht, vaak met grote uitbarstingen van persoonlijk geweld. Omdat een zekere mate van structureel geweld onvermijdelijk is, en dus niet af te schaffen, kan het persoonlijk geweld het structurele geweld alleen afbreken waardoor het plaats maakt voor een andere vorm ervan.

20. Om het structurele geweld gericht te beïnvloeden zonder gebruik te maken van persoonlijk geweld geeft Galtung zes mechanismen⁴¹⁾. Er wordt aangenomen dat alle sociale systemen een neiging hebben deze mechanismen verschilbevorderend te ontwikkelen⁴²⁾. Een rationaal verschil is in het algemeen acceptabel. Een groter verschil geeft onbehagen en sociaal onrecht. Worden voornoemde mechanismen niet goed gehanteerd door voortdurend en opzettelijk maatregelen te nemen dan zullen steeds meer mensen hun medewerking aan de structuur ontzeggen en sommigen gaan over tot persoonlijk geweld. Wel moet hen een andere, betere structuur voor ogen staan opdat het persoonlijk geweld zin heeft (zie par. 43). De doelstelling moet duidelijk worden uitgesproken om de potentiële aanhang te activeren. Daarnaast kan de leiding dan eventueel onrecht alsnog wegnemen met behulp van de mechanismen. Na een

³⁸⁾ Galtung, polemologie, p 38, 43.

³⁹⁾ Galtung, polemologie, p 63.

⁴⁰⁾ Galtung, polemologie, p 65.

⁴¹⁾ Galtung, polemologie, p 53 ev.

⁴²⁾ Galtung, polemologie, p 56.

bepaald niveau, afhankelijk van de leiders, de normhandhavers en de totaliteit der leden van de gemeenschap heeft de structuur geen bestaansrecht meer. Boven dit niveau is persoonlijk geweld zeker gerechtvaardigd. Ook de bepaling van dit niveau vraagt om verdere bestudering. (N.B.: Deze conclusie wordt oneigenlijk gebruikt wanneer men uitgaat van eigen inzichten en wensen en niet van het algemeen rechtsbewustzijn zoals dat binnen de betreffende gemeenschap leeft. Bij een drang naar verandering zal dan het bereiken van bedoeld niveau eerder – (veel) te vroeg – worden aangenomen zonder dat toepassing van de sociale mechanismen voldoende wordt gestimuleerd. Dit proces wordt nog bevorderd bij het samengaan met marxistische opvattingen. Zo wordt dan met een beroep op het bestaan van structureel geweld het revolutionair geweld ten onrechte gerechtvaardigd.)

21. *Imperialisme*. Onder deze term⁴³) (ook hier met een eigen inhoud) verstaat Galtung een vorm van structureel geweld tussen gemeenschappen onderling. Het is een belangenrelatie waarbij hij uitgaat van grote verschillen binnen en tussen volken onderling met betrekking tot de macht om te beslissen over de levensvoorwaarden en de weerstand tegen verandering. Er bestaat een belangenconflict wanneer objectief vastgestelde belangen van groepen onverenigbaar zijn, terwijl het verschil niet kleiner wordt⁴⁴). De vermeende belangen sluit hij uit omdat door het structureel geweld er een gebrek aan inzicht kan bestaan in de eigen situatie. Ook hier dus een relativering. Anders dan bijvoorbeeld Lenin, die onder imperialisme een economische expansiepolitiek verstond waarbij dekolonialisatie een onderdeel uitmaakt van de strijd tegen het kapitalisme, is er hier ruimte voor meerdere achtergronden, namelijk economische, politieke, militaire, culturele en die met betrekking tot de verbindingswegen⁴⁵).

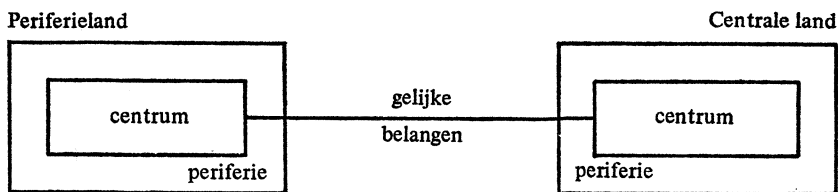
22. Galtung onderscheidt centrale en periferielanden, ieder met een centrum en een periferie waartussen een verschil in levensvoorwaarden bestaat. Imperialisme is dan de aanduiding voor de verhouding tussen het centrale land en het periferieland, waarbij:

- a. het centrum van het ene en van het andere gelijke doeleinden nastreven;
- b. er meer belangenconflicten zijn binnen een periferieland dan in het centrale land;
- c. er belangenconflicten bestaan tussen de periferieën van beide landen onderling.

⁴³) Johan Galtung, A structural theory of *imperialism*, Journal of Peace Research, 1971/2, p 81.

⁴⁴) Galtung, imperialism, p 82.

⁴⁵) Galtung, imperialism, p 81, 91, 98.

Het centrum van het periferieland is dan een bruggehoofd van het centrale land op basis van gelijke belangen. Daarbij wordt aangenomen dat de verschillen binnen een periferieland groter zijn of sneller groter worden dan in een centraal land⁴⁶). Een goed opgezet imperialistisch systeem berust zo praktisch alleen op structureel geweld⁴⁷).

23. Verder stelt Galtung dat de controle eerst werd uitgeoefend door fysieke aanwezigheid maar nu steeds meer door internationale organisaties op elk gebied. Deze organisaties worden momenteel bedreigd door uitgebreide kritiek die tot desintegratie kan leiden, hoewel zij door andere, minder zichtbare, maar snellere communicatie-middelen met meer gegevens via data-banken, e.d. hun invloed kunnen blijven uitoefenen en concentreren. Zeker wanneer de in par. 21 genoemde vijf relatiegebieden symetrische interactiepatronen met onderlinge verbindingen zouden krijgen⁴⁸). Daarentegen kunnen deze organisaties ook leiden tot andere verhoudingen⁴⁹).

24. *Beperking van deze vorm van structureel geweld.* Naast de invloed op de verhouding tussen de landen onderling heeft imperialisme ook invloed binnen de landen zelf. Deze belangenrelatie is van belang voor het ontwikkelingsniveau van het onderwijs, de research in de verschillende disciplines en bovenal de mate waarin een land zelf kan beslissen over de interne ontwikkeling. Het verschil in de relatie wordt bepaald door de som van de interne en de externe invloeden. Het probleem is dus niet alleen met geld op te lossen⁵⁰). Hulp op velerlei gebied is nodig om sociale gerechtigheid te bereiken.

25. In werkelijkheid bestaan er echter verschillende tussenvormen, terwijl internationale organisaties een steeds belangrijker rol gaan spelen waardoor de verhoudingen veranderen⁵¹). Het geschetste model heeft

⁴⁶) Galtung, imperialism, p 83.

⁴⁷) Galtung, imperialism, p 91.

⁴⁸) Galtung, imperialism, p 95.

⁴⁹) Galtung, imperialism, p 97, 107.

⁵⁰) Galtung, imperialism, p 88.

⁵¹) Galtung, imperialism, p 105.

echter het voordeel dat er *verschillende mechanismen* duidelijk worden⁵²). De elite van het periferieland is meestal het meest gebaat bij de handhaving van de situatie. Wanneer de reeds eerder genoemde zes mechanismen falen binnen het periferieland zal een revolutie een nieuw regiem in het centrum brengen met (mogelijk) andere banden met het centrale land. Soms zijn de belangen van beide centra niet meer gelijk en als het centrum van het periferieland de bevolking van de eigen periferie kan overtuigen van een gezamenlijk belang kan een nationale bevrijdingsoorlog ontstaan. Maar bovenal blijkt uit deze analyse van Galtung dat voor het bereiken van sociale gerechtigheid er verschillende mechanismen bestaan⁵³). Alleen als deze niet werken is gebruik van persoonlijk geweld eventueel te rechtvaardigen.

26. *Persoonlijk geweld toegepast buiten de structuur.* De verzetsstrijders vinden hun rechtvaardiging achteraf in de realisatie van hun doelstelling. Het verzet binnen de structuur is dan niet zeker van de rechtvaardiging. Acties buiten de structuur om, bijvoorbeeld in niet bij het conflict betrokken gebieden waarbij (belangen van) onschuldigen worden getroffen, zijn daarom zeker niet te rechtvaardigen.

27. *Structureel geweld en politieke formule.* Anders dan hiervoor kan worden gesteld dat de grondslag voor een politiek systeem een politieke formule is die als juist, waar en noodzakelijk wordt ervaren en geloofd. Voorbeelden zijn de gedachte dat alle macht uitgaat van God en gedelegeerd is aan bepaalde personen of die dat alle macht uitgaat van het volk waarbij een ieder mee moet kunnen beslissen. Bestaat er een te grote kloof of een gat dat niet snel genoeg kleiner wordt tussen de idee en de werkelijkheid dan is de politieke formule niet meer geloofwaardig. Zodra een nieuwe formule geloofwaardig wordt ligt hierin de rechtvaardiging van het streven naar verandering.

Wordt het revolutionaire idee omgezet in een handeling, bijvoorbeeld een opstand, dan is deze politieke daad onverbreekelijk verbonden met het politieke geloof, de politieke wil en de politieke keuze, met als doel de machthebbers die hun legitimatie vinden in de „verouderde” politieke formule uit te schakelen of hen duidelijk te maken dat ze geen voldoende invloed meer hebben⁵⁴).

28. *Rechtvaardiging van persoonlijk geweld.* Verzet kan zijn van nationale of ideologische aard⁵⁵). In deze analyse van het geweld is tot nu toe gebleken dat voor:

⁵²) Galtung, imperialism, p 104.

⁵³) Galtung, imperialism, p 107.

⁵⁴) Von der Heyde, p 30 ev.

- verzet tegen een structuur;
- verzet tegen een ongelijkwaardige relatie tussen gemeenschappen, onder omstandigheden en afhankelijk van de grootte van de aanhang de toepassing van persoonlijk geweld gerechtvaardigd kan zijn als laatste middel. Tot de andere middelen behoren een aantal sociale mechanismen, terwijl een goede voorlichting ook veel geweld kan voorkomen. Nog niet is behandeld de toepassing van persoonlijk geweld bij een machtsconflict tussen twee gelijkwaardige gemeenschappen, met name soevereine staten. Hiervoor zal het *ius ad bellum* zoals dat zich heeft ontwikkeld in deze beschouwing worden opgenomen.

III. Het geweld als middel van nationale politiek

29. *Bellum-iustum-leer*. Reeds de Romeinen kenden tijdens de Republiek een beperking op het recht om een oorlog te beginnen. Had een volk de Romeinen beledigd dan eisten zij genoegdoening binnen een periode van 30 dagen. Kwam deze niet dan verklaarde de Senaat na advies van het collegium fetialium de oorlog. Deze oorlog was dan rechtvaardig en heilig (*bellum iustum et pium*)⁵⁶). Uit deze praktijk ontwikkelden o.a. Thomas van Aquino (1225-1274) en Hugo de Groot (1583-1645)⁵⁷) de *bellum-iustum-leer*⁵⁸). Deze leer zegt dat oorlog in principe verboden is. Alleen als directe reactie op een internationaal delict is een oorlog geoorloofd en dan nog alleen als deze reactie gericht is tegen de staat die verantwoordelijk is voor het delict⁵⁹).

30. *Geweldverboden*. In de twintigste eeuw ontwikkelde zich een agressieverbod. Het eerste geweldverbod was de Porter-conventie die in 1907 op de Tweede Haagse Vredesconferentie werd aangenomen en door 31 staten getekend. Art. 1 hield in dat een schuld uit overeenkomst niet door tussenkomst van de gewapende macht van de staat van de schuldeiser kan worden ingevorderd.

Het verbod was niet van toepassing wanneer de staat van de debiteur arbitrage weigerde of onmogelijk maakte of naliet de arbitrale uitspraak uit te voeren⁶⁰).

⁵⁵) Von der Heydte, p 39; Steinkamm, p 34, 287.

⁵⁶) P. van Heijnsbergen, *Compendium van het volkenrecht*, Deventer, 1972, p 155.

⁵⁷) Hugo Grotius, *De iure belli ac pacis*, Liber II, Cap. I.

⁵⁸) J. D. Tooke, *The just war in Aquinas and Grotius*, Londen, 1965.

⁵⁹) Morris *Greenspan*, *The modern law of landwarfare*, Berkeley and Los Angeles, 1959, p 41.

⁶⁰) Convention II respecting the limitation of the employment of force for the recovery of contract debts, art. 1.2: „This undertaking is, however, not applicable when the „debtor state refuses or neglects to reply to an offer or arbitration, or, after accepting „the offer, prevents any compromises from being agreed on, or after the arbitration, „fails to submit to the award”, in *The Reports of the Hague Conferences of 1899, and 1907* edited by James Brown Scott, Oxford, 1917, p 489.

31. In 1928 werd als aanvulling op het Volkenbondsverdrag dat geen geweldverbod bevatte, door een groot aantal staten het Pact van Parijs (Briand-Kellog-verdrag) gesloten. In art. 1 wordt verklaard dat de oorlog als middel voor de oplossing van internationale geschillen wordt afgewezen en van de oorlog als instrument van nationale politiek wordt afgezien. Art. 2 erkent dat de regeling of oplossing van alle geschillen of conflicten die tussen hen zouden kunnen rijzen nooit met andere dan vreedzame middelen kan worden gezocht. De toevoeging van „als instrument „van nationale politiek” in art. 1 maakte Volkenbondssancties mogelijk. Het recht op zelfverdediging of dat om een onrechtmatig aangevallen staat te hulp te komen werden door het verdrag niet aangetast⁶¹). Tegen het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog was het verdrag door vrijwel alle toenmalige staten (63) aanvaard⁶²). Het Internationaal Militair Tribunaal te Neurenberg beriep zich bij de berechting van oorlogsmisdadigers op dit verdrag om de aanvalsoorlog als onrechtmatig en strafbaar te bestempelen⁶³).

32. Het Handvest van de Verenigde Naties bevat in art. 2.4 een geweldverbod waaronder ook het dreigen met geweld valt. Het verbod is zelfs uitgebreid tot niet-leden in art. 2.6. Er zijn echter uitzonderingen⁶⁴):

a. *Art. 42.* De Veiligheidsraad kan, als hij dat noodzakelijk acht, onder voorwaarden, de inzet van strijdkrachten bevelen. In 1950 is de oorlog in Korea zo een actie van de Verenigde Naties geworden. De Algemene Vergadering nam nog in 1950 de resolutie „Uniting for „Peace”⁶⁵) aan. Hierbij besloot zij dat wanneer de Veiligheidsraad wegens gebrek aan eenstemmigheid van de permanente leden de primaire taak, het handhaven van internationale vrede en veiligheid, niet uitoefent zij bij een bedreiging van de vrede of bij een daad van agressie onmiddellijk (eventueel binnen 24 uur) de zaak zal beschouwen om collectieve maatregelen aan te bevelen. Hieronder vallen ook gewapende acties. Op grond van deze resolutie hield in 1956 de United Nations Emergency Force toezicht op de wapenstilstand bij de Suez-crisis⁶⁶).

⁶¹) Greenspan, p 18. Engeland, een verdragspartij, behield zich de vrijheid van handelen voor, met betrekking tot art. 1, in zekere delen van de wereld waarvan de voorspoed en integriteit een bijzonder en vitaal belang uitmaken voor de Britse vrede en veiligheid.

⁶²) A. J. P. *Tammes*, Internationaal Publiekrecht, Haarlem, 1966, p 217.

⁶³) *Tammes*, p 217.

⁶⁴) Greenspan, p 24 ev.

⁶⁵) Resolutie 377 (V) dd 3 november 1950.

⁶⁶) Op de 751ste zitting van de Veiligheidsraad van 31 oktober 1956 diende de Joegoslavische vertegenwoordiger een ontwerp-resolutie in. Deze resolutie verwees naar resolutie 377 (V) en werd aangenomen met 7 stemmen voor, 2 tegen en 2 onthoudingen en de Algemene Vergadering werd in spoedzitting bijeen geroepen. In resolutie 998

b. *Art. 51* regelt de individuele en de collectieve zelfverdediging.

c. *Art. 53 juncto art. 107*. Het gewapend optreden dat op de een of andere wijze verband houdt met de Tweede Wereldoorlog en gericht is tegen een zogenaamde vijandelijke staat (art. 53.2) is geoorloofd.

Deze aanspraak op interventie leidde tot de tweede bijlage bij het niet-aanvalsverdrag tussen de Bondsrepubliek en de Sowjet Unie⁶⁷⁾.

d. *Art. 27.3* geeft geen antwoord op de vraag hoe te handelen bij een conflict waarbij een lidstaat met veto-recht gebruik maakt van dat recht. De resolutie „Uniting for Peace” biedt ook geen uitkomst. Een eventuele oorlog valt buiten de jurisdictie van de Verenigde Naties.

e. *Art. 2.7*. Bij een burgeroorlog die niet van dien aard is dat optreden van de Verenigde Naties gerechtvaardigd is, is het Handvest ook niet van toepassing. In 1945, bij het van kracht worden van het Handvest hadden bijvoorbeeld Engeland en Frankrijk nog koloniën. De Verenigde Staten en de Sowjet Unie (de machtigste staten) waren tegenstanders van het kolonialisme. De eerste krachtens traditie, de tweede zag de strijd tegen het kolonialisme als een onderdeel van de strijd tegen het kapitalisme. In diverse koloniën zoals bijvoorbeeld het huidige Indonesië bestonden bevrijdingsbewegingen. In deze toestand werd het verbod van inmenging in binnenlandse aangelegenheden aanvaard zonder een uitzondering voor koloniën. De uitsluiting van koloniale oorlogen is dus een deel van de wilsovereenstemming tussen partijen. Bovendien heeft geen herziening plaatsgevonden. Een andere opvatting kan dan ook niet in het Handvest worden „hinein interpretiert”.

33. *Koloniale bevrijdingsoorlogen en de Verenigde Naties*. Sedert het aannemen van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens in 1948 zijn met name over de koloniale bevrijdingsoorlogen diverse resoluties aanvaard⁶⁹⁾. De machtsverhouding tussen de Sowjet Unie en de Verenigde Staten veranderde en vooral door het zelfstandig worden van voormalige koloniën groeide het aantal leden van de Verenigde Naties sterk. Deze laatste hebben ondanks een vaak veel kleiner aantal inwoners een even sterke stem in de Algemene Vergadering (art. 18.1). Zo was het

(ES-I) van 4 november 1956 werd de Secretaris-Generaal opgedragen een plan te maken voor een „emergency force”. Het commando werd op 5 november 1956 ingesteld bij resolutie 1000 (ES-I).

⁶⁷⁾ Keesings Historisch Archief, 1972, p 283.

⁶⁹⁾ Resoluties 1514 (XV) dd 14 december 1960, 1654 (XVI) dd 27 november 1961, 1810 (XVII) dd 17 december 1962, 1956 (XVIII) dd 11 december 1963, 2105 (XX) dd 20 december 1965, 2189 (XXI) dd 13 december 1966, 2326 (XXII) dd 16 december 1967, 2465 (XXIII) dd 20 december 1968, 2548 (XXIV) dd 11 december 1969, 2621 (XXV) dd 12 oktober 1971, 2708 (XXV) dd 14 december 1970, 2878 (XXVI) dd 20 december 1971, 2908 (XXVII) dd 2 november 1972.

mogelijk dat de stemmenverhouding zich wijzigde ten gunste van de vrijheidsstrijders.

34. Met resolutie 1514 (XV) werd binnen de Verenigde Naties het recht op zelfbeschikking en onafhankelijkheid erkend evenals de legitimiteit van de strijd om dat recht te verwerven en later (resolutie 2621 (XXV)) het recht op de behandeling als krijgsgevangene. De Veiligheidsraad heeft dat bijvoorbeeld nog op 22 november 1972 erkend⁷⁰⁾. De Raad was op 15 november bijeengekomen, ondermeer om wapenleveranties aan Portugal te verbieden tot de machtsoverdracht door de Portugese regering aan de vertegenwoordigers van de desbetreffende Afrikaanse volken. Maar gezien de lange discussie en het achterwege blijven van concrete stappen wilde de Raad kennelijk niet verder gaan dan erkennen. De voorstanders van een mogelijkheid tot inmenging kunnen stellen dat de onderdrukking een bron is van gevaar voor de wereldvrede. Art. 1 geeft als taak van de Verenigde Naties het handhaven van de internationale vrede en veiligheid en het wegnemen van vredesbedreigingen. Art. 24 zegt hetzelfde voor de Veiligheidsraad. Evenals bij de resolutie „Uniting for Peace” zou zo het Handvest, in casu art. 2.7, gedeeltelijk buiten werking blijven, zij het in strijd met het in par. 32 sub e gestelde.

35. Ook het Internationaal Gerechtshof nam in de Namibia-zaak aan dat koloniën een speciale volkenrechtelijke status hadden ten aanzien van het moederland⁷¹⁾. Ook elders ziet men de erkenning van een speciale status voor de koloniale bevrijdingsstrijd. In art. 1 van de ontwerp asylconventie (Genève 1972) is de reeks van beschermde personen uit het Verdrag betreffende de status van vluchtelingen (Genève 1951) aangevuld met „strijders tegen apartheid of kolonialisme”⁷²⁾.

36. Maar in hoeverre de lijn uiteindelijk doorgetrokken zal worden nu de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Italië, Australië, Honduras en Noorwegen zich tot nu toe uit de VN-commissie voor dekolonisatie hebben teruggetrokken en de mate waarin deze commissie een representatieve mening vertegenwoordigt is een vraag. Bovendien zijn resoluties alleen aanbevelingen (art. 10) en kunnen niet worden afdgedwongen⁷³⁾. Alleen van de voorstemmers kan eventueel worden

⁷⁰⁾ Resolutie 322 (1972) dd 22 november 1972 naar aanleiding van document S/10834 dd 16 november 1972.

⁷¹⁾ Advisory Opinion van 21 juni 1971, ICJ reports 1971, p 31 met verwijzing naar ICJ reports 1950, p 131.

⁷²⁾ Resolutie 2312 (XXII) dd 14 december 1967 en Aspecten van Vluchtelingenrecht, Deventer, 1972, p 58, 231.

⁷³⁾ Tammes, p 23 met noot.

aangenomen dat zij de betreffende resoluties te goeder trouw uitvoeren⁷⁴). Maar van de rechtsgevolgen van het stemgedrag worden niet altijd de consequenties aanvaard. De sancties tegen Rhodesië, het naleven van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, etc., tonen dit aan.

37. *Koloniale bevrijdingsoorlogen en het ius in bello*. Bij het niet-internationale conflict wilde de meerderheid van de regeringsdeskundigen op de Rode Kruis-conferentie in 1971 niet afzien van de toepassing van het strafrecht (wat in het internationale conflict eigenlijk ondenkbaar is⁷⁵) en alleen een humanere behandeling garanderen⁷⁶). Het tweede aanvullend protocol op de conventies van 1949 geeft dit standpunt weer in de voorgestelde artt. 25 en 26. Ook in 1972 bleven de meeste regerings-experts wijzen op het principe van non-interventie⁷⁷). Enige amendementen zijn uitgewerkt en het is de vraag of alle voorstellers in de Verenigde Naties bij een volgende diplomatieke conferentie van het Internationale Rode Kruis en de ondertekening van de aanvullende protocollen eenzelfde standpunt innemen. Bovendien kon een ontwerp declaratie over de toepassing van internationaal humanitair recht in de vrijheidstrijd geen genade vinden bij de meeste regeringsexperts⁷⁸).

38. Een probleem is dat bij een aparte behandeling van de koloniale bevrijdingsoorlog het motief van de strijd de positie van de slachtoffers van die strijd gaat bepalen. Daarbij is het verschil tussen gerechtvaardigde oorlog en agressie afhankelijk van de opvattingen die worden gehuldigd. Greenspan geeft een Russisch standpunt weer als: „A truly peoples's war „is one for the basic interests of the people, for its rights, honor, freedom „and independence. Such a war is a justifiable war in contradiction to an „unjustifiable war, that is, a war directed tot the seizure of foreign territories, to the enslavement and subjugation of peoples, to the destruction „of their independence as a state”. Steinkamm stelt dat het probleem van wèl of niet gerechtvaardigde oorlog de communistische opvatting over het

⁷⁴) Tammes, p 23, hier wordt gesteld dat de staat die met (de grote meerderheid van) de staten, zonder voorbehoud, voorstemt, door een onpartijdige instantie aan de inhoud gehouden kan worden . . . Lauterpacht in Advisory Opinion van 7 juni 1955, ICJ reports 1955, p 119: De staat tot wie een resolutie is gericht . . . „is bound to give „it due consideration in good faith”.

⁷⁵) F. Kalshoven, *De ontwikkeling van het humanitaire oorlogsrecht*, Militair Rechtelijk Tijdschrift, LXVI, april 1973, p 253.

⁷⁶) International Committee of the Red Cross, *Report on the work of the conference, Conference of Government Experts on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law Applicable in Armed Conflicts, Genève, augustus 1971*, p 69 par. 385.

⁷⁷) ICRC, *Report on the work of the conference, Conference of Government Experts on the . . .*, Genève, juli 1972, Vol. I, p 65, 205.

⁷⁸) ICRC, *Report juli 1972, Vol. I, p 201, par. 4.218.*

oorlogsrecht beheerst. Is de oorlog gerechtvaardigd dan heiligt het doel de middelen. De ongerechtvaardigde strijder, de agressor, vergroot zijn misdaad door het oorlogsrecht te schenden. Deze these geeft aanleiding tot de opvatting dat de (uit de aard van de ideologie) gerechtvaardigde communistische strijder ongebonden, de ongerechtvaardigde „Imperia-„list” echter met de beperkingen van het oorlogsrecht moet strijden. Maar hij stelt ook dat deze opvatting veelal verworpen wordt⁷⁹⁾.

39. Wel wordt algemeen erkend dat wanneer beide partijen een deel van het gebied beheersen en praktisch even sterk zijn, men het conflict gelijk kan stellen met een internationaal conflict. Dit is ook het geval bij een buitenlandse interventie in de vorm van reële gevechtsactiviteit⁸⁰⁾. Het is niet waarschijnlijk dat een wettige regering momenteel een beroep zal doen op de Verenigde Naties. Buiten deze twee gevallen zal art. 2.7 het voor de praktijk juridisch onmogelijk maken dat organen van de Verenigde Naties daadwerkelijk ingrijpen in koloniale bevrijdingsoorlogen.

40. *Wanneer is toegepast persoonlijk geweld gerechtvaardigd?* Zelfverdediging is geoorloofd wanneer deze noodzakelijk is omdat de aanval ogenblikkelijk en overstelpend is en geen andere middelen en geen tijd voor overleg overlaat⁸¹⁾. Het Handvest erkent dit ook, zowel individueel als collectief (art. 51) evenals sancties (art. 42). Dit komt praktisch overeen met de conclusies van par. 28. De eerste vraag van par. 8 is nu beantwoord. Het Handvest laat ook nog ruimte voor machtspolitiek (zie par. 32 sub c, d en e), wat een beroep op de Verenigde Naties voor de rechtvaardiging van persoonlijk geweld op zijn minst problematisch maakt⁸²⁾.

IV. Analyse van het verzet

41. *Structureel en persoonlijk geweld.* Het algemeen rechtsbewustzijn bepaalt of structureel geweld te rechtvaardigen is (zie par. 12). Internationaal gezien zouden de doeleinden en beginselen van de Verenigde Naties zoals die geïnterpreteerd worden door representatieve meerderheden van haar leden of door het Internationaal Gerechtshof⁸³⁾ als norm kunnen

⁷⁹⁾ Greenspan, p 41; Steinkamm, p 44.

⁸⁰⁾ Kalshoven, ontwikkeling, p 243.

⁸¹⁾ Tammes, p 36. Deze omschrijving bevat de eisen die de Amerikanen stelden in een nota bij het Caroline-incident in 1837 voor de bepaling of de zelfverdediging gerechtvaardigd was.

⁸²⁾ Steinkamm, p 29. In een noot wordt verwezen naar Kunz (Kriegsrecht und Neutralitätsrecht, p 17) die gewezen heeft op „de naïviteit, het oorlogsverbod te verwisselen „met de onmogelijkheid van de oorlog”.

⁸³⁾ Deze formulering is ontwikkeld op een werkcollege „Internationaal Terrorisme” onder leiding van A. J. P. Tammes en H. G. Schermers uit een standaardclausule.

dienen. Hierbij is van belang of het accepteren van eventuele rechtsgevolgen overeenkomt met het stemgedrag. Om sociaal onrecht te voorkomen bestaan er verschillende sociale mechanismen. Worden deze niet goed gebruikt dan ontstaat latent persoonlijk geweld. Wordt het verschil tussen het wenselijke en het feitelijke niveau snel kleiner dan kan een kleine oorzaak massaal persoonlijk geweld oproepen, zoals bijvoorbeeld bij rassenrellen⁸⁴). Wordt het verschil langzaam groter dan zal de groep ook langzaam groeien. Wordt het verschil groter, bijvoorbeeld door eenzijdige en gerichte voorlichting of „bewustmaking” waardoor het wenselijke niveau hoger komt te liggen, dan neemt het verzet toe, waarbij steun wordt gezocht bij anderen.

42. *Strafrecht en sancties.* In eerste instantie zal de structuur hard toeslaan en de totaliteit der leden zal dit als juist ervaren. De toepassing van het strafrecht is dan ook te verklaren en aanvaardbaar. De strenge sancties zullen wel een gevoel van saamhorigheid bevorderen⁸⁵). Wordt de aanhang steeds groter dan werken deze sancties zo voor de leiders averechts. Bepanking op de doodstraf zal bijvoorbeeld de wreedheid op den duur beperken⁸⁶) en opportunisme is een slechte leidraad⁸⁷).

43. *Funcities van persoonlijk geweld.* Het persoonlijk geweld heeft voor een kleine verzetsgroep meerdere functies. Het moet demonstratief zijn en een symbolische waarde bezitten⁸⁸). Het zal gericht zijn op het verhogen van het solidariteitsgevoel binnen de eigen gelederen en op verzwakking van de structuur naast het veroorzaken van angst binnen het repressie-apparaat⁸⁹). Als doel worden gekozen personen of zaken die de tegenstander symboliseren of die als onderpand voor concessies kunnen dienen. Deze laatste categorie zal minder dan de eerste genade vinden in de ogen van de publieke opinie die een belangrijke factor is. Ook hier is voorlichting een belangrijk aspect.

44. *Organisatie van het verzet.* Neemt het structurele geweld niet af of blijft het gewenste niveau stijgen dan zal de beweging blijven groeien. De organisatiegraad wordt steeds beter. Bestonden er eerst cellen of basisgroepen die enig contact met elkaar kregen⁹⁰), nu komt er een poli-

⁸⁴) Galtung, polemologie, p 46.

⁸⁵) Thomas, P. *Thornston*, Terror as a weapon of political agitation, in Harry Eckstein (ed.) — Internal War, New York, 1964, p 79.

⁸⁶) Kalshoven, position, p 74.

⁸⁷) *Mao Tse-tung*, Selected Military Writings of Mao Tse-Tung, Foreign Languages Press, Peking 1967, p 91.

⁸⁸) Thornston, p 73; bij de werkcolleges „Internationaal Terrorisme” zijn deze elementen aangedragen door V. S. E. Falger.

⁸⁹) Thornston, p 86.

⁹⁰) Von der Heydte, p 35, 137.

tieke leiding die verantwoordelijk kan en wil zijn voor de acties. In de organisatie zal een grote tucht bestaan⁹¹⁾ en moeten bestaan zodat de voorbereide acties juist worden uitgevoerd⁹²⁾. De groep krijgt de beschikking over de basisgebieden (sanctuaries) die noodzakelijk zijn om de strijd langere tijd vol te kunnen houden⁹⁴⁾. De rebellen worden langzamerhand even sterk als de tegenstander. De eigen „regering” wordt steeds meer erkend naarmate haar gezag toeneemt. Deze kan nu ook de combatanten machtigen tot oorlogshandelingen. De ontwikkeling is dus afhankelijk van het onbehagen dat ontstaat als gevolg van het sociale onrecht en de mate van steun die de totaliteit der leden van de gemeenschap daarom aan het verzet verleent.

45. *Onderscheid tussen rebellen.* Afhankelijk van de grootte van de aanhang is het mogelijk een onderscheid te maken tussen de verschillende groepen. Gebleken is dat beneden een bepaald niveau persoonlijk geweld, als middel van verzet tegen de structuur niet te rechtvaardigen is (zie par. 17) en boven een ander niveau zeker wel (zie par. 20). De laatste van de zo ontstane drie fasen wordt nog eens verdeeld op grond van de vraag of beide partijen gelijkwaardig zijn of niet, zodat er in totaal vier fasen ontstaan⁹⁴⁾. Deze fasen zullen de verdere beschouwing bepalen. Hierbij wordt aangenomen dat een persoonlijk streven naar macht zich afspeelt binnen de structurele processen⁹⁵⁾.

46. In de *eerste fase* is persoonlijk geweld niet als middel van verzet tegen de structuur te rechtvaardigen. De aanhang is te beperkt. De organisatie is opgebouwd uit praktisch zelfstandige cellen. De terroristische acties, dat zijn de verzetsacties tegen de structuur die naast het doel, de vijand te verzwakken als neven doel kunnen hebben:

a. het verhogen van het solidariteitsgevoel binnen de eigen gelederen;

⁹¹⁾ Von der Heydte, p 137; Mao Tse-tung, p 56 — de eerste hoofdregel van discipline: Obey orders in all your actions, p 343; Steinkamm, p 122, 125, 137, 142; art. 39 van het eerste aanvullende protocol.

⁹²⁾

⁹³⁾ Mao Tse-tung, p 167 ev.

⁹⁴⁾ Mao Tse-tung, p 210 ev, Mao Tse-tung onderscheidt drie fasen in een langdurige oorlog:

1. De vijand heeft de overhand en de verdediging omvat een verdediging die primair mobiel is, aangevuld met guerrilla en de verdediging van bepaalde posities.
2. De vijand gaat zijn posities consolideren, de verdediging bestaat primair uit de guerrilla, aangevuld met mobiele oorlogvoering.
3. Het tegenoffensief wordt ingezet. Vijandelijke posities worden aangevallen met grotere eenheden, mobiele oorlogvoering en eventueel guerrilla zijn aanvullend.

Deze indeling is een andere dan de hier ontwikkelde; die van Mao Tse-tung is een onderdeel van de derde en de vierde fase.

⁹⁵⁾ Galtung, polemologie, p 65.

- b. het veroorzaken van angst binnen het repressie-apparaat;
- c. het verkrijgen van een object voor het afdwingen van concessies (zie par. 43), zijn buitensporig, ondermeer omdat de terroristen weten dat zij op geen bescherming kunnen rekenen. De overheid kan het sociale onrecht nog wegnemen. Er is sprake van een (bijzonder) riskante politieke handeling. Op deze terroristen, aan te duiden als „extremisten”, is de strafwet zonder beperking van toepassing.

47. In de *tweede fase* is persoonlijk geweld als middel van verzet tegen de structuur onder omstandigheden te rechtvaardigen. De aanhang is aan het groeien. De terroristische acties hebben het gewenste effect. De motivering speelt nog een belangrijke rol en zal zeker in overeenstemming moeten zijn met een representatieve interpretatie van de beginselen van de Verenigde Naties. De organisatie en dus ook de planning en coördinatie van de acties wordt beter zodat een zekere belangenafweging kan worden toegepast. Ook in deze fase kan de leiding nog de aanhang verkleinen door het onrecht weg te nemen zodat het nog niet zeker is of de actie op den duur noodzakelijk en zinvol zal blijken. Het strafrecht is van toepassing terwijl te strenge sancties averechts kunnen werken. Deze terroristen in engere zin zullen verder worden aangeduid als „terroristen”.

48. In de *derde fase* is het persoonlijk geweld als middel van verzet tegen de structuur te rechtvaardigen en staat een meerderheid van de bevolking achter het verzet en steunt dit eventueel direct en indirect. Acties tegen de burgerbevolking zijn nu gericht op het vergroten van de solidariteit en bestaan nu uit intimidatie om de steun te verzekeren of uit bestraffing van collaborateurs en verraders⁹⁶). De persoonlijke motivatie speelt in mindere mate een rol. De leiding draagt de verantwoordelijkheid nu meer en hoe hechter de organisatie, ook uiterlijk, des te gemakkelijker kan men zich beroepen op een gegeven bevel. Met initiatief, flexibiliteit en planning wordt de vijand aangevallen, overal waar deze zich bevindt⁹⁷). Hiervoor is de steun van de bevolking nodig, maar ook basisgebieden. Hierin is de verzorging geregeld. Het strafrecht is nog van toepassing maar het feit alleen dat men aan de strijd deelneemt rechtvaardigt niet het toepassen van de doodstraf⁹⁸). Omdat de gevangenisstraf een soort

⁹⁶) Mao Tse-tung, p 173, 408: Von der Heydte, p 86: „Der Guerillero kennt und „anerkent im Operationsgebiet . . . keinen Unbeteiligten, keinen Neutralen. Wer nicht „für ihn ist, ist gegen ihn. . . . Sie zu „bekehren”, „umzustülpen”, aus ihnen zumindest „passive Sympathisanten zu machen . . . Auch der, der nur aus Angst vor den Vergeltungsmaßnahmen des Guerilleros passiver Sympathisant ist, ist als solcher für „den Guerillero nützlich . . .”

⁹⁷) Mao Tse-tung, p 157.

⁹⁸) Kalshoven, ontwikkeling, p 253; position, p 72; art. 68 van Conventie IV.

internering wordt kunnen er minimum eisen aan de behandeling worden gesteld. Bovendien verhogen de represailles het solidariteitsgevoel en maken de strijd steeds wreder. Grote gebieden zijn „besmet” en deze guerrilla-zones worden door de verzetsstrijders gecontroleerd als ze er zijn en door de leiding als ze weg zijn. Deze zones kunnen uitgroeien tot basisgebieden⁹⁹⁾. Het oorlogsrecht kan steeds meer analoog worden toegepast. Gedurende deze fase en de volgende worden deze combattanten aangeduid als „guerrillastrijders”, maar om een onderscheid aan te geven zal in deze fase worden gesproken van „verzetsstrijders”.

49. In de *vierde fase* zijn beide partijen even sterk geworden. De guerrilla-beweging beheerst een gedeelte van het land.

De leiding wordt steeds meer als „regering” erkend en machtigt de combattanten voor de oorlogshandelingen. De motivering speelt voor het bepalen van de status vrijwel geen rol meer en het oorlogsrecht kan analoog worden toegepast. De combattanten worden aangeduid als „guerrilla-strijders”.

50. In deze analyse werd het mogelijk diegenen die zich verzetten tegen de structuur te onderscheiden in vier groepen die aangeduid zullen worden als extremisten, terroristen, verzetsstrijders en guerrilla-strijders. Het bindend gecodificeerde oorlogsrecht houdt zich praktisch alleen bezig met de guerrilla-strijders (zie par. 61). In deze analyse was niet opgenomen de combattant in een oorlog tussen staten. Hiervoor zal het ius in bello zoals dat zich heeft ontwikkeld in deze beschouwing worden opgenomen. Voor een beter begrip zal eerst het oorlogsbeeld worden behandeld.

V. Het oorlogsbeeld

51. Tot aan de invoering van de vuurwapens in de dertiende eeuw berustte de oorlogvoering op vernuft, vuur, wind en menselijke en dierlijke kracht. Het buskruit, verbetering van de wapens e.d. brachten veranderingen. Maar de grote veranderingen kwamen met de natuurwetenschappelijke vindingen van de negentiende en de twintigste eeuw. De stoom vergrootte de mobiliteit, de elektriciteit verbeterde de verbindingen en de explosiemotor maakte het vliegtuig mogelijk. Nieuwe explosieven en nieuwe wapens werden ingevoerd.

52. Ten tijde van de codificatie — eind negentiende en begin twintigste eeuw — hadden de grote staten grote georganiseerde staande legers, terwijl de kleine staten aangewezen waren op de mobilisatie van de bur-

⁹⁹⁾ Von der Heydte p 90 ev; Mao Tse-tung, p 170 ev.

gerbevolking in geval van nood¹⁰⁰). De Eerste Wereldoorlog werd als Europese oorlog gevoerd tussen staten en nog in de vorm van een oorlog van het oude, overgeleverde oorlogsbeeld, zij het met uitname van de partisanenstrijd zoals op de Balkan¹⁰¹). De inzet van semi-militaire en zelfs civiele organisaties in een tot dusverre onbekende mate tijdens de Tweede Wereldoorlog met praktisch in alle landen ondergrondse- en partisanenbewegingen¹⁰²) èn de grote mobiliteit èn de nieuwe wapensystemen¹⁰³) veranderden het beeld grondig. Installaties en industrieën die indirect bij de strijd betrokken waren werden object van oorlogshandelingen¹⁰⁴). De totale oorlog werd aldus een feit. De nota over een nieuw militair strafprocesrecht¹⁰⁵) zegt: „De moderne oorlogvoering „vereist een op de defensie gerichte inspanning en een daaruit voortvloeiende discipline van het gehele volk. Deze brengen mede, dat vele „andere groepen (dan de burgers die de krijgsmacht op het operatietoneel volgen – *tH*) burgers een met hen, die in dienst van de krijgsmacht staan, vergelijkbare taak en verantwoordelijkheid ten opzichte van de „landsverdediging hebben.”

53. Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog bezaten de Verenigde Staten als enige de atoombom. In 1969 hadden behalve de Verenigde Staten ook de Sowjet Unie, Groot-Brittannië, Frankrijk en de Volksrepubliek China kernwapens, waarbij de eerste twee nu over een zogenaamde second strike capability beschikken doordat hun kernwapens niet in één enkele aanval kunnen worden uitgeschakeld. Hoe eerder een klein land, in het bezit van kernwapens, gelooft, zich alleen met deze wapens tegen de agressie van een grootmacht te kunnen verdedigen of wanneer een grootmacht zelf niet in staat is zich variabel genoeg te verdedigen met conventionele wapens groeit de mogelijkheid van een kernoorlog¹⁰⁶). Daarentegen zal de huidige „pax atomica” langer duren zolang de grootmachten de angst hebben deze middelen in te zetten omdat de uitkomst niet te voorspellen is¹⁰⁷). Sommigen geloven zelfs dat de oorlog zichzelf zou hebben afgeschaft¹⁰⁸). Maar het gebruik van de nucleaire wapens is niet noodzakelijk. In de Tweede Wereldoorlog werd ook afgezien van het gebruik van gasen hoewel deze in grote hoevee-

¹⁰⁰) Steinkamm, p 83.

¹⁰¹) Steinkamm, p 90.

¹⁰²) Steinkamm, p 90.

¹⁰³) Steinkamm, p 33.

¹⁰⁴) Steinkamm, p 54 ev, met diverse verwijzingen.

¹⁰⁵) Handelingen Tweede Kamer, stuk 8706, zitting 1965-1966, stuk nr. 3, p 7.

¹⁰⁶) Steinkamm, p 15 ev.

¹⁰⁷) Steinkamm, p 14.

¹⁰⁸) Steinkamm, p 15 met als een der noten: „Auf die kommunistische Bedrohung „hingewiesen, wissen sich diese Leute oft keinen besseren Rat als das Leben im Kommunismus der Gewaltanwendung im Atomzeitalter vorzuziehen.

heden aanwezig waren. En zolang de mensheid chantage, moord uit jalouzie of om een paar gulden kent blijft het gevaar van inzet van militaire middelen voor politieke of ideologische doeleinden een mogelijkheid, zeker als men zichzelf in een positie brengt dat het aantrekkelijk wordt de zin door te drijven. Een nucleaire dreiging alleen kan dermate buiten proporties zijn dat bij gebrek aan adequate conventionele middelen de ander in verzoeking kan worden gebracht een poging te wagen. Zo kunnen uiteenlopende wensdromen van leiders van volken, zoals ontwapening enerzijds en uitbreiding van invloed anderzijds, gevaarlijke situaties doen ontstaan. En als een eenvoudig conflict als dat tussen Engeland en IJsland nog met militaire middelen wordt uitgevochten is oorlog nog geen verouderd verschijnsel. Niet *si vis pacem para pacem* of *si vis pacem para bellum* maar „Willst du den Frieden, erkenne den „Krieg”¹⁰⁹⁾ is meer op zijn plaats.

54. De wetenschap dat de uitkomst van een nucleair conflict niet te voorspellen is en de angst voor de totale nucleaire oorlog, die voor de strategen van de Sowjet Unie tot voor niet al te lange tijd de enig denkbare kernoorlog was¹¹⁰⁾, leidden in 1959 tot het concept van de „vreedzame „coëxistentie”¹¹¹⁾. In het partijprogramma van de communistische partij van de Sowjet Unie wordt gezegd dat een vreedzame coëxistentie de arbeidersklasse van de kapitalistische landen gunstiger strijd mogelijkheden geeft en het voor de volken van koloniale en afhankelijke landen gemakkelijker wordt voor hun bevrijding te vechten. Zo vindt de bevrijdingsoorlog buiten het Oostblok een plaats in deze politiek¹¹²⁾. Velen zien de koloniale vrijheidsstrijd als een speciale gerechtvaardigde vorm van oorlog (zie par. 34).

55. Een nucleaire oorlog, is nu meer dan één land een second strike capability heeft, onwaarschijnlijk. De Russen hebben dit erkend door de invoering van de vreedzame coëxistentie waarbij alleen de bevrijdingsoorlog overbleef. Een conventioneel conflict waarbij de grootmachten betrokken raken, kan bij het wankele conventionele evenwicht gemakkelijk ontaarden in een nucleair conflict. Bij een guerrilla met de mogelijkheid van geheime steun is dat niet het geval. Deze strijdwijze, zowel offensief als defensief, is zo de meest waarschijnlijke op dit ogenblik¹¹³⁾. Kortom het oorlogsbeeld van een komende oorlog staat nog niet op de eerste dag ervan vast maar zal zich pas naderhand gaan aftekenen¹¹⁴⁾, waarbij ook de guerrilla een rol kan spelen.

¹⁰⁹⁾ Von der Heydte, p 13.

¹¹⁰⁾ Steinkamm, p 19.

¹¹¹⁾ Steinkamm, p 16.

¹¹²⁾ Steinkamm, p 12.

¹¹³⁾ Steinkamm, p 14 ev. N.B.: De andere vormen worden dus niet uitgesloten!

¹¹⁴⁾ Von der Heydte, p 64; Steinkamm, p 17.

VI. Ius in Bello

56. *Humanisering van de strijd.* Met de opkomst van de huurlegers in de veertiende en de vijftiende eeuw ontstond behoefte aan beteugeling van de wreedheid. Hiertoe maakten de bevelhebbers voor de strijd afspraken met betrekking tot de in acht te nemen beperkingen¹¹⁵). Vitoria, Suarez, Gentili, Hugo de Groot, Vattel, Montesquieu en anderen trachtten het oorlogsgeweld in te perken¹¹⁶). De Rousseau-Portalis-doctrine heeft een grote invloed gehad. Uit deze leer volgen enige hoofdregels zoals¹¹⁷):

- Het verbod om rechtstreeks aanvallen uit te voeren op de burgerbevolking. Dit verbod is in de aanvullende protocollen verder uitgewerkt tot een verbod van terroristische aanvallen (massale luchtbombardementen, counter-city-strategy, sommige guerrilla-activiteiten) en represaille-aanvallen (art. 45 e.v. van het eerste protocol).

- Bij aanvallen moeten bepaalde voorzorgen en de proportionaliteit in acht worden genomen. Een doel moet van te voren worden geïdentificeerd en dreigt de aanval een te groot risico voor de burgerbevolking in te houden dan moet er van worden afgezien. Deze normen kunnen niet ter plaatse worden beoordeeld door elke willekeurige soldaat. Beleidsbepaling en actie-voorbereiding door een staf, een verantwoordelijke leiding, een organisatie en een goede tucht zijn hiervoor een voorwaarde (zie par. 44). Een goede planning is volgens Mao Tse-tung een noodzaak voor een guerrilla-strijd¹¹⁸).

57. *De codificatie.* Een eerste volkenrechtelijke verbindende codificatie is de Declaratie van Parijs (1856) met betrekking tot het neutraliteitsrecht ter zee waarbij het buitrecht beperkt en de kaapvaart afgeschaft werden¹¹⁹). Ter land werden eerst instructies vastgelegd voor de eigen troepen, zoals de door Lieber in 1863 in opdracht van President Lincoln, opgestelde Instructions for Government of Armies of the United States in the Field. Deze instructie heeft de verdere codificatie sterk beïnvloed. Een onderscheid tussen combattanten en non-combattanten kwam er in voor. In art. 49 wordt de krijgsgevangenenstatus toegekend aan de leden van een geregeld leger en van een levée en massa. Een levée en masse is het bij het naderen van de vijand uit eigen beweging (of op last van de regering – *tH*) de wapens opnemen door de bevolking zonder de tijd gehad te hebben zich tot regelde gewapende eenheden te organiseren¹²⁰). Particulieren (art. 82), saboteurs (art. 84) en opstandelingen in

¹¹⁵) Meier, p 8.

¹¹⁶) Meier, p 6 ev.

¹¹⁷) Kalshoven, ontwikkeling, p 250.

¹¹⁸) Mao Tse-tung, p 163 ev.

¹¹⁹) Meier, p 8.

¹²⁰) Tammes, p 157, de toevoeging tussen haakjes is nodig omdat in art. 10 van de

bezet gebied (artt. 52 en 85) krijgen die status niet en zullen worden behandeld als struikrovers of plundersaars¹²¹). Dit onderscheid – wèl krijgsgevangene of niet – zal als criterium worden genomen voor de vraag in hoeverre een combattant wordt beschouwd als toepasser van gerechtvaardigd geweld.

58. In 1874 kwamen 15 Europese landen op verzoek van Rusland bijeen in Brussel. Men was zich bewust dat oorlogen niet alleen werden uitgevochten met geregelde legers. Maar de tegengestelde belangen waren er oorzaak van dat de ongeregelde troepen slechts gedeeltelijk werden erkend. De landen met een groot geregeld leger wilden de geprivilegeerde status van krijgsgevangene alleen toekennen aan leden van een geregeld leger die duidelijk kenbaar waren. De landen die aangewezen waren op de inzet van het gehele volk, zowel bij de verdediging als na een bezetting, stelden als enige eis het nakomen van de regels van het oorlogsrecht¹²²). In een Verklaring werden in art. 9 de eisen voor legers, militiën en vrijwilligerskorpsen omschreven die overeenkomen met die in art. 4A (2) van Conventie III. In art. 10 werd de levée en masse erkend ten behoeve van de kleine staten¹²³), maar de ongeregelde troepen zijn tot nu toe niet behoorlijk geregeld (zie par. 64).

59. Het Landoorlog Reglement (LOR) van 1907 geeft aan wie legitiem combattant is. Deze alleen heeft recht op de status van krijgsgevangene. De levée en masse wordt erkend. Eis is dat de wapens openlijk worden gedragen en de wetten en gebruiken van de oorlog worden gerespecteerd (art. 2). De preambule stelt dat in onvoorziene gevallen de bevolking en de combattanten onder bescherming blijven van de beginselen van het volkenrecht, zoals die voortvloeien uit de tussen beschaafde volken gevestigde gebruiken, de wetten der menselijkheid en de eis van het openbare rechtsbewustzijn (de zgn. Martens-clausule). Bij de processen in Neurenberg werd de clausula si omnes – het verdrag geldt alleen voor de conflictspartijen – van art. 2 van de Haagse Conventie van 18 oktober 1907 buiten beschouwing gelaten, omdat het LOR beschouwd werd als vastgelegd gewoonterecht¹²⁴).

60. *Onderscheid tussen de bij een oorlog betrokken personen.* De codificatie ligt op dit gebied daarna praktisch stil (zie pag. 5). We kennen

Verklaring van Brussel in de definitie het begrip „spontaan” extensief moet worden geïnterpreteerd om de door een regering bevolen opname van de wapens er onder te laten vallen. Zie Steinkamm p 84 met verwijzingen naar Mechelynck en Schmid.

¹²¹) Steinkamm, p 82.

¹²²) Steinkamm, p 83.

¹²³) Steinkamm, p 83 ev.

tot na de Tweede Wereldoorlog verschillende groepen met verschillende rechten¹²⁵⁾:

1. *Legitieme combattanten*, zij die door de staat geautoriseerd zijn oorlogshandelingen te verrichten en dan ook object van dergelijke handelingen mogen zijn:

a. *Leden van een geregeld leger*, voorzien van een duidelijk onderscheidingsteken of een uniform en een identiteitsplaatje of -kaart als teken van machtiging van de staat.

b. *Leden van militiën of vrijwilligerskorpsen*, voorzover niet behorend tot het geregelde leger volgens de nationale wet, die aan de volgende vier eisen voldoen:

(1) Aan hun hoofd hebben een persoon die verantwoordelijk is voor zijn ondergeschikten (die kennis behoort te hebben van de wetten en gebruiken van de oorlog¹²⁶⁾).

(2) Een vast en op een afstand herkenbaar onderscheidingsteken dragen (dit om onderscheid met de burgerbevolking te garanderen). Het is een maatregel ter bescherming van de burgerbevolking, die zo niet in de strijd wordt betrokken¹²⁷⁾).

(3) De wapens openlijk dragen (een gecamoufleerd opgestelde soldaat draagt in deze zin zijn wapens eventueel wel openlijk¹²⁸⁾).

(4) Zich gedragen naar de wetten en gebruiken van de oorlog.

c. *Deelnemers aan een levée en masse* die de wapens openlijk dragen en de regels van het oorlogsrecht eerbiedigen.

Naast de legitieme combattanten komt de krijgsgevangenenstatus ook toe aan:

d. Militairen en gelijkgestelden die belast zijn met de verzorging van de combattanten. Zij mogen ook subject en dus ook object zijn van oorlogshandelingen.

e. Gewonde, legitieme combattanten en zij die zich hebben overgegeven.

f. Niet-militairen, die gemachtigd zijn door de oorlogvoerende partij hun werk te doen bij of voor de strijdkrachten, zoals oorlogscorrespondenten, personen werkzaam in verzorgingsbedrijven van de krijgsmacht, e.d. Zij mogen slechts indirect bij de oorlogshandelingen worden betrokken. Beschouwt de overwinnaar hen niet als behorend tot de burgerbevolking dan moeten zij ook de status van krijgsgevangene krijgen.

2. *Illegitieme combattanten*, zij die na de volledige bezetting van hun

¹²⁴⁾ Steinkamm, p 87, met verwijzingen.

¹²⁵⁾ Steinkamm, p 69 ev.

¹²⁶⁾ Steinkamm, p 84.

¹²⁷⁾ Steinkamm, p 133.

¹²⁸⁾ Steinkamm, p 65.

land, het verslaan van het grootste deel van het leger en het ineenstorten van de staat (debellatio) de strijd voortzetten en zij die aan een gevecht deelnemen zonder tot de legitieme combattanten te behoren. Hun positie was niet geregeld. In het „Zuid-Oost-proces”, één van de twaalf Neurenbergse processen, waren de Duitse generaals aangeklaagd wegens de onmenselijke oorlogvoering tegen de Joegoslavische partizanen. In het vonnis van het Amerikaanse militaire gerechtshof werd gesteld dat een burger, die de strijd ondersteunt, begunstigt of daaraan deelneemt onder omstandigheden als oorlogsmisdadiger kan worden gestraft en dan geen recht heeft op een behandeling als krijgsgevangene¹²⁹).

3. *Indirect bij de strijd betrokkenen:*

a. Artsen, medisch personeel en geestelijken. Zij mogen alleen wapens gebruiken in geval van noodweer. Hiervoor is hen het dragen van wapens toegestaan. Zij hebben het recht zich door middel van armbanden en kentekens op de helm te onderscheiden. Na afloop van hun taak moeten zij naar huis worden gezonden.

b. De categorieën hiervoor onder 1 *d*, *e* en *f* genoemd.

4. *Onschuldige burgers.*

61. Art. 4 van Conventie III omschrijft wie als krijgsgevangene moet worden behandeld. Het zijn praktisch dezelfde categorieën als hiervoor genoemd maar uitgebreid met:

– leden van georganiseerde verzetsbewegingen die aan de vier eisen voldoen voor wat betreft punt 1*b*. De leden van de nu genoemde groepen moeten behoren tot een bij het conflict betrokken partij en mogen opereren in of buiten hun eigen gebied, zelfs wanneer dat bezet is (Art. 4*a* (2) Conventie III).

– leden van geregelde strijdkrachten die zich beroepen op een niet-erkende regering of autoriteit (Art. 4*a* (3) Conventie III).

Het begrip staat is vervangen door dat van „bij het conflict betrokken „partij”. De zin van deze verandering is dat de politieke leiding tenminste verantwoordelijkheid, vertegenwoordigende bevoegdheid en zeggenschap met betrekking tot de combattanten moet hebben¹³⁰).

62. *Internationaal en niet-internationaal conflict.* Een oorlog wordt, bijvoorbeeld om niet als agressor te worden gebrandmerkt, niet (altijd) verklaard en daarom is de term „oorlog” vervangen door „gewapend „conflict”¹³¹). Maar het onderscheid van art. 2.7 van het Handvest is gehandhaafd zodat er nog sprake is van een internationaal en een niet-

¹²⁹) Steinkamm, p 91.

¹³⁰) Steinkamm, p 174 ev.

¹³¹) Kalshoven, ontwikkeling p 238.

internationaal conflict. Dit verschil is een kernprobleem maar voor de vaststelling van de aard van het conflict is geen oplossing gegeven (zie par. 76). Het niet-internationale conflict wordt summier geregeld in het in alle conventies gelijklopende art. 3. Personen die niet actief aan de strijd deelnemen, gewonden, zieken en combattanten die zich hebben overgegeven inbegrepen, wordt een humane behandeling gegarandeerd. Art. 5 van Conventie IV doet dit ook voor diegenen die de bescherming verliezen en voor hen bepaalt art. 68 van deze Conventie de straffen. Voor spionage, ernstige sabotagedaden en doelbewuste aanvallen waarbij één of meer doden zijn gevallen kan, na een (formeel) juist proces de doodstraf worden uitgesproken, mits de nationale wet van het nu bezette gebied deze straf voor deze feiten kende voor de bezetting. De interpretatie van het voorbehoud door de Oostbloklanden gemaakt bij art. 85 van Conventie III houdt volgens sommigen in dat deelname aan een oorlog tegen hen een oorlogsmisdaad op zichzelf is, wat anderen weer ontkennen¹³²). De laatste opvatting, die ongeveer overeenkomt met de door het Internationale Rode Kruis voorgestelde oorspronkelijke redactie van dit artikel, is meer aannemelijk¹³³). Het laten doorwerken van de verantwoordelijkheid voor het voeren van een agressieve oorlog tot het niveau van de combattant die geen enkele invloed heeft gehad op het besluit deze oorlog te beginnen is niet te rechtvaardigen¹³⁴) (zie par. 38). Een verzetsstrijder is meer verantwoordelijk in deze zin dan een guerrilla-strijder, die zich bovendien eerder kan beroepen op een gegeven bevel (zie par. 48).

63. *Normen voor de overwinnaar.* Doordat de codificatie is achtergebleven, de luchtoorlog bijvoorbeeld is niet geregeld, moet er door de overwinnaar worden geoordeeld op grond van vage normen zoals¹³⁵):

- *Was het militair noodzakelijk?* Het betreft een belangenafweging met vaak alleen de Martens-clausule als enige norm.
- *Menselijkheid*, een middel dat het doel de vijand buiten gevecht te stellen voorbijschiet doordat het onevenredig groot leed veroorzaakt, hetzij door de aard van het wapen, hetzij door de wijze van gebruik, mag niet worden toegepast. Maar wat te doen als men alleen over bijvoorbeeld een atoombom beschikt? Is de politicus die geen adaequate middelen verschaft strafbaar of de uitvoerder van diens wil in het veld? Minimumeisen zijn te vinden in art. 23 LOR, art. 50 van Conventie I, art. 51 van Conventie II, art. 130 van Conventie III en art. 147 van Conventie IV.

¹³²) Meier, p 93, zie ook noot 21.

¹³³) Meier, p 93.

¹³⁴) Kalshoven, p 253.

¹³⁵) Steinkamm, p 52.

– *Het verbod van perfide wapens en methoden*, dat wil zeggen die in strijd zijn met het beginsel van de goede trouw.

64. Het onthouden van de krijgsgevangenenstatus is dus soms niet moeilijk, gezien de vier eisen van art. 4a (2) van Conventie III waaraan ook de guerrilla-strijders en de verzetsstrijders moeten voldoen. Hun positie is slecht geregeld, maar het behaalde resultaat van 1949 was het beste wat te bereiken was. Beter zelfs dan wat op bepaalde punten volgens sommigen haalbaar had behoren te zijn¹³⁶). Bovendien is in de moderne oorlog die naar een totale tendeert (zie par. 52) het onderscheid tussen de vreedzame burgerbevolking en de strijdkrachten en tussen de combatanten en de non-combattanten op meerdere wijzen vager geworden¹³⁷). Samen met het gestelde in hoofdstuk IV werden hierboven de tweede en de derde vraag van par. 8 beantwoord en is duidelijk geworden dat een verbetering van de codificatie dringend nodig is, waarbij de relatie gerechtvaardigd gebruik van geweld – bescherming, indien mogelijk, moet worden hersteld.

VII. De huidige ontwikkeling van het *Ius in Bello*

65. *Enige problemen*. Het politieke doel legitimeert de rebel voor zichzelf en voor het recht eventueel achteraf en hij wordt zo door een deel van het volkenrecht moeilijk aanvaard. Maar het wezenlijke van een opstand is de handeling, niet het motief. Dit laatste kan voor een zelfde handeling verschillend zijn en pas na afloop worden beoordeeld. Daarnaast kan de rebel meestal niet over dezelfde middelen als de overheid beschikken, waardoor een open strijd praktisch onmogelijk is geworden. Een andere complicatie is dat een zuiver interne opstand nauwelijks meer denkbaar is. Wegens hun globale belangen zullen de grootmachten erbij betrokken raken en steun verlenen, al is het maar propagandistisch of financieel. Deze inmenging is in strijd met het volkenrecht. Maar de opstand valt praktisch buiten het overeengekomen recht. Het zou consequent zijn bij een niet toepassen van het volkenrecht op het conflict ook deze beperkte inmenging er buiten te houden. De hulpverlenende staat zal bovendien verklaren dat de hulp uit menselijke overwegingen wordt verleend of dat de wettige regering deze interventie zelf heeft geprovoceerd door de mensenrechten te schenden die door dat zelfde volkenrecht worden beschermd. Dat laatste zal niet moeilijk zijn bij dit soort oorlogen wanneer de oorlogen die wel onder het volkenrecht vallen overtredingen van dat recht kennen¹³⁸).

¹³⁶) Kalshoven, ontwikkeling, p 239.

¹³⁷) Steinkamm, p 54.

¹³⁸) Von der Heydte, p 38.

66. Het ideologische karakter, de materiële leefomstandigheden, de beschikbare middelen, de sfeer van het heimelijk opereren, e.d. stellen de eisen van art. 4a (2) van Conventie III voor de guerrilla in een bepaald kader¹³⁹). Hier moet ruimte zijn voor rechtsontwikkeling opdat het doel, een zo humaan mogelijke oorlogvoering, bereikt wordt. Een probleem is ook dat de strijd zich niet alleen afspeelt tussen nationale groeperingen maar ook tussen ideologieën onderling waarbij een totale uitschakeling van de invloed van de andere partij het uiteindelijke doel is. De grenzen tussen de legitieme combattanten en de niet door het ius in bello erkende combattanten zijn vervaagd zodat de werking van de bestaande legitimatie beperkt is. Bovendien zijn de opvattingen van de verschillende staten niet gelijk. Om een meer menselijke oorlogvoering te bewerkstelligen zullen regels moeten worden ontwikkeld voor de oorlogshandelingen die wederzijds in acht genomen kunnen worden. Dit kan omdat aan de middelen en methoden, ook in de guerrilla, beperkingen kunnen worden gesteld¹⁴⁰). Maar de regels moeten eenvoudig en niet te gedetailleerd zijn.

67. *Verenigde Naties*. In 1948 aanvaardde de Algemene Vergadering de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en verklaarde deze rechten in 1968 ook van toepassing op het gewapende conflict¹⁴¹), dus zowel internationaal als niet-internationaal. Deze resolutie „Respect for human rights in armed conflicts”, is gevolgd door een heel programma onder dezelfde naam¹⁴²). Hierbij worden verschillende aanzetten gegeven voor de rechtsontwikkeling, ook in samenwerking met het Internationale Rode Kruis¹⁴³). Een initiatief van de Secretaris-Generaal om het internationaal terrorisme te beperken resulteerde in een resolutie, ingediend door Algerije op 18 december 1972, waarin de zorg wordt uitgesproken over het toenemende geweld, het recht op zelfbeschikking en onafhankelijkheid en de koloniale bevrijdingsoorlog wordt herbevestigd, aangedrongen wordt op een onderzoek van de onderliggende

¹³⁹) Henri *Meyrowitz*, *La guérilla et le droit de la guerre — problèmes principaux*, Centre de droit international de l'université de Bruxelles (Institut de Sociologie), Doc. R/5, p 20.

¹⁴⁰) Mao Tse-tung, p 230: „The object of war is specifically „to preserve oneself ,,,and destroy the enemy” (to destroy the enemy means to disarm him or „deprive him ,,,,of the power to resist” and does not mean to destroy every member of his forces ,,,,physically)”.

¹⁴¹) Resolutie 2444 (XXIII) dd 19 december 1968.

¹⁴²) Resoluties 2444 (XXIII) dd 19 december 1968, 2597 (XXIV) dd 16 december 1969, 2674 tot en met 2677 (XXV) dd 9 december 1970, 2852 en 2853 (XXVI) dd 20 december 1971, 3032 (XXVII) dd 18 december 1972. Daarnaast de rapporten van de Secretaris-Generaal A/7720 dd 20 november 1969, A/8025 dd 18 september 1970, A/8313 dd 15 juni 1971 met drie bijvoegsels, A/8370 dd 2 september 1971.

¹⁴³) Als voorbeeld wordt genoemd de aanwezigheid van vertegenwoordigers van de Verenigde Naties bij de conferenties van regeringsexperts, ICRC, Report augustus 1971, p 12 en juli 1972, Vol I, p 20, en de verwijzingen in voornoemde resoluties.

oorzaken en te zoeken naar rechtvaardige en vreedzame oplossingen. De staten worden uitgenodigd vóór 10 april 1973 concrete voorstellen in te dienen en een adhoc commissie wordt ingesteld van 35 leden¹⁴⁴).

68. *De aanvullende protocollen.* Als aanvulling op de vier conventies zijn bij het Internationale Rode Kruis nu twee aanvullende protocollen in voorbereiding, het eerste voor het internationale ¹⁴⁵) en het tweede voor het niet-internationale conflict¹⁴⁶). Dit laatste als aanvulling op het in alle conventies gelijkkluidende art. 3.

69. *Art. 38 van het eerste protocol* versoepelt de vier voornoemde eisen van art. 4a (2) van Conventie III voor guerrilla-strijders. Daarentegen verwijst art. 25 van het tweede protocol, dus voor het niet-internationale conflict, naar de praktisch erg moeilijk na te komen vier eisen. In de redactie van de protocollen is de strijdvraag of die vier eisen cumulatief werken of niet, beslecht. Met name de Sowjet Unie bestreed de cumulatieve werking¹⁴⁷).

70. Art. 38 eist van guerrilla-strijders:

a. dat zij bij hun operaties handelen overeenkomstig de verplichtingen van de principes van het recht voor gewapende conflicten en de regels zoals vastgelegd in het eerste protocol;

b. dat zij gedurende hun operaties uitkomen voor hun status van combattant door de wapens openlijk te dragen of door zich duidelijk van de burgerbevolking te onderscheiden, hetzij door het dragen van een onderscheidingsteken, hetzij door enig ander middel;

c. dat zij georganiseerd zijn en onder bevel staan van een commandant die verantwoordelijk is voor zijn ondergeschikten.

Combattanten die niet aan deze eisen voldoen zullen in het geval van hun gevangenne die garanties moeten worden gegeven die niet lager zijn dan die van art. 3 van de conventies. Voldoet men aan deze eisen dan wordt men eventueel behandeld als een krijgsgevangene.

71. Voornoemde omschrijving zou, opgenomen in het tweede protocol, ook in het niet-internationale conflict de kans op humanisering van de strijd verhogen omdat deze beter aansluit bij de praktijk.

72. *Art. 38.I (a).* In de omschrijving voor de te gebruiken middelen, het misbruik maken van opgewekt vertrouwen, emblemen, e.d. zit weinig

¹⁴⁴) Resolutie 3034 (XXVII) dd 18 december 1972.

¹⁴⁵) ICRC, Report on the conference, juli 1972, Vol. II, p 1 ev.

¹⁴⁶) ICRC, Report on the conference, juli 1972, Vol. II, p 16 ev.

¹⁴⁷) Steinkamm, p 227.

ruimte om een combattant de bevoorrechte status van krijgsgevangene te onthouden als deze wel dient te worden erkend. De artt. 30 t/m 37 van het eerste protocol en de artt. 18 t./m 24 van het tweede geven, eventueel aangevuld met de Martens-clausule, een handzame aanwijzing en geen te gedetailleerde regeling die onoverzichtelijk is en voortdurend herzien zou moeten worden. Er is nog voldoende ruimte voor rechtsontwikkeling.

73. Voor personen geldt een principe van scheiding tussen combattanten en burgerbevolking. Deze grens is vaag geworden door de grote groep van indirect betrokkenen. Zo heeft de meerderheid van de regerings-experts in 1971 gerichte aanvallen tegen bepaalde personen niet afgewezen¹⁴⁸). Voor zaken kennen beide protocollen „objecten onmisbaar „voor het overleven van de burgerbevolking”, en het eerste kent bovendien een ruimer begrip „objecten met een civiel karakter”. Op deze objecten mogen geen aanvallen worden uitgevoerd. Ook is het protocol inzake de bescherming van cultureel eigendom in het geval van gewapend conflict (Den Haag, 1954) van toepassing. Het eerste protocol erkent in art. 32 het vastgestelde teken evenals het tweede dat doet in art. 20.

74. *Art. 38.1 (b)*. combineert twee eisen van Conventie III, en beperkt ze bovendien tot de operatie zelf. Dit sluit weer beter aan bij de werkelijkheid nu de afstand tussen combattant en burger klein is, zeker bij de guerrilla. Dit lijkt ook meer op de voorstellen van de kleine landen ten tijde van het begin van de codificatie. Het artikel moet voorkomen dat een opzettelijk opgewekt vertrouwen wordt misbruikt.

75. *Toepasbaarheid van het tweede protocol*. Het tweede protocol is volgens art. 1 toepasselijk in geval van een niet-internationaal gewapend conflict zoals bedoeld in art. 3 van de vier conventies. Dit begrip wordt nader uitgewerkt in een voorbeeld waarin sprake is van:

- vijandelijkheden van collectief karakter (dus geen verspreide, ongegeerde acties van enkelingen);
- georganiseerde strijdkrachten (dus geen roversbenden, e.d.);
- een verantwoordelijke autoriteit (zo wordt het voeren van een oorlog op eigen houtje voorkomen).

76. *Aard van het conflict*. Voor het kernprobleem, de vaststelling van de aard van het conflict is geen oplossing gegeven. Een oplossing te vinden die geen inbreuk maakt op de souvereiniteit is hierbij een probleem. Het Rode Kruis-recht is enerzijds gebaseerd op de goede wil en de goede trouw van de partijen en anderzijds op een zeker toezicht. Het instituut

¹⁴⁸) Kalshoven, position, p 83.

van beschermende mogelijkheden of hun vervanging, bijvoorbeeld door het Internationale Rode Kruis, zoals art. 6 van het eerste protocol weer actueel maakt, zou hier uitkomst kunnen brengen¹⁴⁹⁾.

77. *De plaats van de rebel* in het volkenrecht is afhankelijk van de fase van het verzet waarin hij zich bevindt. In de vierde fase is het een internationaal conflict of daarmee gelijk te stellen. Dit is erkend door in art. 4a (2) georganiseerde verzetsbewegingen op te nemen. Conventie III (en te zijner tijd het eerste protocol) is (zijn) in deze fase van toepassing. Voor fase drie bestaat nog geen regeling, hier kan momenteel Conventie III zoveel mogelijk analoog worden toegepast, maar het tweede protocol geeft een veel betere oplossing. De geregelde troepen zullen iets van hun bescherming, die ontstaan is onder druk van de grote mogelijkheden ten tijde van het begin van de codificatie, moeten prijsgeven. Een middel dat tot nu toe als ongewoon gold behoeft niet onwettig te zijn, alleen omdat het behoort tot de guerrilla, die zelf vaak als onwettig wordt gezien¹⁵⁰⁾. Bovendien zullen onder omstandigheden, die verzet met persoonlijk geweld rechtvaardigen, in strijd met de Rousseau-Portalis-doctrine, gerichte aanvallen op bepaalde personen nu als gerechtvaardigd moeten worden geaccepteerd als oorlogshandeling die het recht op de status van krijgsgevangene niet aantasten. Hetzelfde geldt voor acties die worden aangeduid als sabotage maar gezien de voorbereiding en uitvoering binnen de grenzen van de protocollen blijven.

78. In het algemeen zijn de protocollen een grote verbetering. Belangrijk is steeds te beseffen dat het de overwinnaar is die de regels interpreteert en dat de beperking van het oorlogsrecht voor beide partijen reëel en acceptabel moet zijn. Vooral in fase drie moet de nog sterkere, maar verliezende partij, beseffen dat represailles averechts kunnen werken en wreedheid oproepen.

79. *Voor te stellen veranderingen voor het tweede protocol zijn:*

a. *Art. 3.* De strijd begint niet altijd als guerrilla-strijd. De overgang van fase twee naar fase drie zou hierin verwerkt moeten worden, waarbij het overgangsniveau nader gedefinieerd zal moeten worden.

b. *Art. 5.* Dit artikel bevat een algemeen verbod van terrorisme. Dit is te ruim gesteld. Bepaalde acties tegen personen of zaken die bij de aard van de guerrilla horen (zie par. 77) moeten worden geaccepteerd. Wel kunnen beperkingen worden vastgesteld, bijvoorbeeld door het kidnappen van personen voor het verkrijgen van concessies slechts onder bepaalde voorwaarden te rechtvaardigen.

¹⁴⁹⁾ Kalshoven, ontwikkeling, p 247.

¹⁵⁰⁾ Meyrowitz, p 20.

c. *De artt. 15 en 17* verwerpen een gerichte aanval op bepaalde personen. Dit is niet reëel. Ook hier kunnen eventueel beperkingen worden gesteld.

d. *Art. 25* zou in overeenstemming moeten worden gebracht met de omschrijving van het eerste protocol.

e. *Art. 28*. Dit artikel moet eventueel worden aangepast na een verandering van artikel 25.

80. *Verenigde Naties en Rode Kruis*. De discrepantie tussen het recht van New York en dat van Genève veroorzaakt geweld in de zin van Galtung. Dit geweld moet worden weggenomen. De werkwijze van de Verenigde Naties, de stemprocedure, e.d., moeten zodanig worden veranderd dat er geen te grote verwachtingen worden gewekt. Voorstellers van resoluties moeten aan de consequenties van hun stemgedrag worden gehouden. Een commissie van regeringsdeskundigen zou met dat doel. analoog aan de werkwijze van het Internationale Rode Kruis, een herziening van het Handvest moeten voorbereiden. Een klein verschil is niet weg te werken, mag niet worden weggewerkt omdat dat noodzakelijk is voor één van de belangrijkste functies op dit gebied, de rechtsontwikkeling.

VIII. Samenvatting

81. De vraag in hoeverre diegenen die door het volkenrecht gerechtvaardigd geweld toepassen de bescherming van dat volkenrecht kunnen krijgen heeft in de eerste plaats geleid tot een analyse van het geweld. Het structureel geweld is op zijn minst even belangrijk als het persoonlijk. Zodra er sprake is van een gemeenschap is er sprake van beide vormen van geweld. Het structurele geweld beperkt het persoonlijk geweld. Bij een gezonde relatie „bewustmaking” – „inzet sociale mechanismen”, kan het eerste met behulp van sociale mechanismen beneden een acceptabel niveau worden gehouden. Dit niveau wordt bepaald door het algemeen rechtsgevoel. Voor sommigen bestaat er dus wel een zeker geweld (in de zin van Galtung terwijl het buiten diens definitie valt), waartegen verzet mogelijk is. Het hiervoor gebruikte persoonlijk geweld is niet te rechtvaardigen. Wel kan bij de groei van de aanhang dit geweld uiteindelijk voor het recht achteraf gerechtvaardigd worden. Het verzet, gericht op nationale of ideologische doeleinden, wordt voor de rebel zelf door het doel gerechtvaardigd. Hierbij ontstaat gevaar voor de opvatting dat het doel de middelen zou heiligen. Alleen wanneer een grote meerderheid hetzelfde doel nastreeft is het persoonlijk geweld zeker te rechtvaardigen, tenminste binnen de eigen structuur.

82. In de nationale politiek van soevereine staten heeft zich een

agressieverbod ontwikkeld, maar de gemeenschap van staten heeft tengevolge van de onvermijdelijke machtspolitiek geen algemeen aanvaard geweldverbod kunnen ontwikkelen. Er is een visie op de koloniale bevrijdingsstrijd ontstaan en erkend terwijl de eventuele rechtsgevolgen slechts ten dele worden aanvaard buiten de vergaderzalen van de Verenigde Naties. Wel moet worden opgemerkt dat de Veiligheidsraad zich veel gematigder opstelt dan de Algemene Vergadering. Alleen oorlog als middel van nationale politiek in de vorm van collectieve of individuele zelfverdediging en van sancties is te rechtvaardigen.

83. Met als norm het algemeen rechtsbewustzijn ofwel de grootte van de aanhang van het verzet zijn drie fasen ontwikkeld, waarvan de laatste wordt verdeeld naarmate het verzet even sterk is als de repressie. Het onderscheid wordt weergegeven in het volgende schema:

	<i>Eerste fase:</i>	<i>Tweede fase:</i>	<i>Derde fase:</i>	<i>Vierde fase:</i>
1. Geweld te rechtvaardigen?	Nee	Onder omstandigheden	Ja	Ja
2. Aanhang:	Klein	Aan het groeien	Meerderheid	Grote meerderheid
3. Organisatie:	Praktisch onafhankelijke cellen	Zekere coördinatie	Uitgebouwd	Ook buiten de groep controle
4. Nevendoelen van de strijd:	<i>a.</i> Verhogen solidariteitsgevoel. <i>b.</i> Veroorzaken van angst binnen het regressie-apparaat <i>c.</i> Verkrijgen van persoon of object voor het afdwingen van concessies.		<i>a.</i> Intimidatie. <i>b.</i> Bestrafing.	
5. Toepassing strafrecht:	Volledig	Streng sancties kunnen averechts werken	Beperking van doodstraf en min. voorwaarden	Beperkt
6. Bescherming van volkenrecht	Nee	Politiek delict (niet behandeld)	Nauwelijks, wordt behandeld	Ja
7. Basisgebieden:	Nee	Nee	Guerrillazones en kleine basisgebieden	Ja
8. Aanduiding:	Extremisten	Terroristen	Verzetssrijders	Guerrillastrijders

84. Aan het onderscheid wèl of geen krijgsgevangene is nagegaan in hoeverre een combattant wordt beschouwd als een toepasser van gerechtvaardigd geacht geweld. Omdat het oorlogsbeeld van een toekomstige

oorlog niet te voorspellen is en omdat de guerrilla een veel voorkomende vorm is, moet deze mede goed geregeld zijn. Er moeten regels met betrekking tot het gebruik van bepaalde middelen strijdwijzen en de beoordeelingsnormen voor de overwinnaar worden vastgelegd en aanvaard. Deze regels moeten eenvoudig, niet aan onmiddellijke wijziging onderhevig en voor alle partijen aanvaardbaar zijn. Controle en bepaling van de aard van het conflict moeten worden geregeld. De vier Conventies van Genève van 1949 TEZAMEN met de alsnog te verbeteren aanvullende protocollen geven voor de diverse oorlogsbeelden redelijke oplossingen. Op het tweede protocol worden nog enige verbeteringen voorgesteld.

85. Een groot probleem is dat politici bij de Verenigde Naties een soort recht creëren waarvan de rechtsgevolgen niet worden aanvaard.

Hoewel dit onderwerp eigenlijk buiten deze beschouwing valt is er gezien de invloed van dat recht enigszins op ingegaan. De beoefenaars van het oorlogsrecht dienen hierbij zowel het *ius ad bellum* als het *ius in bello* met elkaar in overeenstemming te brengen.

86. Hoewel het geheel buiten de beschouwing valt is de rol van de voorlichting duidelijk naar voren gekomen. Dit is misschien het belangrijkste bij het voorkomen van excessief geweld. Bij voorlichting wordt gedacht aan onderwijs, e.d. maar vooral aan de nieuwsmedia. Deze spelen een rol, zowel bij het creëren van een potentieel realisatieniveau als bij het zinvol maken van terreurdaden.

N.B. Sedert het afsluiten van deze studie zijn wijzigingen in de ontwerpen van de aanvullende protocollen tot stand gekomen. Deze konden niet meer in deze publikatie worden opgenomen. Voor een recente behandeling van deze protocollen kan worden verwezen naar: F. Kalshoven, *Zwijgt het recht als de wapens spreken?*, een uitgave van De Bezige Bij, 1974; geschreven ná de XXIIe Internationale Conferentie van het Rode Kruis te Teheran (november 1973) en vóór de diplomatieke conferentie te Genève (februari/maart 1974).

STRAFRECHTSPRAAK

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Tweede Kamer te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 25 juli 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Luitenant-kolonel E. T. E. de Nijs Bik en kapitein G. H. H. Hes;

Raadsman: Mr. W. J. Goetgeluk.

In het bezit van een illegale radiozendinrichting, waarmede beklaagde in zijn auto op een parkeerplaats radiografisch gezonden heeft.

Verworpen het verweer dat de dagvaarding nietig zou zijn omdat de tenlastelegging niet vermeldt de bestemming van de gebruikte zendinginrichting.

Eveneens verworpen het verweer dat het tenlaste gelegde niet strafbaar is omdat daarin niet vermeld is dat beklaagde niet in het bezit was van een machtiging.

Een week gevangenisstraf voorwaardelijk, proeftijd 2 jaar, en een geldboete.

Bevestigd in hoger beroep (zie sententie achter het vonnis).

(Tel. en Tel. Wet 3-ter)

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM

TWEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen J.C.V., geboren 31 mei 1952, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 29 november 1972, te Schiedam, een radio-, elektrische zendinginrichting, niet zijnde een radiotelegraaf of -telefoon, „al dan niet voor het openbaar verkeer bestemd, aanwezig heeft gehad „in strijd met het bepaalde in de artikelen 2, 50a en b en 71 van het „Radioreglement 1930, zonder een in voormelde artikelen genoemde „machtiging,

„althans, indien terzake van het vorenstaande geen veroordeling mocht „of zou kunnen volgen:

„dat hij op of omstreeks 29 november 1972, te Schiedam, een radio-, telegraaf of -telefoon, niet voor het openbaar verkeer bestemd, heeft „gebruikt, zonder dat de machtiging bij artikel 3, eerste lid van de „Telegraaf- en Telefoonwet 1904 gevorderd:”

Overwegende, dat, namens beklaagde, diens raadsman ter terecht-

zitting heeft aangevoerd, dat de primaire ten laste legging niet vermeldt de bestemming der gebruikte radio-elektrische zendingrichting of het doel van het gebruik ervan; dat dientengevolge dit aan beklagde ten laste gelegde feit — als basis voor het voeren van verweer — onvoldoende feitelijk omschreven zou zijn en dat op deze grond de dagvaarding zou behoren te worden nietig verklaard;

Overwegende, echter, dat in artikel 71 lid 1 van het Radioreglement 1930 wordt verboden ieder aanwezig hebben — ongeacht de bestemming of het doel van het gebruik — van een zendingrichting als in de primaire ten laste legging is omschreven, indien de houder niet in het bezit is van een machtiging als bedoeld in de artikelen 2 en 50 van genoemd Reglement, en dat de door beklagde's raadsman bedoelde feitelijke omstandigheden voor de gelding van het verbod van genoemd artikel 71 lid 1 van geen betekenis zijn;

Overwegende, dat de krijgsraad deswege het aan beklagde primair ten laste gelegde feit voldoende feitelijk omschreven oordeelt en geen termen aanwezig acht tot nietigverklaring der dagvaarding;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 29 november 1972 ben ik met mijn auto, waarin ik een radio-elektrische zendingrichting had ingebouwd, naar Schiedam gereden. In Schiedam heb ik mijn auto onder meer geparkeerd tegenover het café „De Spil”.

Vanuit mijn auto heb ik toen een aantal andere radiostations opgeroepen en sterkerapporten opgevraagd. Ik gebruikte hiervoor de 27 megahertzband, waarbij ik als roepnaam „528 Mobiel” noemde.

Terwijl ik daarmee bezig was, werd ik betraptd door enkele opsporingsambtenaren van de P.T.T.

Ik was toen niet in het bezit van enige machtiging voor gebruik of voorhanden hebben van een radiozendingrichting als voornoemd;

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig procesverbaal nr. P. 29/73, opgemaakt en gesloten te Rotterdam op 27 januari 1973 door Cornelis Moerman en Klaas Eier, beiden opsporingsambtenaar bij de Opsporingsdienst Klandestiene Zenders der P.T.T. te 's-Gravenhage en door Hans Schuitema, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de brigade te Rotterdam, onder meer zakelijk inhoudt:

als relaas van verbalisanten Moerman en Eier:

Op 29 november 1972 bevonden wij ons met een opsporingsauto van de P.T.T. in de gemeente Schiedam. Via de in de auto aanwezige luister- en peilapparatuur beluisterden wij op een frequentie van 27 megahertz een zender die onder de roepnaam „528 Mobiel” enkele testuitzendingen maakte met andere zenders. Op zeker moment konden wij dit zendstation „528 Mobiel” lokaliseren bij het café „De Spil” te Schiedam. Aldaar

aangekomen zagen wij dat in een ter plaatse geparkeerde auto een complete zend- en ontvangerinrichting voor de 27 megahertz was aangebracht. Wij hebben daarop een zich in deze auto bevindende persoon overgebracht naar het politiebureau van Schiedam.

als relaas van verbalisanten:

Voornoemde persoon gaf ons op genaamd te zijn: J.C.V.

als relaas van verbalisant Eier:

Na informatie bij de Centrale Directie der P.T.T. te 's-Gravenhage is mij gebleken, dat aan genoemde V. niet was verleend de machtiging, vereist voor de aanleg, het aanwezig hebben of het gebruiken van een radio-elektrische zendinginrichting, niet zijnde een radiotelegraaf of radiotelefoon, al dan niet voor het openbaar verkeer bestemd;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde primair is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij op 29 november 1972, te Schiedam, een radio-elektrische zendinginrichting, niet zijnde een radiotelegraaf of -telefoon, al dan niet voor het openbaar verkeer bestemd, aanwezig heeft gehad in strijd met het bepaalde in artikel 71 van het Radioreglement 1930, zonder een in voormeld artikel genoemde machtiging”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„een radio-elektrische zendinginrichting, niet zijnde radiotelegraaf of -telefoon, al dan niet voor het openbaar verkeer bestemd, aanwezig hebben in een geval, waarin dit krachtens artikel 3-ter van de Telegraaf- en Telefoonwet 1904 verboden is”,

strafbaar gesteld bij artikel 20, eerste lid, aanhef en sub c, van de Telegraaf- en Telefoonwet 1904;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit, en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat — nu ten aanzien van het primair ten laste gelegde veroordeling zal volgen — een onderzoek naar het subsidiair ten laste gelegde achterwege kan blijven;

Overwegende, dat de Krijgsraad termen aanwezig acht de in beslag genomen voorwerpen, te weten: 1 radio-zendontvanger, merk Skyfon, 2 bevestigingskaarten, 1 mikrofoon en 1 sprietantenne, aan het verkeer te onttrekken;

Overwegende daarbij dat deze voorwerpen met betrekking tot dewelke het feit is begaan, van zodanige aard zijn dat het ongecontroleerde bezit daarvan strijdig is met de wet en het algemeen belang;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de duur van 1 week, voorwaardelijk, proeftijd 2 jaar, en (onvoorwaardelijk) tot betaling van een geldboete van f 250, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van 25 dagen; voorts onttrokkenverklaring aan het verkeer van de in beslag genomen voorwerpen, te weten: 1 radio-zendontvanger, merk Skyfon, 2 bevestigingskaarten, 1 mikrofoon en 1 sprietantenne, met betrekking tot dewelke het feit is begaan — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 23 januari 1974

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, Schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, luitenant-generaal b.d. Van der Veen (plv.) luitenant-generaal b.d. Thijssen (plv.);

Raadsman: Mr. W. J. Welfort.

(*Zie het vonnis hiervóór*)

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal vernietigen en opnieuw rechtdoende, de beklaagde, met vrijspraak van het primair tenlastegelegde, terzake van het subsidiair tenlastegelegde zal veroordelen tot een gevangenisstraf voor de tijd van een week voorwaardelijk, met een proeftijd van twee jaar, en tot betaling van een geldboete van tweehonderdvijftig gulden, subsidiair vijftentwintig dagen hechtenis, met onttrekking aan het verkeer van de inbeslaggenomen apparatuur;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis waarvan hoger beroep niet kan verenigen, zodat dit moet worden vernietigd;

Overwegende, dat aan beklaagde is ten laste gelegd:

. . . (*zie het vonnis — Red.*);

Post alia:

Overwegende, dat het Hof op grond van de inhoud van de bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde primair is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten „dat hij op 29 november 1972, te Schiedam, een radio-elektrische

„zendingrichting, niet zijnde een radiotelegraaf of -telefoon, al dan niet „voor het openbaar verkeer bestemd, aanwezig heeft gehad, zonder een „in artikel 71 van het Radioreglement 1930 genoemde machtiging”;

Overwegende, dat namens beklaagde is aangevoerd dat in het primair ten laste gelegde niet het strafbare feit van artikel 71 van het Radioreglement 1930 is omschreven, nu daarin niet is vervat dat beklaagde niet in het bezit was van een machtiging als bedoeld in artikel 12 van het Radioreglement 1930, doch zulks ten onrechte daar de in de tenlastelegging primair voorkomende woorden „zonder een in voormelde artikelen genoemde machtiging”, terugverwijzen onder meer naar een in artikel 71 van het Radioreglement 1930 genoemde machtiging, waaronder de machtiging bedoeld in artikel 12 van het Radioreglement 1930 is begrepen;

[Volgt: qualificatie en veroordeling conform Krijgsraad — *Red.*].

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 4 oktober 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel H. J. Boersma en luitenant-kolonel Mr. J. H. Gillebaard;

Raadslieden: Mr. C. H. B. Winters en kapitein P. E. de Rooy.

(1) *Doodslag.*

Staande naast het linker voorportier van een auto, waarin het slachtoffer achter het stuur zat, met een pistool een schot door het portierraam op de bestuurder gelost, waardoor die ruit verbrijzelde en daarna nog twee schoten, welke het slachtoffer in de buik troffen, leidende tot darmperforatie en verbrijzeling van de milt, aan welke verwondingen het slachtoffer circa 2 maanden later is bezweken.

Het verweer dat beklaagde wel de wil had om te schieten maar niet om te doden verworpen.

Het verweer dat de dood niet door het schieten maar door de sub-optimale medische behandeling is veroorzaakt, verworpen; de krijgsraad houdt met deze omstandigheid bij de straftoemeting wel rekening.

(2) *Bedreiging met enig misdrijf tegen het leven gericht.*

Een toesnellende getuige toegevoegd: „K. Ik schiet je kapot”, daarbij het pistool op hem richtende, waarbij een schot afging toen de getuige het pistool greep.

Rekening houdende met verminderde toerekeningsvatbaarheid: 3 jaar gevangenisstraf en ontslag uit de militaire dienst zonder ontzetting.

Hoofdstraf in hoger beroep (zie sententie achter het vonnis) verminderd tot 2 jaar en 6 maanden.

(W.M.Sr. art. 23; W.Sr. art. 285, 287)

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE ARNHEM

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen W.H.S., geboren 14 maart 1928, adj.o.o., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„*I. primair:*

„dat hij op of omstreeks 7 oktober 1972, althans in of omstreeks het „tijdvak van 7 oktober 1972 tot 7 december 1972, te 's-Gravenhage, „opzettelijk een persoon, genaamd R.J.V. van het leven heeft beroofd, „hebbende hij op eerstvermelde datum aldaar opzettelijk — staande naast „of vóór, in elk geval zeer dichtbij de stilstaande auto, waarin zich voor- „noemde V. bevond — een met scherpe patronen geladen pistool, gericht „op voornoemde V. en aldus opzettelijk richtend opzettelijk drie (enige) „patronen op voornoemde V. afgevuurd, waardoor drie (enige) kogels „de loop van dit pistool hebben verlaten, welke of enige waarvan voor- „noemde V. toen in de buik hebben getroffen en daarbij levensgevaarlijke „verwondingen (onder meer enige perforaties van de dikke darm en de „dunne darm en het middenrif en/of verbrijzeling van de milt) hebben „veroorzaakt, door welke levensgevaarlijke verwondingen voornoemde „V. omstreeks twee maanden later is overleden,

„of indien het voorgaande niet tot veroordeling van beklaagde zou „kunnen leiden,

„*I. subsidiair:*

„dat hij toen aldaar opzettelijk een persoon, genaamd R.J.V. zwaar „lichamelijk letsel heeft toegebracht, terwijl dit feit de dood van voor- „noemde V. tengevolge heeft gehad, hebbende hij op of omstreeks „7 oktober 1972 aldaar opzettelijk — staande naast of vóór, in elk geval „zeer dichtbij de stilstaande auto, waarin zich voornoemde V. bevond — „een met scherpe patronen geladen pistool gericht op voornoemde V. „en aldus opzettelijk richtend opzettelijk drie (enige) patronen afgevuurd „op voornoemde V., waardoor drie (enige) kogels de loop van dit pistool „hebben verlaten, welke of enige waarvan voornoemde V. toen hebben „getroffen in de buik en daarbij levensgevaarlijke verwondingen hebben „veroorzaakt (onder meer perforaties van de dikke darm en de dunne „darm en het middenrif en/of verbrijzeling van de milt), in elk geval „zwaar lichamenlijk letsel, terwijl deze levensgevaarlijke verwondingen „(voormeld feit) na omstreeks twee maanden de dood van voornoemde V. „tengevolge hebben (heeft) gehad,

„of indien het voorgaande niet tot veroordeling van beklaagde zou „kunnen leiden:

„*I. meer subsidiair:*

„dat hij toen aldaar opzettelijk een persoon, genaamd R.J.V. zwaar „lichamelijk letsel heeft toegebracht, hebbende hij toen aldaar opzette- „lijk — staande naast of vóór, in elk geval zeer dichtbij de stilstaande

„auto, waarin zich voornoemde V. bevond – een met scherpe patronen „geladen pistool gericht op voornoemde V. en aldus opzettelijk richtend „opzettelijk drie (enige) patronen afgevuurd op voornoemde V., waar „door drie (enige) kogels de loop van dit pistool hebben verlaten, welke of „enige waarvan voornoemde V. toen hebben getroffen in de buik en „daarbij levensgevaarlijke verwondingen hebben veroorzaakt (onder meer „perforaties van de dikke darm en de dunne darm en het middenrif en/of „verbrijzeling van de milt), in elk geval zwaar lichamelijk letsel;

„2. hij op of omstreeks 7 oktober 1972 te 's-Gravenhage opzettelijk „J.K. heeft bedreigd met enig misdrijf tegen het leven gericht of met „zware mishandeling, hebbende hij toen aldaar „staande zeer dichtbij „voornoemde K., opzettelijk dreigend een geladen pistool gericht op „voornoemde K., daarbij opzettelijk dreigend roepend of zeggend: „„K., ik schiet je kapot” of woorden van dergelijke aard of strekking „door welke dreigende handelingen en/of woorden voornoemde K. „zich bedreigd kon gevoelen, dat beklagde hem opzettelijk van het „leven zou beroven of opzettelijk zwaar lichamelijk letsel zou toebrengen”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat in de tenlastelegging kennelijk tengevolge van een typfout in *1. primair*, twaalfde regel, *1. subsidiair*, elfde regel en *1. meer subsidiair*, tiende regel, staat vermeld „enige waarvan”, welke fouten de krijgsraad ambtshalve verbetert, zodat in de plaats daarvan telkens worde gelezen: „waarvan enige”, door welke verbeteringen de beklagde in zijn verdediging niet wordt geschaad;

Overwegende, dat de beklagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris, onder meer zakelijk heeft verklaard:

Van 6 op 7 oktober 1972 bekleedde ik de functie van Officier van Piket in het zogenaamde Van Alkemadecomplex te 's-Gravenhage. Ik was bewapend met een pistool. Ik heb uit gewoonte bij de aanvang van mijn dienst een met vijf scherpe patronen gevulde houder in het pistool gedaan; ik had het wapen niet „doorgeladen”, dat wil zeggen ik had niet de slede achteruit getrokken en een patroon in de kamer gebracht. Ik kan mij nog herinneren dat op 6 oktober 1972, tegen 22.00 uur ik de onderofficiersmess van de Frederikkazerne te Den Haag ben binnen gegaan waar op dat moment een personeelsavond werd gehouden, voor het personeel van het KMG. Ik ben om ongeveer 22.30 uur of 22.45 uur weer de mess uitgegaan. Na afloop van een ronde die ik maakte over het terrein van de Frederikkazerne ben ik weer naar binnengegaan in de eerderevermelde mess. Ik schat dat dit kort na 24.00 uur is geweest. De personeelsavond was toen nog in volle gang. Ik herinner me dat ik daar toen aan de bar heb gezeten en dat ik een aantal kennissen, waaronder de mij bekende K. heb gesproken. Ik heb tussen genoemd tijdstip en 7 oktober 1972 ongeveer 03.00 uur, in de mess een aantal glazen 7up-

whiskey gedronken. Ik kan me nog herinneren dat de barbediende R.V. en de eerdergenoemde heer K. mij met zachte drang ertoe brachten de mess te verlaten;

Overwegende, dat *Ronald J. A. van Eldrik*, oud 20 jaar, wonende te 's-Gravenhage, dienstplichtig soldaat, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 6 oktober 1972 was er 's avonds een feest in de onderofficiersmess van de Frederikkazerne te Den Haag. Ik herinner mij dat ik tegen 22.30 of 23.00 uur een in uniform geklede adjudant-onderofficier, die door het schild dat hij droeg kenbaar was als officier van piket, in genoemde mess aan de bar zag zitten. Ik had die adjudant wel eens eerder gezien, maar ik kende hem toen nog niet van naam. Ik weet nu dat het de adjudant W.H.S. was. Ik zag dat de adjudant bewapend was met een pistool. Ik schat dat op 7 oktober 1972 tegen 02.30 uur het feest was afgelopen. Ik zag dat na het vertrek van de gasten de adjudant S. zich nog bij de bar bevond. Ik heb gezien dat K. en V. de adjudant naar buiten brachten. Korte tijd later — het zal toen ongeveer 03.00 uur geweest zijn — gingen V., Cotie Taal, Sylvia Brok, Van der Pol, K. en ikzelf ook naar buiten om naar huis te gaan. Cotie Taal, Van der Pol en ik zouden meedrijden met V. met zijn Fiat 128 personenauto. Bij het naar buiten komen zag ik de adjudant S. buiten staan dicht bij de deur. De auto van V. stond naar mijn schatting ongeveer 50 meter verderop op het parkeerterrein. V. stapte meteen in en ik liep om de voorkant van de auto heen naar het rechterportier. Ik zag toen de adjudant S. in onze richting komen lopen, terwijl hij met zijn rechterhand de pistooltas vasthield en met zijn linkerhand aan de klep daarvan frommelde. De beide meisjes en K. stonden toen naar ik meen bij de achterzijde van de auto. Naar binnen kijkend zag ik door de auto heen de adjudant zijn pistool uit de pistooltas trekken. Zijn gezicht kon ik niet zien. R.V. zat in de auto achter het stuur. Ik zag dat V. het linkerportier opendeed, in de richting van de adjudant. Daardoor ging het licht in de auto aan. Bij dit licht zag ik de adjudant de slede van het pistool naar achteren halen. Ik zag dat het autoportier daarop weer dicht ging. Het was slechts op een ruime kier open geweest. Meteen daarop hoorde ik een schot en zag ik het linkerportier raam versplinteren en ik zag V. naar rechts vallen. Ik sprong opzij in de richting van de voorzijde van de auto en zag dat de adjudant S. nog twee keer met zijn pistool door het linkerportier raam naar binnen schoot. De adjudant stond op dat moment vlak links naast de auto. Hij stond rechtop met het pistool in zijn rechterhand, gericht op het linkerportier raam;

Overwegende, dat *Sylvia Maria Wilhelmina Jacoba Brok*, oud 22 jaar, wonende te 's-Gravenhage, Mappelrade 153, typiste, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 6 oktober 1972 werd er 's avonds een feestje gegeven in de Frederik-kazerne in de onderofficiersmess in 's-Gravenhage. Ik heb in de loop van de avond daar een in uniform geklede adjudant zien zitten, die het schild droeg van Officier van Kazerne Piket en die bewapend was met een pistool. Ik kende die adjudant wel van gezicht maar niet van naam. Ik weet nu dat het de adjudant W.H.S. was. Op 7 oktober 1972 om ongeveer 02.30 uur was het feestje afgelopen. Kort nadat de adjudant naar buiten was gebracht ben ik ook zelf naar buiten gegaan in gezelschap van V., van Eldrik, mijn vriendin Cotie Taal en meneer K.; Ronald van Eldrik en R.V. liepen voorop naar de auto van laatstgenoemde. Ik heb wel gezien dat wij bij het naar buitenkomen de adjudant S. passeerden, die toen buiten dicht bij de deur stond. De beide Ronalds liepen een eind voor ons uit, daarna kwamen Cotie Taal en ik. Terwijl wij zo onderweg waren naar de auto van V., die een vijftigtal meter verderop op het kazernerterrein stond geparkeerd, werden mijn vriendin en ik gepasseerd door de adjudant S. Hij liep achter V. en Van Eldrik aan. Ik ben met mijn vriendin vrijwel gelijk met de adjudant bij de auto van V. aangekomen. Dit moet zijn geweest om een uur of drie op 7 oktober 1972. Toen wij bij de auto arriveerden zat V. al op de bestuurdersplaats. Ik herinner mij wel dat ik, gebukt staande, door een van de rechterportierramen van de auto naar binnen heb gekeken. Ik zag door de auto heen een stuk van het lichaam van de adjudant S. die op dat moment dicht naast het linkerportier raam van de auto moet hebben gestaan. Ik zag in ieder geval zijn pistooltas. Ik zag de adjudant met een van zijn handen het pistool uit de tas halen en ik zag meteen daarop de adjudant schieten. Ik zag gelijk met het schot de hand, waarin de adjudant het pistool had, naar boven slaan. De loop van het pistool was toen kort voor het raam van het linkervoorportier van de auto en naar binnen gericht in de richting van R.V., die op de bestuurdersplaats achter het stuur zat. Onmiddellijk na het schot zag ik het betrokken portier raam verbrijzelen en er uit vallen. Ik hoorde nog twee schoten kort na elkaar vallen;

Overwegende. dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. P. 217/72, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 30 november 1972 gedagtekend en ondertekend door Wouter van Gammeren, adjudant-onderofficier der Koninklijke Marechaussee, commandant van de afdeling justitie van de brigade 's-Gravenhage, 1e verbalisant, en Jozef Maria Hubertus van Schaik, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, 2e verbalisant, behorende tot bovengenoemde brigade 's-Gravenhage, zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van:

R.V.:

Op 6 oktober 1972 ben ik in de avonduren werkzaam geweest als barbediende in de onderofficiersmess in de Frederikkazerne te 's-Gravenhage. Dit feest duurde tot 02.00 uur op 7 oktober 1972, Daarna heb ik met nog andere mensen de boel opgeruimd. Op 7 oktober 1972, omstreeks

03.30 uur, ging ik met die andere mensen naar mijn auto die buiten op de parkeerplaats stond. Hierbij was ook de mij bekende J.K. en de mij bekende adjudant S. Toen ik achter het stuur van mijn auto zat zag ik dat adjudant S. vlak bij het linkervoorportier van mijn auto stond. Ik zag dat hij een pistool in zijn rechterhand hield en dat hij de loop van dit pistool op mij richtte. Ik zag zelfs dat hij op mij schoot en ik voelde dat ik door een kogel in mijn lichaam werd geraakt. Ik voelde dat ik door meer dan één kogel in mijn lichaam werd geraakt;

Overwegende, dat een ten processe aanwezige proces-verbaal nr P. 188/72, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 23 oktober 1972 gedagtekend en ondertekend door Jacobus Johannes van der Heyden, wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, 1e verbalisant en Jozef Maria Hubertus van Schaik, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, 2e verbalisant, beiden behorende tot de brigade 's-Gravenhage, zakelijk onder meer inhoudt als relaas van verbalisanten:

Op 7 oktober 1972 hebben wij, verbalisanten, op het kazernecomplex, Van Alkemadelaan, te 's-Gravenhage, het volgende gezien en waargenomen: Op de parkeerplaats naast gebouw 147 op de Frederikkazerne stond een personenauto, merk Fiat. Het linkerportierraam van die auto was verbrijzeld en het interieur van de auto lag bezaaid met glassplinters. Op de grond ter hoogte van het linkerachterwiel van genoemde auto lagen drie patroonhulzen (pistool) en ter hoogte van het linkerportier lag een patroon, kaliber 9 mm voor pistool. In de zitting van de stoel rechts vóór in de auto, zaten twee gaten, vermoedelijk afkomstig van pistoolschoten. Op het bureau van de wachtcommandant lag een pistool, merk Browning FN, kaliber 9 mm, nummer KL 38811. In het half gesloten wapen bevond zich een huls en een lege patroonhouder. De wachtcommandant deelde ons mede, dat dit wapen hem kort na de schietpartij was overhandigd door een persoon die zich geheel overstuur bij hem had gevoegd.

Op 10 oktober 1972 te 10.00 uur hebben wij, verbalisanten, ons begeven naar het ziekenhuis Leyenburg te 's-Gravenhage. Aldaar hadden wij een gesprek met dokter H. van Slooten, chirurg van genoemd ziekenhuis, die ons verklaarde dat hij op 7 oktober 1972 omstreeks 03.30 uur eerste hulp had verleend aan R.V. Genoemde arts overhandigde ons een kogel die hij op genoemde datum en tijdstip had aangetroffen in het lichaam van R.V. Vervolgens hebben wij, verbalisanten, op 10 oktober 1972 de auto van het slachtoffer R.V. onderzocht. Wij, verbalisanten, troffen in genoemde auto één kogel aan in de zitting van de stoel rechts vóór in die auto. De andere kogel troffen wij aan onder deze zitting tussen bodemplaat en vloerbedekking;

Overwegende, dat J.K., oud 43 jaar, wonende te 's-Gravenhage, Riouwstraat 141, ambtenaar, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

In een korte worsteling gelukte het mij, op 7 oktober 1972, het pistool van de adjudant S. los te rukken van het draagkoord. Ik ben met het pistool naar de wachtcommandant gelopen van de Alexanderkazerne;

Overwegende, dat ten processe aanwezig is een op algemene eed als vast gerechtelijk deskundige opgemaakt en op 16 november 1972 ondertekend rapport van C. van Brakel, verbonden aan het Gerechtelijk Laboratorium van het Ministerie van Justitie te Rijswijk, houdende als verklaring van genoemde deskundige:

Op 18 oktober 1972 ontving ik een schrijven van de commandant, afdeling Justitie der Koninklijke Marechaussee, brigade 's-Gravenhage, gedateerd 18 oktober 1972, met als bijlagen:

- a. een pistool merk Browning HP no. KL 38811;
- b. drie kogels;
- c. vier hulzen;
- d. vijf patronen.

Namens de Auditeur-Militair bij de Arrondissementskrijgsraad te Arnhem, werd verzocht te onderzoeken of de onder *b* genoemde kogels afkomstig zijn van patronen, die verschoten zijn met het pistool merk Browning HP no. KL 38811.

Onderzoek van de kogels.

De onder *b* genoemde kogels zijn afkomstig van pistoolpatronen kaliber 9 mm Para. In de omtrek van de kogelmantels bevinden zich zes naar rechts gerichte groeven, die veroorzaakt zijn door zes naar rechts draaiende velden in de loop van het voor het afvuren gebezigde wapen. Het onder *a* genoemde pistool is bestemd en geschikt voor het verschieten van patronen kaliber 9 mm Para. In de loop van dit wapen bevinden zich zes naar rechts draaiende velden.

Ten behoeve van een vergelijkend onderzoek zijn met dit pistool een aantal proefschoten gelost, waarbij onder andere gebruik werd gemaakt van twee der onder *d* genoemde patronen.

In de van deze proefschoten afkomstige kogels bevinden zich zes naar rechts gerichte groeven.

In de groeven van zowel de onder *b* genoemde kogels als de proefkogels bevinden zich kraslijnen, die veroorzaakt zijn door kleine oneffenheden in de loop van het voor het afvuren gebezigde wapen.

De kraslijnen in de groeven van de proefkogels zijn kenmerkend als zijnde veroorzaakt door kleine oneffenheden in de velden van de loop van het onder *a* genoemde pistool.

Een vergelijkend onderzoek tussen de kraslijnen in de onder *b* genoemde kogels en de proefkogels heeft uitgewezen, dat deze kraslijnen een aansluiting vormen.

Konklusie.

De onder *b* genoemde kogels zijn afkomstig van patronen, die verschoten zijn met het pistool merk Browning HP no. KL 38811;

Overwegende, dat ten processe aanwezig is een schrijven, gedagtekend op 15 november 1972 en ondertekend door Dr. J. D. Bom, als chirurg verbonden aan het ziekenhuis Leyenburg te 's-Gravenhage, houdende onder meer als verklaring van genoemde geneeskundige:

Bij opname op 7 oktober 1972 had de Heer V. een doorschotopening door de linker bovenarm, ogenschijnlijk zonder belangrijk letsel, drie openingen links in de flank dorsaal en drie openingen rechts in de flank ventraal. Patiënt had een zeer pijnlijke gespannen buik zodat hij met spoed werd geopereerd.

Bij openen van de buik zat er vrij veel bloed in de buik. Tevens zat er ontlasting + voedselresten. In de dikkedarm zaten 4 gaten, 2 kleine en 2 grotere. In de eerste 50 cm van de dunnedarm zaten meerdere perforatie-openingen. De milt was eveneens door de kogels (1) geraakt evenals het middenrif.

Of patiënt door 3 of door 4 kogels geraakt is, kunnen wij niet met zekerheid zeggen. Niet onwaarschijnlijk is dat het schot door de arm, daarna door de buik is gegaan, zodat hij in totaal door 3 kogels is geraakt. Wij kunnen stellen dat alle drie de kogels die door de borst en de buik zijn gegaan, ernstig lichamelijk letsel hebben veroorzaakt;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. P. 226/72, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 12 december 1972 gedagtekend en ondertekend door Abraham Marinis de Mol, opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee, 1e verbalisant en Jozef Maria Hubertus van Schaik, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, 2e verbalisant, beiden behorende tot de brigade 's-Gravenhage, zakelijk onder meer inhoudt als relaas van verbalisant Van Schaik:

Op woensdag 6 december 1972 omstreeks 13.00 uur deelde dokter H. W. Oostveen, als assistent-chirurg verbonden aan het Leijenburg ziekenhuis te 's-Gravenhage, telefonisch aan de waarnemend commandant van de afdeling Justitie mede, dat de op 7 oktober 1972 met schotwonden opgenomen barkeeper R.J.V., tijdens een operatie was overleden.

In aansluiting daarop heb ik mij onmiddellijk begeven naar het Leijenburg ziekenhuis te 's-Gravenhage. Aldaar had ik een onderhoud met dokter Oostveen. Die kon bevestigen dat V. gedurende de operatie was bezweken;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. P. 221/72, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 6 december 1972 gedagtekend en ondertekend door Abraham Marinis de Mol, opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee, en Jozef Maria Hubertus van Schaik, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, beiden behorende tot de brigade 's-Gravenhage, zakelijk onder meer inhoudt:

als relaas van Abraham Marinis de Mol:

Op 6 december 1972 te 16.10 uur, heb ik inbeslaggenomen ten dienste van de Justitie een lijk van het mannelijk geslacht, zijnde het lijk van een

persoon, die vermoedelijk tengevolge van misdrijf is overleden. Ik, opperwachtmeester De Mol, herkende dit lijk als te zijn het lichaam van R.V., geboren te 's-Gravenhage op 6 maart 1945, in leven van beroep Rijksambtenaar (barkeeper), laatst gewoond hebbende te 's-Gravenhage, Oudemansstraat 307;

als relaas van Jozef Maria Hubertus van Schaik:

Op 6 december 1972 te 16.10 uur was ik aanwezig bij de inbeslagneming van het in dit proces-verbaal genoemde lijk door opperwachtmeester A. M. de Mol. Ik, wachtmeester Van Schaik, herkende dit lijk als te zijn het lichaam van: R.V., geboren te 's-Gravenhage op 6 maart 1945, in leven van beroep Rijksambtenaar (barkeeper), laatst gewoond hebbende te 's-Gravenhage, Oudemansstraat 307;

Overwegende, dat ten processe aanwezig is een sectierapport, opgemaakt op 15 december 1972 en ondertekend door Dr. J. Zeldenrust, arts en patholoog-anatoom, houdende als verklaring van deze deskundige:

Op 7 december 1972 heeft ondergetekende, Dr. Jan Zeldenrust, als beëdigd deskundige, in het ziekenhuis Leyenburg te 's-Gravenhage, de uit- en inwendige schouwing verricht van het lijk van R.J.V., geboren te 's-Gravenhage op 6 maart 1945, gewoond hebbende te 's-Gravenhage, en overleden te 's-Gravenhage op 6 december 1972, ten einde na te gaan de oorzaak van diens dood en hetgeen verder van belang mocht blijken. Het lijk van R.J.V. voornoemd, werd mij, deskundige, aangewezen en daarna overhandigd door A. M. de Mol, opperwachtmeester van de Koninklijke Marechaussee, brigade 's-Gravenhage.

Uitwendige Schouwing.

Onder de linker flank, boven de ribbenboog, was een gesneden wond van ongeveer 4 cm.; in het voorste gedeelte was een diepe gaande ronde perforatie. Iets lager en iets meer rugwaarts was een klein rond litteken. Boven de gesneden wond was — 7 cm. onder de oksel — een klein litteken. In de rechter flank waren twee genezen, ongeveer ronde huidwonden: één boven de rechter ribbenboog, de andere wat meer naar rugwaarts en wat lager.

De buik toonde beiderzijds onder de ribbenboog een ruim guldenrote perforatie; uit de linker hing een „weefselprop,” met hechtingen vastgemaakt; de rechter toonde grauwood weefsel waarop veel etter. In het midden van de voorste buikwand was een overlangse genezen operatiewond waarin, boven de navel, een scherprandige perforatie. Gebleken is dat er een afgekapselde etterige ontsteking was van het onderste deel van de buikholte; het z.g. kleine bekken, waar zich een halve liter etter bevond; ten tweede was er een etterophoping tussen de lever en de dikke darm; ten derde bleek er een grote etterophoping te zijn tussen het door ontsteking verdikte linker longvlies en het borstvlies.

De genoemde ontstekingshaarden, welke allen als verwikkelingen van de op 7 oktober 1972 opgelopen schotverwondingen kunnen worden

beschouwd en het langere tijd bestaan hebben van deze ontstekingsachtige verwickelingen kunnen tot de slechte algemene toestand hebben geleid. Een en ander kan ook verklaren het – plotselinge – intreden van de dood. Uit de gebleken afwijkingen bij de sectie, alsmede uit het aantreffen van (ten dele) genezen perforaties van de huid (door afgevuurde kogels) kan worden afgeleid dat V. door drie afgevuurde kogels was getroffen.

De twee kogels welke het bovenste deel van de buik, meer of minder overdwars, hadden geperforeerd, hadden letsels veroorzaakt welke als zwaar lichamelijk letsel kunnen worden beschouwd.

De derde kogel had de linker bovenarm doorboord; deze schotverwonding was genezen.

Conclusie.

R.J.V., oud 27 jaren, is overleden ten gevolge van het oplopen van schotverwondingen, in hoofdzaak van buikingewanden, aan ontstekingsachtige verwickelingen;

Overwegende, dat Jan K., oud 43 jaar, wonende te 's-Gravenhage, ambtenaar, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 6 oktober 1972 werd er 's avonds een feest gehouden in de onder-officiersmess van de Frederikkazerne in 's-Gravenhage. Ik ben bij dat feest aanwezig geweest. Om ongeveer 02.00 uur, 7 oktober 1972, waren de gasten vertrokken. Toen om ongeveer 03.15 uur de adjudant S. nog geen aanstalten wilde maken om de mess te verlaten, ondanks ons dringend verzoek, hebben R.V. en ik hem ieder bij een van zijn armen gepakt en hem als het ware met zachte drang naar buiten gebracht. Kort daarop hebben ook wij de mess verlaten om naar huis te gaan. Ik heb gezien dat wij de adjudant S. passeerden die toen dicht bij de uitgang van de mess stond. Ik lette verder niet op de adjudant, tot het moment dat ik bij de auto van V. die ik zag staan, hoorde schieten. Ik zag toen de adjudant S. naast de auto van V. staan, ter hoogte van het linkervoorportier. Ik keek de adjudant tegen de linkerzijde van het lichaam. Hij stond vlak naast het genoemde portier met zijn gezicht in de richting daarvan. Op het moment dat ik bovengenoemd schot hoorde schat ik dat ik nog een meter of zes van de auto was verwijderd. Meteen na het bovenvermelde schot hoorde ik nog twee keer schieten en nu zag ik ook twee vuurstralen kennelijk afkomstig van een vuurwapen dat de adjudant in zijn hand had. De richting van de vuurstralen was naar binnen in de auto, ter hoogte van het raam in het linkervoorportier. Ik liep door in de richting van de adjudant en ik zag toen dat hij zich in mijn richting draaide en dat hij een pistool in zijn rechterhand hield met de loop op mij gericht. Toen ik naar hem toe bleef lopen zag ik dat de adjudant een paar stappen achteruit deed in de richting van de achterzijde van de auto. Ik zag dat hij het pistool dreigend op mij gericht bleef houden en ik hoorde dat hij duidelijk

verstaanbaar zei: „K. ik schiet je kapot”. Ik was op dat moment vlak voor hem. Gezien datgene dat ik kort tevoren al had zien gebeuren, nam ik deze bedreiging uiteraard serieus en ik voelde mij derhalve duidelijk bedreigd door de adjudant. Om te voorkomen dat de adjudant mij met een pistoolschot zou raken — als hij zou schieten kon hij mij gezien de korte afstand waarmee ik voor hem stond, vrijwel niet missen — greep ik naar de rechterhand van de adjudant waarin hij het pistool had. Vrijwel gelijk hoorde ik een schot afgaan. Ik werd niet geraakt;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. P. 210/72, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 20 november 1972 gedagtekend en ondertekend door Wouter van Gammeren, adjudant-onderofficier der Koninklijke Marechaussee, commandant van de afdeling justitie van de brigade 's-Gravenhage der Koninklijke Marechaussee, 1e verbalisant, Jacobus Johannes van der Heyden, wachmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, thans ingedeeld bij de brigade Clingendaal der Koninklijke Marechaussee, 2e verbalisant en Jozef Maria Hubertus van Schaik, wachmeester der Koninklijke Marechaussee, ingedeeld bij de afdeling justitie van de brigade 's-Gravenhage, 3e verbalisant, zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van:

Marinus Simon Smit:

Ik zag op 7 oktober 1972 dat de heer K. met zijn rug naar de auto van V. stond gekeerd, terwijl ik ook zag dat adjudant S. met zijn gelaat naar de heer K. stond gekeerd, terwijl hij een pistool in zijn rechterhand hield. De afstand tussen de heer K. en adjudant S. schat ik op minder dan één meter. Ik zag dat de heer K. in de richting van het pistool van adjudant S. greep en vrijwel op datzelfde moment hoorde ik een schot afgaan;

Overwegende, dat de raadsman met betrekking tot het sub 1 primair tenlastegelegde heeft aangevoerd dat beklagdes opzet op het schieten wèl doch de opzet op de levensberoving niet bewezen zou zijn;

Overwegende, dat de krijgsraad dit verweer verwierpt, van oordeel zijnde dat uit de omstandigheid dat beklagde opzettelijk heeft geschoten en wel — zoals uit de bewijsmiddelen is komen vast te staan — tot drie-maal toe met een 9 mm pistool, van zéér korte afstand op het lichaam van R.V., kan worden afgeleid dat beklagde heeft moeten weten dat de dood van V. het waarschijnlijke gevolg daarvan zou zijn, derhalve dat hij die dood als waarschijnlijk gevolg heeft gewild;

Overwegende, dat door de raadsman voorts is aangevoerd dat geen causaal verband zou bestaan tussen het schieten en de later ingetreden dood, c.q. dat dat verband twijfelachtig zou zijn, nu een ten processe aanwezig deskundigenrapport, gedagtekend op 24 augustus 1973 en ondertekend door de als zodanig op 24 mei 1973 opgeroepen en beëdigde deskundigen Professor Dr. W. H. Brummelkamp en Dr. H. Kluvers, inhoudt als bevinding van genoemde deskundigen, dat bij de medische

hulp aan R.J.V. op essentiële punten is afgeweken van de gebruikelijke redelijkerwijze te verwachten bijstand, welk rapport wordt bevestigd door ter terechtzitting afgelegde verklaringen als getuige-deskundige van bovengenoemde personen, welke verklaringen onder meer inhouden dat bij de medische hulp aan R.J.V. fouten zijn gemaakt, waarvan met name het nalaten van drainage van de buikverwondingen als kunstfout is aan te merken, en waarin tevens is gesteld dat de overlevingskansen van V. aanmerkelijk groter zouden zijn geweest wanneer die fouten niet waren gemaakt;

Overwegende, dat de krijgsraad ook dit verweer verwerpt, van oordeel zijnde dat de aansprakelijkheid van beklaagde voor de dood van V. niet wordt opgeheven doordat — zoals in casu inderdaad door voormelde getuige/deskundigen aan de krijgsraad aannemelijk is gemaakt — bij de geboden medische hulp aan het slachtoffer is afgeweken van de gebruikelijke, redelijkerwijze te verwachten bijstand;

dat immers niet is vereist dat de verwijtbare gedraging van de dader de enige gedraging moet zijn waaraan het gewraakte gevolg te wijten is;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft, en het genoemde schrijven van Dr. J. D. Bom slechts gebezigd in verband met de andere bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen aan beklaagde sub 1-primair en sub 2 is tenlastegelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„1. dat hij op 7 oktober 1972 te 's-Gravenhage, opzettelijk een per-,soon, genaamd R.J.V. van het leven heeft beroofd, hebbende hij op „die datum aldaar opzettelijk — staande naast of vóór, in elk geval zeer „dicht bij de stilstaande auto, waarin zich voornoemde V. bevond — „een met scherpe patronen geladen pistool, gericht op voornoemde V. „en aldus opzettelijk richtend opzettelijk drie patronen op voornoemde V. „afgevuurd, waardoor drie kogels de loop van dit pistool hebben ver-,laten, waarvan enige voornoemde V. toen in de buik hebben getroffen „en daarbij levensgevaarlijke verwondingen (onder meer enige perforaties „van de dikke darm en de dunne darm en het middenrif en/of verbrij-,zeling van de milt) hebben veroorzaakt, door welke levensgevaarlijke „verwondingen voornoemde V. omstreeks twee maanden later is over-,leden;

„2. dat hij op 7 oktober 1972 te 's-Gravenhage opzettelijk J.K. heeft „bedreigd met enig misdrijf tegen het leven gericht, hebbende hij toen „aldaar, staande zeer dicht bij voornoemde K., opzettelijk dreigend een „geladen pistool gericht op voornoemde K., daarbij opzettelijk dreigend „roepend of zeggend: „K., ik schiet je kapot”, of woorden van dergelijke „aard of strekking, door welke dreigende handelingen en woorden voor-,noemde K. zich bedreigd kon gevoelen, dat beklaagde hem opzettelijk

„van het leven zou beroven”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. *Doodslag*,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 287 van het Wetboek van Strafrecht;

2. *Bedreiging met enig misdrijf tegen het leven gericht*, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 285, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende dat — nu ten aanzien van het sub 1-primair tenlastegelegde veroordeling zal volgen — een onderzoek naar het aldaar subsidiair en meer-subidiair tenlastegelegde achterwege kan blijven;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde echter gebleken van feiten en omstandigheden die zijn strafbaarheid verminderen;

Overwegende, dat de krijgsraad te dien aanzien rekening houdt met de inhoud van een ten processe aanwezig, omtrent beklagde onder dagtekening van 8 maart 1973 opgemaakt psychiatrisch rapport van Kolonel-arts. C. J. A. Somers, Hoofd van de Sectie Geestelijke Gezondheidszorg, Inspectie Geneeskundige Dienst Koninklijke Landmacht, waarvan de conclusie luidt, dat beklagde ten tijde van het plegen van de tenlastegelegde feiten leed aan een totale desintegratie welke aanleiding gaf tot een explosie van agressie waarbij hij, vergeleken met de gemiddeld normale volwassene, slechts in verminderde mate zijn wil in vrijheid heeft kunnen bepalen, welke conclusie de krijgsraad overneemt en tot de zijne maakt;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende echter daaromtrent dat, waar de krijgsraad met betrekking tot de causaliteitsvraag heeft gesteld, dat de aansprakelijkheid van beklagde door een latere inadaequate medische behandeling niet is opgeheven, dit uitsluitend de kwalificatie van het misdrijf betreft;

dat daaraan naar het oordeel van de krijgsraad niet afdoet dat met betrekking tot de strafmaat van beklagde aan deze omstandigheid niet mag worden voorbijgegaan en dat deze dan ook als strafverminderend dient te worden aangemerkt;

Overwegende, dat de krijgsraad de beklagde op grond van de begane misdrijven ongeschikt acht in de militaire stand te blijven, doch niet zodanig dat hij van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen behoort te worden ontzet;

Overwegende, dat de beklagde zich sedert 7 oktober 1972 in voorlopig arrest bevindt, welk arrest naar het oordeel van de krijgsraad bij de uit-

voering van de hem op te leggen gevangenisstraf in mindering behoort te worden gebracht;

Overwegende, dat zich bij de processtukken bevindt een kennisgeving van inbeslagneming nr. P. 210/1972, inhoudende, dat op 2 november 1972 te 's-Gravenhage uit handen van C. W. M. Suykerbuyk is inbeslaggenomen door J. M. H. van Schaik, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee van de brigade 's-Gravenhage: een bekleedingshoes van een stoel uit de auto van R.V.;

Overwegende, dat zich bij de processtukken bevindt een kennisgeving van inbeslagneming nr. P. 188/1972, inhoudende, dat op 10 oktober 1972 te 's-Gravenhage uit handen van J. Keasberry, sergeant-majoor-beheerder der Kazernecomplex van Alkenadelaan te 's-Gravenhage is inbeslaggenomen door J. J. van der Heyden:

1 pistool, merk Browning FN, kaliber 9 mm, nr KL 38811;

2 patroonhouders;

1 pistooltas;

1 pistoolkoord;

1 koppel, legergroen,

welke goederen toebehoren aan de Staat der Nederlanden;

Overwegende, dat uit eerdergenoemd proces-verbaal nr. P. 188/1972 blijkt, dat op 7 en 10 oktober 1972 door verbalisanten J. J. van der Heyden en J. M. H. van Schaik, vier patroonhulzen, één patroon, kaliber 9 mm en drie kogels, kaliber 9 mm, zijn inbeslaggenomen;

Overwegende, dat de krijgsraad aanwezig acht om de inbeslaggenomen vier patroonhulzen, één patroon en drie kogels aan het verkeer te onttrekken, van oordeel zijnde dat deze onderdelen van munitie, met betrekking tot welke het sub 1 bewezenverklaarde feit is begaan, van zodanige aard zijn, dat het ongecontroleerde bezit ervan strijdig is met de wet;

[Volgt veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van 3 jaar, met bepaling, dat de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde gevangenisstraf geheel in mindering zal worden gebracht, te weten vanaf 7 oktober 1972; ontslag uit de militaire dienst, zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen; onttrokken-verklaring aan het verkeer van de inbeslaggenomen vier hulzen, één patroon en drie kogels kaliber 9 mm; gelast, dat de inbeslaggenomen, nog niet teruggegeven voorwerpen, te weten, het pistool nr KL 38811 met toebehoren en de koppel zullen worden teruggegeven aan de Staat der Nederlanden, in deze vertegenwoordigd door Korpscommandant Staf Chef Generale Staf tevens Bevelhebber der Landstrijdkrachten te 's-Gravenhage; gelast dat de inbeslaggenomen, nog niet teruggegeven bekleedingshoes, zal worden teruggegeven aan C. W. M. Suykerbuyk, Oudemanstraat 307 te 's-Gravenhage — Red.].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 23 januari 1974

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, Schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, luitenant-generaal b.d. Van der Veen (plv.), luitenant-generaal b.d. Thijssen (plv.);
Raadsliden: Mr. C. H. B. Winters en kapitein P. E. de Rooij.

(zie het vonnis hiervóór)

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis waarvan hoger beroep niet kan verenigen, zodat dit moet worden vernietigd;

Overwegende, dat aan beklagde is ten laste gelegd: . . . (enz., zie vonnis — Red.);

Overwegende, dat in de tenlastelegging kennelijk tengevolge van een typfout in het gestelde onder 1. primair, onder 1. subsidiair en onder 1. meer subsidiair telkens staat vermeld „enige waarvan”, welke fouten het Hof ambtshalve verbetert, zodat in de plaats daarvan telkens worde gelezen „waarvan enige”, terwijl voorts kennelijk tengevolge van een typfout voor het onder 2. in de tenlastelegging gestelde is weggevallen het woord „dat”, zodat het Hof de tenlastelegging in dier voege leest, wordende beklagde door deze verbetering in zijn verdediging niet geschaad;

Overwegende, dat het Hof uit het vonnis waarvan hoger beroep overneemt de overwegingen inhoudende de bewijsmiddelen;

Overwegende, dat namens beklagde met betrekking tot het sub 1. primair tenlastegelegde is aangevoerd, dat beklagdes opzet op het schieten wèl doch de opzet op de levensberoving niet bewezen zou zijn;

Overwegende, dat dit verweer wordt verworpen, omdat het Hof de opzet van beklagde om V. van het leven te beroven hierin gelegen acht, dat beklagde op V. heeft geschoten met een met scherpe patronen geladen 9 mm. pistool, van welk wapen hij als militair uiteraard de gevaarlijke werking kende en waarvan hij zich, blijkens zijn mondelinge gedane bedreiging van K., ook in de onderhavige situatie bewust was, dat hij van zeer korte afstand drie schoten heeft afgevuurd op het lichaam van V. en dat hij het pistool zo gericht heeft gehouden dat V. in diens buik werd getroffen en levensgevaarlijke verwondingen van zijn ingewanden — als bewezen verklaard — heeft bekomen, uit al hetwelk het Hof afleidt, dat beklagde V. naar het leven stond;

Overwegende, dat voorts is aangevoerd dat er geen causaal verband

zou bestaan tussen het schieten en de later ingetreden dood, althans dat dit verband twijfelachtig zou zijn, nu een ten processe aanwezig deskundigenrapport dd. 24 augustus 1973 ondertekend door de deskundigen prof. dr. W. H. Brummelkamp en dr. H. Kluvers, onder meer inhoudt als bevinding van genoemde deskundigen, dat bij de medische hulp aan R.J.V. op essentiële punten zou zijn afgeweken van de gebruikelijke redelijkerwijze te verwachten bijstand, welk rapport wordt bevestigd door de ten processe afgelegde verklaringen van genoemde personen als getuige-deskundige, welke verklaringen onder meer inhouden, dat bij de medische hulp aan V. fouten zijn gemaakt, waarvan met name het nalaten van drainage van de buikverwondingen naar hun oordeel als kunstfout is aan te merken, en waarin tevens is gesteld dat de overlevingskansen van V. aanmerkelijk groter zouden zijn geweest wanneer die fouten niet waren gemaakt;

Overwegende, dat evenwel in het midden kan blijven of de medische behandeling welke V. heeft ondergaan om het intreden van de dood tengevolge van de door beklaagde veroorzaakte verwondingen te voorkomen, niet optimaal zou zijn geweest, omdat ook in dat geval de aansprakelijkheid van beklaagde voor de dood van V. hierdoor niet wordt opgeheven;

Overwegende, (*bewezenverklaring en qualificatie conform vonnis — Red.*);

Post alia:

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde echter gebleken van feiten en omstandigheden die zijn strafbaarheid verminderen;

Overwegende, dat het Hof te dien aanzien rekening houdt met de inhoud van een ten processe aanwezig, omtrent beklaagde onder dagtekening van 8 maart 1973 opgemaakt psychiatrisch rapport van Kolonel-arts C. J. A. Somers, Hoofd van de Sectie Geestelijke Gezondheidszorg, Inspectie Geneeskundige Dienst Koninklijke Landmacht, waarvan de conclusie luidt, dat beklaagde ten tijde van het plegen van de telastegelegde feiten leed aan een totale desintegratie welke aanleiding gaf tot een explosie van agressie waarbij hij, vergeleken met de gemiddeld normale volwassene, slechts in verminderde mate zijn wil in vrijheid heeft kunnen bepalen, welke conclusie het Hof overneemt en tot de zijne maakt;

Overwegende, dat het Hof na te melden hoofd- en bijkomende straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders, daarbij in het bijzonder bij de bepaling van na te melden gevangenisstraf rekening houdende met de gevolgen die de bijkomende straf van ontslag uit de militaire dienst heeft voor beklaagde en zijn gezin;

Overwegende, dat het Hof de beklaagde op grond van de begane misdrijven ongeschikt acht in de militaire stand te blijven, doch niet zodanig dat hij voor de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen be-

hoort te worden ontzet;

Overwegende, dat de beklaagde zich sedert 7 oktober 1972 in voorlopig arrest bevindt;

Overwegende: ... (*inzake in beslag genomen voorwerpen conform vonnis — Red.*);

[Volgt: veroordeling en teruggaaf conform vonnis, doch hoofdstraf 2 jaar en 6 maanden gevangenisstraf — *Red.*].

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Centrale Raad van Beroep

5 juli 1973

(A.M.P. 1972/53)

Voorzitter: Mr. A. Blom; *Leden:* Mr. H. D. Vlesch Dubois en Mr. A. G. van Galen.

(Wet van 4 november 1950, Stb. K 479)

Als bijna 14-jarige jongen was gedaagde in juni 1945 door de ontplofing van een landmijn ernstig gewond geraakt, toen hij aan twee leden van de B.S. de plek had aangewezen waar hij een dag tevoren landmijnen had aangetroffen.

Een verzoek om toekenning van een militair invaliditeitspensioen krachtens de Wet van 4 november 1950, Stb. K 479, werd afgewezen. Art. 2 van die wet spreekt over tewerkgestelde burgerwerkkrachten, wier diensten ten behoeve van de Ned. militaire dienst werden gevorderd.

Volgens de C.R.v.B. is dit artikel — in werking getreden m.i.v. 1 april 1939 — niet geschreven met het oog op een geval als het onderhavige, maar kan dit geval er bij een ruime uitleg van die bepaling onder worden begrepen.

UITSpraak

in het geding tussen: *de Minister van Defensie als vertegenwoordiger van Hare Majesteit de Koningin*, eiseres, en *B.* wonende te H., gedaagde.

I. *Ontstaan en loop van het geding*

Op een door gedaagde ingediend rekest d.d. 26 april 1971 om toekenning van een militair invaliditeitspensioen krachtens de wet van 4 november 1950, Stb. K 479, is bij Koninklijk besluit van 28 september 1971 afwijzend beslist. Hierbij is overwogen:

dat krachtens artikel 2 van deze wet aan de op of na 1 april 1939 te werk gestelde burgerwerkkrachten, wier diensten ten behoeve van de Nederlandse militaire dienst werden gevorderd, indien zij in en door of gedeeltelijk in en door de van hen gevorderde diensten arbeidsongeschikt zijn geworden, ten laste van het Rijk een pensioen wordt toegekend naar dezelfde regelen en maatstaven als die, waarnaar krachtens de bepalingen der Pensioenwet landmacht voor dienstplichtige militairen der Koninklijke landmacht recht bestaat op toekenning van invaliditeitspensioen;

dat adressant blijkens zijn rekest van mening is door gerequireerde militaire diensten op 11 juni 1945 blijvend invalide te zijn geworden;

dat door de Minister van Defensie een onderzoek is ingesteld naar de

vraag in hoeverre betrokkene als te werk gestelde burgerwerkkracht, wiens diensten ten behoeve van de Nederlandse militaire dienst werden gevorderd, kan worden aangemerkt;

dat uit dit onderzoek het volgende is gebleken: dat betrokkene op 11 juni 1945 een ernstig ongeval is overkomen tengevolge van het exploderen van een landmijn; dat omtrent dit ongeval onder dagtekening van 12 juni 1945 een proces-verbaal is opgemaakt door W. v.d. Kleut, toenmalig wachtmeester der Koninklijke marechaussee, postcommandant te Stoutenburg;

dat uit bedoeld proces-verbaal, hetwelk door de officier van justitie te Utrecht aan de Minister van Defensie is toegezonden, onder meer blijkt dat destijds onder andere aan betrokkene door twee leden van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten is verzocht de plek te willen aanwijzen, waar betrokkene een dag tevoren landmijnen had aangetroffen, aan welk verzoek hij heeft voldaan;

dat niet is gebleken, dat betrokkene is gevorderd ten behoeve van de Nederlandse militaire dienst en als te werk gestelde burgerwerkkracht in enigerlei vorm opdracht is verstrekt om bij het demonteren van de mijnen behulpzaam te zijn;

dat gezien het feit, dat betrokkene — destijds veertien jaar oud zijnde — slechts is verzocht de plek aan te wijzen waar het oorlogstuig zich bevond, dit verzoek niet kan worden aangemerkt als een opdracht aan een te werk gestelde burgerwerkkracht, wiens diensten ten behoeve van de Nederlandse militaire dienst werden gevorderd;

dat betrokkene dan ook niet kan worden beschouwd als een te werk gestelde burgerwerkkracht als vorenbedoeld, in verband waarmee zijn verzoek niet voor inwilliging vatbaar is.

Met gegrondverklaring van het door gedaagde tegen voormeld besluit ingestelde beroep heeft het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, bij uitspraak van 25 september 1972 — waarnaar hierbij wordt verwezen — dat besluit nietig verklaard en bepaald dat eiser met betrekking tot gedaagdes aanspraken een beslissing zal nemen met inachtneming van die uitspraak.

Van die uitspraak is de Minister van Defensie bij de Raad in hoger beroep gekomen. Op de bij een aanvullend beroepschrift d.d. 2 maart 1973 aangevoerde gronden heeft hij verzocht de aangevallen uitspraak te vernietigen en het door gedaagde in eerste aanleg ingestelde beroep als nog ongegrond te verklaren.

Het geding is behandeld ter 's Raads terechtzitting van 14 juni 1973, waar als gemachtigde van meergenoemde minister is opgetreden H. H. Westerhof, werkzaam bij het ministerie van defensie, en gedaagde in persoon is verschenen met bijstand van zijn raadsman Mr. W. G. Lettinga, directeur van het bureau van de Bond van Nederlandse militaire oorlogsslachtoffers.

II. *Motivering*

De door gedaagde gemaakte aanspraken betreffen een hem op 11 juni 1945 overkomen ongeval. Omtrent de omstandigheden waaronder dit ongeval plaats vond, hecht de Raad de meeste waarde aan hetgeen te dier zake kort daarna is verklaard. De Raad kan buiten beschouwing laten de jaren later afgelegde verklaringen, welke in de aangevallen uitspraak zijn weergegeven en waartegen in het aanvullend beroepschrift bezwaren zijn ingebracht.

Blijkens een op 12 juni 1945 door een wachtmeester der Koninklijke marechaussee opgemaakt proces-verbaal heeft de landbouwer H.H.T., wonende te Stoutenburg, tegenover hem in hoofdzaak verklaard: dat op zondag 10 juni 1945 zijn knecht Th.S.T. (een zoon van zijn broer) en gedaagde (een zoon van bij hem inwonende evacués) naast zijn land een zestal landmijnen vonden; dat zij dit hem zeiden en dat hij nog even is wezen zien waar die mijnen lagen; dat gedaagde het vinden van de mijnen dezelfde zondag heeft medegedeeld aan twee leden van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten; dat dezen zich de volgende dag omstreeks 9.30 uur aan zijn woning vervoegden, naar hij meent met middelen bij zich om de mijnen tot ontploffing te brengen; dat genoemde knecht en gedaagde met hen medegingen om de mijnen aan te wijzen; dat hij reeds na enkele minuten een hevige ontploffing hoorde; dat hij zich direct begaf naar de plaats waar de mijnen lagen, op een afstand van ongeveer 300 meter van zijn woning; dat hij toen zag dat de twee leden van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten en de knecht dood waren en gedaagde leefde, maar ernstig gewond was.

Uit een proces-verbaal, opgemaakt door de districtcommandant van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten te Barneveld, blijkt: dat deze districtcommandant na de bevrijding van Nederland aan de plaatselijke commandanten in zijn district opdracht had gegeven de door de Duitsers achtergelaten wapenen e.d. te verzamelen en in te leveren, en dat ter uitvoering van dit bevel de plaatselijke commandant te Achterveld aan vorenbedoelde leden van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten opdracht had gegeven ter plaatse wapenen en munitie te zoeken.

Bij het bestreden besluit zijn de door gedaagde gemaakte aanspraken, in overeenstemming met het door gedaagde ingediende rekest, getoetst aan de wet van 4 november 1950, Stb. K 479, van welke wet artikel 2 in het bestreden besluit (en ook hiervoren) is weergegeven. Bij de aangevallen uitspraak is hierop niet ingegaan en is beslist, dat het geven van een aanwijzing betreffende de vindplaats van explosieven als in casu werd gevorderd, valt onder de omschrijving van artikel 36 van de wet op de staat van oorlog en beleg (wet van 23 mei 1899, Stb. 128).

In het aanvullend beroepschrift is betoogd, dat niet kan worden gesteld dat gedaagde destijds als niet-militair is opgeroepen op de wijze als in genoemd artikel 36 bepaald, en dat bovendien evengenoemde wet op

bovengenoemde datum 11 juni 1945 niet van toepassing kon zijn, gelet op het bepaalde in artikel 29 van het wetsbesluit van 11 december 1943, Stb. D 60, en de besluiten van 24 februari 1945, Stb. F 17, en 8 september 1945, Stb. F 168.

Ook de Raad is van oordeel dat krachtens genoemd wetsbesluit, zijnde het „Besluit op den bijzonderen staat van beleg”, ten tijde van het onderhavige ongeval de wet van 23 mei 1899 tijdelijk buiten toepassing was. Reeds om deze reden is de aangevallen uitspraak ten onrechte gegrond op deze wet.

Bij het bestreden besluit is ontkend dat artikel 2 van meergenoemde wet van 4 november 1950 te dezen toepasselijk is, omdat niet zou zijn gebleken dat gedaagde is „gevorderd” ten behoeve van de Nederlandse militaire dienst en hem als „te werk gestelde burgerwerkkracht” in enigerlei vorm opdracht zou zijn verstrekt om bij het demonteren van de mijnen behulpzaam te zijn.

Dat aan gedaagde geen opdracht is verstrekt om bij het eigenlijke demonteren der mijnen behulpzaam te zijn, staat ook voor de Raad vast. In het aanvullend beroepschrift is terecht gesteld, dat aan gedaagde slechts is verzocht behulpzaam te zijn bij het aanwijzen der mijnen, welke door hem de vorige dag waren ontdekt.

In het aanvullend beroepschrift is daaraan toegevoegd dat, indien er destijds al sprake zou zijn geweest van een vordering van een burgerwerkkracht gericht op de aanwijzing van landmijnen — quod non — het toch zeker in de redelijkheid zou hebben gelegen, dat een dergelijke vordering zich zou hebben gericht tot de volwassen heer H.H.T., die immers blijkens zijn verklaring van 11 juni 1945 op de hoogte was van de plaats waar de landmijnen, waarnaar hij op 10 juni 1945 nog was gaan kijken, zich bevonden, dan tot gedaagde, die toen maar een jongen van bijna 14 jaar was.

Te dien aanzien verdient opmerking dat de Raad in het midden kan laten of het meer redelijk zou zijn geweest dat het verzoek was gericht tot genoemde H.H.T., en ook of het niet voldoende was geweest dat alleen de 18-jarige knecht Th.S.T. was meegegaan om de mijnen aan te wijzen. Als vaststaande immers kan worden aangenomen en is ook bij het bestreden besluit aangenomen, dat het verzoek althans mede was gericht tot gedaagde; deze was trouwens degene geweest die de vorige dag aangifte had gedaan van het vinden der mijnen.

Beslist moet nu worden of gedaagde, doordat hij aan het verzoek tot het aanwijzen der landmijnen heeft voldaan, kan worden aangemerkt als een te werk gestelde burgerwerkkracht, wiens diensten ten behoeve van de Nederlandse militaire dienst werden gevorderd, zoals omschreven in artikel 2 der wet van 4 november 1950.

Naar 's Raads oordeel is deze bepaling — welke ingevolge artikel 136 dezer wet geacht wordt in werking te zijn getreden met ingang van 1 april

1939 en welke kennelijk in de plaats is gekomen van het bijna gelijk-luidende artikel 3 van het Eerste Uitvoeringsbesluit van het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het Departement van Defensie (Verordeningenblad 115/1940) — niet geschreven met het oog op een geval als het onderhavige. Dit neemt niet weg dat bij een ruime uitleg van die bepaling — waartegen de tekst zich zeker niet verzet — ook dit geval eronder kan worden begrepen.

Hierbij moet met name het volgende in aanmerking worden genomen :

Het verzoek mee te gaan om de landmijn aan te wijzen werd gedaan door personen in hun hoedanigheid van leden der Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten, welke krachtens het Koninklijk besluit van 5 september 1944, Stb. E 62, moesten worden beschouwd als militairen in de zin der wet. Aannemelijk is dat het verzoek door hen niet werd gedaan als geheel vrijblijvend, maar met de stellige bedoeling dat er gevolg aan zou worden gegeven. Het verzoek kan daarom zeker onder de toenmalige omstandigheden worden gelijkgesteld met een vordering.

Het verzoek betrof weliswaar slechts het aanwijzen van de plaats der landmijnen, maar ook dit kan worden beschouwd als het te werk stellen van een burgerwerkkraacht. De toenmaals jeugdige leeftijd van gedaagde doet daaraan niet af.

Evenmin is van beslissende betekenis of de verzoekende personen al dan niet bevoegd waren tot het doen van een vordering als de onderhavige, nu zij optraden in hun voormelde hoedanigheid en gedaagde geen reden behoefde te hebben hun bevoegdheid in twijfel te trekken.

Ook is niet van betekenis of gedaagde zich na het aanwijzen der mijnen onmiddellijk had kunnen verwijderen en dan misschien geen letsel zou hebben opgelopen. Vaststaat immers dat zijn aanwezigheid ter plaatse een onmiddellijk gevolg was van het hem gedane verzoek.

Het vorenoverwogene leidt de Raad ertoe in het onderhavige geval artikel 2 der genoemde wet van 4 november 1950 op gedaagde van toepassing te achten. Bij het bestreden besluit is gedaagdes op deze wet gebaseerde verzoek om toekenning van een invaliditeitspensioen derhalve ten onrechte afgewezen op de daarin vermelde gronden, zodat dit besluit voor nietigverklaring in aanmerking komt.

De Raad kan buiten beschouwing laten al hetgeen in het aanvullend beroepschrift, kennelijk naar aanleiding van de motivering der aangevallen uitspraak, is betoogd over de toepasselijkheid van het voren genoemde „Besluit op den bijzonderen staat van beleg”. De wet van 4 november 1950 verwijst immers in het geheel niet naar dit besluit en in het bestreden besluit is daarop ook geen beroep gedaan. Ten overvloede kan nog worden opgemerkt, dat volgens het 2e lid van artikel 13 van dat besluit op de bijzondere staat van beleg het militair gezag bevoegd is natuurlijke personen bij bevel te gelasten bepaalde in het bevel genoemde handelingen te verrichten, te dulden of na te laten, en dat niet is voor-

geschreven, anders dan in artikel 14 van dat besluit — welk artikel min of meer analoog is aan het in de aangevallen uitspraak genoemde artikel 36 van de wet van 23 mei 1899 — dat het bevel schriftelijk moet geschieden; weliswaar brengt de toepassing van artikel 13, anders dan bij artikel 14, niet mee dat de betrokkene als militair wordt aangemerkt, maar dit is geen vereiste voor de toepasselijkheid van artikel 2 van de wet van 4 november 1950.

Uit het vorenstaande volgt dat de aangevallen uitspraak — zij het op geheel andere gronden dan daarin gebezigd — moet worden bevestigd voorzover daarbij het in eerste aanleg ingestelde beroep gegrond en het bestreden besluit nietig is verklaard, maar niet kan worden gehandhaafd voorzover tevens is bepaald dat eiseres met betrekking tot gedaagdes aanspraken een nadere beslissing zal nemen met inachtneming van die uitspraak.

III. *Beslissing*

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt de aangevallen uitspraak, behalve voorzover daarbij is bepaald dat met betrekking tot gedaagdes aanspraken een nadere beslissing zal worden genomen met inachtneming van die uitspraak;

Vernietigt die uitspraak in zoverre;

Bepaalt dat de Kroon met betrekking tot gedaagdes aanspraken een nadere beslissing zal nemen met inachtneming van 's Raads onderhavige uitspraak.

REDACTIECOMMISSIE:

Mr. *W. H. Vermeer*, Officier van Administratie der 1e klasse b.d., Advocaat te Amsterdam;

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

voor de Kon. Landmacht: Mr. *P. G. van Lierop*, Brigade-Generaal van de Militair-Juridische Dienst;

voor de Kon. Luchtmacht: Mr. *C. Mante*, Kolonel der Kon. Luchtmacht; Hoofd van de Sectie Juridische Zaken der Kon. Luchtmacht;

voor de Kon. Marine: Mr. *W. A. J. Wevers*, Kapitein-Luitenant ter Zee van Administratie, Stafofficier Juridische Zaken Marine-staf.

Adres van de Redactiecommissie:

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, Gerhard Voethstraat 11 te Arnhem; Telefoon 085-426170.

VASTE MEDEWERKERS:

Jhr. Mr. *A. Baud*, Griffier van de Centrale Raad van Beroep;

Prof. Mr. *A. D. Belinfante*, Raadadviseur in Buitengewone Dienst bij het Ministerie van Justitie, Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam;

Prof. Mr. *J. M. van Bemmelen*, Oud-hoogleraar aan de Universiteit te Leiden, Res. Luit.-Kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

Mr. Dr. *F. Kalshoven*, Gewoon Lector in de faculteit der rechtsgeleerdheid aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

Dr. *J. R. Stellinga*, Lid van de Raad van State.

WIJZE VAN UITGAAF:

Het *M.R.T.* verschijnt in 10 afleveringen per jaar.

De prijs per jaargang bedraagt met ingang van 1 januari 1974 f 16,50. Men abonneer zich voor tenminste één jaargang bij de Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, postgiro nr. 425300, of bij zijn boekhandelaar. Losse afleveringen zijn vanaf 1 januari 1974 verkrijgbaar tegen de prijs van f 3,—.

De schrijvers van bijdragen van meer dan 2 pagina's ontvangen een honorarium van f 10,— per pagina tot een maximum van f 100,— per aflevering, benevens 10 present-exemplaren-overdrukken.

Kennisgeving van adreswijziging te richten tot de Staatsuitgeverij, Christoffel Plantijnstraat te 's-Gravenhage.

Dit tijdschrift sedert mei 1903 verschenen onder de titel „Militaire Jurisprudentie”, wordt sedert juli 1905, met onderbreking van juli 1943 tot januari 1946, uitgegeven onder de titel „Militair Rechdelijk Tijdschrift.”

Militair Rechtelijk Tijdschrift

Gedrukt en uitgegeven op last van het Ministerie van Defensie

Jaargang LXVII
Mei 1974

Aflevering

4

Staatsuitgeverij 's-Gravenhage

INHOUD

Strafrechtspraak

Mishandeling, zwaar lichamelijk letsel tengevolge hebbend; een ander met een kapot geslagen fles in het gezicht gestoten, waaruit ernstig oogletsel ontstond. (W.Sr. art. 300)	193
Met verblindend licht kort achter een andere auto gereden. (R.V.V. art. 61, lid 2,D)	195
Mishandeling, meermalen gepleegd. Een man met een mes in de borst, een ander in de rug gestoken. (W.Sr. art. 300)	196
Autobestuurder rijdt onder drankinvloed een bromfietser aan waardoor deze overlijdt. Geen W.A.-verzekering, geen rijbewijs, geen geldig kenteken. In het bezit bevonden van een vuurwapen (vuurbuks). (W.Sr. art. 33a, 36c; W.V.W. art. 3, 9, 30, 36; W.A.M. art. 42; Vuurw.wet art. 3)	199
Diefstal van goederen uit een cantine. Achtereenvolgens twee verwijzingsbeschikkingen, waarvan de tweede strekt tot wijziging (aanvulling) van de eerste. Beroep op nietigheid door H.M.G. afgewezen. (R.Z. art. 8c, 9a, 67 v.) . . .	207

Administratieve rechtspraak

De bijzondere inbouwregeling van art. 27c sub c van de Pensioenwet 1923 geldt niet voor een pensioen krachtens de Wet res. pers. Landmacht 1905 omdat de berekeningssystemen dezer wetten onderling sterk afwijken. (Pensioenwet res. pers. Landmacht 1923, art. 27 sub b en c; Wet res. pers. Landmacht 1905)	219
--	-----

Militair Rechtelijke Vereniging

Prof. Dr. J. Gilissen. Pogingen tot hervorming van het Belgische militair strafen tuchtrecht	226
--	-----

STRAFRECHTSPRAAK

Permanente krijgsraad Nederland voor de zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 15 mei 1973

Fgd. President: Mr. A. Berkhout; *Leden:* J. A. J. M. van der Meulen, kapitein-luitenant ter zee vlieger, L. van Klinken, luitenant-kolonel der mariniers;

Raadsman: J. A. Verbunt, kapitein der mariniers.

Te Willemstad op Curaçao in een café een fles kapot geslagen en daarmee een ander in het gezicht gestoten waardoor deze het gezicht van een der ogen heeft verloren.

Twee weken gevangenisstraf waarvan 1 week voorwaardelijk.

(W.Sr. art. 300)

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT
TE 'S-GRAVENHAGE

in de zaak van de Fiscaal bij die krijgsraad, eiser, tegen T.J.A., geboren 9 november 1953, matroos der tweede klasse, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 27 maart 1973, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 27 september 1972 te Willemstad op Curaçao „opzettelijk gewelddadig een manspersoon met een kapotte fles in het „gezicht heeft geslagen of gestompt, tengevolge waarvan dat mansper- „soon, Leonardus M. van der Voort genaamd, zodanig zwaar oogletsel „bekwam — te weten een verticale snede door het hoornvlies waardoor „de ooginhoud beschadigd werd — dat geen uitzicht op volkomen gene- „zing bestaat, althans pijn ondervond;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, hebben verklaard:

1. *T.J.A.*, oud 19 jaar, *als beklaagde:*

Op 27 september 1972 bevond ik mij, te omstreeks 04.00 uur, met enkele collega's in Campo Alegre te Willemstad op Curaçao. Aldaar ontstond een discussie met een mij onbekende man met een hond aan de lijn. Tijdens een daarop volgend gevecht pakte ik een fles, sloeg deze kapot en stootte de kapotte fles in het gezicht van deze man. Hierdoor werd deze man aan zijn oog gewond;

2. *Leonardus Marinus van der Voort, als getuige:*

In de nacht van 26 op 27 september 1972 bevond ik mij in Campo Alegre te Willemstad op Curaçao. Ik had een hond aan de lijn bij mij. Ik verkeerde behoorlijk onder invloed van alcoholhoudende drank en ik

kan me niet meer herinneren, wat er die nacht is voorgevallen;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. 339/72 van de Koninklijke Marine, afdeling Marinepatrouilles in de Nederlandse Antillen, gesloten op 23 oktober 1972, opgemaakt door N. J. Osinga, verbalisant, korporaal der mariniers, buitengewoon agent van politie voor de Nederlandse Antillen, zakelijk onder meer inhoudt:

als op 28 september 1972 aan verbalisant afgelegde verklaring van *Peter Hanselaar*:

Op 27 september 1972 bevond ik mij te omstreeks 04.00 uur, met enige collega's, waaronder matroos T.J.A., in Campo Alegre te Willemstad op Curaçao. Er ontstond aldaar een heftige discussie met een mij onbekende man, die een hond aan de lijn had. Ik zag toen dat A. een fles van de grond pakte en deze kapot sloeg. Vervolgens zag ik dat A. deze fles in het gezicht van de mij onbekende man stak;

Overwegende, dat een zich in het procesdossier van beklagde bevindend bescheid, zijnde een „Formulier Geneeskundige Verklaringen” van de Koninklijke Marine, afdeling Marinepatrouilles in de Nederlandse Antillen, onder meer een op 30 september 1972 door de behandelend geneesheer van het St. Elisabeth Hospitaal te Willemstad (Curaçao) ondertekende verklaring inhoudt, zakelijk gerelateerd, dat tijdens het verlenen van geneeskundige hulp aan Leonardus Marinus van der Voort, die op 27 september 1972 te 04.30 uur, in voornoemd ziekenhuis werd opgenomen, als letsel zodanig zwaar oogletsel — te weten een verticale snede door het hoornvlies waardoor de ooginhoud beschadigd werd — werd waargenomen, dat geen uitzicht op volkomen genezing bestaat.

Overwegende, dat de krijgsraad door de inhoud van voorschreven bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, met beklagdes schuld daaraan, hetgeen beklagde is ten laste gelegd, met dien verstande dat als bewezen wordt aangenomen:

„dat hij op 27 september 1972 te Willemstad op Curaçao opzettelijk „gewelddadig een manspersoon met een kapotte fles in het gezicht heeft „geslagen tengevolge waarvan dat manspersoon, Leonardus M. van der „Voort genaamd, zodanig zwaar oogletsel bekwam — te weten een verti- „cale snede door het hoornvlies waardoor de ooginhoud beschadigd „werd — dat geen uitzicht op volkomen genezing bestaat”;

Overwegende, dat het bewezenverklaarde dient te worden gekwalificeerd als:

„*Mishandeling, zwaar lichamelijk letsel tengevolge hebbende*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 300, tweede lid, Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde deswege strafbaar is;

Overwegende, dat de krijgsraad, gelet op de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder dit is begaan, in aanmerking genomen dat niet gebleken is dat beklagde eerder terzake van misdrijf of

overtreding werd veroordeeld, van oordeel is, dat hieronder genoemde straf moet worden opgelegd;

Overwegende, dat de krijgsraad termen aanwezig acht te bevelen een gedeelte van de gevangenisstraf van twee weken groot een week voorwaardelijk niet ten uitvoer te leggen, terwijl het militaire belang zich daartegen niet verzet;

[Volgt: veroordeling tot 2 weken gevangenisstraf, waarvan 1 week voorwaardelijk, proeftijd 2 jaar — *Red.*].

Permanente krijgsraad Nederland voor de zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 22 augustus 1973

Egd. president: Mr. H. Donker; *Leden:* J. A. J. M. van der Meulen, kapitein ter zee vlieger; Mr. W. A. J. Wevers, luitenant ter zee van administratie der 1e klasse.

Op een voor het openbare verkeer openstaande weg met een auto met grote lichten op korte afstand achter een andere auto gereden.

(R.V.V. art. 61 (2e lid, D))

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT TE 'S-GRAVENHAGE

in de zaak van de Fiscaal bij die krijgsraad, eiser, tegen P.V.T., geboren 19 juli 1953, vliegtuigmaker-algemeen der 1e klasse, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 25 juli 1973, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 5 mei 1973 in de gemeente Heenvliet, rijdende „als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, over de „voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Groene Kruisweg, „grote lichten/groot licht heeft gevoerd bij het op korte afstand volgen „van een ander voertuig”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, heeft verklaard: *P.V.T.*, oud 20 jaar, *als beklaagde:*

Op 5 mei 1973, omstreeks 00.15 uur, reed ik als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, daarmede over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Groene Kruisweg in de gemeente Heenvliet. Voor mij reed op korte afstand een ander voertuig. Ik voerde op mijn auto aldaar grote lichten.

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. 1077/81 van het Korps Rijkspolitie, post Heenvliet, gesloten op 10 mei 1973, opgemaakt

door P. de Koning, eerste verbalisant en C. van Esch, tweede verbalisant, respectievelijk opperwachtmeester en wachtmeester der Rijkspolitie, zakelijk onder meer inhoudt:

als relaas van verrichtingen en bevindingen van verbalisanten:

Op 5 mei 1973, omstreeks 00.15 uur, reden wij, verbalisanten met een motorvoertuig over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Groene Kruisweg, gelegen in de gemeente Heenvliet. Ik, eerste verbalisant, bestuurde het motorvoertuig, terwijl tweede verbalisant naast mij zat.

Ik, eerste verbalisant, zag in de spiegel en ik, tweede verbalisant zag, kijkend door de achterraut, dat achter ons een ander motorvoertuig reed dat grote (verblindende verlichting) voerde.

Dit voertuig kwam geleidelijk dichterbij ons rijden. De bestuurder van dit voertuig bleef daarbij grote lichten voeren. Ik, eerste verbalisant ondervond veel hinder van diens grote verlichting. Het steeds dichterbij ons rijdende voertuig bleef steeds grote lichten voeren.

Na aanhouding gaf de bestuurder desgevraagd op te zijn: P.V.T., geboren te Oostvoorne op 19 juli 1953.

Overwegende, dat de krijgsraad door de inhoud van voorschreven bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, met beklagdes schuld daaraan, hetgeen beklagde is ten laste gelegd, met dien verstande dat het feit werd gepleegd op 5 mei 1973.

Overwegende, dat het bewezenverklaarde dient te worden gekwalificeerd als:

„Overtreding van de gedragsregel vastgesteld bij artikel 61, tweede lid, „sub d, van het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens”, strafbaar gesteld bij artikel 139 (1) Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens;

Overwegende, dat beklagde deswege strafbaar is;

Overwegende, dat de krijgsraad, gelet op de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder dit is begaan, in aanmerking genomen dat niet gebleken is dat beklagde eerder terzake van misdrijf of overtreding werd veroordeeld, van oordeel is, dat hieronder genoemde straf moet worden opgelegd;

[Volgt: veroordeling tot f 30 geldboete, subs. 3 dagen hechtenis — Red.]

Permanente krijgsraad Nederland voor de zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 22 augustus 1973

Fgd. president: Mr. H. Donker; *Leden:* J. A. J. M. van der Meulen, kapitein ter zee vlieger; Mr. W. A. J. Wevers, luitenant ter zee van administratie der 1e klasse;

Raadsman: Mr. N. A. M. Schipper.

Op 12 april 1973 een man met een mes in de borst gestoken en op 25 april 1973 een man met een mes in de rug gestoken.

Veertien dagen gevangenisstraf voorwaardelijk en f 300 boete.

(W.Sr. art. 300)

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT
TE 'S-GRAVENHAGE

in de zaak van de Fiscaal bij die krijgsraad, eiser, tegen J.P.M., geboren 11 oktober 1950. machinist der eerste klasse, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 12 juli 1973, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„1e. dat hij op of omstreeks 12 april 1973 te Den Helder opzettelijk „gewelddadig een manspersoon met een mes heeft gestoken, tengevolge „waarvan dat manspersoon, H. A. Joordens genaamd, aan de linkerzijde „van de borst bloedend werd verwond en/of althans pijn ondervond;

„2e. dat hij op of omstreeks 25 april 1973 te Den Helder opzettelijk „gewelddadig een manspersoon met een mes heeft gestoken, tengevolge „waarvan dat manspersoon, J. R. Onsia genaamd, aan de rechterzijde „van de rug bloedend werd verwond en/of althans pijn ondervond”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, ten aanzien van het beklaagde onder 1e. en 2e. ten laste gelegde;

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, hebben verklaard:

1. *J.P.M.*, oud 22 jaar, *als beklaagde*:

Op 12 april 1973, omstreeks 02.30 uur, liep ik door een mij van naam onbekende straat in de binnenstad van Den Helder. Aldaar raakte ik betrokken bij een vechtpartij. De man met wie ik vocht, sloeg naar mij, doch hij raakte mij niet. Ik had toen reeds een stiletto in mijn hand. Dit is een mes waarvan het lemmet zijdelings scharnierend uit het heft komt als men op een knopje op het heft drukt. Vervolgens haalde ik met mijn mes uit in de richting van de man waarmee ik aan het vechten was. Dit manspersoon werd door deze steek aan de linkerzijde van de borst bloedend verwond.

Op 25 april 1973 raakte ik in het Huis Tijdverdrijf te Den Helder weer in een vechtpartij verwickeld. Ik haalde mijn stiletto uit mijn zak en door middel van de knop liet ik het lemmet openspringen. Toen een mij onbekende man opstond stak ik hem opzettelijk met het geopende mes. Tijdens het steken met het mes maakte ik een onderwaartse beweging in de richting van bedoeld persoon. Waar ik hem precies raakte weet ik niet, maar ik dacht in de rechterkant van zijn zijde.

2. *Hendrik Arie Joordens*, *als getuige*:

Op 12 april 1973, omstreeks 02.30 uur, liep ik door een mij van naam onbekende straat in de binnenstad van Den Helder in de omgeving van de

Koningsstraat. Aldaar raakte ik betrokken bij een vechtpartij met voor mij onbekende mannen. Ik zag toen dat een van hen een mes in zijn hand had. Ik zag dit aan het blinkende lemmet. Omdat ik niet van plan was om te gaan vechten, ben ik weggelopen. Terwijl ik wegrende, voelde ik een stekende pijn aan de linkerzijde van mijn borst. Ik bemerkte toen dat ik daar een bloedende wond had en dat ik door die man met het mes was gestoken.

3. *Johannes Roelof Onsia*, als *getuige*;

Op 25 april 1973 bevond ik mij in de bar van het Huis Tijdverdrijf te Den Helder. Aldaar raakte ik betrokken in een vechtpartij. Nadat de vechtpartij was afgelopen, merkte ik dat mijn truitje ter hoogte van mijn rug rood kleurde. Ik ontdekte toen dat ik aan de rechterzijde van mijn rug bloedde. Ik vermoedde direct dat ik met een mes was gestoken. Ik had namelijk gezien, dat een mij onbekend persoon aan de bar een zilverkleurig mes bij zich had en dat hij met dat mes naar mij toe kwam. Ik heb door de steekwond aan de rechterzijde van mijn rug vrij veel pijn ondervonden.

Overwegende, dat de krijgsraad, door de inhoud van voorschreven bewijsmiddelen, wordende elk dezer slechts gebezigd ten bewijze van het feit waarop het bijzonderlijk betrekking heeft, wettig en overtuigend bewezen acht, met beklagdes schuld daaraan, hetgeen beklagde onder 1e. en 2e. is ten laste gelegd, mt dien verstande dat als bewezen wordt aangenomen:

„1e. dat hij op 12 april 1973 te Den Helder opzettelijk gewelddadig „een manspersoon met een mes heeft gestoken, tengevolge waarvan dat „manspersoon, H. A. Joordens genaamd, aan de linkerzijde van de borst „bloedend werd verwond en pijn ondervond;

„2e. dat hij op 25 april 1973 te Den Helder opzettelijk gewelddadig „een manspersoon met een mes heeft gestoken, tengevolge waarvan dat „manspersoon, J. R. Onsia genaamd, aan de rechterzijde van de rug „bloedend werd verwond en pijn ondervond”;

Overwegende, dat het bewezen verklaarde dient te worden gekwalificeerd als:

„*Mishandeling, meermalen gepleegd*”,
voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 300, eerste lid, juncto artikel 57 Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde deswege strafbaar is;

Overwegende, dat de krijgsraad, gelet op de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder deze zijn begaan, in aanmerking genomen dat beklagde blijkens het hem betreffende uittreksel uit het algemeen documentatieregister van de afdeling van de justitiële documentatiedienst te Breda, ddo. 13 juni 1973, reeds eerder terzake van misdrijf werd veroordeeld, van oordeel is, dat hieronder genoemde straffen moeten worden opgelegd;

Overwegende, dat de krijgsraad termen aanwezig acht te bevelen de gevangenisstraf voor de tijd van veertien dagen voorwaardelijk niet ten uitvoer te leggen, waartegen het militair belang zich niet verzet;

[Volgt: veroordeling tot 14 dagen gevangenisstraf, voorwaardelijk, proeftijd 2 jaar en, onvoorwaardelijk, tot f 300 geldboete, subs. 15 dagen hechtenis — *Red.*].

Permanente krijgsraad Nederland voor de zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 11 september 1973

Fgd. president: Mr. A. Berkhout; *Leden:* J. A. J. M. van der Meulen, kapitein ter zee vlieger; Mr. W. A. J. Wevers, luitenant ter zee van administratie der 1e klasse;

Raadsman: Luitenant ter zee van speciale diensten der 3e klasse Koninklijke Marine reserve W. van Es.

(1) Als bestuurder van een auto door botsing de dood van een bromfietster veroorzaakt door, met hoge snelheid een kruispunt naderende, waarbij de rechter richtingaanwijzer in werking was, de op dat kruispunt voor hem langs overstekende bromfietster niet tijdig op te merken.

(2) Die auto bestuurd terwijl geen verzekering van kracht was.

(3) Die auto bestuurd zonder dat aan hem een rijbewijs was afgegeven.

(4) Die auto bestuurd zonder dat daarvoor een geldig kenteken was uitgegeven.

(5) In het bezit bevonden van een vuurwapen.

De auto verbeurd verklaard en het vuurwapen aan het verkeer onttrokken.

(W.v.Sr. art. 33a, 36c; W.V.W. art. 3, 9, 30, 36; W.A.M. art. 42;
Vuurwapenwet art. 3)

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT TE 'S-GRAVENHAGE

in de zaak van de Fiscaal bij die krijgsraad, eiser, tegen T.H., geboren 13 januari 1950, matroos 1e klasse, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding onder parketnummer 208/I/73 ddo. 13 augustus 1973, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„1e. dat hij op of omstreeks 23 februari 1973 te ongeveer 16.30 uur te „Ypecolsga, gemeente Wymbritseradeel, als bestuurder van een vier-„wielig motorrijtuig, personenauto, daarmede rijdende over de voor het „openbaar verkeer openstaande weg, de weg Woudsend-Harich-Balk „(welke weg ter plaatse is aangeduid als voorrangsweg) en naderende de

„kruising van die weg en de voor het openbaar verkeer openstaande we-
 „gen, de weg naar Elahuizen en de weg naar Slotermeer-Balk, vorenbe-
 „doelde kruising — teneinde zijn weg rechtdoor te vervolgen — is opge-
 „reden met in werking zijnde clignoteur en/of onvoldoende lettend op
 „zich op of nabij genoemd kruispunt bevindende andere verkeersdeel-
 „nemers — hebbende hij immers, terwijl het uitzicht ter plaatse goed was,
 „een overstekende bromfietsster pas opgemerkt toen deze zich op het
 „midden van de door hem gevolgde rijbaan bevond — en vervolgens met
 „genoemde bromfietsster in botsing is gekomen, althans tegen genoemde
 „bromfietsster is aangereden of aangeleden, door welke roekeloze en/of
 „aanmerkelijk onvoorzichtige en/of aanmerkelijk onachtzame wijze van
 „rijden het aan zijn, beklagdes, schuld bij gelegenheid van die botsing,
 „of aanrijding te wijten is geweest, dat meergenoemde bromfietsster
 „Christina H.P. genaamd, zodanig lichamelijk letsel bekwam dat zij
 „terstond, althans kort daarna, is overleden, zijnde de dood van genoemde
 „bromfietsster door die botsing of aanrijding veroorzaakt, terwijl hij,
 „beklaagde, tijdens het ongeval onder zodanige invloed van het gebruik
 „van alcoholhoudende drank verkeerde, dat hij niet in staat moest wor-
 „den geacht dat motorrijtuig naar behoren te besturen;

„of, zo het vorenstaande onder 1. niet tot zijn veroordeling mocht
 „leiden:

„dat hij op of omstreeks 23 februari 1973 te ongeveer 16.30 uur te
 „Ypecolsga, gemeente Wymbritseradeel, als bestuurder van een vierwielig
 „motorrijtuig, personenauto, daarmede heeft gereden over de voor het
 „openbaar verkeer openstaande weg, de weg Woudsend-Harich-Balk ter-
 „wijl hij verkeerde onder zodanige invloed van het gebruik van alcohol-
 „houdende drank, dat hij niet in staat moest worden geacht dat motor-
 „rijtuig naar behoren te besturen;

„2e. dat hij op of omstreeks 23 februari 1973 te ongeveer 16.30 uur te
 „Ypecolsga, gemeente Wymbritseradeel, als bestuurder van een vier-
 „wielig motorrijtuig, personenauto, heeft gereden over de voor het open-
 „baar verkeer openstaande weg, de weg Woudsend-Harich-Balk:

„a. zonder dat voor dit motorrijtuig een verzekering overeenkomstig de
 „Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen van kracht is;

„b. terwijl aan hem geen rijbewijs als bedoeld in artikel 9 lid 1 sub 3
 „van de Wegenverkeerswet voor het besturen van zulk een motorrijtuig
 „was afgegeven;

„c. zonder dat aan de eigenaar of houder van dat motorrijtuig een
 „kenteken als bedoeld in artikel 9 lid 1 sub 2 van de Wegenverkeerswet
 „voor dat motorrijtuig was afgegeven”;

Gezien de dagvaarding onder parketnummer 209/I/73 ddo. 13 augustus
 1973 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklagde wordt
 ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 17 december 1972 te Molkwerum, gemeente

„Hemelumer Oldeferd, een vuurwapen, een vuurbuiks, merk Krieges-, korte en Co te Stuttgart, nr. 930667, cal. 22 voorhanden heeft gehad;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, ten aanzien van het beklagde onder 1e primair van de dagvaarding met parketnummer 208/1/73 ten laste gelegde;

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, heeft verklaard:

1. *T.H.*, oud 23 jaar, *als beklagde*:

Op 23 februari 1973, te ongeveer 16.30 uur, reed ik als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, merk Citroën ID, gekentekend, daarin gezeten, daarmede over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de weg Woudsend-Harich-Balk (welke weg ter plaatse is aangeduid als voorrangsweg) te Ypecolsga, gemeente Wymbritseradeel. Op die dag, te ongeveer 16.00 uur, had ik bij de Waterpoort te Sneek een jongen in mijn auto meegenomen die stond te liften. Vervolgens was ik richting Woudsend gereden. Toen ik van de ventweg, gelegen naast de Rijksweg, rechtsaf moest, heb ik de rechter clignoteur ontstoken. Deze gaat niet automatisch terug. Toen ik vervolgens over de weg Woudsend-Harich-Balk reed, naderde ik de kruising van die weg en de voor het openbaar verkeer openstaande wegen, de weg naar Elahuizen en de weg naar Slotermeer-Balk. Plotseling zag ik op het midden van de door mij gevolgde rijbaan een bromfietser. Deze bromfietser reed dwars over de door mij gevolgde weg in de richting van de weg naar het Slotermeer. Ik had deze bromfietser van tevoren niet gezien. Ik kon toen een aanrijding niet meer voorkomen. De bromfietser kwam op de motorkap en de bromfiets zelf voor de wielen van de door mij bestuurde personenauto terecht. Ik kwam vervolgens in de, gezien mijn rijrichting, linker berm tot stilstand. Op 23 februari 1973, tussen 10.00 en 15.00 uur, heb ik 7 à 8 glazen bier gedronken;

2. *Th. H. C. Witte*, oud 21 jaar, *als getuige*:

Op 23 februari 1973, omstreeks 16.15 uur kreeg ik bij de Waterpoort te Sneek een lift van de bestuurder van een Citroën personenauto aangeboden. Wij reden hiermee vervolgens in de richting Woudsend. Nadat wij door Woudsend waren gereden, verhoogde de bestuurder van de Citroën zijn snelheid aanzienlijk en wel tot zo'n 120 à 130 kilometer per uur. Dit laatste heb ik gezien op de snelheidsmeter van de auto. De bestuurder bleef met deze snelheid op de weg richting Balk voortrazen. Ik was zeer angstig. Bij het naderen van een kruispunt van wegen, zag ik reeds op grote afstand mogelijk 200 à 300 meter, dat een bromfietsster op het kruispunt stond uit te kijken. Deze bromfietsster stond stil en zat op de bromfiets. De bromfietsster keek goed uit en wel naar links en rechts. Toen zij naar links in onze richting keek was de bestuurder van de auto, waarin ik op de achterbank zat, het kruispunt op geringe afstand, naar ik schat 75 meter, genaderd. De bromfietsster keek in onze richting. Direct hierop keek ik naar de bestuurder. Ik zag dat deze recht voor zich

keek en ik zag tevens dat op het dashboard een lichtje flinkerde. Ik concludeerde hieruit dat de bestuurder de rechterclignoteur had ontstoken, omdat de laatste bocht die hij gemaakt had naar rechts geweest was en bovendien omdat ik zag dat de bestuurster van de bromfiets vanuit stilstand langzaam optrok en kennelijk de weg dwars over wilde steken, in de richting van de links van ons gelegen smalle zijweg.

De bestuurder van de auto sloeg niet rechtsaf maar reed met onverminderde snelheid recht door. De autobestuurder schepte de bromfiets met bestuurster zo ongeveer op het midden van de door ons gevolgde weg. Naar mijn mening heeft de autobestuurder noch naar rechts noch naar links gekeken. Vanwege de duizelingwekkende vaart waarmee de bestuurder reed, was alles in een fractie van een seconde gebeurd;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. P. 190/25 van het Korps Rijkspolitie, Post IJlst, gesloten op 26 februari 1973, opgemaakt door H. Postma, eerste verbalisant en J. Lubach, tweede verbalisant, respectievelijk opperwachtmeester en wachtmeester der Rijkspolitie, zakelijk onder meer inhoudt:

1. als relaas van verrichtingen en bevindingen van verbalisanten:

Op 23 februari 1973 hebben wij, verbalisanten, een onderzoek ingesteld naar een ongeval, dat op voornoemde datum, omstreeks 16.30 uur, had plaatsgevonden op de kruising van de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de weg Woudsend-Harich-Balk met de voor het openbaar verkeer openstaande wegen, de weg naar Elahuizen en de weg Slotermeer/Balk te Ypecolsga in de gemeente Wymbritseradeel. De weg Woudsend-Harich-Balk is ter plaatse aangeduid als voorrangsweg. Het uitzicht op voornoemd kruispunt is goed.

Bij het onderzoek is ons verbalisanten gebleken, dat tengevolge van bij dit verkeersongeval bekomen verwondingen op 23 februari 1973 te \pm 17.00 uur in de gemeente Sneek is overleden:

Christina H.P., geboren 14 juni 1956 te Amsterdam. De dood van Christina H.P. voornoemd werd geconstateerd door de arts C.J. Overdijk, gemeentelijk lijkschouwer der gemeente Sneek.

De bestuurder van de bij dat ongeval betrokken personenauto, een Citroën ID, gekentekend ...-...-, gaf desgevraagd op te zijn: T.H., geboren op 13 januari 1950 te Heeg. Wij verbalisanten, roken dat zijn adem sterk riekte naar alcoholhoudende dranken. Naar onze mening verkeerde hij onder zodanige invloed van alcohol, dat hij niet in staat moest worden geacht een motorvoertuig naar behoren te kunnen besturen.

Verdachte T.H. gaf toestemming tot het afnemen van bloed en urine voor onderzoek van het alcoholgehalte. Bloed en urine van verdachte T.H. werden op 23 februari 1973 te omstreeks 20.20 uur afgenomen door de arts. C. J. Overdijk en vervolgens op 24 februari 1973 verzonden naar het gerechtelijk Laboratorium te 's-Gravenhage. Vervolgens hebben wij,

verbalisanten, de door T.H. bestuurde auto in beslag genomen;

Overwegende, dat een zich in het procesdossier van beklaagde bevindend beschied, zijnde een verslag als bedoeld in artikel 29t der Wet op lijkbezorging, ddo. 25 februari 1973, opgemaakt en ondertekend door C. J. Overdijk, arts te Sneek, zakelijk onder meer inhoudt:

Op 23 februari 1973 is Christina H.P., geboren op 14 juni 1956, te Sneek overleden. Bijzonderheden: overleden tengevolge van een ongeval, op bromfiets, door een auto met hoge snelheid aangereden, waardoor zeer ernstig hersenletsel, beenletsel links, de dood tengevolge hebbende.

Overwegende, dat een ambtsedig rapport no. 8888/73/X, ddo. 28 februari 1973, opgemaakt door Drs. J. W. Verburgt, scheikundige bij het Gerechtelijk Laboratorium van het ministerie van justitie te 's Gravenhage, zakelijk onder meer inhoudt:

Op 27 februari 1973, ontving ik aan bovengenoemd laboratorium, een verzegeld pakje per post van de gemeentepolitie te Sneek, inhoudende een blok, waarin: een buisje bloed en een buisje urine van T.H. Volgens de gegevens, die op dit formulier waren vermeld was het bloed afgenomen door C. J. Overdijk, arts te Sneek en was daarbij verontreiniging met reducerende stoffen (o.a. alcohol) volgens de verklaring van de bloedafnemer vermeden.

De bepaling van het alcoholgehalte geschiedde volgens de methode van Widmark.

De urine bevatte geen aceton, zodat bij de bepaling gevonden zogenaamde reductiewaarde van het bloed geacht mag worden slechts van alcohol, die in het bloed aanwezig was, afkomstig te zijn.

De reductiewaarde komt overeen met 1.00% aethylalcohol in het bloed. In de 4 uur verlopen tussen het tijdstip van het voorval en het afnemen van het bloed, verminderde het alcoholgehalte van het bloed met 0.40 tot 0.80%, gemiddeld 0.60% .

Op het tijdstip van het voorval was het alcoholgehalte van het bloed dus gelegen tussen de grenzen 1.40 tot 1.80 met een gemiddelde van 1.60% . Op grond van uitgebreide proefnemingen en bewerking van zeer grote aantallen praktijkgegevens door verschillende onderzoekers is gebleken, dat reeds bij bloedalcoholgehaltenes van circa $0,50\%$ tot $0,80\%$ duidelijke beïnvloeding van voor het verkeer belangrijke functies van het organisme gaat optreden. Deze beïnvloeding neemt toe bij stijgend alcoholgehalte van het bloed;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. 190 A/26 van het Korps Rijkspolitie, Post IJlst, gesloten op 1 maart 1973, opgemaakt door H. Postma, verbalisant, opperwachtmeester der Rijkspolitie, zakelijk onder meer inhoudt:

als op 28 februari 1973 aan verbalisant afgelegde verklaring van: *Jacob Breure*, als getuige,

Op 23 februari 1973, omstreeks 16.30 uur, reed ik als bestuurder van

een vrachtauto over de weg van Balk in de richting Woudsend. Voor het kruispunt van deze weg met de weg naar Elahuizen, zag ik dat een personenauto in de voor mij rechterberm van de weg mij tegemoet reed. Deze personenauto kwam aldaar tot stilstand. Ik zag dat aan de voorzijde van deze auto clignoteurlichtjes waren te zien, Ik zag het geknipper van de clignoteur op het moment dat de auto tot stilstand kwam.

Overwegende, ten aanzien van het beklagde onder 2e van de dagvaarding met parketnummer 208/I/73 ten laste gelegde;

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, heeft verklaard: *T.H.*, oud 23 jaar, *als beklagde*:

Ik erken dat ik op 23 februari 1973 te ongeveer 16.30 uur te Ypecolsga, gemeente Wymbritseradeel, als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, merk Citroën ID, gekentekend .-. .-. ., reed over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de weg Woudsend-Harich-Balk,

a. zonder dat voor dit motorrijtuig een verzekering overeenkomstig de Wet Aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen van kracht was.

b. terwijl aan mij geen rijbewijs als bedoeld in artikel 9 lid 1 sub 3 van de Wegenverkeerswet voor het besturen van zulk een motorrijtuig was afgegeven.

c. zonder dat aan mij als eigenaar of houder van dat motorrijtuig een kenteken als bedoeld in artikel 9, lid 1, sub 2 van de Wegenverkeerswet voor dat motorrijtuig was afgegeven.

Overwegende, dat een zich in het procesdossier van beklagde bevindend bescheid, zijnde een fotocopie van de afmeldingsstrook van de Rijksdienst voor het wegverkeer, zakelijk onder meer inhoudt:

dat de verzekering, welke van kracht was voor het motorrijtuig voorzien van het kenteken .-. .-. ., op 16 november 1972 door de verzekeraar is afgemeld bij bedoelde Rijksdienst;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. P. 190/25 van het Korps Rijkspolitie, post IJlst, gesloten op 26 februari 1973, opgemaakt door H. Postma, eerste verbalisant en J. Lubach, tweede verbalisant, respectievelijk opperwachtmeester en wachtmeester der Rijkspolitie, zakelijk onder meer inhoudt:

als relaas van verrichtingen en bevindingen van verbalisanten:

De verdachte H. was niet in het bezit van enig rijbewijs. Het kentekenbewijs van de personenauto gekentekend .-. .-. . stond op naam van S. N. Galema, Sneekerweg 39 te Bolsward.

Overwegende, ten aanzien van het beklagde bij dagvaarding met parketnummer 209/I/73 ten laste gelegde;

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, heeft verklaard: *T.H.*, oud 23 jaar, *als beklagde*:

Op 17 december 1972 te omstreeks 01.15 uur werd ik, toen ik in mijn auto zat, door de Rijkspolitie aangehouden op de voor het openbaar

verkeer openstaande weg, de Helling stritte, te Molkwerum, gemeente Hemelumer Oldeferd. In mijn auto werd toen aangetroffen een vuurwapen, een vuurbuks, merk Kriegeskorte en Co te Stuttgart nr. 930667, cal. 22. Dit was de vuurbuks die ik medio november 1972 in België had gekocht. De Rijkspolitie heeft vervolgens de vuurbuks in beslag genomen;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. 11, van het Korps Rijkspolitie, post Warkum, gesloten op 18 januari 1973, opgemaakt door J. A. Helmantel, eerste verbalisant en W. J. Breel, tweede verbalisant respectievelijk opperwachtmeester en wachtmeester der Rijkspolitie, zakelijk onder meer inhoudt:

als relaas van verrichtingen en bevindingen van verbalisanten:

Op 17 december 1972, te omstreeks 01.15 uur reden wij, verbalisanten over de Helling stritte te Molkwerum, gemeente Hemelumer Oldeferd. Aldaar stond een grijs gekleurde auto geparkeerd, voorzien van het kenteken In deze auto zat T.H. uit Woudsend. Wij verbalisanten, zagen dat in die auto een vuurbuks lag. Dit wapen was van het merk Kriegeskorte en Co te Stuttgart en voorzien van het nummer 930667. Het kaliber bedroeg 22 mm. Vervolgens hebben wij deze vuurbuks in beslag genomen;

Overwegende, dat de krijgsraad door de inhoud van voorschreven bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, met beklagdes schuld daaraan, hetgeen beklagde onder 1e primair en 2e van de dagvaarding met parketnummer 208/I/73 is ten laste gelegd en hetgeen bij dagvaarding met parketnummer 209/I/73 is ten laste gelegd, met dien verstande dat als bewezen wordt aangenomen:

„1e. dat hij op 23 februari 1973 te ongeveer 16.30 uur te Ypecolsga, „gemeente Wymbritseradeel, als bestuurder van een vierwielig motor- „rijtuig, personenauto, daarmede rijdende over de voor het openbaar „verkeer openstaande weg, de weg Woudsend-Harich-Balk (welke weg „ter plaatse is aangeduid als voorrangsweg) en naderende de kruising „van die weg en de voor het openbaar verkeer openstaande wegen, de „weg naar Elahuizen en de weg naar Slotermeer-Balk, vorenbedoelde „kruising – teneinde zijn weg rechtdoor te vervolgen – is opgereden „met in werking zijnde clignoteur en onvoldoende lettend op zich op of „nabij genoemd kruispunt bevindende andere verkeersdeelnemers – „hebbende hij immers, terwijl het uitzicht ter plaatse goed was, een „overstekende bromfietsster pas opgemerkt toen deze zich op het midden „van de door hem gevolgde rijbaan bevond – en vervolgens tegen genoem- „de bromfietsster is aangereden door welke aanmerkelijk onachtzame „wijze van rijden het aan zijn, beklagdes, schuld bij gelegenheid van die „aanrijding te wijten is geweest, dat meergenoemde bromfietsster, „Christina H.P. genaamd, zodanig lichamelijk letsel bekwam dat zij, „kort daarna, is overleden, zijnde de dood van genoemde bromfietsster „door die aanrijding veroorzaakt, terwijl hij, beklagde, tijdens het on-

„geval onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank
 „verkeerde, dat hij niet in staat moest worden geacht dat motorrijtuig
 „naar behoren te besturen;

„2e. dat hij op 23 februari 1973 te ongeveer 16.30 uur te Ypecolsga,
 „gemeente Wymbritseradeel, als bestuurder van een vierwielig motor-
 „rijtuig, personenauto, heeft gereden over de voor het openbaar verkeer
 „openstaande weg, de weg Woudsend-Harich-Balk:

„a. zonder dat voor dit motorrijtuig een verzekering overeenkomstig
 „de Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen van kracht was;

„b. terwijl aan hem geen rijbewijs als bedoeld in artikel 9, lid 1 sub 3
 „van de Wegenverkeerswet voor het besturen van zulk een motorrij-
 „tuig was afgegeven;

„c. zonder dat aan de eigenaar of houder van dat motorrijtuig een
 „kenteken als bedoeld in artikel 9, lid 1 sub 2 van de Wegenverkeerswet
 „voor dat motorrijtuig was afgegeven;

„3e. dat hij op 17 december 1972 te Molkwerum, gemeente Hemelumer
 „Oldeferd, een vuurwapen, een vuurbuks, merk Kriegeskorte en Co te
 „Stuttgart, nr. 930667, cal. 22 voorhanden heeft gehad”;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen be-
 klaagde meer of anders is ten laste gelegd, weshalve hij daarvan behoort
 te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat het bewezenverklaarde respectievelijk dient te
 worden gekwalificeerd als:

1. „*Het aan zijn schuld bij gelegenheid van een botsing, aan- of over-
 „rijding met een door hem bestuurd motorrijtuig, de dood van een ander te
 „wijten zijn, zijnde de dood door de botsing, aan- of overrijding veroorzaakt,
 „verkerende de schuldige tijdens het ongeval onder zodanige invloed van het
 „gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moest worden
 „geacht het motorrijtuig naar behoren te besturen*”,
 voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 36, eerste lid jo artikel 36, derde
 lid Wegenverkeerswet;

2. „*Als bestuurder een motorrijtuig doen deelnemen aan het verkeer
 „zonder dat een verzekering overeenkomstig de Wet Aansprakelijkheids-
 „verzekering Motorrijtuigen van kracht is*”,
 voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 30, eerste lid, Wet Aansprakelijk-
 heidsverzekering Motorrijtuigen;

3. „*Overtreding van artikel 9, eerste lid, aanhef en sub 3, Wegenver-
 „keerswet*”,
 strafbaar gesteld bij artikel 35, vijfde lid, Wegenverkeerswet;

4. „*Overtreding van artikel 9, eerste lid, aanhef en sub 2, Wegenver-
 „keerswet*” strafbaar gesteld bij artikel 35, vijfde lid, Wegenverkeerswet;

5. „*Overtreding van artikel 3, eerste lid, Vuurwapenwet*”,
 strafbaar gesteld bij artikel 12 Vuurwapenwet;

Overwegende, dat beklaagde deswege strafbaar is;

Overwegende, dat de krijgsraad, gelet op de ernst van de gepleegde feiten en omstandigheden waaronder deze zijn begaan, in aanmerking genomen dat niet gebleken is dat beklaagde eerder terzake van misdrijf of overtreding werd veroordeeld, van oordeel is, dat genoemde straffen en bijkomende straffen moeten worden opgelegd;

Overwegende, dat de krijgsraad termen aanwezig acht de blijkens de zich in het procesdossier van beklaagde bevindende „Kennisgeving van „inbeslagneming”, nr. 25, ddo. maart 1973 van het Korps Rijkspolitie, post IJlst, aan beklaagde toebehorende personenauto, merk Citroën, kenteken .-.-.-.-., welke van beklaagde in beslag genomen en niet teruggegeven werd, verbeurd te verklaren;

Overwegende, dat de krijgsraad termen aanwezig acht de blijkens de zich in het procesdossier van beklaagde bevindend proces-verbaal no. 11, ddo. 18 januari 1973 van het Korps Rijkspolitie, van beklaagde in beslag genomen en niet teruggegeven voorwerp te weten: een vuurwapen, een vuurbuks, merk Kriegeskorte en Co te Stuttgart, no. 930667, cal. 22, waarvan het ongecontroleerde bezit in strijd is met de wet, nu beklaagde geen bevoegdheid tot bezit van een zodanig voorwerp kan onttelen aan de Vuurwapenwet 1919, aan het verkeer te onttrekken;

[Volgt: veroordeling van beklaagde t.z.v. de misdrijven een gevangenisstraf voor de tijd van drie maanden met bepaling, dat de tijd, door de veroordeelde voor de tenuitvoerlegging dezer uitspraak v/m 24 februari 1973 t/m 8 maart 1973 in voorarrest doorgebracht, geheel in mindering zal worden gebracht; en ontzegging van de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen voor de tijd van twee jaren en verbeurdverklaring van de in beslag genomen auto en t.z.v. de overtredingen drie geldboetes van respectievelijk honderd, honderd, en twintig gulden bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door een hechtenis van respectievelijk tien, tien en twee dagen, alsmede onttrekking aan het verkeer van de in beslaggenomen vuurbuks — *Red.*].

Permanente krijgsraad Nederland voor de zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 27 november 1973

President: Mr. H. Donkers (fgd.); *Leden:* Kapt. t. zee vlieger J. A. J. M. van der Meulen en luit. t. zee v. adm. 1e kl. Mr. W. A. J. Wevers, *Raadsman:* Luit. t. zee v. adm. 1e kl. P. B. van den Clooster Baron Sloet tot Everlo.

Beklaagde werd bij beschikking van 8 augustus 1973 naar de krijgsraad verwezen. Tijdens het verhoor door de Officier-Commissaris op 3 september 1973 bleek, dat beklaagde zich niet aan het ten laste gelegde had schuldig

gemaakt. Na overleg met de Fiscaal zette de Officier-Commissaris het verhoor voort en sloot de informatiën.

Bij beschikking van 26 september 1973 werd beklagde nogmaals naar de krijgsraad verwezen terzake van een ander feit, hetwelk, met het feit van de eerste verwijzing, in de dagvaarding werd opgenomen.

Beklaagdes raadsman beroept zich erop dat hier kennelijk artikel 9a R.Z. is toegepast, hetwelk — blijkens de wordingsgeschiedenis — alleen doelt op het geval de beklagde zich in arrest bevindt. Zijns inziens hadden hier de artikelen 67 e.v. R.Z. toegepast moeten worden (zie de Memorie van Appèl, na het vonnis opgenomen).

De krijgsraad verwerpt dit verweer.

Het Hoog Militair Gerechtshof (zie sententie, na het vonnis opgenomen) bevestigt het vonnis onder overweging:

- dat de tweede beschikking tot verwijzing kennelijk strekt tot wijziging van de eerste;*
- dat de toepassing van artikel 9a R.Z. niet wordt verhinderd door het feit dat beklagde zich niet in voorlopig arrest bevindt, omdat een dergelijke beperking niet uit de bewoordingen van dat artikel blijkt en het feit dat de invoeging van artikel 9a geschiedde naar aanleiding van artikel 8c daaraan niet afdoet;*
- dat op het voorschrift van de artikelen 67 e.v. niet de straf van nietigheid is bedreigd.*

(art. 8c, 9a, 67 e.v. R.Z.)

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT
TE 'S-GRAVENHAGE

in de zaak van de Fiscaal tegen G.H.N., geboren 27 juli 1946, gerequiereerde, laatstelijk voor de verwijzing naar de Zeekrijgsraad gediend hebbende als hofmeester 1e kl.;

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 16 oktober 1973 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij, te Den Helder op of omstreeks 17 juni 1973 met het oogmerk „van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen een aantal dozen „inhoudende diverse goederen, toebehorende aan de kantine van het „Marine Luchtvaart Technische Bedrijf, althans aan een ander of aan „anderen dan aan hem, beklagde;

„of, zo het vorenstaande niet tot zijn veroordeling mocht leiden:

„dat hij, te Den Helder, op of omstreeks 17 juni 1973, met het oogmerk „van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen, twee koffiezet- „apparaten, zes porseleinen theekoppen, een verzilverd roomstel, een „elektrische wandkoffiemolen, twee glazen met verzilverde voet of „houder, twee lepels, een elektrische tafelkoffiemolen, een houten koffie- „molen, zes koffiekoppen, een verzilverd theebusje, een koffiepote met

„filter, een glazen theekan en een set van vier theeglazen, toebehorende „aan de kantine van het Marine Luchtvaart Technisch Bedrijf, althans „aan een ander of anderen dan aan hem, beklaagde;

„of, zo het vorenstaande niet tot zijn veroordeling mocht leiden:

„dat hij, te Den Helder, althans elders in Nederland op of omstreeks „17 juni 1973 zich opzettelijk wederrechtelijk heeft toegeëigend twee „koffiezetapparaten, zes porseleinen theekoppen, een verzilverd roomstel, „een elektrische wandkoffiemolen, twee glazen met verzilverde voet of „houder, twee lepels, een elektrische tafelkoffiemolen, een houten „koffiemolen, zes koffiekoppen, een verzilverd theebusje, een koffiepot „met filter, een glazen theekan en een set van vier theeglazen, toebe- „horende aan de kantine van het Marine Luchtvaart Technisch Bedrijf, „althans aan een ander of aan anderen dan aan hem, beklaagde, welke „goederen hij tevoren naar zijn woning had meegenomen en die hij mits- „dien uit dien hoofde, althans anders dan door misdrijf, onder zich had”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, ten aanzien van het beklaagde primair ten laste gelegde;

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, heeft verklaard:

G.H.N., oud 27 jaar, als *beklaagde*:

Sedert mei 1973 ben ik geplaatst bij het marinevlieggkamp De Kooy te Den Helder, alwaar ik tewerk ben gesteld bij de gamelle onderofficieren. Begin mei 1973 kwam er bij de gamelle onderofficieren een vrachtrijder, die een aantal dozen afgaf. Op deze dozen stond in grote letters „Douwe Egberts”. Ik heb vervolgens die dozen het kantoor van de chef-hofmeester binnengebracht. Daar hebben die dozen ongeveer 5 weken gestaan. Op 17 juni 1973 heb ik genoemde dozen met inhoud uit het kantoor van de chef-hofmeester weggenomen en in een taxi gezet. Ik had de gedachte gekregen de inhoud van die dozen voor mijzelf te bestemmen en mee naar huis te nemen. Vervolgens ben ik met de taxi naar huis gereden. Ik heb toen deze dozen geopend en zag dat deze diverse goederen bevatten. Ik besloot deze voor mijzelf te behouden. Deze dozen behoorden mij niet in eigendom toe. Aan wie ze dan wel toebehoorden wist ik niet. Er was in ieder geval niemand geweest die mij het recht had gegeven deze dozen met inhoud weg te nemen en mij toe te eigenen.

Overwegende, dat een proces-verbaal no 13/C/1973 van de Koninklijke Marine Recherche, ddo. 27 juni 1973, op ambtsbelofte opgemaakt door W. Cappon, eerste verbalisant en op ambtseed opgemaakt door W. Brink, tweede verbalisant, beiden sergeant van speciale diensten — rechercheur der Koninklijke Marine, beiden tevens onbezoldigd ambtenaar van het Korps Rijkspolitie, zakelijk ondermeer inhoudt:

1. als op 20 juni 1973 aan verbalisanten afgelegde verklaring en gedane aangifte van *A. H. van der Burg*:

Ik ben werkzaam als personeelschef van het marine luchtvaarttechnisch bedrijf te Den Helder. Dit bedrijf beschikt over een eigen cantine. Op

19 juni 1973 vernam ik dat een zending dozen van Douwe Egberts, inhoudende door deze cantine aangevraagde artikelen, weg was. Ik sprak hierna met de chef-hofmeester van de onderofficieren, die mij vertelde dat de zending bij hem was afgeleverd, maar in het afgelopen weekend was verdwenen. Ik ben als personeelschef in de functie van beheerder van de cantine bevoegd tot het doen van aangifte van vermissing. Ik heb aan niemand toestemming gegeven deze zending weg te nemen en zich toe te eigenen.

2. als op 20 juni 1973 aan verbalisanten afgelegde verklaring van *C. A. Deden*:

Ik ben geplaatst in de rol van het marinevliegkamp De Kooy te Den Helder. Ik ben chef-hofmeester van de onderofficieren. Omstreeks 6 juni 1973 kwam er een bode met een aantal dozen. Deze dozen heb ik opgeslagen in mijn kantoor. Het lukte mij echter niet om de eigenaar van deze dozen te vinden. Op 19 juni 1973 zag ik dat deze dozen uit mijn kantoor waren verdwenen. Ik had aan niemand toestemming gegeven deze dozen daar weg te nemen.

Overwegende, dat de krijgsraad door de inhoud van voorschreven bewijsmiddelen, wettig en overtuigend bewezen acht, met beklagdes schuld daaraan, hetgeen beklagde primair is ten laste gelegd, met dien verstande dat als bewezen wordt aangenomen:

„dat hij te Den Helder op 17 juni 1973, met het oogmerk van weder-, „rechtelijke toeëigening heeft weggenomen een aantal dozen, inhoudende „diverse goederen, toebehorende aan anderen dan aan hem, beklagde”;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd, weshalve hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat het bewezen verklaarde dient te worden gekwalificeerd als:

„*Diefstal*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 310, Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde deswege strafbaar is;

Overwegende, dat de krijgsraad, gelet op de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het is begaan, in aanmerking genomen dat niet gebleken is dat beklagde eerder terzake van misdrijf of overtreding werd veroordeeld, van oordeel is, dat hieronder genoemde straf moet worden opgelegd;

[Volgt: veroordeling tot *f* 75 boete, subs. 5 dagen hechtenis — *Red.*].

MEMORIE VAN APPEL

inzake:

G.H.N., hofmeester der eerste klasse, in deze bijgestaan door P. B. van den Clooster Baron Sloet tot Everlo, luitenant ter zee van administratie der eerste klasse, appelland q.q.

contra:

het vonnis van de permanente krijgsraad Nederland voor de zeemacht te 's-Gravenhage, uitgesproken ter openbare terechtzitting van de 27e november 1973.

Appelland q.q. heeft de eer het volgende aan te voeren:

1. dat hij, teneinde een inzicht te geven in de oorzaken die appelland nopen tot het instellen van dit appèl een beschrijving dient te geven van een aantal zaken.

Uit de beschikking tot verwijzing no. 793/I/73 van 8 augustus bleek appelland dat hem een feit werd verweten dat hij niet gepleegd had, hetgeen duidelijk uit het door de marinerecherche opgemaakte Procesverbaal no. 13/c/1973 kon worden opgemaakt. Bij het verhoor op 3 september 1973 voor de officier commissaris was dit naar appellands mening ook voor deze functionaris duidelijk.

Op een gegeven moment verliet de officier-commissaris het vertrek voor enige tijd om de fiscaal van een en ander op de hoogte te stellen.

Bij terugkomst in het vertrek stelde appellands raadsman aan hem de vraag: „Als er een wijziging komt in de beschikking tot verwijzing wil ik „dat nu weten.”

Hierop antwoordde hij: „Er komt geen wijziging in de beschikking tot „verwijzing, de fiscaal ziet het anders.” Hierop is het verhoor verder gegaan en heeft appelland zijns inziens aangetoond dat hij het in deze beschikking tot verwijzing vermelde feit niet had gepleegd.

Het onderzoek voor de officier-commissaris was naar appellands mening op die dag afgesloten, blijkens het feit dat hem toen alle stukken werden getoond, en er geen afspraken voor nadere verhoren werden gemaakt.

Vol ontzetting en onbegrip was appelland dan ook toen hem 4 weken later een tweede beschikking tot verwijzing ditmaal gedateerd 26 september 1973, doch met hetzelfde nummer als de eerste werd betekend, met daarin een omschrijving van een tweetal feiten welke woordelijk waren te vinden in het hem afgenomen verhoor voor de officier-commissaris.

Appelland heeft op advies van zijn raadsman bij het 2e verhoor, hetwelk op 8 oktober werd gehouden verklaard, dat hij gelet op de gang van zaken rond de beschikkingen tot verwijzing zeer tot zijn spijt genoodzaakt was geen nadere verklaring af te leggen. Er heeft verder geen

opsporingsonderzoek plaatsgevonden. Het vonnis van de permanente krijgsraad voor de zeemacht behelst de bewezen verklaring van een der feiten welke in de 2e beschikking, dus die van 26 september 1973, staat omschreven;

2. dat hij als gevolg van deze gang van zaken belemmerd is in zijn bekentenisvrijheid;

3. dat het hem nog steeds onduidelijk is of de tweede beschikking tot verwijzing een wijziging inhield van de eerste of dat hij met of zonder intrekking van de eerste verwijzing werd verwezen voor 2 nieuwe feiten, als gevolg van welke onduidelijkheid hij belemmerd is in zijn verdediging.

Hierbij zij opgemerkt dat de fiscaal in zijn mondeling verweer bij de door appellants raadsman opgeworpen exceptie voor de krijgsraad heeft verklaard dat het de bedoeling was dat appellant verwezen werd voor 2 nieuwe feiten, zoals dit mogelijk is gemaakt in de rechtspleging zee-macht artikelen 67, 68 en 69.

De krijgsraad neemt echter in zijn dispositie WL no. 793/I/73 inzake de exceptie aan, dat er sprake is van een wijziging waarop derhalve artikel 9a R.Z. van toepassing is.

Tevens zij vermeld dat de toegevoegd stafofficier justitiële zaken van de commandant der zeemacht in Nederland op een telefonische vraag direct na ontvangst van de 2e beschikking tot verwijzing aan appellants raadsman mededeelde dat het een „uitbreiding” van de eerste verwijzing betrof.

De wetgever heeft zeer veel aanwijzingen gegeven welke feiten een beschikking tot intrekking van een verwijzing dienen te bevatten, voor een wijziging ontbreken deze echter.

Daar een beschikking over het algemeen een aantal overwegingen bevat terwille van de duidelijkheid ware het aan te bevelen ook ten aanzien van een wijziging van een beschikking tot verwijzing richtlijnen te geven;

4. dat hij de positie van de officier-commissaris in het militaire strafproces als zeer belangrijk ervaart. Niet voor niets gaan 1/3 gedeelte van artikelen der rechtspleging zeemacht over de informatiën. Moge een tweetal citaten het karakter weergeven.

LTZA 1 Mr. TH. C. VAN GELDER in: „Hoofdzaken van het militaire „strafprocesrecht bij de zeemacht”, uitgave 1971 blz. 21 paragraaf 23.

Doel en karakter van de informatiën.

Voornaamste doel van de informatiën is het vinden van de materiële waarheid. De nadruk ligt op het onderzoeken van de bewijsbaarheid van de feiten zoals deze in de voorlopige tenlastelegging zijn gesteld. Daarnaast wordt getracht zoveel mogelijk inlichtingen omtrent de beklagde te verzamelen, welke voor de krijgsraad van belang kunnen zijn bij de beoordeling van de feiten. Het onderzoek wordt op objectieve wijze gevoerd. Men kan de OC beschouwen als een vooruitgeschoven post van de krijgsraad, al mag hij daarin geen zitting hebben (vgl. art.

144 R.Z.). Art. 60 R.Z. benadrukt zijn objectiviteit. Hoewel de OC uiteraard nauw contact onderhoudt met de fiscaal, is hij geenszins een „handlanger” van het OM, die aan de leiband van de fiscaal loopt. Veeleer is hij een produkt van het inquisitoire proces (in de goede zin van het woord): de rechter, die zelfstandig een onderzoek instelt naar de materiële waarheid. Zijn zelfstandigheid blijkt bijv. uit art. 39 laatste lid R.Z. Wanneer de fiscaal bij het verhoor van de beklaagde aanwezig is en aan de OC een vraagpunt opgeeft dat hij gesteld wenst te zien, is de OC niet verplicht aan dit verzoek gevolg te geven, maar kan hij „naar bevind van zaken” hierop beschikken.

LTZA 1 Mr. H. A. VAN EE in „Leidraad voor de krijgsraad” uitgave 1964, blz. 23.

c. Taak van de OC.

Het is de taak van de OC op de grondslag van het in de beschikking tot verwijzing gestelde (9 R.Z.) de zaak te onderzoeken en het nodige bewijsmateriaal bijeen te brengen. Hierbij dient hij te bedenken dat zijn streven er steeds op gericht moet zijn het meest overtuigende bewijs te verkrijgen en dat hij moet trachten hetgeen werkelijk gebeurd is te ontdekken en vast te stellen. De informaties dienen zodanig te geschieden dat op de stukken zoals die door de OC worden afgeleverd en die de volledige bewijsmiddelen moeten inhouden, als het ware een vonnis kan worden gemaakt. Daartoe zal de OC dus terdege op de hoogte moeten zijn van de wijze waarop een vonnis wordt geredigeerd. Hij dient boven alles te beseffen, dat hij vrijwel de belangrijkste figuur is voor wat betreft het onderzoek voor de krijgsraad, omdat alleen hij in langdurig en nauw persoonlijk contact komt met alle in een strafzaak betrokken personen.

Ten aanzien van wijzigingen schrijft LTZA 1 Mr. H. A. VAN EE in Leidraad voor de krijgsraad, blz. 25, D2, 37, 2e alinea:

Indien er gedurende de informaties* naar voren komen waarvan de OC vermeent dat zij van invloed zijn op de gestelde telastelegging, dan zal hij zulks aan de fiscaal mededelen. Ook eventuele onvolkomenheden in de telastelegging brengt hij ter kennis van de fiscaal.

Ten aanzien van het verhoor schrijft KTZA b.d. L. P. VAN BOVEN in „Hoofdzaken uit het militair strafproces bij de zeemacht” uitgave 1959 op blz. 30 2e alinea:

De verwijzing geschiedt — op straffen van nietigheid — bij schriftelijke beschikking, bepaalt het eerste lid van art. 9 R.Z. Het is één van de weinige procesvormen die de R.Z. op straffe van nietigheid voorschrijft. De verwijzing is de grondslag van de in te winnen informatiën, bepaalt dit lid verder. Dit betekent dat de officier-commissaris bij het door hem in te stellen gerechtelijk vóóronderzoek (informatiën) het feit moet onderzoeken dat omschreven is in de beschikking tot verwijzing en voorts dat hij slechts dat feit mag onderzoeken. Rijst bij hem tijdens dit onderzoek het vermoeden dat de beklaagde zich ook nog aan een ander feit heeft

* Feiten? (*Red.*)

schuldig gemaakt, dan moet hij, na een summiere ondervraging van de beklaagde hieromtrent, van dit feit rapporteren aan de fiscaal, die onverwijld de nodige maatregelen zal nemen, opdat omtrent de vervolging ook van dat feit wordt beslist (art. 67-69 R.Z.).

Tijdens het eerste verhoor voor de officier-commissaris bleek dat de omschrijving in de beschikking tot verwijzing en de werkelijkheid niet in overeenstemming met elkaar waren.

Hierop waarschuwde hij volkomen terecht onmiddellijk de fiscaal. Deze heeft geen vraagpunten opgegeven.

Deze heeft het verhoor niet alsnog bijgewoond terwijl hij in het gebouw aanwezig was, of enige andere „onverwijldde” actie genomen. Een beroep op de artikelen 67, 68 en 69 van de rechtspleging zeemacht als rechtvaardiging voor het alsnog uitbrengen van een 2e beschikking tot verwijzing is derhalve naar appellants mening volkomen onjuist.

Het zou de positie, de geloofwaardigheid, en de onpartijdigheid van de officier-commissaris ernstig geweld aandoen.

Volledigheidshalve zij nog vermeld dat de officier-commissaris bij het eerste verhoor niet van te voren heeft gesteld ook andere feiten te onderzoeken. Hij beschouwde het onderzoek voor afgesloten.

5. dat vergelijking met het „burger strafprocesrecht” naar appellants mening in zoverre zin heeft, dat het een zekere discriminatie aantoont, daar er in dit geval, gezien de eenvoud van de zaak, zeker geen gerechtelijk vooronderzoek zou zijn geweest. De zaak zou dan met een telastelgging gelijkloeiend aan die van de eerste beschikking tot verwijzing voor de rechtbank zijn gebracht, waarna vrijspraak zou moeten volgen wegens gebrek aan bewijs.

6. dat voor de partiële wijziging van de militaire straf- en tuchtwetgeving van 1963 zelfs niet de mogelijkheid bestond een verwijzing in te trekken.

In het ontwerp van wet tot partiële wijziging van deze wetten werd de mogelijkheid geschapen en wel in artikel 9a R.Z. Op een later tijdstip werd er middels een nota van wijziging in artikel 9a R.Z. toegevoegd dat de beschikking tot verwijzing ook gewijzigd kon worden.

Dit was nodig geworden omdat er voor wat betreft het voorlopig arrest een gelijkschakeling was gezocht met het strafprocesrecht ter beperking van de duur van dit arrest door middel van termijnstelling.

De wetgever vond dat het onder de omstandigheid, dat de vlootvoogd gedwongen was om binnen een termijn met een verwijzing uit te komen terwijl het opsporingsonderzoek dan wellicht nog niet geheel zou zijn voltooid er een mogelijkheid moest zijn wijzigingen aan te brengen.

Appellant moge verwijzen naar de nota van wijziging op art. 9a R.Z. en de memorie van toelichting op blz. 289 en 147 van de „Partiële wijziging van de militaire straf- en tuchtwetgeving bij de rijks wetten van „4 juli 1963” bewerkt door Mr. A. F. STEFFEN.

De krijgsraad overweegt in zijn dispositie dat uit niets blijkt dat artikel 9a uitsluitend van toepassing is, als verdachte zich in arrest bevindt.

Naar appellants mening toont de memorie van toelichting het tegen-gestelde aan vooral de toevoeging van de woorden: „Hiertoe strekt de „nieuwe tekst van dit artikel”.

Misschien zou er nog een omstandigheid te bedenken zijn waarbij de vlootvoogd als gevolg van tijdgebrek een beroep op dit artikel zou kunnen doen, doch naar appellants mening niet na een verschil in tijd tussen indiening rapport ex. art. 8 R.Z. en de verwijzing van één maand.

Het volgen van de mening van de krijgsraad zou het fundament onder de beschikking tot verwijzing weghalen, daar dan elk „schot voor de boeg” hoe vaag ook qua omschrijving na het verhoor voor de officier-commissaris alsnog zou kunnen worden gewijzigd tot een juiste redactie, en de officier-commissaris in feite als een opsporingsambtenaar zijn werk zou doen.

Deze handelwijze zou echter geheel in strijd zijn met de sedert Uw sententie van 2 april 1920 MRT XVII 336 gevolgde praktijk en de functie van de officier-commissaris.

7. dat hoewel het vonnis van de krijgsraad op zich zelf licht was, de vermeende onrechtvaardigheid, de onduidelijkheid in de wetgeving en het verzoek van appellants raadsman om door in beroep te gaan in den vervolge meer duidelijkheid in deze zaken te brengen, de voornaamste drijfveren zijn voor het instellen van dit appèl.

8. dat op grond van dit alles appellant van mening is dat de strekking van het vonnis had behoren te zijn

1e. nietigverklaring van de beschikking tot verwijzing van 26 september 1973 en de desbetreffende passages van de dagvaarding

2e. vrijspraak van het resterende gedeelte van de dagvaarding wegens gebrek aan bewijs.

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 6 februari 1974

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, Generaal-majoor Coopmans, luitenant-generaal b.d. Thijssen (plv.), schout-bij-nacht van Weelde (plv.) en luitenant-generaal b.d. Pröpper (plv.),

Raadsman: Luit.t.zee v. adm. 1e kl. P. B. van den Clooster Baron Sloet tot Everlo,

(zie het vonnis hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, behalve ten aanzien der opgelegde straf en te dien aanzien opnieuw rechtdoende, de beklaagde zal veroordelen tot betaling van een geldboete van tweehonderd gulden, subsidiair twintig dagen hechtenis;

Overwegende, dat beklaagdes raadsman, dadelijk na het stellen van de identiteitsvraag, op door hem in zijn appèlmemorie gestelde gronden het verweer van nietigheid van de inleidende dagvaarding heeft voorgedragen, welk verweer daarop door het Hof is verworpen;

Overwegende, dat het Hof die beslissing hierop heeft doen steunen:

— dat de beschikking tot verwijzing naar de militaire rechter dd. 26 september 1973, waarbij de eerdere verwijzingsbeschikking dd. 8 augustus 1973 niet is ingetrokken, kennelijk strekt tot wijziging van de laatstgenoemde in die zin dat daarbij de beschikking dd. 8 augustus 1973 werd aangevuld met de omschrijving van twee feiten welke alternatief aan beklaagde worden tenlastegelegd;

— dat aan deze wijziging niet in de weg stond dat beklaagde zich destijds niet in voorlopig arrest bevond, immers blijktens de bewoordingen van artikel 9a van de Rechtspleging bij de Zeemacht de mogelijkheid tot wijziging van de verwijzingsbeschikking niet beperkt is tot het geval, dat de beklaagde zich in arrest bevindt, en hieraan niet vermag af te doen dat dit artikel 9a R.Z. blijktens de geschiedenis van zijn totstandkoming zijn huidige redactie heeft gekregen naar aanleiding van de invoeging van artikel 8c van de Rechtspleging bij de Zeemacht;

— dat ook niet de omstandigheid dat ten deze de artikelen 67 t/m 69 van de Rechtspleging bij de Zeemacht niet zouden zijn nageleefd — wat daarvan ook zij — de vlootvoogd behoefde te weerhouden de verwijzingsbeschikking dd. 8 augustus 1973 als voormeld nog aan te vullen, reeds hierom niet omdat de overtreding dier voorschriften niet met nietigheid is bedreigd;

— dat derhalve de tenlastelegging geen andere feiten bevat, dan waarvoor beklaagde deugdelijk naar de militaire rechter is verwezen;

Overwegende, dat uit het voorgaande volgt dat de krijgsraad ten onrechte heeft aangenomen, dat de beklaagde uitsluitend ter zake van het gestelde in de beschikking tot verwijzing dd. 26 september 1973 naar de militaire rechter is verwezen, en het Hof dan ook beide beschikkingen tot verwijzing in voege als voormeld als aan de tenlastelegging ten grondslag liggend in aanmerking neemt;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep overigens het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid;

Overwegende, dat het Hof zich wijders verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde

artikelen, alsmede van artikel 77 van 's Hofs Provisionele Instructie.

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt het vonnis waarvan is geappelleerd, met overneming der gronden.

NASCHRIFT

Twee overwegingen van het Hof vallen op, namelijk (scherp geformuleerd:) dat de letter van artikel 9a moet gaan boven het onderlinge verband met andere bepalingen en dat het voorschrift van de artikelen 67 e.v. terzijde kan worden gesteld nu het niet op straffe van nietigheid is voorgeschreven.

Wat de artikelen 67 e.v. betreft: zij regelen de gang van zaken als tijdens het onderzoek zich de verdenking voordoet dat de beklaagde zich aan een ander feit heeft schuldig gemaakt. In dat geval stelt de Officier-Commissaris (na de beklaagde van zijn voornemen op de hoogte te hebben gesteld) daaromtrent vragen en neemt de Fiscaal onverwijld de nodige maatregelen opdat omtrent de vervolging van het nieuwe feit worde beslist. Daarbij gold destijds dat een verwijzing naar de krijgsraad niet kon worden ingetrokken en moest uitlopen in een vonnis.

Wijzigen van de verwijzing is, daar heeft de Raadsman terecht op gewezen, pas mogelijk geworden toen de maatregelen ter bekorting van het voorlopige arrest in de wet werden opgenomen; de mogelijkheid van wijzigen stond tegenover de mogelijkheid van onnauwkeurigheid door de vereiste snelheid: onnauwkeurigheid omdat nog niet alle details van het feit bekend zouden zijn.

Het is echter niet noodzakelijk om op die grond de werking van artikel 9a te beperken tot de gevallen waarin de spoed vereist werd doordat beklaagde zich in voorarrest bevindt. Ten eerste is het aan te nemen dat de versnelling van de procedure, noodzakelijk ingeval van arrest, ook zal worden nagestreefd als de beklaagde zich op vrije voeten bevindt. Voorts kan aan het Hof worden toegegeven dat als de Wetgever zijn vrijgevigheid met betrekking tot de wijziging van de verwijzing had willen beperken tot de gevallen van voor-arrest, hij zulks op eenvoudige wijze in de tekst van artikel 9a zou hebben kunnen vermelden. Tenslotte is artikel 9a splinternieuw en bij nieuwe wetsartikelen zal men in het algemeen minder gauw van de grammaticale interpretatie behoeven af te wijken dan bij oudere¹⁾.

Er is echter nog een ander argument, dat voor de opvatting van het Hof pleit.

Volgens de historie behoeft in de beschikking tot verwijzing het feit nog niet omschreven te worden naar de strenge eisen, die aan de dagvaarding ex artikel 112a worden gesteld, al wordt er in de praktijk zoveel

¹⁾ Men vergelijkte echter „bevoegd gezag” in artikel 167 W.M.Sr. Zie mijn naschrift op blz. 80.

mogelijk naar gestreefd, reeds onmiddellijk een aan al die eisen voldoende tenlastelegging te redigeren. Artikel 9 eist slechts „een omschrijving van „het feit”; artikel 112a „een opgave van het feit dat ten laste wordt „gelegd, met vermelding omstreeks welke tijd en waar ter plaatse het be- „gaan zou zijn, alles op straffe van nietigheid, alsmede een vermelding van „de omstandigheden, waaronder het feit zou zijn gepleegd.” Zolang maar beide feiten hetzelfde onderwerp van vervolging betreffen, is nadere precisering in de dagvaarding geoorloofd. Ik verwijs naar mijn naschrift in M.R.T. LIII blz. 389. Naar mijn mening betroffen in casu alle drie onderdelen van de dagvaarding (dus de beide verwijzingen) zonder twijfel „het- „zelfde onderwerp van vervolging”.

Er was dan ook in casu geen sprake van een ander feit (een ander onderwerp van vervolging) als bedoeld voor de procedure van de artikelen 67 e.v.

Op al deze gronden ben ik dan ook van mening dat de Fiscaal bevoegd was, de omschrijving van het feit in de dagvaarding te verbeteren en dat daarvoor de omweg van een nieuwe, later te voegen, verwijzing niet nodig was.

W.H.V.

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Centrale Raad van Beroep

13 november 1973

(A.M.P. 1972/57)

Voorzitter: Mr. B. S. Tigchelaar (fgd.); *Leden:* Mr. A. G. van Galen en Mr. J. P. Bulte.

Wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905;
Pensioenwet voor het reserve-personeel der landmacht 1923,
art. 27b en 27c)

Aan eiser was m.i.v. 1 januari 1956 een levenslang diensttijdpensioen toegekend berekend naar een diensttijd van 37 jaren, en wel — naar eisers keus — met toepassing van de wet van 1905. Van het algemeen ouderdomspensioen werd krachtens art. 27b van de wet van 1923 37/50 deel = 74% in het militaire pensioen ingebouwd.

Art. 27c onder c van die pensioenwet, waarin onderscheid wordt gemaakt tussen tijd die wel en die niet in werkelijke dienst is doorgebracht, is niet van toepassing op het onderhavige krachtens de wet van 1905 verleende pensioen. Beide wetten gaan van een verschillend berekeningsstelsel uit, zodat de ratio welke voor genoemd art. 27c onder c van de wet van 1923 geldt, niet evenzeer geldig is voor de wet van 1905.

UITSPRAAK

in het geding tussen *Mr. M.*, wonende te *B.*, eiser, en *de Minister van Defensie als vertegenwoordiger van Hare Majesteit de Koningin*, gedaagde.

I. *Ontstaan en loop van het geding*

De Minister van Defensie heeft op 21 juni 1972 eiser in kennis gesteld met de volgende beslissing:

„De Minister van Defensie

„Gelet op de Pensioenwet voor het reserve-personeel der landmacht
„1923, juncto de Wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905
„en de Aanpassingsregeling pensioenen;

„Overwegende:

„dat de heer *Mr. M.*, geboren 29 november 1900, bij Koninklijk besluit
„van 3 januari 1958, nr. 21, te rekenen van 1 januari 1956 een levenslang
„militair diensttijdpensioen is toegekend met toepassing van de Wet
„voor het reserve-personeel der landmacht 1905, berekend naar een dienst-
„tijd van 37 jaren en naar een vast bedrag van het voor elk dienstjaar toe

„te kennen pensioen, verbonden aan de rang van majoor van *f* 10,—,
„is in totaal *f* 370,—;

„dat dit pensioen ingevolge de Wet van 29 mei 1920 (Stb. 283) is ver-
„meerderd met een verhoging van 40% van *f* 370,— is *f* 148,—;

„dat te rekenen van 1 januari 1957 het pensioen van belanghebbende
„ingevolge het bepaalde in de Algemene toeslagwet voor gepensioneerde
„militairen 1956 werd verhoogd met een toeslag ad *f* 2.430,— per jaar;

„dat voor pensioenen, welke noch rechtstreeks noch middellijk van
„een pensioengrondslag zijn afgeleid, ingevolge het bepaalde bij artikel 7,
„1e lid, punt B, onder 2e, sub d, van het Tweede Hoofdstuk van de
„Aanpassingsregeling pensioenen, de berekeningsgrondslag dient te
„worden gevonden door het bedrag van het militair pensioen (daaronder
„mede begrepen: de verhoging op grond van de Wet van 29 mei 1920
„(Stb. 283), vermeerderd met de toeslag waarmede het pensioen is ver-
„hoogd, krachtens de Algemene toeslagwet voor gepensioneerde mili-
„taireren 1956, zoals deze luidde op 1 januari 1957, te delen door 3,983;

„dat in verband hiermede de berekeningsgrondslag van belanghebben-
„de werd vastgesteld op

$$\frac{„(f370,— + f148,—) + f2.430,—}{3,983} = f740,— ;$$

„dat vorengenoemde berekeningsgrondslag van *f* 740,— ingevolge het
„bepaalde in artikel 8, vijfde lid, van het Tweede Hoofdstuk van de
„Aanpassingsregeling pensioenen, per 1 januari 1971 dient te worden
„vermenigvuldigd met 14,2602, per 1 april 1971 met 14,4028 en per 1 juli
„1971 met 15,1215, zijnde de in de bij genoemd hoofdstuk behorende
„bijlage j opgenomen vermenigvuldigingsgetallen, welke gelden voor
„1971;

„dat de vermenigvuldigde berekeningsgrondslag per 1 januari 1971:
„14,2602 × *f* 740,— = *f* 10.555,—, per 1 april 1971: 14,4028 × *f* 740,— =
„= *f* 10.661,— en per 1 juli 1971: 15,1215 × *f* 740,— = *f* 11.193,— per
„jaar bedraagt;

„dat in verband hiermede het welvaarts vaste pensioen van belang-
„hebbende met inachtneming van het bepaalde in artikel 9, derde lid,
„sub c, van het Tweede Hoofdstuk van de Aanpassingsregeling pensioe-
„nen, te rekenen van 1 januari 1971, 1 april 1971 en 1 juli 1971 dient te
„worden vastgesteld op onderscheidenlijk 70% van *f* 10.555,— =
„*f* 7.389,—, 70% van *f* 10.661,— = *f* 7.463,— en 70% van *f* 11.193,— =
„= *f* 7.836,— per jaar;

„dat ingevolge het bepaalde in artikel 27b van de Pensioenwet voor
„het reserve-personeel der landmacht 1923, voor een gepensioneerde, die
„tevens recht heeft op een algemeen ouderdomspensioen het bedrag, dat
„geacht kan worden betrekking te hebben op een tijd overeenkomende
„met de diensttijd, waarnaar het pensioen is of wordt geacht te zijn be-

„rekend, gerekend wordt deel uit te maken van het bedrag van het militair pensioen;

„dat het algemeen ouderdomspensioen wordt geacht betrekking te hebben op het tijdvak, liggende tussen de tijdstippen waarop de gepensioneerde de leeftijd van 15 jaar (29 november 1915) en die van 65 jaar (29 november 1965) heeft bereikt, zijnde in totaal 50 jaren;

„dat het militair pensioen van belanghebbende is berekend naar een diensttijd van 37 jaren, welke diensttijd geacht wordt zich uit te strekken over de periode van 10 oktober 1918 tot 10 oktober 1955, over welke periode zoals hiervoren aangegeven, eveneens volledige opbouw van algemeen ouderdomspensioen geacht wordt te hebben plaatsgevonden;

„dat op grond daarvan 37/50 gedeelten, dat wil zeggen 74% van het algemeen ouderdomspensioen geacht wordt deel uit te maken van het hem toegekend militair pensioen;

„dat het bedrag van het algemeen ouderdomspensioen, hetwelk geacht moet worden deel uit te maken van vorenbedoeld welvaartsvast pensioen, met inachtneming van het per 1 november 1965 vastgesteld inbouwpercentage van 74,0000, met ingang van 1 januari 1971, 1 maart 1971, 1 augustus 1971 en 1 november 1971 dient te worden bepaald op:

$$\text{„} \frac{74}{100} \times f 6.390, - = f 4.728, - \text{ per jaar;}$$

$$\text{„} \frac{74}{100} + f 6.456, - = f 4.777, - \text{ per jaar;}$$

$$\text{„} \frac{74}{100} \times f 6.840, - = f 5.061, - \text{ per jaar en}$$

$$\text{„} \frac{74}{100} \times f 7.110, - = f 5.261, - \text{ per jaar;}$$

„BESLUIT:

„a. het welvaartsvaste pensioen van belanghebbende, te rekenen van 1 januari 1971, 1 april 1971 en 1 juli 1971 vast te stellen op onderscheidenlijk: *f* 7.389, -, *f* 7.463, - en *f* 7.836, - per jaar;

„b. het bedrag van het algemeen ouderdomspensioen, hetwelk geacht moet worden deel uit te maken van vorengenoemd pensioen, te rekenen van 1 januari 1971, 1 maart 1971, 1 augustus 1971 en 1 november 1971 vast te stellen op onderscheidenlijk: *f* 4.728, -, *f* 4.777, -, *f* 5.061, - en *f* 5.261, - per jaar;

„zodat het bruto pensioeninkomen van belanghebbende op 1 januari 1971 *f* 7.389, - minus *f* 4.728, - = *f* 2.661, - per jaar, op 1 maart 1971 *f* 7.389, - minus *f* 4.777, - = *f* 2.612, - per jaar, op 1 april 1971 *f* 7.463, - minus *f* 4.777, - = *f* 2.686, - per jaar, op 1 juli 1971 *f* 7.836, - minus *f* 4.777, - = *f* 3.059, - per jaar, op 1 augustus 1971 *f* 7.836, - minus *f* 5.061, - = *f* 2.775, - per jaar en te rekenen van 1 november 1971 *f* 7.836, - minus *f* 5.261, - = *f* 2.575, - per jaar „bedraagt.”.

Het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, heeft bij uitspraak van 6 november 1972 - waarnaar

hierbij wordt verwezen — het door eiser tegen de evenweergegeven beslissing ingestelde beroep ongegrond verklaard.

Tegen deze uitspraak heeft Mr. F. N. Meijer, advocaat en procureur te 's-Gravenhage, als gemachtigde van eiser, hoger beroep ingesteld. Op de in het aanvullend beroepschrift aangevoerde gronden heeft deze gemachtigde de Raad verzocht de uitspraak, waarvan beroep, te vernietigen en de bestreden beslissing nietig te verklaren met zodanige verdere voorzieningen als de Raad zal vermenen te behoren.

Desgevraagd heeft de Minister van Defensie bij schrijven van 21 maart 1973 zijn gemotiveerd oordeel kenbaar gemaakt met betrekking tot het namens eiser in het aanvullend beroepschrift aangevoerde.

Het geding is behandeld ter terechtzitting van 23 oktober 1973, waar voor eiser Mr. F. N. Meijer voornoemd, als gemachtigde is opgetreden en waar namens gedaagde T. J. Geerling, werkzaam bij het Ministerie van Defensie, is verschenen.

II. *Motivering*

Uit de gedingstukken blijkt het volgende:

- Bij Koninklijk besluit van 3 januari 1958 is aan eiser, die is geboren op 29 november 1900, als eervol ontslagen reserve-majoor van het Garderegiment fuseliers Prinses Irene, met ingang van 1 januari 1956 een pensioen toegekend krachtens de Wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905 — hierna te noemen: de Pensioenwet 1905 — bij de berekening van welk pensioen een diensttijd in de zin van die wet van (afgerond) 37 jaren in aanmerking werd genomen;
- Bij zijn beslissing van 4 november 1963 heeft de Minister van Defensie, handelend krachtens artikel 10 van de Aanpassingsregeling pensioenen, voorkomende in de Pensioenmaatregelen 1963 (Wet van 29 mei 1963, Stb. 210), in welk artikel is bepaald dat de verhoging en herziening, als bedoeld in het aan genoemd artikel 10 voorafgaand artikel 9 lid 1, ambtshalve geschieden door de Minister van Defensie indien het betreft pensioenen, welke ten laste van het Rijk komen, ook eisers pensioen in overeenstemming gebracht met de genoemde Aanpassingsregeling pensioenen;
- Bij schrijven van 4 januari 1972 heeft eiser de Minister van Defensie verzocht hem terzake van de samenstelling van zijn pensioen een voor beroep vatbare beslissing te geven.
- De Minister van Defensie heeft daarop, handelend krachtens de meergenoemde Aanpassingsregeling pensioenen, de bestreden beslissing, zoals die in rubriek I is weergegeven, genomen, er daarbij onder meer van uitgaande dat, nu in het Koninklijk besluit van 3 januari 1958 bij de vaststelling van eisers pensioen 37 dienstjaren in aanmerking zijn genomen, het percentage van de inbouw van het algemeen ouderdomspensioen in eisers militair pensioen op $2 \times 37 = 74$ diende te worden bepaald.

In het aanvullend beroepschrift is namens eiser het in het geding in eerste aanleg tegen de bestreden beslissing aangevoerde bezwaar, dat ten onrechte op eisers pensioen een korting is toegepast op de voet van het bepaalde in artikel 27b van de Pensioenwet voor het reserve-personeel der landmacht 1923 — hierna te noemen: de Pensioenwet 1923 — niet langer staande gehouden*). Wel echter is namens eiser gehandhaafd het tijdens de mondelinge behandeling van het geding in eerste aanleg aangevoerde bezwaar, dat bij de vorenbedoelde korting op het aan eiser krachtens de Pensioenwet 1905 toegekende pensioen geen onderscheid is gemaakt tussen de voor de pensioenberekening in aanmerking genomen tijd welke eiser wèl in werkelijke dienst heeft doorgebracht en de tijd, gedurende welke hij niet werkelijk dienst heeft gedaan, ofschoon met betrekking tot een pensioen, toegekend krachtens de pensioenwet 1923, in artikel 27c onder c van die wet een dergelijk onderscheid wel wordt gemaakt.

Naar het oordeel van de Raad valt geen wettelijk voorschrift aan te wijzen, waarop het toepassen van de in artikel 27c onder c der Pensioenwet 1923 neergelegde regeling op een krachtens de Pensioenwet 1905 verleend pensioen zou kunnen worden gebaseerd;

de Raad moet daarom het vorenbedoelde, namens eiser aangevoerde bezwaar, als geen steun vindend in de wet, verwerpen.

Door eisers gemachtigde is nog betoogd dat de ratio, welke voor de in artikel 27c onder c van de Pensioenwet 1923 neergelegde bijzondere kortingsregeling geldt, evenzeer geldig is voor de berekeningen en de kortingen op het meergenoemde, krachtens de Pensioenwet 1905 aan eiser toegekende, pensioen.

*) De gemachtigde van de vertegenwoordiger van de Kroon heeft ter terechtzitting van het ambtenarengerecht hieromtrent het volgende opgemerkt:

„In verband met zijn ontslag als reservist uit de militaire dienst op 1 januari 1956 kon „klager krachtens de Pensioenwet voor het reservepersoneel der landmacht 1923 recht „op pensioen doen gelden op 60-jarige leeftijd.

De overgangsbepalingen in artikel 55 in genoemde wet boden klager evenwel nog de gelegenheid — omdat dat voordelig voor hem was — uitsluitend voor de berekening van zijn pensioen en de datum van ingang te kiezen voor toepassing van de van kracht gebleven vijfde aflevering van de Wet voor het reservepersoneel der landmacht 1905.

Dat had onder meer tot gevolg dat zijn pensioen zou worden berekend naar 37 dienstjaren en naar een vast bedrag per dienstjaar.

De inbouw in het pensioen van klager diende geregeld te worden volgens het bepaalde in artikel 27b van de Pensioenwet voor het reservepersoneel der landmacht 1923; dit krachtens het bepaalde in de overgangsbepalingen van de wet pensioenmaatregelen 1963 (Stb. 210) Derde Afdeling. Daarin wordt in artikel 2 omtrent de toepasselijkheid van de nieuwe bepalingen op lopende pensioenen, onder andere dus met betrekking tot de inbouwbe­palingen in de van kracht zijnde militaire pensioenwetten, gesteld, dat die bepalingen mede van toepassing zijn op pensioenen, toegekend krachtens of op de voet van aan bedoelde militaire wetten voorafgaande regelingen of wetten betreffende pensioenrechten, die daarna in eerstbedoelde wetten zijn geregeld, en op pensioenen, toegekend krachtens andere militaire wetten, dan reeds eerder bedoeld.”

In zijn vorengenoemd schrijven van 21 maart 1973 heeft de Minister van Defensie met betrekking tot de vorenvermelde stelling van eisers gemachtigde onder meer het volgende opgemerkt:

„Wanneer een vergelijking wordt getroffen tussen enerzijds het systeem „voor berekening van pensioen volgens de Wet voor het reserve-personeel „der landmacht 1905 en anderzijds dat, hetwelk wordt gevolgd in de Pensioenwet voor het reserve-personeel der landmacht 1923, valt op te merken „dat de Wet 1905 voor de berekening van pensioen geen onderscheid „maakt tussen diensttijd onder de wapenen en niet onder de wapenen, „zulks in tegenstelling tot de Wet 1923, welke dat onderscheid wèl kent. „Immers, volgens laatstgenoemde pensioenwet wordt de diensttijd van „de reservist onder de wapenen doorgebracht, vergolden met $1\frac{3}{4}\%$ en de „diensttijd niet onder de wapenen doorgebracht met $4\frac{0}{100}$ van de pensioengrondslag per dienstjaar.

„Omdat diensttijd berekend naar $4\frac{0}{100}$ van de pensioengrondslag een „zodanig gering bedrag aan pensioen oplevert, dat inbouw op basis van „die diensttijd à 2% van het algemeen ouderdomspensioen per dienstjaar „als onevenredig zwaar moet worden gezien, is er aanleiding gevonden „in de Pensioenwet voor het reserve-personeel der landmacht 1923 een „bepaling te doen opnemen, n.l. artikel 27c, welke hierin voorziet, dat „uitsluitend voor pensioenen welke zijn toegekend krachtens evenge- „noemde wet, de zgn. $4\frac{0}{100}$ tijd buiten beschouwing blijft voor de in- „bouw van het reserve-pensioen.

„Aanleiding om voor de pensioenen, berekend met toepassing van de „Wet 1905, een dergelijke bepaling te doen opnemen was er niet, omdat „de Wet 1905 van een ander pensioenberekeningsstelsel uitgaat dan de „Wet 1923. Immers volgens de Wet 1905 wordt de gehele voor pensioen „geldige diensttijd (dus ook de diensttijd niet onder de wapenen) op „gelijke wijze per jaar met pensioen vergolden.”.

De Raad verenigt zich met de te dezer zake door de Minister van Defensie ontwikkelde zienswijze en is met deze bewindsman van oordeel dan niet gezegd kan worden dat de ratio, welke voor de in artikel 27c onder c der Pensioenwet 1923 neergelegde bijzondere inbouwregeling geldt, evenzeer geldig is voor de krachtens de Pensioenwet 1905 toegekende pensioenen.

Hetgeen namens eiser hieromtrent is aangevoerd, heeft de Raad niet tot een ander oordeel kunnen brengen.

Namens eiser is nog betoogd, dat een analogische toepassing van meergenoemd artikel 27c onder c der Pensioenwet 1923 naar zijn mening in ieder geval zou behoren te geschieden uit billijkheidsoverwegingen, waartoe artikel 9 van de overgangs- en slotbepalingen van de Pensioenmaatregelen 1963 de mogelijkheid zou bieden.

Voor zover met deze opmerking mocht bedoeld zijn van de Raad te vorderen, te bepalen dat er aanleiding is toepassing te geven aan genoemd

artikel 9, moet deze vordering niet-ontvankelijk worden verklaard, omdat zij buiten de bestreden beslissing omgaat, waarbij de Raad nog opmerkt dat aan de Minister van Defensie weliswaar krachtens artikel 10 van de Aanpassingsregeling pensioenen is opgedragen de in artikel 9 lid 1 van die Aanpassingsregeling pensioenen bedoelde verhoging en herziening van de pensioenen ambtshalve te doen geschieden, maar de hantering van de bevoegdheid, neergelegd in artikel 9 van de overgangs- en slotbepalingen van de Pensioenmaatregelen 1963 uitdrukkelijk aan de Kroon is voorbehouden.

Indien eiser derhalve voldoende termen aanwezig acht om toepassing van meergenoemd artikel 9 der overgangs- en slotbepalingen van de Pensioenmaatregelen 1963 te vragen, zal hij zijn daartoe strekkend verzoek tot de Kroon moeten richten.

Ook ten aanzien van het namens eiser nog in geding gebrachte bezwaar, dat uit hoofde van het bepaalde in artikel 63 van de Pensioenwet 1905 een drievoudige telling van eisers werkelijke militaire dienstdienst had moeten plaats vinden, moet worden geoordeeld dat het zich keert tegen vorengenoemd Koninklijk besluit van 3 januari 1958 en derhalve buiten de thans bestreden beslissing omgaat, zodat ook deze grief niet-ontvankelijk is.

Ter terechtzitting heeft eisers gemachtigde nog verzocht om, indien de Raad zijn grief inzake de evenbedoelde drievoudige telling van eisers werkelijke dienstdienst niet-ontvankelijk mocht achten, in elk geval in een overweging ten overvloede van 's Raads zienswijze terzake te doen blijken

De Raad meent aan dit verzoek niet te kunnen voldoen omdat hij daardoor zou vooruitlopen op een beslissing welk, naar genoemde gemachtigde ter terechtzitting mededeelde, door de Kroon nog niet is genomen.

Al het vorenstaande leidt de Raad tot de volgende beslissing.

III. *Beslissing*

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,
RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt de aangevallen uitspraak;

Verklaart eiser niet-ontvankelijk in zijn vorderingen, betrekking hebbende op de toepassing van artikel 9 van de overgangs- en slotbepalingen van de Pensioenmaatregelen 1963 en op artikel 63 van de Wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905.

MILITAIR RECHTELIJKE VERENIGING**Pogingen tot hervorming van
het Belgische militair straf- en tuchtrecht¹⁾**

PROF. DR. JOHN GILISSEN
Auditeur-Generaal

De herziening van het militair straf- en tuchtrecht wordt thans in vele landen als een dringende noodzaak beschouwd. De aanpassing ervan aan de nieuwe vormen van maatschappelijke verhoudingen, en tevens aan de vereisten van de strijdvaardigheid van gemoderniseerde krijgsmachten, kan slechts geschieden door middel van min of meer grondige wijziging van de bestaande wetgeving. In Nederland wordt sedert jaren geijverd voor de hervorming van deze wetgeving; de studie en de bespreking van een nieuw tuchtrecht hebben reeds aanleiding gegeven tot het opstellen van een officiële nota door de HH. Ministers van Defensie en van Justitie en van een voorlopig verslag van de Bijzondere Commissie²⁾.

In België streeft men thans ook naar een hervorming van het militair straf- en tuchtrecht. Een reeks ontwerpen en voorontwerpen van wet zijn reeds opgesteld; enkele liggen ter bespreking in de Wetgevende Kamers; andere worden door de regering bestudeerd of moeten nog door interdepartementale commissies worden afgewerkt; Kamerleden hebben wetsvoorstellen en amendementen ingediend.

Het ligt in mijn bedoeling hier een overzicht te geven van deze pogingen tot hervorming, niet alleen van het militair straf- en tuchtrecht, maar ook van de militair-rechterlijke organisatie en van het militair procesrecht.

Deze hervorming is echter veel minder gevorderd in België dan in Nederland. De Belgische belangstellenden zouden zeer veel kunnen leren uit hetgeen in Nederland reeds gewijzigd is en vooral uit al hetgeen er zo grondig bestudeerd en besproken werd, terwijl men zich moet afvragen of de hervormingsplannen in België niet verouderd en voorbijgestreefd zullen blijken. De uitnodiging om iets mede te delen over het militair straf- en tuchtrecht in België is dan ook vooral te verklaren door de algemene en bestendige belangstelling van Nederlandse zijde voor Belgische aangelegenheden op dit gebied. Tot bewijs daarvan: in het Militair Rechtelijk Tijdschrift van het jaar 1951 verscheen een artikel van kapitein, thans generaal Kasten, getiteld: „Beknopte beschouwing van het

1) Lezing gehouden op 9 november 1973 te Breda op verzoek van de „Militair Rechtelijke Vereniging”.

2) De nota in *M.R.T.*, LXV, 1972, blz. 228-255; het voorlopig verslag in *M.R.T.*, LXVI, 1973, blz. 538-576.

„Belgische formele militaire strafrecht in het licht van het gemeen-
schappelijke verleden van dit rechtsstelsel en het Nederlandse”³⁾).

De problematiek is inderdaad ongeveer dezelfde in de beide landen. Met een gelijksoortig democratisch staatsstelsel, met ongeveer dezelfde demografische problemen, met ongeveer dezelfde getalsterkte van de krijgsmachten, op bijna dezelfde wijze in de N.A.V.O. ingeschakeld, zou het vraagstuk van de aanpassing van het militair straf- en tuchtrecht aan de nieuwe opvattingen van de maatschappelijke verhoudingen in onze beide landen op dezelfde wijze dienen opgelost.

Ook op historisch vlak zijn beide landen in zake militair straf- en tuchtrecht nauw aan elkaar verbonden. Het historisch uitgangspunt van de wetgeving op dit gebied is het geheel van de zeven wetboeken en reglementen uit de jaren 1814-1815, toen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden verenigd werden. In België bestaat de thans vigerende wetgeving nog steeds voor meer dan de helft uit de wetboeken van Willem I⁴⁾. De vraag die Nederlandse militaire juristen zouden dienen te stellen, zou dan ook kunnen luiden: is het mogelijk dat moderne strijdkrachten zich kunnen vergenoegen met een reglement op de krijgstuicht dat 160 jaar geleden opgesteld werd?

De noodwendigheid van hervormingen wordt in België wel algemeen aanvaard, niet alleen onder de militairen, maar ook in politieke kringen. Meermaals werden door parlementsleden wetsvoorstellen ingediend om deze hervorming te bevorderen. De Heer van Haegendoren, senator van de Volksunie, heeft in 1971 voorgesteld de wet van 1814 op de krijgstuicht en het Militair Strafwetboek van 1870 binnen het jaar op te heffen, met de hoop alzo de Minister van Landsverdediging te verplichten nieuwe wetsontwerpen in te dienen⁵⁾!

Ik zou nochtans niet durven zeggen dat de openbare mening grote belangstelling toont voor de hervorming van het militair straf- en tuchtrecht in België. Wanneer de verouderde rechtstoestand toevallig aangestipt wordt in één of andere krant, komt wel een tijdelijke reactie, vooral van antimilitaristische aard. Maar dat duurt meestal niet lang. Integendeel heeft het plan tot legerhervorming dat Minister Van den Boeynants verleden jaar had aangekondigd, met de bedoeling onder meer het uitstel af te schaffen dat aan de studenten verleend wordt om hun militaire dienst

³⁾ *M.R.T.*, XLIV, 1951, blz. 217-229. Zie ook, o.m., L. M. ROLLIN COUQUERQUE, „Possibilités et perspectives d'un droit pénal militaire unifié dans le cadre du Benelux”, *Revue de droit pénal et de criminologie*, 1949-50, blz. 393-398.

⁴⁾ J. GILISSEN, „Historische schets van de militaire strafwetgeving in België sedert „1814”, *M.R.T.*, L, 1957, blz. 3-33. Over de begrippen „Militair tuchtrecht — Militair „strafrecht”, zie J. MAES, in *Rechtskundig Weekblad*, 1957-58, kol. 1619-1632 en *M.R.T.*, LI, 1958, blz. 337-351.

⁵⁾ Voorstel van wet tot opheffing van het Militair Strafwetboek en het Militair Tuchtreglement, *Parl. Besch.*, Senaat, 1970-1971, nr. 419 en 1971-1972, nr. 32.

na hun studiën te doen, hevige reacties veroorzaakt⁶). Gedurende weken werden stakingen en manifestaties door de jeugdorganisaties, vooral in het secundair onderwijs, ingericht.

Feitelijk werd reeds veel gepresteerd om de hervorming van het militair straf- en tuchtrecht voor te bereiden. In 1963 heeft de Minister van Landsverdediging een Commissie ingesteld om een ontwerp van nieuw reglement op de krijgstucht te bespreken. Een andere Commissie heeft een ontwerp van Militair Strafwetboek opgesteld, dat in mei 1973 aan de Ministers van Justitie en van Landsverdediging overhandigd werd. Thans is een derde commissie opgericht om een ontwerp van Wetboek van Militaire Strafvordering op te stellen.

Hierna wordt eerst op tamelijk bondige wijze de jongste evolutie van de militair-rechterlijke organisatie, de bevoegdheid en de procedure van het militair gerecht geschetst; daarna zal meer aandacht besteed worden aan het ontwerp tot hervorming van het militair strafrecht; tenslotte, zal vooral de nadruk gelegd worden op de jongste wijzigingen en hervormingsplannen inzake militair tuchtrecht. Ter inleiding een kort overzicht van de evolutie van de op deze drie gebieden toegepaste wetgeving.

I. WETGEVING EN WETSONTWERPEN

In België geldt nog steeds een groot deel van de militaire straf- en tuchtrechtelijke wetgeving uit de jaren 1814-1815, dit wil zeggen de door de Noordelijke Nederlanden toen opgestelde wetboeken en reglementen. Deze werden in de Zuidelijke Provinciën ingevoerd bij de vereniging van Noord en Zuid onder het gezag van Willem I, in september 1815, en zijn in werking gebleven na de scheuring van 1830.

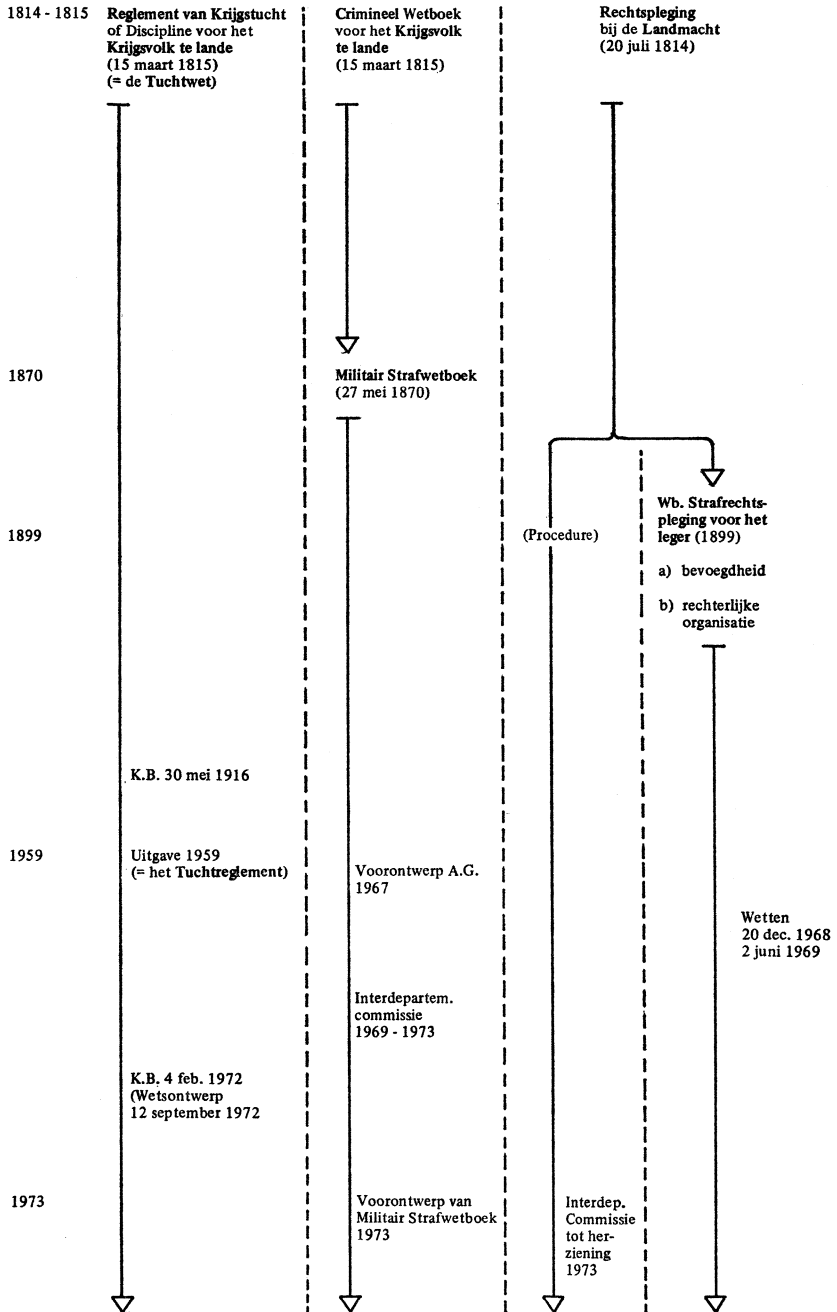
Aldus is het „*Reglement van krijgstucht* of discipline voor het krijgsvolk te lande” van 15 maart 1815 steeds de enige wettige basis van het Belgisch militair tuchtrechtstelsel. Op één uitzondering na, werd deze tuchtwet nooit gewijzigd sedert 160 jaar⁷)! Dit reglement wordt doorgaans de „tuchtwet” genoemd; er bestaat anderzijds een door het Ministerie van Landsverdediging uitgegeven „*Reglement op de militaire tucht*”, doorgaans Tuchtreglement geheten, waarvan de jongste editie in 1959 verscheen.

Het omvangrijk wetboek genaamd „*Rechtspleging bij de Landmacht*”, op 20 juli 1814 in de Noordelijke Nederlanden „gearresteerd”, blijft ook grotendeels in werking in België. Alleen de bepalingen betreffende de rechterlijke organisatie werden vervangen door het „Wetboek van

⁶) Kort overzicht van „Het Hervormingsplan” in *F.M.* (Landsverdediging, Interne editie), 14 februari 1973, 8 blz.

⁷) Wel werden sommige artikelen of delen ervan impliciet door nieuwe wetgeving opgeheven. Artikelen 34 en 35 betreffende de riet- en klingslagen werden afgeschaft bij besluit van de Tijdelijke Regering van 7 oktober 1830; art. 18 over de desertie werd opgeheven bij art. 43 en volgende van het Militair Strafwetboek van 1870.

WETGEVING MILITAIR STRAF- EN TUCHTRECHT

„Strafrechtspleging voor het Leger” van 15 juni 1899. De wetgever heeft echter slechts de eerste twee delen — bevoegdheid en inrichting van de militaire rechtsmacht — van dit wetboek toen goedgekeurd, zodanig dat de gehele procedure, steeds die van 1814 blijft⁸⁾.

Op gebied van het materieel strafrecht alleen is de toestand anders. Het Nederlands „*Crimineel Wetboek* voor het Krijgsvolk te lande” van 1815 werd in 1870 vervangen door een Belgisch Militair Strafwetboek, dat kort na de afkondiging van het algemeen Wetboek van Strafrecht (1867) goedgekeurd werd. Desniettemin is het materieel militair strafrecht thans meer dan honderd jaar oud⁹⁾.

Er bestaat dan ook een grote behoefte aan vernieuwing van het gehele militair straf- en tuchtrecht, zowel het materieel als het formeel recht.

Reeds in de jaren 1833-1838 werkte een commissie onder leiding van Generaal Goethals aan deze taak en overhandigde twee wetsontwerpen aan de ministers van Justitie en van Oorlog: een wetboek van militair-rechterlijke organisatie en een wetboek van militaire strafvordering, inrichting en bevoegdheid van de militaire rechtbanken¹⁰⁾. Daarvan kwam niets terecht, evenmin als van de werkzaamheden van talrijke andere commissies in de 19e en 20e eeuw. Vooral na Wereldoorlog II werd opnieuw geijverd voor de herziening van de steeds meer en meer verouderde wetteksten. Meer bijzonder heeft het Belgisch „Studiecentrum „voor militair strafrecht en oorlogsrecht” talrijke vraagstukken bestudeerd en voorontwerpen van wet op allerlei gebieden voorbereid. Departementale en interdepartementale commissies hebben, in opdracht van de regering, wetsontwerpen opgesteld. Leden van het Parlement hebben ook wetsvoorstellen tot gedeeltelijke of volledige herziening van een of ander wetboek ingediend.

Hoe ver is men nu gevorderd?

a. In zake materieel militair strafrecht, kreeg ik, als auditeur-generaal, begin 1967, opdracht vanwege de Minister van Landsverdediging een ontwerp van nieuw wetboek op te stellen. Dank zij de door het zoëven vermeld Studiecentrum gevoerde discussies en opgestelde verslagen, heb ik reeds in juli 1967 een ontwerp aan de Ministers van Landsverdediging en van Justitie kunnen voorleggen. Twee jaar later werd dit ontwerp voor advies onderworpen aan een interdepartementale werkgroep bestaande uit vier officieren, twee juristen-ambtenaren van het Ministerie van Justitie en twee magistraten van het Militair Gerecht, onder mijn voorzitterschap.

⁸⁾ Voor meer bijzonderheden, zie J. GILISSEN, *op. cit.*, blz. 7 en vlg.

⁹⁾ De drie Wetboeken en Reglementen voor het Krijgsvolk te Water worden als opgeheven beschouwd ten gevolge van de afschaffing van de Zeemacht in België in 1864. Toen deze macht in 1946 opnieuw opgericht is, werd ze aan de Wetboeken en Reglementen van de Landmacht onderworpen.

¹⁰⁾ J. GILISSEN, *op. cit.*, blz. 13, nr. 11. De tekst van deze ontwerpen in P. A. F. GERARD, *Corps de droit pénal militaire*, 1847, vanaf blz. 189 in de voetnoten.

Na een dertigtal bijeenkomsten, werd een algemeen akkoord bereikt. Een nieuw, blijkbaar definitief ontwerp is op 2 mei 1973 aan de twee ministers overgemaakt. De Minister van Justitie heeft in de Senaat verklaard dat het ontwerp weldra zou neergelegd worden¹¹⁾.

b. In zake rechtspleging werden ontwerpen tot herziening van het wetboek van 1899 en van de zeer verouderde Rechtspleging van 1814 reeds in 1923 en in 1950-1955 door bepaalde commissies voorbereid. Enkele wijzigingen werden, vooral tijdens en na de twee wereldoorlogen, aan deze tekst aangebracht. De meest recente, in 1968 en 1969, hebben vooral de bepalingen betreffende de militaire magistratuur aangepast. Een grondige wijziging van de bevoegdheid van het Militair Gerecht werd onlangs voorgesteld. De Ministers van Landsverdediging en van Justitie hebben me opdracht gegeven met een nieuwe werkgroep een ontwerp van Wetboek van Militaire Strafvordering op te stellen, daarin begrepen de militair-rechterlijke organisatie en de bevoegdheid. Deze werkgroep, definitief samengesteld in december 1973, heeft zijn werkzaamheden zopas begonnen. Ik kan U dus nog niet veel mededelen op dit gebied. Wel wens ik U iets te zeggen over de hervormingen van 1968-1969 betreffende de militaire magistratuur en over het wetsvoorstel tot wijziging van de bevoegdheid.

c. De hervorming van het militair tuchtrecht is verder gevorderd. De zeer verouderde tuchtwet van 1815 werd door de militaire overheid in de praktijk aangepast aan de onvermijdelijke evolutie van de sociale verhoudingen in het leger; maar die aanpassingen waren, zo niet illegaal, minstens extralegaal.

In de opeenvolgende uitgaven van het Reglement werd meer en meer van de oorspronkelijke tekst afgeweken door sommige artikelen weg te laten, en andere aan te vullen met talrijke bepalingen die geen ander wettige grondslag hadden dan het recht voor de militaire overheid bevelen op te leggen.

Tijdens Wereldoorlog I werd de tekst van 1815, die de waarde van een wet heeft, aangepast door middel van een Koninklijk besluit (30 mei 1916). Dit besluit mocht de wet niet wijzigen, maar kon wel mildere straffen voorzien en meer pleegvormen voorschrijven.

De toestand is sedertdien zeer verward; in 1959 heeft de militaire overheid, zonder tussenkomst van de wetgever, een nieuwe editie van het Reglement op de militaire tucht uitgegeven (verder het *Tuchtreglement* geheten), waarin de vroegere wetteksten, besluiten en militaire orders verwerkt werden in een geheel van 471 artikelen, daar waar de tuchtwet van 1815 er slechts 54 telt¹²⁾.

11) *Beknopt Verslag*, Senaat, Vergaderingen van 6 dec. 1973, blz. 217; *Parl. Besch.*, Senaat 1973-1974, nr. 82, 27 nov. 1973, blz. 11.

12) Na de aanvulling van 1916 telde het Tuchtreglement 150 artikelen. Een Koninklijk

Door zijn besluit van 26 oktober 1964 richtte de Minister van Landsverdediging een studiec commissie van officieren op om een nieuw tuchtreglement voor te bereiden; een magistraat van het Auditoraat-generaal heeft er deel van uitgemaakt, eerst Advocaat-generaal Roggen, later Advocaat-generaal Bosly¹³). De werkzaamheden van deze Commissie hebben zes jaar geduurd; een ontwerp was in 1968 eindelijk klaar. De tekst ervan moest dan nog aan de vier beroepsverenigingen voor advies medegedeeld worden¹⁴).

In september 1972 werd eindelijk een wetsontwerp in de Kamer van Volksvertegenwoordigers neergelegd¹⁵). Maar gezien de parlementaire procedure van bespreking en goedkeuring waarschijnlijk lang zal duren, werd reeds in februari 1972 door middel van een Koninklijk besluit een reeks modernisering ingevoerd, die zonder aan de Tuchtwet van 1815 iets te wijzigen, tamelijk veel nieuwe begrippen in het tuchtprocedure invoeren.

II. HERVORMINGEN BETREFFENDE HET MILITAIR GERECHT EN ZIJN BEVOEGDHEID

Alhoewel oorspronkelijk, dit wil zeggen tussen 1815 en 1830, de militair-rechterlijke organisatie dezelfde was in de Zuidelijke en in de Noordelijke Nederlanden en onmiddellijk na de scheuring geen grondige wijzigingen hieraan werden aangebracht, is de inrichting van het militair gerecht in onze beide landen langzamerhand tamelijk uiteengegroeid.

De belangrijkste wijzigingen werden in België ingevoerd, eerst in januari 1849 om de samenstelling van het Militair Gerechtshof te hervormen, daarna vooral in 1899 bij het Wetboek van Strafrechtspleging voor het leger¹⁶). Bepaalde aanpassingen zijn er later aan toegevoegd, vooral ten gevolge van de twee wereldoorlogen.

Onlangs hebben twee wetten, die van 20 december 1968 en die van 2 juli 1969, een aanzienlijk aantal wetsbepalingen van het zoëven vermeld

besluit van 30 december 1959 trok vijf hoofdstukken in en schreef nieuwe regelen voor aangaande de ondergeschiktheid, de tuchtmaatregelen, het bezwaar en het verhaal.

¹³) Een kritiek op deze karige vertegenwoordiging van juristen in deze commissie, zie J. MAES, „Het voorontwerp op de krijgstuicht”, *Rechtskundig Weekblad*, 1966-1967, kol. 1709-1714.

¹⁴) De Vereniging der Officieren in actieve dienst (VOAD), het Koninklijk Onderling Verbond der Belgische Onderofficieren (KOVBOO), de Vereniging van de Beroeps-soldaten en -korporaals van België (VBSKB), het Nationaal Syndicaat van het Rijkswachtpersoneel (NSRP).

¹⁵) *Infra*, blz. 243, meer bijzonder noot 35.

¹⁶) Titel I (Militaire rechtsmacht) en titel II (Rechterlijke inrichting voor het leger) zijn de enige van dit Wetboek die afgekondigd werden; de zeven andere titels van dit ontwerp, betreffende vooral de rechtspleging, werden niet besproken in de wetgevende kamers.

wetboek gewijzigd, alhoewel hierdoor geen fundamentele veranderingen ingevoerd werden. Ik wil ze hier bondig beschrijven, samen met een kort overzicht van de thans bestaande militair-rechterlijke organisatie.

Er bestaat in België slechts een enkel militair gerecht, dat bevoegd is voor de leden van de vier Krijgsmachten (landmacht, luchtmacht, zee-macht en rijkswacht). In tegenstelling met Nederland, zijn er dus geen krijgsraden eigen aan iedere strijdmacht. Dezelfde organisatie, dezelfde procedure geldt voor alle militairen.

Er bestaat thans één Militair Gerechtshof en vijf krijgsraden: drie bestendige krijgsraden in België (Brussel, Gent en Luik, plus een sectie te Antwerpen) en twee krijgsraden te velde (Keulen en Neheim). Elk dezer rechtscolleges bestaat uit minstens twee kamers, een Nederlands-talige en een Franstalige¹⁷⁾. Elke kamer van een krijgsraad is samengesteld uit vijf leden: vier officieren en een burgerlijk lid; de officieren worden aangewezen voor een zittijd van één maand; een onder hen, de hoofd-officier, is voorzitter van de kamer. Het burgerlijk lid, dat een jurist moet zijn, is dus niet de voorzitter van de krijgsraad, wel de eerste bijzitter; hij wordt benoemd voor een periode van drie jaar voor de krijgsraden in België, van zes maand voor die in Duitsland.

In het Militair Gerechtshof is de toestand anders: hier is het burgerlijk lid de voorzitter (thans Eerste Voorzitter geheten); hij is beroepsmagis-traat, is voor het leven benoemd en is onafzetbaar. Integendeel worden de militaire leden van elke kamer van het Hof, zoals in eerste aanleg, slechts voor één maand aangewezen, een onder de generaals, en drie onder de hoofdofficieren.

Bij elke krijgsraad is er een auditeur-militair (men noemt hem in België Krijgsauditeur), bijgestaan door eerste substituut-krijgsauditeurs en substituut-krijgsauditeurs. Zij staan onder het toezicht en de leiding van de auditeur-generaal die zelf bijgestaan wordt door advocaten-generaal en substituut-auditeurs-generaal¹⁸⁾.

De bevoegdheid van de auditeur-generaal, de krijgsauditeurs en hun medewerkers is drievoudig:

- zij oefenen het ambt uit van *openbaar ministerie*, en bijgevolg vorderen ze de straf ter zitting en voeren ze de arresten en vonnissen uit;
- zij zijn officieren van *gerechtelijke politie*, en in die hoedanigheid belast met het vaststellen en het opsporen van al de misdrijven die tot

¹⁷⁾ Op grond van de wet van 2 juli 1969 (tot wijziging o.m. van art. 17 van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken) kan de rechtspleging in de militaire jurisdictie nu ook in de Duitse taal worden gevoerd, wanneer de verdachte de Belgische nationaliteit bezit en woonachtig is in een Duitssprekende gemeente, gelegen binnen het gebied van de correctionele rechtbank van Verviers.

Desgevallend wordt een Duitstalige kamer in de bevoegde krijgsraad en eventueel in het Militair Gerechtshof ingesteld.

¹⁸⁾ De oudstbenoemde advocaat-generaal voert de titel van eerste advocaat-generaal (art. 126, § 3, Wetb. Strafrechtspleging voor het leger).

de bevoegdheid van de militaire rechtsmacht behoren;

— zij zijn de voorzitters van de Rechterlijke Commissie die in het militair procesrecht de rol van de *onderzoekende magistraat* speelt.

Die commissie bestaat uit drie leden: de militaire magistraat en twee officieren (plus een griffier); als voorzitter speelt de magistraat de voor-aanstaande rol in de commissie, des te meer dat hij beslist zonder gebonden te zijn aan het advies van de officieren-commissaris. Trouwens, voor bepaalde onderzoeksdaden, o.m. de huiszoekingen, treedt hij zonder de officieren op.

Aan elk krijgssauditoraat is een Gerechtelijk Detachement verbonden, bestaande uit leden van de Rijkswacht (Marechaussee), te weten één officier en vijf tot tien onderofficieren, die als officieren van gerechtelijke politie speciaal en rechtstreeks de militaire magistraten bijstaan in het verhoren van delinquenten en getuigen en alle andere opsporingsdaden verrichten.

Bij de Belgische Strijdkrachten in Duitsland bestaat daarenboven een Provoostdienst, ook een onderdeel van de Rijkswacht, met een honderdtal manschappen.

Ziedaar, zeer bondig samengevat, de voornaamste instellingen die samenwerken in het raam van de militair-rechterlijke organisatie.

De twee reeds vermelde wetten van 1968 en 1969 hebben aan deze organisatie geen grondige veranderingen aangebracht. De bedoeling van de wetgever is vooral geweest, op voorstel van de Minister van Justitie, de militaire magistratuur volledig gelijk te stellen met de burgerlijke magistratuur. Deze gelijkschakeling was al begonnen in 1899; maar er bleven enkele geringe verschillen die van de militaire magistraat een soort „tweederangs” magistraat maakten; de graden waren niet helemaal dezelfde, de voorwaarden tot benoeming waren minder streng, enz.

Dank zij de twee nieuwe wetten die een twintigtal artikelen van het wetboek van 1899 hebben gewijzigd, zijn al die verschillen verdwenen. Er bestaan thans advocaten-generaal zoals in de burgerlijke parketten-generaal; de auditeur-generaal heeft dezelfde rang als een procureur-generaal bij het Hof van beroep, enz.

De eerste voorzitter van het Militair Gerechtshof, de auditeur-generaal en de advocaten-generaal hebben de rang van opperofficier in het leger, de andere militaire magistraten de rang van hoger officier. De militaire magistraten zijn echter niet aan de militaire hiërarchie onderworpen.

De benoemingsvoorwaarden voor substituut-krijgsauditeur of een hogere graad zijn precies dezelfde als voor een substituut-procureur des Konings of hogere graden in de parketten en parketten-generaal¹⁹⁾. Daarmee ging volledige gelijkschakeling gepaard op gebied van wedden,

¹⁹⁾ Wetboek van Strafrechtspleging voor het leger, art. 77bis (ingelast bij de wet van 2 juli 1969): „Niemand kan tot krijgssauditeur of substituut-krijgsauditeur worden

pensioen en alle andere morele en materiële voordelen van de rechtspositie van de magistraat, en tevens wat hun plichten betreft. Deze gelijkstelling heeft veel bijgedragen tot een hogere waardering van de militaire magistraat; ze heeft echter tijdelijke moeilijkheden van recrutering meegesleept, daar de militaire magistraat geen vaste standplaats heeft en normaal een zeker aantal jaren in Duitsland moet fungeren, hetgeen niet door de meeste kandidaten op prijs gesteld wordt! Het behoort inderdaad tot de bevoegdheid van de auditeur-generaal voor iedere magistraat de krijgsraad aan te duiden waarbij hij zijn ambt moet uitoefenen²⁰).

De wetten van 1968 en 1969 hebben ook het onderscheid afgeschaft tussen bestendige krijgsauditeurs en krijgsauditeurs te velde; deze laatsten zijn allen vaste magistraten geworden. Maar, voor eventuele oorlogstijd, is thans een reservekader voorzien, dat grotendeels bestaat uit magistraten van de burgerlijke rechtbanken die aanvaarden als militair reserve-magistraat aangeduid te worden²¹).

De vraag dient nu gesteld of, naast deze beperkte hervormingen van vijf jaar geleden, geen andere meer diepgaande wijzigingen in de organisatie van het militair gerecht dienen ingevoerd. De regering heeft bevestigend geantwoord door een nieuwe interdepartementale commissie in het leven te roepen om deze hervorming verder door te voeren. Onder de problemen die de commissie moet bestuderen behoort vooral de samenstelling van de krijgsraden, o.m. of ze niet moet herleid worden tot drie leden en of de burgerlijke magistraat niet de voorzitter zou moeten worden, zoals in Nederland. Ook of de samenstelling en de opdracht van de Rechterlijke Commissie als onderzoeksinstelling nog gerechtvaardigd blijft.

Maar de voornaamste opdracht van de commissie zal zijn, enerzijds een geheel nieuw wetboek van procedure op te stellen, in de plaats van

„benoemd, indien hij niet voldoet aan de voorwaarden tot benoeming in het ambt van „procureur des Konings of van substituut-procureur des Konings.”

²⁰) Wetboek van Strafrechtspleging voor het leger, art. 81*quinquies* (wet 20 dec. 1968): „De auditeur-generaal wijst de krijgsraad aan waarbij de vaste of tot de reserve behorende krijgsauditeurs, eerste substituut-krijgsauditeurs en substituut-krijgsauditeurs „hun ambt uitoefenen.”

²¹) Wetboek van Strafrechtspleging voor het leger, art. 79 (wet 20 dec. 1968): „De „Koning benoemt bovendien reservesubstituut-krijgsauditeurs die doctor in de rechten „moeten zijn en ten minste 25 en ten hoogste 45 jaar oud.”

„De Minister van Justitie geeft, na eensluidend advies van de auditeur-generaal bij „het Militair Gerechtshof, aan militaire vaste of reservemagistraten opdracht om het „ambt van reservekrijgsauditeur of reserve-eerste substituut-krijgsauditeur uit te „oefenen.”

„De Minister van Justitie geeft, na eensluidend advies van de procureur-generaal bij „het Hof van beroep waarvan zij afhangen, en van de auditeur-generaal bij het Militair Gerechtshof, aan magistraten van de gewone gerechten opdracht om het ambt „van reservekrijgsauditeur, reserve-eerste substituut of reserve-substituut-krijgsauditeur uit te oefenen.”

de zeer verouderde en bijna ongewijzigde Rechtspleging van 1814²²⁾ en anderzijds het vraagstuk van de bevoegdheid van het militair gerecht te bestuderen.

Op dit laatste gebied werd, op 21 februari 1973, door een Volksvertegenwoordiger van Verviers, de Heer Damseaux, een wetsvoorstel ingediend om de bevoegdheid van de militaire rechtbank te beperken tot de louter militaire delicten²³⁾.

Op 17 augustus 1972 heeft de Heer Senator Bauwens ook een voorstel van wet ingediend „tot verhoging van de rechtszekerheid van de militairen”²⁴⁾; het doel was de gemeenrechtelijke misdrijven aan de militaire jurisdictie te onttrekken. Ter rechtvaardiging van het voorstel Damseaux werd beweerd dat het militair gerecht een kasten-privilege is, dat de militaire rechtbanken de beroepsmilitairen te gemakkelijk vrijspreken, dat ze niet objectief zijn, meer bijzonder ten opzichte van de dienstplichtigen.

Dit voorstel is feitelijk het vijfde dat sedert het midden van de 19de eeuw ingediend werd tot afschaffing van een deel van de bevoegdheid van het militair gerecht. Die voorstellen werden telkens verworpen, soms na een lange en hevige bespreking in de een of andere Kamer²⁵⁾. Het voorstel Damseaux werd aan de interdepartementale commissie voor advies voorgelegd.

III. HERVORMING VAN HET MILITAIR STRAFRECHT

Het Belgisch Militair Strafwetboek heeft sedert zijn afkondiging in

22) In deze Rechtspleging bij de Landmacht van 1814 werd alleen de procedure bij verstek (hoofdstuk VII) vervangen bij een wet van 25 juni 1921. De procedure in cassatie werd herzien bij een wet van 9 maart 1954. In tegenstelling met Nederland bestaan inderdaad cassatie en herziening als rechtsmiddelen in de Belgische militaire rechtspleging sedert 1849, en zelfs gedeeltelijk vroeger. Een voorstel van rijkswet tot invoering van deze rechtsmiddelen in Nederland werd in 1973 door de Tweede Kamer aangenomen; zie *M.R.T.*, LXVI, 1973, blz. 303-320. Het wetsvoorstel is echter door de Eerste Kamer verworpen, zulks in verband met (vermeende) strijd met de Grondwet.

Over de Belgische wet van 9 maart 1954: J. GILISSEN, „Le recours en cassation „contre les décisions de la juridiction militaire”, *Revue de droit pénal et de criminologie*, 1954-1955, blz. 251-286.

23) *Parl. Besch.*, Kamer, 1972-1973, nr. 484-1. Op 13 maart 1973 diende de Heer Volksvertegenwoordiger Damseaux een tweede wetsvoorstel in „tot coördinatie van de „wetten betreffende de militaire strafvordering en de bevoegdheid van de militaire „rechtbanken” (*Parl. Besch.*, Kamer, 1972-1973, nr. 500-1). Dit wetsvoorstel bevat geen nieuwe bepalingen, uitgezonderd de wijziging van de bevoegdheid die in het eerste voorstel gedaan werd; voor het overige is het nieuw wetsvoorstel slechts een coördinatie van de bestaande wetgeving.

24) *Parl. Besch.*, Senaat, 1971-1972, nr. 481.

25) J. MAES, „Recht voor het Militair Gerecht”, *Pallas* (N) 1973, blz. 9-16; *Belgische Militaire Tijdingen/La Belgique Militaire*, 1973, nr. 101, blz. 11-19 en „Justice pour la „justice militaire”, *Pallas* (F) 1973, blz. 17-22. J. VERHAEGEN, „De la connaissance des „infractions commises par les militaires”, *Journal des Tribunaux*, 1973, blz. 721-724.

1870, een eeuw geleden, bijna geen wijzigingen ondergaan. Een wet van 1923 verving de inlijving in een boetecompagnie door de militaire gevangenisstraf, die feitelijk overeenkomt met de burgerlijke gevangenisstraf. De omschrijving van de strafbare feiten werd, op enkele uitzonderingen na, nooit gewijzigd. Talrijke begrippen en uitdrukkingen klinken zeer verouderd: de desertie met de verzwarende omstandigheid „zijn paard te „hebben meegenomen” is natuurlijk in onbruik geraakt; evenmin kan men een militair thans doen straffen die zich niet naar zijn post zou hebben begeven „als de generaal mars wordt geslagen”, eenvoudig omdat men zulks nooit meer doet.

Het ontwerp van Militair Strafwetboek dat in de jaren 1969-73 door een interdepartementale commissie onder mijn leiding opgesteld en in mei 1973 aan de bevoegde ministers ter hand gesteld werd²⁶⁾, is eerst en vooral een modernisering van de begrippen en uitdrukkingen van het in werking zijnde wetboek. Men heeft ernaar gestreefd hiervan zo min mogelijk af te wijken; in de mate van het mogelijke werden de delictomschrijvingen ongewijzigd behouden, omdat ze gedurende meer dan een eeuw toegepast geweest zijn en aanleiding hebben gegeven tot een interpreterende jurisprudentie die bruikbaar kan blijven en aldus veel rechtsonzekerheid kan vermijden.

De Commissie heeft het ook wenselijk geacht het Militair Strafwetboek als een aanvullend wetboek te blijven beschouwen. De militairen blijven onderworpen aan het gewoon Strafwetboek en aan de algemene strafwetten; het Militair Strafwetboek bevat alleen die delictomschrijvingen waaraan de militairen onderworpen zijn op grond van hun bijzondere opdracht ten dienste van de Natie²⁷⁾.

Het ontwerp van Militair Strafwetboek bevat echter wel tamelijk veel nieuwe of herziene bepalingen. Daar waar de tekst van 1870 opgesteld werd om alleen op de Landmacht en de Rijkswacht (Marechaussee) te moeten worden toegepast, is nu rekening gehouden met de behoeften van de Luchtmacht en van de Zeemacht (Marine).

Er werd ook rekening gehouden met de ervaringen van de twee wereldoorlogen waarin België betrokken werd, alsook met de bijzondere toestanden waarin strijdkrachten kunnen vertoeven wanneer ze ter beschikking van de Verenigde Naties staan of buitengewone opdrachten in het buitenland moeten vervullen²⁸⁾.

26) *Supra*, blz. 231.

27) Deze beschrijving van de doelstellingen van het ontwerp van Militair Strafwetboek is grotendeels ontleend aan de Inleiding van het Ontwerp Memorie van toelichting, die we opgesteld hebben.

28) Een wet van 30 mei 1951 (Belg. Staatsblad 6 juni 1951) heeft de Koning ertoe gemachtigd „sommige in oorlogs- of mobilisatietijd toepasselijke beschikkingen eveneens van toepassing te verklaren op de leden van de Belgische strijdkrachten, belast „met de uitvoering van door de Veiligheidsraad der Verenigde Naties getroffen maatregelen.”

Bij de bestudering en het opstellen is veel gebruik gemaakt van de talrijke nieuwe militaire strafwetboeken die in andere landen werden afgekondigd. Het Belgisch Wetboek van 1870 was grotendeels geïnspireerd door de Franse „Code de justice militaire” van 1857; invloed van Frans recht kenschetst trouwens de gehele Belgische wetgeving van de tweede helft van de 19e eeuw. Nu ook hebben we gebruik gemaakt van de niet zo lang geleden, in 1965 hernieuwde „Code de justice militaire”; maar tevens werden andere wetboeken gretig benut, o.m. de Duitse Wehrstrafgesetz van 1957, de Amerikaans Uniform Code of Military Justice, de Canadese, Britse, Oostenrijkse teksten²⁹⁾, en ook het minder jonge Nederlands Militair Strafwetboek; met de in Nederland bij de wet van 4 juli 1963 ingevoerde wijzigingen werd rekening gehouden³⁰⁾. Meer bijzonder werd er naar gestreefd de juridische terminologie van de Nederlandstalige tekst zoveel mogelijk aan het Nederlands model te ontleenen.

Het zou ongerijmd zijn de 82 artikelen van het Belgisch ontwerp hier te beschrijven. Ik wens slechts de nadruk te leggen op enkele nieuwigheden die onder de voornaamste dienen beschouwd:

1. Een geheel hoofdstuk, — 6 artikelen — is gewijd aan de omschrijving van de strafbare feiten tegen de wetten en gebruiken van de oorlog. Als algemene regel wordt strafbaar gesteld met een gevangenis van een maand tot drie jaar, *elke* overtreding van een van de voorschriften van de in België van kracht zijnde internationale overeenkomsten met betrekking tot het oorlogsrecht en het humanitair recht. Hierbij worden bedoeld zowel het Reglement van Den Haag van 1907 als de Verdragen van Genève van 1949 tot bescherming van de gewonden, zieken en schipbreukelingen, van de krijgsgevangenen, en van de burgers in tijd van oorlog, en het verdrag van Den Haag van 1954 tot bescherming van de culturele goederen. Bovendien worden bepaalde bijzonder erge misdaden strenger gestraft, o.m. met het doel de bijzondere bescherming te waar-

-
29) Canada:	Loi sur la défense nationale, van 30 juni 1950
Duitsland:	Wehrstrafgesetz, van 30 maart 1957
Frankrijk:	Code de Justice Militaire, van 8 juli 1965
Groot-Brittannië:	Army Act, van 6 mei 1955
Israël:	Military Justice Law, van 20 juli 1955
Italië:	Codice penale militare di pace en Codice penale militare di guerra, van 20 februari 1941
Oostenrijk:	Militärstrafgesetz, van 30 oktober 1970
Spanje:	Código de justicia militar, van 17 juli 1945
U.S.S.R.:	Wet van 25 december 1958 over de strafrechtelijke verantwoordelijkheid uit hoofde van militaire misdrijven
Verenigde Staten:	Uniform Code of Military Justice, van 5 mei 1950
Zaire:	Code de justice militaire, van 25 september 1972.

³⁰⁾ A. F. STEFFEN (ed.), *De partiële wijziging van de militaire straf- en tuchtrechtwetgeving bij de Rijkswetten van 4 juli 1963*, 's-Gravenhage, 1971.

borgen verschuldigd aan de geneeskundige formaties, de toevluchtsoorden, de krijgsgevangenen en de vijandelijke parlementairen.

Betreffende precies de bescherming van de krijgsgevangenen is de noodwendigheid van de bijzondere delictomschrijving van de foltering uit een onlangs in België geveld vonnis gebleken³¹). Tijdens manoeuvres werden officieren en soldaten van een bepaalde eenheid gevangen genomen door een andere eenheid; ze werden door hun bewakers aan folteringen onderworpen. Vervolgingen werden ingesteld, doch dit was slechts mogelijk op grond van de bepaling van het gewoon strafwetboek die de opzettelijke slagen en verwondingen met maximum 6 maand gevangenis bestraft. De daders liepen straffen op, dichtbij dit maximum; maar de openbare mening bleek verontwaardigd door deze betrekkelijk lage straffen.

2. Een tweede nieuwigheid is het strafbaar stellen van de smaad en het geweld door een *meerdere* tegenover een mindere. Thans is slechts de smaad of het geweld van de *mindere* tegenover de meerdere strafbaar gesteld. Feitelikheden of smaad door de meerdere jegens zijn ondergeschikten is uitdrukkelijk strafbaar gesteld bij art. 9 van de Wet op de krijgstucht van 1815³²) en aldus slechts beschouwd als een tuchtvergriep in het Belgisch recht; dit blijkt thans ontoereikend. Als de eerbiediging van de meerdere geboden is in het belang van de militaire tucht, dan dient de meerdere, uit eerbied voor de menselijke waardigheid, de fysische en morele integriteit van de mindere ook in acht te nemen.

3. Derde nieuwigheid: de bestraffing van het *misbruik van gezag*, gepleegd door een meerdere. De wetgever behoort de ondergeschikten te beschermen tegen de meerderen die zouden geneigd zijn van hen prestaties te eisen vreemd aan enig dienstbelang of hen zouden verhinderen hun rechten te doen gelden.

4. Vierde nieuwigheid, of liever aanpassing aan de nieuwe methoden van oorlogsvoering: een veel vollediger en nauwkeuriger omschrijving van de misdrijven tegen de krijgstucht. Terwijl het huidige wetboek enkel de capitulatie en de overgave van de aangevallen stelling uitdrukkelijk beoogt, handelt het nieuw ontwerp eveneens over talrijke andere ernstige

³¹) Krijgsraad Luik, 20 nov. 1972, in *Journal des Tribunaux*, 3 maart 1973, blz. 148; commentaar over dit vonnis door J. VERHAEGEN, „Savoir où porter le fer. A propos „de la condamnation de six para-commandos”, *Journal des Tribunaux*, op. cit., blz. 137-141; zie ook blz. 186 (nota van J. Wolf) en 298 (verklaring van de Minister van Landsverdediging) betreffende meer bijzonder het onderwys in het humanitair recht van de Conventies van Genève in het leger.

³²) Wet op de krijgstucht 1815, art. 9: „Al wie in hooger rang gesteld zijnde, zich „eenige feitelikheden of honende uitdrukkingen tegens zijn ondergeschikten veroor- „looft, of ook eene onbehoorlijke correctie tegens denzelfen uitoefent of doet uit- „oefenen.” Reglement op de militaire tucht, uitg. 1959, art. 9: „Elke meerdere die zich „feitelikheden veroorlooft jegens zijn ondergeschikte of die tegenover hem misplaatste „uitdrukkingen gebruikt.”

feiten waardoor het welslagen van militaire operaties in het gedrang kan worden gebracht, inzonderheid het feit de vlucht of het staken van de strijd te bevelen, zijn gevechtsoopdracht op te geven, het gevangennemen door de vijand van een eenheid of het buitmaken van een vitaal gedeelte van het gevechtspotentieel teweeg te brengen. Bovendien wordt in nieuwe delictomschrijvingen voorzien ten laste van de in de handen van de vijand gevallen militairen die bepaalde daden stellen ten nadele van hun land of van hun medegevangenen.

5. Vijfde nieuwigheid: het maken van een onderscheid tussen desertie en ongeoorloofde afwezigheid inzake misdrijven tegen de militaire dienstplicht. Desertie is voortaan een opzettelijk strafbaar feit, waarvoor een bijzonder opzet vereist is; bepaalde daden of gedragingen worden echter als de uiting van dit inzicht beschouwd o.m. een afwezigheid van meer dan 14 dagen. De gewone vrijwillige miskennis van de aanwezigheidsplicht, hetzij bij het verstrijken van een termijn van 7 dagen, hetzij in bepaalde omstandigheden onmiddellijk, wordt, behalve in enkele bijzondere gevallen, slechts als ongeoorloofde afwezigheid bestraft.

6. Zesde punt: de afschaffing van alle militaire straffen. De militaire rechtbanken zouden voortaan dezelfde straffen uitspreken als de gewone rechtbanken. De straffen worden in principe op dezelfde wijze uitgevoerd. Voor de doodstraf wordt hiervan evenwel afgeweken. In verband met bepaalde gevangenisstraffen, kan voor de militairen in actieve dienst de uitvoering in militair milieu worden ingesteld, dit naar het model van het Nederlandse Nieuwersluis.

Het ontwerp voorziet in geen geldboeten ter bestraffing van de misdrijven bepaald in het Militair Strafwetboek, behalve voor de misdrijven tegen de goederen en voor de overtredingen, door een militair die zich in het buitenland bevindt, van sommige bepalingen van de wetgeving van de vreemde staat. Maar door verzachtende omstandigheden in aanmerking te nemen en door toepassing van artikel 85 van het Strafwetboek, kan elke gevangenisstraf door een geldboete van ten hoogste 500 F. worden vervangen.

De afschaffing van de straf van afzetting, die enkel aan de officieren kan worden opgelegd, is voorzien; het is niet wenselijk gebleken nog verder straffen van verschillende aard aan de officieren en aan de andere leden van de strijdkrachten op te leggen.

De degradatie en de beroving van de graad, thans bijkomende straffen, worden in het ontwerp vervangen door de ontneming van de graad en de wegzending uit het leger. Bedoelde maatregelen zouden een rechtsgevolg zijn van de tegen een militair uitgesproken levenslange of tijdelijke ontzetting van de rechten opgesomd in artikel 31, 1° of 6°, van het Strafwetboek.

7. Inzake insubordinatie en muiterij wordt de functionele hiërarchie wettelijk erkend; het beginsel is overgenomen uit het wetsontwerp

houdende het tuchtreglement, waar in artikel 6 bepaald wordt:

„Binnen de perken van de functies die hem worden toevertrouwd, wordt
 „. . . met de meerdere gelijkgesteld de militair die gezag heeft over een
 „andere militair bij toepassing hetzij van wets- of verordeningsbepalin-
 „gen, hetzij van vaststaande of tijdelijke orders waaraan beiden onder-
 „worpen zijn.”

8. Het vraagstuk van de gehoorzaamheid aan een onwettig bevel werd grondig bestudeerd³³). De voorgestelde wettekst heeft tot doel de gehoorzaamheidsplicht van de militairen te begrenzen en nauwkeurig de regels te omschrijven die de strafrechtelijke verantwoordelijkheid moeten vaststellen zowel van een ondergeschikte die een klaarblijkelijk onwettig bevel uitvoert als van een meerdere die een bevel geeft dat het plegen van een misdaad of een wanbedrijf tot gevolg zou hebben.

a. Alhoewel het zijn dienstplicht is aan de hem door een meerdere gegeven bevelen te gehoorzamen mag de ondergeschikte in principe geen bevel uitvoeren dat het plegen van een misdaad of een wanbedrijf tot gevolg zou hebben.

Het feit alleen dat de meerdere beveelt een misdaad of een wanbedrijf te plegen, leidt echter niet noodzakelijk tot de strafbaarheid van de ondergeschikte die een dergelijk bevel zou uitvoeren. De ondergeschikte zal niet worden veroordeeld wanneer hij niet wist dat het bevel onwettig is. Zijn onwetendheid enerzijds en zijn militaire verplichting alle bevelen van zijn meerderen uit te voeren anderzijds zijn voor hem een rechtvaardigingsgrond.

De ondergeschikte kan echter bedoelde rechtvaardigingsgrond niet inroepen wanneer hij wel weet dat het bevel onwettig is; hij wordt geacht dit te weten wanneer de onwettigheid klaarblijkelijk is. Aldus gesteld sluit het ontwerp van Militair Strafwetboek zich uitdrukkelijk aan bij de interpretatie door de rechtspraak gegeven aan de artikelen 152 en 260 van het gewoon Strafwetboek; deze aanvaardt de straffeloosheid slechts voor zover de onwettigheid van het bevel niet klaarblijkelijk is³⁴).

Indien de onwettigheid twijfelachtig is, neemt de ondergeschikte die weigert het bevel uit te voeren, risico's op strafrechtelijk gebied; moest de rechter inderdaad de wettigheid van het bevel aannemen, dan zou de mindere wegens insubordinatie veroordeeld kunnen worden.

³³) O.m. dank zij de publicatie van de verslagen die op het Ve Congres van de *Internationale Vereniging van militair strafrecht en oorlogsrecht* te Dublin werden besproken. Zie „L'Obéissance militaire au regard des droits pénaux internes et du „droit de la guerre”, *Recueils de la Société internationale de droit pénal militaire et de droit de la guerre*, dl. V-1, Straatsburg, 1971.

³⁴) Zie A. ANDRIES, „Les limites de la force exécutoire de l'ordre du supérieur en „droit militaire belge”, *Revue de droit pénal militaire et de droit de la guerre*, nr. VIII-1 (1969), blz. 88 en 89. A. MARCHAL, „Annotations relatives à l'ordre illégal en „droit militaire belge”, zelfde *Revue*, nr. IV-2 (1965), blz. 275-289.

Deze regels sluiten het principe van de blinde gehoorzaamheid, van de „Kadavergehorsam”, uit. Uitgaande van de huidige intellectuele ontwikkeling van alle burgers mag normaal van de ondergeschikte voldoende onderscheidingsvermogen worden verwacht om een wettig of schijnbaar wettig bevel van een klaarblijkelijk onwettig bevel te kunnen onderscheiden.

Daar de militair respect en vertrouwen aan zijn meerderen verschuldigd is zal hij, in normale omstandigheden onderstellen dat het bevel hem in het belang van de dienst werd gegeven en met de wet overeenstemt. Dit vermoeden verdwijnt slechts wanneer het bevel overduidelijk onwettig is of wanneer de mindere weet dat het onwettig is.

b. De meerdere die het plegen van een misdaad of een wanbedrijf heeft bevolen, mag niet minder zwaar worden gestraft dan de ondergeschikte die een dergelijk bevel heeft uitgevoerd. Dit zou nochtans het geval zijn wanneer de algemene principes van het Strafwetboek ter zake worden toegepast. Het 4e lid van artikel 66 van het Strafwetboek is inderdaad niet toepasselijk aangezien dit een misbruik van gezag onderstelt, terwijl het ontwerp een normale uitoefening van het gezag beoogt. Krachtens artikel 67 zou de meerdere slechts als medeplichtige worden beschouwd „om onderrichtingen te hebben gegeven om het misdrijf te plegen” en bij gevolg minder zwaar worden gestraft dan degene die het bevel uitvoert. Om deze ongerijmdheid te voorkomen bepaalt het wetsontwerp dat de meerdere als mededader zal worden beschouwd en met dezelfde straffen als de dader zal worden bestraft.

c. Een bijzondere rechtvaardigingsgrond wordt voorzien in geval van gewapende operatie. In die omstandigheden kan de meerdere, indien hij niet anders kan handelen om een voor de Natie vitaal belang te vrijwaren, genoodzaakt worden het plegen van een misdaad of een wanbedrijf te bevelen. Het trekken van de grens tussen de geoorloofde operationele daad en de ongeoorloofde daad is meestal een kwestie van gezond verstand, van wikken en wegen, van noodgedwongen moeilijke keuze. Bij wijze van voorbeeld: bij het geven van het bevel te schieten in de richting van de vijand kan de meerdere voorzien dat zijn manschappen waarschijnlijk burgers zullen treffen, maar wanneer hij dit bevel niet geeft zal hij de door hem te verdedigen stelling niet kunnen behouden; bij de keuze zal in dat geval rekening moeten gehouden worden met het te voorziene aantal burgerlijke slachtoffers enerzijds en met de belangrijkheid van de te verdedigen stelling anderzijds.

IV. HERVORMING VAN HET MILITAIR TUCHTRECHT

In zake militair tuchtrecht staat men tegelijkertijd voor het meest verouderd deel van het militair recht en voor het deel waarvan de hervorming het meest gevorderd is.

Het meest verouderd, want de Belgische wetgeving ter zake bestaat enkel uit de tuchtwet van 1815, die praktisch ongewijzigd gebleven is.

Het meest hernieuwd, omdat het Koninklijk besluit van 4 februari 1972 reeds tamelijk veel nieuwigheden in de bestaande wetgeving heeft ingevoerd en ook omdat de Minister van Landsverdediging een wetsontwerp houdende het nieuw tuchtreglement in de Kamer in september 1972 heeft neergelegd. Dit ontwerp van wet is reeds in de Commissie voor Landsverdediging van de Kamer van Volksvertegenwoordigers besproken en goedgekeurd³⁵).

Dit wetsontwerp is tamelijk kort: 46 artikelen. Het is bedoeld om een kaderwet te worden, d.w.z. een wet waarin enkel de algemene bepalingen vastgesteld worden terwijl aan de Koning opdracht gegeven wordt door middel van besluiten de rechtsregeling verder uit te werken. Aldus wordt, bij voorbeeld, bijna niets geregeld inzake tuchtrechtspleging; artikel 38 geeft de Koning opdracht deze rechtspleging te bepalen, zowel in eerste aanleg als in beroep. Ditzelfde artikel voegt er aan toe dat „het recht van „verdediging . . . overeenkomstig de door de Koning vastgestelde regels” uitgeoefend zal worden.

Deze wetgevingstechniek is uiteraard betwistbaar. Ze verleent aan de Koning — practisch aan de Minister van Landsverdediging — de taak en aldus de macht om vele vraagstukken die de rechten van de militair als enkeling aanbelangen, zonder controle van de Kamers te reglementeren. Inzake procedure bij voorbeeld staan slechts twee beginselen vast: er bestaat beroep en er bestaat een recht van verdediging.

Maar, alvorens nog andere kritische beschouwingen over dit wetsontwerp mede te delen, is het nuttig de voornaamste veranderingen te beschrijven die al ingevoerd zijn door het Koninklijk besluit van 1972 en ook die welke voorzien zijn in het wetsontwerp. Enerzijds dus de toestand de lege lata, anderzijds de eventuele toestand na goedkeuring van het wetsontwerp, dus de lege ferenda.

Drie problemen dienen ontleed:

- de bepaling van het tuchtvergrijp
- de tuchtstraffen
- de tuchtvordering

Voor ieder vraagstuk zal de toestand vóór 1972 vergeleken worden met

³⁵) *Parl. Besch.*, Kamer, 1971-1972, nr. 373-1: wetsontwerp houdende het tuchtreglement van de Krijgsmacht.

De Commissie voor de Landsverdediging heeft haar verslag, uitgebracht door de Heer Volksvertegenwoordiger Tanghe, op 9 januari 1974 neergelegd (*Parl. Besch.*, Kamer 1971-1972, nr. 373-9). Zeven amendementen werden ingediend: twee door de regering zelf, vijf door de HH. Volksvertegenwoordigers Poswick (P.L.P.), Ghijsen (C.V.P.), Dujardin (B.S.P.), Mattheyssens (V.U.) en Couteau (Komm. P.). Ingevolge de ontbinding van de Kamers begin februari 1974 is het wetsontwerp echter nietig geworden.

de door het Koninklijk besluit ingevoerde wijzigingen en met de voorstellen van het wetsontwerp³⁶).

A. De bepaling van het tuchtvergrijp

Een van de fundamentele verschillen tussen tuchtrecht en strafrecht ligt in het al dan niet toepassen van het beginsel: *Nullum crimen sine lege*. Dit wordt gehuldigd in de Belgische Grondwet evenals in de meeste andere hedendaagse grondwetten: niemand kan worden vervolgd dan in de gevallen die de wet bepaalt (art. 7).

Dit beginsel wordt niet in het tuchtrecht toegepast: noch in het Belgisch militair recht, noch in dit van de andere landen. Evenmin in de andere tuchtrechtstelsels: want het militair tuchtrecht is niet het enige tuchtrecht; honderden andere sociale groepen hebben hun eigen tuchtrecht: bedrijfsorganisaties, ondernemingen en fabrieken, advocaten en geneesheren, scholen en universiteiten, sportclubs, familie en kerk. Wij behoren allen tot tientallen groepen die elk hun eigen discipline hebben, dikwijls bijna onvoelbaar, omdat zelden gesanctioneerd wordt. Maar in elke mensengroep waartoe we verplicht of vrijwillig behoren, zijn we onderworpen aan de door deze groep vereiste leefregels, op straf van uitsluiting of van andere maatregelen eigen aan de groep. We zijn aldus aan tientallen rechtstelsels onderworpen, niet alleen die van de Staat, maar die van ons beroep, van onze sport, van onze kerkgemeenschap, enz. Er bestaat m.i. geen monisme, maar echter wel een juridisch pluralisme³⁷).

Daarvan is de militaire maatschappij een typisch verschijnsel. Ieder militair is onderworpen aan het algemeen strafrecht, aan het militair strafrecht en tevens aan het militair tuchtrecht. Dit tuchtrecht sanctioneert alle gedragingen in strijd met de opdracht van de strijdkrachten. De Krijgstuchtwet van 1815 bevat dan ook een algemene bepaling, die strafbaar stelt „alle zodanige handelingen en gedragingen welke met de „instandhouding eener goede discipline en krijgstucht in den militairen „dienst onbestaanbaar zijn” (art. 27). In de jongste edities van het Belgisch Reglement op de militaire tucht wordt ditzelfde artikel 27 op een vereenvoudigde wijze uitgedrukt: „alle handelingen die strijdig zijn met „de militaire tucht”.

Deze algemene bepaling is feitelijk geen delictomschrijving: ze verwijst naar de algemene bepaling van het begrip „militaire tucht”, maar vooral naar de normale leefwijze in het militair milieu. Dit geheel van

³⁶) In Frankrijk werd het Tuchtreglement ook onlangs vrij grondig gewijzigd, bij decreet van 1 oktober 1966. Zie o.m. W. COULET, „Le nouveau Règlement de discipline „générale dans les armées”, *Revue de droit public et de science politique*, 1968, blz. 5-82 en P. DE RIJK, „Tour d’horizon van het Franse militaire straf- en tuchtrecht”, *M.R.T.*, LXIV, 1971, blz. 257-277.

³⁷) J. GILISSEN, „Introduction à l’étude comparée du pluralisme juridique” in *Le pluralisme juridique*, études publiées sous sa direction, Brussel, 1971, blz. 7.

militaire leefregels is uit de gewoonte ontstaan, d.w.z. uit het herhalen van gesanctioneerde leefregels eigen aan een bepaalde mensengroep. Anders gezegd: strafrecht is wettenrecht, tuchtrecht is vooral gewoonterecht, zulks zelfs nog in onze eigen tijd. Deze vaststelling is trouwens geldig voor alle tuchtrechten, en niet alleen voor die van de militairen.

Deze wijsgerige en sociologische ontleding van het tuchtrecht belet niet dat men de willekeurigheid ervan mag en moet aanstippen. Niemand weet precies welke handelingen krijgstuchtelijk strafbaar zijn. En vooral niet de jonge dienstplichtige die zijn legerdienst aanvangt en plotseling verplicht is alle leefregels eigen aan zijn nieuw leefmilieu te kennen. Tegen deze willekeur werd reeds sedert jaren in Nederland gereageerd, en beperkingen werden opgelegd dank zij de rechtspraak van het Hoog Militair Gerechtshof³⁸). In België bestaat sedert 1916 geen verhaal voor het Militair Gerechtshof meer, zodanig dat er ter zake geen rechtspraak is en dan ook geen jurisprudentiële beperking van de willekeur in de algemene omschrijving van het krijgstuchtelijk vergrijp.

Benevens de zoëven vermelde algemene bepaling, bestaat er in de Tuchtwet van 1815 en in de gemoderniseerde edities van het Tuchtreglement een tamelijk lange opsomming van bijzondere vergrijpen die krijgstuchtelijk strafbaar gesteld zijn. 17 artikelen zijn er aan besteed; op de hierbijgaande tabel I worden enkele voorbeelden van dergelijke uitdrukkelijk bepaalde vergrijpen vermeld: feitelijkheden van de meerdere jegens de ondergeschikte, lichte stroperijen, grof spel, dronkenschap, „liederlijke conduites” enz. Die opsomming blijft steeds geldig in België; ze werd op taalgebied ietwat gemoderniseerd (bv. de „liederlijke conduites” in art. 24 wordt „een losbandig leven leiden”), en tevens met vier andere artikelen aangevuld die thans tamelijk betwist worden, o.m. verbod een winstgevend beroep uit te oefenen (art. 28), verbod deel uit te maken van „een geheime vergadering of van om ’t even welke groep „van politieke aard of met politieke strekking” (art. 29), verbod de invloed in te roepen van personen, vreemd aan het leger, tot het verkrijgen van gunsten (art. 31).

Tegen deze opsomming van verboden handelingen en gedragingen werd in de loop van de jongste jaren heftig gereageerd, meer bijzonder in bepaalde milieus van beroepsmilitairen, vooral onderofficieren. Meer en meer werd geëist te mogen deel uitmaken van een politieke partij of groep en vooral van een syndicaat; het vraagstuk van het syndikalisme in de strijdmachten gaf aanleiding, vooral in de Rijkswacht, tot betwisting van de door de militaire overheid ter zake getroffen tuchtsancties; een arrest van het Militair Gerechtshof en een ander van de Raad van State beëindigden voorlopig deze twistappel³⁹).

³⁸) TH. J. B. BUITING, „Het Militair Tuchtrecht”, *Delikt en Delinkwent*, 1972, blz. 351; Hoog Mil. Ger., 13 mei 1970 (*M.R.T.*, LXIII, 1970, blz. 350).

³⁹) Mil. Ger. 20 dec. 1965 (*Journal des Tribunaux* 1966, blz. 169-170; *Revue de droit*

KRIJGSTUCHTELIJKE VERGRIJPEN

TABEL I

(= K. V.)

Wet 15 mei 1815	Reglement van Krijgstucht Editie 1959	Wetsontwerp 1972 (art. 21)
<p><i>Algemene bepaling (art. 27)</i></p> <p>K.V. = de overtredingen tegens alle voorschriften en reglementen van politie en inwendige dienst, . . . en in het algemeen alle zodanige handelingen en gedragingen welke met de instandhouding eener goede discipline en krijgstucht in den militairen dienst onbestaandbaar zijn.</p>	<p><i>Algemene bepaling (art. 27)</i></p> <p>K.V. = „alle inbreuken op de voorschriften en reglementen van politie en inwendige dienst, en in het algemeen alle handelingen „die strijdig zijn met de militaire tucht.”</p>	<p><i>Algemene bepaling</i></p> <p>K.V. = „het niet naleven van de bepalingen „van Titel I (art. 9-18) is een tuchtvergrijp dat, „naargelang van de aspecten die aan ieder bijzonder geval eigen zijn, de toepassing van „een der straffen die in hoofdstuk II zijn opgesomd, tot gevolg kan hebben.”</p>
<p><i>Bijzondere bepalingen (art. 9-26): o.m.</i></p> <p>9. Feitelikheden tegen zijn ondergeschikten.</p> <p>14. Op de wagt of in den dienst beschonken bevonden.</p> <p>19. Kleine monteringsstukken verkopen, . . . verwaarlozen.</p> <p>20. Kijverijen of vegterijen met kameraden of met burgers.</p>	<p><i>Bijzondere bepalingen</i></p> <p>art. 9 tot 26 (van 1815), min 17 en 25, plus 28 tot 31</p> <p>14. Op wacht of in dienst onder invloed van de drank bevonden.</p> <p>19. Kleine uitrustingsvoorwerpen verkopen . . .</p> <p>20. Twisten of vechten met kameraden . . .</p>	<p><i>Bijzondere bepalingen</i></p> <p>K.V. = de daad van de militair die:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. zijn <i>kleine uitrustingsstukken</i> verkoopt, weggeeft . . . doet verdwijnen. 2. met andere militairen <i>twist</i>, baldadig of onbeschoft is t.o.v. andere militairen, voor zover deze handelingen aan de onstuimigheid van de dader te wijten zijn. 3. niet belangrijke zaken <i>ontvreemdt</i> ten nadele van andere militairen of van de Staat (larcin).
<p>21. Ligte stroperijen.</p> <p>24. Zich in den drank te buiten gaan of zich aan liederlijke conduites overgeven.</p> <p>26. Grof spel.</p>	<p>21. Lichte stroperijen.</p> <p>24. Zich aan de drank te buiten gaan of een losbandig leven leiden.</p> <p>28. Winstgevend beroep uitoefenen.</p> <p>29. Deel uitmaken van politieke groepen.</p> <p>31. De invloed van personen vreemd aan het leger inroepen tot het verkrijgen van gunsten.</p>	

Het wetsontwerp van september 1972 schenkt grotendeels voldoening aan deze protestactie. In de Memorie van Toelichting⁴⁰) wordt de krijgstuicht bepaald als „een wijze van handelen en denken, die de alleenstaande „enkeling, de groep, de bijzondere gemeenschap waaruit het leger . . . „bestaat, ertoe aanzet zich aan welbepaalde normen te onderwerpen.” Uit deze — voorzeker niet zeer duidelijke en verstaanbare — bepaling wordt afgeleid dat de krijgstuicht twee elkaar aanvullende aspecten vertoont: het positief aspect en het repressief aspect.

Het positief aspect bepaalt de rechten en de plichten van de militairen; dit gaat men voortaan de „militaire deontologie” noemen.

Het repressief aspect bestaat in het voorkomen en bestraffen van de tekortkomingen⁴¹). Hier vindt men dan de algemene bepaling van het krijgstuichtelijk vergrijp (art. 21; zie tabel I). Hij verwijst eenvoudig naar de bepalingen van het positief aspect van de krijgstuicht: „het niet naleven van de bepalingen van Titel I is een krijgstuichtelijk vergrijp”. Meer bijzonder wordt aldus verwezen door het 3e hoofdstuk: „Plichten en „rechten van de militairen”, dat 9 artikelen telt (art. 9-17).

In de Memorie van Toelichting is echter wel erkend dat „het tucht- „vergreip, uiteraard, niet nauwkeurig kan worden bepaald en dat geen „volledige opsomming van de tuchtvergrijpen kan worden opgegeven”⁴²). Het wetsontwerp handhaaft dus de willekeurigheid van strafbaarstelling van gedragingen.

Onder de plichten van de militairen wordt o.m. vermeld: „alles ver- „mijden wat afbreuk kan doen aan de eer of de waardigheid van hun staat of van hun ambt” (art. 9, 4°), „niet afwezig zijn uit hun dienst zonder „toelating of rechtvaardiging” (art. 10); „de morele en materiële belangen „van de Staat behartigen” (art. 17); „de ondergeschikte moet steeds „eerlijk tegenover zijn meerderen handelen, zich tegenover hen eerbiedig „aanstellen” (art. 12, § 2); enz.

De militairen genieten dezelfde rechten als de andere Belgische burgers (art. 14); maar de wijze waarop sommige dezer rechten worden uitgeoefend, is bij het wetsontwerp bepaald. Hier vinden we dan de nieuwe

pénal et de criminologie 1966-67, blz. 84); Cass, 1 juni 1966 (*Rechtskundig Weekblad* 1966-67, kol. 939-942; *Pasicrisie* 1966, I, 1243; *Journal des Tribunaux* 1966, blz. 739-741; *Revue de droit pénal et de criminologie* 1966-67, blz. 84); Raad van State 29 maart 1968 (*Rec. Jurispr. Droit administratif et du Conseil d'Etat* 1969, blz. 35; *Rechtskundig Weekblad* 1968-69, kol. 555; *Pasicrisie* 1968, IV, 100). Zie ook R. BLANPAIN, „Syndikale Vrijheid: ook voor Rijkswachters”, *Rechtskundig Weekblad*, 1964-65, kol. 1101 en „Vrijheid van Vereniging ook voor officieren”, *Pallas* (N), dec. 1961, blz. 11; V. WERNER, „Les militaires de carrière et le droit syndical”, *Pallas* (F), sept. 1964, blz. 5; V. THIEL, „De Rijkswacht”, *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen*, 1964, blz. 335-341. 40) *Parl. Besch.*, Kamer, 1971-1972, nr. 373-1.

41) De *Memorie van Toelichting* bespreekt nog een „derde aspect dat niet minder „belangrijk is dan de twee voorgaande: het betreft de beloningen . . .”.

42) *Memorie van Toelichting*, blz. 7.

opvatting inzake politieke en syndicale bedrijvigheid van de militairen. De militairen mogen zich niet met politieke activiteiten *in* het leger inlaten; ze mogen echter wel lid worden van de politieke partij van hun keuze, maar ze mogen er geen ander ambt vervullen dan dat van deskundige, raadgever of lid van een studiecentrum; iedere andere actieve of publieke deelneming aan het politiek leven, zelfs buiten de dienst, is hun verboden (art. 15, § 1). Het recht mede te werken aan de bedrijvigheid van een politieke partij is echter niet toegestaan aan de leden van de Rijkswacht (art. 15, § 3).

De militairen van de actieve kaders mogen aansluiten bij een erkende beroepsvereniging of zelfs bij erkende syndicale organisaties; dit recht wordt echter niet toegestaan aan de leden van de Rijkswacht, die alleen bij door de Koning erkende beroepsverenigingen mogen aansluiten. Aan de militairen wordt elke vorm van staking ontzegd om hun syndicale rechten kracht bij te zetten (art. 16).

Men mag niet vergeten dat dit alles nog maar een *wetsontwerp* is. Het drukt grotendeels de mening van de Commissies tot hervorming van het tuchtrecht uit, alsook die van de Minister van Landsverdediging; maar het Parlement heeft deze tekst nog niet goedgekeurd. Wel wordt hij feitelijk reeds grotendeel toegepast, meer bijzonder wat betreft de syndicale rechten en het recht bij een politieke partij aan te sluiten. Algemene legerorders hebben deze toegevingen aan het verzet tegen de traditionele politieke onzijdigheid van de militairen aanvaard, en ten uitvoer gelegd.

Nog een laatste opmerking in verband met de tuchtvergrijpen. Het wetsontwerp heeft slechts *drie* bijzondere bepalingen behouden: bestraffing van het verkopen, weggeven, enz. van kleine uitrustingsstukken, bestraffing van de twisten met andere militairen, en bestraffing van de lichte stroperij die men nu wil kwalificeren: „het ontvreemden van niet belangrijke zaken ten nadele „van andere militairen of van de Staat” (art. 21; zie tabel I).

De andere bijzondere bepalingen van het huidig tuchtreglement zullen wegvallen, alhoewel sommige ervan in de rechten en plichten van de militairen terug te vinden zijn.

B. *De tuchtstraffen*

De hierbijgaande tabel II toont de evolutie van de tuchtstraffen sedert 1815. In de eerste kolom staat de lange lijst van straffen voorzien in de tuchtwet van 1815: strafwacht, stadsarrest, kwartierarrest, kamerarrest, arrest bij de provoost, cachot, enz. De 2e kolom toont de toestand zoals hij nu is, zulks sedert 1916, toen een Koninklijk besluit een grote vereenvoudiging en vermindering op dit gebied invoerde; dit besluit kon uiteraard de wet niet wijzigen, maar door slechts enkele straffen te behouden, en dan nog voor elke straf een lager maximum te voorzien, heeft het de andere straffen en de hogere bestraffingsmogelijkheden in onbruik doen vallen. De vermaning werd er als straf bijgevoegd; de onwette-

TUCHTSTRAFFEN

TABEL II

Wet 15 maart 1815		Koninklijk besluit 1916		Koninklijk besluit 1972	Wetsontwerp 1972
Soldaten	Onderofficieren en korporaals	Officieren	Soldaten	Onderofficieren en korporaals	Officieren
strafwachten . . .					
STADSARREST (max. 2 m.)					terechtwijzing consigne (1 tot 4 x 4 u.) (voor dienstplichtigen, vrijwillige dienstmensen en wederdienstnemers) of vermaning (voor de andere militairen)
KWARTIERARREST (max. 1 m.)			DE VERMANING		
kamerarrest (max. 3 w.)		kamerarrest met acces (max. 2 m.)	KWARTIERARREST (max. 21 d.)		lichte straffen
POLITIEKAMER (max. 3 w.)		kamerarrest zonder acces (max. 2 m.)	arrest in de politiekamer (max. 15 d.)		
arrest bij de provoost (max. 14 d.)		arrest bij de provoost (max. 14 d.)	arrest in de militaire gevangenis (max. 8 d.)		licht arrest (max. 8 d.) (andere militairen)
cachot (max. 8 d.)		cachot (max. 8 d.)	cachot (max. 8 d.)		(officieren)
Plaatsing 2e klasse		degradatie	(plaatsing tuchtieic) (wegzending)		zwaar arrest (max. 4 d.) (bij recidive of . . . : 8 d.)
Rietslagen (50)					
Klingslagen (15)					
Rietslagen (50)					
+ wegzending					

lijkheid ervan blijkt nooit opgeworpen.

Het Koninklijk besluit van 4 februari 1972 heeft de tuchtstraffen in twee categorieën ingedeeld:

- arrest zonder acces, arrest in de militaire gevangenis en cachot zijn „zware straffen”;
- de andere tuchtstraffen zijn lichte straffen.

Deze indeling verandert niets aan het strafstelsel; ze heeft enkel belang voor de tuchtprocedure (*infra*).

Het wetsontwerp van 1972 gaat verder in de richting van vereenvoudiging en vermindering. Er zullen slechts vier soorten tuchtstraffen overblijven:

- de terechtwijzing
- de consigne of de vermaning
- licht arrest, voor maximum 8 dagen (in plaats van thans 21 dagen)
- zwaar arrest, voor maximum 4 dagen, of in bepaalde gevallen, te weten recidive of gewapende operatie: 8 dagen.

De eerste drie soorten zijn lichte straffen; licht arrest voor officieren en zwaar arrest in het algemeen zijn zware straffen.

De terechtwijzing is een waarschuwing; de vermaning is een berisping. M.i. is het verkeerd de terechtwijzing als een tuchtstraf te beschouwen; een waarschuwing moet precies bedoeld zijn om de bestraffing te vermijden.

Consigne is een korte straf: 4 tot 16 uren, gedurende welke de gestrafte bij de eenheid moet aanwezig zijn en zich niet naar ontspanningsgelegenheden mag begeven. Licht arrest houdt precies dezelfde verplichtingen in, ten minste voor de miliciens; de beroepsmilitairen zijn zelfs niet verplicht bij hun eenheid aanwezig te zijn.

Alleen zwaar arrest komt dus met detentie overeen, wel te verstaan niet meer in een cel, maar in een gesloten kamer, of een daartoe speciaal bestemd lokaal. Men zou zich kunnen afvragen of dit nog een „aanhouding” is in de zin van artikel 7 van de grondwet, en tevens van artikel 5 van het Verdrag van Rome van 4 november 1950 tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden. Grote moeilijkheden bestaan thans in Nederland in verband met deze bepaling van het Verdrag van Rome; in België is er blijkbaar nog geen betwisting op dit gebied. Het wetsontwerp, door de cachotstraf en de andere vormen van arrest te vervangen door de opsluiting in een kamer, verandert m.i. niets aan het feit dat het streng arrest wel een vrijheidsberovende straf is.

Zo het wetsontwerp het stelsel van de tuchtstraffen wel vereenvoudigt, zal er, spijtig genoeg, niets gewijzigd worden aan de tuchtmaatregelen. Dit zijn administratieve maatregelen met disciplinair karakter, eigen aan elke categorie van militairen wier loopbaan ze beïnvloeden; ze worden bepaald in talrijke statutaire wetten. Ze vormen een ingewikkelde warboel van maatregelen die dikwijls veel ernstigere gevolgen hebben dan de

eigenlijke tuchtstraffen⁴³).

Uitstel kan verleend worden sedert het Koninklijk besluit februari 1972 (art. 17). Zulks in tegenstelling met het advies van de Nederlandse Ministers van Justitie en Defensie die in hun nota van 1972 menen dat er geen plaats is voor een voorwaardelijke straf in een tuchtsysteem⁴⁴). In België zal uitstel slechts mogen verleend worden zo de militair geen tuchtstraf opgelopen heeft:

- tijdens de laatste 6 maand voor de dienstplichtige
- tijdens de laatste 12 maand voor de andere militair.

Het Koninklijk besluit voorziet een proeftijd van 6 maand tot 5 jaar.

Uitwissing der tuchtstraffen is ook ingevoerd bij dit Koninklijk besluit van 1972, zulks na een termijn van:

- 5 jaar voor de lichte straffen (3 jaar voor varend personeel van de luchtmacht)
- 8 jaar voor de zware straffen (5 jaar voor varend personeel)
- 10 jaar voor de tuchtmaatregelen (8 jaar voor varend personeel).

C. *De Tuchtrechtspleging*

De hernieuwing van de tuchtrechtspleging is grotendeels reeds ingevoerd, door middel van het Koninklijk besluit van 4 februari 1972. Het formeel tuchtrecht is inderdaad bijna *niet* geregeld bij de Wet-reglement op de krijgstucht van 1815. Bijgevolg heeft men het meermaals kunnen wijzigen en aanpassen zonder tussenkomst van de wetgever.

Wel heeft de wetgever één enkele maal iets aan de wetgeving van 1815 op dit gebied gewijzigd, maar dan in negatieve zin: door de opheffing van de artikelen 15 tot 18 van de Rechtspleging bij de Landmacht⁴⁵) werd het beroep tegen tuchtstraffen bij het Militair Gerechtshof opgeheven. Door de afschaffing van dit verhaal, dat men tijdens de eerste wereldoorlog als gevaarlijk voor de tuchthandhaving beschouwde, werd alle inmenging van de rechter in de tuchtprocedure definitief uitgesloten.

Het Koninklijk besluit van 1972 bevat gedeeltelijk de tekst die op het gebied van het formeel recht door de Commissie tot hervorming van het tuchtreglement werd voorbereid, maar met talrijke door de Minister van Landsverdediging aangebrachte wijzigingen. Zoals reeds vermeld, bevat het wetsontwerp van 1972 bijna geen bepalingen op gebied van de tuchtrechtspleging, maar geeft opdracht aan de Koning deze stof te regelen. Men mag dan ook aanvaarden dat het Koninklijk besluit van 1972 ongeveer overeenkomt met het besluit dat zal moeten gemaakt worden wanneer de wet op de Krijgstucht zal goedgekeurd en ingevoerd zijn.

43) De tuchtmaatregelen staan vermeld in het Tuchtreglement van 1959, art. 63 tot 132 (tekst gewijzigd in 1973).

44) *M.R.T.*, LXV, 1972, blz. 243.

45) Bij de besluitwet van 5 april 1916 (Belg. Staatsblad 9-15 april 1916).

Wel zal dan, zeer waarschijnlijk, dienen rekening gehouden met de door het Parlement op dit gebied uitgedrukte wensen of de tijdens de discussie door de Minister beloofde aanpassingen.

De wet zal slechts twee beginselen vaststellen: er bestaat hoger beroep en er bestaat recht van verdediging⁴⁶). Hoe dit beroep moet uitgeoefend worden, wie beroepsrechter is, enz., dit alles dient door middel van een Koninklijk besluit geregeld. Wel wordt in de artikelen 30 tot 36 bepaald wie de strafoplegger in eerste aanleg is.

Deze wetgevingstechniek blijkt m.i. aanvechtbaar, vooral op een gebied dat zo belangrijk is voor de rechten van de militair. Ter rechtvaardiging van de voorgestelde methode wordt ingeroepen dat men aldus vlugger de procedure aan de evolutie van het militair leven kan aanpassen, daar men gemakkelijker een Koninklijk besluit kan wijzigen dan een wet; dit argument blijkt m.i., niet doorslaggevend.

Hierna volgt een korte ontleding van het Koninklijk besluit van 1972, vergeleken met de voorstellen die in Nederland in de nota van 1972 van de Ministers van Defensie en van Justitie op gebied van het tuchtrecht gedaan werden⁴⁷).

1. Procedure in eerste aanleg

a. elke procedure begint met een *schriftelijk rapport*, daar waar zulks tot dan toe niet opgelegd was. De meerdere die een tuchtvergrijp vaststelt moet een rapport opmaken, dat hij aan de bevoegde strafoplegger en tevens aan de betrokken militair moet toezenden.

b. de aangeklaagde militair moet over minstens 6 uur beschikken om zijn verweermiddelen voor te bereiden; hij mag eventueel een verweerschrift opstellen.

c. de strafrechtspleging is verder *mondeling*: getuigenverhoor, ondervraging, verdediging, enz. Drie uitzonderingen zijn voorzien. De procedure is schriftelijk:

- indien de tuchtrechter oordeelt dat de verschijning van de betrokken militair de goede werking van de dienst zou kunnen belemmeren;
- of wanneer de betrokkene uit het korps afwezig is;
- bij de Rijkswacht, waar de rechtspleging altijd schriftelijk is.

d. De verschijning vóór de strafoplegger heeft plaats in aanwezigheid van een *derde* militair, een soort getuige van het normaal verloop van de procedure. Die derde is ofwel een officier, ofwel een keuronderofficier. Het Koninklijk besluit bepaalt echter niet wie die „getuige van de proce-

⁴⁶) Over de toestand vóór 1972, zie L. DELWAIDE, „De rechten van de verdediging „in het Belgisch militair tuchtrecht”, *Rechtskundig Weekblad*, 1964-1965, kol. 1289-1303.

⁴⁷) Grondige ontleding van het Koninklijk besluit en kritische beschouwingen in J. MAES, „De zogeheten „liberalisering” van de Krijgstucht”, *Rechtskundig Weekblad*, 1971-1972, kol. 2015-2024; I. ROGGEN, „La rénovation de la répression disciplinaire „militaire en Belgique”, *Revue de droit pénal et de criminologie*, 1971-1972, blz. 933-984.

dure" aanstelt of hoe hij moet aangeduid worden.

e. De strafoplegger kan

- ofwel onmiddellijk een *lichte straf* opleggen
- ofwel oordelen dat een *zware straf* zou moeten opgelegd worden; in dit geval moet hij het advies van een tuchtraad inwinnen.

f. De *tuchtraad* in eerste aanleg bestaat uit drie leden, door uitloting aangeduid. Hun graad hangt af van de rang van de betrokken militair.

	Officier of hoofd- of keuronderofficier	Lagere onderofficier, korporaal of soldaat
Voorzitter	minstens kap.-command.	kap.-command. of kap.
Secretaris	officier	adjutant of 1e serg.-maj.
Derde lid	militair van dezelfde graad als de betrokken militair	militair van dezelfde graad als de betrokken militair (dienstplichtige: minstens 6 maand dienst)

De tuchtraad neemt kennis van het rapport, ondervraagt de betrokken militair en de getuigen. De raad spreekt zich uit bij eenvoudige meerderheid over het *bestaan* van de feiten, en geeft een *advies* over hun *ernst*. De betrokken militair mag zich door een advocaat laten bijstaan in de tuchtraad, maar niet t.o.v. de strafoplegger.

g. *Verjaring* van de tuchtvordering is ingevoerd: de termijn is één jaar.

h. Iedere *hiërarchische meerdere* van de strafoplegger mag de straf wijzigen, tenietdoen, de uitvoering ervan schorsen. Hij mag ze slechts verzwaren na de gestrafte militair te hebben gehoord.

2. Rechtspleging in beroep

Vroeger, d.w.z. van 1916 tot 1972, was beroep mogelijk naar iedere hiërarchische meerdere van de strafoplegger, tot en met de generaal. Sedert 1972 bestaan slechts twee beroepen. De procedure is uiterst ingewikkeld en werkt onbetwistbaar remmend voor de gestrafte.

a. Alvorens beroep te mogen aantekenen, moet de gestrafte militair vragen *door zijn strafoplegger gehoord* te worden; hij moet die vraag indienen ten vroegste de eerste dag en ten laatste de tweede dag na deze waarop de straf hem ter kennis werd gebracht. De straf kan dan gewijzigd of te niet gedaan worden.

b. Binnen dezelfde termijn mag de gestrafte beroep aantekenen; het beroep schorst de uitvoering van de straf.

c. de *eerste beroepstuchtrechter* is de militaire overheid onmiddellijk boven de strafoplegger; deze onderzoekt de zaak en treft zijn beslissing; geen bijzondere procedure is hier voorzien.

d. integendeel, een ingewikkelde procedure is alweer voorzien ingeval van *tweede beroep*. Dit wordt beoordeeld door de militaire overheid onmiddellijk boven de strafoplegger in beroep. Maar de tweede beroepsrechter moet het advies inwinnen van een tuchtraad in beroep.

e. De *tuchtraad in beroep* bestaat uit vijf leden:

- een voorzitter: generaal of kolonel.
- twee commissarissen:
 - een opper- of hoofdofficier
 - een militair van dezelfde graad als de betrokken militair
- een raadgever, zijnde een militair magistraat, door de Auditeur-generaal aangeduid
- een officier-secretaris.

De betrokken militair mag zich door een advocaat doen bijstaan; voor de eerste en voor de tweede beroepsrechter mag hij bijgestaan worden door een militair van zijn keuze, maar niet door een advocaat.

De tuchtraad in beroep heeft dezelfde bevoegdheid als de tuchtraad in eerste aanleg: zich uitspreken over het bestaan van de feiten, advies geven over de ernst ervan.

f. Een bijzonder geval is in het Koninklijk besluit voorzien: zo de eerste beroepsrechter de generaal met de meeste anciënniteit van de Krijgsmacht is, dan wordt het tweede beroep aangetekend bij een *tucht-comité*, samengesteld uit drie luitenant-generaals; hier is de Auditeur-generaal (persoonlijk) als raadgever toegevoegd.

3. Voorarrest is als dusdanig afgeschaft, doch vervangen door de *ondertoezichtstelling*. Deze maatregel mag slechts door de korpscommandant opgelegd worden, of door zijn afgevaardigde die het commando waarneemt. De ondertoezichtstelling mag geen 24 uur te boven gaan.

Dit nieuwe tuchtprocesrecht wordt thans sedert 18 maand toegepast. Ik kan moeilijk een advies uitbrengen over deze toepassing, daar de militaire magistraten slechts een geringe rol in deze procedure spelen, zulks enkel in geval van tweede appèl.

Er zijn feitelijk zeer weinig tweede appèls geweest: 8 in totaal, 3 bij de Landmacht, 5 bij de Rijkswacht, geen bij de andere machten. Deze acht zaken betreffen allen beroepsmilitairen: 2 soldaten en 6 onderofficieren. In 6 gevallen werd de opgelegde straf bevestigd, in 2 gevallen werd een minder zware straf opgelegd.

Een veel belangrijker statistiek is in tabel III opgenomen. Het betreft een vergelijking tussen het aantal zware tuchtstraffen onmiddellijk vóór en onmiddellijk na de inwerkingtreding van het Koninklijk besluit van 1972, verder vergeleken met statistieken betreffende het jaar 1961. Van 1961 tot 1971 is er een grote vermindering van de zware straffen vast te stellen, voor alle graden, zulks waarschijnlijk ten gevolge van een algemene politiek van minder grote strengheid in de tuchtrechtelijke repressie.

Integendeel, na de inwerkingtreding van het Koninklijk besluit van 1972 is het aantal zware straffen gestegen, op een uitzondering na, die van de officieren. Deze aanzienlijke stijging kan ik tot hertoe niet uitleggen. Logischerwijze had de nieuwe procedure, veel ingewikkelder dan de vorige, het aantal zware straffen moeten doen dalen, hetgeen zich niet heeft voorgedaan.

Statistiek betreffende de
ZWARE TUCHTSTRAFFEN

TABEL III

	1961 (1)	1971/72 (2)	1972/73 (3)
<i>Officieren</i>	?	29	17
<i>Beroepspersoneel</i>			
— onderofficieren en korporaals	} 3744	{ 149	192
— soldaten			553
<i>Dienstplichtigen</i>			
— onderofficieren en korporaals	} 3096	{ 33	32
— soldaten			1228
Totaal (min officieren)	6840	1963	2510

(1) Cijfers afgeleid uit een telling van de zware tuchtstraffen opgelegd tussen 1 en 15 april 1961; de cijfers van die telling werden met 24 vermenigvuldigd om het totaal voor het jaar 1961 te kunnen schatten.

(2) Twaalf maand vóór de inwerkingtreding van het K.B. 4 februari 1972: van 1 mei 1971 tot 30 april 1972.

(3) Twaalf maand na die inwerkingtreding: van 1 mei 1972 tot 30 april 1973.

Over de nieuwe tuchtprocedure zelf heb ik het advies gevraagd van enkele korpsversten, die deze procedure sedert maanden dagelijks toegepast hebben. Ziehier enkele opmerkingen:

— de verplichting om een schriftelijk rapport als beklag op te stellen werkt remmend op de onderofficieren die niet veel houden van deze tijdrovende procedure; de statistieken tonen echter aan dat, minstens voor de erge tuchtvergrijpen, er geen vermindering vast te stellen is, wel integendeel.

— de aan de gerapporteerde militair toegestane termijn van zes uur om zijn verdediging voor te bereiden levert ernstige moeilijkheden op wanneer

de tuchtvergrijpen kort voor het vertrek in week-end verlof of permissie gepleegd worden; om hem te beletten zijn eenheid te verlaten moet de gerapporteerde onder toezicht gesteld worden; maar dan zou de gehele procedure van tuchtraad en bestraffing door de strafoplegger op een zondag moeten plaatsgrijpen, hetgeen meestal ondenkbaar is.

— in zeer kleine eenheden is het meestal zeer moeilijk een tuchtraad bijeen te roepen, o.m. bij gebrek aan officieren van de vereiste graad.

— in sommige grote eenheden blijken de tuchtraden dikwijls de feiten als niet zeer ernstig te beschouwen en dus geen zware straf voor te stellen, daar waar de strafoplegger wel meende zulke straf te moeten opleggen. In die gevallen kan de strafoplegger het advies van de tuchtraad volgen, met het risico de verzwakking van de tucht in zijn eenheid te aanvaarden, ofwel toch een zware tuchtstraf opleggen, met het gevaar dan in psychologisch konflikt te geraken met de leden van de tuchtraden.

Conclusie

Het Belgisch militair straf- en tuchtrecht is verouderd; het tuchtrecht en de militaire strafvordering berusten nog steeds op wetteksten van 1814-1815; het Militair Strafwetboek dagtekent van 1870, de militair-rechterlijke organisatie van 1899.

Sedert een tiental jaren wordt veel geijverd voor de hervorming van deze rechtsgebieden. Wetsontwerpen zijn klaar; sommige worden reeds in de wetgevende kamers besproken. De hoop mag dan ook gekoesterd worden dat eindelijk de reeds zolang gewenste hernieuwing zal doorgevoerd worden.

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

Arrondissementskrijgsraad Arnhem

In verband met huisvestingsmoeilijkheden functioneerde de arrondissementskrijgsraad Arnhem tot voor kort met een tweede kamer, welke zitting hield te 's-Hertogenbosch. Aan deze situatie is thans een eind gekomen. De gehele krijgsraad is per 1 maart j.l. bijeengebracht in een nieuwe behuizing; het adres luidt: Broerestraat 49 te Arnhem.

REDACTIECOMMISSIE :

Mr. *W. H. Vermeer*, Officier van Administratie der 1e klasse b.d., Advocaat te Amsterdam;

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

voor de Kon. Landmacht: Mr. *P. G. van Lierop*, Brigade-Generaal van de Militair-Juridische Dienst;

voor de Kon. Luchtmacht: Mr. *C. Mante*, Kolonel der Kon. Luchtmacht;
Hoofd van de Sectie Juridische Zaken der Kon. Luchtmacht;

voor de Kon. Marine: Mr. *W. A. J. Wevers*, Kapitein-Luitenant ter Zee van Administratie, Stafofficier Juridische Zaken Marine-staf.

Adres van de Redactiecommissie:

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, Gerhard Voethstraat 11 te Arnhem; Telefoon 085-4261 70.

VASTE MEDEWERKERS:

Jhr. Mr. *A. Baud*, Griffier van de Centrale Raad van Beroep;

Prof. Mr. *A. D. Belinfante*, Raadadviseur in Buitengewone Dienst bij het Ministerie van Justitie, Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam;

Prof. Mr. *J. M. van Bemmelen*, Oud-hoogleraar aan de Universiteit te Leiden, Res. Luit.-Kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

Mr. Dr. *F. Kalshoven*, Gewoon Lector in de faculteit der rechtsgeleerdheid aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

Dr. *J. R. Stellinga*, Lid van de Raad van State.

WIJZE VAN UITGAAF:

Het *M.R.T.* verschijnt in 10 afleveringen per jaar.

De prijs per jaargang bedraagt met ingang van 1 januari 1974 f 16,50. Men abonneer zich voor tenminste één jaargang bij de Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, postgiro nr. 425300, of bij zijn boekhandelaar. Losse afleveringen zijn vanaf 1 januari 1974 verkrijgbaar tegen de prijs van f 3,—.

De schrijvers van bijdragen van meer dan 2 pagina's ontvangen een honorarium van f 10,— per pagina tot een maximum van f 100,— per aflevering, benevens 10 present-exemplaren-overdrukken.

Kennisgeving van adreswijziging te richten tot de Staatsuitgeverij, Christoffel Plantijnstraat te 's-Gravenhage.

Dit tijdschrift sedert mei 1903 verschenen onder de titel „Militaire Jurisprudentie”, wordt sedert juli 1905, met onderbreking van juli 1943 tot januari 1946, uitgegeven onder de titel „Militair Rechtelijk Tijdschrift.”

Militair Rechtelijk Tijdschrift

Gedrukt en uitgegeven op last van het Ministerie van Defensie

Jaargang LXVII
Juni 1974

Aflevering

5

Staatsuitgeverij 's-Gravenhage

INHOUD

Bijdragen

<i>Mr. J. M. Reijntjes</i> , Kassatie in militaire strafzaken.	257
--	-----

Strafrechtspraak

Opz. ongehoorzaamheid door niet erkende gewetensbezwaarde; H.M.G. verwerpt beroep op psychische overmacht, afwezigheid van alle schuld, het Europees verdrag en op dwaling t.a.v. de rechtmatigheid van het gegeven dienstbevel; H.M.G. bevestigt de strafoverwegingen van de krijgsraad. Opheffing voorlopig arrest i.v.m. toezegging van staatssecretaris tot verlening van uitstel. Uitvoerige uiteenzetting van Advocaat-Fiscaal inzake strafmaat. (W.M.Sr. art. 114; art. 9 Europees verdrag)	269
Verduistering van geld opgenomen van andermans bankrekening. (W.Sr. art. 321)	282
Medeplichtigheid aan diefstal van koperen klokken door het openen van afgesloten deur. (W.Sr. art. 48, 310)	285
Voorhanden hebben van een voor ontploffing bestemd wapen, een mondingsvlamnabootser. (Vuurwapenwet art. 3, lid 1)	287

Tuchtrechtspraak

Niet gemeld dat hij tijdens bivakcoefening thuis had mogen slapen. Straf van 7 d. licht arrest door H.M.G. omgezet in berisping. Voorbij gegaan aan de niet-uitreiking van het Formulier krijgst. afdoening. (Regeling vertrouwensman KL, art. 6)	289
Nadat beklag door het H.M.G. wegens termijn-overschrijding niet voor behandeling vatbaar was verklaard doet C-1 LK in strijd met de letter van art. 50 W.K. de straf teniet	291

Administratieve rechtspraak

De minister wijst tegen het advies der commissie een verzoek tot erkenning van gewetensbezwaren af, doch de Kroon oordeelt dat zulks ten onrechte is geschied en erkent de bezwaren. Beroep gebaseerd op „levenshouding” i.p.v. op geweten. (Wet gewetensbezwaren mil. dienst, art. 2 en 7)	297
Beoordeling van een majoor vond op onzorgvuldige wijze plaats. Dit behoefde — aldus C.R.v.B. — niet te leiden tot vernietiging door de Minister. Deze stond het in beginsel vrij het gebrekkig besluit door een ander besluit te vervangen of het gebrekkig besluit te wijzigen. Zulks is in overeenstemming met de aard van het adm. beroep. (Besluit beoordeling officieren landmacht).	303

BIJDRAGEN

Kassatie in militaire strafzaken

door

MR. J. M. REIJNTJES

In 1817, drie jaren nadat PI, RL en RZ het licht zagen en tien jaar vóór de geboorte van de wet RO ⁽¹⁾, schreef Jonas Daniel Meyer, Amsterdams jurist en lid van de grondwetskommissie: „Ce n'est pas tout que „la Haute-Cour soit une; il faudra encore qu'elle soit la suprême autorité „en matière judiciaire, de quelle nature qu'elle puisse être. S'il existe „un seul tribunal, une seule Cour qui en soit indépendante, sa création „ne peut plus garantir l'uniformité de la législation; il faut donc non „seulement que tous les tribunaux ordinaires soient soumis et subordon- „nés à cette Cour, mais il en est de même des tribunaux d'exception, tels „que la Haute-Cour Militaire . . .”²⁾ Op 21 november 1973, meer dan honderdvijftig jaar later, gaat in de Eerste Kamer een initiatief-ontwerp van wet³⁾, dat de gedachten van Meyer voor wat betreft de militaire rechtspraak wil verwezenlijken, roemloos ten onder. Een door het lid Piket betoogde onverenigbaarheid van het voorgestelde met artikel 180 van de grondwet geeft de Kamer aanleiding de initiatiefnemer, De Gaay Fortman jr., die al op 11 april van dat jaar de steun van de Tweede Kamer wist te verwerven, de voet dwars te zetten. Een opmerkelijk feit: het komt niet vaak voor dat de serene bezadigdheid en het koele overleg, die onze Senaat heten te kenmerken, leiden tot een wezenlijk andere beslissing dan die, in de waan van de dag genomen aan de overzijde van het Binnenhof.

De debatten schiepen op twee punten duidelijkheid. Primo: men blijkt militaire kassatie niet bij voorbaat te verwerpen; zij zal zonder twijfel opnieuw aan de orde (en ter discussie!) gesteld worden. Secundo: die kassatie roept nog zoveel vragen op, dat bespreking op deze plaats van enkele aspecten ervan niet overbodig lijkt, ondanks het vele dat terzake al op schrift is gezet. Dan zal echter eerst nader moeten worden ingegaan op de bezwaren die Piket aandroeg; zij waren immers niet inherent aan het gestrande wetsontwerp, maar hebben een verderstreckende betekenis in die zin, dat zij moeten worden overwonnen wil ooit kassatie voor militairen mogelijk worden.

1) Voluit: Wet op de Rechterlijke Organisatie.

2) „De la nécessité d'une Haute-Cour Provisoire”, p. 124.

3) Witte stukken no. 11884 (R 862).

I.

Welnu, het betoog van Piket luidde, kort weergegeven, als volgt: het HMG is samengesteld uit zes personen, onder wie twee rechtsgeleerden (1 PI). Laatstgenoemden worden gekozen uit de leden van de Hoge Raad en die van het Haagse Gerechtshof (2 PI). Wanneer men de mogelijkheid van cassatie van sententies door de Hoge Raad opent, zal deze regeling niet zonder meer gehandhaafd kunnen worden; het is immers onaanvaardbaar dat iemand, die zitting heeft in het HMG, in zijn hoedanigheid van lid van de Hoge Raad door hemzelf mede gewezen sententies ter beoordeling voorgelegd zou krijgen. Daarom suggereerde De Gaay Fortman om 2 PI in die zin te wijzigen, dat de beide rechtsgeleerde leden van het HMG voortaan alleen uit de raadsheren van het Haagse Hof zouden worden gekozen (art. 14, na nota van wijzigingen dd 2 april 1973 art. 15 van zijn ontwerp). Een en ander bracht vanzelfsprekend mee dat de tot de Hoge Raad behorende(n) zijn (hun) lidmaatschap van het HMG onvrijwillig zou(den) moeten prijsgeven⁴).

Dat laatste nu — gedwongen neerlegging van het rechtersambt — vond Piket ongrondwettig. Sinds 1814 kent de grondwet het voorschrift, dat leden van de rechterlijke macht voor het leven worden benoemd⁵). Oorspronkelijk werd in hetzelfde wetsartikel ook de onafzetbaarheid van de leden van het HMG gegarandeerd; bij gelegenheid van de grondwetswijziging van 1848 kwam aan hun privilege echter een ontijdig einde, waarom blijft onduidelijk. In 1887 stelde de regering de tekst van het betreffende artikel opnieuw aan de orde. Op instigatie van de Kamer werd haar (hier verder niet van belang zijnde) voorstel aangevuld⁶); het resultaat was, dat het huidige artikel 180 van de grondwet werd uitgerust met een achtste lid, luidende: „Dit artikel is niet van toepassing „op hen die uitsluitend belast zijn met de rechtspraak over personen, „behorende tot de zee- of landmacht of tot enige andere gewapende macht „of met de beslissing van disciplinaire zaken”. Onder het gras van deze tekst schuilt de adder, die De Gaay Fortmans ontwerp de dodelijke wonde toebracht. Immers: de leden van het HMG, tevens leden van de Hoge Raad, zijn — aldus Piket — niet *uitsluitend* belast met de rechtspraak over militairen. Voor hen geldt 180 grondwet dus wel, zij kunnen — nogmaals: aldus Piket — geen van hun beide kwaliteiten verliezen anders

⁴) Andersom: beëindigen van het lidmaatschap van de Hoge Raad, kan niet gezien 2 PI.

⁵) Aanvankelijk beperkt tot de leden van de Hoge Raad en van de Hoven, in 1887 uitgebreid tot alle leden van de rechterlijke macht die met rechtspraak zijn belast. De dienaren der militaire justitie worden hiertoe naar communis opinio niet gerekend. Thans in art. 180 lid 2 grondwet.

⁶) Bij nota van wijziging dd 8 mei 1887.

dan in de gevallen, bedoeld in het derde, vierde en vijfde lid van dat artikel⁷⁾.

Tot in details ingaan op de discussie, die na het poneren van bovenstaande stellingen ontbrandde en voornamelijk gevoerd werd tussen Piket en de antirevolutionaire hoogleraar in het staats- en administratiefrecht Boukema, die het allemaal heel anders zag, lijkt weinig vruchtbaar⁸⁾. Men kwam steeds weer uit op de vraag, welke betekenis moet worden toegekend aan het gebruik van het woord „uitsluitend” in het geciteerde wetsartikel. Verschillende interpretatiemethoden botsten; geen wonder, wanneer we bedenken dat het probleem hoe de wet uit te leggen, een van de meest fundamentele van ons recht, al vele pennen in beweging heeft gebracht zonder dat daardoor ook maar een begin van overeenstemming werd bereikt. Te heftiger plegen de interpretatiegeschillen te worden, wanneer het gaat om uitleg van de grondwet, door velen gezien als de basis, waarop heel het staatsbestel rust.

Belijders van de meest strikte opvatting menen: met de grondwet mag niet geschipperd worden, haar letterlijke tekst is doorslaggevend. Zo kennelijk De Graaff, die redeneert⁹⁾: er zijn geen rechters die uitsluitend belast zijn met de rechtspraak over personen, behorende tot de zee- of de landmacht, aangezien onder bepaalde omstandigheden ook burgers onder de competentie van de zogeheten militaire justitie vallen¹⁰⁾; art. 180 lid 8 is dus een dode letter. Zo leidt het toekennen van een absoluut gezag aan de letterlijke tekst van de wet, gebaseerd op eerbied voor de grondwetgever, tot de opmerkelijke uitkomst dat laatstgenoemde onzin heeft verkondigd. Dit doet vermoeden dat aan de gevolgde interpretatiemethode het een en ander mankeert. Zij is dan ook weinig in zwang; op diverse plaatsen immers dekt de tekst van de grondwet in geen enkel opzicht de bestaande situatie (vergelijk bijvoorbeeld art. 86 lid 2: „de koning benoemt en ontslaat ministers naar welgevallen”).

Wie respect heeft voor de konstitutie zal op zijn minst in zekere mate rekening moeten houden met de bedoeling van haar scheppers. Ook dat gaat ten aanzien van 180 lid 8 echter niet zonder moeilijkheden. Zoals wel vaker het geval is met bepalingen, die pas op het allerlaatste ogenblik door de activiteiten van het parlement aan een afgeronde tekst worden toegevoegd, lijkt zij indertijd door de wetgever niet in al haar mogelijke konsekwenties te zijn doordacht. Of, zo de wetgever al heeft

⁷⁾ Nader uitgewerkt in de wet RO, artt. 11 en 12.

⁸⁾ De liefhebber raadplege de Handelingen van de Eerste Kamer, zitting 1973/74, p. 36 v.

⁹⁾ H. H. A. de Graaff, „Artikel 173 der Grondwet en de militaire rechter”, Ned. Juristen Blad 1951, p. 957 v.

¹⁰⁾ Zie artt. 77 en 78 IMST; ook in 1887 was dat al zo, vgl. artt. 4 t/m 7 Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Water (C.W.W.) en Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande (CWL).

gedacht, dan zijn die gedachten in ieder geval niet tot ons gekomen. Heeft men alleen de bedoeling van dat deel van de Kamer, dat om aanvulling van de oorspronkelijk door de regering gedane voorstellen vroeg, willen verwoorden? Dan behelst artikel 180 lid 8 slechts de, bij monde van het lid Rooseboom verlangde, uitdrukkelijke vaststelling dat er een afzonderlijke militaire justitie is, wel te onderscheiden van de in de eerste zeven leden bedoelde kommune justitie. Men kan dit bij Buys, onbetwiste autoriteit in deze materie, nalezen¹¹⁾. Maar misschien wilde de regering, nu zij toch ging wijzigen, meer? Of moet wellicht op grond van rechtsontwikkeling ruimere betekenis aan de betreffende bepaling worden toegekend? Op het eerste gezicht blijkt daar niets van; Piket heeft desondanks zoveel twijfel weten te zaaien dat die vraag een pijnlijke blijft.

Nadat de strikt grammatikale uitleg als onaanvaardbaar werd afgewezen, blijkt nu ook de wetshistorische ons te ontvallen. Er blijven zo op het oog twee wegen over: hetzij, bij gebrek aan beter, toch maar vasthouden aan de letter van de wet, maar dan rekening houdend met het gegeven, dat de wetgever hoe dan ook geen onzin heeft willen schrijven (de richting die Piket koos), dan wel die interpretatie de onze maken, die het meest logisch en het meest redelijk lijkt, mede gezien de overige (grond-)wettelijke bepalingen en het weinige dat omtrent de wetshistorie met zekerheid bekend is. Dat laatste blijft een hachelijke zaak — zeker wanneer het gaat om uitleg van de grondwet, dat geef ik de aanhangers van de meer strikte opvattingen graag toe. Te grote luchthartigheid maakt licht de weg vrij voor elementen, die „redelijk en logisch” vertalen met „wat mij het beste uitkomt”. Daarentegen kan een angstvallig volgen van de letter, ook wanneer die nietszeggend is, zonder rekening te houden met de zin van de gestelde voorschriften in hun geheel, tot zeker zo fatale gevolgen leiden. De keuze die in dergelijke gevallen gemaakt wordt moge soms uitvallen in het voordeel van de taalkundige benadering; de weegschaal behoort echter nooit zo ver naar die zijde door te slaan, dat de verkregen uitkomst *on*logisch en *on*redelijk is. Zoals die van Piket.

Meer in concreto: zijn uitleg is niet logisch, omdat zij aan een tekst konsekwenties verbindt voor een situatie, die toen die tekst werd opgesteld nog niet voorkwam, naar mag worden aangenomen niet werd voorzien en ook niet *kon* worden voorzien. Of men nu al dan niet van Buys¹²⁾ aanneemt dat de wetgever indertijd niet meer bedoeld heeft dan nog eens duidelijk tot uitdrukking te brengen dat er een afzonderlijke militaire justitie is¹³⁾, onaannemelijk is in ieder geval dat hij ooit heeft kunnen

¹¹⁾ J. T. Buys, „De Grondwet”, dl. III, 1888, p. 321 v.

¹²⁾ O.c. p. 327; zie ook T. Sybenga, „De Grondwet van 1887”, 6e dr. 1921, p. 319 en 371.

¹³⁾ Waarvoor hij dan een weinig doeltreffende tekst heeft gekozen: 180 lid 8 staat naar de letter inlijving van de militaire bij de kommune rechtspraak niet in de weg.

bevroeden dat er nog eens andere rechters zouden verschijnen dan die, hetzij uitsluitend met kommune dan wel uitsluitend met militaire rechtspraak belast¹⁴). De Janusfiguur die ons nu zoveel problemen schept stamt immers pas van 1924, toen een zuinige regering ter besparing op de rechterlijke salarissen de rechtsgeleerde leden van het HMG tevens een taak in de kommune rechtspleging opdroeg. Zij wijzigde daartoe art. 2 PI.

De uitkomst van Piket's redenering lijkt al evenmin redelijk. Met het garanderen van de onafzetbaarheid der rechterlijke macht is indertijd een waarborg geschapen tegen ingrijpen van het bestuur in de rechtspraak — een uitvloeisel van de leer van de scheiding der machten (trias politica). Men wenste te voorkomen dat gramstorige autoriteiten zouden proberen een dwarsliggende rechter in het gareel te dwingen door hem te dreigen met ontslag, ja wellicht zelfs de daad bij het woord te voegen door de onwillige de laan uit te jagen. Nooit echter was het de bedoeling wijziging van de rechterlijke organisatie in het algemeen — zoals in ons geval — voorgoed onmogelijk te maken. Zo neemt men meestal aan dat bij ontbinding van het kollege, waarvan de rechter deel uitmaakt, diens bevoegdheid ophoudt. Dat is niet louter bleke theorie, doch sinds 1814 verschillende malen in praktijk gebracht. In 1875 zijn de Provinciale Gerechthoven opgeheven, niettegenstaande 180 grondwet. Verder nog ging men in 1877, toen het rechtsgebied van een aantal rechtbanken werd gewijzigd; alle rechtbanken werden toen ontbonden, ook die welke rechtsgebied geen wijziging had ondergaan. De Savornin Lohman noemt dat weliswaar „... een uitermate bedenkelijk antecedent. Met medewerking „der Staten-Generaal toch kunnen langs dien weg alle min-gevallige „rechters worden verwijderd”¹⁵); zijn bezwaar richt zich echter louter tegen die ontbindingen, waaraan geen wijziging van de organisatie ten grondslag lag. Terecht: verdergaande beperking leidt misschien tot grotere zekerheid voor de rechter; wanneer die zekerheid echter wordt bereikt ten koste van de, van tijd tot tijd onontbeerlijke, aanpassing van verouderde structuren aan de eisen van de tijd, is een situatie, die kwaadwillende machthebbers wellicht meer mogelijkheden biedt, verre te verkiezen. Daarenboven leert de ervaring dat potentaten van die soort zich ook aan de meest hechte grondwettelijke waarborg weinig gelegen laten liggen.

Het bovenstaande samenvattende kom ik tot de konklusie, dat aan het woord „uitsluitend” in artikel 180 lid 8 van de grondwet geen andere betekenis moet worden toegekend, dan dat het een tegenstelling schept tussen de aldaar bedoelde (militaire) rechter en zijn kommune kollega, die immers onder omstandigheden ook belast is met de rechtspraak over

¹⁴) Afgezien van de uitzonderingen, bedoeld in noot 10.

¹⁵) A. F. de Savornin Lohman, „Onze Constitutie”, 2e dr. 1907, p. 241.

militairen, doch slechts incidenteel¹⁶⁾. Het staat een ontheffing van leden van de Hoge Raad uit hun nevenfunctie bij het HMG niet in de weg.

De Eerste Kamer heeft het anders gezien; wat nu? Er zijn verschillende mogelijkheden. Om te beginnen kan de Tweede Kamer, daartoe uitgenodigd door de gewezen initiatiefnemer of een van zijn medestanders, zich ook bij nadere beschouwing niet akkoord verklaren met het door de Senaat ingenomen standpunt en nogmaals hetzelfde of een soortgelijk ontwerp van wet aannemen en aan dat kollege voorleggen. In de gangbare opvatting over taak en positie van de Eerste Kamer mag deze dan eigenlijk niet wéér dwars gaan liggen¹⁷⁾. De methode is echter, alleen al gezien haar polariserend karakter, weinig elegant en bergt bovendien het risico in zich dat de senatoren die Piket volgden zich desondanks naar eer en geweten verplicht zullen voelen bij hun eerder ingenomen standpunt te blijven.

Beter lijkt het een minder rigide opstelling te kiezen en een voor alle partijen aanvaardbare overgangsregeling te scheppen. Zo zou kunnen worden vastgesteld dat, zolang leden van de Hoge Raad tevens zitting hebben in het HMG, zij geen deel zullen uitmaken van de kamer van eerstgenoemd kollege die zich over kassatieberoepen tegen sententies buigt. Die konstruktie, ofschoon op zich minder fraai, wordt ook elders in de wet toegepast, bijvoorbeeld ten aanzien van de rechter-kommissaris in strafzaken¹⁸⁾.

Een derde methode is tijdens de kamerdebatten al gesuggereerd. Zij houdt in dat vanaf heden bij het openvallen van zetels in het HMG daarop alleen nog leden van het Haagse Hof zouden worden benoemd, zodat het probleem waarvoor de Eerste Kamer ons heeft geplaatst in de meest letterlijke zin uitsterft. Het is dan slechts een kwestie van geduld.

De vierde weg tenslotte is die, gewezen door het kamerlid Polak. Hij stelde voor te wachten tot de algehele herziening van het militaire strafprocesrecht, om vervolgens de kassatie als onderdeel daarvan nogmaals te bezien. Hierbij moet bedacht worden dat de Tweede Kamer op 14 juni 1972 de wens te kennen heeft gegeven dat de afzonderlijke militaire justitie worde afgeschaft. Of men nu de opvatting van Piket aanvaardt of de door mij verdedigde, het lijkt buiten twijfel dat artikel 180 lid 8 die afschaffing in de weg staat. Er is dus in ieder geval een grondwetswijziging nodig; de omstrede bepaling ware daarbij eenvoudigweg te schrappen¹⁹⁾.

¹⁶⁾ Namelijk in de gevallen, bedoeld in artt. 79, 80 en 81 IMST; vgl. voor 1887 de artt. 12 CWW en 13 en 14 CWL.

¹⁷⁾ Zie E. van Raalte, „Het Nederlandse Parlement”, 4e dr. p. 80 v.

¹⁸⁾ Artt. 21 lid 4 en 268 wetboek van strafvordering; zie ook art. 480. Vgl. 136 RLLu en 144 RZ.

¹⁹⁾ Dit is in overeenstemming met het voorstel, neergelegd in de „Proeve van een „nieuwe grondwet”, 1967 p. 173; evenzo H. J. F. Bijvoet, „Defensie in een nieuwe „Grondwet”, preadvies Mil. Rechtelijke Vereniging, MRT LXII (1969), p. 249 v.

Daarmee valt tevens elke moeilijkheid ten aanzien van de kassatie weg. Bijkomend voordeel is, dat in het kader van een algehele wijziging een aantal andere problemen, die nog aan de kassatie kleven en door De Gaay Fortman, ter vermindering van verder oponthoud, wijselijk onopgelost waren gelaten, in een moeite mee uit de wereld kunnen worden geholpen, zodat de ingevoerde procedure een gave is, dit in tegenstelling tot het lapwerk dat aanneming van ontwerp 11884 ondanks alles zou hebben opgeleverd. Een paar van die problemen zijn bij de behandeling van dat ontwerp in de beide Kamers terloops al aan de orde geweest; zij zullen in de tweede helft van dit artikel nader worden gezien.

Polak's methode heeft één, zeer zwaar wegend, nadeel: de grote spanne tijds die zij zal vergen. Al in 1904, in de memorie van toelichting op een wijzigingsontwerp van RL, RZ en PI, liet de regering weten dat de reeds enige tijd voorgenomen vervanging van die teksten door een meer bij de kommune rechtspleging aansluitende, geheel nieuwe wetgeving nog wel even op zich zou laten wachten²⁰). Zij kreeg toen van Van Engen²¹) ten antwoord: „Alleen op voorwaarde, dat binnen een of twee jaar een nieuw „ontwerp-wetboek wordt aangeboden . . . mag het nu ingediende ontwerp . . . het Staatsblad bereiken.” Het een noch het ander gebeurde: de eerstvolgende wijziging van de rechtspleging kwam pas in 1912 tot stand en het nieuwe wetboek is er ook nu, na zeventig jaar, nog niet. Men zij gewaarschuwd.

II

De Nederlandse rechterlijke organisatie is zo ingericht, dat één kollege altijd het laatste woord heeft: de Hoge Raad. Op die manier wordt voorkomen dat iedere rechter er zijn eigen interpretatie van het recht op na gaat houden, ten detrimente van rechtsgelijkheid en rechtszekerheid. Bij diens *feitelijke* beslissingen als: is het telastegelegde bewezen, en: hoe zwaar moet de op te leggen straf zijn, speelt dat geen rol omdat het hierbij gaat om uitspraken, die gebonden zijn aan de bijzondere hoedanigheden van de behandelde zaak zelf. Dergelijke beslissingen hebben geen invloed op de oplossing van soortgelijke zaken, om de eenvoudige reden dat die er niet zijn: geen twee gevallen zijn precies hetzelfde. Gelijkheid (of tenminste vergelijkbaarheid) wordt pas bereikt na een zekere mate van abstraktie, de abstraktie die plaats vindt door het terugbrengen van de feitelijke vraag tot een juridische. Dat is de reden waarom de Hoge Raad alleen de juridische beslissing(en) van de lagere rechter toetst, bijvoorbeeld: is de bewezenverklaring volgens de regelen der kunst tot stand gekomen, is het bewezenverklaarde terecht strafbaar

²⁰) Ontwerp van 8 maart 1904.

²¹) F. A. van Engen, „De voorgestelde herziening van ons militair procesrecht”, Tijdschrift voor Strafrecht XVI (1904), p. 366.

verklaard, zijn de aan die strafbaarheid verbonden gevolgen de rechtens toegelaten.

In de tijd waarin Meyer zijn ideeën ontvouwde, bevond de rechtstoepassing zich in de moeilijke overgangsfase, veroorzaakt door de vervanging van de bonte verscheidenheid van plaatselijke wetgevingen door gekodificeerd recht. Eenheid van rechtspraak in heel het jonge Koninkrijk der Nederlanden was iets nieuws dat, zo het niet afgedwongen zou moeten worden, dan toch tenminste een ferme steun in de rug behoefde: vandaar de invoering van de kassatieprocedure. Garanderen van die eenheid van rechtspraak is in de oudere literatuur dan ook verreweg het voornaamste argument dat wordt aangevoerd om ook de resterende bijzondere vormen van rechtspleging (militaire, fiskale) onder het wakend oog en de korrigerende pen van de Hoge Raad te brengen. Voor iemand als De Greve²²⁾ vormde het zelfs het enige argument; het heeft ook vandaag nog niets van haar kracht verloren. Integendeel: waar in 1817 de band tussen het militaire en het kommune strafrecht nog niet bijzonder groot was, heeft zich sindsdien een zodanige ontwikkeling voltrokken, dat thans het militaire strafrecht nauw geënt is op het kommune en grotendeels op dezelfde beginselen berust. Alleen al daarom moet het wenselijk geacht worden dat de bij haar toepassing opduikende rechtsvragen in laatste instantie door hetzelfde oog worden gezien als die, voortspruitende uit de hantering van het kommune recht. Te meer klemt dit nu de militaire rechter tevens belast is met de handhaving van datzelfde kommune recht wanneer het is geschonden door militairen. Ja maar, zou men kunnen zeggen, het HMG houdt zich in die gevallen toch nauwgezet aan de uitleg, die de Hoge Raad heeft gegeven? Ik antwoord: dat kan zijn, maar doet aan het principe niets af. Zelfs al zou het HMG nooit anders beslissen dan de Hoge Raad (iets wat nimmer met stelligheid gezegd kan worden, alleen al blijkens het bestaan van sententies die hebben doorgewerkt in de gehele rechtstoepassing en eerder de Hoge Raad ten voorbeeld zullen hebben gestrekt dan andersom)²³⁾, zelfs dan is het een dwingende eis van goede organisatie dat het HMG onder diens rechtsmacht wordt gebracht.

Is „rechtsgelijkheid” het voornaamste argument pro kassatie, het zal tevens als de oorzaak moeten worden beschouwd waardoor de militaire rechtspraak zich zo lang aan de roep om die kassatie heeft weten te onttrekken. Immers: de militair voelde zich vroeger niet „gelijk” aan zijn medeburgers, hij achtte zich als drager van ’s Konings wapenrok in

²²⁾ F. de Greve, „Over de voorziening in cassatie tegen Vonnissen van den Neder-,landschen Militairen Regter”, Ned. Jaarboeken voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving II, 1840, p. 219 v.

²³⁾ Zie bijvoorbeeld HMG 29 april 1932, NJ 851 (Palermosententie); duidelijk van de (toenmalige) opvattingen van de Hoge Raad afwijkend was bijvoorbeeld HMG 18 feb. 1921, NJ 327, W 10685, de bekende slagkwipjjes-sententie.

veel sterkere mate een uitverkorene dan nu: hij plaatste zich bewust buiten (zo niet boven) de wereld van de burger en ontleende aan zijn aldus gecreëerde bijzondere status het recht op geprivilegieerde (dus eigen) rechtspraak. Die tijd is voorbij; dat zal zijn weerslag hebben in de rechtspleging. Kassatie maakt geen einde aan de afzonderlijke militaire justitie, maar ontnemt aan haar traditionele afscherming van het kommune recht het absolute karakter. Daarbij speelt de zogeheten „kassatie in het „belang der wet”²⁴⁾ een eigen rol: zij introduceert in de militaire rechtspraak, naast de burgerlijke rechter, tevens een actief burgerlijk openbaar ministerie in de persoon van de PG bij de Hoge Raad. Zij maakt bovendien de weg vrij voor een (overigens vrij theoretisch) regulerend ingrijpen van de minister van justitie middels een opdracht aan de PG om tegen een bepaalde uitspraak van krijgsraad of HMG beroep in kassatie aan te tekenen²⁵⁾.

Er zijn meer argumenten vóór kassatie naar voren te brengen. Zo heeft nog nooit iemand weten aan te tonen waarom de beklagde verstoken moet blijven van de extra waarborg, die de mogelijkheid van beroep op de Hoge Raad de verdachte biedt. Misschien zal men een berechting in drie instanties wat veel van het goede vinden; dat doet er niet aan af dat wat iedere andere burger ten dienste staat, ook de militair toekomt, zolang er tenminste geen feitelijke omstandigheden aanwezig zijn die hem ten opzichte van die burger in een bijzondere positie plaatsen (zoals feitelijke oorlogsomstandigheden).

In de derde plaats kan het openen van de mogelijkheid van kassatie een waarborg vormen tegen een onnodig uiteenlopen van de in de kommune respectievelijk de militaire strafrechtspleging aangelegde normen. Dit argument is het zwakste van de drie; bovendien maakt het hanteren de verleiding groot te verwijzen naar recente gevallen waarin het HMG beslissingen nam die bij het publiek hard aankwamen (De Gaay Fortman noemde in de Kamer: die inzake de vrijheid van meningsuiting en die aangaande de uitleg van het verdrag van Rome). Toegeven aan die verleiding kan maar al te gemakkelijk de — hopenlijk onjuiste — indruk wekken dat wrevel over een of meer konkrete wapenfeiten aanleiding is om het HMG het laatste woord te ontnemen. Bovendien echter is het de vraag of de Hoge Raad ooit anders zou hebben beslist. Met name in de eerstgenoemde zaken (vraag: is een bepaald geschrift krijgstu-
 onder-

²⁴⁾ De procedure die de prokureur-generaal (PG) bij de Hoge Raad de mogelijkheid geeft uitspraken van lagere instanties, waartegen geen rechtsmiddelen meer openstaan, omwille van de rechtseenheid ter vernietiging voor te dragen, zonder dat dit nog invloed heeft op de rechtspositie van de voormalige verdachte. Een betere benaming zou zijn: kassatie in het belang van het recht.

²⁵⁾ Over zulk ingrijpen laatstelijk H. U. Jessurun d'Oliveira, „Kassatie in het belang „van het recht”, opgenomen in de bundel „Speculum Langemeyer”, 1973, p. 223 v.

mijnend) gaat het steeds om feitelijke beslissingen, die de Hoge Raad, zoals gezegd, niet toetst.

Thans moet een kleine correctie op het zoëven geschetste beeld worden aangebracht; de afbakening tussen feitelijke en juridische beslissing is namelijk niet zo scherp als het werd voorgesteld. De Hoge Raad pleegt ook feitelijke beslissingen, in zeer beperkte mate („marginaal”), te toetsen, in de vorm van de vraag: „Kon de lagere rechter, onder toepassing „van het geldende recht, in redelijkheid tot deze uitkomst geraken?” Alleen in dat opzicht, derhalve wanneer het niet slechts gaat om een mogelijkerwijs verkeerd plaatsen van de gewichten op Themis' weegschaal maar veeleer sprake is van een volslagen onjuiste ijking, blijft het aangevoerde argument overeind: hetgeen overigens niet wil zeggen dat het onder bijzondere omstandigheden niet plotseling een groot belang zou kunnen krijgen.

Tot slot een schijnargument. Er is wel eens gezegd dat cassatie van sententies door de Hoge Raad een machtig wapen zou zijn voor de in *militaribus*, al dan niet beweerdelijk, bij de noden van vandaag ten achter gebleven rechtsvorming. Men hoopt dan blijkbaar, dat de inschakeling van de Hoge Raad een nieuwe impuls zal geven aan een tot stilstand gekomen evolutie. Hier klinkt de bekende roep om de rechter, die zich niet alleen ziet als wetsuitlegger, doch bovendien als rechtsschepper, als iemand die, wanneer de bestaande regels te kort schieten, nieuwe proklameert. Alleen daarover worden jaarlijks verschillende boekdelen vol geschreven. Echter, tot welke richting in deze aktuele strijd men zich ook bekennt: het valt niet in te zien waarom op dit punt van de Hoge Raad meer verwacht moet worden dan van het HMG. Tenzij men geen vertrouwen heeft in de huidige bezetting van dat Hof; wie daaraan iets wil doen hantere echter het wapen van het benoemingsbeleid. Wetswijzigingen gronden op aversie tegen de opvattingen van enkele konkrete ambtsdragers lijkt geen wijs beleid.

Het vorenstaande brengt het antwoord op twee vragen, die bij de behandeling van ontwerp 11884 in het parlement tot verschil van mening leidden. In de eerste plaats werd toen naar voren gebracht: wanneer de Hoge Raad te oordelen krijgt over militaire strafzaken, dan moet zij terzake deskundigen (derhalve militairen) in haar midden opnemen. Een geluid, dat in dit verband al eerder heeft geklonken. Afgezien van de vraag of de deskundige überhaupt wel in het rechterlijke kollege thuishoort en niet liever in de getuigenbank dient plaats te nemen²⁶⁾, lijkt zijn aanwezigheid juist in de Hoge Raad niet zo noodzakelijk. Zijn bijzondere kennis is er een van de feiten; in cassatie komen die niet aan de orde, men richt zich louter op de juridische vraagstukken. Daarvoor zijn juristen nodig,

²⁶⁾ Hierover laatstelijk „Gedachten over de toekomst van de rechtspleging”, rapport van de werkgroep herziening rechterlijke organisatie (kommissie-Wiersma), 1972.

geen militairen. De uitzondering op de vermelde regel, marginale toetsing, vermag daaraan niets af te doen; die toetsing is zo globaal dat deskundigheid omtrent de feiten naar gevreesd moet worden het uitzicht op het grote geheel eerder zal belemmeren dan verhelderen.

Een tweede vraag die nu kan worden aangepakt is die, of ook beschikkingen in tuchtzaken betreffende gepleegde strafbare feiten kassabel moeten worden. De voorstanders voeren aan: ook in deze zaken kunnen zich belangrijke rechtsvragen voordoen. De Gaay Fortman noemde in de Kamer die omtrent de toepasselijkheid van het verdrag van Rome op de tuchtrechtelijke procedure. Hiertegen moet worden aangevoerd dat die rechtsvragen, voorzover zij specifiek strafrechtelijk zijn, vrijwel altijd zozeer verscholen liggen onder de tuchtrechtelijke franje (met name veroorzaakt door van de termen van het kommune strafrecht afwijkende formulering van de strafreden) dat kassatie zinloos is. De belangrijke juridische vragen die wel expliciet gemaakt kunnen worden zijn steeds zuiver tuchtrechtelijk van aard, zoals de door De Gaay Fortman genoemde. De belangrijkste argumenten vóór kassatie: 1. de waarborg voor rechtseenheid, en 2. de wenselijkheid van een procedure in drie instanties, gaan dan echter niet op. Er is al één hoogste rechter in tuchtzaken, zodat de eenheid van recht gewaarborgd is, en de tuchtprocedure kent reeds drie instanties (hoe men ook over de kwaliteit daarvan moge oordelen). Overigens zal de voorgenomen afschaffing van artikel 2 aanhef en onder 2e WK aan dit twistpunt elk belang ontnemen.

Als brandende kwestie blijft over de vraag: moet er worden voorzien in bijzondere omstandigheden? Ontwerp 11884 bevatte, na nota van wijzigingen van 2 april 1973, een artikel 4 bepalende dat van de nieuwe regeling zouden zijn uitgezonderd „de vonnissen, gewezen bij krijgsraden, „welke optreden onder feitelijke oorlogsomstandigheden, voor zover Wij „het recht van cassatie uitsluiten of beperken”. Zoals bekend bestaat een soortgelijke regeling ten aanzien van het hoger beroep (210 RLLu resp. 209a RZ). Nadat aan twee vereisten is voldaan: a. er zijn feitelijke oorlogsomstandigheden, en b. de regering heeft daarin aanleiding gezien de mogelijkheid van beroep uit te sluiten, treedt voor de laatste in de plaats het fiat executie, te verlenen door de kommanderend generaal respectievelijk de vlootvoogd (256, 257 en 259 RLLu, 205a RZ). De doodstraf mag niet worden tenuitvoergelegd dan nadat de Kroon in de gelegenheid is gesteld gratie te verlenen (behoudens uitzondering).

Alleen al uit een oogpunt van systematiek ligt het niet voor de hand ten aanzien van de kassatie een andere regeling te treffen dan die, geldend voor hoger beroep.

Van de al genoemde argumenten pro kassatie is er ook geen, dat daartoe noopt. Wanneer desondanks stemmen in die geest opklinken, dan kan het niet anders of dat vloeit voort uit onvrede met de *gehele* regeling ten aanzien van de rechtsmiddelen, dus ook met de thans voor het hoger

beroep geldende. Mogelijk niet zonder reden.

Het wil mij namelijk voorkomen dat er onder feitelijke oorlogsomstandigheden maar één redelijke grond kan zijn om enig rechtsmiddel uit te sluiten; namelijk die, dat de aangewezen beroepsinstantie niet bereikbaar is en er ook weinig kans bestaat dat dat ongemak op korte termijn zal zijn verholpen. In die gevallen lijkt wachten met de tenuitvoerlegging van opgelegde straffen zinloos; het recht tot het instellen van enig beroep zou de eisen van een vlotte rechtsbedeling zodanig buiten proportie in de weg staan, dat het belang van de individu moet wijken, mits daar een bevredigende compensatieregeling tegenover staat voor de gevallen, waarin de straf achteraf blijkt ten onrechte te zijn opgelegd. Daarmee wordt de stelling, dat onder bepaalde omstandigheden de generale preventie (anders gezegd: het onderhouden van een goede krijgstuicht) onmiddellijke tenuitvoerlegging vordert, verworpen. Het is naar mijn mening namelijk niet de tenuitvoerlegging die preventief werkt, maar de strafvervolging, kulminerend in een veroordeling.

Klemmend worden de bezwaren, wanneer het de voltrekking van de doodstraf betreft, nooit meer ongedaan te maken, hoezeer zij later ook ten onrechte mocht blijken te zijn geschied. Ik wil hier niet verder op in gaan; zoals gezegd, met de vragen rond de militaire kassatie heeft dit niets te maken, er is een zijspoor betreden. Echter wel een zijspoor dat een nader onderzoek en uitvoeriger overweging meer dan waard is. De geschiedenis van deze eeuw heeft een aantal executies opgeleverd, dat de juistheid van de bestaande regeling op zijn zachtst gezegd twijfelachtig maakt²⁷).

Ter afsluiting een curiosum. Het feit doet zich voor, dat de term *kassatie* de militaire rechtspleging niet geheel vreemd is. Zij was vroeger al te vinden in de Criminele Wetboeken; men dacht daarbij echter niet aan een recht, doch aan een straf, „welke in het vonnis zal worden uitgedrukt „door vervallenverklaring van de militaire charge” (32 CWL). Waar het vandaag gaat om verbreking van vonnissen verbrak men voorheen het dienstverband. Er is weinig nieuws onder de zon.

²⁷) Ieder kent in dit verband de namen Meyer en Slovik; zie ook de gevallen, beschreven in R. G. Réau, „Les Crimes des Conseils de Guerre”, 2e dr. z.j.

STRAFRECHTSPRAAK

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 20 december 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel J. W. Meijer en luitenant-kolonel W. J. Esseveld;
Raadsman: Mr. H. W. J. Drosen.

Principiële dienstweigering: gevangenisstraf voor de tijd van 1 jaar en 9 maanden en ontslag zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen.

De krijgsraad overweegt dat het de militaire rechter niet vrij staat, bij de geldende wettelijke regeling omtrent het beroep op gewetensbezwaren tegen de vervulling van de militaire dienstplicht, daaromtrent te oordelen, zijnde bij beschikking van de Minister van Defensie beklagdes verzoek om erkenning van zijn gewetensbezwaren afgewezen.

Omtrent de straf overweegt de krijgsraad dat naast een onvoorwaardelijk ontslag uit de militaire dienst een aan de duur van de te vervullen dienstplicht aangepaste onvoorwaardelijke gevangenisstraf dient te worden opgelegd.

Op het verzoek van beklagde aan het H.M.G. om ontslag uit het voorlopig arrest overweegt het Hof dat handhaving van het arrest nodig is wegens het gevaar voor herhaling, nu beklagde de militaire status heeft. Gelet echter op een brief van de Staatssecretaris van Defensie, inhoudende dat aan beklagde uitstel van eerste oefening zal worden verleend wanneer hij uit voorlopig arrest zou worden ontslagen, beschikt het Hof tot opheffing van het voorlopige arrest.

In zijn requisitoir motiveert de advocaat-fiscaal breed zowel de strafbaarheid van beklagde als de strafmaat waarbij hij bevestiging vraagt van het vonnis (behalve voor wat betreft de aftrek van het voorarrest).

Het H.M.G. bevestigt het vonnis (behalve voor wat betreft het voorarrest).

(W.M.Sr. art. 114 (1))

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen V.K., geboren 19 januari 1952, dpl. sld., beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke „Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 15 november 1973 te Nieuwersluis, althans in Nederland, toen hij van zijn „meerdere, de sergeant eerste klasse H. H. van der Wel, het bevel kreeg

„om een militair uniform aan te trekken, heeft geweigerd of opzettelijk „heeft nagelaten aan voormeld dienstbevel te gehoorzamen door te „zeggen: „neen, dat doe ik niet”, en voorts, nadat genoemde meerdere „hem uitdrukkelijk erop had gewezen dat hij, beklaagde, door te weigeren aan zijn opdracht te voldoen, zich schuldig maakte aan een ernstig „strafbaar feit, opzettelijk heeft volhard in zijn ongehoorzaamheid door „wederom te zeggen dat hij het niet deed”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde bij zijn eerste verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 15 november 1973 heb ik als dienstplichtig soldaat bij de Koninklijke Landmacht in werkelijke dienst in Nieuwersluis van een sergeant der eerste klasse, die later bleek te heten H. H. van der Wel, bevel gekregen: „dat is je uniform, trek dat aan”. Ik wist dat de sergeant mijn militaire meerdere was en zijn opdracht een dienstbevel waaraan ik verplicht was te voldoen.

Ik heb hem hierop geantwoord: „neen, dat doe ik niet”. Ik heb dat uniform niet aangenomen. De sergeant wees mij vervolgens op mijn strafbaarheid. Ik heb hem opnieuw geantwoord: „ik doe het niet”. Ik heb ook toen dat uniform niet aangeraakt;

Overwegende, dat Van der Wel, Hinrich Hugo, oud 49 jaar, sergeant der eerste klasse, wonende te Culemborg, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 15 november 1973 heb ik als sergeant der eerste klasse in werkelijke dienst in Nieuwersluis aan de mij van naam bekende soldaat V.K. op bevelende toon gezegd: „Wilt U dit uniform aantrekken”. Hierbij hield, naar ik zag, de mij bekende korporaal Bruinsma aan K. een militair uniform voor. Ik hoorde K. mij antwoorden: „Neen, dat doe ik niet”. Ik zag dat hij dat uniform niet aannam. Ik wees hem vervolgens op zijn strafbaarheid. Ik hoorde K. hierop antwoorden: „Dat weet ik, maar ik „doe het niet”;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met dien verstande dat beklagde het feit heeft gepleegd op 15 november 1973 en met uitzondering van de woorden: „althans als militair in de zin der wet” en „of opzettelijk heeft nagelaten”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als: „*opzettelijke ongehoorzaamheid, terwijl de schuldige opzettelijk in zijn „ongehoorzaamheid volhardt, nadat een meerdere hem uitdrukkelijk op „zijn strafbaarheid heeft gewezen”*,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 114, eerste lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht, juncto artikel 114, derde lid, aanhef en onder ten

eerste, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat het aan de orde zijnde bevel aan beklagde is gegeven onmiddellijk bij de aanvang van zijn militaire dienst;

Overwegende, dat beklagde dit bevel heeft geweigerd op principiële gronden en dat hij ter terechtzitting onder meer als verweer dienaangaande heeft gevoerd:

- dat zijn geweten hem verbiedt de N.A.V.O. op welke wijze dan ook te erkennen en/of steun te verlenen;
- dat zijn dienstplicht vervullen in het van de N.A.V.O. deeluitmakende Nederlandse leger voor hem sociaal en moreel gezien een op geen enkele wijze te rechtvaardigen stap in zijn leven zou zijn;
- dat hij de vervulling van de militaire dienst vanwege zijn onoverkomelijke bezwaren zal blijven weigeren;

Overwegende, dat beklagde en diens raadsman dan ook ten processe een beroep hebben gedaan — en dit beroep hebben menen te kunnen doen steunen door verslagen van deskundigen op ethisch, politiek en strafrechtelijk terrein — op aanwezigheid van een strafuitsluitingsgrond te weten: overmacht en afwezigheid van alle schuld;

Overwegende, dat de Wet gewetensbezwaren militaire dienst de mogelijkheid openstelt tot erkenning van gewetensbezwaren en daarvoor een administratiefrechtelijke procedure kent;

Overwegende, dat uit de processtukken blijkt dat beklagde reeds de procedure heeft gevolgd, zoals is aangegeven in deze Wet;

Overwegende, dat zich bij de processtukken bevindt een fotocopie van een eensluidend afschrift van de beschikking van de Minister van Defensie van 2 april 1973 (afdeling Dienstplichtzaken, Bureau gewetensbezwaren nr. 52.01.19.539) waaruit blijkt dat beklagdes verzoek om erkenning van zijn gewetensbezwaren in de zin van artikel 2 van de Wet is afgewezen;

Overwegende, dat het daardoor de militaire rechter niet vrij staat onder de vigueur van de geldende wettelijke regeling over het onderhavige beroep op gewetensbezwaren tegen de vervulling van de militaire dienstplicht als zodanig te oordelen;

Overwegende, dat mitsdien het beroep dient te worden verworpen;

Overwegende, dat beklagde mitsdien strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat tussen de duur van de militaire c.q. de vervangende dienstverplichting en de door de rechter op te leggen straf een duidelijk verband dient te bestaan;

Overwegende, dat dit verband door de wetgever is gelegd in artikel 55, derde lid, van de Wet gewetensbezwaren militaire dienst, volgens welke

bepaling het de rechter slechts is toegestaan ontslag van de vervangende dienst te verlenen bij oplegging van de bijkomende straf van rijkswerk-inrichting, qua termijn tenminste gelijk aan de duur van de gewone vervangende dienst;

Overwegende, dat de militaire rechter dit beginsel steeds heeft toegepast door aan principiële dienstweigeraars, naast een onvoorwaardelijk ontslag uit de militaire dienst, een aan de duur van de te vervullen dienstplicht aangepaste onvoorwaardelijke gevangenisstraf op te leggen;

Overwegende, dat de krijgsraad derhalve na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de beklaagde zich in arrest bevindt en dat dit arrest naar het oordeel van de krijgsraad bij de uitvoering van de hem op te leggen straf geheel in mindering behoort te worden gebracht;

Overwegende, dat de krijgsraad de beklaagde op grond van het begane misdrijf ongeschikt acht in de militaire stand te blijven, doch niet zodanig dat hij van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen behoort te worden ontzet;

[Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van een jaar en negen maanden, met aftrek van de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht, te weten vanaf 15 november 1973; ontslag uit de militaire dienst zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Parket Advocaat-Fiscaal voor de krijgsmacht te 's-Gravenhage

Beschikking in raadkamer van 21 december 1973

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, Schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, generaal-majoor Bruinier;

Raadsman: Mr. E. J. Dommering.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gezien het verzoekschrift van V.K., geboren te Delft, 19 januari 1952, dpl. soldaat, Gestraftencompagnie Depot voor Discipline te Nieuwersluis, thans verblijvende in het Depot voor Discipline te Nieuwersluis, wonende te 's-Gravenhage, strekkende tot onverwijld invrijheidstelling;

Gezien de stukken;

Gehoord de beklaagde en diens raadsman mr. E. J. Dommering;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht in zijn conclusie tot ontslag uit voorlopig arrest van beklaagde;

Overwegende, dat de arrondissementskrijgsraad te Arnhem in zijn dispositie dd. 20 december 1973 op goede gronden heeft overwogen dat er een gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid bestond waardoor de vrijheidsbeneming van beklaagde was geboden, gelegen in de persoon van beklaagde, welke gewichtige reden bleek uit de omstandigheid dat gevaar voor herhaling aanwezig was, nu de beklaagde de militaire status bezit;

Overwegende echter, dat bij brief dd. 21 december 1973 nr. 389.168/2C van de Staatssecretaris van Defensie mr. J. A. Mommersteeg, aan de President van het Hoog Militair Gerechtshof, is te kennen gegeven:

Bij de beoordeling van de vraag of een zich in arrest bevindend militair, die wegens dienstweigering door de militaire rechter wordt veroordeeld, uit arrest kan worden ontslagen kan het mede van belang zijn, dat bij ontslag de betrokken militair zich in de periode voorafgaande aan de ten uitvoerlegging van de straf zich waarschijnlijk opnieuw aan hetzelfde feit zal schuldig maken.

Dit zal evenwel niet kunnen geschieden als na ontslag uit arrest van de betrokken militair met toepassing van artikel 51 Dienstplichtbesluit uitstel van (een gedeelte der) eerste oefening wordt verleend.

Door mij is besloten, dat in de bovengenoemde gevallen dit uitstel direct zal worden verleend indien de militaire rechter beslist, dat de betrokken militair uit arrest wordt ontslagen.

In de zaak K. zal dit derhalve geschieden, indien het Hof hedenmiddag mocht beslissen dat het arrest van K. zal worden opgeheven. Een copie van de concept-brief aan K. gelieve u hierbij aan te treffen.

Met betrekking tot de vraag of gegarandeerd kan worden, dat betrokkene ter terechtzitting zal verschijnen wanneer het Hoog Militair Gerechtshof het door K. ingestelde hoger beroep zal behandelen, kan ik u mededelen dat het aan K. verleende uitstel zal worden beëindigd op een tijdstip, vóór de zitting van het Hof, waarop zijn zaak in beroep zal dienen, zodat K. zich tijdig vóór die zitting zal moeten melden bij zijn onderdeel, waarna de betrokken commandant zorg zal dragen dat hij tijdig ter terechtzitting aanwezig zal zijn. Mocht hij zich niet op het nader te bepalen tijdstip bij zijn onderdeel melden, dan zal hij volgens de gebruikelijke procedure naar zijn onderdeel worden gebracht;

Overwegende, dat bij die brief is gevoegd een conceptbrief van de Staatssecretaris van Defensie aan beklaagde, genummerd 52.01.19 539, van de volgende inhoud:

Hierbij verleen ik u, als dienstplichtige wonende in de gemeente Delft uitstel van het nog te vervullen gedeelte der eerste oefening tot een tijdstip dat zal vallen na 1 maart 1974.

Uw commandant zal u voor de duur van het verleende uitstel met groot verlof huiswaarts zenden. Met ingang van de datum van groot verlof komt u in registratie bij het Depot Dienstplichtigen met uitstel en

vrijstelling (DUV), Bleyenburg 38, 's-Gravenhage.

De periode waarvoor u uitstel is verleend geldt niet als werkelijke dienst. Voor het voortzetten van de eerste oefening zult u een oproeping ontvangen;

Overwegende, dat het Hof van oordeel is, dat door het thans ingenomen standpunt van de Staatssecretaris van Defensie ten aanzien van beklaagde K., de toestand is ontstaan, dat gevaar voor herhaling in casu vooralsnog niet is te verwachten, zodat deze grond voor het voorlopig arrest is komen te vervallen;

Overwegende, ambtshalve ten aanzien van de handhaving van de krijgstucht onder andere militairen als grond voor voorlopig arrest, dat het Hof voorshands van oordeel is dat de invrijheidstelling van beklaagde geen zodanige repercussie zal hebben dat andere dienstplichtigen als gevolg daarvan zich aan dienstweigering zullen gaan schuldig maken;

Overwegende, dat het Hof derhalve in dit geval en op het ogenblik termen aanwezig acht beklaagde uit het voorlopig arrest, waarin hij zich bevindt, te ontslaan;

Gezien de artikelen 7, 152 en 156 van de Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht en 75 van 's Hof's Provisionele Instructie;

Heft op het voorlopig arrest; ontslaat beklaagde daaruit;

Beveelt, dat hij onmiddellijk in vrijheid zal worden gesteld.

Parket Advocaat Fiscaal voor de Krijgsmacht te 's-Gravenhage

Requisitoir inzake V.K.

H.M.G. — 20 maart 1974

In zaken zoals deze, strafzaken contra principiële niet-erkende dienstweigerers, concentreert zich de discussie op de strafbaarheid van en de straf voor de betrokkene.

Dit was het geval in de enkele, in voorgaande jaren aan Uw Hof voorgelegde zaken, alsook in de onderhavige strafzaak tegen de beklaagde K. tijdens de behandeling er van in eerste aanleg. Auditeur-Militair en verdediging hebben toen hun onderscheidene visies op deze punten naar voren gebracht, en de krijgsraad heeft zich daaromtrent in zijn vonnis van 20 december 1973 weloverwogen uitgesproken.

Strafbaarheid en strafmaat, essentiële punten in elk strafproces, welke aldus ook in het kader van deze hoger beroep behandeling nadrukkelijk om een standpuntbepaling vragen.

Wat betreft de *strafbaarheid*, gaat het niet om de aanwezigheid van enige twijfel rond het materiële feit: K. heeft op 15 november 1973 te Nieuwersluis als dienstplichtig soldaat geweigerd te voldoen aan het hem

gegeven dienstbevel een militair uniform aan te trekken, en heeft — uitdrukkelijk gewezen op zijn strafbaarheid — bij deze weigering volhard; K. heeft gepleegd het militaire delict van „opzettelijke ongehoorzaamheid” in de gequalificeerde vorm, omschreven in art. 114, eerste en derde lid (onder 1°) W.v.S.M.

Deze weigering, dit opzettelijk niet-voldoen heeft beklagde gebaseerd en gemotiveerd op zijn principiële bezwaren tegen de vervulling van zijn militaire dienstplicht.

Principiële bezwaren, welke hij reeds tevoren en elders had kenbaar gemaakt en wel bij en ter motivering van zijn beroep op de Wet gewetensbezwaren militaire dienst. De Minister van Defensie, als de daartoe bij de Wet aangewezen autoriteit, is — lettend op het advies van de betreffende commissie — niet verder kunnen komen dan deze bezwaren te kwalificeren als „gewetensbezwaren” zonder meer, heeft deze m.n. niet kunnen aanvaarden als „ernstige gewetensbezwaren” in de vereiste zin van de wet, nl. als onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen de vervulling van militaire dienst van hem, K., wiens godsdienstige of zedelijke overtuiging hem deelneming aan elk oorlogsgeweld zou verbieden. K. is op grond van zijn persoonlijke, levensbeschouwelijke of politieke overtuiging niet categorisch tegen elk oorlogsgeweld, zijn verzet is geclausuleerd: zijn verzet geldt in beginsel niet de vrijheidsstrijd, niet het wapengeweld van de verzets- of bevrijdingsbewegingen in de wereld, maar is in wezen gericht tegen de huidige internationale politieke constellatie m.n. tegen de N.A.V.O. en het Nederlandse lidmaatschap daarvan.

De Ministeriële afwijzing van K's beroep — tegen welke beslissing niet is opgekomen bij de Kroon — hield en houdt in, dat beklagde niet van zijn verplichtingen als dienstplichtige werd ontheven; voor hem géén zgn. vervangende (burger)dienst, maar de gewone militaire dienst, met alle consequenties van dien.

Via de verdere administratieve procedure was K. derhalve op 15 november 1973 te Nieuwersluis dienstplichtig soldaat, militair in de zin van de wet. Weliswaar soldaat tegen wil en dank, maar soldaat was hij, met alle rechten en met alle verplichtingen welke deze status nu eenmaal met zich brengt.

K. is er op dat moment niet toe kunnen komen om als lid van onze, democratisch geregeerde, samenleving de te zijnen aanzien op legale wijze, door de daartoe wettelijk aangewezen autoriteit, de Minister, genomen beslissing te aanvaarden, althans daaraan gevolg te geven. K. is blijven volharden in zijn persoonlijke bezwaren en heeft deze laten prevaleren, zich bewust van de daaruit voor hem voortvloeiende ernstige justitiële consequenties.

De motivering van zijn weigering van het dienstbevel was en is geen andere dan die van zijn beroep op de Wet gewetensbezwaren militaire dienst.

Evenwel, de beoordeling en de erkenning van deze principiële bezwaren tegen de vervulling van de dienstplicht is niet de taak des rechters maar is — zoals gezegd — ingevolge de geldende wettelijke regeling bij uitsluiting aan de administratie opgedragen. Ingevolge deze, in de Grondwet (art. 196) verankerde regeling van de Wet gewetensbezwaren militaire dienst gelden slechts bepaald omschreven gronden, geldt een bepaald omschreven procedure en beslist een bepaald aangewezen autoriteit. K. heeft deze wettelijke regeling gevolgd zonder het door hem verlangde resultaat.

Hier en nu kan slechts herhaald worden hetgeen reeds eerder is betoogd en onherroepelijk beslist en zoals ook ten deze de krijgsraad te Arnhem uitdrukkelijk heeft overwogen n.l. dat het in de gegeven situatie de rechter, i.c. de militaire rechter niet vrij staat om over dit beroep op gewetensbezwaren tegen de vervulling van de militaire dienstplicht te oordelen, dat — nu erkenning van gewetensbezwaren slechts mogelijk is binnen de door de wetgever in de genoemde wet getrokken grenzen — deze bezwaren daarbuiten in het kader van een strafproces géén overmacht opleveren.

En zolang deze wetgever niet tot een herziening van de besproken regeling op het cruciale punt is overgegaan — van welke herziening thans ook nog geen sprake is — is de rechter ondanks diens open oog voor potentiële of actuele ontwikkelingen gehouden om op basis van deze nog immer en onverkort geldende wet te oordelen en recht te doen.

Wie zich met deze opstelling, met deze beleidsvisie als men wil, niet zou kunnen verenigen, zij herinnerd aan een recente uitspraak van Enschedé „Wie de rechter kritiseert, omdat hij niet bijdraagt tot de veranderingen van de maatschappij, blaft tegen de boom waar de kat niet „in zit. Want in deze tijd van maatschappelijke verandering moet de „rechter juist de kat uit de boom kijken.” (D.D. 3 (1973) p. 517).

Waar voorts in rechte niet gebleken is van andere feiten of omstandigheden welke enige schuld- of strafuitsluitingsgrond zouden kunnen opleveren, dient ook thans elk beroep in deze zin te worden verworpen. Beklaagde K. is derhalve schuldig en strafbaar terzake het te zijnen aanzien bewezen te verklaren delict van art. 114 W.v.M.S.

Ten aanzien van de *strafmaat*, het volgende.

Overeenkomstig het tot dusver gevoerde en bekende beleid, heeft de rechter de principiële, niet-erkende dienstweigeraars — voorzover zij niet tijdens de strafprocedure alsnog op hun aanvankelijke bezwaren terugkwamen of alsnog en met succes een beroep deden op de Wet gewetensbezwaren, de hardnekkige dienstweigeraars dus — telkens veroordeeld tot een gecombineerde straf t.w. een onvoorwaardelijke gevangenisstraf met ontslag uit de militaire dienst.

Hoewel dit ontslag uit de militaire dienst volgens de Wet (art. 6 W.v.M.S.) een bijkomende straf is, is er ten deze geen sprake van een soort onderschikking aan de hoofdstraf, de gevangenisstraf, maar vor-

men beide essentiële bestanddelen van een onverbreekelijke relatie, van de strafoplegging als zodanig.

Bij het bepalen van de juiste, d.i. rechtvaardige en doelmatige, straf moet — naar mijn oordeel — vóór alles gesteld worden dat in zaken als de onderhavige niet aan de orde is een opzettelijke ongehoorzaamheid in de gebruikelijke vorm en betekenis — incidenteel, beperkt van aard en strekking. Het gaat in deze affaire niet om het afwijzen van een enkel bevel om daarna over te gaan tot de orde van de dag, maar het gaat bij en door het weigeren van dit eerste ontvangen dienstbevel zich als militair te kleden om het categorisch afwijzen van álle dienstbevelen, van welke aard en op welk moment ook, om het weigeren van de dienstplichtvervulling als zodanig, over de hele linie, voor de gehele duur. Het is een opzettelijke ongehoorzaamheid sui generis, als hoedanig het m.n. bij de straftoemeting ook moet worden erkend en geëvalueerd.

In deze militaire delictsvorm presenteert zich het weigeren te voldoen aan een wettelijke, burgerrechtelijke verplichting, aan een verplichting zo fundamenteel voor onze samenleving, dat zij met zoveel woorden in de Grondwet is vastgelegd.

Fundamentele burgerlijke ongehoorzaamheid — zich concreet manifesterend in militaire ongehoorzaamheid! Aldus een militair delict van een even bijzondere als ernstige betekenis.

Gezien beklagdes opstelling en volharding zou een afdoening van het door hem gepleegde misdrijf, als ware het een beperkt, incidenteel gebeuren, aan de geschetste betekenis van het delict geheel voorbijgaan.

Een dergelijke justitiële afdoening — welke toch doorgaans zou neerkomen op het opleggen van vrijheidsstraf voor een beperkte duur en zónder ontslag uit de militaire dienst — zou inhouden, dat betrokkene zich na ommekomst van zijn straf terugkerend bij zijn militair onderdeel onmiddellijk en opnieuw zou schuldig maken aan deze dienstweigering en zich terzake weer onmiddellijk en opnieuw zou moeten verantwoorden, zou moeten worden bestraft.

In zulk een afdoening zet men een „recidivefuik”, een veroordeling welke — voorzienbaar — onherroepelijk tot recidiveren, tot een of meer nieuwe veroordelingen zal leiden. Dit zou leiden tot een aaneensluiting van straffen, recidiveren, straffen, enz. totdat de tijd van militaire verplichtingen zal zijn verstreken. Niet alleen een weinig zinvol gebeuren maar tevens een afdoening, welke aan de veroordeelde extra leed vooral op psychisch vlak zal toevoegen. Deze „oplossing”, welke verre van een oplossing is, wordt ten deze dan ook als justitieel onhygiënisch, als justitieel onaanvaardbaar van de hand gewezen.

Een dergelijke hoofdstraf — beperkte vrijheidsstraf — niet zonder maar mét ontslag uit de militaire dienst zou uiteraard een nieuw militair treffen doen vermijden en een herhaling van dit delinqueren uitsluiten. Zulk een afdoening zou echter in wezen neerkomen op een spoedige

onthefing van de verplichtingen uit hoofde van de dienstplicht, welke onthefing toch ingevolge de wet in eerste instantie de administratie, de Minister competeert, die juist tot niet-onthefing heeft besloten.

Afgezien van dit wellicht formele aspect, telt vooral de overweging dat een dergelijke simpele afdoening een aperte grove onrechtvaardigheid zou betekenen en wel in tweeërlei opzicht.

In de *eerste* plaats t.o.v. de overige, duizenden dienstplichtige jongemannen die — dikwijls ook ondanks ernstige, gemotiveerde persoonlijke bezwaren — wèl hebben gemeend om de in onze democratische samenleving geldende regels en beslissingen te moeten aanvaarden, en voor wie het vervullen van de dienstplicht vaak een hoogst persoonlijk, zwaar offer betekent.

En in de *tweede* plaats onrechtvaardigheid t.o.v. de principiële, wel erkende gewetensbezwaarden, t.o.v. die dienstplichtigen die hun bezwaren wel erkend hebben gezien en tot een vervangende dienst van zelfs langere duur dan de militaire dienstdienst zijn verplicht. (Ingevolge art. 12 Wet gewetensbezwaren militaire dienst jo. K.B. van 19 aug. 1971 Stb. 547 bedraagt bij erkenning de duur van de gewone vervangende dienst thans 21 maanden, waarbij tevens administratief ontslag).

Aldus zou met een korte vrijheidsstraf plus ontslag uit de militaire dienst een dubbele en vèr reikende onrechtvaardigheid worden begaan, nog daargelaten dat men door een dergelijk justitieel beleid de poort wagenwijd zou openzetten voor „gelegenheidsprincipiëlen”, die bereid zijn om een aanmerkelijke verkorting van de dienstdienst incl. het elimineren van herhalingsverplichtingen e.d. te kopen met slechts een beperkte vrijheidsstraf.

Het is bij dit alles wel duidelijk, dat hardnekkig de dienst weigerende dienstplichtigen niet geschikt geacht kunnen worden om „in de militaire „stand te blijven” (art. 23 W.v.M.S.). Ontslag uit de militaire dienst is dan ook zonder meer geboden.

De consequentie van deze slotsom is — gelet op het voorgaande — dat om rechtvaardigheidsredenen dit ontslag pas zijn effect zal mogen hebben na, althans in relatie tot een periode van vrijheidsbeneming of -beperking welke gelijk of nagenoeg gelijk is aan de tijd van de vervulling van de militaire dienst, aan de tijd ook van de vervulling van de vervangende dienst.

Deze relatering van reële strafperiode aan reële dienstdienst is overigens door de wetgever zelf gegeven. Terecht wijst de krijgsraad in dit verband op art. 55, derde lid Wet gewetensbezwaren militaire dienst, welke immers de rechter — d.i. de burgerrechter — in geval van ook de vervangende dienst weigerende erkende dienstweigeraars toestaat ontslag van die vervangende dienst te verlenen, doch dit slechts bij veroordeling tot plaatsing in een rijkswerkinrichting voor een termijn welke tenminste gelijk is aan de duur van de vervangende dienst, welke duur zoals gezegd

bij K.B. 1971 op 21 maanden is bepaald.

En in de hier bedoelde zaken pleegt de burgerrechter ook aldus te beslissen: behalve een korte onvoorwaardelijke vrijheidsstraf (of soms geldboete) een plaatsing in een R.W.I. voor 21 maanden of een — i.v.m. enige reeds vervulde diensttijd — evenredig deel daarvan, met ontslag van de vervangende dienst.

De straf en de strafmotivering derhalve in de zaak K. aan de orde, is in wezen gelijk aan die van de burgerrechter, die — zoals bekend — hiervoor geen kritiek ontmoet.

Plaatsing in een R.W.I. behoort niet tot het wettelijk straffenarsenaal van de militaire rechter, maar desondanks is er feitelijk geen verschil tussen de militaire en civiele strafoplegging m.n. op het vlak van de reële tenuitvoerlegging: zowel de door de militaire rechter opgelegde gevangenisstraf als door de civiele rechter gelaste plaatsing in een rijks-werkinrichting worden ten uitvoer gelegd in „Bankenbosch”, dwz. onder hetzelfde regiem.

Bij het stellen van de noodzaak tot ontslag uit de militaire dienst en in onverbreekelijk verband daarmee de onontkoombaarheid van een gevangenisstraf in reële duur gelijk aan de reële diensttijd, betekent dit voor beklagde K. in de gegeven situatie inderdaad een gevangenisstraf voor de duur, als door de krijgsraad opgelegd: 21 maanden met aftrek van voorlopig arrest.

Voor de goede orde zij hierbij uitdrukkelijk aangetekend, dat bij deze strafduur is rekening gehouden met een verkorting van de straftijd met een derde, in verband met een voorwaardelijke invrijheidstelling (v.i.), waardoor aan reële straftijd een veertien maanden zal resteren, d.w.z. een reële strafduur welke (nagenoeg) gelijk is aan de thans voor dienstplichtigen kortst mogelijke tijd van eerste oefening, welke overigens in het algemeen op zestien maanden is bepaald.

Bestaat omtrent een eventuele diensttijdverkorting nu nog onvoldoende zekerheid, deze is hier bovendien irrelevant aangezien zulk een eventuele verkorting zich in elk geval niet aankondigt voor de lichting van V. (november '73) noch voor de eerstvolgende lichtingen in 1974.

Men bedenke voorts, dat een aldus veroordeelde dienstweigeraar voor eens en altijd is ontheven van toekomstige, niet te verwaarlozen verplichtingen tot opkomst voor herhalingsoefeningen, tot opkomst in tijd van oorlogsgevaar, verplichtingen waarvan een dienstplichtige met groot verlot zich eerst na verloop van jaren ontslagen ziet.

Kan men stellen — en terecht — dat vrijheidsstraf bepaaldelijk iets anders is dan de normale militaire diensttijd, dan staat daar weer tegenover dat een reële compensatie aanwezig is in de beperking tot veertien maanden en tevens dat de tenuitvoerlegging in een toch als mild te kwalificeren regiem pleegt plaats te vinden.

Nu, bij de behandeling van de zaak-K. in hoger beroep, meen ik dan

ook, dat de in eerste aanleg gevorderde en opgelegde straf — formeel en materieel — de enig juiste is, in de door mij geschetste zin: rechtvaardig en doelmatig. Iedere andere strafoplegging moet — zo wil het mij voorkomen — noodzakelijk een compromis vormen, moet de gegeven sluitende en consequente motivering ontberen, biedt geen adequate oplossingen.

Het is dan ook dezelfde straf als die welke is en pleegt te worden opgelegd aan de Jehova's getuigen, eveneens principiële niet-erkende dienstweigeraars; niet-erkend omdat zij op grond van hun godsdienstige of levensbeschouwelijke overtuiging nalaten een beroep op de Wet gewetensbezwaren militaire dienst te doen.

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 3 april 1974

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, Schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, luitenant-generaal b.d. Cox (plv.) generaal-majoor b.d. Lagerwerff (plv.);

Raadsman: Mr. H. W. J. Droesen.

(zie het vonnis hiervóór)

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, behalve ten aanzien der opgelegde straf in dier voege dat de aftrek van de door beklagde in voorarrest doorgebrachte tijd worde beperkt van 15 november 1973 tot en met 22 december 1973;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens dat het Hof in de overweging inhoudende de zakelijk weergegeven inhoud van de justitiële verklaring achter het woord „gestraften-,compagnie” leest de woorden „van het Depot voor Discipline” en dat de tijd door beklagde in voorlopig arrest doorgebracht dient te worden beperkt tot de periode van 15 november 1973 tot 22 december 1973 op welke laatste datum beklagde ingevolge beschikking van het Hof dd. 21 december 1973 uit voorlopig arrest werd ontslagen;

Overwegende, dat namens beklagde ook voor het Hof een beroep is gedaan op psychische overmacht en afwezigheid van alle schuld, waaraan wederom is ten grondslag gelegd, dat — hoewel beklagde bereid is aan oorlogsgeweld deel te nemen tot beëindiging van uitbuiting en onderdrukking — zijn geweten hem verbiedt deel te nemen aan oorlogsgeweld (en de voorbereiding daartoe door het vervullen van militaire dienst) in het Nederlandse leger, zolang Nederland zich bevindt in een militair

bondgenootschap met ondemocratisch geregeerde landen en zolang de landsverdediging naar zijn overtuiging te veel geld kost en daartoe verspilling plaats heeft;

Overwegende dienaangaande:

dat de wetgever in de Wet gewetensbezwaren militaire dienst de mogelijkheid heeft geopend tot erkenning van de daarin omschreven gewetensbezwaren tegen de vervulling van militaire dienst en tot vrijstelling deswege van de krijgsdienst;

dat op grond van deze regeling moet worden aangenomen, dat in de gevallen, waarin andere dan de daarin omschreven gewetensbezwaren tegen de vervulling van militaire dienst mochten bestaan, de wetgever desondanks onvoorwaardelijke naleving van de op het vervullen van militaire dienst betrekking hebbende voorschriften vordert;

dat derhalve, nu beklagdes bezwaren niet zijn erkend als in voormelde wet omschreven gewetensbezwaren, de opgeworpen verweren falen;

Overwegende, dat door de verwerping dier verweren geen inbreuk wordt gemaakt op het bij pleidooi ter sprake gebrachte artikel 9 van het op 4 november 1950 te Rome gesloten Europese Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden;

Overwegende, dat toch ingevolge het tweede lid van dat artikel de vrijheid zijn overtuiging te belijden kan worden onderworpen aan beperkingen, welke bij de wet zijn voorzien en die in een democratische samenleving nodig zijn onder meer in het belang van de openbare veiligheid;

Overwegende, dat de hier te lande geldende wettelijke regeling — krachtens welke onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen de vervulling van militaire dienst van hen, wier godsdienstige of zedelijke overtuiging hun deelneming aan elk oorlogsgeweld verbiedt, worden erkend en welke bij het bestaan van andere gewetensbezwaren desondanks onvoorwaardelijke naleving vordert van de voorschriften op het stuk van het verrichten van krijgsdienst en het betrachten van de daarbij vereiste gehoorzaamheid — inhoudt een op democratische wijze tot stand gekomen afweging enerzijds van de persoonlijke belangen van gewetensbezwaarden en anderzijds van de bij de handhaving van de uit- en inwendige veiligheid van de Staat betrokken belangen, bij de bescherming waarvan de krijgsmacht een belangrijke taak is toebedeeld;

Overwegende, dat derhalve die wettelijke regeling, voor zover zij, ondanks het bestaan van bepaalde gewetensbezwaren daartegen, krijgsdienst en gehoorzaamheid eist, kan worden aangemerkt als in een democratische samenleving nodig voor de bescherming van de openbare veiligheid en aldus de door artikel 9, tweede lid, van het Verdrag gestelde grenzen niet overschrijdt;

Overwegende, dat ten slotte moet worden verworpen het namens beklagde in appel nog gedane beroep op verontschuldigbare dwaling ten

aanzien van de rechtmatigheid van het hem gegeven bevel, omdat door het onderzoek ter terechtzitting geen feiten of omstandigheden aannemelijk zijn geworden op grond waarvan hem geen enkel verwijt zou kunnen treffen, dat hij — zo hij al mocht hebben gedwaald omtrent de rechtmatigheid van het hem gegeven bevel — aldus heeft gedwaald;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen vervat in het vonnis, waarvan hoger beroep — met name ook met die betreffende de opgelegde straf en de bijzondere redenen, welke de straf hebben bepaald — welke gronden en beslissingen het Hof overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen, alsmede van artikel 77 van 's-Hofs Provisionele Instructie.

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt het vonnis waarvan is geappelleerd met overneming der gronden en met dien verstande dat bij de uitvoering van de opgelegde straf de tijd door beklaagde in voorlopig arrest doorgebracht, te weten van 15 november 1973 tot en met 21 december 1973, geheel in mindering zal worden gebracht.

Mobiele krijgsgaad buitenland Landmacht

Zitting houdende te Seedorf

Vonnis van 21 februari 1974

President: Mr. J. A. L. Brada; *Leden:* Majoor E. Scheffrahn en kapitein J. A. van Oostenbrugge;
Raadsman: 1e luitenant Sterk.

*Bij een Spaarbank in Duitsland een bedrag van DM 900 opgenomen en, bemerkende dat dit bedrag van de rekening van een ander was afgeschreven, dat geld niet aan die ander afgegeven doch zelf gebruikt: verduistering.
f 250 boete.*

(W.Sr. art. 321)

DE MOBIELE KRIJGSRAAD BUITENLAND LANDMACHT

ZITTING HOUDENDE TE SEEDORF

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsgaad, eiser, tegen R.A.S., geboren 1 juli 1954, res. kpl.-TS, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 29 mei 1973 althans op enig tijdstip in of „omstreeks de periode aanvangende 29 mei 1973 en eindigende 22 juni „1973, te Zeven (Bondsrepubliek Duitsland) althans te Seedorf (Bonds-

„republiek Duitsland) in ieder geval in de Bondsrepubliek Duitsland
 „terwijl hij als reserve korporaal in werkelijke militaire dienst verbleef
 „opzettelijk een bedrag van 900 Duitse marken, althans enig bedrag aan
 „welk hij had ontvangen van de Kreissparkasse Bremervörde en het
 „geld, geheel of ten dele toebehorende aan Theodorus J. Claassens, het
 „welk hij aldus en in ieder geval anders dan door misdrijf onder zich
 „had, zich wederrechtelijk heeft toegeëigend”;

Overwegende, dat de beklaagde bij zijn verhoor ter terechtzitting onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 29 mei 1973 was ik als reserve korporaal in werkelijke dienst en geleverd te Seedorf in de Bondsrepubliek Duitsland. Ik heb toen bij de Kreissparkasse Bremervörde te Zeven een bedrag van 900 Duitse marken opgenomen. Ongeveer een week later bemerkte ik dat dit bedrag ten onrechte was afgeschreven van het spaartegoed van Theodorus J. Claassens. Omdat ik toen al een gedeelte van het geld had uitgeschreven*), behield ik het opgenomen bedrag voor mij zelf met de bedoeling de 900 mark terug te betalen wanneer mijn eigen spaarrekening dat toe zou laten. Ik had dan de beschikking over het geld van Claassens zolang ik zelf nog geen geld op mijn rekening had ontvangen.

Ik had van niemand recht of toestemming om die 900 mark te behouden en mij toe te eigenen;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig ambtsedig proces-verbaal nr. PD 395/73, opgemaakt en op 17 augustus 1973 gedagtekend en ondertekend door Arnoldus Gerardus Tervooren, wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee behorende tot de Brigade Seedorf zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van Theodorus Johannes Claassens:

Op 4 juni 1973 wilde ik tweehonderd Duitse marken van mijn rekening opnemen. Hierbij zag ik bij de afschrijvingen dat er reeds negenhonderd Duitse marken waren opgenomen. Tegen een juffrouw van de Kreissparkasse zei ik dat ik die negenhonderd Duitse marken nooit van mijn rekening had opgenomen. Die juffrouw toonde mij hierna een kwitantie waarop stond dat er negenhonderd Duitse marken waren uitbetaald van mijn rekening. Ik zag hierbij dat de ondertekening van die kwitantie niet van mij was. Ik heb niemand het recht of toestemming gegeven negenhonderd Duitse marken van mijn rekening te nemen en toe te eigenen;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij op enig tijdstip in de periode aanvangende 29 mei 1973 en „eindigende 22 juni 1973, te Zeven (Bondsrepubliek Duitsland) terwijl „hij als reserve korporaal in werkelijke militaire dienst verbleef opzettelijk „een bedrag van 900 Duitse marken, geheel of ten dele toebehorende

*) Uitgegeven? (Red.)

„aan Theodorus J. Claassens, hetwelk hij had ontvangen van de Kreis-
„sparkasse Bremervörde en hetwelk hij aldus en in ieder geval anders dan
„door misdrijf onder zich had, zich wederrechtelijk heeft toegeëigend”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd
als:

„verduistering”;

voorzien en strafbaar gesteld bij art. 321 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen be-
klaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is
aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of
omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden
opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming
acht met de ernst van het gepleegde feit, en de omstandigheden waaronder
het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot geldboete van *f* 250, subs. 10 dagen hechte-
nis — *Red.*].

NASCHRIFT

*Lezing van het vonnis, speciaal van de bewijsmiddelen, roept een aantal
vragen op. Zo doet zich de vraag voor hoe het mogelijk is dat beklaagde
eerst een week nadat hij geld had opgenomen bij de spaarbank, bemerkte
dat het opgenomen bedrag van de rekening van Claassens was afgeschreven;
en voorts, hoe beklaagde te goeder trouw 900 DM van zijn rekening kon
afhalen (d.w.z. te goeder trouw kon menen dat zijn rekening een betaling
van 900 DM toeliet) terwijl hij, nadat hij bemerkte had dat het opgenomen
bedrag van de rekening van Claassens was afgeschreven, de fout niet kon
goedmaken, zelfs niet voor het reeds gebruikte gedeelte van het opgenomen
bedrag, omdat het saldo van zijn (eigen) rekening dat niet toeliet. Beide
vragen leidden de gedachten in de richting van oplichting veeleer dan van
verduistering.*

*Nadere informatie leerde dat de bewuste spaarbank uitbetaalt op een
betaalpasje (identiteitskaart), waarop wel het rekeningnummer staat, maar
niet de foto van de rekeninghouder; voorts dat Claassens zijn betaalpasje
verloren had en dat beklaagde te goeder trouw meende dat het zijn betaal-
pasje was; tenslotte dat hij met dat pasje abusievelijk geld opnam van de
rekening van Claassens en dat hij het abuis eerst bemerkte toen hij vernam
dat het opgenomen bedrag niet van zijn rekening was afgeschreven, maar
van de rekening van Claassens.*

*Wanneer aangenomen zou mogen worden dat op het betaalpasje niet
(zoals toch gebruikelijk is) naast het rekeningnummer ook de naam van de
rekeninghouder en een specimen van zijn handtekening vermeld was, en*

wanneer bovendien aangenomen zou mogen worden dat beklaagde meende dat zijn rekening een uitbetaling van 900 DM toeliet, dan zou ook de goede trouw van beklaagde aangenomen kunnen worden en dan zouden zijn handelingen ten kantore van de spaarbank geen oplichting opleveren.

Maar dan blijft toch de vraag waarom de krijgsraad, die kennelijk de aanvang van de kwade trouw van beklaagde, dus het tijdstip van de wederrechtelijke toeëigening, aannam toen beklaagde hoorde dat het bedrag van de rekening van Claassens was afgeschreven, zonder onmiddellijk het toen nog voorhanden restant van het geld aan Claassens aan te bieden, beklaagde schuldig bevond aan het zich wederrechtelijk toeëigenen van het volle bedrag van 900 DM.

Ik meen dat de bewijsmiddelen onvoldoende feitenmateriaal inhouden om het tenlastegelegde bewezen te verklaren en dat het bewezenverklaarde zich ten onrechte (en onnodig, want de tenlastelegging liet ruimte voor bewezenverklaring van „enig bedrag aan geld”) uitstrekke tot het volle bedrag van 900 DM.

W.H.V.

Permanente krijgsraad Nederland voor de zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 29 mei 1973

Fgd. president: Mr. H. Donker; *Leden:* L. van Klinken, luitenant-kolonel der mariniers en mr. A. Volbeda, luitenant ter zee der 1e klasse;
Raadsman: Luitenant ter zee der 1e klasse L. C. Werst.

Medeplichtigheid aan het plegen van diefstal door de bergplaats, waar zich de te stelen goederen bevonden, voor de dader te openen.
Geldboete f 70.

(W.Sr. art. 48 en 310)

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT TE 'S-GRAVENHAGE

in de zaak van de Fiscaal bij die krijgsraad, eiser, tegen T.E.R., geboren 5 januari 1952, zeemiliciën-magazijnbeheerder der 3e klasse, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 12 april 1973, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 12 januari 1973 te Den Helder opzettelijk T.J., „die alstoen aldaar voornemens was met het oogmerk van wederrechtelijk „ke toeëigening twee aan een ander of aan anderen dan aan deze T.J. „toebehorende koperen klokken weg te nemen, de gelegenheid heeft „verschafft tot het plegen van bovenomschreven misdrijf, hebbende hij

„immers, wetende dat T.J. genoemd voornemen had, in overleg met deze, „met een in zijn, beklaagdes, bezit zijnde sleutel, de deur van de ruimte „waarin zich die klokken bevonden geopend, teneinde T.J. voornoemd „in de gelegenheid te stellen diens voornemen uit te voeren, van welke „gelegenheid T.J. inderdaad gebruik heeft gemaakt”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, heeft verklaard: *T.E.R.*, oud 21 jaar, als *beklaagde*:

Ik ben tewerkgesteld op het bureau detail van de mijnendienstkazerne te Den Helder. Daardoor heb ik de beschikking over de sleutel van de opslagplaats van dit detail. Op 12 januari 1973, omstreeks 14.00 uur, was ik op voornoemd bureau in gezelschap van matroos T.J. T.J. vertelde mij dat hij graag een koperen klok wilde hebben. Ik vertelde hem dat ik die wel wist te liggen. T.J. vroeg toen of ik met hem wilde meegaan om de deur van de opslagruimte, waar de klokken lagen, voor hem te openen, zodat hij er een kon wegnemen. Ik stemde daarin toe. Vervolgens opende ik met de sleutel de deur van de opslagruimte waarin zich die klokken bevonden. Ik zag dat T.J. twee koperen klokken wegnam, die toebehoorden aan de Koninklijke Marine. Daarna verliet T.J. de opslagruimte en heb ik de deur van deze ruimte met mijn sleutel weer op slot gedaan;

Overwegende, dat een op ambtsbelofte opgemaakt proces-verbaal no. 4/C/1973 van de Koninklijke Marine Recherche, gesloten op 14 februari 1973 en opgemaakt door W. Cappon, verbalisant, sergeant van speciale diensten-rechercheur der Koninklijke Marine, tevens onbezoldigd ambtenaar van het korps Rijkspolitie, zakelijk onder meer inhoudt:

1. als op 6 februari 1973 aan verbalisant afgelegde verklaring van *T.J.*:

Op 12 januari 1973, omstreeks 14.00 uur, sprak ik op het bureau detail van de mijnendienstkazerne te Den Helder magazijnbeheerder *T.E.R.* Ik vertelde hem dat ik graag een koperen klok wilde hebben. R. vertelde mij dat er klokken waren opgeslagen in het detail. Ik vroeg toen aan R. of hij de sleutel had van deze opslagruimte, omdat ik daaruit een klok wilde wegnemen. R. beaamde dat en wij zijn toen samen naar de opslagruimte gegaan en R. heeft de deur geopend. Ik heb vervolgens twee koperen klokken weggenomen. Deze behoren in eigendom toe aan de Koninklijke Marine en ik heb van niemand recht of toestemming gekregen deze klokken weg te nemen en toe te eigenen;

2. als op 6 februari 1973 aan verbalisant afgelegde verklaring en gedane aangifte van *H. C. M. Hendrix*:

Ik ben tewerkgesteld op het bureau detail van de mijnendienstkazerne te Den Helder en als korporaal-magazijnbeheerder verantwoordelijk voor dit detail. Op 5 februari 1973 constateerde ik dat er uit de opslagruimte twee koperen klokken waren ontvreemd. Ik heb aan niemand recht of toestemming gegeven deze klokken, welke toebehoren aan de Koninklijke Marine, weg te nemen en zich toe te eigenen;

Overwegende, dat de krijgsraad door de inhoud van voorschreven bewijsmiddelen, wettig en overtuigend bewezen acht, met beklaagdes schuld daaraan, hetgeen beklaagde is ten laste gelegd, met dien verstande dat het feit werd gepleegd op 12 januari 1973;

Overwegende, dat het bewezen verklaarde dient te worden gekwalificeerd als:

„*Medeplichtigheid aan het misdrijf van diefstal*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 310 juncto artikel 48, tweede lid, Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde deswege strafbaar is;

Overwegende, dat de krijgsraad, gelet op de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het is begaan, in aanmerking genomen dat niet gebleken is dat beklaagde eerder terzake van misdrijf of overtreding werd veroordeeld, van oordeel is, dat hieronder genoemde straf moet worden opgelegd;

[Volgt: veroordeling tot een geldboete van f 70, subs. 7 dagen hechtenis — *Red.*].

Mobiele krijgsraad buitenland Landmacht

Vonnis van 21 februari 1974

President: Mr. J. A. L. Brada; *Leden:* Majoor E. Scheffrahn en kapitein J. A. van Oostenbrugge;

Raadsman: Kapitein H. L. van den Broek, bureau Militaire Strafzaken te Den Haag.

Een mondingsvlam-nabootser, zijnde een voor ontploffing bestemd wapen voorhanden gehad.

Geldboete f 200.

(Vuurwapenwet art. 3 /1))

DE MOBIELE KRIJGSRAAD BUITENLAND LANDMAGT TE SEEDORF
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen W.D.A., geboren 31 maart 1952, korp., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 28 september 1973 te Heemskerk, een zoge-

„naamde mondingsvlam-nabootser zijnde een bom, althans een dergelijk „voor ontploffing bestemd wapen voorhanden heeft gehad”;

Overwegende, dat de beklaagde bij zijn verhoor ter terechtzitting zakelijk heeft verklaard:

Op 28 september 1973 heb ik te Heemskerk een zogenaamde mondingsvlamnabootser voorhanden gehad. Ik kende de werking van een dergelijke mondingsvlam-nabootser en wist dat de ontploffing ervan een flinke knal en een felle flits veroorzaakte;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig ambtsedig proces-verbaal nr P 101/73 opgemaakt en op 26 oktober 1973 gedagtekend en ondertekend door Blankert, Adrianus Hendrikus, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee en Wevers, Willem, marechaussee der 1e klasse, beiden behorende tot de brigade Haarlem zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van Postma, Klaas:

Vandaag, 28 september 1973, ging ik op bezoek bij mijn vriend W.D.A. in diens ouderlijke woning, perceel . . .straat 337 te Heemskerk. Kort na mijn binnenkomst in de woning, vertelde A. dat hij in het bezit was van een „nabootser”. Terwijl hij mij dit vertelde, toonde hij mij deze nabootser. Ik zag toen een rond, langwerpige staafje, bruin/geel van kleur, dat volgens mij enigszins buigzaam was. Ook zag ik dat aan dit staafje een ongeveer 3 meter lange elektriciteitsdraad vastzat;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij op 28 september 1973 te Heemskerk, een zogenaamde mondingsvlam-nabootser, zijnde een voor ontploffing bestemd wapen, „voorhanden heeft gehad”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als: „*Overtreding van het voorschrift, vastgesteld bij art. 3, eerste lid, van de Vuurwapenwet 1919*”, strafbaar gesteld bij art 12, eerste lid, van de Vuurwapenwet 1919.

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit, en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot een geldboete van f 200, subs. 8 dagen hechtenis — *Red.*].

TUCHTRECHTSPRAAK

Hoog Militair Gerechtshof

Beslissing van 17 april 1974

President: Mr. Prins; *Leden:* mr. Fikkert, schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, generaal-majoor Kuipers (plv.) en brigade-generaal b.d. Mr. dr. Kasten (plv.).

Een korporaal I meldt niet dat hij tijdens een bivakoefening thuis had mogen slapen, waardoor de mogelijkheid ontstaat dat hem overeenkomstig de bij zijn onderdeel geldende regeling compensatie (in tijd) zal worden toegekend.

De — na beklag gehandhaafde — straf van 7 dagen licht arrest door het H.M.G. omgezet in berisping.

Het H.M.G. gaat voorbij aan het feit dat het bij de K.L. ingevoerde „Formulier krijgstuchtelijke afdoening” niet aan betrokkene werd uitgereikt.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gelezen een verzoek ingediend op 19 februari 1974, waarbij de korporaal-I, H., rnr, dienende bij het Opleidingscentrum Infanterie 's-Hofs eindbeslissing inroept naar aanleiding van de beschikking op het beklag door hem ingediend bij de commandant Opleidingscentrum Infanterie over de straf van zeven dagen licht arrest hem door zijn compagniescommandant opgelegd wegens:

„Onjuiste gegevens verstrekt, teneinde daardoor voordeel te behalen” waarbij bij de bepaling van de straf in aanmerking is genomen, dat het vrije weekeinde binnen de straftermijn valt,

bij welke beschikking — op 13 februari 1974 genomen en op 14 februari 1974 aan klager uitgereikt — de opgelegde straf werd gehandhaafd en de omschrijving der strafreden werd gewijzigd zo, dat deze komt te luiden:

„Nagelaten te melden dat hij tijdens een bivakoefening thuis had mogen slapen waardoor ten onrechte recht op compensatie ontstond”;

Gezien de op deze zaak betrekking hebbende bescheiden;

Gehoord de klager, bijgestaan door diens vertrouwensman mr. W. H. Vermeer;

Gelet op de conclusie van de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht;

Overwegende, dat het Hof voorbijgaat aan het feit dat aan klager geen afschrift is uitgereikt van het formulier A (bijlage II behorende bij de brief van de Bevelhebber der Landstrijdkrachten nr. 73.6557/I, dd. 7 no-

vember 1973*), betreffende de „Regeling Vertrouwensman KL”), aangezien klager door zijn tot straffen bevoegde meerdere volledig op de hoogte was gesteld van de inhoud van het formulier A, zoals dit was ingevuld en door klager ondertekend, te weten van hetgeen hem werd verweten alsmede dat klager zich door de door hem opgegeven vertrouwensman kon doen bijstaan, terwijl niet is gebleken dat klager hierdoor in zijn verdediging is geschaad, en terwijl bovendien eventueel hierdoor voor klager ontstaan nadeel — zo dit zich zou hebben voorgedaan — door het onderzoek van de beklagmeerdere is opgeheven;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak het Hof tot geen andere beschouwingen heeft geleid, dan die welke zijn vervat in de beschikking waarvan beklag, behoudens:

1. dat het Hof als niet-redengevend voor een door klager gepleegd krijgstuuchtelijk vergrijp niet overneemt de navolgende overwegingen:

a. dat de korporaal der eerste klasse S. door navraag te doen bij de plv. pelotonscommandant over de door hem op deze bivakoefening verdiende compensatie, zonder daarbij te vermelden dat hij thuis had geslapen, bewees dat hij opzettelijk de rijopdracht foutief had ingevuld, en:

b. dat klager naar de mening van de strafoplegger, gezien diens samenspraak met korporaal der eerste klasse S., de rijopdracht eveneens opzettelijk foutief invulde, zoals voorkomende in de overweging, inhoudende de zakelijk weergegeven verklaring van de strafoplegger;

c. dat de korporaal der eerste klasse S. aan de plv. pelotonscommandant had gevraagd hoeveel compensatieverlof hij op deze bivakoefening had verdiend zonder er bij te vertellen dat hij de nacht thuis had doorgebracht, en:

d. dat de korporaal der eerste klasse S. dezelfde krijgstuuchtelijke straf had gekregen als klager, maar geen behoefte had om zich daarover te beklagen,

zoals voorkomende in de overweging, inhoudende de zakelijk weergegeven verklaring van de korporaal der eerste klasse S.;

e. dat het de bedoeling van de korporaal der eerste klasse S. inderdaad is geweest om voordeel te behalen, door zijn rijopdracht op deze wijze af te sluiten, gezien zijn vraag om compensatie aan de plv. pelotonscommandant,

zoals voorkomende in de overweging, inhoudende de zakelijk weergegeven verklaring van de vertrouwensman van klager, de korporaal der eerste klasse F. Vos;

2. dat het Hof, gelet op de ernst van klagers tekortkoming en de omstandigheden waaronder deze werd begaan, de opgelegde straf te zwaar vindt;

*) Bedoelde uitreiking is voorgeschreven in artikel 6 van de „Regeling Vertrouwensman KL”, welke hierachter is afgedrukt op blz. 306 e.v. (Red.).

Overwegende, dat de omschrijving van de strafreden verbetering behoeft, zoals hieronder nader zal worden aangegeven, welke wijziging echter niet strekt ten gunste van klager;

Krachtens s-Hofs Provisionele Instructie de eindbeslissing nemende op het beklag;

Verklaart dit gedeeltelijk gegrond;

Wijzigt de aan klager opgelegde straf in die van berisping, met bepaling dat deze straf wordt geacht schriftelijk te zijn tenuitvoergelegd door uitreiking aan klager van een afschrift van deze beschikking;

Wijzigt de omschrijving van de strafreden, zo dat deze komt te luiden: „Nagelaten te melden dat hij tijdens een bivakoefening thuis had mogen slapen, waardoor ten onrechte aanspraak op compensatie kon ontstaan”;

Bepaalt, dat klagers straflijst dienovereenkomstig zal worden gewijzigd;

Bepaalt, dat een afschrift van 's-Hofs eindbeslissing zal worden uitgereikt aan klager, de strafoplegger, de beklagmeerdere, de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht en desgewenst aan de Minister van Defensie.

Commandant 1e Legerkorps

Beschikking van 4 februari 1974

Een korporaal der 1e klasse roept, nadat de hem opgelegde straf — berisping, mondeling ten uitvoer gelegd — na beklag was gehandhaafd, de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof in. Wegens overschrijding van de voor indiening geldende termijn verklaart het Hof het beroep niet vatbaar voor behandeling.

Commandant 1e Legerkorps doet de opgelegde straf teniet, dit ondanks de letter van art. 50, 2e lid, Wet op de Krijgstucht, en oordeelt dat de aldaar vermelde uitsluiting niet geldt voor het geval de rechter wegens overschrijding van de beroepstermijn in de zaak zelve niet heeft kunnen beslissen.

(W.K. art. 50, 67; Regl. Kr. art. 20)

De Luitenant-generaal E. Gitz, Commandant 1e Legerkorps;

Gezien de op 27 oktober 1973 gedagtekende beschikking van de toenmalige Commandant 41 Pantserbrigadetreinenbataljon, welke beschikking inhoudt de beslissing van deze commandant op het door de Korporaal der 1e Klasse A. ingediende beklag over de hem op 17 oktober 1973 door Commandant 41 Herstelcompagnie opgelegde en ter kennis gebrachte krijgstuchtelijke straf en in welke beschikking de opgelegde straf, zijnde de straf van berisping, mondeling ten uitvoer gelegd, werd gehandhaafd, en de omschrijving van de strafreden werd gewijzigd, zodat deze is komen te luiden:

„Nadat een door hem ingediend verzoek om buitengewoon verlof, bedoeld om met korporaals in een andere legerplaats te spreken als lid van het bestuur van de L.K.V., niet was ingewilligd omdat het voorschrift waarop hij zich beriep, daarin niet voorziet, zich onvergenoegd betoond door de voorzitter van de L.K.V. te bellen om op deze wijze, alsnog het verzoek ingewilligd te krijgen, eventueel op basis van een hem bekende door de Minister van Defensie uitgegeven regeling m.b.t. de uitbreiding van faciliteiten voor bestuursleden van belangenverenigingen. Dit in stede van zich te beklagen over een vermeende onbillijke behandeling.”

Gelet op het feit dat het voor klager bestemde afschrift van voornoemde beschikking op 31 oktober 1973 aan hem is uitgereikt en dat betrokkene op 6 november 1973 de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof heeft ingeroepen;

Gelet voorts op het feit dat het Hoog Militair Gerechtshof bij beslissing van 9 januari 1974 het door klager aanhangig gemaakte beklag niet voor behandeling vatbaar heeft verklaard wegens overschrijding van de in artikel 67, eerste lid, van de Wet op de Krijgstucht gestelde termijn;

Overwegende dat artikel 50, tweede lid, van de Wet op de Krijgstucht de bepaling bevat, dat wijziging van een krijgstuchtelijke straf of van de omschrijving van de strafreden of tenietdoening van de straf krachtens het eerste lid van dat artikel na het inroepen van de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof is uitgesloten;

dat zich nu de vraag voordoet of deze bepaling ook betrekking heeft op het geval dat een klager de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof inroept na verloop van de daarvoor gestelde termijn en het beklag dientengevolge door genoemd Hof niet voor behandeling vatbaar wordt verklaard;

Overwegende daaromtrent dat bij de invoering van bedoelde bepaling in de Memorie van Toelichting bij het desbetreffende wetsontwerp is gesteld: „Ondergetekenden achten het verder ongewenst, dat na het inroepen van de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof nog van de in artikel 50 gegeven bevoegdheid tot aantasting van de straf en de omschrijving van de strafreden gebruik zou kunnen worden gemaakt. Indien de rechter bij de zaak betrokken is, behoort ingrijpen van de militaire autoriteiten uitgesloten te zijn”;

dat de woorden „indien de rechter bij de zaak betrokken is” bij redelijke uitlegging niet anders kunnen worden verstaan dan als: „indien de rechter een oordeel moet uitspreken over de zaak zelf”;

dat echter de rechter — indien het beklag niet voor behandeling vatbaar wordt verklaard — aan een beoordeling van de zaak zelf niet toekomt;

dat uit het vorenstaande moet worden afgeleid, dat de vorenweergegeven bepaling van artikel 50, tweede lid, van de Wet op de Krijgstucht

betrekking heeft op het geval, dat die eindbeslissing wordt ingeroepen binnen de in artikel 67, eerste lid, van die wet bedoelde termijn en derhalve het Hoog Militair Gerechtshof een beslissing zal nemen met betrekking tot de krijgstuchtelijke bestraffing zelf;

dat, nu gebleken is dat klager niet binnen de daartoe gestelde termijn de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof heeft ingeroepen en dientengevolge het beklag niet voor behandeling vatbaar is verklaard en derhalve het Hoog Militair Gerechtshof geen beslissing heeft kunnen nemen met betrekking tot de krijgstuchtelijke bestraffing zelf, in dit geval wijziging van de straf of van de omschrijving van de strafreden of tenietdoening van de straf krachtens artikel 50, eerste lid, van genoemde wet niet is uitgesloten;

Gehoord de gestrafte alsmede de beklagmeerdere en de Korporaal der Eerste Klasse M. C. A. Meyer;

Overwegende dat de gestrafte o.m. heeft verklaard:

„Op 16 oktober 1973 heb ik bij mijn compagniescommandant een dag „buitengewoon verlof aangevraagd voor 17 oktober 1973 omdat ik in „mijn hoedanigheid van lid van het Hoofdbestuur van de Landelijke „Korporaalsvereniging die dag een bijeenkomst had met een aantal leden „van onze vereniging te Langmannshof.

„Mijn verzoek om verlof werd door mijn commandant afgewezen. Mij „werd verweten dat ik – voordat mijn commandant het verzoek om „verlof had toegestaan – al afspraken voor een bijeenkomst te Lang- „mannshof had gemaakt.

„Overeenkomstig de mij door de voorzitter van de Landelijke Korpo- „raals Vereniging gegeven interne instructie om het hoofdbestuur direct „te informeren als zich iets voordoet dat de belangen van de vereniging „raakt, heb ik – thuis gekomen – het hoofdbestuur gebeld om door te „geven dat mijn verzoek om verlof was afgewezen en ik derhalve de „voorgenomen bijeenkomst te Langmannshof niet kon bijwonen. „Ik kreeg toen bij het hoofdbestuur in Amersfoort de voorzitter, Korpo- „raal der Eerste Klasse Meyer, aan de telefoon, aan wie ik het bericht „doorgaf dat mijn verzoek was afgewezen en ik daarom de voorgenomen „bijeenkomst te Langmannshof niet kon bijwonen.

„Korporaal Meyer zei mij dat hij mij direct zou terugbellen. Even later „belde hij terug. Hij zei mij dat er contact zou worden opgenomen met „mijn commandant en dat ik de volgende dag naar Langmannshof kon „gaan om de bijeenkomst bij te wonen. Ik heb toen afgesproken dat ik de „volgende dag naar het appèl bij mijn onderdeel zou gaan en dan wel „nader van mijn commandant zou horen.

„Ik kan mij niet meer herinneren of ik aan mijn commandant en later „aan de beklagmeerdere heb verteld dat mijn telefoongesprek met het „hoofdbestuur te Amersfoort gewoon het gevolg was van terzake door „de voorzitter gegeven interne instructies.

„Ik heb zowel bij mijn commandant als bij de beklagmeerdere vol-
 „doende gelegenheid gehad om mijnerzijds alles aan te voeren wat naar
 „mijn mening voor de beoordeling van de zaak van belang was.

„Ik ontken dat, toen ik het hoofdbestuur omtrent het gebeurde infor-
 „meerde, ik dat deed met de bedoeling om op deze wijze alsnog het verzoek
 „ingewilligd te krijgen.”

Overwegende dat de Korporaal der Eerste Klasse M. C. A. Meyer o.m.
 heeft verklaard:

„Ik ben voorzitter van de Landelijke Korporaals Vereniging, waarvan
 „het hoofdbestuur is gevestigd te Amersfoort.

„Het is mijn taak als voorzitter om de verschillende verenigingsacti-
 „viteiten en ook de werkzaamheden van de hoofdbestuursleden te coör-
 „dineren en de onderlinge communicatie te verzorgen. In dat kader heb ik
 „mijn medehoofdbestuursleden geïnstrueerd dat, wanneer er in het kader
 „van hun verenigingswerk iets voorviel dat tegen het belang van de
 „vereniging indruiste, dit direct aan mij gemeld moest worden, zodat ik
 „centraal zou kunnen optreden.

„Deze instructie heb ik ook gegeven met betrekking tot het opnemen
 „van buitengewoon verlof voor het verrichten van verenigingswerk om-
 „dat ik het verbruik van de aan onze vereniging voor dat doel toegekende
 „verlofdagen persoonlijk wens te bewaken. Bovendien was van de zijde
 „van het Ministerie van Defensie toegezegd, dat als zich terzake van het
 „verlenen van dat verlof plaatselijke moeilijkheden zouden voordoen,
 „wij ons daarvoor rechtstreeks tot het ministerie konden wenden.

„Het was mij bekend dat op 17 oktober 1973 een bijeenkomst te
 „Langmannshof zou worden gehouden, omdat de secretaris van het
 „hoofdbestuur vanuit Nederland daar naar toe zou gaan om aan die
 „vergadering deel te nemen. Van de zijde van het hoofdbestuur was aan
 „de betrokkenen in Langmannshof een aantal data doorgegeven, waarop
 „het de secretaris, gezien zijn overig werk als vrijgestelde van de vereni-
 „ging, mogelijk zou zijn naar Langmannshof te komen. Daarbij werd
 „hun gevraagd uit die data een keuze te doen en deze door te geven aan
 „ons hoofdbestuurslid in Seedorf, Korporaal A. Deze zou de zaak verder
 „coördineren en het Hoofdbestuur informeren. Hij had ons daarna be-
 „richt dat de datum 17 oktober 1973 de betrokkenen in Langmannshof
 „het meest geschikt voorkwam.

„Op 16 oktober 1973 rond 16.30 uur belde korporaal A. mij en deelde
 „mede, dat zijn verzoek om verlof voor de volgende dag was afgewezen
 „en dat hij dus niet naar Langmannshof kon gaan. Ik heb zonder
 „verder commentaar korporaal A. gezegd dat hij bij het toestel moest
 „blijven en dat ik hem zou terugbellen.

„Gezien de afspraak met het Ministerie van Defensie heb ik toen direct
 „contact opgenomen met de Dienst Opperofficier Personeel KL en het
 „gebeurde gemeld. Een functionaris deelde mij mede dat hij er werk van

„zou maken. Even later belde hij mij terug dat de zaak was doorgegeven
 „aan de Staf van de Bevelhebber der Landstrijdkrachten en alsnog bij de
 „commandant van betrokkene zou worden rechtgetrokken. Ik heb
 „daarop korporaal A. gebeld en hem doorgegeven dat de zaak zou wor-
 „den opgenomen met zijn commandant en dat hij de volgende dag naar
 „Langmannshof kon gaan. Wij spraken af dat hij de volgende dag eerst
 „op het appèl bij zijn onderdeel zou verschijnen.

„Korporaal A. heeft, toen hij mij belde, op geen enkele wijze aan mij
 „gevraagd om actie te nemen opdat zijn verzoek om verlof alsnog inge-
 „willigd zou worden.

„Het initiatief van de genomen actie is geheel van mij uitgegaan.”

Overwegende dat de beklagmeerdere o.m. heeft verklaard:

„Bij de behandeling van het beklag van de korporaal der Eerste Klasse
 „A. heb ik enige uren met hem zitten praten. Daarbij heeft hij naar mijn
 „weten alle gelegenheid van mij gehad om te vertellen wat hij voor de
 „beoordeling van het door hem ingediende beklag nodig of gewenst
 „achtte te vermelden.

„Hij heeft mij daarbij verteld dat hij wegens het afwijzen van zijn
 „verzoek om verlof op 17 oktober 1973 direct het hoofdbestuur van zijn
 „vereniging heeft gebeld omdat naar zijn mening door de afwijzing van
 „zijn verzoek om verlof de belangen van zijn vereniging ernstig werden
 „benadeeld.

„Ik heb uit die mededeling de overtuiging gekregen dat hij de voor-
 „zitter van zijn vereniging had gebeld inderdaad om op deze wijze alsnog
 „het verzoek om verlof ingewilligd te krijgen.

„Als Korporaal A. mij had verteld dat hij belde niet uit eigen initiatief,
 „maar omdat voor hem een instructie gold dat hij in zulke gevallen zijn
 „hoofdbestuur direct in kennis moest stellen, dan zou ik wellicht een
 „andere visie op zijn gedragingen hebben gehad dan nu het geval is
 „geweest.”

Overwegende, dat — los gezien van de vraag of het betreffende verzoek
 om verlof al of niet terecht door de commandant werd afgewezen —
 slechts is komen vast te staan dat de gestrafte, overeenkomstig hem door
 zijn voorzitter gegeven interne instructies, het hoofdbestuur van de
 Landelijke Korporaals Vereniging telefonisch heeft ingelicht, omdat door
 de afwijzing van het verzoek om verlof het belang van de vereniging in
 gedrang kwam; dat de gestrafte toen de voorzitter van de vereniging aan
 de lijn kreeg, die hem mededeelde dat hij contact zou opnemen met het
 Ministerie van Defensie;

dat niet is gebleken, noch op enigerlei wijze aannemelijk is geworden,
 dat — zoals in de gewijzigde omschrijving van de strafreden wordt
 gesteld — de gestrafte „zich onvergenoegd heeft betoond door de voor-
 „zitter van de Landelijke Korporaals Vereniging te bellen om op deze
 „wijze alsnog het verzoek ingewilligd te krijgen”;

dat alleen reeds om die reden de strafoplegging niet gehandhaafd kan blijven;

dat ook overigens niet is gebleken dat de gestrafte zich terzake aan enig krijgstuchtelijk vergrijp heeft schuldig gemaakt;

dat met name het feit dat de gestrafte na afwijzing van zijn verzoek om verlof voor het verrichten van verenigingswerk, zijn hoofdbestuur daaromtrent heeft ingelicht omdat naar zijn mening door de afwijzing van het verzoek om verlof het belang van de vereniging in gedrang kwam, niet als een zich onvergenoegd betonen in de zin van artikel 20 van het Reglement betreffende de Krijgstucht noch als enig ander krijgstuchtelijk vergrijp kan worden aangemerkt;

BESCHIKKENDE:

DOET DE STRAFOPLEGGING TENIET.

Bepaalt dat van deze beschikking een afschrift zal worden uitgereikt aan de gestrafte en voorts afschriften zullen worden gezonden aan de Commandant 41 Pantserbrigadetreinenbataljon, Commandant 41 Herstelcompagnie en de Bevelhebber der Landstrijdkrachten.

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK**Koninklijk besluit van 21 juli 1973, no. 165**

(Wet gewetensbezwaren militaire dienst, art 2 en 7)

Het verzoek tot erkenning van ernstige gewetensbezwaren door de minister afgewezen, zulks in afwijking van het advies van de meerderheid der commissie.

De Kroon overweegt in beroep dat de verklaring van appelllant omtrent het begrip „geweten” niet beslissend is en dat diens op zijn „levenshouding” gebaseerde bezwaren wel degelijk de ernstige gewetensbezwaren kunnen opleveren als door de wetgever bedoeld.

Appellant als gewetensbezwaarde erkend.

WIJ, JULIANA, ENZ.;

Beschikkende op het beroep, ingesteld door P.E. te T. tegen de beslissing van Onze Minister van Defensie van 21 september 1971, Afdeling Dienstplichtzaken, Bureau gewetensbezwaren, no. 44.08.15.094, waarbij is afgewezen zijn verzoek tot erkenning van zijn bezwaren tegen de vervulling van militaire dienst van welke aard ook, als ernstige gewetensbezwaren in de zin van artikel 2 van de Wet gewetensbezwaren militaire dienst;

De Raad van State, Afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 april 1973, no. 8017/VIII (1972);

Op de voordracht van de Staatssecretaris van defensie, mr. J. A. Mommersteeg, van 13 juli 1973, Hoofdafdeling Dienstplichtzaken, Bureau Gewetensbezwaren, nr. 44.08.15.094;

Overwegende dat de beslissing van Onze Minister steunt op de overwegingen, dat na bestudering van het dossier en met inachtneming van hetgeen de verzoeker ter zitting van de commissie van advies verklaarde, met de commissie moet worden vastgesteld, dat de verzoeker, gevraagd naar de motieven van zijn bezwaren, heeft geantwoord, dat hij meent, dat het geweten een formulering is van idealen en levensuitgangspunten die ertoe dienen om het ontstellende echec van de samenleving een beetje op te lappen; dat het geweten geen categorie is waarmee hij werkt, dat hij van mening is, dat „levenshouding” een even goede leidraad is als het geweten is geweest; dat, indien hij niet vanuit deze levenshouding zou handelen, hij niet adequaat zou reageren op zijn plaats in het geheel; dat hij verder heeft gesteld, dat de begrippen goed en kwaad voor hem betrekking hebben op zijn al dan niet adequaat reageren op die plaats; dat de verzoeker, gevraagd naar de band tussen zijn levenshouding en deelname aan de militaire dienst heeft geantwoord, dat hij als essentie voor het leven ziet het ondergaan van de ontmoeting met de mensen en

dingen om zich heen en dat hij het zich daartegen verzetten slecht, verkeerd vindt; dat hij het doden van anderen en vooral de oorlog als zodanig het uiterste voorbeeld vindt; dat de verzoeker desgevraagd, omtrent zijn bedoeling met „het systeem van samenleven” heeft verklaard, dat hij met het „systeem” bedoelt bijvoorbeeld: hiërarchie, macht; dat hij van mening is dat zich in het verleden leefregels hebben ontwikkeld om de samenleving te richten; dat de spelregels van de democratie nu geen middel zijn gebleven maar doel op zich geworden, autonoom; dat zij een zelfstandig systeem geworden zijn en dat daarbij aan de eigenlijke menselijke waarden tekort wordt gedaan; dat in de wet als criterium voor ernstige gewetensbezwaren wordt aangegeven, de onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen de vervulling van de militaire dienst, gestoeld op de godsdienstige of zedelijke overtuiging welke deelneming aan elk oorlogsgeweld verbiedt; dat de wetgever ten deze het standpunt heeft ingenomen, dat slechts de duidelijke uitspraak van het geweten, die door de verzoeker voor zichzelf als zeker en onontkoombaar wordt ervaren, recht geeft op erkenning van dergelijke bezwaren; dat de verzoeker het begrip „geweten” ten aanzien van de door hem voorgebrachte bezwaren niet wil hanteren omdat dat begrip naar zijn mening ligt in de sfeer van utiliteit en naar zijn opvatting een formulering is van idealen en levensuitgangspunten, die ertoe dienen het eche van de samenleving op te lappen; dat hij zijn bezwaren heeft geformuleerd vanuit zijn „levenshouding” omdat „geweten” voor hem geen categorie is waarmee hij werkt, althans waarmede hij bewust werkt; dat de wetgever, zoals uit de geschiedenis van de totstandkoming van de wet kan worden vastgesteld, het begrip „gewetensbezwaren” heeft gezien en benaderd vanuit de verder ook algemeen erkende waarde, dat gewetensbezwaren ontstaan na gewetensstrijd en dat deze emotie is geworteld in de ethiek en niet in de utiliteit; dat, nu de verzoeker zich naar zijn uitdrukkelijke uitspraak heeft beroepen op bedoelde aan zijn levenshouding ontleende bezwaren tegen de vervulling van de militaire dienst en deze derhalve niet zijn een zekere en onontkoombare gewetensuitspraak, deswege met de minderheid in de commissie van advies moet worden vastgesteld, dat de verzoeker niet heeft de onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen de vervulling van de militaire dienst, zoals de wet deze beoogt voor erkenning in aanmerking te brengen;

dat de appellant in beroep aanvoert, dat hij op grond van artikel 7, eerste lid, van de Wet gewetensbezwaren militaire dienst in beroep komt tegen de beslissing van Onze Minister van Defensie van 21 september 1971, waarbij op zijn verzoek om erkenning van zijn bezwaren als ernstige gewetensbezwaren, in de zin der wet afwijzend is beslist; dat hij voornemens is binnen een redelijke termijn zijn grieven tegen de beslissingen nader toe te lichten; dat hij verzoekt de bedoelde beslissing te vernietigen.

Overwegende dat ingevolge het bepaalde in artikel 7, eerste lid, der Wet gewetensbezwaren militaire dienst degene wiens verzoek om erken-

ning is afgewezen, bij Ons voorziening kan vragen, a. ter zake dat de afwijzing haar grond vindt in een verkeerde toepassing of schending van de wet, b. ter zake, dat het onderzoek naar de gewetensbezwaren door de commissie, bedoeld in artikel 5, dan wel de verslaggeving van die commissie daarover gebreken vertoont die op de beslissing op het verzoek van invloed kunnen zijn geweest, c. ter zake, dat de beslissing tot afwijzing van het verzoek onvoldoende is gemotiveerd, en d. ter zake, dat Onze Minister ten onrechte in afwijking van het advies van de commissie, bedoeld in artikel 5, afwijzend op het verzoek heeft beslist;

dat in het onderwerpelijke geval, waarin Onze Minister, in afwijking van het advies van de meerderheid der commissie doch in overeenstemming met een door een lid der commissie uitgebracht minderheidsadvies, de bezwaren van de appellant niet heeft erkend, in de eerste plaats de vraag moet worden beantwoord of Onze Minister terecht van het advies der commissie is afgeweken;

dat de appellant in zijn toelichting tot zijn verzoek om erkenning heeft geschreven dat zijn bezwaren tegen het vervullen van de militaire dienst niet los te koppelen zijn van het geheel van zijn levenshouding en opvattingen over de maatschappelijke orde; dat hij in de eerste plaats en op de meest fundamentele wijze — vandaar het woord levenshouding — er op moet wijzen dat het naar zijn mening de mens niet gegeven is te beschikken over leven en dood; dat hij het dan ook in strijd acht met de menselijke existentie, welke vorm van agressie dan ook en onder welke omstandigheden dan ook te plegen;

dat de appellant voorts heeft gesteld dat dit standpunt ten aanzien van het doden als ook de daarachter liggende houding met betrekking tot agressie geen eeuwig dogma is van het geweten; dat het leven immers onmogelijk gefixeerd kan worden tot een uitspraak, weshalve hij ook het woord geweten liever vervangt door levenshouding; dat toch de menselijke existentie situaties kent van existentiële, fysieke bedreiging, waarin een bezinning op bovengeformuleerde levenshouding kan leiden tot een gewijzigde stellingname; dat alsdan de mens individueel zal moeten beslissen, waarbij de schuldvraag wellicht door de geschiedenis zal worden beantwoord;

dat de appellant ter zitting van de commissie van advies, naar de motivering van zijn bezwaren gevraagd, wederom het begrip geweten in het geding brengt, stellende, dat het geweten een formulering van idealen en levensuitgangspunten is welke ertoe dienen om het ontstellende echec van de samenleving op te lappen; dat het geweten voor hem geen categorie is waarmee hij werkt; dat hij meent dat „levenshouding” een even goede leidraad is als het geweten is geweest; dat zou hij niet vanuit die levenshouding handelen hij niet adequaat zou reageren op zijn plaats in het geheel; dat de begrippen goed en kwaad voor hem betrekking hebben op dit niet adequaat reageren;

dat hij vervolgens, gevraagd naar de band tussen zijn levenshouding en deelname aan de militaire dienst, heeft geantwoord, dat hij als essentie voor het leven ziet het ondergaan van de ontmoeting met de mensen en dingen om hem heen; dat hij het verkeer vindt zich daartegen te verzetten; dat het doden van anderen en vooral de oorlog als zodanig hiervan het uiterste voorbeeld is;

dat Onze Minister de niet-erkenning van deze bezwaren in hoofdzaak doet steunen op appellants eigen verklaringen omtrent het begrip geweten en op het beroep dat hij doet op uit zijn levenshouding voortvloeiende bezwaren, welke niet een zekere, onontkoombare, gewetensuitspraak zouden kunnen zijn;

dat Onze Minister ter zake overweegt, dat de wetgever ten aanzien van hetgeen onder ernstige gewetensbezwaren moet worden verstaan het standpunt heeft ingenomen, dat slechts de duidelijke uitspraak van het geweten, die door de verzoeker voor zichzelf als zeker en onontkoombaar wordt ervaren, recht geeft op erkenning van deze bezwaren en dat voorts de wetgever het begrip gewetensbezwaren heeft gezien en benaderd vanuit de ook algemeen erkende waarde, dat gewetensbezwaren ontstaan na gewetensstrijd en dat deze emotie is geworteld in de ethiek en niet in de utiliteit;

dat evenwel in aanmerking dient te worden genomen, dat velerlei opvattingen bestaan omtrent hetgeen onder geweten zou moeten worden verstaan en dat de wet dan ook geen uitdrukkelijke definitie ter zake geeft, doch in artikel 2 slechts bepaalde nader genoemde gewetensbezwaren voor erkenning in aanmerking brengt, te weten de onoverkomelijke gewetensbezwaren van hem, wiens godsdienstige of zedelijke overtuiging hem deelneming aan elk oorlogsgeweld verbiedt;

dat uit genoemde wettelijke omschrijving voortvloeit, dat de gewetensbezwaren als zodanig, willen zij voor erkenning in aanmerking komen, geworteld dienen te zijn in een godsdienstige of zedelijke overtuiging en voorts van zodanige kracht dienen te zijn, dat zij voor betrokkenen tot een onontkoombaar verbod tot deelname aan elk oorlogsgeweld leiden;

dat dit echter niet betekent, dat voor de beantwoording van de vraag, of betrokkene voor erkenning in aanmerking kan komen als zodanig reeds beslissend zou zijn de opvatting, die de bezwaarde zelf omtrent het begrip geweten heeft en met name ook niet de omstandigheid, dat hij van mening is, dat het geweten geen categorie is waarmee hij werkt, althans waarmede hij bewust werkt;

dat het immers zeer wel mogelijk is dat een bezwaarde, ondanks de ter zake door hem gehuldigde opvattingen, gezien het geheel van zijn verklaringen, niettemin van een ethisch principe blijkt uit te gaan en geacht moet worden de ernstige gewetensbezwaren te hebben, welke de wetgever in artikel 2 der wet moet hebben bedoeld;

dat naar Ons oordeel er in de overwegingen van de bestreden beslissing

ten onrechte van is uitgegaan, dat appellants eigen verklaring omtrent het begrip geweten in dezen reeds beslissend zou zijn;

dat niet kan worden ontkend, dat de appellant met het door hem gehanteerde begrip levenshouding mede tot uitdrukking brengt, dat het leven niet aan een vaste uitspraak is te binden, en dat aan de hand van de situatie waarin men is geplaatst, stellingname geboden is, doch dat deze met name in de toelichting tot zijn verzoek naar voren gebrachte gedachtingang, welke hij overigens gemeen heeft met velen, die het bestaan van een geweten niet ontkennen, ook niet zonder meer tot de gevolgtrekking behoeft te leiden, dat de appellant zelf dan niet de door de wet bedoelde ernstige gewetensbezwaren tegen deelneming aan elk oorlogsgeweld kan hebben;

dat ten dezen aanzien van belang is, dat, zoals uit het bovenoverwogene blijkt, de appellant zich zowel in zijn toelichting als ook ter zitting van de commissie van advies, juist ook in verband met zijn levenshouding en zijn bezwaren, het doden van mensen en het voeren van oorlog als slecht en verkeerd heeft aangemerkt;

dat hij voorts in zijn toelichting tot zijn beroepschrift, overgelegd in de openbare vergadering van de Afdeling van de Raad van State voor de geschillen van bestuur, uitdrukkelijk heeft verklaard dat het leven, het levende denken, zich nu eenmaal niet laat fixeren, doch dat hij niettemin in alle oprechtheid durft te stellen dat zijn verzet tegen het geweld steeds bij hem was en zal blijven en dat hij met zijn totale persoon alle geweld afwijst en zal blijven afwijzen;

dat Wij op grond van het geheel der verklaringen van oordeel zijn dat de uit de levenshouding van de appellant ontleende bezwaren zijn de ernstige gewetensbezwaren welke de wet beoogt voor erkenning in aanmerking te brengen;

dat uit het voorgaande voortvloeit, dat Onze Minister ten onrechte in afwijking van het advies der commissie afwijzend heeft beslist en deze beslissing op grond van het bepaalde in artikel 7, eerste lid, onder d., der wet dient te worden vernietigd;

dat Wij, gelet op het bepaalde in artikel 7, zevende lid, der wet termen aanwezig achten in de zaak te voorzien;

Gezien de wet gewetensbezwaren militaire dienst;

HEBBEN GOEDGEVONDEN EN VERSTAAN:

de bestreden beslissing van Onze Minister van Defensie van 21 september 1971 te vernietigen en de bezwaren van de appellant, gericht tegen de vervulling van de militaire dienst van welke aard ook, te erkennen als ernstige gewetensbezwaren in de zin van artikel 2 van de wet gewetensbezwaren militaire dienst.

Onze Minister van Defensie is belast met de uitvoering van dit besluit.

NASCHRIFT

De betekenis van deze uitspraak is daarom zo moeilijk vast te stellen, omdat de daaruit oprijzende kernvraag eigenlijk niet beantwoord wordt.

Wanneer appellant enerzijds aanvoert (zakelijk weergegeven): „dat het „de mens niet gegeven is te beschikken over leven en dood; dat hij het dan „ook in strijd acht met de menselijke existentie, welke vorm van agressie „dan ook en onder welke omstandigheden dan ook te plegen.”; doch anderzijds aan deze wel zeer absolute stellingname toch weer het voorbehoud verbindt: „dat dit standpunt ten aanzien van het doden . . . geen eeuwig dogma „is van het geweten; dat het leven immers onmogelijk gefixeerd kan worden „tot een uitspraak; dat toch de menselijke existentie situaties kent van „existentiële, fysieke bedreiging, waarin een bezinning op de levenshouding „kan leiden tot een gewijzigde stellingname, waarbij de mens individueel „zal moeten beslissen”.; dan verbindt de minister, zonder zich uit te laten over de in het oog springende (schijnbare?) tegenstrijdigheid van het een met het ander, aan het gemaakte voorbehoud de conclusie, dat hier niet kan worden gesproken van de als zeker en onontkoombaar ervaren gewetensuitspraak welke de wet als eis stelt voor erkenning der bezwaren.

Die conclusie lijkt voor de hand te liggen, doch in beroep stelt de Kroon dat de hier weergegeven gedachtengang tot die gevolgtrekking niet behoeft te leiden, waarna Zij concludeert tot het tegenovergestelde.

Kennelijk ter nadere adstructie daarvan worden dan opnieuw de in ietwat andere, doch evenzeer tegenstrijdig klinkende, bewoordingen vervatte stellingen van appellant aangehaald:

„dat het leven, het levende denken, zich nu eenmaal niet laat fixeren, „doch dat hij niettemin in alle oprechtheid durft te stellen dat hij met zijn „totale persoon alle geweld afwijst en zal blijven afwijzen”.

Onmiddellijk daarop volgt dan het concluderend oordeel — gebaseerd op het geheel der verklaringen van appellant — dat de aan diens levenshouding ontleende bezwaren voldoen aan de voor erkenning gestelde wettelijke eis.

Het kan voor de bezwaarde reeds uitermate moeilijk wezen zijn diepste gedachten op een voor de ander verstaanbare en invoelbare wijze te verwoorden. Nog moeilijker lijkt het veelal voor de administratieve rechter het aangevoerde in zijn beslissing geheel adequaat te reproduceren. Wellicht is het aan deze moeilijkheden te wijten dat men na lezing van het Besluit toch blijft zitten met een tweetal niet opgehelderde kwesties, t.w.:

Hoe de zo tegenstrijdig klinkende stellingen van appellant onderling te rijmen? En meer nog:

Hoe het door appellant gemaakte voorbehoud te verenigen met de stellige eis welke de wet voor erkenning der bezwaren stelt?

B.

Centrale Raad van Beroep

28 juni 1973
(M.A.W. 1972/K 7)

Voorzitter: Mr. W. H. Schipper (fgd.); *Leden:* Mr. J. H. van der Meide en
Jhr. Mr. C. C. van Lidth de Jeude (plv.).

(Besluit beoordeling officieren landmacht)

Bij de beoordeling van klager is sprake geweest van een zekere onzorgvuldigheid van de kant van de beoordelaar. Het stond verweerder in beginsel vrij het gebrekkige besluit door een ander besluit te vervangen of dat besluit te wijzigen. De bedoelde onzorgvuldigheid was niet van dien aard, dat het niet wel mogelijk geacht moest worden in de procedure van het administratieve beroep alsnog tot een juiste beoordeling te komen.

UITSpraak

in het geding tussen J., wonende te A., klager, en de *Minister van Defensie*, verweerder.

I. *Ontstaan en loop van het geding*

Over klager, majoor van de infanterie, is over het tijdvak van 1 mei 1970 tot 30 november 1970, onder dagtekening van 30 november 1970, een beoordeling opgemaakt als bedoeld in het Besluit beoordeling officieren landmacht (hierna te noemen: het Beoordelingsbesluit).

Naar aanleiding van deze beoordeling is namens verweerder ingevolge artikel 13 van het Beoordelingsbesluit tot klager onder dagtekening van 30 september 1971 een kennisgeving gericht van de volgende inhoud:

.....
Klager heeft ter zake van de hem bij deze kennisgeving ter kennis gebrachte waarderingen tegen zijn beoordeling beroep ingesteld door bij verweerder een bezwaarschrift in te dienen.

Met betrekking tot dit bezwaarschrift heeft verweerder het advies ingewonnen van een commissie als bedoeld in artikel 15 van het Beoordelingsbesluit.

Na ontvangst van het rapport van de commissie heeft verweerder bij besluit van 6 juni 1972 als volgt beslist:

.....
Klager heeft tegen verweerders besluit van 6 juni 1972 en tegen de daarbij gevoegde kennisgeving van gelijke datum beroep ingesteld. Het klaagschrift, dat door klager ten onrechte was gericht tot het Ambtenaren-gerecht te 's-Gravenhage, is door de Voorzitter van dit gerecht aan de Raad doorgezonden. Het klaagschrift behelsde het verzoek:

1. te bepalen dat de over klager uitgebrachte beoordeling over de periode 1 mei – 30 november 1970 alsmede de daaruit voortgevloede beschikkingen en kennisgevingen nietig worden verklaard en uit zijn beoordelingsbescheiden zullen worden verwijderd en vernietigd, gezien de feiten dat deze op zeer onzorgvuldige en onjuiste wijze tot stand zijn gekomen;

.....
 Verweerder heeft bij contra-memorïe op de daarin aangevoerde gronden de Raad verzocht het beroep ongegrond te verklaren.

Het geding is behandeld ter terechtzitting van 7 juni 1973. Klager is daar in persoon verschenen. Voor verweerder is ter terechtzitting opgetreden Mr. R. M. R. van der Heide, luitenant-kolonel van de militair juridische dienst, werkzaam op verweerders ministerie en wonende te 's-Gravenhage.

II. *Motivering*

1. *Vordering tot nietigverklaring*

Klagers primaire vordering strekt tot nietigverklaring van de onder I vermelde beoordeling en van de daaruit voortvloeiende beschikkingen en kennisgevingen.

Klager grondt deze vordering hierop, dat de bedoelde beoordeling op zeer onzorgvuldige en onjuiste wijze tot stand zou zijn gekomen.

Van de zijde van verweerder is erkend, dat er bij de beoordeling van klager door zijn beoordelaar sprake is geweest van een zekere onzorgvuldigheid. Verweerder heeft zich op dit punt aangesloten bij het oordeel van de onder I bedoelde commissie. Deze commissie was van gevoelen, dat de beoordelingslijst geantedateerd was; dat het beoordelingsgesprek eerst maanden na het einde van de beoordelingsperiode heeft plaats gevonden; dat na het beoordelingsgesprek wijzigingen zijn aangebracht zonder dat deze ter kennis van klager zijn gebracht, zodat het in punt 36 van de beoordelingslijst gestelde („ik heb deze beoordeling besproken met „de beoordeelde officier; ik heb hem daarbij met name gewezen op de „tekortkomingen die blijken uit de waarderingen welke ik heb moeten „geven voor de volgende punten”, waarna ingevuld is: 17 t/m 31) niet slaat op de voorliggende waarderingen; dat beoordelaar er niet van op de hoogte bleek dat bij het geven van een omschrijving in plaats van een aangekruiste waardering voor de punten 17 t/m 22 het woord „bijzonderheden” diende te worden doorgeslagen; en dat op grond van een en ander het betrachten door beoordelaar van een zekere onzorgvuldigheid niet kan worden ontkend. Verweerder is intussen van mening, dat deze onzorgvuldigheid niet een reden vormde om de beoordeling nietig te verklaren, maar wel te meer aanleiding gaf bij de beslissing door verweerder op klagers beroep met grote zorgvuldigheid te streven naar een

correct besluit, hetgeen naar verweerders mening — zoals zijns inziens met name blijkt uit de omstandigheid dat de commissie in het kader van haar onderzoek een drietal getuigen heeft gehoord — in feite ook is geschied.

De Raad heeft te oordelen over het door verweerder naar aanleiding van klagers klaagschrift genomen besluit d.d. 6 juni 1972, welk besluit tot stand is gekomen na advies van, en in hoofdzaak in overeenstemming met, het gevoelen van de commissie. Er is onvoldoende grond aanwezig om aan te nemen, dat bij dat besluit ten onrechte niet zou zijn besloten tot vernietiging van de onder I vermelde beoordeling welke aanleiding gaf tot de daar vermelde kennisgeving aan klager d.d. 30 september 1971. Het stond verweerder in beginsel vrij — zulks is ook in overeenstemming met de aard van het administratief beroep — het gebrekkige besluit door een ander besluit te vervangen, c.q. dat gebrekkige besluit te wijzigen. Niet aannemelijk is geworden dat de door klager bedoelde onzorgvuldigheid van dien aard was, dat het niet wel mogelijk geacht moest worden in de procedure van het administratief beroep alsnog tot een juiste beslissing — in casu: een juiste beoordeling — te komen. Klagers primaire vordering moet derhalve worden afgewezen.

2.

.....

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

De vertrouwensman in het tuchtproces

Bij zijn op blz. 61 v. van deze jaargang afgedrukte brief d.d. 26 oktober 1973 verzocht staatssecretaris Stemerding de bevelhebbers der krijgsmachtdelen en de commandant der Koninklijke Marechaussee voor hun ondercommandanten bindende richtlijnen op te stellen m.b.t. het in te voeren instituut van de vertrouwensman in het militaire tuchtproces; daarbij werd een aantal minimumeisen aangegeven, waaraan die richtlijnen dienden te voldoen.

De daaruit voortvloeiende regelingen waren slechts bedoeld te gelden in afwachting van de in het vooruitzicht gestelde wettelijke regeling, bij het opstellen waarvan een nuttig gebruik zou kunnen worden gemaakt van de inmiddels in de praktijk opgedane ervaringen.

Bedoelde voorlopige regelingen zijn intussen verschenen. De vorm waarin zij werden gegoten moge bij de diverse krijgsmachtdelen nog al afwijken, naar de materiële inhoud zijn de verschillen slechts van geringe betekenis, reden waarom hier volstaan wordt met het weergeven van één van deze regelingen t.w. die geldende binnen de Koninklijke Landmacht.

Zij verscheen als bijlage 1 bij een brief van B.L.S. van 7 november 1973 en trad op 10 december van dat jaar in werking; als bijlage 2 was bijgevoegd het „Formulier krijgstuchtelijke afdoening”.

Hieronder de tekst der beide bijlagen:

Regeling vertrouwensman-KL

artikel 1

De militair die wordt verdacht van een door hem gepleegd krijgstuchtelijk vergrijp kan zich, indien hij als verdachte terzake door de tot straffen bevoegde meerdere (verder aan te duiden met: tsbm) wordt gehoord (artikel 46 van de Wet op de Krijgstucht), desgewenst doen bijstaan door een vertrouwensman (verder aan te duiden met: vm).

artikel 2

De vm kan worden gekozen of toegevoegd uit militairen of burgers, die gelegerd of tewerkgesteld zijn in dezelfde kazerne als verdachte.

Genoemde burgers dienen ambtenaar te zijn in de zin van het Algemeen Rijksambtenaren Reglement en als zodanig aangesteld door of namens de Minister van Defensie.

artikel 3

Indien de kring van personen, waaruit de vm gekozen of toegevoegd kan worden, minder dan 150 personen bedraagt, kan de vm mede worden

gekozen of toegevoegd uit de personen die behoren tot de naasthogerde eenheid van het onderdeel waartoe de verdachte behoort.

artikel 4

Als vm wordt niet toegelaten:

- a.* degene die op enigerlei wijze bij het begaan van het krijgstuchtelijk vergrijp, waarvoor de verdachte zich moet verantwoorden, is betrokken;
- b.* degene die zich als vm heeft schuldig gemaakt aan verstoring van de ordelijke behandeling van een zaak en daarom door de bataljons- of overeenkomstige commandant of voor wat burgers betreft door het hoofd van dienst bij schriftelijke en gemotiveerde beschikking is uitgesloten. Afschriften van deze beschikkingen worden uitgereikt aan de uitgeslotene en diens commandant of chef.

De uitsluiting bedraagt voor de eerste keer maximaal drie maanden en vervalt bij verplaatsing.

artikel 5

De vm wordt door de verdachte zelf gekozen of op diens verzoek aan hem toegevoegd door de tsbm. Degene die niet bereid is als vm op te treden wordt niet als zodanig toegevoegd.

artikel 6

Alvorens tot verhoor van verdachte over te gaan, dient het volgende te geschieden.

De tsbm vult het terzake vereiste op het A-gedeelte van het formulier, zoals bedoeld in bijlage 2 in. Tevens neemt hij de door hem vermelde gegevens over op een door hem op te maken afschrift van het formulier. Vervolgens reikt hij dit formulier aan verdachte uit of doet dit uitreiken.

De verdachte dient na kennisname van het gestelde op het A-gedeelte daarop datum en tijd van ontvangst in te vullen en zijn handtekening te plaatsen in het bijzijn van degene die het formulier uitreikt.

De verdachte is verplicht het B-gedeelte in te vullen en vervolgens het formulier zo spoedig mogelijk in te leveren op de wijze zoals voorgescreven op het A-gedeelte.

De tsbm stelt vervolgens zijn beslissingen op het C-gedeelte van het formulier en reikt onverwijld een afschrift van het gehele formulier uit aan de verdachte.

artikel 7

De vermelding op het B-gedeelte van het formulier door verdachte dat hij een gekozen vm wenst — onder nadere opgave van diens gegevens — wordt beschouwd als een verzoek om de aldus vermelde persoon als vm te laten optreden. Indien deze persoon niet behoort tot het onderdeel van de tsbm brengt deze laatste dit verzoek ter kennis van de com-

mandant of chef van de gekozen vm.

Een dergelijk verzoek wordt toegestaan tenzij dringende dienstverplichtingen van de gekozene dit naar het oordeel van diens commandant of chef onmogelijk maken.

Een tsbm geeft in zulk een geval de verdachte de gelegenheid alsnog een andere vm te kiezen.

artikel 8

De verdachte dient zich voor de invulling van het B-gedeelte van het formulier te overtuigen of de persoon van zijn keuze bereid is als vm op te treden en of de laatste voorzover hem privé betreft — immers de dienstverplichtingen worden door de commandant of chefs beoordeeld — aanwezig kan zijn op het tijdstip waarop de zaak wordt behandeld. Indien de verdachte of diens gekozen vm wist of behoorde te weten dat de laatste niet aanwezig kan zijn op het tijdstip waarop de zaak wordt behandeld, wordt de zaak zonder vm behandeld.

Dit geldt eveneens indien de gekozene niet bereid blijkt te zijn als vm op te treden.

artikel 9

De tsbm vermeldt op het A-gedeelte van het uit te reiken formulier de tegen verdachte ingebrachte beschuldiging en stelt het tijdstip waarop de zaak wordt behandeld zodanig vast dat de verdachte voldoende tijd heeft om desgewenst een vm te kiezen en in overleg met deze het verweer voor te bereiden. De beschuldiging moet op het formulier zodanig feitelijk zijn omschreven dat de verdachte weet waarvoor hij zich moet verantwoorden. De beschuldiging kan echter bij de uitreiking van het formulier ook mondeling worden geformuleerd indien op het formulier verwezen wordt naar schriftelijke bescheiden, zoals een rapport waaruit duidelijk blijkt waarvoor de verdachte zich moet verantwoorden.

artikel 10

De tsbm verleent aan de verdachte, die bij de inlevering van het formulier kenbaar maakt onvoldoende tijd te hebben gehad om een vm te kiezen, *tenminste* 12 uren uitstel om als nog een vm te kiezen. Indien de verdachte dan nog geen vm heeft gekozen wordt hem een vm door de tsbm toegevoegd tenzij de verdachte hiertegen bezwaar heeft. In dit laatste geval wordt de zaak zonder vm behandeld.

artikel 11

De tsbm is verplicht de behandeling van de zaak, indien de verdachte tijd vraagt om zich nader te beraden, uit te stellen overeenkomstig het verzoek van verdachte, echter tot maximaal 12 uren.

Een verzoek om uitstel wegens nader beraad voor langer dan 12 uren

kan door de tsbm worden verleend. Aan de verdachte kan slechts éénmaal uitstel voor nader beraad worden verleend.

artikel 12

De verdachte en diens vm kunnen de op de zaak betrekking hebbende stukken inzien. De tsbm bepaalt op het A-gedeelte van het formulier waar en wanneer zulks kan geschieden en regelt zonodig het toezicht aldaar.

artikel 13

De verdachte en diens vm kunnen verzoeken om personen te horen. De wens hiertoe kan kenbaar worden gemaakt op het formulier.

De tsbm hoort deze personen indien en voorzover daartoe termen zijn. Bij het verhoor zijn de verdachte en diens vm aanwezig. Zij kunnen door tussenkomst van de tsbm aan deze personen vragen stellen.

Het horen van een persoon, die bij het begaan van het krijgstuchtelijk vergrijp, waarvoor de verdachte zich moet verantwoorden is betrokken, kan, indien de tsbm dit noodzakelijk acht, plaatsvinden buiten tegenwoordigheid van de verdachte.

artikel 14

Indien tijdens de behandeling van de zaak het vermoeden ontstaat dat verdachte zich tevens schuldig heeft gemaakt aan een ander krijgstuchtelijk vergrijp, dient de tsbm dit als volgt te behandelen. Hij deelt dit de verdachte mede en vult de beschuldiging aan op het formulier. Vervolgens schorst hij de behandeling – tenzij de verdachte een schorsing niet nodig acht – tot een door hem te bepalen tijdstip om de verdachte in de gelegenheid te stellen het verweer hiertegen voor te bereiden en indien nodig alsnog een vm te kiezen.

artikel 15

De tsbm zal de verdachte terzake van de feiten ondervragen.

De verdachte kan te kennen geven dat zijn vm datgene wat tot verweer kan dienen naar voren zal brengen. In dat geval kan de vm alles opmerken wat voor de beoordeling van de zaak van belang kan zijn.

artikel 16

Bij toepassing van artikel 50 van de Wet op de Krijgstucht is de in deze regeling neergelegde procedure van overeenkomstige toepassing indien de krijgstuchtelijk gestrafte terzake wordt gehoord.

artikel 17

De krijgstuchtelijk gestrafte die krachtens artikel 61 van de Wet op de Krijgstucht in beklag gaat, maakt in het door hem in te dienen beklag-

schrift kenbaar of hij geen dan wel een gekozen c.q. toegevoegde vm wenst

Het gestelde in de voorgaande artikelen is in de beklagprocedure voorzover mogelijk van overeenkomstige toepassing.

artikel 18

Wanneer de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof (HMG) wordt ingeroepen dient de klager in het verzoek als bedoeld in artikel 67 van de Wet op de Krijgstucht kenbaar te maken of hij geen dan wel een gekozen of toegevoegde vm wenst.

Als vm wordt toegelaten degene die in eerste en/of in tweede instantie als vm is opgetreden. Eveneens kan bijstand worden verleend door een door klager gekozen of – in de door het HMG te bepalen gevallen – door een op verzoek van klager toegevoegde advocaat.

Bovendien wordt in de procedure voor het HMG – op gelijke voet als in het strafproces – iedere officier als gekozen of toegevoegde vm toegelaten.

Slechts aan een door het HMG toegevoegde advocaat kan een toelage ten laste van het Rijk worden toegekend.

Formulier krijgstuchtelijke afdoening

A. Aan:
 rnr:
 tewerkgesteld bij:

U wordt verdacht van

Evt rapporteur(s):

De behandeling van deze zaak zal plaatsvinden*

Inzage der stukken***

Dit formulier dient U na invulling van het B-gedeelte in te leveren op uiterlijk vóór uur, bij

Voor gezien en ontvangst: 19....

datum: tijd: De commandant

handtekening verdachte:

B. (in te vullen door verdachte)

Vertrouwensman gewenst? ja/nee**

Zo ja: Gekozen vertrouwensman/Toegevoegd vertrouwensman**

Gekozen vertrouwensman

naam rang rnr onder-
deel

Personen die U wenst te doen horen:

naam rang rnr onder-
deel

naam rang rnr onder-
deel

Verzoek om uitstel

Reden:
..... 19.....

Tijd van inlevering:

(handtekening)

C.

Gekozen vertrouwensman wel/niet** accoord

Toegevoegd vertrouwensman: (naam)
..... (rang) (rnr)

Te horen personen

Uitstel verleend: neen/ja tot**

*** = Wanneer geen stukken aanwezig zijn, dit doorhalen en vermelden
„geen stukken”.

** = doorhalen wat niet van toepassing is.

* = plaats en tijd invullen.

Toelage advocaat-vertrouwensman

In verband met de recente invoering van de vertrouwensman in het militaire tuchtproces, waarbij het Hoog Militair Gerechtshof zich bereid verklaarde voortaan als vertrouwensman toe te laten o.m. een gekozen of, in door het Hof te bepalen gevallen, toegevoegde advocaat, werd de bestaande regeling terzake van de toelage van de toegevoegde advocaat in militaire strafzaken gewijzigd en aan de nieuwe situatie aangepast.

Daarbij is de merkwaardige figuur ontstaan dat, terwijl de regeling zoals zij tot dusver luidde, ofschoon niet – gelijk de analoge regeling in het commune strafrecht; zie 48 W.Sv. – berustend op een uitdrukkelijke machtiging door de wetgever, toch met de wet (22 R.L.Lu., 18 R.Z., 75 P.I.) in duidelijk verband stond, het thans daaraan toegevoegde element met de wet, die de rechtsbijstand in het militair tuchtproces niet kent, uiteraard geen enkel verband vertoont.

Hieronder volgt de aan Staatsblad 552 ontleende tekst van het wijzigingsbesluit.

BESLUIT van 13 november 1973 tot wijziging van het Koninklijk besluit van 18 juni 1965 (Stb. 243), houdende regeling van de toelagen aan toegevoegde raadslieden in militaire strafzaken (Regeling toelage aan toegevoegde raadslieden in zaken waarvan de militaire rechter kennis neemt).

WIJ JULIANA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onze Minister van Justitie van 6 november 1973, Stafafdeling Wetgeving Publiekrecht, nr. 475/673;

HEBBEN GOEDGEVONDEN EN VERSTAAN:

Artikel I

Ons besluit van 18 juni 1965 (*Stb.* 243), houdende regeling van de toelagen aan toegevoegde raadslieden in militaire strafzaken wordt als volgt gewijzigd:

1. Artikel 1, eerste lid, wordt gelezen:

1. Aan de raadsman, toegevoegd overeenkomstig artikel 23 van de Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht of artikel 19 van de Rechtspleging bij de Zeemacht, en aan de advocaat die door het Hoog Militair Gerechtshof is toegevoegd als vertrouwensman op verzoek van degene die krachtens artikel 67 van de Wet op de Krijgstucht de eindbeslissing van het Hof heeft ingeroepen, wordt voor zijn verrichtingen in de betrokken straf- of tuchtzaak een toelage toegekend.

2. Artikel 3 wordt gelezen:

1. Voor een strafzaak welke heeft gediend of zou hebben gediend op een zitting binnen het Rijk, geeft de president voor de bepaling van de

toelage toepassing aan hetgeen in het betrokken rijksdeel geldt voor de toekenning van een toelage aan een toegevoegde raadsman voor de behandeling van een burgerlijke strafzaak voor een niet alleen sprekende rechter, met dien verstande dat, indien de zaak een overtreding betreft, de toelage wordt bepaald op het bedrag dat in burgerlijke strafzaken voor de behandeling van een overtreding wordt toegekend.

2. Voor een tuchtzaak welke heeft geleid of zou hebben geleid tot een eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof, geeft de president voor de bepaling van de toelage toepassing aan hetgeen in het betrokken rijksdeel in burgerlijke strafzaken geldt voor de toekenning van een toelage aan een toegevoegde raadsman voor de behandeling in eerste aanleg van een overtreding.

3. Indien in het betrokken rijksdeel geen regeling voor de toelagen aan toegevoegde raadsliden bestaat, danwel die regeling niet voorziet in de toekenning van een toelage voor een bepaalde zaak, bepaalt de president de toelage naar billijkheid.

Artikel II

Ons besluit van 18 juni 1965 (*Stb.* 243), als gewijzigd bij dit besluit, kan worden aangehaald als: Regeling toelagen aan toegevoegde raadsliden in zaken waarvan de militaire rechter kennis neemt.

Artikel III

Dit besluit treedt in werking met ingang van 1 december 1973.

Onze Minister van Justitie is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemene Rekenkamer.

MILITAIR JUSTITIËLE STATISTIEK

Overzicht over de jaren 1972 en 1973

De Directeur-Generaal van de Statistiek verschafte de redactie de statistische gegevens betreffende de militaire rechtspraak over het jaar 1973 met daarnaast de overeenkomstige gegevens over het jaar 1972.

Bedoelde gegevens zijn vervat in een zevental hieronder volgende staten.

Staat 1. Omvang van de werkzaamheden van het Hoog Militair Gerechtshof; 1972—1973

	Aard der delicten							
	Militaire delicten				Commune delicten			
	Misdrijven		Overtredingen		Misdrijven		Overtredingen	
	1972	1973	1972	1973	1972	1973	1972	1973
A. Onafgedane beroepen op 1 januari	9	9	—	2	10	12	20	11
B. Beroepen in de loop van het jaar aangebracht	58	39	7	5	62	53	57	33
ingetrokken	—	4	—	—	—	7	—	3
C. Beroepen in de loop van het jaar afgedaan door het H.M.G.	58	40	5	7	60	51	66	39
D. Beroepen op 31 december nog onafgedaan	9	4	2	—	12	7	11	2

Staat 2. Personen vermeld in staat 1 rubriek C naar aard der vonnissen; 1972—1973

		Bevestiging	Veroordeling				Totaal	
			Onvoorwaardelijk	Voorwaardelijk	Ged. onvoorw., ged. voorw.	Vrij-spraak		
Militaire delicten	Misdrijven	1972	6	41	1	8	2	58
		1973	21	12	—	6	—	40 ¹⁾
	Overtredingen	1972	1	2	—	—	2	5
		1973	3	2	—	—	1	7 ¹⁾
Commune delicten	Misdrijven	1972	15	17	5	17	5	60 ¹⁾
		1973	23	19	—	9	—	51
	Overtredingen	1972	26	21	—	11	7	66 ²⁾
		1973	16	14	—	5	—	39 ³⁾

1) Hieronder 1 oplegging van een krijgstuclielijke straf.

2) Hieronder 1 niet-ontvankelijk-verklaring van het beroep.

3) Hieronder 4 als noot 2.

Staat 3. Omvang van de werkzaamheden van de Krijgsraden; 1972—1973

	Aard der delicten							
	Militaire delicten				Commune delicten			
	Misdrifven		Overtredingen		Misdrifven		Overtredingen	
	1972	1973	1972	1973	1972	1973	1972	1973
a. Krijgsraden voor de Zeemacht								
b. Krijgsraden voor de Landmacht								
c. Krijgsraden voor de Luchtmacht								
A. Onafgedane zaken op 1 januari								
a.	26	39	6	15	67	70	351	373
b.	¹⁾ 442	317	¹⁾ 181	61	¹⁾ 276	473	¹⁾ 891	1 816
c.	13	18	86	98	40	74	381	275
Totaal	481	374	273	174	383	617	1 623	2 464
B. Zaken in de loop van het jaar ingeschreven								
a.	1 050	898	98	57	370	395	3 404	3 555
b.	3 197	2 876	1 452	1 435	1 899	1 781	13 805	13 267
c.	232	227	954	1 002	326	297	2 686	2 708
Totaal	4 479	4 001	2 504	2 494	2 595	2 473	19 895	19 530
C. Zaken in de loop van het jaar afgedaan								
1. door de rechter								
a.	27	15	1	—	130	151	54	70
b.	525	434	64	73	783	906	903	1 008
c.	62	70	38	60	147	149	213	142
Totaal	614	519	103	133	1 060	1 206	1 170	1 220
2. door de auditeur-militair								
a.	1 010	893	88	69	237	250	3 328	3 535
b.	2 797	2 522	1 508	1 359	919	940	11 977	12 514
c.	165	167	904	831	145	143	2 579	2 565
Totaal	3 972	3 582	2 500	2 259	1 301	1 333	17 884	18 614
waarvan:								
a. sepot								
a.	67	94	9	8	132	1 43	163	123
b.	840	681	368	251	674	693	835	723
c.	38	40	87	91	98	100	133	67
Totaal	945	815	464	350	904	936	1 131	913
b. instemming met krijgstu- lijke afdoening								
a.	939	796	2	10	85	82	21	28
b.	1 572	1 678	144	134	132	125	43	35
c.	90	90	8	1	15	19	1	1
Totaal	2 601	2 564	154	145	232	226	65	64
c. terugverwijzing naar com- manderende officier								
a.	—	—	—	—	—	—	—	—
b.	321	135	10	33	34	44	7	6
c.	33	37	3	—	27	20	1	—
Totaal	354	172	13	33	61	64	8	6
d. betaalde transacties								
a.			77	51			3 132	3 369
b.			983	941			11 010	11 733
c.			802	738			2 437	2 491
Totaal			1 862	1 730			16 579	17 593
D. Zaken op 31 december nog onaf- gedaan								
a.	39	29	15	3	70	64	373	323
b.	317	237	61	64	473	408	1 816	1 561
c.	18	8	98	209	74	79	275	276
Totaal	374	274	174	276	617	551	2 464	2 160

¹⁾ Exclusief de onafgedane zaken van arrondissementskrijgsraad 's-Gravenhage, overgenomen door arrondissementskrijgsraad Arnhem en bij de ingeschreven zaken geteld resp. 22, 0, 22, 91.

Staat 4. Personen op wie de in staat 1 en 3 achter rubriek C sub 1 vermelde eindvonnissen betrekking hebben; 1972—1973

	1972		1973		
	Officieren	Onder-officieren en manschappen	Officieren	Onder-officieren en manschappen	
A. Hoog Militair Gerechtshof					
Militaire delicten	{ Misdrijven	—	58	2	38
	{ Overtredingen	—	5	2	5
Commune delicten	{ Misdrijven	3	57	3	48
	{ Overtredingen	4	62	1	38
B. Krijgsraden voor de Zeemacht					
Militaire delicten	{ Misdrijven	1	26	2	13
	{ Overtredingen	—	1	—	—
Commune delicten	{ Misdrijven	4	126	3	148
	{ Overtredingen	3	51	5	65
C. Krijgsraden voor de Landmacht					
Militaire delicten	{ Misdrijven	2	523	5	429
	{ Overtredingen	1	63	2	71
Commune delicten	{ Misdrijven	4	779	10	896
	{ Overtredingen	8	895	15	993
D. Krijgsraad voor de Luchtmacht					
Militaire delicten	{ Misdrijven	1	61	2	68
	{ Overtredingen	—	38	2	58
Commune delicten	{ Misdrijven	4	143	5	144
	{ Overtredingen	8	205	6	136

Staat 5. Personen vermeld in staat 4 rubrieken B, C en D naar aard der vomissen; 1972—1973

Instantie en aard der delicten	Veroordeling			Vrijspreek	Onbevoegd-voegde verklaring van de rechter	Nietig-verklaring van de dagvaarding	Terug-verwijzing naar Comm. officier	Oplegging van een krijgst. straf	
	Onvoorwaardelijk	Voorwaardelijk	Ged. onv. ged. voorw.						
									Onvoorwaardelijk
A. Krijgsraden voor de Zeemacht	1972 1973	Misdrijven	15	2	9	—	—	—	1
			4	1	9	1	—	—	—
	1972 1973	Overtredingen	1	—	—	—	—	—	—
			79	6	42	3	—	—	—
	1972 1973	Misdrijven	87	1	52	11	—	—	—
			50	—	2	2	—	—	—
	1972 1973	Overtredingen	63	—	3	4	—	—	—
			307	38	145	9	—	—	25
	1972 1973	Misdrijven	233	32	136	11	—	1	22
			52	—	4	8	—	—	—
1972 1973	Overtredingen	63	—	2	8	—	—	—	
		445	10	277	45	1	—	4	
1972 1973	Misdrijven	505	11	342	45	1	—	2	
		692	—	163	46	1	1	—	
1972 1973	Overtredingen	916	2	43	43	3	—	—	
		34	2	22	4	—	—	—	
1972 1973	Misdrijven	48	1	17	2	—	—	2	
		35	—	—	3	—	—	—	
1972 1973	Overtredingen	52	—	2	6	—	—	—	
		89	10	39	8	—	—	1	
1972 1973	Misdrijven	91	6	43	6	—	—	3	
		180	—	20	12	—	—	1	
1972 1973	Overtredingen	128	—	8	6	—	—	—	

Staat 6. Misdrijven door het Hoog Militair Gerechtshof en de Krijgsraden berecht, naar aard der delicten: jaar 1972—1973¹⁾

Aard der delicten	1972			1973				
	Totaal	waaraan		Totaal	waaraan			
		onvoor- waar- delijk	voor- waar- delijk		onvoor- waar- delijk	voor- waar- delijk	ged. onv. ged. voorw.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
A. Wetboek van Strafrecht (Tweede Boek)								
Titel								
V Misdrijven tegen de openbare orde (art. 131 t/m 151)	14	7	—	7	8	4	1	3
VII Misdrijven waardoor de algemene veiligheid van personen of goederen in gevaar wordt gebracht (art. 157 t/m 176)	4	2	—	2	3	1	—	2
VIII Misdrijven tegen het openbaar gezag (art. 177 t/m 206)	24	14	—	10	27	23	—	4
XII Valsheid in geschrifte (art. 225 t/m 235)	11	7	—	4	4	1	2	1
XIV Misdrijven tegen de zeden (art. 239 t/m 254)	39	11	2	26	24	4	3	17
XVI Belediging (art. 261 t/m 271)	6	6	—	—	7	7	—	—
XVIII Misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid (art. 274 t/m 286)	17	4	3	10	7	—	—	7
XIX Misdrijven tegen het leven gericht (art. 287 t/m 299)	4	4	—	—	3	—	—	3
XX Mishandeling (art. 300 t/m 306)	117	76	3	38	144	97	—	47
XXI Veroorzaken van de dood of van lichamelijke letsel door schuld (art. 307 t/m 309)	3	2	1	—	9	5	—	4
XXII Diefstal en stroperij (art. 310 t/m 316)	384	202	15	167	475	232	13	230
XXIV Verduistering (art. 321 t/m 325)	65	41	8	16	84	50	9	25
XXV Bedrog (art. 326 t/m 339)	9	1	7	1	8	1	2	5
XXVII Vernieling of beschadiging van goederen (art. 350 t/m 354)	76	59	1	16	112	74	2	36
XXXVIII Ambtsmisdrijven (art. 355 t/m 380)	—	—	—	—	2	2	—	—
XXX Begunstiging (art. 416 t/m 420)	25	20	—	5	46	27	1	18
Misdrijven Wetboek van Strafrecht.....	798	456	40	302	963	528	33	402

Vervolg Staat 6. Misdrijven door het Hoog Militair Gerechtshof en de Krijgsraden berecht, naar aard der delicten; 1972—1973

Aard der delicten	1972				1973				
	Totaal	waarvan		Totaal	waarvan		Totaal	waarvan	
		onvoor- waar- delijk	voor- waar- delijk		ged. onv. ged. voorw.	onvoor- waar- delijk		voor- waar- delijk	ged. onv. ged. voorw.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
B. Bijzondere Wetten									
Wegenverkeerswet	375	283	19	73	398	280	11	107	
Vuurwapenwet	31	22	1	8	41	32	—	9	
Telegraaf- en Telefoonwet	6	3	—	3	4	1	—	3	
Opiumwet	48	38	1	9	46	39	—	7	
Distributiewet 1939	—	—	—	—	10	10	—	—	
Misdrijven Bijzondere Wetten	460	346	21	93	499	362	11	126	
C. Wetboek van Militair Strafrecht (Tweede Boek)									
Titel									
III Misdrijven waardoor de militair zich aan zijn dienst- verplichting onttrekt (art. 96 t/m 107)	299	159	29	111	275	130	30	115	
IV Misdrijven tegen de ondergeschiktheid (art. 108 t/m 128)	247	176	20	51	199	138	9	52	
V Schending van verschillende dienstplichten (art. 129 t/m 150)	87	67	2	18	61	50	4	7	
VI Diefstal, verduistering en heling (art. 151 t/m 158) ..	2	1	—	1	12	9	—	3	
VIII Verkeersmisdrijven (art. 162 t/m 164)	96	59	4	33	65	42	2	21	
Misdrijven Wetboek van Militair Strafrecht	731	462	55	214	612	369	45	198	
Totaal rubrieken A, B en C	1 989	1 264	116	609	2 074	1 259	89	726	
Aantal dubbellingen ²⁾	484	251	29	204	513	217	25	271	
Aantal veroordelingen	1 505	1 013	87	405	1 561	1 042	64	455	

¹⁾ Uitsluitend de onherroepelijk geworden uitspraken.

²⁾ Personen, ter zake van meer dan één strafbaar feit veroordeeld (begrepen in A, B en C).

Staat 7. Krijgstuchtelijke afdoening van oneigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen; 1972—1973

	Koninklijke Marine						Koninklijke Landmacht						Koninklijke Luchtmacht						Totaal					
	Militaire			Commune			Militaire			Commune			Militaire			Commune			Militaire			Commune		
	Over- treddingen	Misdrijven	Over- treddingen	Over- treddingen	Misdrijven	Over- treddingen	Over- treddingen	Misdrijven	Over- treddingen	Over- treddingen	Misdrijven	Over- treddingen	Over- treddingen	Misdrijven	Over- treddingen	Over- treddingen	Misdrijven	Over- treddingen	Over- treddingen	Misdrijven	Over- treddingen	Over- treddingen	Misdrijven	Over- treddingen
Hoofdstrafpen	12	—	—	15	11	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Berisping	11	2	—	3	81	17	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Strafdienst	27	—	—	8	4	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Verplichting, om 2 uur vóór het avondappel in de kazerne of het kwartier te zijn of te blijven	33	—	—	6	5	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Licht arrest	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	369	69	51	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	357	73	43	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	43	1	1	379	40	127	24	103	2	3	1	1	777	42	173	26	—	—	—	—	—
	—	—	—	42	1	205	41	133	20	120	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal	941	2	86	8	1777	125	190	45	141	5	12	4	2	859	132	288	57	—	—	—	—	—	—	—
Bijkomende straffen	790	10	86	29	1652	135	186	67	169	—	6	—	—	2	611	145	278	96	—	—	—	—	—	—
Inhouding van geldelijke militaire inkomsten	40	—	10	—	53	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	23	—	4	1	52	3	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

1) Hieronder respectievelijk 365 en 26 tevens strafdienst.

2) Hieronder respectievelijk 372, 4, 29 en 6 tevens strafdienst.

Opmerkingen en mededelingen

De vertrouwensman in het tuchtproces	
Regeling vertrouwensman KL	
Formulier krijgstuchtelijke afdoening	
Toelage advocaat-vertrouwensman	306
Militair Justitiële Statistiek; overzicht 1972/73	313

REDACTIECOMMISSIE :

Mr. *W. H. Vermeer*, Officier van Administratie der 1e klasse b.d., Advocaat te Amsterdam;

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

voor de Kon. Landmacht: Mr. *P. G. van Lierop*, Brigade-Generaal van de Militair-Juridische Dienst;

voor de Kon. Luchtmacht: Mr. *C. Mante*, Kolonel der Kon. Luchtmacht; Hoofd van de Sectie Juridische Zaken der Kon. Luchtmacht;

voor de Kon. Marine: Mr. *W. A. J. Wevers*, Kapitein-Luitenant ter Zee van Administratie, Stafofficier Juridische Zaken Marine-staf.

Adres van de Redactiecommissie:

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, Gerhard Voethstraat 11 te Arnhem; Telefoon 085-4261 70.

VASTE MEDEWERKERS:

Jhr. Mr. *A. Baud*, Griffier van de Centrale Raad van Beroep;

Prof. Mr. *A. D. Belinfante*, Raadadviseur in Buitengewone Dienst bij het Ministerie van Justitie, Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam;

Prof. Mr. *J. M. van Bemmelen*, Oud-hoogleraar aan de Universiteit te Leiden, Res. Luit.-Kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

Mr. Dr. *F. Kalshoven*, Gewoon Lector in de faculteit der rechtsgeleerdheid aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

Dr. *J. R. Stellinga*, Lid van de Raad van State.

WIJZE VAN UITGAAF:

Het *M.R.T.* verschijnt in 10 afleveringen per jaar.

De prijs per jaargang bedraagt met ingang van 1 januari 1974 f 16,50. Men abonneert zich voor tenminste één jaargang bij de Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, postgiro nr. 425300, of bij zijn boekhandelaar. Losse afleveringen zijn vanaf 1 januari 1974 verkrijgbaar tegen de prijs van f 3,—.

De schrijvers van bijdragen van meer dan 2 pagina's ontvangen een honorarium van f 10,— per pagina tot een maximum van f 100,— per aflevering, benevens 10 present-exemplaren-overdrukken.

Kennisgeving van adreswijziging te richten tot de Staatsuitgeverij, Christoffel Plantijnstraat te 's-Gravenhage.

*Dit tijdschrift sedert mei 1903 verschenen onder de titel
„Militaire Jurisprudentie”, wordt sedert juli 1905, met onderbreking van
juli 1943 tot januari 1946, uitgegeven onder de titel
„Militair Rechtelijk Tijdschrift.”*

Militair Rechtelijk Tijdschrift

Gedrukt en uitgegeven op last van het Ministerie van Defensie

Jaargang LXVII
Juli/Augustus 1974

Aflevering

6

Staatsuitgeverij 's-Gravenhage

INHOUD

Bijdragen

<i>Mr. G. Lammers</i> , Enige opmerkingen over de vrijheid van meningsuiting binnen de krijgsmacht	321
<i>Mr. Huib de Ruijter</i> , Kanttekeningen bij enkele wijzigingen in het militair tucht-procesrecht	326

Opmerkingen en mededelingen

Militair Juridisch Brevet	335
-------------------------------------	-----

Strafrechtspraak

Gekwalificeerde diefstal van geld en goederen uit onderofficiersverblijf op marine-vliegakamp en uit bedrijfspand te Rijswijk (W.Sr. art. 311, sub 4 en 5)	336
Op onvoorzichtige wijze van de hoofdrijbaan de parallel-rijbaan opgereden waardoor een aanrijding ontstond. (W.V.W., art. 25)	340
Tijdens het ondergaan van krijgstuchtelijke straf drie dagen opz. ongeoorloofd afwezig geweest. (W.M.Sr. art. 97, 99 (4))	345
Als wachthebbende tijdens patrouille op 29 sept. in slaap gevallen; krijgsraad acht het tenlaste gelegde „omstreeks 12 okt.” bewezen; H.M.G. redt de tll. door het aannemen van een schrijffout. (W.M.Sr. art. 129; R.L.Lu. art. 114a)	348
In drie zaken schending van — op het kazerneterrein van toepassing verklaarde — wegenverkeerswetgeving ten laste gelegd. Krijgsraad acht in alle gevallen het tll. niet bewezen en spreekt vrij. Ook het HMG komt driemaal tot vrijspraak, echter in twee gevallen wegens niet-straftaarfheid van het bewezen verklaarde. In al deze gevallen was niet voldaan aan de wettelijke eisen m.b.t. de plaatsing van verkeersborden. (W.M.Sr. art. 167; W.K. art. 58)	353, 358, 361
Mishandeling van een medesoldaat en opz. mondelinge bedreiging van een ser-geant I. (W.M.Sr. art. 108; W.Sr. art. 300)	366

Tuchtrechtspraak

Korporaal I gestraft met 1 dag verzuurd arrest omdat hij, ziek thuis zijnde, zich niet onder doktersbehandeling stelde en bovendien schuld droeg aan het feit dat de bezoekende controlerend arts geen toegang kon krijgen. Tweede feit na beklag gepardonneerd; straf verminderd tot drie dagen licht arrest. H.M.G. legt berisping op. (W.K. art. 67)	370
Dpl. huzaar, ziek thuis, waarschuwt de mil. arts niet, verzendt zijn ziektemeldingskaart niet, wordt bij controle niet thuis aangetroffen en geeft geen gevolg aan reisopdracht van controlerend arts. Hierdoor ca. 60 uur afwezig. Straf van 4 dagen verzuurd arrest en strafreden in twee instanties gehandhaafd. Overschrijding beroepstermijn wegens volstreekte verhindering aanvaard. (W.K. art. 67)	371

BIJDRAGEN

**Enige opmerkingen over de vrijheid van meningsuiting
binnen de krijgsmacht**

door

MR. G. LAMMERS

INLEIDING

In *Ars Aequi* (hierna te noemen: AA), juridisch studentenblad, uitgegeven door de Stichting *Ars Aequi* bij W. E. J. Tjeenk Willink te Zwolle, is gepubliceerd het artikel „De vrijheid van meningsuiting binnen de krijgsmacht” van A. Modderkolk¹).

Eén van zijn stellingen luidde, dat het onjuist is om aan art. 17 van het Reglement betreffende de krijgstucht (hierna te noemen: RK) een wettelijke basis te geven door met enige goede wil te wijzen op art. 2.1^o van de Wet op de krijgstucht (hierna te noemen: WK), inhoudende dat de krijgstuchtelijke vergrijpen zijn alle niet in enige strafwet omschreven feiten, strijdig met enig dienstbevel of dienstvoorschrift of onbestaanbaar met de militaire tucht of orde.

Voor de goede orde: art. 17 RK handelt over de aan de militair opgelegde beperkingen van de vrijheid van vereniging en vergadering.

De schrijver van voormeld artikel doelt hierbij op het feit, dat een beperking van de vrijheid van meningsuiting (in ruime zin)²) gebaseerd moet zijn op een wet in formele zin, zijnde een wet, vastgesteld door de Koning (lees: Kroon) en Staten-Generaal tezamen.

In AA, XXII, 9, oktober 1973, blz. 440 motiveert Modderkolk zijn stelling nader. Hij schrijft:

„Artikel 2 WK is niet attributief, maar verwijst slechts. Anders gezegd: „artikel 2 WK kent geen bevoegdheid toe, maar veronderstelt er een, die „elders is vastgelegd (artikel 68 grondwet: de Koning heeft het opper- „gezag over de krijgsmacht). Ook zonder het bestaan van artikel 2 WK „zou de Kroon op grond van artikel 68 grondwet voor de militair gel- „dende verbods- en gebodsbepalingen kunnen geven binnen de kring „van haar bevoegdheid. Het Reglement Krijgstucht, en dus ook artikel „17 RK, ontbeert een formeel wettelijke basis.

Naar aanleiding van de hierboven vermelde stelling sta ik achtereenvolgens stil bij de vragen:

1. Is artikel 17 RK gebaseerd op een wet in formele zin?

¹) Zie AA, XXII, 6, juni 1973, blz. 257 t/m 269.

²) Onder de vrijheid van meningsuiting (in ruime zin) plaats ik onder meer de vrijheid van vereniging en vergadering.

2. In hoeverre moet het recht van vrije meningsuiting van de militair beperkt worden?

IS ARTIKEL 17 RK GEBASEERD OP EEN WET IN FORMELE ZIN?

Zoals in de Inleiding vermeld, acht Modderkolk het onjuist, dat aan art. 17 RK een wettelijke basis is te geven door met enige goede wil te wijzen op art. 2.1^o WK.

De wordingsgeschiedenis van art. 2.1^o WK en van het Reglement betreffende de Krijgstucht wijst echter anders uit.

Immers, tijdens de mondelinge beraadslaging over art. 2 van het wetsontwerp Wet op de Krijgstucht deed de voorzitter van de Commissie van Voorbereiding De Savornin Lohman het voorstel om vanwege de regering een reglement betreffende de krijgstucht uit te geven „opdat de militair „precies wete, waaraan hij zich te houden heeft.”³⁾

Dit voorstel stoelde op de gedachte, dat de algemene formule van art. 2.1^o WK⁴⁾ voor de militair onvoldoende was, aangezien hij moest weten, wat nu precies onder de term „onbestaanbaar met de militaire tucht of „orde” moest worden verstaan.

De Minister antwoordde, dat het plan reeds opgevat was om een reglement uit te geven met daarin onder meer opgenomen een opsomming van krijgstuhtelijke vergrijpen, een en ander ter verduidelijking van de algemene formule „onbestaanbaar met de militaire tucht of orde”, zonder daarbij echter andere (niet opgesomde) gevallen uit te sluiten.

Op grond van het bovenstaande kan het stelsel van het eigenlijk krijgstuhtelijk vergrijp weergegeven worden als volgt.

De Wet op de krijgstuht stelt slechts één algemene norm en wel in art. 2.1^o WK, hetwelk voorschrijft dat de militair zich dient te onthouden van gedragingen, strijdig met enig dienstbevel of dienstvoorschrift, of onbestaanbaar met de militaire tucht of orde.

Om de militair nu een algemene aanwijzing te geven van datgene, wat onbestaanbaar is met de militaire tucht of orde, geeft het Reglement betreffende de krijgstuht in hoofdstuk 1 de algemene grondbeginselen der krijgstuht weer (de artt. 1 t/m 14).

In hoofdstuk 2 (de artt. 15 t/m 26) worden enige voor de militair geldende verbods- en gebodsbepalingen opgesomd *ter verduidelijking* van de in art. 2.1^o WK vermelde algemene formule „onbestaanbaar met „de militaire tucht of orde”, zonder daarbij echter andere (niet opgesomde) gevallen uit te sluiten.

Mijn conclusie is derhalve, dat de wordingsgeschiedenis van art. 2.1^o WK en van het Reglement betreffende de krijgstuht uitwijst, dat de wet-

³⁾ Zie Mr. H. van der Hoeven, Militair straf- en tuchtrecht, 1093-1922, deel 3, blz. 17 en 18.

⁴⁾ Vgl. de tekst van art. 2.1.^o WK, zoals vermeld in de Inleiding van dit artikel.

telijke basis van bijvoorbeeld art. 17 RK ligt in art. 2.1⁰ WK, zijnde een wet in formele zin.

Tegen voormelde conclusie wordt echter – zoals uit de Inleiding van dit artikel blijkt – aangevoerd, dat art. 2 WK niet attributief is, maar slechts verwijst. Anders gezegd: art. 2 WK kent geen bevoegdheid toe, maar veronderstelt er een, die elders is vastgelegd.

Deze benadering van art. 2 WK is echter een onjuiste benadering.

De wetgever heeft in art. 2.1⁰ WK juist vastgesteld welke de laakbare gedragingen van de militair tegen de tucht zijn.

De wetsgeschiedenis van de Wet op de krijgstucht wijst zelfs uit, dat men overwogen heeft om de laakbare gedragingen van de militair tegen de tucht als overtredingen in strafrechtelijke zin aan te merken en als zodanig onder te brengen in een derde boek van het Wetboek van Militair Strafrecht⁵).

De omschrijving van de laakbare gedragingen van de militair tegen de tucht was echter om diverse redenen zo ruim, dat deze naar de toenmalige opvattingen niet als een delictsomschrijving in strafrechtelijke zin kon worden aanvaard⁶).

De omschrijving van de laakbare gedragingen van de militair tegen de tucht kreeg nu een plaats in art. 2.1⁰ WK.

Art. 2 WK is geen „bevoegdheidsartikel”, maar omschrijft in art. 2.1⁰ WK het eigenlijk krijgstuchtelijk vergrijp en in art. 2.2⁰ WK het oneigenlijk krijgstuchtelijk vergrijp.

Ook zonder het bestaan van het Reglement betreffende de Krijgstucht zou een militair veroordeeld kunnen worden voor die normen, welke nu als *voorbeelden* voorkomen in het Reglement betreffende de Krijgstucht, een en ander *ter verduidelijking* van de in art. 2.1⁰ WK vermelde formule „onbestaanbaar met de militaire tucht of orde”.

Die veroordeling zou dan plaatsvinden op grond van art. 2.1⁰ WK en wel omdat een bepaalde gedraging van een militair in strijd met de militaire tucht of orde was.

Ik meen, dat de wetsgeschiedenis van art. 2 WK en de wordingsgeschiedenis van het Reglement betreffende de Krijgstucht uitwijzen, dat de conclusie: „de wettelijke basis van bijv. art. 17 RK ligt in art. 2 WK, „zijnde een wet in formele zin” een juiste conclusie is.

Als motivatie van deze conclusie voerde ik aan de wetsgeschiedenis van art. 2 WK en de wordingsgeschiedenis van het Reglement betreffende de Krijgstucht. Ik voeg aan deze motivatie het volgende toe.

⁵) Voor de goede orde: het derde boek was destijds niet geprojecteerd. Pas bij een wijziging van de militaire wetgeving in 1963 is aan het Wetboek van Militair Strafrecht een derde boek „overtredingen” toegevoegd.

⁶) Zie Mr. H. van der Hoeven, Militair Straf- en tuchtrecht, 1903-1922, deel 3, blz. 27, 28, 31 en 32.

In de Beschikking van het HMG van 3 december 1971, handelend over de vrijheid van meningsuiting binnen de krijgsmacht⁷⁾, komt duidelijk tot uiting, dat onder de in artikel 7 Grondwet vermelde termen „behoudens „ieders verantwoordelijkheid volgens de wet” mede vallen de wettelijke regelingen, die de militair normen opleggen.

Volgens het HMG zijn dit dan de Wet op de Krijgstucht en het Reglement betreffende de Krijgstucht, dat verband houdt met de Wet op de Krijgstucht.

Tevens geeft het HMG in bovenvermelde Beschikking weer, dat voor de klager, die zich als beroepsmilitair tot onderwerping aan de krijgstucht heeft verplicht, op grond van *de Wet op de Krijgstucht* de regel geldt, dat hij zich te allen tijde te onthouden heeft van gedragingen strijdig met enig dienstvoorschrift of onbestaanbaar met de militaire tucht of orde.

Uit deze overweging van het HMG en uit het feit, dat het HMG vermeldt, dat onder de termen „behoudens ieders verantwoordelijkheid „volgens de wet” (zie art. 7 Grondwet) mede vallen de Wet op de Krijgstucht en *het daarmee verband houdende Reglement betreffende de Krijgstucht*, blijkt naar mijn mening duidelijk dat gedragingen onbestaanbaar met de militaire tucht of orde niet *zelfstandig* rusten op de diverse artikelen uit het Reglement betreffende de Krijgstucht, maar op art. 2.1^o WK, zijnde een wet in formele zin.

Ook zonder het bestaan van het in de Beschikking van het HMG toegepaste artikel 7 RK zou de in die Beschikking bedoelde klager m.i. veroordeeld zijn en wel op grond van art. 2.1^o WK, aangezien zijn gedragingen in strijd met de militaire tucht of orde waren.

Mutatis mutandis kan bovenstaande gedachtengang ook toegepast worden op art. 17 RK.

Mijn conclusie blijft derhalve dat de wettelijke basis van art. 17 RK ligt in art. 2.1^o WK, zijnde een wet in formele zin.

Een en ander neemt overigens niet weg, dat er op het gebied van de vrijheid van meningsuiting binnen de krijgsmacht een regeling dient te komen, die duidelijker, specifiekere is dan de huidige regeling (vgl. de Nota inzake de herziening van het militair tuchtrecht, tweede kamerstuk 1971-1972, no. 11689, blz. 8 rechterkolom).

IN HOEVERRE MOET HET RECHT VAN VRIJE MENINGSUITING VAN DE MILITAIR BEPERKT WORDEN?

⁷⁾ Zie MRT, jaargang LXV, jan. 1972, afl. 1, blz. 48 e.v. De casus handelde over een beroepsofficier, die onder een schuilnaam schreef in een weekblad. Het door hem geschreven artikel, waarin kritiek werd uitgeoefend op militaire autoriteiten en op de in de krijgsmacht bestaande toestanden, werd gezien als een uiting van gebrek aan loyaliteit met de krijgsmacht aangezien die kritiek geen zakelijke kritiek was.

De militair kunnen wij zien als een staatsburger met een bijzondere taak. Het staatsburger zijn impliceert dat ook voor de militair in beginsel het recht van vrije meningsuiting van kracht is.

Evenwel geldt daarnaast, dat de bijzondere taak van de militair beperkingen meebrengt met betrekking tot de uitoefening van zijn recht van vrije meningsuiting⁸⁾.

Zo kan het doel c.q. het doelmatig⁹⁾ functioneren van de krijgsmacht een beperking eisen van het in beginsel voor de militair geldende recht van vrije meningsuiting, met name wanneer de vrije meningsuiting daadwerkelijk in strijd komt met het doel c.q. doelmatig functioneren van de krijgsmacht. Ik denk hierbij aan de op de ondergraving van de krijgsmacht c.q. van het doelmatig functioneren van de krijgsmacht gerichte meningsuitingen van een militair, die zich nadrukkelijk richten tot en verspreid worden onder de militairen.

Concreet uitgewerkt betekent een en ander, dat centraal staat de vraag of het recht van vrije meningsuiting binnen de krijgsmacht beperkt dient te worden, indien het onbeperkt uitoefenen van dat recht kan leiden tot het onmogelijk maken van het doelmatig functioneren van de krijgsmacht.

Zo kan men zich dan afvragen of het trachten om de tucht te ondermijnen een voorbeeld is van het onmogelijk maken van het doelmatig functioneren van de krijgsmacht, waarvan de militair zich heeft te onthouden op grond van zijn bijzondere taak.

Komt men dan tot een bevestigend antwoord door bijvoorbeeld te stellen dat de bijzondere taak van de militair met zich meebrengt, dat hij meewerkt aan het verwezenlijken van het doelmatig functioneren van de krijgsmacht en dat hij zich derhalve dient te onthouden van het trachten om de tucht onder de krijgsmacht te ondermijnen, dan wordt het recht van vrije meningsuiting te dezer zake beperkt.

Evenwel is het aan onze wetgever om uit te maken of het voorgaande een grondige reden is om het in beginsel voor de militair geldende recht van vrije meningsuiting te beperken.

Het is mijn hoop, dat de in de toekomst te verwachten parlementaire discussie over de problematiek rondom de vrijheid van meningsuiting binnen de krijgsmacht een vruchtbare discussie wordt, waarbij gevoelens van emotionaliteit of niet zakelijke, maar louter politiek aansprekende factoren zo ver mogelijk op de achtergrond staan.

⁸⁾ Bij de problematiek rondom het stakingsrecht van militair overheidspersoneel is ongeveer dezelfde gedachte terug te vinden. Vgl. de brief, gedateerd 11 dec. 1973, van onze huidige min. van defensie aan de voorzitter van de tweede kamer der Staten-Generaal, zoals gepubliceerd in MRT, jaargang LXVII, afl. 2, maart 1974, blz. 121.

⁹⁾ Met het begrip doelmatig beoog ik een zo optimaal mogelijk werkend militair-technisch apparaat. Militair-technisch lees ik ruwweg als gevechtvaardigheid en logistieke vaardigheid.

Kanttekeningen bij enkele wijzigingen in het militair tuchtprocesrecht

door

MR. HUIB DE RUIJTER¹⁾

INLEIDING

Al geruime tijd bestaan er plannen om het militair straf- en tucht(proces)recht te herzien. Met het oog hierop werd in 1967 een werkgroep ingesteld, de commissie Lagerwerff, die in 1970 een rapport heeft uitgebracht²⁾. De ministers De Koster en Van Agt hebben, op verschillende punten in het spoor van de aanbevelingen van genoemde commissie, op 27 januari 1972 de Nota inzake de herziening van het militair tuchtrecht (in het vervolg: Nota)³⁾ uitgebracht. De ondertekenaars van de Nota kondigen hierin aan ernaar te streven nog tijdens hun ambtsperiode met wetsontwerpen te komen. Het — niet verwachte — einde van het kabinet Biesheuvel heeft de werkzaamheden ongetwijfeld vertraagd. Maar ook overigens blijkt het uitgestrekte veld van het militaire straf- en tucht(proces)recht met zoveel voetangels en klemmen bezaaid te zijn, dat op dit moment een algehele herziening nog niet in zicht is. In afwachting van de algehele herziening is alvast een begin gemaakt met een herziening van het sanktiestelsel (verg. Nota, 1-f): tuchtklasse, streng arrest en verlaging zijn de facto afgeschaft en de invoering van vermogensstraffen heeft het Staatsblad bijna bereikt. Op 10 december 1973 zijn ook enkele wijzigingen in het tuchtprocesrecht in werking getreden, die tot doel hebben, de rechtspositie van de gerapporteerde te versterken⁴⁾. De wijzigingen betreffende de eis de beschuldiging op schrift te stellen en aan de gerapporteerde uit te reiken èn de mogelijkheid voor de gerapporteerde zich te laten bijstaan door een vertrouwensman (Nota, 8).

PLAATSBEPALING

De herziening van het militair straf- en tucht(proces)recht kan geplaatst worden in een streven naar dekriminalisering en de penalisering⁵⁾ èn een

¹⁾ De schrijver is als dpl. sgt. werkzaam in de Jan van Schaffelaerkazerne in Ermelo. Hij is daar verschillende keren als vertrouwensman opgetreden.

²⁾ De taak van de commissie beperkte zich aanvankelijk tot het beantwoorden van een aantal vraagpunten.

³⁾ Nota herziening militair tuchtrecht, Zitting TK 71-72, 11 689.

⁴⁾ Regeling vertrouwensman KL (Regeling), behorend bij brief BLS nr. 73.6557/I d.d. 7 november 1973. De regeling berust op een brief (Brief) van de staatssekretaris van defensie, mr. A. Stemerding aan de drie bevelhebbers en aan de comm. der Kon. Marechaussee (26-10-1973, nr. 389.269/H). Verg. MRT LXVII (1974), afl. 1, blz. 61 e.v.

streven de rechtswaarborgen van de verdachte te versterken⁶). De Nota verschaft mij wel enig illustratiemateriaal. Zo zal de nieuwe regeling niet meer de dooreenmenging van voorschrift en handleidingsfunctie mogen vertonen, terwijl *algemene* aansporingen of geboden om zich overeenkomstig de geldende moraal of fatsoen te gedragen achterwege zullen moeten blijven (Nota, 4). Lichte vormen van ongehoorzaamheid zullen gedepenaliseerd⁷) worden, d.w.z. dat deze vergrijpen niet meer strafrechtelijk, maar tuchtrechtelijk afgedaan zullen worden (Nota, 1-c). Het versterken van waarborgen voor de verdachte vindt bijv. in de invoering van regels m.b.t. het bewijs, de invoering van de vertrouwensman (vm) en de invoering van beroep op de militaire rechter uitdrukking (Nota, 1-g, h). Door deze ontwikkeling heen klinkt – tenslotte – nog een meer functionele opvatting over het straf- en tuchtrecht door. Bij deze opvatting gaat het met name om vragen naar de zin, de methode en de doelmatigheid (verg. Nota, 1-b, e, f). Deze opvatting wordt nog het meest zichtbaar in de – verschillende malen herhaalde – opmerking in de Nota, dat (de sankties van) het militair tuchtrecht slechts de marginale functie (hebben) heeft om ongewenst gedrag te corrigeren, *waar andere middelen gefaald hebben* (kurs. van de schr.).

Ik wil nog even bij deze ontwikkelingen stil blijven staan om te laten zien, dat depenalisering (van delikten uit het militair strafrecht) en het versterken van de rechtswaarborgen van de verdachte met elkaar op gespannen voet kunnen komen te staan. Als oorzaken van depenalisering kunnen bijv. genoemd worden het feit, dat het strafrecht geen doelmatige oplossing geeft. Bij baldadigheid is het belangrijker, dat de schade betaald wordt. De eigenaar van een winkel ziet het liefst de tegenwaarde van het weggenomen goed in zijn kassa. Het civiel recht geeft mogelijkheden om dit te bewerkstelligen. Een andere oorzaak is gelegen in enkele schaduwzijden van het strafrechtelijk systeem (kostbaar, te veel rituelen, stigmatiserende werking enz.). Als er stelsels zijn, met minder negatieve

⁵) Strafrecht te-recht? kongresverslag. Baarn, 1972.

Omschrijvingen (pag. 9):

Dekriminalisering is te omschrijven als het proces waarbij bepaald gedrag, dat strafbaar is gesteld, zijn strafwaardigheid verliest, welk proces is voltooid bij de schrapping van de desbetreffende strafbepaling, zonder dat de strafbaarstelling wordt vervangen door een andere georganiseerde sociale reactie.

Depenalisering is het proces, waarbij ten aanzien van bepaalde gedragingen de tot nu toe toepasselijke strafrechtelijke reactie wordt vervangen door een noodzakelijk geachte reactie via een ander stelsel.

Verg. ook: Delikt en Delinkwent, 2 (1972), pag. 59-63.

⁶) Verg. toevoeging van een advocaat in geval van in verzekeringstelling (verplicht); het streven, de advocaat al bij politieverhoren aanwezig te doen zijn; het *recht* op aftrek van voorarrest; e.d.

⁷) De ministers gebruiken hier het woord „decriminaliseren” (Nota, 1-c, 4). Dit is niet juist. Verg. noot 5.

kanten, waarom zou de behandeling van conflicten dan niet binnen die stelsels plaats kunnen vinden? De — verschillende — tuchtrechtstelsels hebben in het algemeen minder negatieve werkingen⁸⁾. Om mij nu te beperken tot het militair tuchtrecht: de voordelen hiervan (zouden) zijn: tamelijk snelle afwikkeling van — in het algemeen — niet veel onrust verwekkende zaken is mogelijk; de behandeling vindt plaats in een besloten bijeenkomst, waardoor de gerapporteerde niet zo in de aandacht komt; de behandeling vindt plaats door deskundigen.

Het versterken van de rechtspositie van de verdachte was één van de belangrijkste doeleinden van de kodifikatie na de Franse revolutie. De verdachte moet beschermd worden (en zich kunnen beschermen) tegen oneigenlijk gebruik en misbruik van de bevoegdheden van de staat. Om deze bescherming te kunnen effectueren moet de verdachte de beschikking hebben over een bepaald instrumentarium (rechten, mogelijkheden). Het Wetboek van Strafvordering geeft wat dit instrumentarium betreft de stand van zaken van dit moment weer. Ik wil nog wijzen op de tendens dit instrumentarium uit te breiden (verg. noot 6).

Hoewel nu juist de overheid gezorgd heeft voor het wettelijk kader van het militair straf- en tuchtrecht, is de rechtspositie van de verdachte in het *tuchtrecht* nagenoeg niet geregeld. Een — vluchtige — inventarisatie van de Wet op de krijgstucht gaf het volgende resultaat: het recht gehoord te worden (art. 46, 50); het recht van beklag (art. 61 e.v.); het (beperkte) recht anderen te raadplegen omtrent het inbrengen van een beklag (art. 62); het recht getuigen en deskundigen op te geven in geval van beklag (art. 65); het (beperkte) recht tijdens zijn arrest godsdienst-oefeningen van zijn gezindte bij te wonen (art. 14 jo. KB 24 juni 1965). Tenslotte wil ik nog wijzen op het bepaalde in artt. 35 en 36 Reglement betreffende de Krijgstucht (uitreiken van dit reglement aan elke militair). Kortom, de rechtspositie van de verdachte (gerapporteerde) is zwak.

Als nu verschillende delikten, nu nog strafbaar gesteld in het Wetboek van Militair Strafrecht gedepenaliseerd worden, d.w.z. krijgstuchtelijk zullen worden afgedaan (zoals voorgesteld door de ministers en de commissie Lagerwerff) dan kunnen daaraan enkele gunstige aspecten onderkend worden (zie boven) maar de verdachte komt, wat zijn rechtspositie betreft, in de kou te staan. De konklusie is dan ook, dat de rechtswaarborgen van de verdachte in het tuchtrecht verbeterd zullen moeten worden, voordat er sprake kan zijn van depenalisering tot krijgstuchtelijke vergrijpen.

⁸⁾ „Inleiding op de sectie tuchtrecht” in het kongresverslag Strafrecht te-recht? door A. Krikke en J. Balkema (pag. 93-108). Zie ook de daar aangehaalde literatuur.

WEERSTANDEN

Binnen de krijgsmacht zal de versterking van de rechtspositie van de gerapporteerde op weerstanden stuiten. Het formuleren van de beschuldiging, inzage in de stukken, de vertrouwensman, getuigen en deskundigen horen, uitstel, dit alles kost tijd. Het is in strijd met het (overigens lang niet altijd strikt nageleefde) beginsel, dat de behandeling zo snel mogelijk moet plaats vinden, omdat van een snelle (onmiddellijke) bestraffing de meeste speciaal en algemeen preventieve werking uitgaat. Deze overweging kan tot de konklusie leiden, dat rechtsbeginselen (als de toerusting met een instrumentarium, geschikt om controle uit te oefenen op de bevoegdheden van de overheid en rechtsprekende instanties) in dit geval (het militair tuchtrecht) niet van toepassing zijn⁹⁾. Een uitvoerige weerlegging van deze konklusie is in dit bestek niet op zijn plaats. Ik wil er slechts op wijzen, dat n.m.m. een zeer belangrijke waarde van het recht is de normering van overheidsgezag en dat in het spoor hiervan behoort normering van het instrumentarium, dat een mens (verdachte) behoort te hebben om zich te verdedigen tegen de tegen hem ingebrachte beschuldigingen. Hij heeft er recht op op grond van de vrijheid waarin hij staat en de verantwoordelijkheid, die deze met zich meebrengt¹⁰⁾. (Hieruit en uit hetgeen volgt blijkt weer hoezeer de visie op de mens bepalend is voor de visie op het recht.)

Ook een meer emotionele barrière zal nog overwonnen moeten worden: versterking van de rechtspositie van de verdachte maakt de positie van de strafoplegger op het eerste gezicht kwetsbaarder. Had hij het tot nu toe zelf in de hand, wie bij de behandeling van de zaak aanwezig was, nu is die mogelijkheid hem ontnomen, omdat de verdachte het recht heeft een vm mee te nemen. Ik schrijf met opzet: „op het eerste gezicht”: openheid en een kritische waardering van het gebeurde leidt n.m.m. tot vrijheid en niet tot gebondenheid. Een derde moeilijkheid, die nog overwonnen zal moeten worden, lijkt mij een zeer weerbarstige. Het betreft de verwachtingen t.a.v. de opstelling van de vm. De vm is — meestal — een militair. Uit gesprekken met kollega's-vertrouwensmannen is mij gebleken, dat van een vm, als hij militair is (enige) loyaliteit verwacht wordt en de veronderstelling is, dat die loyaliteit groter moet zijn, naarmate de rang hoger is. Er wordt een begrijpende houding verwacht. „U, als militair, behoort toch te begrijpen, dat dit gedrag niet getolereerd kan worden!” De vm zal echter n.m.m. kritisch moeten staan t.a.v. de bewijsmiddelen,

⁹⁾ Het rechtskarakter van het strafrecht, A. A. G. Peters. Oratie Utrecht 1972, pag. 9, 10 (Uitg. Kluwer, Deventer).

¹⁰⁾ Impliciet ben ik ervan uitgegaan, dat, zoals de Nota in par. 8 zegt, „beginselen, die „aan het strafproces ten grondslag liggen eveneens voor het disciplinair proces tot „uitgangspunt dienen”.

de beschuldiging en de wijze waarop de zaak behandeld wordt. Instemming op de voorhand mag van hem niet verwacht worden.

UITGANGSPUNTEN VAN DE NOTA T.A.V. DE WIJZIGINGEN VAN HET TUCHT-PROCESRECHT

In de Nota maken de ministers verschillende opmerkingen, die vooral in het verband van deze kanttekeningen van belang zijn. „De procedure-, regels zullen . . . *meer* gericht moeten zijn op een doeltreffende instructie „van de tot straffen bevoegde commandant met betrekking tot *de wijze* „*waarop* hij tot een verantwoorde beslissing kan geraken, dan op het „stellen van op straffe van nietigheid in acht te nemen vormen. De procedure in eerste instantie zal voorts *geen tijdrovend* karakter mogen hebben. Sancties ter handhaving van de interne orde, die eerst na geruime tijd „worden tenuitvoergelegd verliezen hun effectiviteit en daarmee hun recht- „vaardiging. Ook van vergrijpen tegen de discipline verdachte militairen „hebben er recht op omtrent de afdoening *niet te lang* in het onzekere te „verkeren. De geringe ernst van de feiten waarom het gaat brengt mede dat „die tijd kort kan zijn.” (Nota, 8); kurs. van de schr.) De eisen van snelheid en zorgvuldigheid afwegend komen de ministers tot enkele hoofdlijnen van een nieuwe tuchtprocesrecht. Genoemd worden: de gerapporteerde in kennis te stellen van de beschuldiging; recht om getuigen op te geven; wettelijke regels m.b.t. het bewijs; bijstand door een vm; beroep bij een onafhankelijke militaire rechter. (Verg. Nota, 8.) De uitgangspunten van de ministers laten veel ruimte; het kost mij geen moeite ze te onderschrijven. Van belang is de wijze waarop de hoofdlijnen uitgewerkt worden. Een eerste aanzet is gegeven in de regeling van 10 december 1973⁴). Het vervolg van dit artikel is een bespreking van deze regeling.

HET FORMULIER KRIJGSTUCHELIJKE AFDOENING

Wordt iemand ervan verdacht een krijgstuchtelijk vergrijp te hebben gepleegd, dan wordt hem het Formulier krijgstuchtelijke afdoening uitgereikt (Reg. art. 6). Dit Formulier bestaat uit drie gedeelten, het A-, B- en C-gedeelte. De tot straffen bevoegde meerdere (tsbm) vult op het A-gedeelte de naam en het registratienummer van de gerapporteerde in, hij beschrijft de beschuldiging en hij kan de naam van de rapporteur invullen. Voorts bepaalt hij plaats en tijd, zowel van de behandeling, als van de inzage der stukken, en van de inlevering van het B-gedeelte. (Reg. artt. 6, 9 en 12.) Op het B-gedeelte vult de gerapporteerde in of hij al dan niet een gekozen of toegevoegde vm wil. Hij vermeldt de naam van de vm en de namen van te horen getuigen. Hij levert het Formulier na ondertekening van het B-gedeelte op het vereiste tijdstip in (reg. artt. 6-8, en 13). De tsbm ondertekent het A-gedeelte en laat hetzelfde gedeelte door de gerapporteerde tekenen (Reg. art. 6). Deze procedure vertoont verschillende overeenkomsten met de zgn. oproeping bij kantongerechtszaken

(W.v.Sv. art. 383 e.v.). Het lijkt mij aanbevelenswaardig bij een definitieve regeling zoveel mogelijk bij deze regeling aan te sluiten.

De Regeling, die nogal beschrijvend is, gaat er kennelijk vanuit, dat alle voorschriften, die zij geeft, nageleefd zullen worden. Over de gevolgen van niet-nakoming wordt niet gesproken. Toch zal de wettelijke regeling op deze punten wel moeten voorzien. Wat is het gevolg van het niet nakomen van het voorschrift, dat de gerapporteerde het A-gedeelte moet ondertekenen of dat het — juiste — registratienummer moet worden ingevuld? Naar mijn mening zal hierop geen nietigheid gesteld moeten en zal de gerapporteerde op de voorgeschreven plaats en tijd moeten verschijnen. Dit zal echter wel geregeld moeten worden, om orde-debatjes te voorkomen. Welke gevolgen zijn verbonden aan het niet duidelijk omschreven zijn van de beschuldiging, bijv. „U wordt verdacht van het niet „nakomen van verschillende op u als militair rustende verplichtingen”? Toepassing van art. 261 Sv. zou nietigheid tot gevolg hebben. De beste oplossing (afgezien van het onmiddellijk om opheldering vragen) lijkt mij, dat de gerapporteerde het B-gedeelte niet ondertekent en aantekent, dat de beschuldiging voor hem niet voldoende duidelijk is. De tsbm verduidelijkt dan de beschuldiging (beroep bij derden is n.m.m. te tijdrovend). Mij kan tegengeworpen worden, dat dit t  akademisch is, omdat de tsbm de gerapporteerde altijd wel een toelichting zal geven. Bedacht moet echter worden, dat de *vm* juist af zal moeten gaan op de beschuldiging op het Formulier. De gerapporteerde is lang niet altijd de meest geschikte bron om de kern van de beschuldiging voor de *vm* te verwoorden (als gevolg van nervositeit bij het eerste verhoor). De beschuldiging zal derhalve n.m.m. óók voor de *vm* voldoende duidelijk moeten zijn. Geregeld zal moeten worden dat uitstelregelingen pas ingaan, als de beschuldiging voor gerapporteerde ( n *vm*) voldoende duidelijk is.

Art. 12 van de Regeling bepaalt, dat de verdacht en diens *vm*. op de zaak betrekking hebbende stukken *kunnen* inzien. De Brief (E) is op dit punt scherper: inzage *wordt* verleend. Diskretionaire bevoegdheden moeten zoveel mogelijk vermeden worden. In de wettelijke regeling verdient de redactie van de Brief de voorkeur. Waarom er toezicht moet zijn bij de inzage is mij niet duidelijk. Wordt de *vm* niet voldoende vertrouwd?

De verdachte kan verzoeken om personen te horen. De tsbm hoort deze personen voorzover daartoe termen zijn (reg. art. 13; Brief G). De toevoeging „voorzover daartoe termen zijn” moet naar mijn mening vervallen, zeker nu noch de Regeling noch de Brief enige aanwijzingen geven m.b.t. de te hanteren normen. De uitgangspunten zorgvuldigheid en snelheid uit de Nota zijn naar mijn oordeel te vaag. Is er een beroepsmogelijkheid als een tsbm een getuige afwijst? Over door getuigen en deskundigen van buiten de kazerne gemaakte onkosten wordt niet gesproken. De beste regeling lijkt mij de volgende: als de gerapporteerde

aannemelijk kan maken dat iemand van buiten de kazerne, meer dan iemand uit de kazerne het gebeurde kan verhelderen en/of een duidelijke bijdrage aan de behandeling van de zaak zal kunnen leveren, dan zal de tsbm de Rijkswet van 4 juli 1963 (Stb. 294) en de uitvoeringsregeling van dezelfde datum van toepassing verklaren. Eventueel schort de tsbm zijn beslissing op tot na de behandeling van de zaak. Beroep tegen de beslissing zou mogelijk moeten zijn.

DE VERTROUWENSMAN

De vm kan, als spreekbuis van de gerapporteerde, alles opmerken wat voor de beoordeling van de zaak van belang kan zijn (Reg. art. 15). Zijn taak is — derhalve — dezelfde als die van een advocaat. M.b.t. zijn positie zijn enige verschillen aan te wijzen: de vm is in het algemeen geen jurist, hij weet zich niet gebonden aan een Erecode en hij is tijdens de behandeling niet onaantastbaar, omdat zijn optreden getoetst kan worden aan de Krijgstucht. Deze laatste omstandigheid is, mede in verband met het onder „Weerstand“ opgemerkte, niet erg aangenaam, maar ik zie op de voorhand geen mogelijkheid om de vm onaantastbaar te maken. De tsbm zal zich n.m.m. zeer soepel op moeten stellen.

Over de taak van de vm wil ik niet uitwijden: enkele recente publikaties geven voldoende aanwijzingen¹¹⁾. Zijn taken kunnen als volgt worden samengevat: hulpverlening (o.a. weg-wijs maken in het recht), controle op formele en materiële bevoegdheden, inspraak in het strafbeleid¹²⁾. Omdat de tsbm (vanuit het strafprocesrecht gezien) een Januskop heeft — hij is aanklager en rechter — zal de vm mogen en kunnen bepleiten, dat de zaak geseponeerd wordt. Ook zal hij zijn mening mogen geven over eventueel op te leggen strafmiddelen, omdat hij op deze manier recht kan doen aan het in de Nota vermelde beginsel van het marginale karakter van het tuchtrecht. De vm zal wel rekening moeten houden met een snelle behandeling.

Waarom er zoveel beperkingen gesteld zijn m.b.t. de keuze van een vm is mij niet duidelijk (Reg. artt. 3-5; Brief B, C). Voldoende lijkt mij te bepalen, dat hij, die betrokken is geweest bij het begaan van het krijgstuchtelijk vergrijp en hij die niet op tijd aanwezig zal kunnen zijn bij de behandeling niet in aanmerking kunnen komen. Waarom zouden een advocaat, een familielid of een vriend uit een nabijgelegen kazerne niet als vm op mogen treden? Op het verstoren van de ordelijke behandeling van de zaak wordt een sanktie gesteld: uitsluiting als vm gedurende maks. 3 maanden bij de eerste keer, „op te leggen door de bataljonscommandant „of overeenkomstige commandant“ (art. 4 Reg.). Is beroep tegen deze beslissing mogelijk? Wat gebeurt er in geval van herhaling?

¹¹⁾ Verdediging in strafzaken, W. Aerts e.a. Zwolle, 1971. Verdediging in de aanval, Rapport van de Studiegroep Strafrechtspleging.

¹²⁾ Peters, A. A. G., o.c., pag. 20.

Eén probleem vraagt nog om een oplossing. Door de mogelijkheid overleg te plegen met een vm wordt in de meeste gevallen de behandeling (en de uitspraak) met één dag vertraagd. De gevolgen m.b.t. de tenuitvoerlegging van de straffen laten zich denken. De vm wordt de wachter voor het weekend. Deze omstandigheid leidt tot de overweging liever geen vm te nemen en te verzoeken de behandeling onmiddellijk te doen plaats vinden. Het strafstelsel en de regels m.b.t. de tenuitvoerlegging leiden hierdoor tot een juridisch en ethisch niet aanvaardbare keuze. De versterkte rechtspositie van de gerapporteerde door de instelling van de vm verliest aan kracht. (Het gaat hier overigens om een probleem, dat al speelde voor de instelling van de vm. Zijn intrede in het tuchtprocesrecht en het streven de rechtspositie van de gerapporteerde te versterken verscherpen het probleem.) Een principiële oplossing lijkt mij de schorsing van de tenuitvoerlegging van de arreststraffen. Eventueel met invoering van een nieuw strafmiddel: inhouding van verlof, uit te drukken in uren in plaats van dagen. Voor deze zware, vrijheidsbenemende straf is wel toestemming nodig van de onafhankelijke militaire rechter om strijd met het Verdrag van Rome te voorkomen. De rechter beslist in dat geval op de stukken. Hij hoort de gerapporteerde als hij dat noodzakelijk vindt of als de gerapporteerde daar uitdrukkelijk om vraagt.

SLOTPMERKINGEN

Vaak wordt bepleit eerst te eksperimenteren alvorens tot een definitieve regeling te komen. De Regeling vertrouwensman KL biedt voldoende mogelijkheden voor vertrouwensman en gerapporteerde om mee te kunnen werken. De kritische opmerkingen, die ik maakte, betroffen vooral leemtes, waarin naar mijn mening in de uiteindelijke – wettelijke – regeling voorzien moet worden.

Deze experimentele fase zal ook gebruikt moeten worden om weerstanden binnen de krijgsmacht te overwinnen. Enige begeleiding van de kant van de minister lijkt mij gewenst.

Voor de vertrouwensman lijkt het me gewenst, dat de minister verduidelijkt hoe *hij* zijn positie en taak ziet in vergelijking met positie en taak van de advocaat.

Ermelo/Leiden, mei 1974.

NASCHRIFT VAN DE REDACTIE

Hoewel de redactie zich in het algemeen onthoudt van commentaar op ingekomen bijdragen, meent zij bij het opstel van Mr. de Ruijter enige hierna volgende notities te moeten plaatsen, welke voor de praktische toepassing van het militair tuchtrecht van betekenis kunnen zijn.

De vertrouwensman uit eigen kring (blz. 332). De regeling vertrouwensman (vm) is een eerste aanzet tot nadere regeling van het tuchtrecht. Meer rechtszekerheid voor verdachte, maar ook steun voor de tot straffen bevoegde meerdere bij het vinden van de waarheid en het bepalen van een juiste reactie op het gebeurde is daarvan de bedoeling. Van primair belang is daarbij echter dat snelle afdoening, althans in de eerste instantie, behouden blijft. Reeds daarom is het nodig dat de vm voortkomt uit de kring van personen die in de onmiddellijke omgeving van de dader zijn te vinden en bijgevolg de situatie in de strijdkrachten en de verhoudingen binnen het onderdeel al aanstonds kennen. Het aantrekken van een vm „van buiten” en het zich door deze vertrouwd maken met de relevante omstandigheden betekent onnodig tijdverlies. In de zeldzame gevallen dat juridische bijstand werkelijk nodig lijkt, kan deze tegenwoordig veelal in de onmiddellijke omgeving gevonden worden (de auteur van het opstel is er een voorbeeld van) en in elk geval is deze in hoogste instantie (H.M.G.) voorhanden. In deze verdient ook het kostenprobleem aandacht.

De loyaliteit van de vm (blz. 329). De vm zal voor commandant èn voor verdachte beter kunnen functioneren wanneer hij weet wat van een militair mag worden verwacht. Een waarde-oordeel over het gedrag behoeft hij niet te geven. Het gedrag beter begrijpbaar, verklaarbaar te maken behoort wel tot zijn taak.

Nietigheden (blz. 331). Procedurele onvolkomenheden van zó geringe betekenis als in de boven weergegeven voorbeelden behoren stellig geen nietigheid met zich te brengen. Zij kunnen, zo dit niet al aanstonds bij de oorspronkelijke behandeling der zaak plaats vond, in een volgende instantie worden hersteld. Ook daar waar een vormfout enig nadeel voor de verdachte met zich bracht kan dit door de beklagmeerdere resp. het Hof worden opgeheven. Het H.M.G. gaf reeds een duidelijke aanwijzing in deze zin bij zijn beslissing van 17 april jl. (zie M.R.T. 1974, blz. 289).

Onduidelijk omschreven beschuldiging (blz. 331). Het ten deze gegeven voorbeeld zal in de praktijk niet voorkomen. Gedetailleerde omschrijving mag niet worden verwacht. De regeling vm is gebaseerd op snelle opeenvolging van feit en behandeling, zodat volstaan kan worden met een summiere aanduiding van het feit, bv. door verwijzing naar het ter inzage liggend rapport. Ook de vm kan dat rapport inzien en overigens bij verdachte nadere informatie vragen. Juist door de nabijheid van de vm zijn hier in de praktijk geen moeilijkheden te verwachten.

Opgave van getuigen (blz. 331). De woorden „voorzover daartoe „termen zijn” werden ontleend aan art. 65 W.K. De tuchtrechter moet een onredelijk aantal getuigen kunnen beperken en niet gedwongen kunnen worden personen toe te laten waarvan hij tevoren kan weten dat deze geen relevante mededelingen kunnen doen.

De onaantastbare vm (blz. 332). Inderdaad de vm is niet onaantastbaar,

evenmin trouwens als de advocaat of de officier-raadsman in strafzaken. Of het nodig zal zijn de positie van de vm in de nieuwe wetgeving te versterken zal de praktijk leren. Vooralsnog lijkt de krijgstuicht een zakelijke verdediging niet in de weg te staan.

Uitsluiting van de vm (blz. 332). Tegen een ongerechtvaardigd schijnende uitsluiting staat beklag open ex art. 9 RbdK.

De vm en het week-end (blz. 333). Het is denkbaar dat iemand in de hoop door tijdwinst een dreigende week-endstraf te ontkomen, van een vm afziet; doch evenzeer kan men met dezelfde doelstelling tijd rekken en daartoe een vm inschakelen. In het de Tweede Kamer al gepasseerde wetsontwerp tot wijziging van het tuchtrecht zijn in art. 50 W.K. de woorden „in een buitengewoon geval” geschrapt. Opschorting van de tenuitvoerlegging wordt daardoor mogelijk in alle gevallen waarin het belang van de dienst of van de gestrafte dat vergt. Daarmede is het gevaar voor oneigenlijk gebruik van de regeling vm sterk verminderd.

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

Militair Juridisch Brevet

Blijkens mededeling door de Chef van de Luchtmachtstaf is door deze met ingang van 15 mei jl. het brevet voor meer uitgebreide kennis van het militaire recht toegekend aan Mr. J. H. B. HEMLER, majoor der Koninklijke Luchtmacht.

STRAFRECHTSPRAAK

Permanente krijgsraad Nederland voor de zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 29 mei 1973

Fgd. President: Mr. H. Donker; *Leden:* L. van Klinken, luitenant-kolonel der mariniers; Mr. A. Volbeda, luitenant ter zee der 1e klasse; *Raadsman:* luitenant ter zee van speciale diensten der 3e klasse KMR Mr. J. J. F. Meijnen.

Diefstal in vereniging met braak en inklimming en diefstal in vereniging met braak. (Wegnemen van ruim f 2000 uit het onderofficiersverblijf en van enige guldens en enige aanstekers uit een magazijn).

Twee maanden gevangenisstraf, voorwaardelijk, met bijzondere voorwaarde.

(W.Sr. art. 311 (4) en (5))

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT
TE 'S-GRAVENHAGE

in de zaak van de Fiscaal bij die krijgsraad, eiser, tegen B.M., geboren 1 april 1953, hofmeester der 2e klasse, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 9 april 1973 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„1e. dat hij te Katwijk in althans omstreeks de nacht van 5 op 6 „augustus 1972 tezamen en in vereniging met een ander, althans alleen, „met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen „uit een gebouw (onderofficiersverblijf) staande op het terrein van het „marinevliegkamp Valkenburg aan de Wassenaarseweg, geld ten bedrage „van enige duizenden althans van ettelijke honderden guldens, toebeho- „rende aan de tap van de onderofficieren van het marinevliegkamp Val- „kenburg, althans aan anderen of een ander dan aan hem, beklaagde, en/ „of zijn mededader, na zich toegang tot dat gebouw te hebben verschaft „door na vernieling van een ruit van een raam ervan en het via de „daardoor ontstane opening van binnenuit ontsluiten van dat raam (door „hen of een hunner) via dat raam naar binnen te klimmen;

„2e. dat hij te Rijswijk (Z.H.) in althans omstreeks de nacht van 5 op 6 „augustus 1972 tezamen en in vereniging met een ander met het oogmerk „van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen uit een gebouw aan „de Van Gijnstraat (no. 24) geld (ten bedrage van enige guldens) en enige „aanstekers, toebehorende aan de firma H. van Veen, voorheen firma „Wig'even, althans aan een ander of anderen dan aan hem, beklaagde, „en/of zijn mededader, na zich toegang tot dat gebouw te hebben verschaft

„door vernieling van een ruit van een deur en het via de daardoor ontstane opening van binnen uit ontsluiten van die deur (door hem of „een hunner)“;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, ten aanzien van het beklagde onder 1e. en 2e. ten laste gelegde;

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, heeft verklaard: *B.M.*, oud 20 jaar, als *beklaagde*:

In de nacht van 5 op 6 augustus 1972 besloten mijn vriend *Andreas O.* en ik te gaan inbreken, omdat wij geen geld meer hadden. Vervolgens zijn wij eerst naar een gebouw aan de Van Gijnstraat 24 te Rijswijk (ZH) gegaan. Wij verschaften ons toegang tot dat gebouw door een ruit van een deur te vernielen en via de daardoor ontstane opening van binnenuit die deur te ontsluiten. Vervolgens namen wij aldaar geld (ten bedrage van enige guldens) en enige aanstekers, weg. Noch *O.*, noch ik, hadden van iemand recht of toestemming gekregen deze goederen weg te nemen en ons toe te eigenen. Vervolgens zijn wij naar het marinevliegkamp Valkenburg te Katwijk gereden. *O.* en ik gingen naar het onderofficiersverblijf, staande op het terrein van voornoemd vliegkamp aan de Wassenaarseweg. Wij verschaften ons de toegang tot dit gebouw door een ruit van een raam te vernielen. Via de daardoor ontstane opening hebben wij het raam van binnenuit ontsloten en zijn wij via dat raam naar binnen geklommen. Vervolgens namen wij aldaar geld, ten bedrage van enige duizenden guldens weg. Noch *O.*, noch ik, hadden recht of toestemming gekregen dit geld weg te nemen en ons toe te eigenen;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. P. 147/72 van de Koninklijke Marechaussee, brigade Valkenburg te Katwijk, gesloten op 15 september 1972 en opgemaakt door *G. Aandewiel*, eerste verbalisant en *H. C. de Geus*, tweede verbalisant, respectievelijk wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee en marechaussee der 1e klasse-opsporingsambtenaar, zakelijk onder meer inhoudt:

1. als *relaas van verrichtingen en bevindingen van verbalisanten*:

De onderofficiersmess van het marinevliegkamp Valkenburg is ondergebracht in gebouw D4 en staat op het terrein van genoemd vliegkamp in de gemeente Katwijk. Op 6 augustus 1972 zagen wij, verbalisanten, dat een ruit van een raam van gebouw D4 vernield was. Hierdoor kon het raam van buitenaf geopend worden;

2. als op 24 augustus 1972 aan eerste verbalisant afgelegde verklaring van *Andreas O.*:

In de avond van 5 augustus 1972 ben ik met mijn vriend *B.M.* naar het marinevliegkamp Valkenburg te Katwijk gegaan om te gaan inbreken. Wij zijn aldaar naar het onderofficiersverblijf gegaan. Ik heb toen een ruit van dat gebouw vernield. Door deze vernielde ruit hebben we het raam van binnenuit geopend en zijn *M.* en ik naar binnen geklommen.

Vervolgens namen wij aldaar geld, ten bedrage van enige duizenden gulden weg. Noch ik, noch M., hadden van iemand recht of toestemming gekregen dit geld weg te nemen en ons toe te eigenen;

3. als op 6 augustus 1972 aan verbalisanten afgelegde verklaring van:
H. Matters:

Ik ben chef van de tap van de onderofficieren van het marinevliegekamp Valkenburg te Katwijk en heb als zodanig het beheer over de gelden van genoemde tap. Op 6 augustus 1972 zag ik, in het gebouw van de onderofficieren, dat er geld was verdwenen. Ik schat dat er in totaal ongeveer f2.200,— is gestolen. Dit geld behoort in eigendom toe aan de tap van de onderofficieren van het marinevliegekamp Valkenburg. Als tapchef heb ik aan niemand het recht of de toestemming gegeven dit geld weg te nemen en zich toe te eigenen.;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. 241a/1972 van de Gemeentepolitie te Rijswijk (ZH), opgemaakt op 5 september 1972 door H. Postma, verbalisant, hoofdagent-rechercheur van gemeentepolitie, zakelijk onder meer inhoudt:

als op 6 augustus 1972 aan verbalisant afgelegde verklaring van
Andreas O.:

In de nacht van 5 op 6 augustus 1972 heb ik samen met mijn vriend B.M. ingebroken in het perceel Van Gijnstraat 24 te Rijswijk (ZH). Wij verschaften ons toegang tot dit gebouw door een ruit van een deur te vernielen en via de daardoor ontstane opening van binnenuit die deur te ontsluiten. Vervolgens namen wij aldaar geld (ten bedrage van enige gulden) en enige aanstekers weg. De aldus door ons weggenomen geld en goederen uit het magazijn van H. van Veen, waren niet mijn eigendom. Noch M., noch ik, hadden het recht of de toestemming gekregen dit geld en de artikelen weg te nemen en ons toe te eigenen;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. 610/1972 van de Gemeentepolitie te Rijswijk, gesloten op 7 augustus 1972 en opgemaakt door H. Postma, verbalisant, hoofdagent-rechercheur van gemeentepolitie, zakelijk onder meer inhoudt:

als op 6 augustus 1972 aan verbalisant afgelegde verklaring en gedane aangifte van *M. van Veen:*

Ik ben bedrijfsleider bij de firma H. van Veen, voorheen de firma Wigleven, gevestigd in perceel Van Gijnstraat 24 te Rijswijk (ZH). Op 6 augustus 1972 zag ik dat aan de achterzijde van voornoemd gebouw een ruit was vernield. Hierdoor was het mogelijk een deur van binnenuit te ontsluiten. Ik bemerkte dat er geld, ten bedrage van enige gulden en enige aanstekers waren verdwenen. Dit geld en de aanstekers behoren in eigendom toe aan de firma H. van Veen, voorheen firma Wigleven. Niemand was gerechtigd de genoemde artikelen weg te nemen en zich toe te eigenen;

Overwegende, dat de krijgsraad door de inhoud van voorschreven bewijsmiddelen, wordende elk dezer slechts gebezigd ten bewijze van het

feit waarop het bijzonderlijk betrekking heeft, wettig en overtuigend be-
wezen acht, telkens met beklagdes schuld daaraan, hetgeen beklagde
onder 1e en 2e is ten laste gelegd, met dien verstande dat als bewezen wordt
aangenomen:

„1e. dat hij te Katwijk in de nacht van 5 op 6 augustus 1972 tezamen
„en in vereniging met een ander, met het oogmerk van wederrechtelijke
„toeëigening heeft weggenomen uit een gebouw (onderofficiersverblijf),
„staande op het terrein van het marinevlieggkamp Valkenburg aan de
„Wassenaarseweg, geld ten bedrage van enige duizenden guldens, toebe-
„horende aan de tap van de onderofficieren van het marinevlieggkamp
Valkenburg, na zich toegang tot dat gebouw te hebben verschaft door na
„vernietiging van een ruit van een raam ervan en het via de daardoor ont-
„stane opening van binnenuit ontsluiten van dat raam, via dat raam naar
„binnen te klimmen;

„2e. dat hij te Rijswijk (ZH) in de nacht van 5 op 6 augustus 1972
„tezamen en in vereniging met een ander met het oogmerk van weder-
„rechtelijke toeëigening heeft weggenomen uit een gebouw aan de Van
„Gijnstraat no. 24 geld ten bedrage van enige guldens en enige aanstekers,
„toebehorende aan de firma H. van Veen, voorheen firma Wigleven, na
„zich toegang tot dat gebouw te hebben verschaft door vernietiging van een
„ruit van een deur en het via de daardoor ontstane opening van binnenuit
„ontsluiten van die deur”;

Overwegende, dat het bewezen verklaarde respectievelijk dient te
worden gekwalificeerd als:

1. *„Diefstal door twee of meer verenigde personen, waarbij de schuldige
„zich de toegang tot de plaats des misdrijs heeft verschaft door middel van
„braak en inklimming”*

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 310, juncto 311, eerste lid en
sub 4° en 5° Wetboek van Strafrecht;

2. *„Diefstal door twee of meer verenigde personen, waarbij de schuldige
„zich de toegang tot de plaats des misdrijs heeft verschaft door middel
„van braak”*

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 310 juncto 311, eerste lid, sub 4°
en sub 5° Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde deswege strafbaar is;

Overwegende, dat de krijgsraad, gelet op de ernst van de gepleegde
feiten en de omstandigheden waaronder deze zijn begaan, in aanmerking
genomen dat beklagde blijkens het hem betreffende uittreksel uit het
algemeen documentatieregister van de afdeling van de justitiële documen-
tatedienst van het departement van justitie te 's-Gravenhage, ddo. 27 ok-
tober 1972, reeds eerder terzake van misdrijf werd veroordeeld, van
oordeel is, dat hieronder genoemde straf en bijzondere voorwaarde moe-
ten worden opgelegd;

Overwegende, dat de krijgsraad termen aanwezig acht te bevelen de

gevangenisstraf voor de tijd van twee maanden, voorwaardelijk niet ten uitvoer te leggen, terwijl het militaire belang zich daartegen niet verzet;

[Volgt: veroordeling tot gevangenisstraf van 2 maanden, voorwaardelijk, proeftijd 2 jaar, met als bijzondere voorwaarde zich gedurende de proeftijd te gedragen naar de aanwijzingen van de Prot. Chr. Reclasseeringsvereniging — *Red.*].

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Tweede kamer te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 4 december 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel D. J. J. Boks en kolonel-arts T. B. Kölling;
Raadsman: Kapitein M. Derksen.

Overtreding van art. 25 W.V.W.

Verdachte is van de hoofdweg, welke door een haag aan het gezicht van het verkeer over de parallelweg onttrokken was, zonder te stoppen die parallelweg opgereden ten gevolge waarvan een over de parallelweg rijdende auto, remmende, tegen een boom botste.

f 25, — boete.

In hoger beroep f 150, — boete, terwijl het Gerechtshof de relatering van een bewijsmiddel aanvult.

(W.V.W. art. 25)

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM

TWEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen W.P.M., geboren 17 juni 1928, majoor, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 7 juli 1973 te Lexmond als bestuurder van een „vierwielig motorrijtuig vanaf de voor het openbaar verkeer openstaande „weg, zuidelijke parallelweg, van de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Rijksweg Vianen-Gorinchem, via een oversteekplaats „tussen de aan beide zijden langs de hoofdrijbaan van die rijksweg geplante hagen, die hoofdrijbaan is overgestoken en vervolgens, zonder „daarbij de benodigde voorzichtigheid te betrachten in verband met het, „tengevolge van de langs de noordzijde van die hoofdrijbaan geplante

„haag, gebrekkig uitzicht op de voor het openbaar verkeer openstaande „noordelijke parallelweg (ook wel Kortenhoevenseweg genoemd) van „de Rijksweg, die noordelijke parallelweg (Kortenhoevenseweg) is opge- „reden, terwijl de bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, rijdende „over die noordelijke parallelweg, de plaats waar hij, beklaagde, die weg „opreed tot op korte afstand was genadeid, tengevolge of mede tengevolge „waarvan deze genoodzaakt werd uit te wijken, en tegen een langs die „weg staande boom is gebotst, door welke gedraging van hem, beklaagde, „de veiligheid op de weg ter plaatse in gevaar werd gebracht”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 7 juli 1973 te omstreeks 20.25 uur reed ik als bestuurder van mijn personenauto, merk Renault, voorzien van het kenteken 23-48-VE, over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de zuidelijke parallelweg van de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Rijksweg Vianen-Gorinchem. Op genoemd tijdstip wilde ik via de noordelijke parallelweg terugkeren in de richting Gorinchem. Hiertoe maakte ik gebruik van een doorsteek van de zuidelijke parallelweg naar de Rijksweg en van een doorsteek van de Rijksweg naar de noordelijke parallelweg. Via deze doorsteken stak ik de Rijksweg over en reed met langzame snelheid de noordelijke parallelweg, eveneens een voor het openbaar verkeer openstaande weg, die ook wel Kortenhoevenseweg wordt genoemd, op. Dat oprijden deed ik met geringe snelheid, aangezien er ter plaatse een slecht uitzicht voor mij was. Het was namelijk zo dat er tussen genoemde Rijksweg en genoemde noordelijke parallelweg een hoge haag stond, waardoor ik helemaal geen uitzicht had, tot het moment dat ik de haag in voldoende mate zou zijn gepasseerd. De doorsteek, ook wel oversteekpad genoemd, tussen de hoofdrijbaan van de Rijksweg en de noordelijke parallelweg had een dusdanige lengte, dat ik er met mijn auto op had kunnen stilstaan. Ik heb niet gestopt, maar ben langzaam doorgereden. Op het moment, dat de neus van mijn wagen ongeveer $\frac{1}{2}$ tot 1 meter van de middenstreep op de parallelweg was verwijderd, zag ik plotseling met grote snelheid links van mij een auto naderen. Ik heb toen onmiddellijk mijn wagen tot stilstand gebracht. De bestuurder van de van links komende auto, voor wie mijn auto ongetwijfeld een onverwacht opdoemend obstakel is geweest, trachtte door krachtig remmen, hetgeen ik hoorde, een aanrijding te vermijden. Hij is zonder mijn auto te raken tegen een boom aan de voor mij overzijde van de weg terecht gekomen. Deze wagen bleek mij te zijn een Ford met het kenteken 74-65-MX.

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig procesverbaal nr. 1664/1368, opgemaakt en gesloten te Vianen op 3 augustus 1973 door Willebrordus Maria Molenkamp, wachtmeester der Rijkspolitie 1e klasse en Johannes Jacobus Franciscus van Steijn, wachtmeester der

Rijkspolitie, beiden behorende tot de groep Vianen, onder meer zakelijk inhoudt:

als relaas van verbalisanten:

Bij een door ons ingesteld onderzoek hebben wij bevonden dat zich op 7 juli 1973 om ongeveer 20.25 uur een ongeval heeft voorgedaan op de voor het openbaar verkeer openstaande weg, Kortenhoevensweg, in de gemeente Lexmond. Bij het ongeval waren betrokken een vierwielig motorrijtuig, merk Renault, gekentekend 23-48-VE, bestuurd door W.P.M. en een vierwielig motorrijtuig, merk Ford, gekentekend 74-65-MX, bestuurd door T. J. de Groot;

als verklaring van Teunis Jan de Groot;

Op 7 juli 1973, omstreeks 20.30 uur, reed ik als bestuurder van de Ford, voorzien van het kenteken 74-65-MX, over de Kortenhoevensweg van Lexmond naar Vianen. Ik reed met een snelheid die lag tussen 80 en 90 kilometer per uur. Op een gegeven moment zag ik plotseling tussen de heg aan de rechterzijde van de weg, de voorzijde van een auto komen. Deze auto reed de door mij bereden rijstrook op. Ik was deze auto op dat moment al zeer dicht genaderd en heb onmiddellijk krachtig geremd. Omdat ik zag dat het fout ging, heb ik de rem losgelaten en heb het stuur naar links gedraaid. Het gelukte me hierdoor die andere auto te ontwijken doch de door mij bestuurde auto ging de linkerberm in en kwam met het front tegen een in die berm staande boom tot stilstand;

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal no. 4734/73, opgemaakt en gesloten te Dordrecht op 19 juli 1973 door Pieter Stoppelenburg, wachtmeester der Rijkspolitie 1e klasse, behorende tot de Technische Afdeling van de Verkeersgroep der Rijkspolitie te Dordrecht, onder meer zakelijk inhoudt:

als relaas van verbalisant:

Op 7 juli 1973, omstreeks 21.15 uur, heb ik in de gemeente Lexmond een technisch onderzoek verricht in verband met een korte tijd tevoren plaats gehad hebbend ongeval.

Bij dit ongeval was betrokken een vierwielig motorvoertuig, zijnde een personenauto van het merk Ford, voorzien van het kenteken 74-65-MX. De auto stond vernield tegen een boom op de Rijksweg Vianen-Gorinchem. Het ongeval vond plaats op de Rijksweg Vianen-Gorinchem, nabij kilometerpaal 15.5. De Rijksweg heeft één hoofdrijbaan ter breedte van 7.00 meter, gemeten op de witte rijbaankantstrepen. Aan weerszijden is een sliprand gelegen met een breedte van ongeveer 0,70 meter. Aan beide zijden is een (tussen)berm gelegen met een daarop geplaatste haag. Aan de noordzijde van de hoofdrijbaan bevond het midden van de haag zich ongeveer 3.20 meter van de sliprand van de hoofdrijbaan. Noordelijk van deze haag lag nog een bermbreedte van 1,50 meter tot een sliprand van de noordelijke parallelbaan. De sliprand, bestaande uit asfalt, had een breedte van 0,40 meter. De noordelijke parallel rijbaan had een breedte van 5,50

meter. Aan de noordelijke zijde van deze rijbaan was eveneens een sliprand van 0,40 meter breed gelegen. Bij mijn komst zag ik, dat bij een oversteek tussen de hoofdrijbaan en de noordelijke parallel-rijbaan krijtmarkering was aangebracht en wel op de parallelbaan. Mij werd in het kort medegedeeld, dat de krijtmarkering was van een tot stilstand gekomen Renault 16 personenauto, voorzien van het kenteken 23-48-VE, die voordien vanaf de zuidelijke parallelbaan via de hoofdrijbaan de weg was overgestoken naar de noordelijke parallelbaan. Hierbij was hij met zijn voertuig gedeeltelijk dwars de parallelbaan opgereden op een moment dat een personenauto via die noordelijke parallelbaan uit de richting van Lexmond naderde. Hierop had hij zijn auto tot stilstand gebracht. Aan de hand van de krijtmarkering zag ik, dat de auto een rijbaanbreedte van 2,30 meter in beslag had genomen. Van de uit de richting van Lexmond gekomen personenauto waren remsporen zichtbaar. Na in totaal 32 meter rem- en het laatste gedeelte slip-schuifspoor was de Ford aan de linkerzijde van de rijbaan tegen een boom tot stilstand gekomen. De op de tussen de hoofdrijbaan en de noordelijke parallelbaan staande haag had een breedte van 1,50 meter en een variërende hoogte van 1,30 tot 1,60 meter. Door de haag op de middenberm was de overstekende auto niet zichtbaar, werd de rijbaan vóór hem steeds aangegeven door een ononderbroken streep en waren er geen tekens op de weg geplaatst, dat hij een oversteekpad naderde. De bestuurder van de overstekende Renault 16 had dit ongeval kunnen voorkomen, door tijdens het oversteken tussen de slipranden van de hoofdrijbaan en de noordelijke parallelbaan stil te staan en vervolgens zijn voertuig zeer langzaam tot hoogstens 0,30 meter op de noordelijke parallelbaan te brengen. Hierbij kreeg hij dan reeds een volledig overzicht op de weg;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden: „of omstreeks” en „of mede tengevolge”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als: „*overtreding van artikel 25 van de Wegenverkeerswet*”, strafbaar gesteld bij artikel 35, derde lid, van de Wegenverkeerswet;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit, en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot *f* 25 boete, subs. 3 dagen hechtenis — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 20 maart 1974

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, luitenant-generaal b.d. Van der Veen (plv.) en generaal-majoor Kuipers (plv.);

Raadsman: Kapitein M. Derksen.

(zie het vonnis hiervóór)

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, behalve ten aanzien van de aan beklagde opgelegde straf en te dien aanzien opnieuw rechtdoende de beklagde zal veroordelen tot betaling van een geldboete van hondervijftig gulden, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door een hechtenis voor de tijd van vijftien dagen;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens:

a. dat het Hof in de overweging inhoudende het zakelijk weergegeven relaas van verbalisant voorkomende in het als bewijsmiddel gebezigde proces-verbaal nr. 4734/73 in de zinsnede aanvangende met de woorden „Mij werd in het kort medegedeeld” tussen de woorden „Mij werd” en „in het kort medegedeeld” invoegt de woorden luidende „door de wacht-,meester van Steijn van de groep rijkspolitie Vianen”;

b. ten aanzien van de aan beklagde opgelegde straf en de daarop betrekking hebbende overweging, welke het Hof onjuist zijn voorgelopen;

Overwegende, dat het Hof na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende daarbij, dat het Hof van oordeel is, dat uit de verklaringen van de als getuigen-deskundige ter terechtzitting gehoorde Pieter Stoppelenburg, wachtmeester der 1e klasse van de Verkeersgroep van de Rijkspolitie te Dordrecht, en Geerling Jan Klaassen, waterstaatkundig ambtenaar bij Rijkswaterstaat onder wiens beheersgebied de Rijksweg Vianen-Gorinchem ressorteert, is komen vast te staan dat de in de lastelegging aangeduide hoofdrijbaan van de Rijksweg Vianen-Gorinchem en de zuidelijke en noordelijke parallelwegen van deze Rijksweg drie afzonderlijke in beide richtingen voor het openbaar verkeer openstaande wegen in de zin van de Wegenverkeerswet vormen en zich mitsdien in casu niet een situatie voordoet als waarop artikel 26, tweede lid van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens het oog heeft, zodat beklagde die met de situatie ter plaatse bekend was bij het oprijden van

de noordelijke parallelweg uit beide richtingen op deze weg verkeer kon en moest verwachten, mitsdien gezien het voor hem gebrekkige uitzicht bijzondere voorzichtigheid had moeten betrachten;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen, alsmede van artikel 77 van 's Hofs Provisionele Instructie.

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan is geappelleerd, doch alleen voor zover de aan beklagde opgelegde straf en de daarop betrekking hebbende overweging betreft;

En te dien aanzien opnieuw rechtdoende:

Veroordeelt beklagde tot betaling van een geldboete van *eenhonderdvijftig gulden*, welke geldboete bij gebreke van betaling en verhaal zal worden vervangen door een hechtenis voor de tijd van *tien dagen*;

Bevestigt het vonnis voor het overige met overneming der gronden en verbetering als hoger aangegeven.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Tweede kamer te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 12 december 1973

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Luitenant-kolonel E. T. E. de Nijs Bik en majoor G. K. H. Hes.

Tenlastegelegd: opzettelijk althans hoogst nalatig afwezig gebleven gedurende 3 dagen, terwijl hij de straf van licht arrest en strafdienst onderging; het primaire bewezen verklaard.

Drie weken militaire detentie waarvan 1 week voorwaardelijk

De krijgsraad heeft, het primair ten laste gelegde (opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid) bewezen verklarende, daarvan uitgezonderd de woorden: „althans hoogst nalatig” en vervolgens het subsidiair ten laste gelegde uitdrukkelijk buiten onderzoek gelaten.

Het Hoog Militair Gerechtshof (zie sententie achter het vonnis) herstelt deze pleonastische overwegingen door in de bewezen verklaring „althans „hoogst nalatig” te schrappen.

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM

TWEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen J.L.B., geboren 20 april 1953, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij te Oirschot, in ieder geval in Nederland, terwijl hij als dienst-
„plichtig soldaat in werkelijke militaire dienst verbleef en was ingedeeld
„bij de C. Compagnie van het 16e Pantserinfanteriebataljon, op of om-
„streeks 19 oktober 1973 zijn genoemd onderdeel heeft verlaten en sedert-
„dien daarvan opzettelijk, althans hoogst nalatig, ongeoorloofd afwezig
„is geweest en gebleven, totdat hij op 21 oktober 1973 zich aldaar weder
„heeft teruggemeld, zijnde hij op 18 oktober 1973 gestraft met 4 dagen
„licht arrest en strafdienst gedurende 4 dagen, 2 uren per dag, en derhalve
„terwijl hij was dienstdoende”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ter terechtzitting onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 18 oktober 1973 terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst verbleef ben ik door mijn Compagniescommandant krijgstu-
tuchtelijk gestraft met de straf van vier dagen licht arrest en strafdienst
gedurende vier dagen, twee uur per dag; deze straf is mij eveneens op die
dag aangezegd. Ik heb op 19 oktober 1973, omstreekt 17.00 uur mijn
onderdeel, de C. Compagnie van het 16e Pantserinfanteriebataljon te
Oirschot, verlaten en ik ben sedertdien daarvan met opzet, ongeoorloofd,
afwezig geweest en gebleven, totdat ik mij op 21 oktober 1972, omstreekt
23.00 uur, op mijn onderdeel heb teruggemeld;

Overwegende, dat voornoemde justitiële verklaring onder meer zake-
lijk inhoudt:

De dienstplichtig soldaat J.L.B., is van 19 oktober 1973 tot 21 oktober
1973 ongeoorloofd en onafgebroken afwezig geweest van zijn onderdeel
de C. Compagnie van het 16e Pantserinfanteriebataljon te Oirschot;

Overwegende, dat uit een ten processe aanwezig, aan beklaagde ver-
toond en voorgehouden, afschrift van de straflijst, voor eensluidend af-
schrift getekend te Oirschot op 23 oktober 1973 door de Commandant van
de C. Compagnie van het 16e Pantserinfanteriebataljon, de kapitein H. J.
Bonsel, blijkt dat de dienstplichtig soldaat J.L.B. op 18 oktober 1973
werd gestraft met vier dagen licht arrest en strafdienst gedurende vier
dagen, twee uur per dag;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van boven-
staande bewijsmiddelen — wordende genoemde justitiële verklaring en
afschrift van de straflijst slechts gebezigd in verband met de inhoud van
de overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, het-
geen aan beklaagde primair is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan

met uitzondering van de woorden: „in ieder geval in Nederland,” „of „omstreeks” en „althans hoogst nalatig,”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:
„opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede, tenminste één dag en niet langer dan dertig dagen durende, terwijl de schuldige het misdrijf pleegt, terwijl hij is dienstdoende”,
 voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 97, aanhef en sub 1, jo. artikel 99, aanhef en sub 4e van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit, en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende dat, nu het aan beklagde primair ten laste gelegde is bewezen verklaard, een onderzoek naar het hem subsidiair ten laste gelegde achterwege kan blijven.

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de duur van 3 weken, waarvan 1 week voorwaardelijk, proeftijd 6 maanden — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 20 maart 1974

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, luitenant-generaal b.d. Van der Veen (plv.) en generaal-majoor Kuipers (plv.);

Raadsman: Mr. H. J. Brandsma.

(zie het vonnis hiervóór)

Gezien het vonnis in eerste aanleg gewezen;

Gehoord de beklagde, zo in zijn antwoorden als in de middelen van verdediging, door hem aangevoerd;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid,

behoudens dat het Hof – nu de krijgsraad het primair ten laste gelegde bewezenverklarende, kennelijk tengevolge van een schrijffout bij de bewezenverklaring tevens uitzondert de subsidiair ten laste gelegde woorden „althans hoogst nalatig” – deze omissie verbeterende, in de overweging inhoudende de bewezenverklaring doet vervallen de woorden „en „al- „thans hoogst nalatig” en in verband hiermede zowel in de overweging met betrekking tot de vrijspraak van hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd, als in het dictum ten aanzien van het niet bewezen verklaren van hetgeen aan beklaagde meer of anders is ten laste gelegd, telkens deze omissie verbeterende tussen de woorden „beklaagde” en „meer of anders” invoegt het woord „primair”;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen, alsmede van artikel 77 van 's Hof's Provisionele Instructie.

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt het vonnis waarvan is geappelleerd met overneming der gronden en verbetering als hoger aangegeven.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 31 januari 1974

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Luitenant-kolonel N. J. de Ruiter en luitenant-kolonel L. P. J. M. van Maasakker.

Als dpl. fuselier, met een andere fuselier aangewezen voor het lopen van een patrouille, samen met die ander gaan zitten en in slaap gevallen.

De telastelegging vermeldt, als tijdstip van het feit „op of omstreeks 12 „oktober 1973”. Het feit vond plaats op 29 september 1973.

De krijgsraad achtte bewezen „omstreeks 12 oktober 1973”.

Het Hoog Militair Gerechtshof (zie sententie achter het vonnis) overwoog dat kennelijk ten gevolge van een schrijffout in de telastelegging de datum waarop het proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek werd opge- maakt en afgesloten, t.w. 12 oktober 1973, is vermeld als tijdstip waarop het feit zou zijn gepleegd. Het Hof verbetert deze kennelijke misstelling waardoor beklaagde, bij wie generlei misverstand heeft bestaan ten opzichte van de hem verweten gedraging, niet in zijn verdediging wordt geschaad.

Opgelegde straf: krijgsraad: 2 weken militaire detentie; Hoog Militair Gerechtshof: 2 weken militaire detentie voorwaardelijk en f 100 geldboete.

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE ARNHEM

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen H.P.M., geboren 5 januari 1953, dpl. fuselier, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als dienstplichtig fuselier in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 12 oktober 1973, behorende tot de wacht van de Westenbergkazerne te Schalkhaar en als wachthebbende samen met de fuselier W.J. belast met patrouilledienst, tijdens het uitoefenen van die dienst niet de op hem als zodanig rustende verplichting om voortdurend waakzaam te zijn is nagekomen, althans zich in een toestand heeft gebracht, waarin hij zijn dienst als zodanig niet naar behoren kon verrichten, immers is beklaagde tijdens het patrouillelopen op het terrein van voormelde kazerne bij of achter een daar aanwezige barak gaan zitten en in slaap gevallen”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ter terechtzitting zakelijk heeft verklaard:

Op 29 september 1973 moest ik, als dienstplichtig fuselier bij de Koninklijke Landmacht in werkelijke dienst, behorende tot de wacht van de Westenbergkazerne te Schalkhaar, als wachthebbende samen met de fuselier W.J. een patrouille lopen.

Natuurlijk moet je op zo'n patrouille voortdurend waakzaam zijn, maar ik was zo moe, dat ik tijdens die patrouille achter een barak ben gaan zitten en daar in slaap gevallen;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal van huiselijk onderzoek, opgemaakt te Schalkhaar, gedagtekend op 12 oktober 1973 en ondertekend door A. L. Speyers, eerste luitenant der Fuseliers en J. F. A. Damhof, dienstplichtig vaandrig der Infanterie, beiden ingedeeld bij het 13 Pantserinfanteriebataljon Garde Fuseliers Prinses Irene, zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van: W.J.:

Op 29 september 1973 werd ik als lid van de kazernewacht door mijn wachtcommandant, de sergeant van Asten, op patrouille gestuurd om 02.00 uur, samen met de fuselier H.P.M. We zijn langs de afrastering van het kazerne complex naar achteren gelopen tussen de gebouwen door. Aangekomen bij de groene barak waren we zo moe dat we even wilden uitrusten. We zijn toen samen gaan zitten en werden om 03.45 uur wakker, we zijn toen direct teruggegaan naar het wachtlokaal;

Jan van Asten:

Op 29 september 1973 was ik wachtcommandant van de Westenbergkazerne te Schalkhaar. Om circa 02.00 uur stuurde ik een patrouille uit bestaande uit de fuseliers M. en J. Daar zij om 02.50 uur nog niet van patrouille teruggekeerd waren ben ik samen met de fuselier Goedhart een ronde rond het kazerneterrein gaan lopen. Tevergeefs, ik kon beide fuseliers niet ontdekken;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen – genoemd proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek slechts gebezigd in verband met de verklaring van de beklaagde – wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij als dienstplichtig fuselier in werkelijke dienst bij de Koninklijke landmacht omstreeks 12 oktober 1973, behorende tot de wacht van de Westenbergekazerne te Schalkhaar en als wachthebbende samen met de fuselier W.J. belast met patrouilledienst, tijdens het uitoefenen van die dienst niet de op hem als zodanig rustende verplichting om voortdurend waakzaam te zijn is nagekomen, immers is beklaagde tijdens het patrouillelopen op het terrein van voormelde kazerne bij of achter een daar aanwezige barak gaan zitten en in slaap gevallen”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als: „als ander militair, zoals bedoeld in het vijfde lid van artikel 129 van het Wetboek van Militair Strafrecht, behorende tot enige wacht een als zodanig op hem rustende verplichting niet nakomen”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 129, eerste en vijfde lid van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 2 weken – *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 20 maart 1974

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, luitenant-generaal b.d. Van der Veen (plv.) en generaal-majoor Kuipers (plv.).

(zie het vonnis hiervóór)

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis waarvan hoger beroep niet kan verenigen, zodat dit moet worden vernietigd;

Overwegende, dat aan beklagde is ten laste gelegd: . . . (enz. — zie vonnis — *Red.*);

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat kennelijk tengevolge van een schrijffout in de tenlastelegging — evenals in de daaraan ten grondslag liggende beschikking tot verwijzing naar de militaire rechter — de datum waarop het proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek werd opgemaakt en afgesloten, 12 oktober 1973, is vermeld als tijdstip waarop het tenlastegelegde feit zou zijn gepleegd, in stede van 29 september 1973, zodat het Hof, deze kennelijke misstelling verbeterende, daarvoor in de plaats leest „29 september 1973” wordende beklagde, bij wien generlei misverstand heeft bestaan ten opzichte van de hem bij de tenlastelegging verweten gedraging, hierdoor niet in zijn verdediging geschaad;

Overwegende, dat beklagde ten processe zakelijk heeft verklaard: . . . (enz. — zie vonnis — *Red.*);

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek, . . . (enz. — zie vonnis — *Red.*);

Overwegende, dat het Hof op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — genoemd proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek slechts gebezigd in verband met de verklaring van de beklagde — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij als dienstplichtig fuselier in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht op 29 september 1972, behorende tot de wacht van de „Westenbergkazerne te Schalkhaar en als wachthebbende samen met de „fuselier W.J. belast met patrouilledienst, tijdens het uitoefenen van die „dienst niet de op hem als zodanig rustende verplichting om voortdurend „waakzaam te zijn is nagekomen, immers is beklagde tijdens het patrouillelopen op het terrein van voormelde kazerne bij of achter een daar „aanwezige barak gaan zitten en in slaap gevallen”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als: „*als ander militair, zoals bedoeld in het vijfde lid van artikel 129 van het „Wetboek van Militair Strafrecht, behorende tot enige wacht een als zodanig op hem rustende verplichting niet nakomen*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 129, eerste en vijfde lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of om-

standigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat het Hof na te melden straffen in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders, achtende het Hof in het feit dat beklaagde inmiddels in verband met afkeuring de militaire dienst heeft verlaten termen aanwezig na te melden militaire detentie voorwaardelijk op te leggen, waartegen het militair belang zich niet verzet;

[Volgt: veroordeling tot:

1. een militaire detentie voor de tijd van 2 weken, voorwaardelijk, proeftijd 1 jaar;

2. betaling van een geldboete ten bedrage van f 100,—, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door een hechtenis voor de tijd van vijf dagen — Red.].

NASCHRIFT

Krijgsraad en Hof vonden verschillende oplossingen om een tenlastelegging, waarin een verkeerde tijdsaanduiding was vermeld, te redden.

De Krijgsraad meende dat 29 september nog wel kon vallen onder het begrip „omstreeks 12 oktober”. Hij zou daarbij echter de Hoge Raad niet aan zijn zijde hebben gevonden. In zijn arrest van 13 januari 1970 (N.J. 1970, 143) bevestigde namelijk de Hoge Raad de beslissing van het Gerechtshof te 's-Gravenhage van 26 september 1969, dat „op of omstreeks „11 maart” niet tevens „11 april” omvat. De Hoge Raad motiveert zijn beslissing door te overwegen dat, juist omdat de tijd in de tenlastelegging niet is aangeduid als „omstreeks maart”, maar nader is beperkt met de woorden „op of omstreeks 11 maart”, de tenlastelegging geen grondslag biedt om bewezen te kunnen verklaren dat het feit „omstreeks maart” is begaan¹).

Zeer recent heeft de Hoge Raad dit standpunt bevestigd. Tenlastegelegd was dat het feit was begaan „op of omstreeks 11 januari 1972 te omstreeks 9 uur”²). De Arrondissementsrechtbank te Utrecht sprak vrij toen bewezen was verklaard dat het feit begaan was „op 11 januari 1972 te omstreeks „2 uur”. De Hoge Raad bevestigde dit vonnis bij zijn arrest van 29 januari 1974 (N.J. 1974, 113).

Het Hoog Militair Gerechtshof volgde niet de methode van het „oprek-

¹) Men zie ook de conclusie van de Advocaat-Generaal REMMELINK.

²) Het uur van de dag was voor het gepleegde feit volkomen irrelevant (anders dan bijvoorbeeld als het het rijden zonder licht of het misdrijf van artikel 311 (3) W.S.r betroffen zou hebben). De gedachtingang van de steller der dagvaarding, die na een ruime tijdsaanduiding wat de datum betreft die ruimte tenietdoet door haar binnen enige uren te beperken is onduidelijk.

„ken” van de woorden van de tenlastelegging; het overwoog dat hier een kennelijke schrijffout (misstelling) had plaats gehad³⁾; deze schrijffout werd door het Hof in de tenlastelegging verbeterd, waarna bewezenverklaring van het verbeterd tenlastegelegde kon volgen.

Het is echter de vraag of deze methode wèl genade zou hebben kunnen vinden in de ogen van de Hoge Raad. Nog recenter is immers het arrest van 12 februari 1974 (N.J. 1974, 134). Daar was aan de orde de tijdsaanduiding in de tenlastelegging „in het tijdvak van eind april tot 17 juli 1973”, terwijl uit de bewijsmiddelen bleek dat het feit had plaatsgevonden in het tijdvak van eind april tot 17 juli 1972. Ook hier een duidelijke schrijffout. Het merkwaardige was echter dat de Politierechter, gebruikmakende van de bewijsmiddelen waarin het jaar 1972 vermeld was, niettemin 1973 in zijn bewezenverklaring opnam. Klaarblijkelijk heeft de Politierechter deze schrijffout niet eens opgemerkt. De Advocaat-Generaal KIST draagt in zijn conclusie voor dat het middel niet tot cassatie behoeft te leiden, omdat de door de rechter gemaakte fout aan een vergissing is toe te schrijven. De Hoge Raad heeft echter zijn A.G. niet gevolgd en vernietigde het vonnis onder overweging „dat uit de inhoud van de bewijsmiddelen niet kan worden afgeleid dat requirant het te zijnen laste bewezen verklaarde heeft begaan in „het tijdvak van eind april tot 17 juli 1973”.

Men kan echter de vraag stellen of de Hoge Raad wel zou hebben getolereerd, indien de feitelijke rechter de kennelijke schrijffout zou hebben verbeterd en zou hebben veroordeeld op de aldus verbeterde dagvaarding.

W.H.V.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Tweede kamer te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 6 februari 1974

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Luitenant-kolonels W. Sundermeijer en J. A. M. Limonard;

Raadsman: Mr. H. E. G. van der Flier.

Ten laste gelegd het als bestuurder van een particulier voertuig niet in acht nemen van de door of namens het bevoegde gezag met betrekking tot het verkeer in de legerplaats Harskamp gegeven regels, inhoudende een verbod om te parkeren, kenbaar gemaakt door een bij de ingang van de legerplaats geplaatst verkeersbord.

³⁾ Ook in het geval van beide eerdergenoemde arresten betrof het kennelijke schrijffouten in de dagvaarding.

KRIJGSRAAD: *het ten laste gelegde niet bewezen verklaard: vrijspraak;*
 HOOG MILITAIR GERECHTSHOF: *(zie sententie achter het vonnis)*
het ten laste gelegde bewezen verklaard doch het feit niet strafbaar:
vrijspraak.

(W.M.Sr. art. 167; W.K. art. 58)

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM

TWEDE KAMER TE 'S-HERTOGENBOSCH

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen R.F.M.,
 geboren 22 januari 1945, korporaal, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 6 juni 1973 te Harskamp, gemeente Ede, ter-
 „wyl hij als korporaal 1e klasse in werkelijke militaire dienst was bij de
 „Koninklijke Landmacht, als gebruiker van een voor het militair verkeer
 „openstaande weg, te weten als bestuurder van een vierwielig motorrij-
 „tuig, dit motorrijtuig heeft geparkeerd op de voor het militair verkeer
 „openstaande weg, Kazernestraat-West, gelegen binnen de Legerplaats
 „Harskamp, in strijd met een door of namens het bevoegd gezag met
 „betrekking tot het verkeer in genoemde Legerplaats gegeven regel
 „en/of aanwijzing, welke regel en/of aanwijzing, inhoudende een ver-
 „bod om te parkeren, was kenbaar gemaakt door een op last van de
 „Commandant Legerplaats Harskamp — zijnde het bevoegde gezag —
 „bij de ingang van deze legerplaats geplaatst verkeersbord”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de krijgsraad niet uit wettige bewijsmiddelen de
 overtuiging heeft geput, dat beklaagde het hem ten laste gelegde heeft
 begaan, daarbij overwegende:

dat door de betrokken wegbeheerder bij vaste order ten tijde van het
 tenlastegelegde feit de Wegenverkeerswetgeving van toepassing was
 verklaard op het gehele terrein van de Legerplaats Harskamp;

dat door op een dergelijke, algemene wijze de Wegenverkeerswetge-
 ving van toepassing te verklaren, zonder dat enige bevoegdheid van de
 wegbeheerder wordt voorbehouden tot het stellen van daarvan afwijkende
 regelen, deze wegbeheerder zichzelf de vrijheid ontnemt om op een an-
 dere wijze dan in de Wegenverkeerswetgeving wordt voorgeschreven,
 regels en aanwijzingen met betrekking tot het verkeer te stellen;

dat derhalve een regel of aanwijzing ten aanzien van het verkeer die,
 in een situatie als voorsz. geschreven, een toetsing aan de Wegenverkeers-
 wetgeving niet kan doorstaan, als onverbindend behoort te worden
 aangemerkt;

dat, in casu, de betrokken wegbeheerder het verbod tot terplaatse
 parkeren niet heeft aangeduid op de wijze als voorgeschreven in de We-
 genverkeerswetgeving, met name niet als vermeld in de beschikking van

de Minister van Verkeer en Waterstaat, Directie van Waterstaat, Afdeling Waterstaatsrecht, nr. 76727 d.d. 29 december 1966 (Nederlandse Staatscourant 1967 nr. 3), onder meer inhoudende in hoofdstuk II, paragraaf 2 onder j een regel met betrekking tot de herhaling van verkeersborden welke een verbod dat betrekking heeft op een weg, weggedeelte of wegvak inhouden;

dat namelijk aan de ingang van de betrokken legerplaats een bord, overeenkomstig bord model 49 van Bijlage II van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens was geplaatst, voorzien van een onderbord met het opschrift: „Geldt voor het gehele kamp”.

dat het onderhavige bord model 49 van de bijlage II van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens als betekenis heeft „Parkeerverbod, „geldend voor de zijde van de weg waar het bord is geplaatst”, derhalve is een verbod als bedoeld in genoemd punt van voormelde beschikking;

dat in genoemd punt van voormelde beschikking geen bepaling is opgenomen dat van het bepaalde kan worden afgeweken indien bijzondere omstandigheden daartoe aanleiding geven, c.q. indien er bijzondere redenen zijn, zoals elders wel in genoemde beschikking is aangegeven;

dat weliswaar in paragraaf 2 onder g van voormelde beschikking, waarin nadere regels worden gesteld ten aanzien van de plaatsing van verkeersborden voor zover de wijze van plaatsing niet wordt bepaald door de in paragraaf 2 gegeven voorschriften danwel voortvloeit uit de betekenis der verkeersborden, een mogelijkheid wordt gegeven tot afwijking doch slechts voor wat betreft de afstanden van borden ten opzichte van het actiepunt;

dat krachtens artikel 121, tweede lid van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens zogenaamde onderborden slechts mogen inhouden een *nadere* uitleg van de aanduiding van het verkeersbord of een *bepaling* van de werkingssfeer daarvan, terwijl in casu het onderbord in strijd daarmee een geheel andere uitleg en een uitbreiding van de werkingssfeer geeft.

[Volgt: vrijspraak – *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 1 mei 1974

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, luitenant-generaal b.d. Van der Veen (plv.), luitenant-generaal b.d. Cox;

Raadman: Mr. M. Wladimiroff.

(zie het vonnis hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSOF,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis waarvan hoger beroep niet kan verenigen, zodat dit moet worden vernietigd;

Overwegende, dat aan beklaagde is ten laste gelegd: . . . enz., zie *vonnis* — *Red.*;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard:

Terwijl ik in werkelijke militaire dienst was als korporaal der eerste klasse van de Koninklijke Landmacht, heb ik op 6 juni 1973 te Harskamp in de gemeente Ede, mijn auto, merk Renault, type 16 TS, gekentekend 13-49-FU, als bestuurder daarvan, geparkeerd op de Kazernestraat-West op het terrein van de Legerplaats Harskamp;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal nr. P. 114/'73, dd. 13 juni 1973 opgemaakt en ondertekend door Tienko Fokke Doorn, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, behorende tot de Brigade Harskamp, zakelijk inhoudt als verklaring van verbalisant:

Op 6 juni 1973 omstreeks 09.55 uur zag ik op de Kazernestraat-West, gelegen binnen de Legerplaats te Harskamp, gemeente Ede, dat een vierwielig motorvoertuig, merk, Renault, type 16 TS, gekentekend 13-49-FU, op de voor het militair verkeer openstaande weg de Kazernestraat-West, ter hoogte van gebouw 126, geparkeerd stond. Op last van de commandant Legerplaats Harskamp is bij de ingang van de Legerplaats een bord volgens model 49 van de bijlage II van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens geplaatst, terwijl onder dat bord was geplaatst een bord met opschrift „Geldt voor het gehele kamp”. Door de commandant Legerplaats Harskamp is in de vaste orders van de Legerplaats Harskamp hoofdstuk 6, punt 6/10-1 onder D bepaald: „De Wegenverkeerswetgeving „is van toepassing op het gehele kazerneterrein”. De bestuurder van die auto gaf desgevraagd op te zijn genaamd R.F.M., geboren op 22 januari 1945 te Melick en Herkenbosch;

Overwegende, dat het Hof op grond van bovengenoemde bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezen verklaarde niet oplevert een strafbaar feit;

Overwegende immers:

dat door de commandant Legerplaats Harskamp bij vaste order ten tijde van het tenlastegelegde feit de wegenverkeerswetgeving van toepassing was verklaard op het gehele terrein van de Legerplaats Harskamp;

dat door op een dergelijke, algemene wijze de wetgenverkeerswetgeving van toepassing te verklaren, zonder enig voorbehoud van bevoegdheid

tot het stellen van afwijkende regelen, genoemde commandant zichzelf de vrijheid heeft ontnomen op een andere wijze dan in de wegenverkeerswetgeving wordt voorgeschreven, regels en aanwijzingen met betrekking tot het verkeer te stellen;

dat derhalve een regel of aanwijzing ten aanzien van het verkeer die, in een situatie als voormelde, een toetsing aan de wegenverkeerswetgeving niet kan doorstaan, als onverbindend behoort te worden aangemerkt;

dat, in casu, het verbod tot terplaatse parkeren niet is aangeduid op de wijze als voorgeschreven in de wegenverkeerswetgeving, met name niet als vermeld in de beschikking van de Minister van Verkeer en Waterstaat, Directie van de Waterstaat, Afdeling Waterstaatsrecht, nr. 76727 dd. 29 december 1966 (Nederlandse Staatscourant 1967 nr. 3), onder meer inhoudende in hoofdstuk II, paragraaf 2 onder j een regel met betrekking tot de herhaling van verkeersborden welke een verbod dat betrekking heeft op een weg, weggedeelte of wegvak inhouden;

dat namelijk aan de ingang van de betrokken legerplaats een bord, overeenkomstig bord model 49 van Bijlage II van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens was geplaatst voorzien van een onderbord met het opschrift: „Geldt voor het gehele kamp”;

dat het onderhavige bord model 49 van de bijlage II van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens als betekenis heeft „Parkeerverbod, „geldend voor de zijde van de weg waar het bord is geplaatst”, derhalve is een verbod als bedoeld in genoemd punt van voormelde beschikking;

dat in genoemd punt van voormelde beschikking geen bepaling is opgenomen dat van het bepaalde kan worden afgeweken indien bijzondere omstandigheden daartoe aanleiding geven, c.q. indien er bijzondere redenen zijn, zoals elders wel in genoemde beschikking is aangegeven;

dat weliswaar in paragraaf 2 onder g van voormelde beschikking, waarin nadere regels worden gesteld ten aanzien van de plaatsing van verkeersborden voor zover de wijze van plaatsing niet wordt bepaald door de in paragraaf 2 gegeven voorschriften dan wel voortvloeit uit de betekenis der verkeersborden, een mogelijkheid wordt gegeven tot afwijking doch slechts voor wat betreft de afstanden van borden ten opzichte van het actiepunt;

dat krachtens artikel 121, tweede lid van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens zogenaamde onderborden slechts mogen inhouden een *nadere* uitleg van de aanduiding van het verkeersbord of een *bepalking* van de werkingssfeer daarvan, terwijl in casu het onderbord in strijd daarmee een geheel andere uitleg en een uitbreiding van de werkingssfeer geeft;

Gezien: . . . enz.;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan is geappelleerd en opnieuw rechtdoende:

Verklaart beklaagde schuldig aan het hierboven als bewezen aangenomen feit doch dit niet te zijn een strafbaar feit;
Spreekt beklaagde mitsdien vrij.

Mobiele krijgsraad buitenland Landmacht

Zitting houdende te Seedorf

Vonnis van 21 februari 1974

President: Mr. J. A. L. Brada; *Leden:* Majoor E. Scheffrahn en kapitein J. A. van Oostenbrugge.

Ten laste gelegd het als bestuurder van een particulier motorvoertuig niet in acht nemen van de door of vanwege het bevoegd gezag met betrekking tot het verkeer in de legerplaats Harskamp gegeven regels door zijn auto buiten een aangewezen parkeerplaats te parkeren, terwijl bij de ingang van de Harskamp een bord was geplaatst volgens artikel 86 R.V.V. met onderbord „Geldt voor de gehele legerplaats behalve op de aangegeven parkeerplaatsen”.

KRIJGSRAAD: het ten laste gelegde niet bewezen verklaard: vrijspraak;
HOOG MILITAIR GERECHTSHOF (zie sententie achter het vonnis): vonnis bevestigd met aanvullende overwegingen.

(W.M.Sr. art. 167; W.K. art. 58)

DE MOBIELE KRIJGSRAAD BUITENLAND LANDMACHT

ZITTING HOUDENDE TE SEEDORF

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen M.C.V., geboren 1 augustus 1945, sergeant, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als beroepssergeant eerste klasse in werkelijke dienst bij de „Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of „omstreeks 14 augustus 1973, gebruik makende van de voor het openbaar „en/of militair verkeer openstaande weg, de verbindingsweg, gelegen ten „noorden van gebouw 110 tussen de Kazernestraat-Oost en de Kazerne- „straat-West van de legerplaats Harskamp, in de gemeente Ede niet in „acht heeft genomen de door of vanwege het bevoegd gezag met betrek- „king tot het verkeer gegeven regels en aanwijzingen immers heeft „beklaagde toen, als bestuurder van een motorvoertuig, personenauto, „dit voertuig op voormeld weggedeelte geparkeerd, als bedoeld in artikel „86 van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens terwijl door of

„vanwege de commandat van de legerplaats Harskamp was bepaald, dat „ter plaatse een parkeerverbod gold, hetgeen op duidelijke zichtbare „wijze aan het begin van de legerplaats was aangegeven door een voor „hem, beklaagde, geldend bord overeenkomstig model 49 van bijlage II „van voornoemd Reglement, waaronder een onderbord was aangebracht „met als opschrift: „Geldt voor de gehele legerplaats behalve op de „„aangegeven parkeerplaatsen”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de krijgsraad niet uit wettige bewijsmiddelen de overtuiging heeft geput, dat beklaagde het hem telastegelegde feit heeft gepleegd, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat de krijgsraad met name niet bewezen acht dat de beklaagde heeft geparkeerd als bedoeld in artikel 86 van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens in strijd met het verbod van bord model 49 van bijlage II van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens, aangezien de krijgsraad van oordeel is dat het bevoegd gezag, zoals bedoeld in artikel 167 van het Wetboek van Militair Strafrecht, de Wegenverkeerswetgeving op de kazerne van overeenkomstige toepassing verklarende en voor het aanduiden van een parkeerverbod gebruikmakende van bord model 49 van bijlage II van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens, niet kan voorbijzien aan de regels die diezelfde wetgeving stelt met betrekking tot de plaatsing van dat bord en het gebruik van onderborden. Nu het bevoegd gezag in de legerplaats Harskamp het in de legerplaats geldende parkeerverbod had aangeduid door middel van een bord, model 49 van bijlage II van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens, geplaatst bij de ingang, kon het bevoegd gezag naar het oordeel van de krijgsraad niet volstaan met dit bord te voorzien van een onderbord met daarop de mededeling dat het door het bord aangegeven verbod geldt voor de gehele legerplaats, doch had het bevoegd gezag ook moeten voldoen aan de eis van herhaling van dit bord na iedere zijweg, zoals bedoeld in de Ministeriële beschikking van 29 december 1966, nr. 76727;

[Volgt: vrijspraak — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 1 mei 1974

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, luitenant-generaal b.d. Van der Veen (plv.), luitenant-generaal b.d. Cox (plv.).

(zie het vonnis hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens dat het Hof in de overweging inhoudende de motivering van de niet-bewezen verklaring de woorden „de Ministeriële beschikking van „29 december 1966, nr. 76727” vervangt door de woorden „de beschikking van de Minister van Verkeer en Waterstaat, Directie van de Waterstaat, Afdeling Waterstaatsrecht, nr. 76727 dd. 29 december 1966 (Ned. „Stcrt. 1967, nr. 3)”;

Overwegende daarbij:

dat de commandant Legerplaats Harskamp, door op een algemene wijze bij vaste order de wegenverkeerswetgeving van toepassing te verklaren, zonder enig voorbehoud van bevoegdheid tot het stellen van afwijkende regelen, zichzelf de vrijheid heeft ontnomen om op een andere wijze dan in de wegenverkeerswetgeving wordt voorgeschreven, regels en aanwijzingen met betrekking tot het verkeer te stellen;

dat derhalve een regel of aanwijzing ten aanzien van het verkeer, die in een situatie als de onderhavige, een toetsing aan de wegenverkeerswetgeving niet kan doorstaan, als onverbindend behoort te worden aangemerkt;

dat het Hof mitsdien met name niet bewezen acht dat ter plaatse waar beklagde het motorvoertuig heeft geparkeerd als in de tenlastelegging omschreven een parkeerverbod gold, dat was aangegeven door een voor beklagde geldend bord;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen, alsmede de artikelen 1 van het Wetboek van Militair Strafrecht, 193 van de Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht, en 77 van 's-Hofs Provisionele Instructie.

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt het vonnis waarvan is geappelleerd, met overneming der gronden en aanvulling als hoger aangegeven.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 7 maart 1974

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Luitenant-kolonel M. F. E. Heemstermans en majoor mr. D. J. Vleming;
Raadsman: Mr. M. P. H. Winters.

Ten laste gelegd het met een particuliere auto rijden met een snelheid van ongeveer 32 km per uur op een weg in de legerplaats Nunspeet, zulks terwijl voor die legerplaats een maximum snelheid van 20 km per uur was voorgeschreven.

KRIJGSRAAD: *het ten laste gelegde niet bewezen verklaard: vrijspraak.*

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF (zie *sententie achter het vonnis*): *het ten laste gelegde bewezen verklaard doch het feit niet strafbaar; vrijspraak; echter met overweging dat beklagde zich aan een krijgstuuchtelijk vergrijp heeft schuldig gemaakt hetwelk het Hof, als ware het de commanderende officier, straft met de straf van berisping.*

(W.M.Sr. art. 167; W.K. art. 58)

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE ARNHEM

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen R.H.A., sergeant, geboren 13 juni 1948, beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij als beroepssergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke „Landmacht, althans als militair in de zin der wet op of omstreeks 1 „augustus 1973 te Nunspeet gebruik makende van de voor het openbaar „en/of militair verkeer openstaande niet met name genoemde weg ter „hoogte van de manschappenkeuken op het terrein van de legerplaats „Nunspeet, niet in acht heeft genomen een of meerdere door of vanwege „het bevoegd gezag met betrekking tot het verkeer gegeven regels en „aanwijzingen, immers heeft beklagde als bestuurder van een motor- „voertuig daarmede over voormeld weggedeelte gereden met een snelheid „van ongeveer 32 km per uur, in elk geval met een grotere snelheid dan „20 km per uur, terwijl bij Ministeriële Beschikking van 28 januari 1966, „Generale Staf nr. 65.3793/27 voor motorrijtuigen binnen legerplaatsen, „kazernes en dergelijke een maximum snelheid is vastgesteld van 20 km „per uur, hetgeen voor de wegen, gelegen op het terrein van eerderge- „noemde legerplaats is aangeduid door een bord overeenkomstig model 1 „van bijlage II van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens, met „inschrift het getal 20, op last van de commandant legerplaats geplaatst „aan de rechterzijde van de weg op de toegangsweg tot en in de leger- „plaats Nunspeet”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de krijgsraad niet uit wettige bewijsmiddelen de overtuiging heeft geput, dat beklaagde het hem tenlastegelegde feit heeft gepleegd, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

[Volgt: vrijspraak — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 1 mei 1974

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, schout-bij-nacht Vakker, generaal-majoor Coopmans, luitenant-generaal b.e. Van der Veen (plv.), luitenant-generaal b.d. Cos (plv.);

Raadsman: Mr. M. P. H. Winters.

(zie het vonnis hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, doch daarbij zal bevinden dat beklaagde zich aan een met de zaak samenhangend krijgstuchtelijk vergrijp heeft schuldig gemaakt en deswege aan beklaagde zal opleggen de krijgstuchtelijke straf van „berisping”;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis waarvan hoger beroep niet kan verenigen, zodat dit moet worden vernietigd;

Overwegende, dat aan beklaagde is ten laste gelegd: . . . enz., zie vonnis — *Red.*;

Overwegende, dat het Hof voor de woorden „Ministeriële Beschikking” zoals voorkomende in de tenlastelegging ambtshalve leest „Beschikking „van de Minister van Defensie”, wordende beklaagde hierdoor in zijn verdediging niet geschaad;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard:

Terwijl ik in werkelijke dienst was als beroepssergeant bij de Koninklijke Landmacht, heb ik op 1 augustus 1973 omstreeks 08.00 uur als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, merk Datsun, gekentekend 79-35-UT, daarmede gereden over een niet met name genoemde voor het militair verkeer openstaande weg ter hoogte van de manschappenkeuken op het terrein van de Legerplaats Nunspeet te Nunspeet met een snelheid van omstreeks 30 km per uur;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal nr. P. 279/1973) dd. 10 augustus 1973 opgemaakt en ondertekend door Jan Wrister Toonstra,

wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, en Derk Laan, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de Brigade Nunspeet, zakelijk inhoudt als verklaring van verbalisanten:

Op 1 augustus 1973 omstreeks 08.00 uur zag ik tweede verbalisant dat een persoon gekleed in de uniform van de Koninklijke Landmacht als bestuurder van een burger motorvoertuig, merk Datsun, gekentekend 79-35-UT, daarmee reed over een niet met name genoemde weg, ter hoogte van de manschappenkeuken in de Legerplaats Nunspeet te Nunspeet met een snelheid van 32,7 km per uur. Deze snelheid heb ik vastgesteld door middel van een van Rijkswegen verstrekt, vooraf gecontroleerde en goedwerkende gatsometer. Hiertoe waren op genoemd weggedeelte, op een afstand van 10.20 meter, de beide bij de gatsometer behorende rubberslangen dwars over de rijbaan van genoemde weg gespannen. Nadat de bestuurder met zijn voertuig over beide rubberslangen was gereden, wees de meter aan dat de afstand van 10.20 meter was afgelegd in 110/100 km per uur. Op een door mij, eerste verbalisant, gegeven stopteken, bracht de bestuurder zijn voertuig tot stilstand. Desgevraagd gaf hij op te zijn genaamd: R.H.A. geboren te Ambon (Ind.) op 13 juni 1948. In de Vaste Orders van de Legerplaats Nunspeet, hoofdstuk V, onderwerp V-2, punt 1a, staat vermeld: „Het gestelde in de wegenverkeerswet, het Reglement verkeersregels en verkeerstekens en het Wegenverkeersreglement „is op de Legerplaats Nunspeet en de daarbij behorende complexen „onverminderd van toepassing”. Hiertoe zijn door de zorg van de commandant Legerplaats bij de ingang van de legerplaats enige waarschuwingsborden opgesteld, waarvan één met het opschrift: „De „verkeerswetgeving is van toepassing op het gehele complex Legerplaats „Nunspeet. De C-Legerplaats”. In de Vaste Orders van de Legerplaats Nunspeet, hoofdstuk V, onderwerp V-5, onder punt 1 staat vermeld: „Voor alle motor(wiel)voertuigen geldt een maximum toegestane snelheid van 20 km/uur hieronder mede te verstaan rijwielen met hulp- „motor”. Op de toegangsweg tot de Legerplaats Nunspeet en in de Legerplaats Nunspeet zelf, zijn aan de rechterzijde van de weg borden geplaatst, overeenkomstig model 1 van de bijlage II van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens met daarin het getal 20;

Overwegende, dat bij beschikking van de Minister van Defensie dd. 28 januari 1966, Generale Staf nr. 65.3793/27 Landmachtmededeling nr. 007-66, codenr. 81/27, onder meer is bepaald: „De maximum toegelaten snelheid van alle motorrijtuigen, in de zin van de Wegenverkeerswet, op de terreinen binnen legerplaatsen, kazernes en andere complexen „van gebouwen bij de Koninklijke Landmacht in beheer en in gebruik, „is vastgesteld op 20 kilometer per uur”;

Overwegende, dat het Hof op grond van bovengenoemde bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezen verklaarde niet oplevert een strafbaar feit;

Overwegende immers:

dat de commandant Legerplaats Nunspeet bij vaste order ten tijde van het tenlastegelegde feit het gestelde in de Wegenverkeerswet, het Reglement verkeersregels en verkeerstekens en het Wegenverkeersreglement onverminderd van toepassing heeft verklaard op de Legerplaats Nunspeet en de daargij behorende complexen, en daartoe bij de ingang van die legerplaats een bord met het opschrift „De wegenverkeerswet-„geving is van toepassing op het gehele complex Legerplaats Nunspeet” heeft doen opstellen;

dat een dergelijke algemene wijze van toepasselijkverklaring van de wegenverkeerswetgeving, zonder enig voorbehoud van bevoegdheid tot het stellen van afwijkende regelen, medebrengrt, dat de voorschriften van de wegenverkeerswetgeving in acht genomen dienen te worden ten aanzien van alle regels en aanwijzingen, welke met betrekking tot het verkeer in genoemde legerplaats en de daarbij behorende complexen zijn of worden gegeven, bij gebreke waarvan zodanige regels en aanwijzingen, die een toetsing aan de wegenverkeerswetgeving niet kunnen doorstaan, als onverbindend behoren te worden aangemerkt;

dat de bij voormelde beschikking van de Minister van Defensie van 28 januari 1966 vastgestelde maximumsnelheid van 20 kilometer per uur voor motorrijtuigen op terreinen binnen o.m. legerplaatsen, welke maximumsnelheid voor de Legerplaats Nunspeet ook — kennelijk in aansluiting op evengenoemde beschikking — in de vaste orders van die legerplaats is vastgesteld, niet is aangegeven op de wijze als voorgeschreven in de wegenverkeerswetgeving, met name niet als vermeld in de beschikking van de Minister van Verkeer en Waterstaat, Afdeling Waterstaatsrecht, nr. 76727 dd. 29 december 1966 (Nederlandse Staatscourant 1967 nr. 3), onder meer inhoudende in hoofdstuk II, paragraaf 2 onder j een regel met betrekking tot de herhaling van verkeersborden welke een verbod dat betrekking heeft op een weg, weggedeelte of wegvak inhouden en in paragraaf 3 onder c regels met betrekking tot de plaatsing en herhaling van verkeersborden model 1 van de bijlage II van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens;

dat namelijk wel op de toegangsweg tot de Legerplaats Nunspeet en in de Legerplaats Nunspeet zelf — blijkens een zich bij de processtukken bevindend ambtsedig procesverbaal nr. P. 7/1974 dd. 12 januari 1974 opgemaakt en ondertekend door J. W. Toonstra, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, Brigade Nunspeet, met name nabij het kantonnementsziekenverblijf — aan de rechterzijde van de weg waarop beklagde reed borden zijn geplaatst overeenkomstig model 1 van de bijlage II van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens met daarin het getal 20, doch dat is gebleken dat dit bord niet is herhaald na een zijweg

gelegen voor het weggedeelte ter hoogte van de manschappenkeuken waar beklaagde reed als omschreven in de tenlastelegging;

Overwegende echter, dat het Hof bevindt dat beklaagde zich aan een met de zaak samenhangend krijgstuchtelijk vergrijp heeft schuldig gemaakt en dat bijzondere aanleiding aanwezig is de zaak verder te behandelen als ware het de commanderende officier;

Overwegende immers, dat beklaagde ten processe te dien aanzien zake-lijk heeft verklaard, dat hij behoorde tot de Stafcompagnie Kazerne commando Legerplaats Nunspeet en dat het hem bekend was dat de commandant Legerplaats Nunspeet bij vaste order een maximum toegestane snelheid had vastgesteld voor de gehele legerplaats van 20 km per uur;

Overwegende, dat het Hof na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde krijgstuchtelijk vergrijp, de omstandigheden waaronder dit werd begaan en de persoon des daders, voor zover zulks uit de stukken blijkt;

Gezien: . . . enz.;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan is geappelleerd en opnieuw rechtdoende:

Verklaart beklaagde schuldig aan het hierboven als bewezen aangenomen feit, doch dit niet te zijn een strafbaar feit;

Spreekt beklaagde mitsdien vrij;

Bevindt dat beklaagde zich aan een met de zaak samenhangend krijgstuchtelijk vergrijp heeft schuldig gemaakt;

Legt, handelende als ware het Hof de commanderende officier, terzake van dit krijgstuchtelijk vergrijp aan beklaagde op de krijgstuchtelijke straf van berisping, met omschrijving van de strafreden:

„Als militair gelegerd in de Legerplaats Nunspeet, aldaar in strijd met de „bekende voor deze legerplaats geldende vaste orders als bestuurder van „een auto daarmee gereden met een hogere snelheid dan de aldaar maximum „toegestane snelheid van 20 km per uur”,

Bepaalt, dat deze straf zal worden geacht schriftelijk te zijn tenuitvoer-gelegd door toezending aan beklaagde van een afschrift van deze senten-tie;

NASCHRIFT

Hierboven 3 vonnissen en 3 sententies waaruit duidelijk de consequenties blijken wanneer een legerplaatscommandant enerzijds de Wegenverkeers-wetgeving van overeenkomstige toepassing verklaart doch anderzijds daarop nadere voorschriften baseert.

Uit deze vonnissen en sententies blijkt voorts dat de militaire rechter tegenwoordig een duidelijk onderscheid maakt tussen de eigenlijke vrijspraak (het niet bewezen zijn van het ten laste gelegde) en de vrijspraak die in de burgerlijke strafrechtspleging een ontslag van rechtsvervolging zou op-

leveren. Daarbij speelt de wijze waarop de steller van de dagvaarding het ten laste gelegde feit benadert, een rol. Voor de beklagde mogelijk weinig interessant doch voor de zorgvuldigheid waarmee de rechter zich in Raadkamer rekenschap geeft van de hem voorgelegde vragen van belang.

W.H.V.

Mobiele krijgsraad buitenland Landmacht

Zitting houdende te Seedorf

Vonnis van 21 februari 1974

President: Mr. J. A. L. Brada; *Leden:* Majoor E. Scheffrahn en kapitein J. A. van Oostenbrugge;
Raadsman: Kapitein H. L. van den Broek, Bureau Militaire Strafzaken te Den Haag.

(1) Mishandeling, door een mede-soldaat met de vuist in het gezicht en elders tegen diens lichaam te slaan;

(2) Zijn meerdere, een sergeant, dienstdoende officier van kazerne-piket, in zijn tegenwoordigheid en in het openbaar (kazerne), met enig kwaad bedreigd door, opstaande van zijn stoel, die meerdere toe te voegen: „Trek je jasje maar eens uit, kom maar naar buiten om het uit te vechten”.

Zes weken militaire detentie waarvan 3 weken voorwaardelijk.

(W.M.Sr. art. 108; W.Sr. art. 300)

DE MOBIELE KRIJGSRAAD BUITENLAND LANDMACHT

ZITTING HOUDENDE TE SEEDORF

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen M.A., geboren 11 september 1953, dpl. sld., beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„1. dat hij op of omstreeks 6 december 1973, te Tilburg, in ieder geval „in Nederland, opzettelijk mishandelend, Jacobus J. H. Verwaaijen, „meerdere malen, in ieder geval éénmaal, met al dan niet tot (een) „vuist(en)*) in diens gelaat en/of tegen diens lichaam heeft geslagen, ge- „stoten of gestompt, tengevolge waarvan genoemde Verwaaijen pijnlijk „werd getroffen,

„2. dat hij op of omstreeks 6 december 1973, te Tilburg, in ieder geval „in Nederland, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire

*) gebalde hand(en)?

„dienst verbleef, opzettelijk zijn meerdere, de sergeant der eerste klasse „Jan Rempkens, in het openbaar en in diens tegenwoordigheid met enig „kwaad bedreigende, opstaande uit de stoel, waarop hij (beklaagde) was „gezeten, tegen deze heeft gezegd: „Trek je jasje maar eens uit, kom maar „„mee naar buiten om het uit te vechten”, althans woorden van gelijke „dreigende strekking en betekenis”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde bij zijn verhoor ter terechtzitting, zakelijk heeft verklaard:

In de nacht van 6 op 7 december 1973 heb ik te Tilburg de soldaat Verwaaijen opzettelijk met mijn vuisten bewerkt. Ik sloeg hem hard in het gezicht en stompte hem tegen het lichaam. Ik neem wel aan dat Verwaaijen daardoor pijnlijk werd getroffen.

Vervolgens heb ik toen en daar als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst, opzettelijk mijn militaire meerdere, de sergeant I Remkens in het bijzijn van anderen terwijl ik opstond uit de stoel waarop ik zat, hem toe te voegen: „Trek je jasje maar eens uit, kom maar mee naar buiten om „het uit te vechten”, of zoiets;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig ambtsedig proces-verbaal nr. P. 244/73, opgemaakt en op 19 december 1973 gedagtekend en ondertekend door Franciscus Willibrordus Maria van Boxtel, 1e verbalisant en Hendrik Johannes Dijkman, 2e verbalisant, beiden Marechaussee der 1e klasse opsporingsambtenaar en behorende tot de Brigade Tilburg zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van:

Jacobus Johannes Hiacintus Verwaaijen:

Op 6 december 1973, omstreeks 23.50 uur, bevond ik mij op kamer 23 van gebouw C van de Generaal Majoor Kromhoutkazerne te Tilburg. Ik lag in mijn bed doch sliep echter nog niet. Er lagen op dat moment meerdere soldaten van mijn peloton op bed. Op een gegeven ogenblik, omstreeks genoemde tijd, zag ik plotseling een fiets welke werd bereden en bestuurd door de soldaat A. de kamer op komen. Er werd veel kabaal bij gemaakt. Ik stond op van mijn bed en liep naar de soldaat A. Ik zei tegen hem dat hij de kamer moest verlaten. Hij vroeg waarom. Ik zei dat er jongens lagen te slapen. A. ging niet van de kamer. Ik zei tegen hem: „Dan zal ik je wel brengen”. Ik legde daarbij mijn rechterhand op zijn schouder en wilde hem wegduwen. Hierop sloeg de soldaat A. mij opzettelijk met zijn gebalde rechterhand hard tegen de rechterzijde van mijn gezicht. Ik viel door deze slag achterover op een bed. Ik had veel pijn aan mijn gezicht op de plaats waar hij mij geraakt had. Soldaat A. sprong vervolgens op mij en stompte mij met zijn beide tot vuisten gebalde handen verschillende malen hard op verschillende plaatsen. Hierop kreeg ik een wond aan de binnenzijde van mijn rechter elleboog en een bloedingstorting aan de binnenzijde boven mijn linker elleboog. Ik had pijn aan dit letsel.

Op de kamer van de sergeant van de dag heb ik aan de sergeant van de dag verteld wat er gebeurd was. Hierna kwam de Officier van Kazerne Piket binnen. Ook aan hem heb ik verteld wat er gebeurd was. Ik hoorde dat de soldaat A. tegen de Officier van Kazerne Piket zei dat hij zijn meerdere niet was. De Officier van Kazerne Piket zei tegen A. dat hij nog altijd sergeant was. Ik hoorde dat A. toen op een gegeven ogenblik tegen de Officier van Kazerne Piket zei: „Trek je jasje maar uit, kom maar mee „naar buiten dan sla ik je in elkaar”. Dit herhaalde hij enige malen. Ik zag dat A. van zijn stoel opsprong kennelijk met de bedoeling de Officier van Kazerne Piket aan te vallen;

Jan Rempkens:

Op 7 december 1973 was ik dienstdoend Officier van Kazerne Piket van de Generaal Majoor Kromhoutkazerne te Tilburg. Omstreeks 00.05 uur kwam ik van ronde en liep ik gebouw C in alwaar de 1e Compagnie van de Rijkschool Tilburg is gelegerd. Toen ik het gebouw betrad hoorde ik geluid op de eerste verdieping. Ik liep naar die eerste verdieping en ik zag dat soldaten van het 1e en 2e peloton tegenover elkaar stonden. Ik heb de soldaten, die daar tegenover elkaar stonden, vervolgens opdracht gegeven naar hun kamer te gaan. Ik ben vervolgens naar de tweede verdieping gelopen. Op de kamer van de sergeant van de dag trof ik vijf soldaten en de dienstdoend sergeant van de dag, de korporaal Marcelissen, aan. Ik zei dat iedereen zijn mond moest houden en ik vroeg wat er aan de hand was. De sergeant van de dag wees op een soldaat waarvan ik zag dat deze een schram op zijn rechterarm had en rode vlekken op die arm en op zijn gezicht, welke kennelijk afkomstig waren van geïncasseerde slagen. Ik vroeg aan deze soldaat, die Verwaaijen genaamd was, wat er gebeurd was. Deze vertelde mij dat hij op bed lag en dat het rustig op hun kamer was geweest. Op een gegeven ogenblik kwamen twee soldaten op een fiets de kamer op. Hiermee bedoelde hij de soldaten A. en V. Deze soldaten waren met deze fiets tegen een kast gereden en hadden veel lawaai gemaakt. Hij had aan deze soldaten gevraagd of zij naar hun eigen kamer wilden gaan. Hierop had de soldaat A. hem geslagen. Vervolgens zei de eveneens in de kamer van de sergeant van de dag aanwezige soldaat A. tegen mij: „We zitten toch in een leger. We mogen toch wel een geintje trappen”. Hij zei: „Ik heb hier geen meerdere lopen. Ook al hebben jullie strepen.” Hierna zei hij tegen mij: „Je moet je jasje maar eens uittrekken dan sla „ik je in elkaar.” Hij stond op van zijn stoel en nam een naar mijn inzicht dreigende houding tegen mij aan. Direct hierna stond de eveneens in de kamer van de sergeant van de dag aanwezige soldaat Slikker op en deze greep de soldaat A. vast en hield hem tegen. Ik voelde mij door de houding van de soldaat A. bedreigd;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen – elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft – wettig en

overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„1. dat hij op 6 december 1973, te Tilburg, opzettelijk mishandelend, „Jacobus J. H. Verwaaijen, meerdere malen, met tot vuist gebalde hand in „diens gelaat en tegen diens lichaam heeft geslagen, tengevolge waarvan „genoemde Verwaaijen pijnlijk werd getroffen,

„2. dat hij op 6 december 1973, te Tilburg, terwijl hij als dienstplichtig „soldaat in werkelijke militaire dienst verbleef, opzettelijk zijn meerdere, „de sergeant der eerste klasse Jan Rempkens, in het openbaar en in diens „tegenwoordigheid met enig kwaad bedreigende, opstaande uit de stoel, „waarop hij (beklaagde) was gezeten, tegen deze heeft gezegd: „Trek je „jasje maar eens uit, kom maar mee naar buiten om het uit te vechten”, „althans woorden van gelijke dreigende strekking en betekenis”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. „*mishandeling*”,

2. „*als militair opzettelijk een meerdere in het openbaar mondeling met „enig kwaad bedreigen*”*)

voorzien en strafbaar gesteld bij:

1. art. 300, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht;

2. art. 108, eerste lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten, en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 6 weken, waarvan 3 weken voorwaardelijk, met een proeftijd van 1 jaar — *Red.*].

*) Tenlastegelegd en bewezenverklaard is bovendien, dat de mondelinge ook in tegenwoordigheid van de meerdere plaatsvond (*Red.*).

TUCHTRECHTSPRAAK

Hoog Militair Gerechtshof

Beslissing van 20 maart 1974

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, luitenant-generaal Van der Veen (plv.) en generaal-majoor Kuipers (plv.).

Ziek thuis zijnde zich niet onder geneeskundige behandeling gesteld; voorts onvoldoende maatregelen getroffen om de controlerend arts te kunnen ontvangen.

Klager werd terzake van het tweede feit door beklagmeerdere niet strafbaar geacht; straf van 1 dag verzuwaard tot 3 dagen licht arrest verminderd. H.M.G. legt berisping op, wijzigt de strafreden.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gelezen een verklaring ingediend op 7 februari 1974, waarbij de korporaal-I TS, M., rnr., diende bij 13 Herstelcompagnie, 's-Hofs eindbeslissing inroept naar aanleiding van de beschikking op het beklag door hem ingediend bij de commandant 13 Painfbrigtnbat. over de straf van een dag verzuwaard arrest hem door zijn compagniescommandant opgelegd wegens:

„1. Ziek thuis achtergebleven doch zich niet onder geneeskundige „behandeling gesteld,

„2. Onvoldoende maatregelen getroffen om de controlerend arts te „kunnen toelaten, waardoor deze arts tevergeefs een bezoek bracht”, bij welke beschikking — op 4 februari 1974 genomen en op dezelfde dag aan klager uitgereikt — de opgelegde straf werd gewijzigd in drie dagen licht arrest en de omschrijving der strafreden werd gewijzigd zo, dat deze komt te luiden:

„Ziek thuis gebleven doch zich niet onder geneeskundige behandeling „gesteld”;

Gezien de op deze zaak betrekking hebbende bescheiden;

Gehoord de klager;

Gelet op de conclusie van de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht;

Overwegende, dat de behandeling van deze zaak het Hof — de conclusie van de beklagmeerdere dat van klager, gelet op zijn privé omstandigheden, niet kon worden verlangd zodanige maatregelen te treffen dat ook terwijl hij slapende was de controlearts tot zijn woning zou kunnen worden toegelaten, geheel voor rekening van de beklagmeerdere latende — tot geen andere beschouwingen heeft geleid, dan die vervat in de beschikking waarvan beklag, behoudens dat de omschrijving van de strafreden behoort te worden gewijzigd zoals nader zal worden aangegeven en dat de

aan klager opgelegde straf het Hof, gelet op klagers doorgaand gedrag en de ernst van de gepleegde tekortkoming — nu klager reeds onder behandeling van de onderdeelarts was — te zwaar is voorgekomen, zodat deze gewijzigd dient te worden als nader zal worden aangegeven;

Krachtens 's-Hofs Provisionele Instructie de eindbeslissing nemende op het beklag;

Wijzigt de opgelegde straf in die van *berisping*;

Bepaalt, dat deze straf zal worden geacht schriftelijk te zijn tenuitvoer-gelegd door toezending aan klager van een afschrift van deze eindbeslissing;

Wijzigt de omschrijving van de strafreden zo, dat deze komt te luiden:

„In zijn woonplaats ziek-thuis gebleven, nagelaten zich aldaar onder „geneeskundige behandeling te stellen”;

Bepaalt, dat klagers straflijst overeenkomstig zal worden gewijzigd;

Bepaalt, dat een afschrift van 's-Hofs eindbeslissing zal worden uitgereikt aan klager, de strafoplegger, de beklagmeerdere, de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht, en desgewenst aan de Minister van Defensie.

Hoog Militair Gerechtshof

Beslissing van 20 maart 1974

President: Mr. Prins; *Leden:* Mr. Fikkert, schout-bij-nacht Bakker, generaal-majoor Coopmans, luitenant-generaal b.d. Van der Veen (plv.) en generaal-majoor Kuipers (plv.).

Ziek thuis zijnde noch de militaire arts gewaarschuwd, noch zijn ziektemeldingskaart verzonden. Voorts bij controle niet thuis aangetroffen en geen gevolg gegeven aan de reisopdracht van de controlerend arts. Ca. 60 uur ongeoorloofde afwezigheid. Straf (4 d. verzw. arrest) en strafreden gehandhaafd.

Overschrijding beroepstermijn wegens volstreckte verhindering aanvaard.

(W.K. art. 67)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

Gelezen een verzoek op 2 januari 1974 ingediend door de dpl. huzaar G., rnr., destijds dienende bij de Staf Staf en Verzorgingseskadron 102 Verkenningsbataljon, inmiddels met groot verlof en wonende te Amsterdam, waarbij deze 's-Hofs eindbeslissing inroept naar aanleiding van de beschikking op het beklag door hem ingediend bij de commandant van

102 Verkenningsbataljon over de straf van vier dagen verzwaard arrest, hem door zijn eskadronscommandant opgelegd wegens:

„Ziek thuis gebleven, nagelaten de militaire arts te waarschuwen en „zijn ziektemeldingskaart op te sturen. Bij de controle door controlerend „arts op de eerste dag van zijn afwezigheid niet thuis aangetroffen, omdat „hij volgens zijn zeggen naar de apotheek was, bovendien nagelaten ge- „volg te geven aan de reisopdracht van deze controlerend arts, omdat „hij dacht dat deze terug zou komen. Eerst na een ziekenbezoek door een „officier thuis, die hij desgevraagd verklaarde, dat hij zich in staat voelde „te reizen, naar zijn onderdeel teruggekeerd. Hierdoor circa zestig uur „ongoorloofd afwezig geweest. Bij de bepaling van de strafmaat is „rekening gehouden met de persoonlijke omstandigheden thuis van be- „trokkene en het feit dat circa twaalf uur bewegingsvrijheid in zijn „straf valt”;

bij welke beschikking — op 20 december 1973 genomen en op dezelfde dag aan klager uitgereikt — de strafoplegging waarvan beklag werd gehandhaafd;

Gezien de op deze zaak betrekking hebbende bescheiden;

Gehoord de klager;

Gelet op de conclusie van de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht;

Overwegende, dat het Hof in het feit dat is komen vast te staan dat het gehele bataljon waartoe klager behoorde op 21 december 1973 met kerstverlof is vertrokken en daarvan eerst op 2 januari 1974 is teruggekeerd, terwijl van dit onderdeel gedurende het kerstverlof geen personeel in de legerplaats is achtergebleven, een volstrekte verhindering aanwezig acht om binnen de in de eerste zinsnede van artikel 67 van de Wet op de Krijgstucht voorgeschreven termijn de eindbeslissing in te roepen, zodat die termijn wordt geacht te zijn aangevangen zodra deze verhindering is opgeheven, te weten op 2 januari 1974, en klager in zijn beklag ontvanke-lijk verklaart;

Overwegende, dat de behandeling van deze zaak het Hof tot geen andere beschouwingen heeft geleid, dan die vervat in de beschikking waarvan beklag, zodat de beschikking dient te worden bevestigd en het beklag als ongegrond moet worden aangemerkt;

Krachtens 's-Hofs Provisionele Instructie de eindbeslissing nemende op het beklag;

Bevestigt de beschikking waarvan beklag;

Bepaalt, dat een afschrift van 's-Hofs eindbeslissing zal worden uitgereikt aan klager, de strafoplegger, de beklagmeerdere, de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht en desgewenst aan de Minister van Defensie.

NASCHRIFT

In de eerste van de hierboven weergegeven tuchtzaken werd betrokkene aanvankelijk gestraft terzake van een tweetal feiten. De beklagmeerdere,

van oordeel dat het tweede feit geen krijgstuuchtelijk vergrijp inhoudt, schrapte dit uit de strafreden.

Het Hoog Militair Gerechtshof onderzoekt vervolgens — op de voet van art. 56 P.I. — de zaak weliswaar in haar geheel, doch is bij het nemen van de eindbeslissing gebonden aan de door de beklagmeerdere bestrafte feiten; het Hof kon derhalve geen beslissing geven in het geschilpunt tussen strafoplegger in eerste aanleg en beklagmeerdere, doch wel kon het in zijn overwegingen a.h.w. terloops zich daarover uitlaten. Het Hof deed zulks ook, daarbij een formulering bezigend welke naar de letter dit punt onbeslist laat, doch toch de suggestie wekt dat de conclusie van de beklagmeerdere niet gedeeld werd.

Dat het Hof daarnaast in verband met een geringe taalkundige onvolkomenheid de strafreden opnieuw wijzigt treft slechts wanneer men daarnaast de strafreden in de tweede zaak beschouwt.

In die tweede zaak werd in tweede en derde instantie de strafreden gehandhaafd, ofschoon daarin toch een element schuilt waarbij men een vraagteken kan plaatsen.

Betrokkene werd hier gestraft terzake van het feit dat hij, ziek thuis zijnde, bij controle niet thuis werd aangetroffen. Het daartegen aangevoerde verweer „dat hij naar de apotheek was” werd weliswaar niet geaccepteerd als een geldig beroep op overmacht, doch dat het niettemin in de strafreden werd opgenomen kan slechts betekenen dat het wèl aanvaard werd als een voor de ernst van het vergrijp relevant feit. Daarmee kan men accoord gaan, doch men vraagt zich daarbij wel af waarom aan dat verweer de woorden „naar zijn zeggen” werden toegevoegd. Natuurlijk, de strafoplegger kan zijn twijfel hebben in de vraag of dit verweer wel op waarheid berust, doch het één of het ander: hij aanvaardt of verwerpt het; daarin dient hij te beslissen.

De in de strafreden voorkomende woorden „omdat hij naar zijn zeggen „naar de apotheek was” houden een voor de ernst van het vergrijp relevante mogelijkheid, doch niet een feit in.

Bedoeld werd aanvaard, zo moet men concluderen uit de omstandigheid dat het in de strafreden werd opgenomen; doch het werd tegelijkertijd in twijfel getrokken blijkens de woorden „naar zijn zeggen”. De ene hand nam wat de andere gaf en men vraagt zich af hoe de strafoplegger een dergelijke dubbelzinnigheid in de strafmaat verwerkt.

B.

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Centrale Raad van Beroep

12 september 1973

(M.A.W. 1973/K 1)

Voorzitter: Mr. E. H. Nuver (fgd.); *Leden:* Mr. W. H. Schipper en
Jhr. Mr. C. C. van Lidth de Jeude (plv.).

(Koninklijk besluit van 4 april 1970 nr. 53, art. 3;
Voorschrift conduiterapporten, punt 419)

Aan klager zijn de door hem terzake van een beoordeling gevraagde inlichtingen althans niet door de beoordelaar en niet schriftelijk verstrekt, zoals is voorgeschreven in punt 419 onder c van het Voorschrift betreffende conduiterapporten. Dit zijn verzuimen van ernstige aard.

Beschouwingen, als bedoeld in art. 3 lid 3 van het Voorschrift betreffende het administratieve beroep, zijn door verweerder niet gevraagd noch verkregen, Wel is door twee officieren een huishoudelijk onderzoek ingesteld. Zulk een onderzoek zal echter als regel onvoldoende moeten worden geacht om als een onderzoek in het kader van het administratieve beroep, als bedoeld in voormeld art. 3 lid 3, te kunnen worden aangemerkt. Zo ook in dit geval.

Het bestreden besluit wordt wegens strijd met de toepasselijke algemeen verbindende voorschriften nietig verklaard.

UITSPRAAK

in het geding tussen: *F.*, wonende te *G.*, klager, en *de Commandant van de Van Braam Houckgeestkazerne te Doorn*, verweerder.

I. *Ontstaan en loop van het geding*

Omtrent klager, korporaal-vliegtuigmaker-instrumentmaker der Koninklijke marine, is een beoordeling opgemaakt betreffende het tijdvak 24 april 1972 tot 23 juni 1972, gedurende welk tijdvak klager een opleiding volgde voor bevelvoerder brandweer bij de Luchtmacht Electronische en Technische School te Arnhem.

Uit de betrokken beoordelingslijst zijn aan klager de navolgende onderstreepte passages aangezegd:

rubriek 1 (plichtsbetrachting en dienstijver)	voldoende	5
rubriek 6 (optreden als gezagdrager)	onvoldoende	4
rubriek 7 (karakterbeschrijving)	traag – lusteloos – niet zelfverzekerd	

Klager heeft een bezwaarschrift ingediend bij verweerder betreffende de hem aangezegde — hiervoren weergegeven — passages uit zijn beoordeling, waarna verweerder op 28 november 1972 het navolgende besluit heeft genomen:

„De kolonel der mariniers, commandant van de Van Braam Houck-
„geestkazerne te Doorn;

„gelezen

„a. de brief van de commandant van het marine vliegveld Valken-
„burg ddo. 28 september 1972, waarbij aangeboden het klaagschrift van
„korporaal-vliegtuigmaker-instrumentmaker F., houdende dat deze zich
„wenst te beklagen over het hem op 28 augustus 1972 aangezegde gedeelte
„van zijn beoordeling — opgemaakt over de periode 7 februari 1972 tot
„26 juni 1972 — door zijn toenmalige divisiechef luitenant ter zee van
„vakdiensten der tweede klasse R., luidende:

„Plichtsbetrachting en dienstijver: voldoende 5

„Optreden als gezagdrager: onvoldoende 4

„Karakterbeschrijving: traag, lusteloos, niet zelfverzekerd.

„b. de brief van de commandant van de luchtmacht elektronische
„en technische school van 22 september 1972,

„c. het proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek van 2 oktober
„1972, opgemaakt n.a.v. het ingediende klaagschrift door korporaal-
„vliegtuigmaker-instrumentmaker F.;

„gelet op

„het gestelde in VVKM 5 (RRMZ), Ve afdeling, punten 5200 e.v.;

„overwegende, dat

„1. de beoordeling uitsluitend is gebaseerd op de opleiding tot bevel-
„voerder bij de brandweer gedurende de periode van 24 april 1972 tot
„23 juni 1972;

„2. gedurende deze opleiding een aantal met name genoemde tekort-
„komingen zijn geconstateerd, welke de onderstreepte passages in de door
„klager gewraakte beoordeling geheel rechtvaardigen;

„3. klager op geen enkel punt de hierboven onder 2 aangehaalde,
„door het hoofd van de opleidingssectie specialisten brandweer bij de
„luchtmacht elektronische en technische school geconstateerde tekort-
„komingen weerlegt;

„4. klager alleen een uitleg heeft gegeven, hoe hij is gekomen tot de
„weigering een bepaalde praktische oefening uit te voeren, hetgeen echter
„aan het feit als zodanig niets afdoet;

„5. klager aanhaalt, gedurende meergenoemde opleidingsperiode
„nimmer gewaarschuwd te zijn, dat zijn gedrag of vorderingen aanleiding
„zouden geven tot een ongunstige conduite, doch dat hij uit de op hem
„persoonlijk geleverde kritiek tijdens deze opleiding heeft moeten op-
„maken, dat hij deze opleiding op minder goede wijze uitvoerde;

„6. alhoewel klager op formele gronden voor de opleiding slaagde,

„tijdens het praktische gedeelte van de opleiding is gebleken, dat hij „minder/niet geschikt is om als bevelvoerder voor de brandweer op te treden, hetgeen terecht in de rubriek bijzonderheden werd vermeld;

„beschikkende op het beklag

„verklaart dit ongegrond;

„bepaalt dat

„a. de beoordeling dient te zijn een beoordeling verkregen tijdens een „opleiding van 24 april 1972 tot 23 juni 1972 en in het conduiteboekje „dient te worden vermeld op de wijze, zoals voorgeschreven in VVKM „314, punt 2744c ten 2e en 3e;

„b. in de beoordeling de rubriek „optreden als gezagdrager” dient „te worden voorzien van de voetnoot „bij de brandweer”.”

Tegen dit besluit heeft klager beroep ingesteld bij de Raad, bij zijn klaagschrift de gronden uiteenzettend voor zijn verzoek het bestreden besluit nietig te verklaren en de vorenvermelde passages uit zijn beoordeling teniet te doen.

Verweerder heeft bij contra-memorie de gronden uiteengezet, waarop naar zijn oordeel het bestreden besluit dient te worden gehandhaafd.

De zaak is behandeld ter 's Raads terechtzitting van 22 augustus 1973, alwaar klager in persoon is verschenen met zijn raadsman J. C. Gmelich Meyling, wonende te Oegstgeest, en alwaar voor verweerder is verschenen de luitenant ter zee van administratie der 1e klasse J. W. Roodenburg, wonende te Nunspeet.

II. *Motivering*

De Raad heeft in dit geding te onderzoeken, of het bestreden besluit van verweerder kan worden aangetast op een der gronden van artikel 58 lid 1 der Ambtenarenwet 1929 jo. artikel 2 der Militaire Ambtenarenwet 1931. Hiertoe dient allereerst te worden nagegaan, of de terzake van het onderwerpelijke administratieve beroep geldende voorschriften zijn nageleefd.

Terzake van een dergelijk beroep is bij Koninklijk besluit van 4 april 1970, nr. 53, vastgesteld het „Voorschrift betreffende het administratieve beroep, bedoeld in artikel 97 van het Reglement rechtstoestand militairen zeemacht” — hierna aan te halen als: het Voorschrift.

In artikel 3 lid 2 van het Voorschrift is, voorzover te dezen van belang, bepaald, dat de hogere autoriteit — in dit geval: verweerder — een afschrift van het klaagschrift in handen stelt van de „verweerder” — in dit geval de luitenant ter zee van vakdiensten der 2e klasse R., die de beoordeling had opgemaakt.

Dit is niet geschied, doch verweerder heeft bij brief van 6 september 1972, naar aanleiding van een 28 augustus 1972 gedagtekend verzoek om inlichtingen van klager als bedoeld in punt 419 onder a van het Voorschrift betreffende conducerapporten, aan de Commandant van de vliegbasis

Deelen genoemd verzoek om inlichtingen toegestuurd met verzoek om de bevindingen van die commandant daaromtrent te mogen vernemen.

Naar aanleiding hiervan heeft de commandant van eerdergenoemde school de overwegingen medegedeeld, welke hebben geleid tot de omtrent klager uitgebrachte beoordeling, zulks bij brief van 22 september 1972.

Klager heeft op 25 september 1972 zijn bezwaarschrift ingediend en verweerder heeft een tweetal officieren, onder hem dienende, opdracht gegeven een onderzoek in te stellen naar aanleiding van dat bezwaarschrift. Deze commissie heeft proces-verbaal opgemaakt van haar bevindingen, na klager twee maal en de adjudant-onderofficier der Koninklijke Luchtmacht éénmaal te hebben gehoord.

Hierop heeft verweerder het bestreden besluit genomen.

Niet geheel duidelijk is, of aan klager de door hem gevraagde inlichtingen zijn verstrekt, doch vast staat, dat hem de gevraagde inlichtingen niet door de beoordelaar zijn verstrekt en dat zulks evenmin schriftelijk is geschied, een en ander gelijk voorgeschreven in voormeld punt 419 onder c. In evengenoemd proces-verbaal staat nog vermeld, dat de vorenaangehaalde brief van de commandant van de Luchtmacht Electronische en Technische School nimmer aan klager werd uitgereikt.

De Raad acht deze verzuimen van ernstige aard, aangezien hierdoor de rechtszekerheid, waarop klager krachtens vorenbedoelde bepalingen aanspraak heeft, in niet-onbelangrijke mate in het gedrang kan zijn gekomen.

Artikel 3 lid 3 van het Voorschrift bepaalt het navolgende:

„3. Na ontvangst van die beschouwingen zal de hogere autoriteit „hetzij het onderzoek schriftelijk voortzetten totdat hij over voldoende „gegevens beschikt om zich terzake een oordeel te kunnen vormen, hetzij „het onderzoek in handen geven van een door hem te benoemen commissie, die hij daarbij opdraagt hem naar aanleiding van haar bevindingen een schriftelijk met redenen omkleed advies te geven inzake de te „nemen beslissing.”

Uit het vorenoverwogene is reeds gebleken, dat verweerder beschouwingen, als hier omschreven, niet heeft gevraagd noch verkregen.

Uit voormeld proces-verbaal van de commissie van twee officieren blijkt niet, of verweerder aan deze commissie advies heeft gevraagd. De commissie heeft zich in elk geval onthouden van het geven van schriftelijk met redenen omkleed advies terzake van het bezwaarschrift, gelijk in evenweergegeven lid 3 is voorgeschreven.

Opmerking verdient voorts, dat in het bestreden besluit meergemeld proces-verbaal wordt aangeduid als „het proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek”.

De Raad meent te dezen te moeten opmerken, dat een onderzoek door een commissie, als in artikel 3 lid 3 voormeld voorgeschreven, zich wezenlijk dient te onderscheiden van een huishoudelijk onderzoek, gelijk

dat overigens in de militaire dienst plaats vindt.

Deze bepaling maakt immers deel uit van het geheel van regelen, gegeven ter uitwerking van het administratieve beroep, omschreven in voormeld artikel 97.

Dit administratieve beroep treedt in de plaats van het beroep in eerste aanleg op het betrokken ambtenarengerecht. De onderwerpelijke voorschriften met betrekking tot dit administratieve beroep kunnen naar 's Raads oordeel zeker niet als onvoldoende worden aangemerkt nu daarin voldoende waarborgen kunnen zijn gelegen voor een afhandeling van het administratieve beroep met inachtneming van de rechtszekerheid van de betrokken ambtenaar, waarop hij aanspraak heeft nu hem de rechtsgang naar het ambtenarengerecht is onthouden.

Een huishoudelijk onderzoek, als in het bestreden besluit genoemd, zal naar 's Raads oordeel als regel onvoldoende moeten worden geacht om te kunnen worden aangemerkt als het onderzoek, omschreven in vorenaangehaald artikel 3 lid 3.

Bij een dergelijk onderzoek toch zal centraal dienen te staan een onderzoek naar de vraag, of het bestreden besluit — in dit geval derhalve de beoordeling voorzover aangezegd — feitelijk of rechtens met de toepasselijke algemeen verbindende voorschriften strijdt dan wel of daarbij van de bevoegdheid kennelijk een ander gebruik is gemaakt dan tot de doeleinden waarvoor de bevoegdheid is verleend. Een onderzoek naar de feiten en omstandigheden, voorzover in het beoordelingstijdvak van belang, kan daarvan zeker deel uitmaken.

Op grond van al het vorenoverwogene moet worden aangenomen, dat verweerders bestreden besluit is genomen in — ernstige — strijd met vorenvermelde toepasselijke algemeen verbindende voorschriften zodat dit besluit moet worden nietig verklaard.

De Raad behoeft derhalve niet in te gaan op de vraag, of het bestreden besluit overigens zou kunnen worden aangevochten op een der gronden van artikel 58 lid 1 der Ambtenarenwet 1929 en vindt geen reden dit in het onderwerpelijke geval te doen. Verweerder zal immers een nieuw besluit hebben te nemen op klagers bezwaarschrift en daarbij in zijn beschouwingen kunnen betrekken al hetgeen door klagers raadsman ter 's Raads terechtzitting is aangevoerd.

De Raad merkt hierbij op, dat hem niet is gebleken, dat de te dezen toepasselijke algemeen verbindende voorschriften zich verzetten tegen het opmaken van een beoordelingsstaat over een korte opleidingsperiode als de onderhavige. Het is een zaak van beleid, die aan beoordeling door de Raad is onttrokken, of zulks geschiedt dan wel, dat de beoordeling zal worden uitgebracht over een langer tijdvak, mede omvattende de vervulling van de normaal beklede functie.

III. *Beslissing*

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,
RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart nietig het besluit van verweerder dd. 28 november 1972 ten aanzien van klager genomen;

Verstaat, dat verweerder met betrekking tot klagers bezwaarschrift een nieuw besluit zal nemen met inachtneming van hetgeen in 's Raads uitspraak is overwogen.

Centrale Raad van Beroep

28 november 1973

(M.A.W. 1973/B 2)

Voorzitter: Mr. W. H. Schipper (fgd.); *Leden:* Mr. J. H. van der Meide en Jhr. Mr. C. C. van Lidth de Jeude.

(Ambtenarenwet 1929, art. 58 lid 1; Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren, art. 48)

1. Eiser was per 1-11-68 niet tot kolonel bevorderd omdat de over hem uitgebrachte beoordelingen dit niet rechtvaardigden. Begin 1972 verzocht eiser, pas bevorderd, deze bevordering met terugwerkende kracht te doen ingaan op 1-11-68. Dit verzoek werd bij het bestreden besluit afgewezen. Anders dan het Ambtenarengerecht beschouwt de C.R.v.B. dit besluit niet als een weigering terug te komen op het in rechte onaantastbaar geworden besluit eiser niet m.i.v. 1-11-68 te bevorderen. Dit laatste besluit behoeft eiser immers niet als een definitief besluit aan te merken zolang in de procedure over een van genoemde beoordelingen (van maart 1968) nog niet was beslist. Toen dit in november 1970 wel was geschied, mocht eiser verwachten dat zijn bevordering per 1-11-68 alsnog in ogenschouw zou worden genomen. Het thans bestreden besluit is als het eerste definitieve besluit terzake aan te merken.

2. Gelet op de inhoud der beoordelingen, waaronder het na 's Raads uitspraak overgebleven gedeelte van de beoordeling van maart 1968, wordt het bestreden besluit niet voor onjuist gehouden.

UITSpraak

in het geding tussen: *F.*, wonende te *G.*, eiser, en *I. de Minister van Defensie als vertegenwoordiger van Hare Majesteit de Koningin*, alsmede *II. de Minister van Defensie uit eigen hoofde*, gedaagde.

I. Ontstaan en loop van het geding

Onder dagtekening van 10 april 1972 heeft de Minister van Defensie

tot eiser een brief gericht van de volgende inhoud:

„Naar aanleiding van uw aan Hare Majesteit de Koningin gericht
 „rekest d.d. 13 januari 1972, houdende verzoek uw bevordering tot kolo-
 „nel — met terugwerkende kracht — te willen doen ingaan op 1 november,
 „1968, deel ik u, daartoe bij kabinetsrescript d.d. 28 februari 1972, nr. 156,
 „door Hare Majesteit de Koningin gemachtigd, het volgende mede.

„Met betrekking tot uw rekest deel ik u allereerst mede, dat ingevolge
 „het bepaalde in artikel 48, der Wet bevordering en ontslag beroepsoffi-
 „cieren, de bevordering tot een hoofdofficiersrang geschiedt door Hare
 „Majesteit de Koningin bij keuze uit de meest geschikte officieren.

„Bij de vaststelling van het advies aan Hare Majesteit met betrekking
 „tot de vraag welke officieren voor een keuzebevordering tot kolonel in
 „aanmerking komen, wordt uitgegaan van alle over deze officieren aan-
 „wezige beoordelingsgegevens en de ter zake ontvangen ambtsberichten.

„Behoudens de in genoemde Wet gestelde algemene bevorderings Eisen
 „inzake onder meer het voorhanden zijn van vacatures en het vervuld
 „hebben van de vereiste diensttijd in rang, moest per de, door u in uw
 „rekest genoemde, datum i.c. 1 november 1968, een luitenant-kolonel,
 „wilde hij geacht worden te behoren tot de meest geschikte officieren als
 „vorenbedoeld, op grond van de in zijn rang over hem uitgebrachte be-
 „oordelingen en eventuele verdere ambtelijke gegevens als een gemiddeld
 „zeer goed officier kunnen worden aangemerkt.

„Bovendien gold voor een bevordering tot kolonel per 1 november 1968
 „als keuzenorm, dat een luitenant-kolonel

„a. op grond van de in zijn rang over hem uitgebrachte beoordelingen
 „en verdere ambtelijke gegevens als een tenminste gemiddeld zeer goed
 „officier moest kunnen worden aangemerkt;

„b. in staat moest worden geacht de bij zijn wapen of dienstvak voor-
 „komende commando-, staf- en administratieve functies in de rang van
 „kolonel (ook bij de parate eenheden) op goede wijze te kunnen vervullen.

„Tot laatstgenoemde datum beschikte u over een reeks, in de rang van
 „luitenant-kolonel uitgebrachte, beoordelingen welke een bevordering
 „per 1 november 1968 niet rechtvaardigde, met name niet omdat op grond
 „van het totaalbeeld daarvan u niet als een tenminste zeer goed officier
 „kon worden aangemerkt.

„In dit verband zij aangetekend, dat u in uw vorenaangehaald rekest
 „vermeldt, dat de centrale raad van beroep in zijn uitspraak van 11 no-
 „vember 1970 de door u gewraakte beoordeling, d.d. 29 maart 1968,
 „zou hebben nietig verklaard.

„Echter aandacht verdient hierbij dat genoemd college bij zijn uitspraak
 „van 11 november 1970, voormelde beoordelingslijst nietig heeft ver-
 „klaard, „inzoverre deze door het beroep aan 's Raads oordeel is onder-
 „„„,worpen”, hetgeen derhalve inhoudt dat het college de desbetreffende
 „beoordelingslijst voor het overige als zodanig heeft laten bestaan. Ver-

„mits nu deze beoordeling, zoals zij na voornoemde uitspraak is komen
 „te luiden, de kwalificatie goed niet te boven gaat, beïnvloedt zij daarmede
 „daadwerkelijk het totaalbeeld van de tot die datum omtrent u in de rang
 „van luitenant-kolonel uitgebrachte beoordelingen.

„Uw mening, dat het in uw rekest aangehaalde gunstige ambtsbericht
 „van het commando, d.d. 15 september 1971, alsnog in de plaats
 „dient te treden van eerderbedoelde, door u bestreden, beoordeling kan
 „door mij niet worden gedeeld. Zulks niet alleen reeds op grond van het
 „voorgaande, maar ook omdat dit ambtsbericht een geheel ander tijdvak
 „omvat en betrekking heeft op een andere — door u vervulde — functie.

„In verband met het vorenstaande heeft Hare Majesteit de Koningin
 „bij vorenaangehaald kabinetsrescript van 28 februari 1972, nr. 156,
 „afwijzend beslist op uw rekest van 13 januari 1972, houdende verzoek
 „uw bevordering tot kolonel — met terugwerkende kracht — te willen
 „doen ingaan op 1 november 1968.”

Het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage heeft bij uitspraak d.d. 12 maart 1973 het door eiser ingestelde beroep niet-ontvankelijk verklaard voor zover het zich richtte tegen het niet uitreiken van kennisgevingen, en het beroep voor het overige ongegrond verklaard.

Mr. G. R. Rutgers, advocaat en procureur te Amsterdam, heeft namens eiser tegen die uitspraak hoger beroep bij de Raad ingesteld en bij beroepschrift, hetwelk vergezeld was van een bijlage, op de daarin aangevoerde gronden de Raad verzocht die uitspraak nietig te verklaren, althans te vernietigen en te bepalen, dat de beslissing om eiser niet met terugwerkende kracht te bevorderen in strijd is met de algemeen verbindende voorschriften, waaronder de algemene beginselen van behoorlijk bestuur.

Het geding is behandeld ter terechtzitting van 7 november 1973. Eiser is daar in persoon verschenen, bijgestaan door Mr. G. R. Rutgers, voornoemd. Voor gedaagde is ter terechtzitting opgetreden Mr. R. M. R. van der Heide, luitenant-kolonel van de militair-juridische dienst, wonnende te 's-Gravenhage.

II. Motivering

De eerste rechter heeft het in de onder I vermelde brief d.d. 10 april 1972 vervatte besluit aangemerkt als een weigering, terug te komen op het in rechte onaantastbaar geworden besluit, eiser niet met ingang van 1 november 1968 tot kolonel te bevorderen. De Raad kan deze zienswijze niet tot de zijne maken. Weliswaar heeft eiser reeds geruime tijd voordat hem van het thans bestreden besluit mededeling werd gedaan, kunnen vaststellen dat hij niet met ingang van 1 november 1968 tot kolonel was bevorderd, maar hij behoefde de weigering hem met ingang van laatstgenoemde datum te bevorderen niet als een definitief besluit aan te merken, zolang in de door hem aanhangig gemaakte procedure terzake van de over hem onder dagtekening van 29 maart 1968 opgemaakte beoordeling nog niet een eindbeslissing was genomen. Deze eindbeslissing is

genomen bij 's Raads uitspraak d.d. 11 november 1970. Bij deze uitspraak is de beoordelingslijst d.d. 29 maart 1968 nietig verklaard, in zoverre deze door het beroep aan het oordeel van de Raad onderworpen was. Eiser mocht aannemen, dat in het licht van die uitspraak zou worden gezien of hij alsnog voor bevordering tot kolonel met ingang van 1 november 1968 in aanmerking kon komen. Niet is gebleken, dat eiser terzake enig definitief bericht heeft ontvangen vóórdat hem mededeling werd gedaan van het Koninklijk besluit d.d. 14 december 1971, hetwelk, voor zover te dezen van belang, inhield dat eiser met ingang van 31 december 1971 was bevorderd tot kolonel. Nu eiser zich binnen 30 dagen nadat hem van laatstgenoemd besluit mededeling was gedaan, heeft gewend tot de Kroon met het verzoek, zijn bevordering tot kolonel alsnog te doen ingaan op 1 november 1968, acht de Raad niet voldoende grond aanwezig, het op dat verzoek genomen besluit — het thans bestreden besluit, waarvan eiser bij de onder 1 vermelde brief d.d. 10 april 1972 mededeling is gedaan — niet als het eerste definitieve besluit om eiser niet met ingang van 1 november 1968 tot kolonel te bevorderen, aan te merken. De Raad beschouwt daarom het bestreden besluit niet als een weigering om terug te komen op een rechtens onaantastbaar geworden besluit.

In het bestreden besluit is de afwijzende beslissing op eisers verzoek, zijn bevordering tot kolonel alsnog op 1 november 1968 te doen ingaan, met name hierop gegrond, dat eiser tot laatstgenoemde datum beschikte over een reeks over hem in de rang van luitenant-kolonel uitgebrachte beoordelingen welk een bevordering per 1 november 1968 niet rechtvaardigde, met name niet omdat op grond van het totaalbeeld daarvan eiser niet als een tenminste zeer goed officier kon worden aangemerkt.

Van de zijde van eiser is hiertegen aangevoerd, dat, zo de over eiser uitgebrachte beoordelingen zoals die na voornoemde uitspraak van de Raad d.d. 11 november 1970 zijn overgebleven, aan zijn bevordering tot kolonel per 1 november 1968 in de weg stonden, hij krachtens artikel 13 van het Besluit beoordeling officieren landmacht terzake van die beoordelingen een kennisgeving had behoren te ontvangen, en dat — nu dit niet is geschied — van de zijde van gedaagde op die beoordelingen niet een beroep mag worden gedaan ter ondersteuning van het besluit, eisers bevordering tot kolonel niet op 1 november 1968 te doen ingaan.

De Raad moet deze stelling van eiser verwerpen. Eiser heeft van alle over hem uitgebrachte beoordelingen die van belang zijn voor de beslissing inzake zijn bevordering tot kolonel en hem — als gevolg van het vigerende (gedeeltelijk) gesloten beoordelingssysteem zoals dit in artikel 13 van voornoemd besluit is neergelegd — niet zijn medegedeeld, reeds in het geding dat tot 's Raads uitspraak van 11 november 1970 leidde, kunnen kennis nemen. Hij heeft mitsdien de Minister kunnen vragen, terzake een kennisgeving te mogen ontvangen, en tegen een eventuele weigering van de Minister om aan dat verzoek te voldoen, beroep kunnen instellen.

Gegeven deze omstandigheid kan hij er zich thans niet met vrucht tegen verzetten dat op de bedoelde beoordelingen acht wordt geslagen als is geschied.

Tot die beoordelingen behoort ook het na die uitspraak overgebleven gedeelte van de op 29 maart 1968 over eiser opgemaakte beoordelingslijst.

Gelet op de inhoud van die beoordelingen acht de Raad geen grond aanwezig, het bestreden besluit voor onjuist te houden.

Van de zijde van eiser is er nog op gewezen, dat eiser — nadat hem door de toenmalige opperofficier personeel was medegedeeld, dat door de meergenoemde uitspraak van de Raad een „witte vlek” was ontstaan in de over hem uitgebrachte beoordelingen en dat hij in verband hiermee een gedeelte van zijn praktische dienst moest overdoen — is overgeplaatst naar B. als commandant van het Opleidingscentrum; dat hij echter kort vóór het verstrijken van de termijn van een half jaar werd teruggeplaatst naar zodat over hem met betrekking tot de vervulling van zijn functie in B. geen beoordeling kon worden opgemaakt; dat terzake echter wel een ambtsbericht is uitgebracht, in welk ambtsbericht eiser de kwalificatie „zeer goed” heeft verkregen, en dat eiser derhalve alle reden had om aan te nemen dat hij op de eerstvolgende bevorderingsdatum met terugwerkende kracht alsnog per 1 november 1968 tot kolonel zou worden bevorderd. De eerste rechter heeft echter in de aangevallen uitspraak terecht overwogen, dat dit ambtsbericht, hetwelk een geheel ander tijdvak omvat, niet in de plaats kan treden van het nietig verklaarde gedeelte van de beoordelingslijst d.d. 29 maart 1968. Een miskennis van de betekenis van 's Raads uitspraak d.d. 11 november 1970 kan daarin niet worden gezien. Uiteraard kon dat ambtsbericht wèl gewicht in de schaal leggen — en klaarblijkelijk hééft het ook gewicht in de schaal gelegd — bij de beoordeling of eiser met ingang van een later tijdstip voor bevordering tot kolonel in aanmerking kwam. Overigens zou, indien het bedoelde ambtsbericht wèl in beschouwing zou kunnen zijn genomen bij de beslissing op eisers verzoek, zijn bevordering alsnog op 1 november 1968 te doen ingaan, dit ambtsbericht — naar ter terechtzitting van de zijde van gedaagde is verklaard en ook de Raad aannemelijk voorkomt — niet voldoende zijn geweest om de na 's Raads uitspraak d.d. 11 november 1970 overgebleven gedeelten van de beoordelingslijst d.d. 29 maart 1968 te compenseren.

De Raad merkt nog op, dat uit de bevordering van eiser tot kolonel met ingang van 31 december 1971 niet volgt, dat hij voor zodanige bevordering reeds per 1 november 1968 in aanmerking zou zijn gekomen. Immers, het totaal van eisers beoordelingen is na 1 november 1968 aanzienlijk gunstiger geworden en bovendien waren de per 31 december 1971 gehanteerde normen — in tegenstelling met de per 1 november 1971 gehanteerde normen — iets minder zwaar dan die waarvan bij de bevorderingen per 1 november 1968 was uitgegaan.

Tenslotte is van de zijde van eiser nog bezwaar gemaakt tegen de in de aangevallen uitspraak vervatte niet-ontvankelijk-verklaring van eisers beroep, voor zover dit zich richtte tegen het niet uitreiken van kennisgevingen omtrent in de beoordelingslijst d.d. 29 maart 1968 overgebleven waarderingen van gezichtspunten. De Raad kan evenwel, ook gelet op hetgeen hij hiervóór ten aanzien van het door eiser niet vragen om kennisgevingen heeft overwogen, met die niet-ontvankelijk-verklaring instemmen op deze grond, dat het bestreden besluit daarover niet handelt en ook niet behoefde te handelen.

III. Beslissing

De Centrale Raad van Beroep,
 RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!
 Bevestigt de aangevallen uitspraak.

NASCHRIFT

1. In de rechtspraak in ambtenarenzaken ziet men vaak dat een besluit niet als definitief wordt aangemerkt, indien de ambtenaar dit besluit blijkbaar niet als definitief heeft herkend omdat hij zich binnen de beroepstermijn met een verzoek tot herziening van dat besluit tot de administratie heeft gewend.

Zie hieromtrent de naschriften op blz. 183 van M.R.T.1961 en op blz. 74 van M.R.T. 1964.

Iets dergelijks doet zich in bovenstaand geding voor. De passering voor bevordering berustte vnl. op een aantal over eiser opgemaakte beoordelingen en één daarvan was in verband met een lopende procedure nog niet in rechte onaantastbaar geworden. Daarom mocht eiser veronderstellen dat de passering voor bevordering, zolang in genoemde procedure geen eindbeslissing was genomen en zelfs gedurende een periode daarna, nog geen definitief karakter droeg.

2. Dat een besluit niet als definitief wordt aangemerkt, heeft gevolgen voor het karakter van een later over dezelfde kwestie genomen besluit. Dit is dan het eerste definitieve besluit en niet slechts een weigering om op een vroeger besluit terug te komen. De rechter kan dat — eerste — definitieve besluit in volle omvang toetsen en is daarbij niet, zoals bij een weigering terug te komen op een vroeger besluit het geval is, aan zekere beperkingen gebonden. Zulk een weigering wordt nl. in het algemeen niet in strijd geacht met enig algemeen verbindend voorschrift, tenzij gehandeld is in strijd met een algemeen rechtsbeginsel of algemeen beginsel van behoorlijk bestuur. Hieruit volgt tevens dat een dergelijke weigering wel degelijk door de rechter wordt getoetst en dat voor een niet-ontvankelijkverklaring geen plaats is.

A.B.

Administratieve rechtspraak

De door een korporaal-vliegtuigmaker-instrumentmaker terzake van een over hem opgemaakte beoordeling gevraagde inlichtingen worden hem niet door zijn beoordelaar en niet schriftelijk medegedeeld. Een daarop volgend bezwaarschrift wordt niet in afschrift in handen gesteld van de beoordelaar. Ook het door de hogere autoriteit ingesteld onderzoek voldoet niet aan de daaraan door de Kroon gestelde eisen.

Het bezwaarschrift wordt ongegrond verklaard, doch de Centrale Raad van Beroep verklaart het desbetreffend besluit nietig, aangezien het is genomen in — ernstige — strijd met de toepasselijke algemeen verbindende voorschriften. (K.B. van 4 april 1970 nr. 53, art. 3; Voorschrift conduiterapporten, pt. 419)

374

Eiser is, na in 1968 voor bevordering te zijn gepasseerd, met ingang van 31 dec. 1971 bevorderd tot kolonel. Hij verzoekt deze bevordering met terugwerkende kracht te doen ingaan per 1 nov. 1968, waarop de Kroon afwijzend beslist. Het Ambtenarengerecht merkt deze afwijzing aan als een weigering terug te komen op een onaantastbaar geworden besluit. De Centrale Raad deelt dit oordeel niet omdat ten tijde van dat besluit een procedure aanhangig was tegen een daarmede verband houdende beoordeling. Het besluit tot passering werd eerst door het afwijzend besluit van de Kroon definitief. (Ambt.wet 1929 art. 59, 1; Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren, art. 48)

379

VACATURE

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF

De Ministers van Justitie en van Defensie maken bekend, dat per 1 januari 1975 is te vervullen een vacature van lid van het Hoog Militair Gerechtshof te 's-Gravenhage.

Voor de vervulling van deze vacature, die ontstaat door het aan de heer H. Bakker met ingang van die datum op zijn verzoek verleende eervol ontslag, gaan de gedachten uit naar een officier, die bij de Koninklijke Marine in actieve dienst is of kortelings is geweest.

Sollicitanten naar deze vacature wordt gevraagd een tot Hare Majesteit de Koningin gericht rekest, *binnen 30 dagen* na deze publikatie te zenden aan de Minister van Justitie, Plein 2b of de Minister van Defensie, Plein 4, beiden te 's-Gravenhage.

REDACTIECOMMISSIE :

Mr. *W. H. Vermeer*, Officier van Administratie der 1e klasse b.d., Advocaat te Amsterdam;

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

voor de Kon. Landmacht: Mr. *P. G. van Lierop*, Brigade-Generaal van de Militair-Juridische Dienst;

voor de Kon. Luchtmacht: Mr. *C. Mante* Kolonel der Kon. Luchtmacht; Hoofd van de Sectie Juridische Zaken der Kon. Luchtmacht;

voor de Kon. Marine: Mr. *W. A. J. Wevers*, Kapitein-Luitenant ter Zee van Administratie, Stafofficier Juridische Zaken Marine-staf.

Adres van de Redactiecommissie:

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, Gerhard Voethstraat 11 te Arnhem; Telefoon 085-426170.

VASTE MEDEWERKERS:

Jhr. Mr. *A. Baud*, Griffier van de Centrale Raad van Beroep;

Prof. Mr. *A. D. Belinfante*, Raadadviseur in Buitengewone Dienst bij het Ministerie van Justitie, Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam;

Prof. Mr. *J. M. van Bemmelen*, Oud-hoogleraar aan de Universiteit te Leiden, Res. Luit.-Kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

Mr. Dr. *F. Kalshoven*, Gewoon Lector in de faculteit der rechtsgeleerdheid aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

Dr. *J. R. Stellinga*, Lid van de Raad van State

WIJZE VAN UITGAAF:

Het *M.R.T.* verschijnt in 10 afleveringen per jaar.

De prijs per jaargang bedraagt met ingang van 1 januari 1974 f 16,50. Men abonneert zich voor tenminste één jaargang bij de Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, postgiro nr. 425300, of bij zijn boekhandelaar. Losse afleveringen zijn vanaf 1 januari 1974 verkrijgbaar tegen de prijs van f 3,—.

De schrijvers van bijdragen van meer dan 2 pagina's ontvangen een honorarium van f 10,— per pagina tot een maximum van f 100,— per aflevering, benevens 10 present-exemplaren-overdrukken.

Kennisgeving van adreswijziging te richten tot de Staatsuitgeverij, Christoffel Plantijnstraat te 's-Gravenhage.

Dit tijdschrift sedert mei 1903 verschenen onder de titel „Militaire Jurisprudentie”, wordt sedert juli 1905, met onderbreking van juli 1943 tot anuari 1946, uitgegeven onder de titel „Militair Rechtelijk Tijdschrift.”

Militair Rechtelijk Tijdschrift

Gedrukt en uitgegeven op last van het Ministerie van Defensie

Jaargang LXVII
September 1974

Aflevering

7

Staatsuitgeverij 's-Gravenhage

INHOUD

* Bijdragen

<i>J. D. Backer</i> , Kapitein ter zee, Martelingen	385
<i>Mr. A. J. T. Dörenberg</i> , majoor KLu, Ontwikkeling van de rechtspositie der militairen, gezien in vergelijking met die van de burgerambtenaren en parti- culiere werknemers	410

Strafrechtspraak

Als bestuurder van een motorrijtuig daarmede onder invloed van alcohol gereden over een voor het militair verkeer openstaande weg. (W.M.Sr. art. 162)	426
Feitelijke insubordinatie door het werpen van een blik wapenolie naar een meerdere. (W.M.Sr. art. 117; W.Sr. art. 63)	429
Met gebruikmaking van een stiletto vernielingen aangericht aan een auto en diverse rijksgoederen in marinierskazerne te Curaçao. (W.M.Sr. art. 350; Wet tot wering ongewenste handwapenen, art. 4)	431

Administratieve rechtspraak

Verhuiskosten, voorzover redelijkerwijs noodzakelijk voor het verkrijgen van inkomsten, vallen niet onder het begrip inkomsten in de zin van art. 5 der Uitkeringswet gewezen militairen: aldus C.R.v.B.	436
--	-----

Wetgeving

Ontwikkelingen in het militaire straf- en tuchtrecht	439
--	-----

Boekaankondiging

<i>Dr. C. H. F. Simons</i> , Marinejustitie	454
---	-----

Opmerkingen en mededelingen

In memoriam <i>Mr. A. A. Tonnaer</i>	456
--	-----

BIJDRAGEN**Martelingen**

door

Kapitein ter zee J. D. BACKER¹⁾**INLEIDING**

Schrijven over martelingen is het behandelen van een pijnlijk onderwerp. Wanneer de schrijver, zoals in mijn geval, zelf nimmer werd gemarteld, dan weet hij nauwelijks wat hij zegt. Wanneer hij echter wel veel heeft gelezen, gehoord en gezien betreffende martelingen en de lezers daarentegen niet zo vertrouwd zijn met de materie dan is hij misschien al zo deskundig dat er alle kans is op een communicatiestoornis. Ik voel mij een beetje in deze positie. Ik ben slechts zeer beperkt deskundig, maar misschien al weer zo veel dat het mogelijk is dat ik zakelijk en emotioneel over gruwelijke dingen schrijf omdat het voor mij vertrouwde begrippen zijn geworden terwijl de lezer tegelijkertijd allerlei gevoelsmatige associaties en afleidingen van de gedachten ondergaat. Het kan zijn dat er vragen bij hem of haar opkomen die ik niet meer zal opwerpen omdat ik de antwoorden erop reeds heb gevonden en dat door dit alles de inhoud niet meer goed overkomt. Een dergelijk vervreemdend effect constateerde ik al toen ik in mijn naaste omgeving vertelde dat ik een inleiding over het onderwerp martelen aan het voorbereiden was.

Aan de andere kant meen ik te mogen aannemen dat u, de lezers van dit tijdschrift, over een goed ontwikkeld rechtsgevoel beschikt. Niet alleen in humanitaire zin, maar ook in materiële zin vanuit uw wetenschap. En dank zij dat continue besef van wat rechtvaardig is en van wat niet door de beugel kan zult u ervan op de hoogte zijn dat het martelen een toenemend kwaad is op de wereld, en dank zij uw inzicht zal het u ook bekend zijn dat er steeds nieuwe martelmethoden worden ontwikkeld. Als u er op let zult u ook bemerken dat martelingen dagelijks in het nieuws voorkomen.

Voorts is het denkbaar — en niet alleen denkbaar maar ook te hopen — dat er onder u zijn, die net zo als ik geïnteresseerd zijn in het onderwerp en reeds doordrongen zijn van de noodzaak dat op internationale schaal afschaffing van alle martelpraktijken wordt nagestreefd.

Hoe dat zij, ik hoop dat mijn inleiding een bijdrage kan zijn tot bewust-

¹⁾ Deze bijdrage is een bewerking van een voordracht, gehouden op de studiedag internationaal recht bij het Koninklijk instituut voor de marine te Den Helder op 12 juni 1974.

De essentie van de voordracht bleef geheel bewaard en informatie van een recentere datum werd niet meer in het stuk verwerkt.

wording en nuttige gedachtenwisseling; als dat zo is dan kan er mogelijk ook een voortzetting in daden volgen.

DISCUSSIEVRAGEN

Ik wilde de volgende vier vragen opwerpen en beantwoorden en vervolgens mijn antwoorden ter discussie stellen:

- I Wat is martelen?
- II Wat zegt het internationaal recht er over?
- III Wat hebben militairen er mee te maken?
- IV Wat kan de militair er als staatsburger in het algemeen en als militair in het bijzonder tegen doen?

I WAT IS MARTELEN?

Martelen is een geladen woord. Zij die beroepsmatig folteren gebruiken eufemismen, regeringen die het als een staatsaangelegenheid toepassen ontkennen het; een verdenking van zelfs maar de geringste marteling wordt verontwaardigd bestreden.

Hoewel er een algemene opvatting heerst dat martelingen slecht zijn en verboden, zijn er toch interpretatieverschillen ten aanzien van de vraag welke handelingen tot het martelen mogen worden gerekend.

Voor een zinvolle discussie en voor het stellen van regels, nationaal dan wel internationaal, is het nodig tot een begripsbepaling te komen. Ik wil proberen op twee manieren een antwoord te geven op de vraag: wat is martelen?

- A. door het noemen van enkele definities,
- B. door het behandelen van enkele kenmerkende elementen van hedendaagse martelpraktijken.

Als dit toch te abstract zou blijken te zijn is er nog een derde manier, nl. het lezen van concrete getuigenverklaringen²⁾.

A. *Definities*

— Eerst taalkundige omschrijvingen:

Volgens Van Dale heeft het woord martelen, naast de specifieke betekenis „de marteldood doen ondergaan”, meer in het algemeen de betekenis van pijnigen, folteren en meer figuurlijk kwellen, doen lijden.

Martelen en folteren kunnen als synoniemen worden gebruikt want bij het woord folteren staat vermeld: pijnigen, martelen eigenlijk en figuurlijk, kwellen.

Bij het woord kwellen, dat in ons dagelijks gebruik een veel minder geladen betekenis heeft, treffen wij een ruimere beschrijving aan, waar-

²⁾ Bij voorbeeld in het boek „*Martelingen: het zijn mensen waar het over gaat*” (Amnesty International, Ned. 1974). Daarin zijn drie karakteristieke verklaringen opgenomen.

van alle elementen echter wel bij het martelen in mindere of meerdere mate voorkomen: 1. lichamelijk pijn aandoen, martelen, 2. sterk hinderen, plagen, lastig vallen, lichamelijk òf (zeer belangrijk, JDB) geestelijk leed of ongemak veroorzaken, zowel van zaken als personen gezegd, 3. niet met rust laten, de gemoedsrust roven.

We kennen natuurlijk ook het begrip mishandelen. Dat betekent zoveel als: slecht behandelen, lichamelijk kwaad doen, geweld plegen aan. Als men het woord martelen hieraan wil relateren dan is een goede definitie: martelen is wreed mishandelen.

Een taalanalyse van het Frans, Duits en Engels zal u tonen dat de nuances verschillen daar overeenkomstig zijn en dat er wat dit betreft dus weinig begripsverwarring kan ontstaan in het internationale verkeer als u bijv. mishandelen in het Frans vertaalt met maltraiter en de synoniemen folteren/martelen in het Engels naar keuze met to torment /to torture, waarbij het laatste woord het meest gangbaar is. Wel heeft het woord martelen in de loop van de geschiedenis verschillende betekenissen gekregen en een sociaal-cultureel onderzoek³⁾ zal ongetwijfeld leren dat in vroeger tijden in verschillende westerse landen in hetzelfde tijdsbestek de betekenis *niet* gelijkloënd was.

— Thans een juridische definiëring:

Er bestaat nauwelijks jurisprudentie of juridisch commentaar met definities m.b.t. martelingen maar er zijn wel terugkerende elementen te noemen: er moeten tenminste twee personen bij zijn betrokken (immers er moet een folteraar en een slachtoffer zijn); er moet pijn worden toegebracht of worden geleden (dat onderscheidt de folteraar van bij voorbeeld de wettige ondervrager); veelal wordt gesproken van *ernstig* of *intens* lijden of pijn (maar juist deze vaagheid omtrent de zgn. glijdende schaal maakt scherpe definiëring wenselijk); algemeen wordt aanvaard dat de pijn of het lijden zowel lichamelijk als geestelijk (ook wel psychologisch genoemd) van aard kunnen zijn.

Als wij trouwens bij dit laatste stilstaan, blijkt dat juist bij martelen het onderscheid tussen fysieke en psychische oorzaken en gevolgen bijzonder lastig aan te brengen zou zijn.

Een ander element betreft doel of oogmerk. Dat zal veelal zijn het breken van de wil van het slachtoffer, het vernietigen van zijn menselijkheid (vandaar dat in verscheidene mensenrechtverklaringen wordt gesproken over de inherente waarde van de menselijke persoon) als doel

³⁾ Bij voorbeeld d.m.v. een zgn. sociogenese van het begrip martelen. Men kan zich daarin vragen stellen als:

- gebruikte Multatuli het woord en zo ja in welk verband?
- wat vermelden de ego-documenten uit de Hugenotenliteratuur?
- wat staat er over in de eerste Brockhaus?
- wanneer ontstond in Engeland de uitdrukking „to put to the rack“?

op zich of met verdere bedoelingen als bijv. het verkrijgen van bekentenissen of inlichtingen, het straffen, afschrikken etc.

Deze handelingen impliceren vaak een systematiek met een rationeel doel. Ik zeg vaak, niet altijd. Het martelen moet zeker opzettelijk gebeuren, de folteraar moet er iets mee beogen, maar het hoeft niet systematisch te geschieden in de zin van frequent, periodiek of op grote schaal. Het kan wel degelijk incidenteel, eenmalig gebeuren. Wel moet het dan niet zo maar geschieden doch passen in een „systeem”⁴⁾.

Met de zojuist gegeven nuanceringsen erbij kan ik mij scharen achter de definitie die Amnesty International wel hanteert:

„Martelen is het systematisch en opzettelijk toebrengen van intense „pijn in de een of andere vorm door één persoon aan een ander, of aan een „derde, teneinde het oogmerk van de eerste tegen de wil van de laatste „in te bewerkstelligen”⁵⁾.

— Tenslotte een paar praktijkdefinities:

Prof. Dr. J. E. HUETING hoogleraar experimentele psychologie aan de Vrije Universiteit te Brussel, beperkt het begrip martelen tot: een ander pijn toedienen. „Daar moet je niet lichtvaardig overheen stappen. Iedereen is erg bang voor lichamelijke pijn. Dat grijpt diep en fundamenteel in op iemands persoonlijkheid”⁶⁾.

Dr. H. A. VAN GEUNS, internationaal bestuurslid van Amnesty International wil het begrip martelen niet strikt juridisch opvatten. Daarbij moet, zoals wij zagen, duidelijk sprake zijn van de gemartelde en degene die martelt. Maar het is niet altijd even gemakkelijk degene die martelt aan te wijzen. Vandaar dat hij de voorkeur geeft aan: „het opzettelijk „veroorzaken van lichamelijk of geestelijk leed buiten de wil van de „persoon die het ondergaat”⁷⁾.

Ik begrijp dat het de lezer nu een beetje duizelt van al deze definities, maar terminologie neemt in de rechtswetenschap steeds een belangrijke plaats in en daarom dacht ik deze veelheid te moeten aandragen.

Met definities zijn wij er overigens nog niet. Het is niet toevallig dat er over het martelen niet een eenduidige universele definitie bestaat. Het gaat hier immers over menselijk gedrag: dat van de al of niet aanwijsbare folteraar en het gedrag van het slachtoffer. Ook kan er een band tussen deze twee ontstaan, die wel vergeleken is met die tussen slavendrijver en

⁴⁾ Met de aanhalingstekens heb ik ruimte willen laten voor een gevoelsmatige opvatting van deze term. Meer exact zou ik kunnen stellen: „... doch passen in een structuur „of gedragspatroon waarin martelingen met een zekere waarschijnlijkheid zullen „voorkomen”.

⁵⁾ Martelingen, A.I. 1974, p. 33.

⁶⁾ *Wordt Vervolgd*, maandelijks informatieblad van Amnesty International in Nederland en België, nr. 4/5, sept. 1973, p. 14.

⁷⁾ *Wordt Vervolgd*, nr. 4/5, sept. 1973, p. 10.

slaaf. Vang dat maar eens onder een hanteerbare en bij voorkeur tijdloze definitie. Net zo als vroeger bij de slavernij en ook bij de inquisitie culturele opvattingen en sociaal-economische rechtvaardigingen een rol speelden, bestaan er heden ten dage uiteenlopende waardeoordelen over het martelen als menselijk gedrag. Daarom is het goed in een volgende paragraaf toch nog wat kenmerken te behandelen die als wezenlijk voor het martelen dienen te worden beschouwd, althans in kringen die de kanker van de moderne martelingen bestrijden. Letterlijk, elementen die kenmerkend zijn voor het hedendaagse martelen en die, wanneer ze worden onderkend, dan ook als belastend materiaal kunnen worden gebruikt.

B. *Kenmerken van hedendaagse martelpraktijken*

Het valt niet te zeggen of er thans meer of erger wordt gemarteld dan in de vorige eeuw of dan in de middeleeuwen, maar wel is zeker dat martelpraktijken vandaag de dag meer voorkomen en intensiever worden toegepast dan in de vijftiger jaren.

Met het einde van de tweede wereldoorlog kwam er een eind aan het barbaarse nazisme en met de dood van STALIN in 1953 werd een ander afschuwelijk tijdperk afgesloten. In die eerste tien jaar na de oorlog was er ook een opbloei van humane intenties, van loffelijke verklaringen over de Rechten van de Mens; in het algemeen een stemming van „dat nooit „weer“. Maar daarin is duidelijk een ommekeer gekomen, zoals in de jaren zestig ook duidelijk een algemene geweldstoename plaatsgreep.

Martelen is thans in enkele landen een administratieve praktijk. Dat wil zeggen dat direct na zijn arrestatie de arrestant wordt onderworpen aan een of andere vorm van marteling; op vele politiebureaus behoort het elektrische-schokapparaat tot de vaste inventaris. Er zijn sterke aanwijzingen dat in bepaalde landen de politie wordt geschoold in het toepassen van martelingen. In een VN-rapport uit 1973 over Zuid-Afrika⁸⁾ wordt geconcludeerd dat de regering daar het martelen door de veiligheids-politie oogluikend toestaat.

Het hedendaagse martelen is bijna steeds een staatsactiviteit. Behalve erkende staten zijn er ook georganiseerde oppositiegroepen (stadsguerilla's, bevrijdingsbewegingen e.d.) die zich schuldig maken aan martelingen. Maar omdat deze groepen kenmerken hebben van een staat in de staat wil ik blijven volhouden dat het hedendaagse martelen bijna steeds een staatsactiviteit is. De staat laat het toe, moedigt het aan, verschaft de faciliteiten. Of dekt het onwettige omdat het regime zelf de wet stelt: law and order vallen samen, of misschien nog beter uitgedrukt: „order without law“. Het is ook de staat die verhoorspecialisten gebruikt en de verantwoordelijkheid draagt voor hun vorming, een opleiding

⁸⁾ Maltreatment and torture of prisoners in South Africa, Report of the Special Committee on Apartheid, New York, 1973.

en indoctrinatie die vermoedelijk daadwerkelijk plaatsvindt in lagere overheidsorganen. Dat is belangrijk want een van de kenmerken is de afstand tussen de indirect verantwoordelijke ambtenaren en de directe, de uitvoerende folteraars. Bij militairen blijken het altijd de militairen van lagere rang te zijn die het vuile werk doen. Dit past overigens geheel in de psychologie van de folteraar, welke ik hier verder buiten beschouwing laten zal.

Het illegale van de handeling en het nodig hebben van faciliteiten zijn technische redenen die het martelen in wezen tot een staatszaak hebben gemaakt. Maar er is helaas ook een fundamentele reden. Het is veelal een *regeringsmiddel*; niet zo zeer als sanctie maar letterlijk als middel om te regeren.

PIERRE VIDAL NAQUET heeft geschreven: „Marteling door de staat (torture d'état) is in feite niets anders dan de meest directe en meest onmiddellijke vorm van overheersing van de ene mens over de andere, hetgeen „juist het wezenskenmerk van politiek is”.⁹⁾ Een andere Fransman, kolonel ROGER TRINQUIER (in zijn boek uit 1961 „Moderne oorlogvoering”), rechtvaardigt het gebruik van martelingen om inlichtingen van de vijand af te dwingen; daarbij wordt het woord martelen vermeden en de vijand een terrorist genoemd om de schijn te wekken dat er niet in strijd met de Conventies van Genève wordt gehandeld.

Dit brengt mij tot een volgend uiterst belangrijk kenmerk. Een paar maal heb ik reeds het inwinnen van inlichtingen te berde gebracht. In veler opvatting is dat nog steeds het voornaamste doel van martelen, maar de deskundigen wijzen er op — en op goede gronden — dat dit doel secundair begint te worden. Het voornaamste oogmerk van martelen in diverse landen is de intimidatie, het afschrikken, kortom het uitoefenen van terreur om alle oppositie de kop in te drukken. Daarbij kan een van de *middelen* zijn het inwinnen van inlichtingen. Het is een goed middel (in de ogen van de folteraars) omdat het ten eerste een sfeer van legaliteit en rechtvaardiging geeft en daardoor ook de schuldgevoelens van de folteraars sust en ten tweede omdat men graag het slachtoffer aan het praten krijgt. Men wil immers — zoals wij bij de behandeling van de definities tegenkwamen — de wil van het slachtoffer breken, men wil hem misschien onderwerpen aan een systeem, hem onderdeel van het systeem maken. Dit komt bijvoorbeeld treffend tot uiting in het in Brazilië gebruikte eufemisme „burgertherapie” voor martelingen. En ook in Indonesië is het een verklaard doel dat men tienduizenden gevangen houdt (behorende tot de zgn. C-categorie) om hen tot goede staatsburgers om te vormen.

Nu, om te zien of men succes heeft met deze pogingen zal het slachtoffer moeten praten. Toen ik in 1946 werd „gefeut” als adelborst was

⁹⁾ Martelingen, A.I. 1974, p. 30.

een essentieel onderdeel van die vorming de ondervraging door de oude-rejaars. En geen adelborst wekte groter woede op dan degeen die bleef zwijgen of tegendraadse antwoorden gaf. En, het vereist grote zelf-beheersing van de zijde van de ondervrager om op een dergelijk recalci-trant gedrag netjes en legaal te blijven reageren.

Zo zien wij momenteel in de Duitse Bondsrepubliek dat leden van de Baader-Meinhoffgroep, die om hen moverende redenen niet willen mee-werken aan hun eigen verhoor, opgesloten worden in Kafka-achtige gevangenis-sen, waar deuren automatisch opengaan en sluiten, geen ge-rammel met sleutels is, lampen zonder dat men een schakelaar hoort aan- en uitfloepen. Dit is een vorm van zgn. sensorische deprivatie en wat men wel noemt geprogrammeerde foltering.

Dit gedeelte resumerend: het onderwerpen aan een verhoor heeft vaak ten doel de wil van het slachtoffer te beïnvloeden.

Wanneer het inwinnen van inlichtingen nog wèl het voornaamste oogmerk is, dan passen daarbij de volgende kanttekeningen:

- inlichtingen kunnen worden gebruikt om te worden verwerkt in een getuigenis die als bekentenis schriftelijk, ondertekend, wordt verspreid dan wel mondeling wordt voorgelezen; de geloofwaardigheid van dergelijke bekentenissen is gering en het effect is nog al eens averechts geweest;
- de onder stress ingewonnen informatie is onbetrouwbaar en weinig bruikbaar;
- vele slachtoffers blijken, ondanks alles, de martelingen niet-pratend te ondergaan.

Het inwinnen van inlichtingen door middel van martelen is dan ook in zijn totaliteit weinig effectief¹⁰⁾. Men zegt wel dat de beroepsfolteraar de tegenpool is van de succesvolle ondervrager.

Een volgend kenmerk van het moderne martelen is het toepassen van verfijnde technieken. Met behulp van elektriciteit is het mogelijk te martelen zonder zichtbare sporen na te laten (een grondig medisch onderzoek kan misschien het bewijs leveren). Omdat het toedienen van

¹⁰⁾ Ter staving kan ik verwijzen naar:

a. Op 2 maart 1972 openbaar gemaakte rapporten van de Engelse zgn. Parker-commissie, ingesteld ter beoordeling van toegepaste ondervragingsprocedures in Noord-Ierland. In het door Lord Gardiner geschreven minderheidsrapport betreurt hij dat de wettige, beproefde en hoogst succesvolle ondervragingstechnieken uit tijden van oorlog waren verlaten. De Engelse regering nam naderhand zijn minderheidsstandpunt over en verbood de „diepte-verhoor”methoden;

b. Een interview met Dr. H. A. van Geuns in de Legerkoerier jrg. 24, febr. 1974, waarin (op p. 34) hij de uitspraak doet „En dan zeggen die intelligence-officieren, die „ik gelezen heb: je bereikt veel meer met rustig praten, een relaxed, psychologisch „gesprek”.

Inleider is bereid zijn opvatting over de effectiviteit verder te verdedigen en daarbij ook een niet behandeld aspect als de korte termijn winst versus het lange termijn verlies (of taktisch voordeel tegen strategisch nadeel) te betrekken.

schokken ook veel lijden en pijn veroorzaakt is het een populair middel.

Psychologische middelen, zoals bedreiging met eenzame opsluiting voor onbepaalde duur, het aankweken van angst, het uitvoeren van schijn-executies, het luisteren naar martelingen terwijl beelden van familieleden worden vertoond, het toepassen van farmacologische middelen, het opsluiten in psychiatrische inrichtingen zoals door de Sovjet-Unie ontwikkeld is, maar niet alleen daar wordt toegepast, dit alles kan worden gerekend tot het moderne martelinstrumentarium. Het toepassen van fysiek geweld – dat in vroeger tijden, toen het martelen niet wederrechtelijk was, veel en soms op grove wijze voorkwam – raakt thans wat op de achtergrond. Maar vergist u niet, ook dat komt nog voor: het ranse-len, het ophangen, de falanga (die slechts kortstondige sporen nalaat), de papegaaienschommel, etc.

Ik liet reeds de term sensorische deprivatie vallen. „Zintuiglijke be-,roving”, het ontnemen van bepaalde waarnemingsmogelijkheden aan het slachtoffer. Bijv. het weglaten van het licht, het manipuleren met geluid, het onderdompelen in een bad (de zgn. bijna-verdrinking waarover u regelmatig in de krant kunt lezen), beperkte beweging of kale omgeving om de tastzin te beïnvloeden, het toedienen van eentonig voedsel.

Het dompelbad is een meervoudige deprivatie. Het bewijs dat het toegepast is is lastig te leveren: het slachtoffer moet worden geloofd.

Vooral de isolatie, zoals in psychiatrische inrichtingen wel wordt of werd toegepast als therapie, wordt veel gebruikt als middel maar het voert te ver hier op in te gaan; het is een hoofdstuk apart dat ik niet beheers.

Het effect van sensorische deprivatie in het algemeen kan worden weergegeven met:

- een eliminatie van externe prikkels die zouden kunnen concurreren met de door de „ondervrager” gecontroleerde prikkels;
- een fixatie op de eigen hachelijke toestand;
- hallucinaties, angst, paranoia e.d.;
- desoriëntatie.

Als wij dus lezen dat in Noord-Ierland een gevangene een kap op het hoofd had gekregen (hooding) dan is dat niet alleen om de folteraar te beschermen voor de blikken van het slachtoffer maar tevens en misschien vooral om diens waarneming te beperken.

Het langdurig gespreid staan tegen een muur met blote voeten op een stenen vloer en met een petroleum-blik op het hoofd waarop met stokken wordt geslagen is een voorbeeld van de beroving van de normale zintuiglijke werkelijkheid, van vrijwel totale desoriëntatie.

Ik breng dit niet om te laten gruwelen. Ik sta bij deze speciale martelmethode wat langer stil om beter te kunnen onderscheiden wat er aan de hand is in een speciale situatie.

Wanneer men een krijgsgevangen genomen vijand dwingt om met blote

voeten touwtje te springen op een pad van kiezelsteentjes teneinde van hem bijvoorbeeld te vernemen of er nog meer vijanden in de buurt zijn, dan treffen we al minstens twee kenmerken van marteling aan: het pijnigen en het manipuleren van de zintuigelijke waarneming (hier de tastzin). Ik zeg minstens, want – en zo kom ik aan een volgend kenmerk – óók is hier te onderscheiden een element van vernedering: zowel het laten uittrekken van schoenen als het kinderlijke touwtje springen. Zeker als die gevangene ook nog een hogere rang heeft. En vernedering, belediging, ontluistering komen we bijna altijd tegen in de case-histories en getuigenissen van gemartelden. Dit is een *onderdeel* van de ontmenselijking. Want, als wij ons afvragen hoe dit allemaal mogelijk is, hoe mensen zich voor dit werk kunnen lenen, dan komt in de vele antwoorden die hierop kunnen worden gegeven toch wel sterk naar voren dat de slachtoffers gebrandmerkt worden als niet-normale mensen, als onmensen, als dieren, als vijanden van het volk. Meestal vindt dit isolatieproces al enige tijd plaats voor het tot de excessen van marteling komt. Wordt door de gemartelde een bekentenis van hoogverraad afgelegd dan wordt nog eens bevestigd dat hij eigenlijk niet in de maatschappij thuishoort. Tijdens de marteling wordt ook nagestreefd dat het slachtoffer zichzelf als een niet-mens gaat beschouwen; het laten leven in eigen vuil is dáár weer een kenmerk van. Laat ik dit onderdeel over de ontmenselijking, de isolering en uitstoting onderstrepen met drie voorbeelden:

– Een uitspraak van PATAKOS luidde: „Wij maken geen onderscheid „tussen mensen en mensen, alleen tussen mensen en beesten. Communisten zijn net beesten”¹¹⁾.

– In Rusland wordt dissidenten zelfs de status van politieke oppositie onthouden; oppositie duidt op schizofrenie en daarom worden de dissidenten afgeschilderd als geesteszieken¹²⁾.

– In Syrië werd een Israëliische krijgsgevangene volgens zijn eigen verklaring voor de Nederlandse televisie (Televizier, 10 juni 1974) gedurende drie maanden geblinddoekt en was het hem slechts eenmaal per dag toegestaan naar de wc te gaan.

Ook in dit verband zou ik willen aanraden zeer kritisch te zijn bij de beoordeling van situaties. Elders maar ook in eigen omgeving. Onderken wat er gaande is, let op de tekens van verkettering en verguizing, zie de kenmerken die tot kwade gevolgen kunnen leiden – en van kwaad tot erger.

¹¹⁾ Wordt Vervolgd, nr. 4/5, sept. 1973, p. 6.

¹²⁾ Als zodanig zijn zij „handelingsonbekwaam en hebben derhalve niet het recht een „verzoekschrift te richten aan de procureur of andere overheidsinstellingen en ambtelijke personen, noch ook hebben zij het recht hun advocaten te spreken en te schrijven”, schreef Viktor Fajnberg op 28 sept. 1972 aan Kurt Waldheim.

Een en ander is ontleend aan het artikel „De beul heeft niet altijd vuile handen” in de Legerkoerier van februari 1974.

Ik heb nu verschillende kenmerken behandeld. Deze komen uiteraard niet allemaal bij alle martelingen voor, maar wel zal elke marteling er enkele van in zich hebben.

Deze verschijnselen, deze martelpraktijken komen tegenwoordig wijdverspreid voor, het aantal overtuigende getuigenissen is overstelpend. Het vergt misschien wel enige moed ze ook te geloven, want als men eenmaal overtuigd is kan men nooit meer zeggen dat men er niets vanaf wist.

Geen enkele maatschappij, geen enkel land is immuun voor martelpraktijken. Elk mens is potentieel in staat onder bepaalde omstandigheden te vervallen tot het toepassen dan wel laten toepassen van deze handelingen.

Een marteling is het ergste dat een mens kan overkomen. Ik weet tenminste niets ergers te bedenken. Het is *nimmer* goed te praten, zelfs de geringste marteling is niet te rechtvaardigen. Martelen dient dus absoluut te zijn verboden, zonder enig voorbehoud. Altijd, onder elke omstandigheid, voor burger en militair. Dat is een regel die door geen uitzondering mag worden bevestigd. Zo rigoreus wil ik het stellen en volhouden.

Het is verontrustend dat er zo'n apathie heerst, dat er zo weinig verontwaardiging opkomt wanneer het fundamentele recht van de mens om niet gemarteld te worden, wordt geschonden. De algemene gewenning, die er de laatste jaren is, aan het geweld en zelfs aan de toename van het geweld mag de ogen niet sluiten, de oren niet verstoppen en de gevoelens niet afstoppen voor de meest extreme, die speciale, vorm van menselijk kwaaddoen, de directe foltering door de ene mens die een ander mens onder zijn fysieke controle heeft.

De gewenning mag ook niet tot wanhoop leiden of tot een gevoel van machteloosheid, want wij — waarmee ik bedoel de tegenstanders, de mensen die, als vroeger de slavernij, thans de martelingen op de wereld willen uitbannen — hebben middelen om er een eind aan te maken.

Martelen is in wezen een staatszaak zei ik al, het is geen „private enterprise” en ook de Kerk bedient er zich niet meer van. Het is nationaal te voorkomen en als wij willen en er een beetje op attent zijn, is dit voorkomen in ons eigen land niet moeilijk. En zo zijn er meer landen waar voorkoming en bestrijding heel goed mogelijk en denkbaar zijn. Niet alleen in West-Europa, in het notoire Latijns-Amerika heeft Costa Rica bijv. een goede reputatie. Hoe meer landen geen enkel belang hebben bij het toepassen van martelen des te beter zal het streven naar internationale overeenstemming en uiteindelijke uitbanning kunnen slagen.

Historisch zijn er downperiodes geweest (zoals thans) maar ook tijden van duidelijke vooruitgang. En ook, de vergelijking dringt zich telkensmale op, de slavernij werd afgeschaft. Niet dat zij geheel verdwenen is, maar *totale* verdwijning van het martelen is ook een illusie.

Niet idealistisch, dus praktisch te realiseren acht ik:

- het geleidelijk veranderen van structuren die bevorderlijk zijn voor het vóórkomen van martelingen;
- het ontnemen van het systematische kader, het tegengaan van de institutionalisering;
- het drastisch reduceren van de intensiteit van de martelingen.

Op de vraag wat wij er zelf aan kunnen doen kom ik straks terug bij de beantwoording van de discussievraag IV. Daarvóór zullen wij het fenomeen martelen onder meer bekijken in het licht van het internationaal recht om te zien in hoeverre dat een bruikbaar middel is in de bestrijding ervan.

II WAT ZEGT HET INTERNATIONAAL RECHT ER OVER?

In de middeleeuwen was het martelen een aanvaard instrument in handen van Kerk en Vorst om druk uit te oefenen en gevangenen te straffen. De Franse revolutie maakte in Europa (niet in de koloniën) een einde aan deze vanzelfsprekendheid. In de 19de eeuw wordt de slavernij alom afgeschaft en hoewel de lijfstraffen tot in onze dagen in diverse landen wettig zijn, werd het martelen vanaf het begin van de 20ste eeuw algemeen als onmenselijk en onwettig beschouwd. Dat het niettemin in deze eeuw tot methodische excessen¹³⁾ op grote schaal kwam doet niet af aan dit algemeen rechtsgevoel. Ik meen zelfs dat dit gevoel daardoor werd versterkt en dat dit een verklaring is voor de explosie van verbodsverklaringen na de tweede wereldoorlog en andere uitingen van internationale solidariteit tegen martelpraktijken.

Thans zal een staat zelden, ik kan wel zeggen nooit, toegeven dat zij zich van martelpraktijken bedient. Wel komt het voor dat voor binnenlands gebruik, met het oogmerk van intimidatie, al dan niet opzettelijk wordt toegelaten dat het bekend wordt dat er wordt gemarteld. Maar tegenover de buitenwacht is ontkenning schering en inslag.

Ook de rechterlijke macht doet daaraan mee, hetgeen ik wil staven met twee voorbeelden, ontleend aan een toespraak van CAROLA STERN, een schrijfster, toen haar in 1972 een medaille¹⁴⁾ door de Duitse Internationale Liga voor de Rechten van de Mens werd toegekend:

- Een Griekse rechter aan wie politieke gevangenen hun verwondingen toonden, antwoordde: „Die moeten ze zichzelf toegebracht hebben”;

¹³⁾ Het woord *exces* wordt door mij in deze bijdrage gebruikt in de betekenis van „wandaad” en niet in de (vergoeljkende) betekenis van „uitzondering”. In een — ter lezing aanbevolen — analyse getiteld „Oorlogsmisdaad of *exces*” in *Transaktie*, jrg. 2, nr. 5, mei 1973, wijst Dr. J. Hueting op het dubbelzinnige gebruik van het woord *exces*.

¹⁴⁾ De Carl von Ossietzky Medaille, genoemd naar de man die in 1936 de Nobelprijs voor de Vrede won (maar nimmer in ontvangst nam), een Duits publicist en pacifist die stierf tengevolge van slechte behandeling in een nazi-concentratiekamp.

– Een rechter in Brazilië weigerde om gevallen van mishandeling in de processen-verbaal op te nemen met als reden: „Martelen is zoiets ver-„schrikkelijks dat men daarvan onmogelijk details in officiële documenten kan opnemen”.

Dit wijst erop dat universeel aanvaard is dat martelingen uit den boze zijn en geen land ter wereld er mee wenst te worden geïdentificeerd. Er is inderdaad tegenwoordig een wereldwijd gewoonterecht dat de mens niet aan martelingen mag worden onderworpen.

De neerslag daarvan in declaraties en internationale overeenkomsten is meegeëvolueerd.

De mensenrechten van de 18de en 19de eeuw zijn in de eerste plaats politieke vrijheidsrechten, die rechten bepalen van de burger tegenover zijn *eigen* overheid. Van vooral de Franse en Amerikaanse declaraties en constituties ging echter een universele invloed uit en toen in de 20ste eeuw ook sociale grondrechten ingang vonden, ontstond er geleidelijk een humanitair recht met internationale gelding: na de eerste wereldoorlog in het Volkenbondshandvest, zij het nog beperkt (mandaatgebieden, art. 22); tijdens de tweede wereldoorlog o.a. door ROOSEVELTS boodschap over de „Four Freedoms”, waarvan ik in het verband van de martelingen wil noemen het „recht om vrij te zijn van vrees”; en na deze oorlog uitgebreider en met het expliciet met name verbieden van martelingen, in eerste instantie in het kader van de Verenigde Naties, naderhand ook regionaal.

Ik heb in dit eerste gedeelte van het antwoord op de gestelde discussievraag een heel korte historische aanloop willen geven, toegespitst op het onderwerp van dit artikel. We hebben gezien dat er een internationaal gewoonterecht en, wat ik zou willen noemen, geldend volkenrecht is ontstaan, dat het martelen verbiedt.

Hierna wil ik een opsomming geven van verdragen, verklaringen, organen en organisaties welke van een directe betekenis zijn voor het internationale verbod tot martelingen of voor de naleving van die internationale rechtsregel. Omdat de meeste namen vertrouwd zullen zijn meen ik te kunnen volstaan met slechts hier en daar tekst en uitleg te geven.

Ik zet het nog eens op een rijtje. Daarbij wil ik een onderverdeling in drie groepen maken:

A. Algemeen internationaal – d.w.z. uitgebreider dan regionaal – en tevens gouvernementeel,

B. Beperkt internationaal – d.w.z. regionaal (en nationaal-Nederlands voorzover een internationaal aspect hebbend) – en gouvernementeel,

C. Internationaal, niet-gouvernementeel.

Ik pretendeer niet een uitputtende opsomming te geven en stel aanvullingen en eventuele correcties zeer op prijs; waarbij ik nogmaals wijs op

het criterium van directe relevantie voor het verbod op martelingen of om het anders te zeggen:

het recht om niet aan martelingen te worden onderworpen.

A. *Algemeen internationaal en gouvernementeel*

– Het handvest voor de bijeenkomst van het Internationaal Militair Tribunaal in Neurenberg, augustus 1945. Het principe IV¹⁵⁾ heeft een blijvende toepasbare betekenis gekregen: „Het feit dat de beschuldigde „handelde op grond van de bevelen van zijn regering of van zijn superieuren, ontslaat hem niet van zijn verantwoordelijkheid onder de internationale wetgeving, vooropgesteld dat een gewetenskeuze in feite „voor hem mogelijk was.” (eigen vertaling, JDB).

– Universele verklaring van de rechten van de mens, Verenigde Naties, 10 dec. 1948¹⁶⁾. Art. 5 zegt beknopt en duidelijk waar het om gaat: „Niemand zal onderworpen worden aan foltering, noch aan een wrede, „onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing.” De Sovjet-Unie onthield zich indertijd van stemming.

De afdeling van de V.N. die zich met het onderwerp bezig houdt is de Economische en Sociale Raad (ECOSOC) en wel in het bijzonder de Commissie voor de rechten van de mens met daaronder enkele – minder politieke en daardoor meer effectieve – subcommissies.

– Verdrag inzake de voorkoming en bestraffing van genocide, Verenigde Naties, 9 dec. 1949. De conventie over genocide was een direct uitvloeisel van de in Neurenberg gehanteerde beginselen. Het verdrag trad in werking in 1951, maar werd onder meer niet bekrachtigd door de Sovjet-Unie, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Onder genocide wordt onder andere verstaan: „het doden van of toebrengen van ernstig „lichamelijk of geestelijk letsel aan leden van een groep”.

– De vier verdragen van Genève, 12 aug. 1949, inzake de behandeling dan wel bescherming van gewonden, zieken, schipbreukelingen, krijgsgevangenen en ook burgers in oorlogstijd. Daarin komen zinsneden voor als: „zij moeten menslievend worden behandeld en verzorgd”, „in het „bijzonder mogen zij niet worden afgemaakt of uitgeroeid, noch worden „onderworpen aan martelingen of biologische proefnemingen”, „in het „bijzonder mag geen krijgsgevangene lichamelijk worden verminkt”.

De verdragen kennen enkele gemeenschappelijke bepalingen en vooral van belang is voor ons artikel 3: „Te dien einde zijn en blijven te allen

¹⁵⁾ Principles of International Law recognized in the Charter of the Nuremberg Tribunal and in the Judgment of the Tribunal as formulated by the International Law Commission, June-July 1950.

¹⁶⁾ Mocht er twijfel bestaan of deze (universele) verklaring ook geldt voor militairen: door middel van de zgn. „Respect for human rights in armed conflicts”-resolutie, V.N.-resolutie 2444 (XXIII) van 19 december 1968, werd deze verklaring nog eens nadrukkelijk van toepassing verklaard op het, zowel internationale als niet-internationale, gewapende conflict.

„tijd en overal ten aanzien van bovengenoemde (niet aan de vijandelijke heden deelnemende, JDB) personen verboden:

„a. aanslag op het leven en lichamelijke geweldpleging, in het bijzonder het doden op welke wijze ook, verminking, wrede behandeling en marteling;

„b. . . . (dit lid is niet relevant, JDB)

„c. aanranding van de persoonlijke waardigheid, in het bijzonder vernederende en ontorende behandeling.”

De conventies van Genève komen straks weer ter sprake.

— Eerste V.N.-congres over misdaadpreventie en de behandeling van overtreeders, 30 aug. 1955. Voor deze behandeling werd een minimum standaard aanvaard, die op 31 juli 1957 in geamendeerde vorm door de ECOSOC bij de lidstaten werd aanbevolen. Deze aanbeveling werd zestien jaar later door de Raad van Europa geconcretiseerd, zoals wij nog zullen zien¹⁷⁾.

— Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten met facultatief protocol, New York, 19 dec. 1966. Dit niet te verwarren met het in dezelfde plaats en hetzelfde jaar gesloten verdrag inzake de uitbanning van rassendiscriminatie, noch met het in New York op exact dezelfde datum gesloten verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten. Het verdrag dat ik bedoel, het International Covenant on civil and political rights, is opgenomen in het tractatenblad nr. 99 van 1969 en ook in Schuurman & Jordens 74 tweede druk als V.N.-Verdrag II.

Het verdrag is door de Algemene Vergadering unaniem goedgekeurd, maar is wegens onvoldoende ratificaties nog niet in werking getreden. In art. 7 wordt onder meer letterlijk herhaald wat in het reeds door mij geciteerde art. 5 uit de Universele Verklaring staat vermeld; maar nu gaat het om een verdrag. Artikel 28 stelt dat er een Commissie wordt ingesteld die „bestaat uit onderdanen van de staten die partij zijn bij het verdrag, die hoog zedelijk aanzien genieten en erkende bekwaamheid op het gebied van de rechten van de mens bezitten . . .”. Belangrijk is ook art. 4 dat afwijkingen van de verplichtingen toestaat „bij een algemene noodtoestand die een bedreiging vormt voor het bestaan van het volk . . .”. Maar — en dat onderstreept mijn opvatting dat martelingen nimmer zijn geoorloofd — hiervan wordt weer nadrukkelijk art. 7 uitgezonderd.

— Resolutie 3059 (XXVIII), V.N., 8 nov. 1973. Bij de herdenking van het 25-jarig bestaan van de Universele Verklaring van de rechten van de

¹⁷⁾ Oorspronkelijk zijn de normen ontworpen in 1933 door de International Penal and Penitentiary Commission. In 1934 werden deze in een resolutie van de Volkenbond vastgelegd.

In 1975 zal het onderwerp in Toronto op een congres inzake „prevention of crime and the treatment of offenders” opnieuw aan de orde komen. Alle voortdurende (en noodzakelijke) aandacht ten spijt moet wel worden opgemerkt dat het hier, in het licht van bestrijding en voorkoming van martelen, gaat om een aanpak aan de periferie.

mens wordt door de Algemene Vergadering (opnieuw) iedere vorm van marteling veroordeeld en wordt er bij alle regeringen op aangedrongen, zitting te nemen in allerlei organisaties, d.w.z. internationale organisaties, om marteling en andere onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing te verbieden.

— Diplomatieke Conferentie ter herziening en ontwikkeling van humanitaire wetgeving in samenhang met gewapende conflicten, Genève, 20 febr. tot 29 mrt. 1974. De herziening van de Geneefse conventies is al jarenlang een slepende zaak en door de uitbreiding van het aantal landen spelen nationalistische en ideologische motieven een sterke rol. Ook op deze, nota bene diplomatieke, conferentie werd geen overeenstemming bereikt, werden geen protocollen getekend. In het tweede protocol betreffende *niet-internationale* conflicten, waartoe bevrijdingsoorlogen, burgeroorlogen e.d. kunnen worden gerekend, wordt getracht het algemene artikel 3 uit de conventies van Genève, dat ik reeds gedeeltelijk citeerde, uit te breiden. Dat wil zeggen toe te spitsen, meer met name te noemen. Men denke bij voorbeeld aan de groep politieke gevangenen, tot nu toe een nogal „statusloze” groep waaronder ook — what’s in a name? — gemakkelijk krijgsgevangenen kunnen worden geschaard.

Een deelnemer aan deze langdurige conferentie vertelde mij echter dat hij bang was dat deze uitbreiding wel eens onaanvaardbaar zou kunnen zijn voor diverse derde wereld landen, in het besef dat zij in hun eigen land met een interne opstandingsbeweging te kampen kunnen krijgen. Maar ook vlak bij huis ligt de zaak niet eenvoudig. Moet een Ierse bommengooier die zegt een vrijheidsstrijder te zijn worden geschaard onder de beschermende regels die gelden voor geregelde troepen?

Hoe u hier ook over denkt¹⁸⁾ . . . ik wil blijven stellen dat er voor een verbod op martelen maar één maatstaf kan gelden en dat het nog steeds een noodzaak is (deze conferentie bewijst het eigenlijk opnieuw), de internationale rechtsregels te versterken en te werken aan effectieve sancties bij overtreding.

B. *Beperkt internationaal en gouvernementeel*

Hieronder vallen conventies en verklaringen met een regionale gelding, zoals:

— De verklaring van de rechten van de burger in de Arabische Staten

¹⁸⁾ De materie is zeer gecompliceerd. Men zie onder meer:

a. Dr. F. Kalshoven, De ontwikkeling van het humanitaire oorlogsrecht, *Militair Rechtelijk Tijdschrift*, LXVI, april 1973;

b. D. B. ten Hoedt, De combattanten en de bescherming van het volkenrecht, *Militair Rechtelijk Tijdschrift*, LXVII, april 1974;

c. Het antwoord van de minister van buitenlandse zaken van 4 juni 1974 op schriftelijke vragen van het tweede kamerlid Ter Beek over het stemgedrag van de Nederlandse delegatie tijdens genoemde conferentie.

en landen. Hiervan is art. 5 van belang. De Organisatie voor Afrikaanse Eenheid, OAE, is een conventie aan het voorbereiden.

— Amerikaanse conventie voor de rechten van de mens, tot stand gekomen in 1969/1970, maar nog onvoldoende geratificeerd. Als „bijbehorend” orgaan functioneert wel de Inter-Amerikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens, die werd ingesteld in 1959 en door de Organisatie van Amerikaanse Staten, OAS, werd bekrachtigd in 1967. Artikel 5.2. luidt: „Niemand zal worden onderworpen aan marteling of aan wrede, „onmenselijke of vernederende bestraffing of behandeling. Een ieder die „van zijn vrijheid beroofd wordt zal worden behandeld met eerbiediging „van de inherente waardigheid van de menselijke persoon”. Voorts kent het verdrag ook een „geen-inbreuk”-artikel (27), zoals wij ook tegenkwamen bij het International Covenant on civil and political rights.

— Het Europese Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, 4 nov. 1950. Dit is het bekende verdrag van Rome en veruit het meest ontwikkelde van de regionale conventies op het terrein van de mensenrechten. De bijbehorende organen functioneren redelijk en er is jurisprudentie opgebouwd¹⁹⁾. In Titel I van het verdrag volgt na de behandeling in art. 2 van het recht op het leven, in art. 3 dat niemand mag worden onderworpen aan folteringen noch aan onmenselijke of vernederende behandelingen of straffen. Belangrijk is dat in art. 15 afwijkingen van de verdragsverplichtingen in tijd van oorlog e.d. worden toegestaan maar op een paar artikelen wordt geen enkele inbreuk toegelaten. Dat zijn het zo juist genoemde verbod op folteren, het verbod iemand in slavernij of dienstbaarheid te houden en het principe dat niemand kan worden veroordeeld wegens een handelen of nalaten, dat geen strafbaar feit naar nationaal of internationaal recht uitmaakte ten tijde dat het handelen of nalaten geschiedde. Uit deze weinige uitzonderingen mag nog eens blijken hoe fundamenteel het recht om niet aan martelingen te worden onderworpen wel is.

Het verdrag kent een uitgebreid, en interessant, klachtrecht en beschikt (bij zeer hoge uitzondering) over sancties. Over het verdrag en de toepassing ervan valt nog meer te zeggen, maar ik wil volstaan met er op te wijzen dat er geen twijfel over bestaat dat het bewuste artikel 3 uit deze internationale overeenkomst „een ieder verbindende bepaling is” en dat dus de artikelen 65 en 66 uit onze Grondwet van toepassing zijn.

— Een andere verdienste van de Raad van Europa is de vaststelling van Standaard minimumregels voor de behandeling van gevangenen, in januari 1973. Art. 31 luidt: „Lijfstraffen, bestraffing door plaatsing in een

¹⁹⁾ De Commissie nam meer dan 4000 beslissingen, het Hof behandelde een tiental zaken en het Comité van Ministers velde een dozijn oordelen. Zie o.a. Schuurman & Jordens 74, 2de druk. Uitgebreide informatie is verkrijgbaar bij het Palais des Droits de l'Homme te Straatsburg.

donkere cel en iedere wrede, onmenselijke of vernederende bestraf-,
„fing is volstrekt verboden als straf voor disciplinaire vergrijpen”²⁰⁾.

Deze opsomming van zaken met beperkte internationale gelding wil ik
beëindigen met het noemen van een paar nationale regels die een inter-
nationaal aspect hebben:

— De Wet oorlogsstrafrecht van 10 juli 1952. Deze is onder meer van toe-
passing op de misdrijven — in geval van oorlog begaan of eerst in geval
van oorlog strafbaar — omschreven in de artikelen 1 en 2 van de Uitvoe-
ringswet Genocideverdrag. Verder stelt genoemde wet strafbaar de schen-
ding van de wetten en gebruiken van de oorlog en wel met maximum
15 jaar indien het feit inhoudt een onmenselijke behandeling of het een
ander dwingen iets te doen, niet te doen of te dulden, en met maximum
de doodstraf indien het feit (o.a.) verkrachting inhoudt.

Het woord marteling komt niet expliciet voor maar elementen ervan
overduidelijk.

— De Grondwet. Ik noemde al een paar artikelen. Het zijn de artikelen
60 tot en met 67 die formele regels geven voor de totstandkoming van
overeenkomsten maar ook materiële t.a.v. het primaat van de internatio-
nale overeenkomst. Ik meen te kunnen volstaan met er naar te verwijzen.
Wel wil ik nog de tekst aanhalen van het enige artikel uit de Grondwet
dat het buitenlandse beleid behandelt. Het is het art. 58: „De Koning
„heeft het opperbestuur der buitenlandse betrekkingen. Hij bevordert
„de ontwikkeling der internationale rechtsorde.” Ik kom hier nog op
terug bij de beantwoording van discussievraag III. De Grondwet bevat
verder de grondrechten, waarvan ik persoonlijk nog altijd art. 7 betref-
fende de vrijheid van meningsuiting het belangrijkste vind. Ik heb over
deze fundamentele vrijheid nog niet gerept. Ik heb dat gedaan om mij
te beperken. Ik zou een correlatief verhaal hebben moeten schrijven.
Het zal duidelijk zijn dat juist het uiten van eigen onwelkome meningen
veelal een van de grandoorzaken is voor het toepassen van martelen,
zowel repressief als preventief. En wat is een politieke gevangene anders
dan iemand wiens mond moet worden gesnoerd? Iemand die geweld heeft
gebruikt kan in elk land onder het normale strafrecht vallen en ook in
een normale gevangenis worden opgesloten.

Het is dan ook niet toevallig dat Amnesty International, die zich het
lot van politieke gevangenen aantrekt²¹⁾ en een anti-martelingencampagne
voert, als doelstelling hanteert: *ieders recht, een overtuiging te hebben*

²⁰⁾ Een hard bed of cellulaire opsluiting zijn op zichzelf niet in strijd met art. 3 van
het Verdrag van Rome, blijkens uitspraken van de Commissie; S & J 74, 2de dr, p. 11.

²¹⁾ Voor de volledigheid: de gevangene mag geen geweld hebben gebruikt of gepro-
pageerd, voorzover uit de beschuldiging blijkt. Daarop zijn twee uitzonderingen:
in alle gevallen waarin gemarteld wordt en waarin de doodstraf wordt uitgesproken
kan Amnesty optreden.

en deze uit te dragen, te verzekeren, en dat de Nederlandse afdeling daarvan statutair²²⁾ heet: „Nederlandse Vereniging ter Bescherming „van de Vrijheid van Meningsuiting Amnesty International”.

Op de in onze eigen Grondwet gewaarborgde vrijheidsrechten mogen wij bijzonder trots zijn. De mogelijkheden tot beperking ervan door de wetgever gaan minder ver dan het verdrag van Rome soms toelaat. En in de Proeve van een nieuwe grondwet, zoals in mei 1966 door de minister van binnenlandse zaken gepubliceerd, vinden wij nog een verdere uitbouw. De grondrechten krijgen daarin zelfs een prominente plaats; zoals door mij wel eens aanschouwelijk is voorgesteld in een verhandeling over de Proeve²³⁾.

C. *Internationaal, niet-gouvernementeel*

Dit is de derde lijst van organen, verklaringen en dergelijke die ik relevant acht m.b.t. het verbod op martelingen of de naleving van die internationale rechtsregel. Er zijn vele organisaties werkzaam op het terrein van de mensenrechten en zij komen regelmatig met resoluties en publicaties. Zij zijn vaak actief, beperken zich niet tot woorden en sommige zijn waarlijk effectief. Ik noem er enkele, in alfabetische volgorde:

- Amnesty International, A.I., met raadgevende status bij onder meer de V.N. en de Raad van Europa;
- Association of democratic jurists;
- International Commission of Jurists (ICJ);
- Internationale Rode Kruis Comité;
- Liga's voor de rechten van de mens, zoals de in 1898 opgerichte Ligue pour la Défense des Droits de l'Homme et du Citoyen en de Duitse Liga für Menschenrechte (1919-1933); na de oorlog weer opgericht in 1945²⁴⁾.

Dan zijn er organisaties die bijzondere groepen vertegenwoordigen zoals:

- Internationaal persinstituut;

²²⁾ Ned. Staatscourant, bijvoegsel, 6 sept. 1973, nr. 172.

²³⁾ Marineblad, jrg. 78, nr. 5, juli 1968, p. 616 figuur B.

²⁴⁾ Wat betreft het onderwerp martelingen treden deze organisaties wisselend voor het voetlicht. Ik wil volstaan met twee referenties:

a. Over de anti-martelingencampagne van A. I. verscheen een artikel in TIME, July 9, 1973 (p. 15). Twee kenschetsende zinsneden, op de aan dit tijdschrift eigen beknopte wijze geformuleerd, acht ik van belang om aan te halen:

— „A. I. . . . A sort of Red Cross of political warfare, . . .”

— „A. I. . . . makes an almost sanctimonious effort to remain politically neutral; . . .”;

b. De ICJ heeft volgens een persbericht uit Geneve (Volkskrant, 5 juni 1974) president Amin van Oeganda ervan beschuldigd op grote schaal de mensenrechten te hebben geschonden door onwettige arrestaties, martelingen en moorden. Het rapport is de V.N. aangeboden. In het krantebericht komt verder een bijzonder sprekende beschrijving voor: „De strijdkrachten zijn echter nog steeds boven de wet geplaatst en hebben bijna „onbeperkte onbevoegdheden bij arrestaties en huiszoekingen.”

- Wereldraad van Kerken;
- diverse andere. Een vijftigtal maakt deel uit van het Speciale V.N.-comité van Niet-gouvernementele Organisaties voor de Rechten van de Mens.

In het verband van deze paragraaf noem ik ook, voorzover er een internationale invloed van uitgaat, politieke partijen en, speciaal met een gericht doel opgerichte, pressiegroepen, charitatieve organisaties. Het feit dat zij soms succes (d.w.z. vrijlating, verzorging en voorkoming) hebben waar al die andere organisaties en conventies falen, stemt tot nadenken en hopelijk tot zuivere conclusies.

In deze opsomming past ook het heel aparte en recentelijk, in april 1974, opnieuw gehouden Russell-tribunaal. Een van de verdiensten van dit tribunaal is de opstelling van een lijst met meer dan 1000 namen van officiële folteraars²⁵).

Als laatste wil ik noemen een regionaal voorbereide, in december vorig jaar door Amnesty International georganiseerde conferentie in Parijs, waarop verschillende achtergronden en aspecten van het martelen zijn behandeld door ruim 200 deskundigen, hetgeen resulteerde in een groot aantal, waaronder veel realiseerbare, aanbevelingen. Ook deze conferentie was niet-gouvernementeel. Wel waren enkele vertegenwoordigers van regeringen en regionale organisaties aanwezig en de secretaris-generaal van de V.N., KURT WALDHEIM, zond een aanmoedigend telegram.

Zoals ik in het begin van mijn bijdrage heb gesteld zijn martelingen echter *staatszaken*: het is de macht van de staat die het martelen toelaat en het is de macht van andere staten om het te breken. Maar de staten laten het er lelijk bij zitten. Was de lengte van de lijsten van internationale overeenstemming die ik heb opgesomd maar maatgevend! Daarom beëindig ik dit gedeelte nogeens met een hartekreet afkomstig uit niet-gouvernementele kring. Op de zojuist genoemde conferentie in Parijs zei de Griekse professor MANGAKIS, een slachtoffer van martelingen, bij de opening: „Het is onze plicht alles wat in onze macht ligt te doen, om „onze regeringen de valse doctrine van het negeren van martelpraktijken „te doen opgeven en te pleiten voor een oprichting van organisaties, die „effectief de strijd tegen de martelingen kunnen voeren”²⁶).

Ter afsluiting van de beantwoording van de vragen I en II wil ik *resumerend* stellen:

- Na een hoopvolle na-oorlogse ervaring van de internationale wil om

²⁵) Volgens een correspondent van de Volkskrant (8 april 1974) zullen de namen bekend worden gemaakt daar het tribunaal de uitspraak deelt van het Neurenberger gerechtshof, volgens welke misdadigers zich niet ongestraft kunnen verschuilen achter een gehoorzaamheid aan hun regeringen. Hier wordt bedoeld het door mij in paragraaf A vermelde principe IV.

²⁶) Wordt Vervolgd, nr. 74-1, jan. 1974, p. 1.

het martelen en veel van wat daarmee samenhangt uit de wereld te helpen, moeten wij constateren dat er nog steeds veel wordt gemarteld; in kwantitatieve zin breidt het zich uit als een olievlek en kwalitatief is er een „technology of torture” ontstaan.

— Diverse internationale verdragen zijn nog niet voldoende geratificeerd en er is behoefte aan versterkende aanvulling.

— Goedwillende organisaties hebben te strijden tegen enerzijds cynisme en onverschilligheid bij de burgers en anderzijds tegen de macht van de staat of staten; hun effectiviteit is te vergelijken met die van de brandweer en van EHBO-diensten.

Diegenen onder de lezers die het internationaal recht tot hun studieterrein hebben gemaakt zullen deze constatering ook bij andere onderdelen van dat recht doen. Maar als zij tevens, zoals ik, willen *blijven geloven* in een internationale rechtsorde dan zullen wij allen ook de uitbouw en verfijning van fundamentele rechten van de mens dienen te *blijven bevorderen*.

Tegelijk is duidelijk dat wij met conventies niet kunnen volstaan omdat deze nooit meer dan een beperkte garantie geven. Als er andere en betere, d.w.z. meer effectieve en legale, middelen zijn dan moeten wij die gebruiken. Ik kom daar nog op terug maar wil thans eerst de relevantie van het militaire beroep belichten.

III WAT HEBBEN MILITAIRES ER MEE TE MAKEN?

Tot bescherming der belangen van de Staat is er een krijgsmacht, bestaande uit vrijwillig dienenden en uit dienstplichtigen. Tot die belangen kan worden gerekend de handhaving van de fundamentele vrijheden, rechten en waarden waarop onze staat stoelt en ook (dat is in elk geval een zelfopgelegde verplichting) de bevordering van de ontwikkeling van de internationale rechtsorde. Omdat martelingen nationaal alsook in internationaal verband strijdig worden geacht met fundamentele vrijheid en rechtsorde, is het antwoord op de gestelde vraag — afgeleid uit de Grondwetsartikelen 195 en 58 — al gegeven. Minder orthodox en formeel kan worden gezegd dat militairen de staat dienen en uitvoerders kunnen zijn van buitenlands beleid. Doordat zij als groep beroepsmatig ook veel internationale contacten hebben, de marine een beetje meer dan de andere krijgsmachtdelen, kunnen zij ook zeker effectief zijn. Officieren zijn gewend diplomaten en autoriteiten te ontmoeten en zij gedragen zich gaarne als goede ambassadeurs van hun land. Zij bedrijven vaak een stukje buitenlandse politiek, zonder zich dit altijd bewust te zijn. Dit laatste is gauw het geval wanneer deze politiek samenvalt met persoonlijke opvattingen over culturele, economische en sociale zaken. Maar als het regeringspolitiek zou zijn (het is het niet!) luid en duidelijk het martelen aan de kaak te stellen en te veroordelen, zouden zij die politiek dan ook uitdragen? Het voeren van een zgn. dialoog is wèl — sedert

jaren – regeringspolitiek, maar ik ben bang dat velen onder hen²⁷⁾ daar al de grootste moeite mee hebben. Hoe moeilijk het ook is, ik wil wel stellen dat zwijgen over martelpraktijken een vorm van medeplichtigheid is.

Er zijn meer redenen waarom de militairen zich niet kunnen onttrekken aan de gehele problematiek van de martelingen. Hun beroep – en veel van wat ik hierna zal zeggen geldt ook voor semi-militair personeel, voor politiefunctionarissen e.d. – brengt met zich mee dat zij:

- met apparatuur omgaan waarmee dwang kan worden uitgeoefend en over know-how op wapen-technisch gebied beschikken die direct toe-
pasbaar kan worden gemaakt ten behoeve van martelpraktijken;

- over de middelen beschikken om direct een einde te maken aan een
marteling, door het in hechtenis nemen van de folteraar of de bevrijding
van het slachtoffer (zo simpel ligt dat);

- een hiërarchieke structuur met autoritaire elementen hebben. Ik wil
hier niet in kreten vervallen, noch putten uit de gedragswetenschappen
maar ik verwacht (zelf)kennis genoeg om de daarmee verbonden gevaren
te kennen. Dit heeft ook positieve kanten zoals gedragscodes die gedisci-
plineerd kunnen worden nagevolgd, alsook de mogelijkheid tot goede
interne controle;

- tamelijk geïsoleerd hun vorming krijgen en leven; daardoor onvol-
doende geïntegreerd en naijnd het algemene rechtsbewustzijn van de
maarschappij beleven. Ik weet dat sommigen onder hen dit ook juist vin-
den, dat zij dit als een stabiliserend element in de totale gemeenschap zien.
Ik ga daar niet op in, maar acht voor wat betreft de bestrijding van het
martelen een geïsoleerde denk- en leefwereld in elk geval niet bevorder-
lijk;

- in sommige situaties zeer geïnteresseerd kunnen zijn in het verkrijgen
van inlichtingen. De mate van interesse is vóór-bepaald door het belang
dat de leiding hecht aan het verzamelen van inlichtingen. Wanneer de
mensen die in een organisatie dienen worden opgevoed met het idee dat
de tegenstander of infiltrant een waardevolle informatiebron is en wanneer
het bovendien logisch wordt gevonden dat de eerste de beste die iemand
gevangenneemt – onder zijn fysieke controle krijgt – ook moet proberen
informatie los te peuteren, en wanneer men tenslotte ook nog zelf gewend
is aan een straf regime, dan is de situatie rijp voor martelen. De kans op
toepassing ervan wordt nog eens verhoogd als die tegenstander te boek
staat als een vijand van het volk, staatsondermijnd individu of wordt
aangeduid met een vervreemding veroorzaken de naam als bijv. „spleet-
oog”.

Ik zeg niet bij voorbaat dat, als militairen overgaan tot martelen, zij

²⁷⁾ Voor een goed begrip: hiertoe reken ik ook mijzelf; in de originele mondelinge voordracht (zie noot 1) werd steeds de eerste persoon meervoud in dit gedeelte gebruikt.

slecht zijn. Ik leg hier juist de nadruk op de situationele en structurele oorzaak. Dat is natuurlijk ook het griezelige, omdat de kans aanwezig is dat niet wordt onderkend dat er wordt gemarteld of dat het als een vanzelfsprekendheid wordt beschouwd;

- instructie krijgen in rebellenbestrijding. Een goede Engelse uitdrukking is hier op zijn plaats, namelijk „what do you gain, what do you lose?“. Als de bestrijding van onwettig en misschien wel misdadig optreden van een bepaalde groep leidt tot de toepassing van middelen van een uitermate misdadig karakter, van martelmethoden, dan wordt er meer verloren dan gewonnen. Een vluchtige studie en, al dan niet participerende, observatie van hedendaagse rebellenbestrijding leert dat deze escalatie snel kan ontstaan;
- beroepsmatig leren aanpassen, conformeren en nadoen en daardoor zonder veel moeite een toename van geweld – van kwaad tot erger – zullen kunnen volgen.

Aan deze redenen zou ik nog kunnen toevoegen dat als zij zich toch aan de problematiek, aan hun betrokkenheid ermee, zouden willen onttrekken, anderen, en wel om dezelfde redenen, hen ertoe zullen nopen er aandacht aan te schenken. En dat het niet mag blijven bij het schenken van aandacht, hoop ik bij de beantwoording van vraag IV duidelijk te maken.

Maar alvorens daartoe over te gaan wil ik nog twee beroepsgroepen noemen die ik van bijzonder belang acht. Dat zijn de militaire artsen en de militaire juristen. Laat ik eerst een paar opmerkingen maken over de eerste, de moeilijkste groep.

Dat een militaire arts bij deze problematiek partij is zal, denk ik, geen punt van discussie zijn. Er zijn formele en praktische redenen aan te voeren. In bepaalde verdragen is de militaire arts of het medisch personeel subject. Dat vergt een eigen inbreng vanuit deze beroepsgroep. Zo is de inspecteur geneeskundige dienst zeemacht actief deelnemer geweest bij de kortgeleden gehouden – en door mij aangehaalde – conferentie over humanitaire wetgeving in samenhang met gewapende conflicten.

De praktische redenen zijn van realistische aard. De arts zal een standpunt *klaar moeten hebben* wanneer:

- hij bij het verhoor van een gevangene wordt betrokken;
- hem gevraagd wordt een gevangene voordat het verhoor aanvangt te keuren;
- hem gevraagd wordt het slachtoffer van een marteling *tijdens* een (martel)proces onder medische controle te houden;
- hij, gevraagd of ongevraagd, de gevolgen van een marteling krijgt te behandelen;
- hem een actieve rol, dus bij de toepassing van middelen van medische aard, is toebedacht in de verhoor/martelmethode (bijv. sensorische deprivatie, spuitje).

De arts zal er op bedacht moeten zijn dat hij in een situatie terecht kan komen, in eigen kring of elders, waar hij voor afschuwelijke dilemma's kan worden geplaatst, zoals:

- hulp voor het slachtoffer is tevens hulp voor de folteraar want de laatste kan een opgelapte patiënt weer verder „behandelen”;
- *wil* een slachtoffer dat niet meer kan praten of geen gelegenheid krijgt tot vrije communicatie, wel worden geholpen?;
- op welke gronden kan een arts weigeren bij (vóór, tijdens, na) martelpraktijken te worden betrokken; welke eed, ethiek, conventie beschermt *hem*?

Ik kan hier alleen maar problemen opwerpen, geen antwoorden geven. Alleen al het *onderdeel* farmacologische marteling is een complex onderwerp vol misvattingen.

In oktober 1973 is er een regionale conferentie in Oslo gehouden over de medische en psychologische aspecten van het martelen. Dit heeft geresulteerd in een aantal ethische normen die model kunnen staan voor een gedragscode voor medisch personeel dat betrokken kan raken bij martelingen. Deze en andere toepasselijke informatie kan in dit bestek niet worden opgenomen²⁸⁾ en daarom wil ik dit onderwerp hier afsluiten en nog een paar woorden wijden aan de beroepsgroep van militaire juristen.

Dit is een gemakkelijker groep dan de artsen, in die zin dat de jurist slechts indirect met martelpraktijken zal worden geconfronteerd. Meestal achter zijn bureau, een enkele keer in de rechtszaal en slechts zelden in de folterkamer. Toch, ik hoop dat ik dat duidelijk heb gemaakt met mijn uitvoerige opsommingen van verdragen en rechtsregels, heeft hij er veel mee te maken. Ik wil niet zeggen méér dan zijn burgercollega, maar wel voelt hij zich op specifieke terreinen thuis en heeft hij de kans om vanuit zijn specialisme richting te geven aan de ontwikkeling van een gedragscode voor het verhoor, aan de uitbouw van het oorlogsrecht en soortgelijke ontwikkelingen. De burgerjurist kan zich vele militaire situaties in het veld of aan boord moeilijk voorstellen. Militaire juristen kunnen ook gemakkelijk contact opnemen met buitenlandse collega's, bij voorbeeld over het onderwerp riot-control.

En dan kunnen zij een heel andere rol vervullen: een rol die *elke* professionele groep op zich kan nemen, en dat is collega's in het buitenland beïnvloeden, trachten te overtuigen van de Nederlandse opvattingen wanneer dat opportuun zou zijn. Als de lezer deze laatste functie tot getuigenispolitiek wil bestempelen, mag dat van mij.

²⁸⁾ Maar kan wel door de schrijver aan geïnteresseerden ter beschikking worden gesteld.

Persoonlijk ben ik er trots op dat Nederland een goede naam heeft op het terrein van het internationaal recht en dat in het bijzonder de humanitaire beginselen daarvan vaak met verve zijn uitgedragen. Ik zou het ook toejuichen als, zoals in mei voor de radio werd bepleit door de aftredende directeur-generaal van het Nederlandse Rode Kruis, er aan een universiteit een leerstoel wordt ingesteld voor wat de voorsteller (begrijpelijk) het „rode-kruisrecht” noemde, maar wat ik liever het internationale humanitaire recht noem.

Dat ook militairen onder de studenten zouden moeten zitten is misschien overbodig om te zeggen aan het slot van deze lange beantwoording van de opgeworpen vraag „wat militairen er mee te maken hebben”.

IV WAT KAN DE MILITAIR ER ALS STAATSBURGER IN HET ALGEMEEN EN ALS MILITAIR IN HET BIJZONDER TEGEN DOEN?

Als staatsburger kan hij proberen de structuur van de samenleving — in kleiner dan wel in groter verband — te wijzigen zodanig dat martelpraktijken daarin wezensvreemd zullen zijn. Ook kan hij trachten de mentaliteit van zijn medeburgers te beïnvloeden met hetzelfde doel. Hij probeert dan de oorzaken weg te nemen en is dan heel fundamenteel aan het werk. Op welke wijze, in welke volgorde en in welke wisselwerking deze twee hoofdelementen, te weten structuur en mentaliteit, moeten worden aangepakt is een zaak van persoonlijke voorkeur, een individuele aangelegenheid. Het is een politieke keuze met een humanitair doel. Ik beperk mij daarom tot het opsommen van wat naar mijn mening als middelen ter beschikking staat van de Nederlandse staatsburger om het door hem gestelde doel te bereiken. Daarna zal ik in het bijzonder nagaan wat voor extra of andersoortige middelen ter beschikking van de militair, i.c. de Nederlandse militair, staan.

A. Middelen voor de staatsburger, die een einde aan het martelen wil maken:

- Aansluiten bij een algemeen-humanitaire (kerkelijk, humanistische e.d.) organisatie die hetzelfde doel nastreeft;
- Aansluiten bij een organisatie die specifiek de Rechten van de Mens behartigt;
- Aansluiten bij een relevante politieke partij;
- Kennis verzamelen omtrent martelpraktijken en die kennis verspreiden;
- In het openbaar afschuw tonen; er een issue van maken waardoor het politiek belangrijk wordt;
- Acties (om de gedachten te bepalen: zoals die van het Angola-comité) in eerste instantie serieus nemen omdat het vaak terzake kundigen zijn die heel onaangename dingen zeggen;
- De publieke wereldopinie herinneren aan de verklaringen en de internationale overeenkomsten, door publiciteit, door regeringen in verlegen-

heid te brengen en door er zó veel over te praten dat het martelen volstrekt onaanvaardbaar gaat worden voor welke machthebber dan ook; dit vergt toewijding en volharding, maar op kleine schaal is gebleken dat de aanhouder wint en al met al blijkt het middel effectief. Het martelen breidt zich dan ook niet uit *ondanks* de toepassing van dit middel, maar omdat het nog *te weinig* wordt gebruikt.

B. Specifieke middelen voor de Nederlandse militair die iets tegen het martelen wil doen.

- Zich er bewust van zijn dat hij tot een beroepsgroep behoort die heel makkelijk intern en met overeenkomstige groepen in binnen- en buitenland kan communiceren;

- Zich bewust zijn van het specifieke van hun beroepsgroep; van de voordelen die ten nutte van het gestelde doel kunnen worden aangewend en van de inherente gevaren;

- Vanuit bovengenoemd bewustzijn handelen. Bij voorbeeld door het uitwerken van een gedragscode. Of door het aangaan van een dialoog met staatsautoriteiten, het stellen van vragen aan een zusterorganisatie;

- Bij het opzetten van internationale contacten, zoals militair-industriële contacten, wetenschappelijke conferenties, vlootbezoeken en dergelijke, humanitaire motieven een grote rol laten spelen; geen neutrale „geweten-„loze” benadering;

- Bij onderwijs en vorming – basisopleidingen, voortgezette scholing, leergangen, examens, bibliotheken – verplichte aandacht schenken aan het onderwerp martelingen. Men kan eenvoudig beginnen met het door terzake kundigen laten houden van voordrachten (met schokkende visuele ondersteuning, indien nodig) en met een bibliotheek-abonnement op „vak”literatuur²⁹⁾;

- De rellenbestrijding – zoals in het buitenland en Nederland wordt geïndoctrineerd – onder de loep nemen en de potentiële martelkenmerken elimineren. Bij zo’n studie de moed opbrengen het advies van terzake kundige buitenstaanders te vragen;

- Relevante instructies, richtlijnen van regionale bevelhebbers aan hun commandanten doen uitgaan;

- Idem van de inspecteurs geneeskundige dienst aan hun militaire artsen. De laatste groep en het medisch personeel in het algemeen draagt een eigen bijzondere verantwoordelijkheid. Hun betrokkenheid is zeer groot;

- De geestelijke verzorgers hebben een eigen onafhankelijke functie, die ook erg belangrijk is, maar naar ik meen geen verdere toelichting behoeft;

- Een derde beroepsgroep binnen het grotere krijgsmachtverband, die taken op zich kan nemen, wordt gevormd door de juristen. Zij kunnen

²⁹⁾ Bij voorbeeld het in noot 7 aangehaalde maandblad.

zich bij voorbeeld persoonlijk maar ook collectief bereid verklaren deel te nemen aan onderzoekscmissies naar toestanden in gevangenissen, bij processen e.d. Zij kunnen voorstellen doen tot opneming in de (militaire) strafwetgeving van de regel dat bekentenissen en getuigenverklaringen, door martelingen verkregen, van rechtswege als nietig worden beschouwd. Ook kunnen zij een code ontwerpen voor het verhoor en de verdere behandeling van gevangenen en deze waar nodig toespitsen op speciale gevangenen, zoals bij voorbeeld een boven water gehaalde kikvorsman die net te voren – mogelijk – explosieven tegen de scheepswand heeft geplaatst. En dan kunnen zij natuurlijk hun krachten wijden aan de verdere uitbouw van het internationale (oorlogs)recht;

– Ten slotte een punt van algemene aard. Er dienen organisatorische maatregelen te worden getroffen om te zorgen dat de hoger geplaatste besluitnemers op de hoogte blijven omtrent uitvoering en gevolgen van alle besluiten die kunnen leiden tot martelpraktijken³⁰).

SLOT

Schrijver is er zich van bewust dat deze bijdrage aanleiding kan geven tot uiteenlopende reacties. Hij is gaarne bereid daarop in te gaan.

Verder hoopt hij dat de verbale fase kan worden gevolgd door een gerichte aanpak van onderdelen van de martelingenproblematiek. De door hem bij de beantwoording van discussievraag IV gegeven antwoorden zouden misschien richtinggevend kunnen zijn.

**Ontwikkeling van de rechtspositie der militairen,
gezien in vergelijking met die van de burgerambtenaren
en particuliere werknemers**

door

MR. A. J. T. DÖRENBERG, majoor KLu

Nu zoveel aandacht wordt besteed aan de integratie van de krijgsmacht in de maatschappij, is het interessant eens te zien hoe het in dit verband staat met „de rechtspositie van de militairen”. Maar allereerst: wat houdt die term in? Mijns inziens moet daaronder worden verstaan: „het geheel van bij wettelijk voorschrift geregelde rechten en verplichtingen, dat op de militairen van toepassing is uit hoofde van hun militair-zijn.” Dat is tegenwoordig een heel omvangrijk en sterk vertakt stelsel van regelingen. Het begrip omvat niet alleen de rechtspositie in enge zin, dus de regels inzake de zogenaamde primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden, maar ook het militaire straf-, strafproces- en tuchtrecht. Om praktische redenen

³⁰) Dit geldt ook voor de politicus, die vaak ten rechte kan beweren dat hij onkundig was van wat er gebeurde.

zal echter in dit artikel het specifiek voor militairen geldende stelsel van normen en gedragsregels, die volgens bijzondere voorschriften door strafsancities kunnen worden gehandhaafd, buiten beschouwing blijven. Beschreven zal dus worden hoe voor het overige de rechtspositie der militairen – min of meer in samenhang met die van de burgerambtenaren en de particuliere werknemers – zich in anderhalve eeuw heeft ontwikkeld, wat de situatie op dit moment is, en welke veranderingen de toekomst kan brengen.

DE AFGELEGDE WEG

Toen in 1813 de onafhankelijkheid van ons land werd hersteld, bestond de term „rechtspositie” nog niet. Wel bevatten sommige militaire dienstreglementen – zoals ook de van oudsher bestaande „Articulbrieven” – zekere plichten en rechten van de militairen, maar van rechtspositiereglementen in de huidige zin van dat woord was geen sprake. Discretionaire beslissingen en gewoonterecht vulden dit vacuum. In 1814 en 1815 kwamen nieuwe criminele wetboeken – alsmede reglementen van discipline en reglementen voor de rechtspleging – voor het krijgsvolk tot stand. Het straf- en tuchtrecht was aldus voor de militairen het eerste stuk van een goed geregelde rechtspositie (hetgeen bij totstandbrenging van de Militaire ambtenarenwet 1931 ook duidelijk werd erkend). Maar voor het overige bleven de dienstverhoudingen der militairen overgelaten aan de Koning en aan de militaire autoriteiten. Zij beslisten per geval of troffen incidenteel collectieve maatregelen, naar eigen inzicht en dus met alle kans op onbillijkheden, zulks te meer omdat er geen rechter was bij wie ter zake beroep kon worden ingesteld. Uitzonderlijk was dat niet, want voor burgerlijke ambtenaren lagen de kaarten net zo, en van arbeidwetgeving ten gunste van particuliere werknemers was evenmin sprake („laissez faire”-politiek, getemperd door goedbedoeld paternalisme).

In 1848 werd, na internationale woelingen, ook onze Grondwet ingrijpend herzien. De Koning werd beperkt in zijn macht, zoals onder meer blijkt uit de bepaling in – thans – artikel 68, dat de bevordering, het ontslag en de pensionering van de officieren volgens bij de wet te geven regels diende te geschieden. Alleen wat de benoeming betreft bleef de Koning – zoals tot nu toe – vrij. De vereiste wettelijke regels werden in 1851 tot stand gebracht. Voor de burgerlijke ambtenaren kwam echter alleen een verplichte wettelijke pensioneringsregeling. En voor militairen beneden de rang van tweede luitenant bleven de zaken – zoals voorheen – overgelaten aan de zorg van het uitvoerend gezag. De regering zei daarover: „Het hoge belang, dat er voor het leger in gelegen is, een goed „kader onder-officieren te bezitten strekt tot genoegzame waarborg, dat „de belangen van deze verdienstelijke klasse van militairen door de „Regering niet uit het oog worden verloren, maar dat men integendeel

„door gepaste middelen tracht, hen aan den dienst te verbinden.”

Toch werd het meer en meer gewoonte om de verplichtingen van de burgerlijke en de militaire ambtenaren vast te leggen in algemeen werkende instructies en reglementen, terwijl hun aanspraken bepaald werden door gewoonten en richtlijnen, de laatste al dan niet vastgelegd in algemene maatregelen van bestuur. Maar een rechterlijke beroepsinstantie ontbrak nog steeds, en van „inspraak” van vertegenwoordigers van het personeel was natuurlijk ook geen sprake.

Tegen de eeuwwisseling ontstonden er grote veranderingen in Nederland. Er was weer vaart gekomen in het economisch leven, er werd druk geïndustrialiseerd. Dat ging gepaard met misstanden in de vorm van onderbetaling, ondervoeding, slechte huisvesting, langdurige en gevaarlijke arbeid, ook voor kinderen. Die ellende leidde tot onbehagen en opstandigheid. Het inzicht brak door dat aan deze „sociale kwestie” iets gedaan moest worden; eerst bij enkele verlichte geesten, soms fabrikanten, soms geestelijken of politici. Toen het particulier initiatief duidelijk tekort bleef schieten, ging de wetgever het vacuum opvullen. Wetten die belangrijke sociale veranderingen teweeg brachten waren: het „Kinderwetje Van Houten” (1874), de Arbeidswet van 1889, de Veiligheidswet van 1895, de Ongevallenwet van 1901 en de Wet op de arbeidsovereenkomst van 1907. De arbeiders kregen invloed op deze ontwikkelingen door de uitbreiding van het kiesrecht (1917 algemeen kiesrecht) en door de vorming van politieke partijen. Maar van meer betekenis was vermoedelijk nog de bundeling van krachten in beroeps- en standsorganisaties (afschaffing van het coalitieverbod in 1872). De eerste „vakbonden” ontstonden tegen het eind van de 19e eeuw. Ook de meeste militaire belangenverenigingen zijn rond de eeuwwisseling opgericht. In 1901 werd ook een „Bond tot verkrijging eener wettelijke regeling van den „rechtstoestand der burgerlijke ambtenaren” gecreëerd. Dit verlangen van het overheidsperoneel naar een wettelijk gewaarborgde rechtspositie, te completeren met een onafhankelijke ambtenarenrechter, kan worden teruggevoerd enerzijds tot de frequente ervaring van onbillijkheden en onheuse bejegeningen, anderzijds tot de in kracht toenemende idee van de rechtsstaat, volgens welke ook de overheid in haar optreden tegenover de burgers gebonden dient te zijn aan wettelijke normen. Toch was het niet con amore maar noodgedwongen dat de regering, in 1903, een wettelijke regeling van de rechtstoestand van het overheidsperoneel in het vooruitzicht stelde. Het was namelijk een doekje voor het bloeden bij de invoering van het (nu zeer binnenkort af te schaffen) strafrechtelijk stakingsverbod voor spoorwegperoneel en ambtenaren („worgwet van „Kuyper” naar aanleiding van spoorwegstaking).

Verschillende staatscommissies hebben zich vervolgens beijverd voor

het ontwerpen van regelingen der arbeidsvoorwaarden, hetzij van bepaalde groepen van personeel, hetzij van al het rijkspersoneel, hetgeen veel tijd kostte. Verder gooide ook het uitbarsten van de eerste wereldoorlog roet in het eten. Hoewel: die periode van spanningen werkte ook katalyserend op de drang naar vrijheid en rechtvaardigheid in de arbeidsverhouding. Toch duurde het nog tot 1929 voor de Ambtenarenwet (AW 1929) tot stand kwam, twee jaar later gevolgd door een tegenhanger voor de militaire ambtenaren (MAW 1931). Deze wetten bevatten voornamelijk formeel recht, dus de regeling van de rechtsbescherming door de ambtenarenrechter (in twee instanties). Wat het materieel recht — dus de eigenlijke rechten en verplichtingen — betreft, werd slechts één bepaling opgenomen, houdende het voorschrift voor de overheid om een aantal met name genoemde onderwerpen, en de „overige rechten en verplichtingen”, te regelen hetzij bij of krachtens de wet, hetzij bij of krachtens algemene maatregel van bestuur. Op deze raamwetten stoelt het ons bekende, zeer ver uitgedijde complex van rechtspositievoorschriften. Tot de onderwerpen die aldus geregeld dienden te worden behoorde ook het in feite al ongeveer tien jaar functionerende „georganiseerd overleg”, tussen de regering en de vertegenwoordigers van de als representatief erkende verenigingen van burgerlijke respectievelijk militaire ambtenaren, over tot stand te brengen rechtspositievoorschriften. Met de invoering van de AW 1929 en de MAW 1931 waren dus de wettelijke voorwaarden geschapen voor een sociaal verantwoorde regeling van de arbeidsverhouding van de (militaire) ambtenaar.

Waarom werden er nu afzonderlijke wetten gecreëerd voor de burgerlijke en de militaire ambtenaren? In de memorie van toelichting op de AW 1929 werd daarover gezegd: „De uitoefening van het militair gezag „kan bezwaarlijk worden geplaatst onder de contrôle van de ambtenaren-„rechter.” en in de memorie van antwoord: „In de relatie tussen de „militairen en de Overheid speelt de krijgstucht een bijzondere rol; zij „drukt op de rechtsverhouding een eigen stempel. Reeds thans waken „bijzondere voorschriften voor de militairen, voor zover disciplinaire „straffen betreft, tegen onrechtvaardigheid en misbruik van gezag. Ook „overigens dient de voor militairen in te voeren rechtspraak een eigen „karakter te bezitten.”

Opmerkenswaard is nog dat „bevordering” in de AW 1929 niet en in de MAW 1931 wél is genoemd als een te regelen rechtspositioneel onderwerp. De wenselijkheid van een regeling daarvoor voor militairen werd in verband gebracht met de noodzakelijk strengere discipline, waar op een ander terrein iets extra's tegenover moest staan. De mogelijkheid van zo'n regeling werd aanwezig geacht vanwege de grotere eenvormigheid van de militaire verhoudingen, die algemene voorschriften ook omtrent de bevordering eerder aanvaardbaar deden zijn dan voor de burgerlijke ambtenaren. Deze argumentatie ligt in het verlengde van die

welke in 1851 werd gebruikt om de bevorderingswet voor officieren te verdedigen. Toen heette het: „De burgerlijke ambtenaren hebben daarop „geen gelijke aanspraak als de militairen, omdat die laatsten zich op een „geheel exceptioneel standpunt bevinden. (—) De plichtsvervulling, gelijk „de offers, die van hen worden gevorderd, zijn zo uitsluitend, dat het hun, „miskend of terzijde gesteld, doorgaans niet, als voor andere ambtenaren, „mogelijk is zich zelve te helpen, of in nieuwe werkzame betrekkingen „in de burgermaatschappij vergoeding te vinden.” Met andere — modernere — woorden: de krijgsmacht is een organisatie die, als gevolg van haar taken, middelen en werkwijzen, aan haar personeelsleden wat hun werk- en hun leefomstandigheden betreft zodanige eisen stelt en beperkingen oplegt, dat hun positie als werknemer — in vergelijking met die van burgerambtenaren, en zeker met die van particuliere werknemers — als een bijzondere moet worden aangemerkt, en wel zó zeer dat een qua vorm en inhoud geheel eigen rechtspositie noodzakelijk is. Bezien zal moeten worden of en in hoeverre dit postulaat nog geldig is.

DE STAND VAN ZAKEN

Hoe is vandaag de dag, vanuit rechtspositioneel oogpunt gezien, de verhouding tussen militair personeel en burgerambtenaren, en hoe de positie van het gezamenlijk overheidspersoneel in vergelijking tot die van de *particuliere werknemers*?

Om met de laatsten te beginnen: de Wet op de arbeidsovereenkomst (1907) bracht een gunstige ommekeer, omdat niet langer werd uitgegaan van de juridische fictie van gelijkheid tussen de werknemer en werkgever, maar van de feitelijke (sociaal-economisch) ongelijke verhoudingen tussen arbeider en patroon. De arbeider kreeg elementaire waarborgen tegen kwalijke praktijken. Ook werd de basis gelegd voor de collectieve arbeidsovereenkomst (c.a.o.), die in 1927 en 1937 nog beter werd geregeld. Het is door middel van deze figuur dat de arbeiders, georganiseerd in vakbonden, hun invloed op de arbeidsverhoudingen in Nederland sterk hebben weten te vergroten. Terwijl in 1940 nog maar 32 % van de afhankelijke beroepsbevolking onder een c.a.o. viel, was dit percentage in 1960 opgelopen tot 82 %. Daardoor kwam een ruime meerderheid van de werknemers in contact met het werk van de vakbeweging (hoewel slechts ongeveer 40 % van hen daarbij is aangesloten; vgl. de organisatiegraad van de burgerambtenaren — ruim 60 % — en die van de militaire ambtenaren, nl. 60 %, de officieren, tot ruim 80 %). De naoorlogse samenwerking tussen de vakbeweging en de overheid, alsook met de werkgeversorganisaties, in de Stichting van de Arbeid, in de S.E.R., en met name de deelneming aan verschillende kabinetten, tonen aan dat de vakbonden in een gerespecteerde en relatief sterke positie waren geraakt. Vanuit die positie hebben zij, begunstigd door voorspoedige economische ontwikkelingen, veel voor hun leden kunnen doen op het gebied van de werk-

gelegenheid, de lonen en de sociale wetgeving.

In de jaren zestig is er een kentering op gang gekomen. In goede doen geraakte en door opleiding en informatie (TV!) mondig wordende werknemers zien bij de gespannen arbeidsmarkt meer heil in harde acties aan de basis dan in het op hoog niveau sluiten van landelijk geldende compromissen tussen werkgevers, vakcentrales en regering, die worden gezien als drie handen op één buik. De samenwerkingsideologie wordt verlaten voor het conflict op basis van belangentegenstellingen. Er is een nieuw type arbeider ontstaan, wiens gedrag niet meer zo vanzelfsprekend wordt beheerst door de vakbond. Deze probeert echter het initiatief te herwinnen (bedrijvenwerk, politiek activisme en een agressievere opstelling tegenover werkgevers en regering). In dit verband kan ik het niet laten te wijzen op een interessante parallel: sinds het midden van de jaren zestig is de bereidheid van de kiezers om de resultaten van de consensus-vorming tussen de leiders der politieke partijen in traditionele volgzzaamheid te accepteren, merkbaar afgenomen. Deze onafhankelijker en actievere opstelling van de achterbannen lijkt een grotere activiteit van de politici tot gevolg te hebben, daarentegen een lagere stabiliteit van regerings-coalities, omdat ook het — qua samenstelling sterk gewijzigde parlement — weer minder volgzzaam is ten opzichte van de regering. Het is mij niet mogelijk hier vast te stellen of — en zo ja, welk — verband bestaat tussen deze en andere maatschappelijke verschijnselen, die worden gekenmerkt door verscherping van tegenstellingen. Daarom: terug naar het overheids-personeel!

In de jaren zestig is tevens het besef gegroeid dat ook de *ambtenaren* primair zijn „in ondergeschiktheid arbeid presterende mensen”. De sterk toegenomen activiteiten van de centrale overheid, alsook van de lagere overheden, heeft geleid tot een geweldige uitbreiding van het personeelsbestand (thans ongeveer 11 % van de onzelfstandige beroepsbevolking, in 1938: 8 %, in 1849: 2 %). Binnen de overheidsorganen worden voor een groot deel (wellicht het merendeel) werkzaamheden verricht die „voor „hetzelfde geld” in particuliere ondernemingen zouden kunnen worden uitgevoerd (gezondheidsdiensten, onderwijsinrichtingen, energie-bedrijven, administratieve diensten). Echte bestuursambtenaren, beleidsambtenaren, gezagdragers en gezaghandhavers, vormen een minderheid.

Maar niet alleen het complex van werkzaamheden van de overheid is inhoudelijk overeenkomstig gaan vertonen met die in de particuliere sector. Ook de arbeidsvoorwaarden zijn inhoudelijk naar elkaar toegegroeid. Aan de ene kant is de overheid een grote rol gaan spelen bij de vaststelling van de lonen en andere arbeidsvoorwaarden (ontslagrecht!) in het bedrijfsleven; aan de andere kant volgt de overheid bij de vaststelling van met name de financiële arbeidsvoorwaarden voor haar personeel de „trend” in het bedrijfsleven.

Verder is het zó, dat de meerderheid der werknemers onder c.a.o.'s of adhesiecontracten valt, en dus feitelijk in eenzelfde positie verkeert als de ambtenaren, op wie een eenzijdig vastgesteld rechtspositiereglement van toepassing is. Pensioenregelingen zijn ook in de particuliere sector gemeengoed geworden; vakantie met behoud van loon, vakantiebijslag en kinderbijslag zijn geregeld bij de wet; wettelijk geregelde sociale verzekeringen (WW, WVW, ZW, ZFW) vullen de „risico-gaten” in het stelsel op. Kortom, de voorbeeld-positie die de overheid vóór de tweede wereldoorlog op de arbeidsmarkt innam is verdwenen. Er zijn dan ook al stemmen opgegaan om, zowel om principiële redenen als uit een oogpunt van vereenvoudiging en besparing, de werknemersverzekeringen ook van toepassing te doen zijn op het overheidsperoneel, in plaats van de thans voor dit personeel bestaande voorzieningen.

We zien dus: een naar elkaar toegroeien van *de aard der activiteiten*, en van *de inhoud der rechtspositie*. Een overblijvend punt van verschil is dan slechts *de wijze van tot stand komen van de arbeidsvoorwaarden*, nl. in het bedrijfsleven door onderhandelingen op voet van gelijkheid en bij de overheid door eenzijdige vaststelling. Maar maakt dat in werkelijkheid veel uit? Voor de individuele werknemer doorgaans niet; die heeft in beide gevallen weinig of geen invloed. En wat de collectieve overeenstemming over de arbeidsvoorwaarden betreft: de marges waarover wordt beschikt en de technieken die worden gebruikt bij vrije onderhandelingen enerzijds en bij georganiseerd overleg anderzijds, plachten tot voor kort feitelijk niet veel te verschillen. Nu echter in de particuliere sector het accent bij de c.a.o.-onderhandelingen van de top naar de basis verschuift, en daarbij andere, agressievere methodes worden gehanteerd, is dat, althans ogenschijnlijk, anders geworden. Maar het is in beide gevallen éénzelfde instantie, de regering, die nog steeds — en terecht — een centrale rol speelt!

Laten we nu nog eens kijken naar de situatie van de *militaire ambtenaren* in het geheel van het overheidsperoneel.

Wat de *aard van hun taak en activiteiten* betreft moet toch wel worden erkend dat de krijgsmacht nog altijd een bijzondere positie inneemt. Weliswaar wordt ongeveer een vijfde van alle functies in het defensie-apparaat vervuld door burgerperoneel; ook is het onmiskenbaar dat (voornamelijk) de technologische ontwikkelingen tot gevolg hebben gehad dat het aantal functies is verveelvuldigd, maar het percentage der gevechtsfuncties sterk is geslonken. Nog altijd is het echter zó, dat de militairen als enige categorie van werknemers — beroepsmatig dan wel krachtens wettelijke verplichting — tot taak hebben (continu paraat te zijn voor) de collectieve en massale uitoefening van geweld. Deze in zich verwerpelijke bezigheid wordt gelegitimeerd — en eervol — door het recht en de noodzaak tot zelfverdediging, in een wereld die nog niet heeft geleerd haar conflicten op geweldloze wijze op te lossen.

Anders dan de burgerambtenaren die bij Defensie werkzaam zijn, moet de militair die normaliter werkzaam is in de logistieke of technische sector, van zijn „bedrijf”, in staat en bereid zijn om, zo nodig, ook het „primitieve” militaire handwerk te verrichten. In zoverre kan de functie van de militair — anders dan hetgeen geldt voor vele functies in de burgerlijke overheidsdienst — ook niet door niet-militairen worden overgenomen, hetgeen in verband met het stakingsrecht van grote betekenis is. In dit verband is voorts van belang dat in principe alleen de militair, als zodanig aangesteld c.q. aangewezen door de overheid en kenbaar aan zijn uniform, volgens het oorlogsrecht voor de externe veiligheid het gevecht mag voeren. Met de hier aangeduide *fundamentele verschillen* hangen andere, *praktische verschillen* tussen de positie van de militaire ambtenaar enerzijds en de burgerambtenaar en ook de particuliere werknemer anderzijds, samen: het specifieke straf- en tuchtrecht, bepaalde vormen van vrijwillig dienstverband (lange minimum-duur, weigering van ontslag op verzoek in bepaalde omstandigheden), het stringenter dan elders in de rijksdienst toegepaste beginsel van de geografische en functionele verplaatsbaarheid en een verhoogde kans op ontslag wegens gebreken (als gevolg van relatief hoge functie-eisen en — voor een deel van het personeel — grote fysieke risico's).

Wat de regeling van de *materiële rechtspositie* der militaire ambtenaren betreft: er is, zoals gezegd, een speciale wet inzake bevordering en ontslag van officieren, een eigen pensioenwet en een afzonderlijke militaire ambtenarenwet. Op basis van deze laatste is een heel complex van rechtspositieregelingen voor militaire ambtenaren tot stand gebracht. Veel verschillen tussen die regelingen en die voor burgerambtenaren zijn echter veeleer vormverschillen dan dat er een groot materieel of principieel verschil is. De financiële aanspraken zijn het sterkst „gekoppeld” aan die voor burgerambtenaren. Maar ook wat de overige regelingen aangaat, is er een duidelijke tendens aanwijsbaar enerzijds tot integratie van voor de verschillende krijgsmacht delen bestaande afzonderlijke en uiteenlopende voorschriften, anderzijds tot assimilering, althans toetsing, aan die voor de burgerambtenaren. In dit verband is van belang dat de Minister van Binnenlandse Zaken is belast met de coördinatie van het overheidsperoneelsbeleid. De hoofdlijnen daarvan worden bepaald in de Raad voor Rijksdienst. De daarin te nemen beslissingen worden voorbereid in de Adviescommissie overheidsperoneelsbeleid. In beide lichamen heeft de Minister van Defensie zitting of is hij vertegenwoordigd. Maar Defensie is ook verplicht zijn ontwerp-rechtspositieregelingen in die colleges te brengen! Een dergelijke coördinatie is nuttig en billijk. Ongemotiveerde differentiatie moet worden vermeden, maar verschillen in rechtspositie op grond van feitelijke verschillen in de praktische situatie moeten altijd mogelijk blijven, zowel in het belang van het goed functioneren van de betrokken overheidsdienst, als om redenen van rechtvaardigheid ten op-

zichte van het betrokken personeel!

De bijzondere positie die de militaire ambtenaren vandaag de dag hebben, blijkt ook uit de *wijze van tot stand komen van hun arbeidsvoorwaarden*. Wel geschiedt die, evenals voor het burgerlijk personeel, door eenzijdige vaststelling van overheidswege, maar er zijn van meet af aan (rond 1920) naast de Centrale commissie voor georganiseerd overleg in ambtenarenzaken, afzonderlijke commissiën voor georganiseerd overleg in zaken van belang voor de rechtstoestand van de militaire ambtenaren geweest. Het overleg over de arbeidsvoorwaarden voor het burgerlijk overheidsperoneel vindt plaats tussen de Minister van Binnenlandse Zaken en de vijf centrales van ambtenaren. Het militaire g.o. is nu nog verdeeld in commissies naar gelang krijgsmachtdeel en rang, maar staat op het punt te worden geconcentreerd, en zal dan mede omvatten de vertegenwoordigers van het dienstplichtig personeel. In dit militaire g.o. moet niet alleen worden „onderhandeld” over regelingen die uitsluitend het militaire personeel betreffen, maar moet ook worden gesproken over regeringsmaatregelen die het gehele overheidsperoneel, burgers zowel als militairen, raken. In de huidige situatie is het vaak niet méér dan een wat laat beleefdheidsgebaar, dat het militaire g.o. — na het „grote g.o.” — ook nog de gelegenheid krijgt zich uit te spreken over algemene maatregelen voor het overheidsperoneel. Dit is onbevredigend! Een (toenemend) aantal militaire belangenverenigingen hebben zich vooral hierom aangesloten bij een ambtenarencentrale die is toegelaten tot het centrale georganiseerd overleg. Dit zal ongetwijfeld consequenties hebben voor de ontwikkeling van het militaire g.o.-nieuwe stijl!

DIENSTPLICHTIGE MILITAIREN

Alvorens, mede wat de dienstplichtigen betreft, een blik in de toekomst te werpen, moet in het kort ook de ontwikkeling van hun rechtspositie worden geschetst. Dat kan inderdaad „in het kort”, omdat buiten de reeds vele decennia bestaande wettelijke regelingen van de dienstplicht als zodanig, van de — op het moment weer zeer actuele — vrijstelling wegens gewetensbezwaren en van de pensioenen, daarover niet zo veel te vertellen valt. Wèl zijn de regelingen van het militaire straf- en tuchtrecht steeds ook van toepassing geweest op de dienstplichtige militairen, maar voor het overige was hun rechtspositie aanmerkelijk minder goed geregeld dan die van de militaire ambtenaren, zowel inhoudelijk als wat betreft de wijze van totstandkoming, waarbij zij in het geheel niet werden betrokken. Qua bezoldiging en andere materiële arbeidsvoorwaarden is er lange tijd sprake geweest van een grote achterstand, waarvan het thans moeilijk te begrijpen valt dat die situatie door alle betrokkenen — ook de dienstplichtigen zelf — als „normaal” werd beschouwd. Door verschillende factoren (w.o. toenemend kritische instelling tegenover militaire defensie in het algemeen, verhoogde gevoeligheid voor discriminatoire

behandelingen in het algemeen en voor „Wehrungerechtigheit” in het bijzonder, grotere mondigheid en georganiseerd optreden van dienstplichtigen, maar ook: de groei naar een adequaat en meer professioneel militair personeelsbeleid) is echter in de laatste tien jaren de emancipatie van de dienstplichtigen bevorderd. Het besef is doorgebroken dat de dienstplichtige militairen in voor de bepaling van hun rechtspositie relevante opzichten op één lijn dienen te worden gesteld met de vrijwillig dienenden, en ook met die leeftijdgenoten die niet onder de wapenen behoeven te komen!

Dit besef heeft inmiddels tot belangrijke overeenkomsten in de rechtspositiesfeer geleid. Afgezien van de bezoldiging zelf (waarbij vooral budgettaire – dus, rechtspositioneel gezien, oneigenlijke – argumenten een rol spelen), is de materiële rechtspositie van de dienstplichtige militairen thans in het algemeen niet wezenlijk „minder” dan die der vrijwillig dienenden. De afronding van deze ontwikkeling zal binnenkort plaats vinden wanneer de Wet rechtstoestand dienstplichtigen (WRD) in werking treedt. Deze wet is de tegenhanger van de MAW 1931: zij verplicht de overheid tot regeling bij of krachtens algemene maatregel van bestuur van alle belangrijke rechtspositionele onderwerpen; een ontwerp-Reglement rechtstoestand dienstplichtigen (overeenkomend met de voor de militaire ambtenaren geldende algemene rechtspositiereglementen, thans nog afzonderlijk voor de KM, het RRMZ, en voor KL/KLu, het RMAKL/KLu) is in een vergevorderd stadium van behandeling. De WRD zal de dienstplichtigen ook toegang geven tot de ambtenarenrechter. Hun positie zal dus zeer sterk gaan gelijken op die van de militaire ambtenaren. Dat is ook het geval wat de deelname aan het georganiseerd overleg over arbeidsvoorwaarden betreft. Reeds enkele jaren wordt er door of namens de Minister van Defensie geregeld periodiek overleg gevoerd over rechtspositie-aangelegenheden met vertegenwoordigers van de thans voornaamste vereniging van dienstplichtige militairen, de VVDM. Aan het militaire g.o.-nieuwe stijl zullen de VVDM en eventuele andere voor de belangenbehartiging der dienstplichtigen representatieve verenigingen op gelijke voet kunnen deelnemen met de verenigingen van militaire ambtenaren. Het is te weinig bekend – en wordt in ieder geval te weinig besefd en/of gewaardeerd – dat dit een geheel unieke situatie is, die verder nergens ter wereld voorkomt!

WAAR GAAN WE HEEN?

Haast had ik geschreven: „Waar gaat het met ons heen??” Dat zou mijns inziens hebben gesuggereerd dat we, in een maalstroom van uit de hand lopende ontwikkelingen, naar en door de toekomst worden gesleurd, zonder dat we onze koers noemenswaard (kunnen) beïnvloeden. Ik wil daar niet in geloven! Natuurlijk is het waar, dat wij moeten leven in een samenstel van condities, dat voor een groot deel onafhankelijk van ons

tot stand komt. Maar even natuurlijk acht ik het, dat wij daarbinnen — door middel van selectie, afzwakking of juist versterking van factoren — bij voortduring bewust streven naar een optimale levenssituatie. Ik merk dit hier op, omdat ik het ook voor de ontwikkeling van een optimaal personeelbeleid voor onze krijgsmacht essentieel vind, dat het geen vertraagd en minimalistisch „aanpassingsbeleid” is, maar een „veranderingsbeleid”, d.w.z. dat — met inachtneming van fundamentele, ethisch-politieke uitgangspunten — bij voortduring, actief en anticiperend op de veranderende behoeften van de mens en van de organisatie waarin hij werkt, wordt ingehaakt op relevante ontwikkelingen in de ons omringende wereld. Het is daarvoor van groot belang dat permanent en meer systematisch dan tot nu toe het geval is, die ontwikkelingen worden geobserveerd en geëvalueerd. Als „referentiepunten” zouden daarbij — naast het onder auspiciën van Binnenlandse Zaken gevoerde algemene overheidspersoneelbeleid — moeten worden genomen de ontwikkelingen in maatgevende grote ondernemingen in Nederland en de ontwikkelingen in verwante buitenlandse (vnl. West-europese) krijgsmachten.

Na deze zijspromg terug naar het hoofdthema: welke ontwikkelingen op het gebied van de arbeidsverhoudingen — en in het bijzonder de arbeidsvoorwaarden-regeling — zijn binnen afzienbare tijd te verwachten? Ofschoon geen verantwoorde complete prognose kan worden gegeven, laten zich op basis van de aan de gang zijn de ontwikkelingen enkele lijnen in de toekomst trekken.

Verwacht mag worden dat de traditionele steunpilaren van het Nederlandse arbeidsbestel — de vooraanstaande plaats van de overheid, het netwerk van geformaliseerde overlegstructuren en de centralisatie van de besluitvorming (door regering, werkgeversorganisatie en vakcentrales) — van grote betekenis zullen blijven. Door de overzichtelijkheid van de Nederlandse arbeidsmarkt zullen forse verschillen tussen ondernemingen, bedrijfstakken of regio's moeilijk kunnen worden gehandhaafd. Derhalve zullen centrale — wettelijke of anderszins algemene — regelingen als stabiliserende factoren een belangrijke functie blijven vervullen. Echter zullen ook andere — deze tradities doorkruisende — factoren zich ontwikkelen: de gepolariseerde divergentie van doelstellingen tussen ondernemers (rationeel-economisch beleid, maximale groei en winst, investeringen) en vakbeweging (sociaal beleid, maximale welvaart en welzijn, volledige werkgelegenheid) zal worden gekenmerkt door een grotere onderlinge afstand en onafhankelijkheid en door een groter aantal conflicten; verder zal het verlangen naar medezeggenschap en ontplooiing (gebaseerd op een stijgend niveau van materiële welvaart, opleiding en informatie) belangrijker worden. Onderwerpen zoals de doelstellingen van de onderneming, de verdeling van bevoegdheden en verantwoordelijkheden in de onderneming, de feitelijke werkomstandigheden, het interne

opleidings-, plaatsings- en promotiebeleid, alsook een adequate procedure voor individuele klachten, zullen in toenemende mate de aandacht vragen en krijgen. Deze onderwerpen lenen zich echter moeilijk voor gedetailleerde centrale regelingen. Het is dan ook — zoals de huidige Minister van Sociale Zaken onlangs heeft gesteld — denkbaar, dat wèl de principes van het sociaal beleid voor ondernemingen in een wet worden vastgelegd, maar dat de uitwerking en de uitvoering daarvan wordt gedelegeerd aan de gezamenlijke sociale partners in de bedrijven, waarbij uiteraard de ondernemingsraden een belangrijke rol zouden moeten spelen. Deze moderne loot van de traditionele „harmonie-ideologie” verschilt duidelijk van de visie op welke het nog jonge „bedrijvenwerk” stoelt. Dit wordt immers — voornamelijk door de Industriebond NVV — tot ontwikkeling gebracht met het oog op de erkenning van tegengestelde belangen van werkgevers en werknemers en de daaruit voortvloeiende scheiding van verantwoordelijkheden (daarom geen ondernemingsraden, maar „personeelsraden”). De sociale verantwoordelijkheden worden in die opvatting minder gerealiseerd door overleg dan door onderhandeling en strijd, op basis van de specifieke machtsposities. Het gemeenschappelijke in deze twee benaderingen is echter de accentuering van de besluitvorming aan de basis.

Hoe een en ander zal uitwerken voor de *inhoud van de arbeidsvoorwaarden*, valt niet concreet aan te geven. Wèl is te voorzien dat, wat de *vorm van regeling van de arbeidsvoorwaarden betreft*, de c.a.o. ook voor het middelbaar en hoger personeel algemeen gebruikelijk zal worden. Dit zal ongetwijfeld gepaard gaan met nivellering en uniformering. Op deze belangrijke verandering van zijn positie zal dit personeel moeten reageren met een meer professionele en krachtige belangenbehartiging ten opzichte van overheid en werkgevers, hetgeen een (reeds op gang komende) verhoging van de organisatiegraad van dit personeel vereist. Verder is het denkbaar dat er landelijk c.q. op bedrijfstak-niveau „raam-c.a.o.’s” tot stand komen, die hun meer gedetailleerde uitwerking moeten vinden in de afzonderlijke bedrijven (ondernemings-c.a.o.’s).

Wat kan er tegen deze achtergrond over de toekomstige rechtspositie van de *ambtenaren* worden gezegd?

Indien men op dit moment voor de opdracht stond die rechtspositie vanuit het niets te regelen, zou er welhaast zeker niet geopteerd worden voor een bijzondere ambtelijke status met aparte rechtspositieregelingen, zoals thans bestaat. Toenemende twijfel over de juistheid van de handhaving van de huidige situatie leidde, in 1970, tot de instelling van een „Staatscommissie van advies inzake het rechtskarakter van de ambte-, naarsverhouding”. Concrete vragen die door deze — naar haar voorzitter genoemde — „Staatscommissie Toxopeus” dienden te worden beantwoord, waren:

– neemt het overheidspersoneel – in zijn geheel dan wel gedeeltelijk – *fundamenteel een bijzondere positie* in, vergeleken met dat, werkzaam in het particuliere bedrijfsleven?

– zo ja, (in hoeverre) hoort deze bijzondere positie dan haar weerslag te vinden in *een bijzondere, zich van die voor de werknemers in het bedrijfsleven onderscheidende, reglementering van de rechtspositie* van het overheidspersoneel?

– strookt *stakingsrecht* met de hedendaagse ambtenaarsverhouding en de huidige staatsrechtelijke en bestuurlijke verhoudingen?

Jammer genoeg heeft de Staatscommissie Toxopeus de resultaten van haar arbeid niet kunnen publiceren. Zij werd eind 1973 desgevraagd van haar opdracht ontheven en ontbonden. Dit was een gevolg van het feit, dat de huidige regering en Minister van Binnenlandse Zaken, zonder het rapport van de staatscommissie af te wachten, bij verschillende gelegenheden aankondigden dat ook aan de ambtenaren stakingsrecht zou worden verleend. Daarmee werd immers de belangrijkste vraag die aan de Staatscommissie Toxopeus was gesteld, reeds beantwoord, zij het zonder verdere motivering! Aangezien het ontbreken van het stakingsrecht voor ambtenaren door de verdedigers van een bijzondere ambtelijke status altijd is beschouwd als een rechtstreeks uitvloeisel van het bijzondere karakter van de openbare dienst, betekent de verlening van een al of niet geclausuleerd stakingsrecht aan ambtenaren een ontkenning, althans niet meer dan een sterk beperkte erkenning, van die bijzondere positie!

Het is nog onduidelijk in welke vorm het stakingsrecht voor ambtenaren zal worden geregeld. Het laat zich echter aanzien dat niet kan worden ontkomen aan beperkingen ten aanzien van: de bevoegdheid tot het uitroepen van zo'n staking (alleen erkende ambtenarenorganisaties; geen „wilde” stakingen), de te volgen procedure (waarschuwing, afkoelingsperiode, bemiddelingspogingen, vorderingsrecht van de overheid), het object van de staking (arbeidsvoorwaarden, geen eigenlijke politieke staking), de deelnemers aan de staking (geen hoger leidinggevend personeel, noch personeel van diensten, die het staatsgezag of de staatssoevereiniteit belichamen of anderzins van vitale betekenis zijn voor het maatschappelijk leven) en de omstandigheden (niet in tijd van oorlog en andere buitengewone omstandigheden). Dit zijn echter beperkingen die voor een deel (vitale diensten!) ook zullen moeten gelden voor stakingen in de particuliere sector!

Een open vraag is of met de verlening van stakingsrecht aan ambtenaren niet onvermijdelijk moet samen gaan het onderhandelen op voet van gelijkheid over ambtenaren-c.a.o.'s, in plaats van georganiseerd overleg over eenzijdig door de overheid vast te stellen rechtspositiereglementen! Dit interessante vraagstuk kan in het kader van dit artikel niet verder worden besproken. Maar ook afgezien van het verlenen van stakingsrecht zal er waarschijnlijk sprake zijn van méér assimilatie van de rechtspositie

van de ambtenaren aan die van de particuliere werknemers; hopelijk, wanneer daar grond voor is, ook omgekeerd! Wederzijdse aanpassing van de dienst- en arbeidsvoorwaarden zal de arbeidsmobiliteit bevorderen en verstarring van het personeel voorkomen.

Ook de vervolmaking van de sociale verzekeringen en de uitbreiding van de werkingsfeer daarvan leiden tot de conclusie dat mettertijd aan eigen regelingen voor ambtenaren op dit stuk geen behoefte meer zal bestaan. Men zou zich kunnen voorstellen dat de voorgenomen vereenvoudiging en codificatie van het sociale verzekeringswezen (Staatscommissie Veldkamp) leidt tot voor alle werknemers in Nederland geldende adequate minimumregelingen, waarvan de (particuliere of overheids)-werkgevers slechts ten gunste van de werknemers kunnen afwijken. Wellicht kan op de duur zelfs de wettelijke regeling van de hoofdzaken van de arbeidsverhouding (ruimer: het sociaal beleid) van ondernemingen en overheidsdiensten gelijk worden, zodat er één ongedeelde arbeidsrecht zal zijn!

Dergelijke ingrijpende veranderingen kunnen (en mogen, nl. in het belang van de betrokken personeelsleden) als regel niet schoksgewijs, maar slechts geleidelijk worden gerealiseerd. Zo zou kunnen worden begonnen met nieuwe aanspraken of plichten in het commune arbeidsrecht aldus te regelen, dat ambtelijke rechtspositievoorschriften daarbij nauw kunnen aansluiten of zelfs overbodig zijn. Een andere overgangsvorm is „horizontale en verticale integratie” van voor ambtenaren geldende regelingen. De vorige Minister van Binnenlandse Zaken heeft gepleit voor een landelijk geldende rechtspositieregeling voor het personeel van de centrale overheid en van de lagere overheden. Daarbij opperde hij de mogelijkheid van een nieuwe „materieële” ambtenarenwet en zei daarover: „Men zou zich kunnen indenken dat aan zo’n nieuwe Algemene Ambtenarenwet „het karakter van een raamwet wordt gegeven. Hierin mag dan een omschrijving van de plaats en de doelstelling van het personeelsbeleid niet ontbreken. Voorts zouden dan in algemene regels de grondslagen moeten worden vermeld, waarop de onderscheidene rechten en plichten van „de ambtenaren zijn gebaseerd.”

Tenslotte nu de toekomst van de rechtspositie der *militairen*!

Het valt moeilijk te bestrijden dat het — ook zonder het nadrukkelijk streven naar „vermaatschappelijking” van de krijgsmacht, dat de laatste jaren op andere wijze en om andere redenen heeft plaats gevonden — een natuurlijke ontwikkeling is, dat de rechtspositie van het militaire personeel in toenemende mate de invloed zal ondergaan van de wettelijke voorschriften en de beleidslijnen die zullen worden gecreëerd voor het overheidspersoneel in het algemeen en voor de werknemers in het particuliere bedrijfsleven. Daartegen kan geen bezwaar worden gemaakt, zolang er geen sprake is van blinde nivellerings- of uniformeringsdrift, maar men ook bereid is een betere oplossing van een ander over te nemen, en recht

gedaan blijft worden aan relevante feitelijke verschillen in positie.

Ook hier moet worden gesteld, dat het naar elkaar toegroeien van de verschillende regelingen van arbeidsvoorwaarden geleidelijk zal (moeten) geschieden. Reeds zijn ontwikkelingen op gang gekomen, die leiden tot integratie van de algemene en de financiële rechtspositievoorschriften voor de drie krijgsmachtdelen (horizontaal), alsook tot assimilatie van de regelingen voor officieren en die voor het overige personeel (verticaal). Zolang artikel 68 van de Grondwet dit vereist, zal de afzonderlijke Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren in ieder geval blijven bestaan. Maar de „Staatscommissie Cals-Donner” heeft in haar in 1971 uitgebrachte rapport, in navolging van de opstellers van de in 1966 gepubliceerde Proeve van een nieuwe Grondwet, als haar mening te kennen gegeven, dat artikel 68 kan vervallen, omdat de rechtspositie van de officieren in beginsel op dezelfde wijze kan worden verzekerd als die van andere rijksambtenaren. Zo laat zich dus binnen afzienbare tijd een situatie denken, waarin er één — ook voor officieren geldend — algemeen militair ambtenarenreglement is, gebaseerd op één Algemene Ambtenarenwet. Want wanneer, zoals in de bedoeling ligt, het formele recht uit de AW 1929 verdwijnt (om met de regeling van de rechtspraak in sociale verzekeringszaken, thans neergelegd in de Beroepswet, te worden samengesmolten tot een nieuwe „Wet administratieve rechtspraak sociale en ambtenarenwetgeving”), rijst de vraag of de afzonderlijke MAW 1931 dan nog bestaansrecht heeft. Het komt mij voor van niet. Indien er niettemin — een aantoonbare — behoefte zou blijven bestaan aan speciale bepalingen inzake de rechtsmacht en de samenstelling van het administratieve gerecht dat zal rechtspreken in militaire ambtenarenzaken, kunnen die bijzonderheden een plaats krijgen in het zojuist bedoelde ontwerp van een wettelijke regeling van het formele sociale en ambtenarenrecht.

En wat de *dienstplichtige militairen* betreft: hun status groeit, zoals reeds gezegd, steeds meer toe naar die van de militaire ambtenaren. Doelmatigheidsoverwegingen zullen dan als regel bepalend kunnen zijn voor de beantwoording van de vraag of en in hoeverre voor hen afzonderlijke rechtspositieregelingen nodig zullen blijven. Echter zal billijkheids halve ook voor hen gelden dat, als zij in relevante opzichten feitelijk in een bijzondere positie verkeren, er afwijkende regels mogelijk moeten zijn. Aan al het militaire personeel zal evenwel op rationele gronden (vereiste paraatheid en inzetbaarheid, onvervangbaarheid door niet-militairen) het stakingsrecht moeten worden onthouden, ook al zou hun dat, als „in „ondergeschiktheid arbeid presterende mensen” in beginsel evenzeer toekomen als burgerambtenaren en particuliere werknemers. Daarmee verkeert het militaire personeel in een bijzondere positie, die afwijkende rechtspositieregelingen op andere punten nodig kan maken.

Het voorgaande impliceert dat ook de positie van het militaire georganiseerd overleg een andere zal worden. Het is denkbaar dat in het kader

van het centrale georganiseerd overleg de belangenbehartiging voor het militaire personeel evengoed, zoniet beter, kan worden gewaarborgd dan thans in het militair g.o. het geval kan zijn. In ieder geval hoort die belangenbehartiging, in het bovengeschetste toekomstbeeld, principieel in dat centrale g.o. thuis, aangenomen althans dat dit blijft bestaan ondanks de verlening van stakingsrecht aan burgerambtenaren en de mogelijke uitvloeisels daarvan! De overgang van de ene naar de andere figuur zal echter door alle overlegpartners goed moeten worden voorbereid, en zal organisatorisch ook aldus moeten geschieden dat de pluspunten van het huidige overleg met de Defensie-topleiding behouden blijven.

Onder die voorwaarden kan de toekomst wat de krijgsmacht betreft ook in dit opzicht een toe te juichen integratie in het maatschappelijke bestel te zien geven.

Geraadpleegde literatuur

Drs. J. Boersma: redevoering „Wetgeving inzake arbeidsomstandigheden zal worden herzien”; Stct 1973, nr. 227.

Dr. A. van Braam: Ambtenaren en bureaucratie; diss. Amsterdam V.U., 1967;

Mr. N. E. H. van Esveld: Arbeidsrecht en ambtenarenrecht; in „Hedendaags arbeidsrecht”, opstellen aangeboden aan prof. mr. M. J. Levenbach, Alphen aan de Rijn, 1966, blz. 82-111;

Mr. W. J. Geertsema: redevoering „Overheid en materieel ambtenarenrecht”; Stct 1971, nr. 243.

Mr. W. J. Geertsema: redevoering „Plaats en plicht van de ambtenaar bij Thorbecke” Stct 1972, nr. 103.

Drs. J. ter Heide: Sociale verantwoordelijkheid van ondernemingen; Tijdschrift voor verenigingen, vennootschappen en stichtingen, 1974, blz. 31-41.

H. Hollander en W. A. C. Whitlau: Wordt Nederland sociaal een rotzooi? Leren leven met Arie Groenevelt; Avenue, juni 1973 en Kernvraag, november 1973.

Dr. Th. A. M. van der Horst: Ambtenaar en grondrechten; diss. A'dam V.U., 1967;

Mr. T. Koopmans: De overheid als werkgeefster; Weekblad voor privaatrecht, notarisambt en registratie, 1970, nr. 5067, blz. 41-46.

Dr. A. Peper: De Nederlandse arbeidsverhoudingen: coalitiemodel in wording; Economisch statistische berichten, 1972, blz. 957-977.

Dr. A. Peper: De Nederlandse arbeidsverhoudingen: continuïteit en verandering; Rotterdam, Universitaire pers, 1973;

Rapport van de Staatscommissie van advies inzake de status van ambtenaren; 's-Gravenhage, 1958.

Dr. A. J. D. Seelen: De werkstaking van ambtenaren; diss. Nijmegen, 1967.

J. P. Windmuller: Arbeidsverhoudingen in Nederland; Utrecht/Antwerpen, 1970.

STRAFRECHTSPRAAK

Permanente krijgsraad Nederland voor de Zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 27 november 1973

President: Mr. H. Donker; *Leden:* L. van Klinken, luitenant-kolonel der mariniers; Mr. W. A. J. Wevers, luitenant ter zee van administratie der 1e klasse;

Raadsvrouwe: Mevrouw Mr. E. Huineman-Lindt.

Als bestuurder van een motorrijtuig daarmede over een voor het militaire verkeer openstaande weg rijden terwijl hij onder invloed van alcohol verkeerde.

Drie weken gevangenisstraf voorwaardelijk; 1 jaar ontzegging van de rijbevoegdheid.

(W.M.Sr. art. 162)

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT TE 'S-GRAVENHAGE

in de zaak van de Fiscaal bij die krijgsraad, eiser, tegen R.H., geboren 28 mei 1950, bottelier der eerste klasse, beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 8 november 1973 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij dienende als bottelier der eerste klasse bij de Zeemacht op of „omstreeks 19 februari 1973 te ongeveer 02.30 uur te Den Helder, als „bestuurder van een meerwielig motorrijtuig, gekentekend „daarin gezeten, daarmede heeft gereden over verschillende voor het „militair verkeer openstaande onbenaamde wegen, gelegen op het terrein „van de Nieuwe Marinehaven, terwijl hij verkeerde onder zodanige „invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat „moest worden geacht dat voertuig naar behoren te besturen”;

Gezien . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, heeft verklaard:

R.H., bottelier der eerste klasse bij de Zeemacht, oud 23 jaar, *als beklagde*:

In de avond van 18 februari 1973 heb ik in een café te Den Helder een grote hoeveelheid bier gedronken. Tengevolge van dat bier was ik erg dronken. Op 19 februari 1973, omstreeks 02.30 uur, ben ik naar het Nieuwe Haventerrein te Den Helder gelopen. Ik weet dat ik aldaar langs het gebouw van de Marinecantinedienst kwam. Wat er daarna gebeurd is, kan ik mij niet precies meer herinneren. Ik kwam pas goed bij mijn positieven toen ik bemerkte dat ik op de bestuurdersplaats in een vrachtauto zat. De motor van die vrachtauto stond te „brullen” en sloeg daarna plotseling af. Ik kan me herinneren dat ik af en toe de verlichting van die

vrachtauto heb aan- en uitgedaan. De volgende dag bemerkte ik dat ik de contactsleutels van die vrachtauto in mijn zak had zitten.

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. P 002/73 van het Koninklijke Marine Bewakingskorps, detachement Marinehaven Willemsoord, ddo 28 februari 1973, opgemaakt door J. Dekker, eerste verbalisant en W. Verkuil, tweede verbalisant, beiden beampten A van het Marinebewakingskorps, beiden onbezoldigd ambtenaar van het Korps Rijkspolitie, zakelijk onder meer inhoudt: als *relaas van verbalisanten*:

Op 19 februari 1973 omstreeks 03.00 uur, zagen wij, verbalisanten, dat de toegangsdeur van het gebouw Marcandi, gelegen op het Nieuwe Haven terrein te Den Helder, open stond. Wij zagen dat de normaliter in het magazijn geparkeerde bestelauto verdwenen was. Wij volgden vervolgens de duidelijk zichtbare bandensporen van de weggereden bestelauto en troffen kort daarop het voertuig aan nabij het kledingmagazijn. Aldaar zagen wij in de directe omgeving een manspersoon lopen. De man, wiens adem sterk rook naar het gebruik van alcoholhoudende drank, gaf ons desgevraagd op te zijn: R.H., bottelier der eerste klasse bij de Koninklijke marine;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. P 189/73 van de Koninklijke Marechaussee, brigade Den Helder, ddo 28 april 1973, opgemaakt door H. Janson, eerste verbalisant en A. Kossen, tweede verbalisant, respectievelijk opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee en Marechaussee der eerste klasse opsporingsambtenaar, zakelijk onder meer inhoudt: als *relaas van verrichtingen en bevindingen van verbalisanten*:

1. Op 19 februari 1973 hebben wij, verbalisanten, ongeveer 300 meter ten zuiden van het gebouw Marcandi, op het terrein van de Nieuwe Marinehaven te Den Helder, een zeswielige vrachtauto aangetroffen, gekentekend Vervolgens hebben wij van het Marine bewakingskorps overgenomen een man, genaamd R.H., bottelier der eerste klasse, die aldaar in de omgeving was aangetroffen. Wij hebben genoemde H. overgebracht naar de brigade der Koninklijke Marechaussee. Ik, eerste verbalisant, onderzocht aldaar H. aan zijn kleding, waarbij ik in zijn jaszak een sleutelring met drie contactsleutels aantrof, die ik in bewaring heb genomen. Vervolgens heb ik, eerste verbalisant, H. ter ontnuchtering ingesloten.

2. Als op 19 februari 1973 aan eerste verbalisant afgelegde verklaring van:

J. Roelse:

Ik ben als deponhouder werkzaam bij de Marinecantinedienst te Den Helder. Op 16 februari 1973, omstreeks 17.00 uur, heb ik als laatste het gebouw van de Marcandi op het terrein van de Nieuwe Marinehaven verlaten. Alles was toen in orde en de vrachtauto, gekentekend, stond geparkeerd in het magazijn van voornoemd gebouw. De contact-

sleutels die u mij toont (ik, verbalisant, toon getuige de in bewaring genomen contactsleutels) herken ik als de contactsleutels behorend bij de vrachtauto, gekentekend .-. .-. . . .

3. Als op 19 februari 1973 aan eerste verbalisant afgelegde verklaring van:

J. P. A. Schattefor:

Op 19 februari had ik de hondewacht bij de Conservatie Mijndienst aan het Nieuwe Diep te Den Helder. Omstreeks 02.30 uur hoorde ik enig gerommel. Dit geluid kwam uit de richting van het gebouw van de Marinecantinedienst gelegen op het terrein van de Nieuwe Marinehaven. Vervolgens zag ik vanaf dit gebouw Marcandi een vrachtauto weggrijden, die ik herkende aan de blauwe kleur als de vrachtauto toebehorend aan de Marinecantinedienst. Deze vrachtauto reed in de richting van het Nieuwe Diep. Vervolgens zag ik dat de vrachtauto op de dijk langs het water van het Nieuwe Diep reed en deze een tiental meters volgde. Tijdens het rijden met variabele snelheid zag ik dat de auto soms sterk overhelde naar één zijde door de wijze van rijden van de bestuurder, waarbij hij af en toe de verlichting van de auto ontstak.

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. P 376/73 van de Koninklijke Marechaussee, brigade Den Helder, ddo 4 september 1973, opgemaakt door H. Janson, eerste verbalisant en A. Kossen tweede verbalisant, respectievelijk opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee en marechaussee der 1e klasse-opsporingsambtenaar, zakelijk onder meer inhoudt:

1. als op 29 en 30 augustus 1973 aan verbalisanten afgelegde verklaring van:

W. Verkuil:

In aansluiting op het door mijn collega J. Dekker en mij opgemaakte proces-verbaal no. P 002/73 van het Marine Bewakingskorps te Den Helder, verklaar ik, dat toen wij R. H. aantreffen, ik direct rook dat zijn adem sterk riekte naar het gebruik van alcoholhoudende drank. . . Tevens zag ik dat hij waggelend liep. Ik hoorde dat hij met dikke tong sprak en zeer onsamenhangend. Gezien het vorenstaande achtte ik hem zeker niet in staat een motorrijtuig naar behoren te kunnen besturen;

2. als *relaas van verrichtingen en bevindingen van verbalisanten:*

De wegen waarop De Haas op 19 februari 1972 met het voertuig, gekentekend .-. .-. . . , bij het verlaten van gebouw Marcandi en langs het kleding magazijn moet hebben gereden, zijn alle naamloze wegen, die zijn gelegen op het terrein van de Nieuwe Marinehaven te Den Helder. Bedoelde wegen zijn voor het militaire verkeer opengesteld:

Overwegende, dat de krijgsraad door de inhoud van voorschreven bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, met beklagdes schuld daaraan, hetgeen beklagde is ten laste gelegd, met dien verstande dat het feit werd gepleegd op 19 februari 1973;

Overwegende, dat het bewezen verklaarde dient te worden gekwalificeerd als:

„als aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon als bestuurder van een motorrijtuig daarmede over enig voor het militair verkeer openstaande weg rijden, onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moest worden geacht het voertuig naar behoren te besturen”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 162 Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde niet gebleken van feiten of omstandigheden, welke zijn strafbaarheid zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad, gelet op de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden, waaronder dit is begaan, in aanmerking genomen dat beklaagde blijkens het hem betreffende uittreksel uit het algemeen documentatieregister te Rotterdam, ddo 27 juli 1973, reeds eerder terzake van misdrijf werd veroordeeld, van oordeel is, dat hieronder genoemde straf en bijkomende straf moeten worden opgelegd;

Overwegende, dat de krijgsraad termen aanwezig acht te bevelen de gevangenisstraf van drie weken, voorwaardelijk niet ten uitvoer leggen, terwijl het militaire belang zich daartegen niet verzet;

[Volgt: veroordeling tot 3 weken gevangenisstraf, voorwaardelijk, proeftijd 2 jaar; voorts ontzegging van de rijbevoegdheid voor de tijd van 1 jaar — *Red.*].

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 17 april 1974

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Majoor T. Vrijdag en Majoor A. P. Wouters.

Feitelijke insubordinatie, door een gedeeltelijk met wapenolie gevuld blik naar een meerdere te werpen die door dat blik aan de schouder werd geraakt.

Samenloop ex artikel 63 W.Sr.

2 Weken militaire detentie.

(W.M.Sr. art. 117; W.Sr. art. 63)

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE ARNHEM

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die krijgsraad, eiser, tegen H.G.U., geboren 29 november 1953, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 30 december 1973, te Breda, in ieder geval in „Nederland, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire „dienst verbleef, opzettelijk zijn militaire meerdere, de vaandrig Wilhel- „mus A. H. M. Kitslaar feitelijk aanrandende, een blik, geheel of ge- „deeltelijk met olie gevuld, naar en tegen deze vaandrig Kitslaar heeft „gegooid”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde bij zijn verhoor ter terechtzitting onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 27 december 1973 bevond ik mij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht in de Trip van de Zoutlandtkazerne te Breda. Die dag zag ik dat de mij goed bekende vaandrig Kitslaar de kamer binnenkwam. Hij vroeg naar de naam van een soldaat en verliet toen onze slaapafdeling. Ik heb toen, in een opwelling, van een tafel een gedeeltelijk gevuld litersblik met wapenolie gepakt en over een scheidingsmuur, in de richting, naar waar ik wist, dat die vaandrig Kitslaar liep, gegooid. Hoewel ik niet geheel zeker wist, dat ik hem toen met dat blik zou raken, begreep ik, toen ik dat blik gooide, dat ik hem zou kunnen raken. Dat is toen ook inderdaad gebeurd;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig ambtsedig proces verbaal nr. P 7/74 opgemaakt en op 14 januari 1974 gedagtekend en ondertekend door Colenbrander, Albert Hendrik, wachtmeester der eerste klasse der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de brigade Blomberg, zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van vaandrig W. A. H. M. Kitslaar:

Op 27 december 1973 was ik officier van weekdienst in de Trip van de Zoutlandtkazerne te Breda. Op 27 december 1973, omstreeks 23.30 uur ben ik kamer 9, waar ik hoorde dat lawaai vandaan kwam, binnen gegaan. Ik zag dat de mij bekende soldaat U. hier rondliep en dat tegen een aldaar staande kast een dronken soldaat stond geleund. Ik heb gezegd dat iedereen in zijn slaapzak moest kruipen en ben daarna de gang weer ingelopen in de richting van de toegangsdeur. Toen ik bij de toegangsdeur was gekomen en deze half geopend had voelde ik een hevige slag tegen mijn rechterschouderblad. Tevens zag ik dat naast mij op de grond in de gang een half gevuld litersblik wapenolie lag dat mij tegen mijn schouderblad had geraakt. Toen ik op 27 december 1973 in kamer 9 kwam was ik gekleed in uniform met daarop de rangonderscheidings- tekenen van vaandrig en kenbaar voor de soldaten op die kamer als meerdere;

Overwegende, dat de krijgsraad op grond van de inhoud van boven-

staande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij omstreeks 30 december 1973, te Breda, terwijl hij als dienst-
„plichtig soldaat in werkelijk militaire dienst verbleef, opzettelijk zijn
„militaire meerdere, de vaandrig Wilhelmus A. H. M. Kitslaar feitelijk
„aanrandende, een blik, gedeeltelijk met olie gevuld, naar en tegen deze
„vaandrig Kitslaar heeft gegooid”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:
„*feitelijke insubordinatie*”,
voorzien en strafbaar gesteld bij art. 117, eerste lid, van het Wetboek van
Militair Strafrecht,

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen be-
klaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is
aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of om-
standigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden op-
heffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad na te melden straf in overeenstemming
acht met de ernst van het gepleegde feit, en de omstandigheden waar-
onder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de beklaagde bij vonnis van de politierechter Gro-
ningen dd 8 januari 1974, terzake van diefstal in vereniging is veroordeeld
tot tien dagen gevangenisstraf voorwaardelijk, met een proeftijd van
twee jaar, welke straf de krijgsraad in rekening brengt;

(Volgt: veroordeling tot militaire detentie voor de tijd van 2 weken —
Red.).

Permanente krijgsraad Nederland voor de zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 13 februari 1974

President: Mr. H. Donker; *Leden:* J. W. Voet, kapitein-luitenant ter zee
en J. C. Gmelich Meijling, luitenant ter zee der eerste klasse;

Raadsman: J. H. Halsema, kapitein der mariniers.

*Te Curaçao opzettelijk wederrechtelijk met een mes de bekleding van een
auto vernield; in een barak van de kazerne een lichtschakelaar, een matras
en een klamboe vernield; in het bezit bevonden van een stiletto.*

Twee geldboeten resp. van f 300 en f 75 subs. 12 en 3 dagen hechtenis.

(W.Sr. art. 350; Wet tot Wering Ongewenste Handwapenen art. 4)

in de zaak van de Fiscaal bij die krijgsraad, eiser, tegen W.J., geboren 23 oktober 1952, zeemiliciën-marinier der derde klasse, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 17 januari 1974 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„1. dat hij in de nacht van 31 mei op 1 juni 1973, te Curaçao, opzette-, lijk en wederrechtelijk de bekleding van de achterbank en van een stoel „in een personenauto, merk Humber, toebehorende aan L. H. Spuybroek, „althans aan een ander of aan anderen dan aan hem, beklaagde, heeft „beschadigd en/of vernield;

„2. dat hij in de nacht van 2 op 3 juni 1973 te Curaçao, in barak 2 van „de marinierskazerne Suffisant aldaar opzettelijk en wederrechtelijk een „lichtschakelaar, een matras en een klamboe, welke goederen toebehoor- „den aan de Staat der Nederlanden, althans aan een ander of aan anderen „dan aan hem, beklaagde, heeft beschadigd en/of vernield;

„3. dat hij op of omstreeks 5 juni 1973, althans in de maand juni 1973, „te Curaçao, een bij algemene maatregel van bestuur aangewezen hand- „wapen – stiletto –, als bedoeld in artikel 2 van de wet tot wering van „ongewenste handwapenen, voorhanden heeft gehad”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, ten aanzien van het beklaagde onder 1., 2. en 3. ten laste gelegde;

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, heeft verklaard: *W.J.*, oud 21 jaar, *als beklaagde*:

Op 31 mei 1973, toen ik diende bij de marinierskazerne Suffisant te Curaçao, ben ik gaan passagieren te omstreeks 22.15 uur. Ik zag op het parkeerterrein de personenauto van marinier Spuybroek staan. Ik heb toen van deze auto, merk Humber, via het tochtraampje de deur geopend. Ik heb vervolgens met mijn mes, dat ik bij mij had, opzettelijk de bekleding van de achterbank en van een stoel, stukgesneden en vernield. Deze groene personenauto, merk Humber, behoorde mij niet toe, maar was het eigendom van Spuybroek en ik had noch van Spuybroek noch van iemand anders recht of toestemming gekregen de bekleding van de achterbank en van een stoel te vernielen. Op 2 juni 1973 was ik geplaatst bij de marinierskazerne Suffisant te Curaçao. Op 5 juni 1973, had ik een mes voorhanden in de marinierskazerne Suffisant te Curaçao. Het mes is zodanig dat het lemmet uitklapbaar is. In gesloten toestand is het lem- met geborgd met behulp van een hendeltje. Wanneer dit hendeltje achter- over wordt gedrukt, schiet het lemmet door een mechanisme naar buiten. Het lemmet is ongeveer 10 à 11 cm lang en ongeveer 1½ à 2 cm breed;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. PV 033/73 van de Koninklijke Marine, afdeling marinepatrouilles in de Nederlandse Antillen, gesloten op 12 juli 1973, opgemaakt door Nico Jan Osinga, verbalisant, korporaal der mariniers, buitengewoon agent van politie

voor de Nederlandse Antillen en behorende tot bovenvermelde patrouilles, zakelijk onder meer inhoudt:

als op 5 juni 1973 aan verbalisant afgelegde verklaring en gedane aangifte van

L. H. Spuybroek:

Op 30 mei 1973, heb ik mijn personenauto, merk Humber, geparkeerd op het parkeerterrein bij de marinierskazerne Suffisant te Curaçao. Op 1 juni 1973 constateerde ik dat de bekleding van de rugleuning en zitgedeelte van de achterbank was stukgesneden. Ook de achterzijde van de bestuurdersstoel vertoonde scheuren;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. 037/73 van de Koninklijke Marine, afdeling marinepatrouilles in de Nederlandse Antillen, gesloten op 23 juli 1973, opgemaakt door Nico Jan Osinga, verbalisant, korporaal der mariniers, buitengewoon agent van politie voor de Nederlandse Antillen en behorende tot bovenvermelde patrouilles, zakelijk onder meer inhoudt;

1. als op 5 juni 1973 aan verbalisant afgelegde verklaring van

D. M. Soer:

Op 2 juni 1973, ten omstreeks 00.30 uur, keerde ik terug van de wal naar de marinierskazerne Suffisant te Curaçao. Bij mijn barak aldaar zag ik de marinier J. zitten. Hij maakte een dronken indruk. J. stond op en liep de barak in; bij de achterdeur aangekomen zag ik dat hij probeerde de lichtschakelaar om te draaien, dit lukte hem echter niet gelijk. Daarop sloeg hij met de stootplaat van een vechtmes de lichtschakelaar kapot. Daarna liep hij naar het bed van de marinier Blom en sneed met zijn vechtmes diens klamboe open. Vervolgens greep hij een stiletto uit zijn kast en begon daarmee wild in zijn eigen matras te steken;

2. als op 5 juni 1973 aan verbalisant afgelegde verklaring van *A. A. van Poele:*

Op 3 juni 1973, te omstreeks 01.30 uur bevond ik mij in barak 2 van de marinierskazerne Suffisant te Curaçao. Door mijn klamboe heen zag ik de marinier J. waggelend en pratend door de barak lopen. Ik zag hem naar de lichtschakelaars bij de achterdeur van de barak lopen. Hij sloeg met een vechtmes deze kapot. Hierna liep hij naar mijn bed. Vervolgens sneed hij met het mes, wat hij in de hand had, met een paar bewegingen mijn klamboe open. Hierdoor ontstonden er twee horizontale scheuren in mijn kalmboe;

3. als op 5 juni 1973 aan verbalisant afgelegde verklaring van

G. Bos:

In de nacht van 2 op 3 juni 1973 sliep ik in barak 2 van de marinierskazerne Suffisant te Curaçao. Ik werd wakker door lawaai in de barak, veroorzaakt door de marinier J. J. liep luid pratend door de barak. Ik kon merken dat hij dronken was. Plotseling kwam hij naar mijn bed. Ik zag dat hij een groot vechtmes in zijn hand hield. J. bukte zich naar

het bed onder mij, wat onbeslagen was en ik voelde en ik hoorde stoten. Hierna verwijderde J. zich van mijn bed, waarna ik weer in slaap viel. De volgende morgen, op 3 juni 1973 constateerde ik, dat het matras onder mij 3 gaten vertoonde. Ik weet zeker, dat ze de dag ervoor er niet in zaten;

4. *als verklaring van verbalisant:*

De vermelde goederen, te weten een lichtschakelaar, een matras en een klamboe behoren in eigendom toe aan de Staat der Nederlanden;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal no. 059/73 van de Koninklijke Marine, afdeling marinepatrouilles, in de Nederlandse Antillen, gesloten op 23 november 1973, opgemaakt door Nico Jan Osinga, verbalisant, korporaal der mariniers, buitengewoon agent van politie voor de Nederlandse Antillen en behorende tot bovengenoemde patrouilles, zakelijk onder meer inhoudt:

als relaas van verrichtingen en bevindingen van verbalisant:

De stiletto, welke J. toebehoort is op 16 juni 1973 door mij, verbalisant, inbeslaggenomen. Het lemmet van de stiletto heeft een lengte van 8 cm, een breedte van 1,5 cm en aan de rugzijde een dikte van 0,3 cm. De inbeslaggenomen stiletto voldoet aan de voorwaarden van artikel 2 van de wet tot wering van ongewenste handwapenen, ingevoerd bij Koninkbesluit van 3 juni 1965, staatsblad 242, houdende toepassing van de wet tot wering van ongewenste handwapenen;

Overwegende, dat de krijgsraad door de inhoud van voorschreven bewijsmiddelen, wordende elk dezer slechts gebezigd ten bewijze van het feit waarop het bijzonderlijk betrekking heeft, wettig en overtuigend bewezen acht, telkens met beklagdes schuld daaraan, hetgeen beklagde respectievelijk onder 1., 2. en 3. is ten laste gelegd, met dien verstande dat als bewezen wordt aangenomen:

1. dat hij in de nacht van 31 mei op 1 juni 1973, te Curaçao, opzettelijk en wederrechtelijk de bekleding van de achterbank en van een stoel in een personenauto, merk Humber, toebehorende aan L. H. Spuybroek, heeft vernield;

2. dat hij in de nacht van 2 op 3 juni 1973 te Curaçao, in barak 2 van de marinierskazerne Suffisant aldaar opzettelijk en wederrechtelijk een lichtschakelaar, een matras en een klamboe, welke goederen toebehoorden aan de Staat der Nederlanden heeft vernield;

3. dat hij op of omstreeks 5 juni 1973, althans in de maand juni 1973, te Curaçao, een bij algemene maatregel van bestuur aangewezen handwapen — stiletto —, als bedoeld in artikel 2 van de wet tot wering van ongewenste handwapenen, voorhanden heeft gehad;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd, weshalve hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat het bewezen verklaarde respectievelijk dient te

worden gekwalificeerd als:

1. „*opzettelijk en wederrechtelijk enig goed dat geheel aan een ander toebehoort, vernielen, meermalen gepleegd*”, strafbaar gesteld bij artikel 350, eerste lid, juncto artikel 57, Wetboek van Strafrecht;

2. „*overtreding van artikel 2, eerste lid, Wet tot wering van ongewenste „handwapenen*”, strafbaar gesteld bij artikel 4, eerste lid, Wet tot wering van ongewenste handwapenen;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde niet gebleken van feiten of omstandigheden, welk zijn strafbaarheid zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de krijgsraad, gelet op de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder deze zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders, in aanmerking genomen dat niet gebleken is dat beklaagde eerder terzake van misdrijf of overtreding werd veroordeeld, van oordeel is, dat hieronder genoemde straffen moeten worden opgelegd;

Overwegende, dat de krijgsraad termen aanwezig acht de blijkens de zich in het procesdossier van beklaagde bevindend ambtsedig procesverbaal no. 059/73 van de Koninklijke Marine, afdeling marinepatrouilles in de Nederlandse Antillen, ddo. 23 november 1973 van beklaagde inbeslaggenomen en niet teruggegeven voorwerp te weten de aan beklaagde toebehorende stiletto, waarvan het ongecontroleerde bezit naar oordeel van de krijgsraad in strijd is met de Wet, nu beklaagde dat voorwerp voorhanden heeft gehad als hierboven bewezen werd verklaard, aan het verkeer te onttrekken;

[Volgt: veroordeling: (a) terzake van het misdrijf tot *f* 300 geldboete, subs. 12 dagen hechtenis, en (b) terzake van de overtreding tot *f* 75 geldboete, subs. 3 dagen hechtenis; voorts onttrekking aan het verkeer van de in beslag genomen stiletto — *Red.*].

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Centrale Raad van Beroep

15 mei 1974

(A.M.P. 1973/21)

Voorzitter: Mr. E. H. Nuver (fgd.); *Leden:* Mr. W. H. Schipper en Mr. W. G. Kloos.

(Uitkeringswet gewezen militairen, art. 5)

Gedaagde, die in het genot is van een uitkering ingevolge de Uitkeringswet gewezen militairen, aanvaardde een werkkring bij een advocatenkantoor te Leeuwarden. Art. 5 van deze wet bevat een zgn. verminderingsoepaling. Geweigerd werd een bedrag gelijk aan de kosten van verhuizing naar Friesland met toepassing van het eerste lid van art. 5 niet tot de inkomsten te rekenen (verwervingskosten).

Een redelijke wetstoepassing vordert dat in beginsel slechts inkomsten in aanmerking worden genomen voorzover een betrokkene daardoor is gebaat. De verhuizing was redelijkerwijs noodzakelijk voor het verkrijgen — en behouden — van inkomsten als advocaat.

UITSpraak

in het geding tussen *De Minister van Defensie*, eiser, en *Mr. L.*, wonende te M., gedaagde.

I. *Ontstaan en loop van het geding*

Bij brief van 26 september 1972 deelde eiser aan gedaagde in antwoord op diens brief van 28 december 1970 het volgende mede:

„Gelet op de in artikel 5 van de Uitkeringswet gewezen militairen, voorkomende verminderingsoepaling moeten in beginsel alle door U, in verband met Uw toetreding als stagiaire en met Uw loondienst bij Mrs. A. en B., advocaten en procureurs te Leeuwarden, genoten inkomsten als inkomsten in de zin van die verminderingsoepaling in aanmerking worden genomen.

„In navolging van het bij de uitvoering van andere regelingen, welke voorzien in periodieke uitkeringen en die ter zake van het buiten aanmerking laten van inkomsten eveneens geen dwingende bepalingen bevatten, gevoerde beleid, wordt ook bij de uitvoering van artikel 5 der Uitkeringswet gewezen militairen, eniger mate rekening gehouden met de zgn. „kosten van verwerving”. Daarbij wordt in principe geen verband gelegd met mogelijk in de sfeer der belastingen bestaande normen en gewoonten, aangezien het aan belanghebbende immers te allen tijde vrij staat om, los van het ten aanzien van de cumulatieve beperking inge-

„nomen standpunt, bij de belastingdienst een beroep te doen op alle „daar bestaande mogelijkheden.

„Voor het ten aanzien van de in de Uitkeringswet gewezen militairen „voorkomende cumulatie-beperkende bepaling gevoerde beleid is dezer- „zijds gesteld, dat alleen de kosten welke moeten worden gemaakt bij „het vervullen van de dienstbetrekking, als „kosten van verwerving” „worden aangemerkt.

„In Uw geval worden derhalve als „kosten van verwerving” aangemerkt „Uw werkelijke vervoerskosten van Kollumerzwaag naar Leeuwarden v.v. „en van M. naar Leeuwarden v.v., alsmede de posten genoemd onder „punt 1 tot en met 4 van Uw hogeraangehaalde brief.

„Waar op degenen, die een uitkering krachtens de Uitkeringswet ge- „wezen militairen genieten, geen zgn. werkplicht rust, worden kosten, „welke aan een verhuizing zijn verbonden, voor de uitvoering van de „in artikel 5 van die wet voorkomende verminderingsbepaling niet als „„kosten van verwerving” aangemerkt.

„De in Uw bovenaangehaalde brief onder punt 5 genoemde posten „komen derhalve niet in mindering van de door U genoten neven- „„inkomsten.”.

Tegen het hierin opgesloten besluit tot weigering, met de bedoelde verhuiskosten rekening te houden, heeft gedaagde beroep ingesteld bij het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, welk gerecht bij uitspraak van 6 augustus 1973 dat besluit nietig verklaarde, met bepaling dat een nader besluit zal worden genomen met inachtneming van die uitspraak.

Daartegen heeft eiser hoger beroep ingesteld bij deze Raad, met het verzoek genoemde uitspraak te vernietigen en het beroep, in eerste aanleg ingesteld, alsnog ongegrond te verklaren.

Gedaagde heeft van conta-memorie gediend.

Eiser heeft desverzocht nog een inlichting verstrekt.

Het geding is behandeld ter terechtzitting van 24 april 1974, waar voor eiser is opgetreden T. J. Geerling, werkzaam bij eisers ministerie, wonende te 's-Gravenhage, en waar gedaagde in persoon is verschenen.

II. *Motivering*

Gedaagde, per 1 juni 1969 eervol ontslagen als kapitein ter zee van administratie, is met ingang van diezelfde datum in het genot gesteld van een uitkering ingevolge de Uitkeringswet gewezen militairen. Medio juli 1969 heeft hij zich als advocaat en procureur gevestigd te Leeuwarden door als stagiaire — als bedoeld in de stageverordening van de Nederlandse orde van advocaten — in dienst te treden van een advocatenkantoor aldaar, ter zake waarvan hij inkomsten, als bedoeld in artikel 5 der genoemde uitkeringswet, is gaan genieten. Ook heeft hij gedurende het leerjaar 1969-1970 een functie als tijdelijk leraar in het recht aan een scholengemeenschap te Leeuwarden uitgeoefend.

Bij het bestreden besluit is geweigerd, bij de ter zake plaats gehad hebbende toepassing van het eerste lid van evengenoemd artikel 5 niet tot de inkomsten te rekenen een bedrag gelijk aan de door gedaagde gemaakte kosten van verhuizing van Schiedam naar Kollumerzwaag, welke verhuizing samenhang met in elk geval het door gedaagde gaan verrichten van werkzaamheden als advocaat. Naar gedaagdes oordeel dienen deze verhuiskosten evenzeer als „verwervingskosten” te worden beschouwd als de andere kosten, in eisers voornoemde brief van 26 september 1972 aangeduid, te weten voor contributie Nederlandse Juristenvereniging, voor juridische vakliteratuur en abonnementen, en voor beffen en vermaken van een toga.

In de eerste plaats is nu van belang vast te stellen wat onder het begrip inkomsten, in de onderhavige bepaling gehanteerd, moet worden verstaan, en met name of daarmee bruto- dan wel netto-inkomsten zijn bedoeld. De Uitkeringswet gewezen militairen zelf en haar ontstaansgeschiedenis, als in de parlementaire bescheiden vastgesteld, geven op deze vraag geen antwoord. Naar 's Raads oordeel vordert evenwel een redelijke wetstoepassing dat in beginsel slechts inkomsten in aanmerking worden genomen, voor zover een betrokkene daardoor is gebaat.

Hierop gelet acht de Raad eisers aangevochten standpunt, gelijk in het bestreden besluit neergelegd, niet houdbaar. Evenmin als de eerste rechter ziet de Raad voldoende redengeving aanwezig om de onderhavige verhuiskosten in tegenstelling tot de andere vorenbedoelde kosten, niet als „verwervingskosten” te beschouwen. Eisers argument, ontleend aan het feit dat de Militaire wachtgeldregeling 1961 de mogelijkheid kent van vergoeding van verhuiskosten aan een wachtgelder, die elders een werkkring aanvaardt, en de onderhavige wet niet, is niet van doorslaggevende betekenis; die regeling wil, in tegenstelling tot de onderhavige wet, het vinden van een nieuwe werkkring stimuleren; trouwens, de vraag of vergoeding voor bepaalde kosten moet worden verleend is van geheel andere orde dan de vraag of zodanige kosten gestrekt hebben tot het verkrijgen van inkomsten, des dat die inkomsten tot het bedrag van die kosten geacht moeten worden een betrokkene niet te hebben gebaat.

Deze laatste vraag beantwoordt de Raad ten aanzien van de hier aan de orde zijnde verhuiskosten bevestigend, zijnde hem in genoegzame mate gebleken dat voor het verkrijgen — en behouden — van inkomsten met name als advocaat de verhuizing redelijkerwijs noodzakelijk was.

Gelet op het voorgaande dient de aangevallen uitspraak te worden bevestigd.

III. *Beslissing*

De Centrale Raad van Beroep,

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt de aangevallen uitspraak.

WETGEVING

Ontwikkelingen in het militaire straf- en tuchtrecht

In vroegere afleveringen publiceerden wij de op 27 jan. 1972 door minister De Koster aan de Tweede Kamer aangeboden „Nota inzake „de herziening van het militair tuchtrecht” alsmede het daarop gevolgde Voorlopig Verslag van deze kamer (MRT 1972, blz. 228 v. resp. MRT 1973, blz. 538 v.).

Op het laatste is onlangs het regeringsantwoord verschenen, terwijl ongeveer te zelfder tijd ook de Defensienota 1974 het licht zag. Beide stukken behelzen belangrijke informatie m.b.t. de op handen zijnde wijzigingen in het militaire recht, doch het zou ál te ver voeren deze in ons tijdschrift onverkort weer te geven.

Reeds vóór de verschijning van deze Tuchtrectnota, strekkende ter voorbereiding van een algehele herziening, werd daarop vooruitlopend een ontwerp van wet ingediend tot wijziging van o.m. de Wet op de Krijgstucht, waarin de meest urgente krijgstuchtelijke knelpunten werden behandeld (ontwerp 11546). Daarop volgde in dezelfde periode zowel van Nota als van wetsontwerp de gebruikelijke wisseling van kamerstukken. Doch ook in de defensiebegrotingen van deze periode en laatstelijk in de Defensienota 1974 werd aan deze materie ruim aandacht geschonken. Het gevaar bestaat dat menigeen door deze openstapeling van geschriften het overzicht over het geheel dreigt te verliezen; met het oog daarop verdient het de voorkeur in plaats van verdere overneming dezer geschriften thans aan de hand daarvan de huidige stand van zaken beknopt samen te vatten. Daartoe het hier volgende overzicht, voor een belangrijk deel ontleend aan een brief, welke de Inspecteur van de Militair Juridische Dienst onlangs ter voorlichting aan de reserve-officieren van dat dienstvak toezond.

I. PERSONEELSBELEID

Omdat deze ook voor de vormgeving van het militaire recht van groot belang zijn volgen hier de in de Defensienota vermelde uitgangspunten voor het te voeren personeelsbeleid:

1. er behoort ernstig rekening te worden gehouden met hetgeen op vergelijkbaar terrein in de burgermaatschappij gaande is;
2. de krijgsmacht moet niet alleen die maatschappelijke ontwikkelingen volgen, maar moet daarop in voorkomend geval ook kunnen vooruitlopen;
3. de vervlechting van de militaire dienst met maatschappelijke ontwikkelingen wordt als een hoeksteen van het personeelsbeleid beschouwd;
4. niet-funktionele gedragsregels moeten achterwege blijven.

Voor de integrale tekst van de filosofie betreffende het te voeren personeelsbeleid zie bijlage 1.

II. *Strafprocesrecht*

Ter inleiding van een algehele herziening van het militaire strafprocesrecht lanceerde de regering in augustus 1966 een Nota, waarbij een vijftal vraagpunten werd ingediend. De behandeling daarvan leidde tot een in juni 1972 door de Tweede Kamer aanvaarde lijst van conclusies, waarvan de voornaamsten – zakelijk weergegeven – inhielden:

a. berechting van militairen door „militaire strafkamers” van een burgerlijk gerecht, verdient de voorkeur.

b. samenstelling van deze strafkamers per zitting: 2 burgerrechters, 1 militair. De in de strafkamer vast benoemde burgerrechters blijven deel uitmaken van een burgerlijk gerecht en zullen zo mogelijk deelnemen aan (andere) werkzaamheden van dat gerecht. Voorkeur bestaat voor burgerrechters met militaire ervaring.

Een aantal militairen (25 jaar minstens en geen Koninklijke Marechaussee, geen rang-eis) wordt voor een aantal jaren benoemd als wisselend lid. Aan elke zitting neemt één van hen deel.

c. rechtspraak over burgers alleen in oorlogstijd en dan alleen als die burgers in directe relatie staan tot die krijgsmacht (dienstbetrekking/vitale taak daarbij vervullen e.d.).

d. géén berechting door deze kamers van fiscale- en sociaal-economische delicten, alsmede van verkeersdelicten met niet-militaire voertuigen.

e. voor vereenvoudigde behandeling van strafbare feiten zal er zijn de „militaire politierechter”.

Opm.: De bedoeling is als zodanig alleen de burgerrechters uit de militaire strafkamer te benoemen.

f. openbare aanklager wordt een burgerrechtsgeleerde tevens lid van het burger O.M.

g. vervolging in handen van die openbare aanklager in overleg met de bevoegde commandant.

Opm.: Bij het begrip „bevoegde commandant” kan gedacht worden aan het huidige begrip „Commanderend Generaal”, resp. Vlootvoogd.

h. invoering van de mogelijkheid van veroordeling bij verstek en het rechtsmiddel van verzet hiertegen.

i. invoering van cassatie.

j. invoering van een „buitengewoon rechtsmiddel van bijzonder beroep”, aanwendbaar zodra de bijzondere oorlogsomstandigheden, welke aanleiding waren om hoger beroep tegen vonnissen uit te sluiten, hebben opgehouden te bestaan.

Opm.: Men wil in stand houden de regeling, dat hoger beroep van een krijgsraadvonnis niet mogelijk zal zijn onder feitelijke oorlogsomstandigheden voorzover de Kroon dit recht heeft uitgesloten of beperkt.

N.B. Door het wetsontwerp nr. 11546 worden de bepalingen over het voorlopig arrest in overeenstemming gebracht met de bepalingen in strafvordering over de voorlopige hechtenis.

De specifieke militaire grond voor voorlopig arrest „indien dit in verband met de „handhaving van de krijgstucht onder andere militairen is vereist” is blijven bestaan.

III. *Nota tuchtrect*

De „Nota inzake de herziening van het militair tuchtrect”, bij de samenstelling waarvan o.m. gebruik gemaakt werd van het rapport der commissie Lagerwerff, en het nu verschenen regeringsantwoord (MvA, 1973/74, nr 11689-6) kondigen in wetsvoorstellen neer te leggen voornemens aan, waarvan de belangrijkste hier volgen:

a. Verlaten van de gedachte, dat het militaire strafrect en het militaire tuchtrect in elkaar overlopen. Scheiding dus tussen het militaire strafrect en het militaire tuchtrect.

(1) Criteria voor normenindeling:

(a) strafrectnormen: dienen het „algemeen belang” te beschermen ofwel een particulier belang, dat alleen langs strafrectelijke kant voldoende kan worden beschermd.

(b) tuchtrectnormen: dienen te beschermen tegen ontoelaatbare verstoring van de interne gang van zaken binnen de krijgsmacht.

(2) Beoordeling van schendingen van deze normen:

(a) strafrectnormen door de onafhankelijke militaire strafrecter.

(b) tuchtrectnormen binnen de militaire organisatie in een goed ge-waarborgde maar minder formeel (dan in het strafrect) geregelde procedure, waarbij hoort en wederhoor plaatsvindt.

b. De delictomschrijvingen van het WvMS hebben een te grote reikwijdte, waardoor het schenden van een eenvoudige norm kan leiden tot een zware straf wegens misdrijf. Voorbeelden: licht plichtsverzuim van een schildwacht, eenvoudige belediging van een meerdere, lichte gevallen van opzettelijke ongehoorzaamheid. Deze delictomschrijvingen dienen te worden gedecriminaliseerd, zodat de gevallen die wij kennen als on-eigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen uit het WvMS verdwijnen en – voor zover nog nodig – worden overgeheveld naar het tuchtrect.

c. Geen algemene aanwijzingen of geboden om zich overeenkomstig de geldende moraal of fatsoen te gedragen mogen voorkomen in het nieuwe tuchtrect. M.a.w. geen vermenging van voorschrift en handleidings-functie.

d. Het tuchtrect moet bestaan uit een aantal duidelijke en doelmatige regels noodzakelijk voor een geordend functioneren van de militaire organisatie. Alleen schending van die regels zal aanleiding geven tot tuchtrectelijke correctie.

e. Geen zgn. kapstokartikelen als een verbod om feiten te plegen welke „strijdig zijn met enig dienstbevel of dienstvoorschrift of onbestaanbaar „met de militaire tucht of orde” (art. 2 WK).

f. De Nota geeft alleen voor wat betreft het *dienstbevel* een nadere positieve indicatie:

(1) de enkele opzettelijke ongehoorzaamheid zal slechts dan *als een strafbaar feit* zijn aan te merken, indien de weigering of niet opvolging van een dienstbevel gewichtige militaire of andere algemene belangen schaadt of in gevaar brengt bv.:

de uitvoering van een militaire operatie wordt belemmerd;
de veiligheid van personen of goederen wordt in gevaar gebracht;
de operationele gereedheid van de krijgsmacht als geheel of van een militair onderdeel wordt afbreuk gedaan.

(2) dienstbevelen, die slechts de interne dagelijkse dienst tot onderwerp hebben, zonder de vermelde ernstige gevolgen, zullen alleen op het disciplinaire vlak beoordeeld mogen worden.

(3) de algehele dienstweigering moet een afzonderlijk strafbaar feit worden, losgekoppeld van de dienstbevelregeling.

g. M.b.t. het straffenstelsel in het tuchtrecht:

Afschaffing van de straffen van vervroegde terugkeer in de kazerne en van licht- en verzaamd arrest op voorwaarde dat in de nabije toekomst de geldboete aan de verwachtingen zal blijken te voldoen.

Uitbouw van de bestaande „strafdienst” (tenuitvoerlegging op zaterdag – niet op zondag – is mogelijk; strafdienst zal moeten bestaan uit „zinnvolle arbeid”). Als tuchtstraffen blijven over: berisping, geldboete en strafdienst. Geen invoering van voorwaardelijke tuchtstraffen.

Geen opname van „beloningen” – zijnde geen sancties – in het militaire tuchtrecht. Het toekennen van beloningen zal elders blijven geregeld.

h. Geen verhoging van het niveau van tuchtstrafbevoegdheid; laagste niveau: de commandant van een oorlogsvaartuig of inrichting der zeemacht; commandant van een compagnie/batterij/eskadron; commandant van een squadron. Geen rangcriterium.

i. De competentie van de strafoplegger: Hij mag in beginsel géén strafbare feiten tuchtrechtelijk afdoen. Bezien zal worden of in bijzondere omstandigheden de behandeling van strafbare feiten door de militaire commandant – met fiat van het Openbaar Ministerie – mogelijk gemaakt moet worden, bijv. in oorlogsomstandigheden of bij verblijf van eenheden in het buitenland.

j. Schrapping uit art. 50 WK van de bevoegdheid van een hogere commandant om een strafoplegging te verzwaren.

k. Het tuchtprocesrecht:

(1) meer processuele waarborgen bij de behandeling (tenlastelegging, regeling getuigenverhoor, vertrouwensman, summiere bewijsregels).

(2) na oplegging van een tuchtstraf direct beroep op de onafhankelijke militaire rechter. Geen tweede beroep op het Hoog Militair Gerechtshof.

(3) het beroep zal de tenuitvoerlegging van de straf niet schorsen. Een passende compensatie-regeling moet er komen voor het geval een

tuchtstraf na beklag geheel of ten dele ten onrechte blijkt te zijn opgelegd.

Het beklag wegens een vermeende krenkende of onbillijke behandeling, inbegrepen het beklag tegen een ontvangen bevel, zal worden geregeld los van het militaire tuchtrecht.

1. Vervallen zal de mogelijkheid om een ingediend „onredelijk beklag” tuchtrechtelijk te straffen. Vgl. art. 30 RbdK.

IV. HET TUCHTRECHTELIJK STRAFFENSTELSEL

De MvA behorende bij de Tuchtrectnota geeft een aantal hoofdpunten weer ter motivering van het toekomstig straffenstelsel:

(1) het stelsel zal niet langer dienen tot sanctionering van hetgeen in strafbepalingen is neergelegd, doch uitsluitend tot repressie van inbreuken op de interne orde.

(2) voor lichte vergrijpen op die interne orde zal als regel — naast berisping — de geldboete de aangewezen sanctie zijn.

(3) de verwachting van de doeltreffendheid van deze straf is zo hoog, dat gemeend wordt, dat de vrijheidsstraffen in het tuchtrecht nagenoeg kunnen worden gemist.

(4) bovendien worden de arreststraffen ongeschikt geoordeeld omdat zij naar hun aard alleen negatief zijn: alleen beperking bewegingsvrijheid. Na te noemen strafdienst daarentegen wordt een opvoedende strekking toegedacht.

(5) als een zwaardere straf wordt dan gedacht aan de strafdienst, te hanteren bij recidive van een tuchtvergrijp.

(6) strafdienst wordt daartoe uitgebouwd tot maximale duur van 14 dagen. Tenuitvoerlegging niet op zon- en feestdagen, maar wel op zaterdag en dan maximaal 4 uur (werkdagen: 2 uur maximaal).

(7) de dienst moet bestaan uit „zinnvolle arbeid”, afgesteld op de functie die de gestrafte normaliter binnen de krijgsmacht vervult. Vb. van adequate toepassing: na herhaalde onttrekking aan bepaalde dienstverrichtingen deze diensten nu als strafdienst laten vervullen.

(8) kan géén „zinnvolle arbeid” worden gevonden, dan mag volstaan worden met een uitgaansverbod tijdens de uren, dat de arbeid zou worden verricht. De verwachting is, dat voortgaande specialisatie en technisering het steeds eenvoudiger zullen maken zinnvolle arbeid te vinden.

V. VOORLOPIGE WIJZIGINGEN TUCHTRECHT

Vooruitlopend op de algehele herziening van het militair tuchtrecht werd op 6 oktober 1971 een wetsontwerp (11546) ingediend, waarbij een aantal vergaande wijzigingen in het krijgstuchtelijk sanctiestelsel werd voorgesteld. De Tweede Kamer is inmiddels met deze voorstellen accoord gegaan; dit jaar nog is de invoering dezer wijzigingen te verwachten. Hiervan zijn de voornaamste:

(1) schrapping van tuchtklasse, verlaging, streng arrest en krijgstuchtelijk

voorlopig arrest, alsmede van de bijkomende straf van inhouding van geldelijke militaire inkomsten.

(2) invoering van de geldboete als tuchtstraf (*f* 2,50 — *f* 50,— per keer, met een maximum van *f* 100,— per kalendermaand).

(3) alle straffen toepasselijk op alle categorieën van militairen (officieren, onderofficieren, mindere militairen).

(4) strafdienst zal bestaan uit „het doen van dienst overeenkomende met „de rang of stand en de betrekking van de gestrafte”. De toelichting bij dit artikel zegt o.m.: „De strafdienst zelf dient te bestaan uit het verrichten van zinvolle arbeid. Het exerceren of doen exerceren kan niet als zodanig worden aangemerkt. Het is niet noodzakelijk, dat de bij de strafdienst opgedragen werkzaamheden binnen de omschrijving van de functie van de gestrafte vallen, hoewel de gestrafte ook belast kan worden met dienstverrichtingen behorende tot zijn normale taak”.

Bovendien zullen in art. 50 WK worden geschrapt de woorden „in „een buitengewoon geval” waardoor aan commandanten een ruimere bevoegdheid wordt gegeven om de uitvoering van een krijgstuuchtelijke straf te schorsen. De Tweede Kamer heeft deze schrapping bij amendement ingevoegd, daarbij denkend aan het feit, dat het voor de zwaarte van de straf veel verschil uitmaakt of de straf op een werkdag, het week-einde of op algemene feestdagen moet worden ondergaan.

In de praktijk echter werden de krijgstuuchtelijke straffen van streng arrest en die van verlaging en plaatsing in de tuchtklasse reeds enige jaren niet meer opgelegd. Dit vond zijn oorzaak in een verzoek van de Bevelhebbers der krijgsmachtdeelen, op instigatie van de Minister van Defensie, aan hun ondercommandanten om bij het opleggen van deze straffen de grootst mogelijke terughoudendheid te betrachten.

VI. DE VERTROUWENSMAN

Een andere belangrijke wijziging van het tuchtrecht is buiten de wet om tot stand gekomen door de afzonderlijk per krijgsmachtdeel ingevoerde Regeling Vertrouwensman. In deze regelingen, die gebaseerd zijn op een ministerieel verzoek, hebben de Bevelhebbers onder meer zakelijk bepaald dat een tuchtproces eerst mag aanvangen, nadat aan de van een krijgstuuchtelijk vergrijp verdachte militair een formulier is uitgereikt, waarop de beschuldiging feitelijk moet zijn omschreven en waarop het tijdstip van behandeling van de zaak moet staan vermeld. Dit tijdstip moet door de tot straffen bevoegde meerdere zodanig worden gekozen dat de verdachte voldoende tijd heeft om een vertrouwensman te kiezen en met deze laatste een verdediging voor te bereiden.

De vertrouwensman is een door de verdachte zelf gekozen of op verzoek toegevoegde militair of burger afkomstig uit dezelfde kazerne¹⁾ als verdachte en heeft in het tuchtproces een taak die enigszins vergelijkbaar

*) c.q. onderdeel, vliegbasis, etc.

is met die van een raadsman in het strafproces. Wordt de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof ingeroepen, dan kunnen tevens nog een advocaat of officier op gelijke wijze als in het strafproces als vertrouwensman optreden. De mogelijkheid om bijstand van een vertrouwensman te krijgen is een aanpassing van de disciplinaire procedure aan de beginselen, die aan het huidige strafproces ten grondslag liggen. De regeling is getroffen in afwachting van de algehele herziening van het militaire straf- en tuchtrecht. Het instituut van vertrouwensman werd van zo groot belang geacht, dat het kabinet met de invoering ervan niet op de algehele herziening wilde wachten.

VII POLITIEKE RECHTEN

In eerdergenoemd regeringsantwoord wordt terzake van de zg. politieke rechten verwezen naar de Defensienota. Uitgangspunt zal zijn: Rechten van de vrije burgers, waaruit de krijgsmacht bestaat, dienen zoveel mogelijk te worden ontzien en bevorderd. Criterium voor beperking van die rechten: het functioneren van de krijgsmacht. Beperkingen van grond- en vrijheidsrechten moeten verenigbaar zijn met de grondwet en het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (Verdrag van Rome 1950).

Er zal geen sprake kunnen zijn van een algehele ontzegging van bepaalde rechten. Een uitzondering hierop vormt het stakingsrecht, dat niet zal worden toegestaan. Voor de integrale tekst van de „politieke rechten” zij verwezen naar bijlage 2.

VIII. VOORTGANG

Terwijl de voorbereidingen voor de partiële wijzigingen van het tuchtrecht in een zeer ver gevorderd stadium zijn, moet m.b.t. de algehele herziening van tucht- en strafprocesrecht, doch in nauwe samenhang daarmee ook van het materiële militaire strafrecht, nog veel arbeid worden verricht.

Met het formuleren van de daarvoor vereiste wetsvoorstellen is een interdepartementale werkgroep belast, bestaande uit vier juristen, één van het departement van justitie en één van elk der krijgsmachtdelen. De ambtelijke behandeling van deze voorstellen vindt plaats in de Commissie van Advies bestaande uit krijgsmachtvertegenwoordigers, onder wie de Inspecteur Militair Juridische Dienst, ambtenaren van de departementen van justitie en defensie, de president van de arrondissementskrijgsraad Arnhem en een socioloog. Daarna worden de voorstellen aangeboden aan de bewindslieden van justitie en defensie.

De voorbereiding vindt uiteraard plaats op basis van het voltooide overleg met de Tweede Kamer (inzake het strafprocesrecht) en van de inmiddels gewisselde stukken inzake het tuchtrecht. Het eerste resultaat van deze herzieningswerkzaamheden zal, voor wat betreft het strafprocesrecht, nog dit jaar in het militair georganiseerd overleg aan de orde worden gesteld.

BIJLAGE 1¹⁾

HET PERSONEELSBELEID

ALGEMEEN

Inleiding. Als onderdeel van de rijksdienst heeft de krijgsmacht veel gemeen met andere overheidsdiensten. Ook vertoont zij op tal van punten overeenkomst met grote organisaties in het bedrijfsleven. Deze gemeenschappelijke trekken moeten tot uitdrukking komen in het personeelsbeleid, zowel ten aanzien van het militaire personeel als met betrekking tot het burgerpersoneel, werkzaam bij de krijgsmacht en het ministerie van Defensie. Daarnaast echter wordt het personeelsbeleid beïnvloed door factoren waardoor de krijgsmacht zich van de meeste andere werkgemeenschappen onderscheidt.

Kenmerkende factoren zijn:

- de noodzaak tot voorbereiding op een eventuele oorlogstaak, samenhangende met de eis, juist ter voorkoming van oorlog, een in alle opzichten geloofwaardige bijdrage aan de NAVO in stand te houden;
- het feit dat de krijgsmacht voor veel van haar leden niet alleen betekenis heeft als werkverband, maar ook als leefgemeenschap;
- het bestaan van een hiërarchische bevelsstructuur nog onderstreept door het dragen van uniform en rangonderscheidingstekenen;
- de aanwezigheid, vooral bij de landmacht, van een grote, steeds wisselende en qua samenstelling zeer gevarieerde groep verplicht dienend personeel.

In het verleden is met betrekking tot het te voeren personeelsbeleid, met name ten aanzien van het militaire personeel, de aandacht in het bijzonder gericht geweest op de specifieke kanten van de militaire dienst. Het onderscheid tussen krijgsmacht en burgermaatschappij kwam daarbij sterk naar voren. Mede onder invloed van voortgaande veranderingen in de maatschappelijke opvattingen en verhoudingen werden allengs de accenten enigszins verschoven en vond in de jaren zestig de term vermaatschappelijking ingang.

Het is begrijpelijk dat de meningen uiteen liepen over de vraag wat daaronder moest worden verstaan en over de wenselijkheid van daaruit voortvloeiende vernieuwingen. Maar allengs kreeg de opvatting de overhand, dat het te voeren personeelsbeleid ernstig rekening behoort te houden met hetgeen op vergelijkbaar terrein in de burgermaatschappij gaande is. Met het oog hierop geven de ondergetekenden de voorkeur aan het woord gelijkstelling boven vermaatschappelijking. Zij vatten dit begrip ruim op, n.l. als een zo volledig mogelijke maatschappelijke integratie. Dat betekent dat de krijgsmacht niet alleen maatschappelijke ont-

¹⁾ Ontleend aan de Defensienota 1974.

wikkelingen moet volgen, maar daarop ook in voorkomend geval moet kunnen vooruitlopen. Dit proces wordt niet beschouwd als een noodzakelijk kwaad in de zin van een concessie die voor de krijgsmacht het gevaar van functieverlies in zich bergt. Uit volle overtuiging streven de ondergetekenden naar vervlechting van de militaire dienst met maatschappelijke ontwikkelingen. Zij beschouwen dit als een hoeksteen van hun personeelsbeleid.

Bij de voorbereiding op een eventuele oorlogstaak rijst de vraag in welke opzichten en in hoeverre bij het personeelsbeleid onder vredesomstandigheden rekening dient te worden gehouden met hetgeen naar verwachting in tijd van crisis of oorlog van het personeel zal worden gevergd.

Hoe beter de krijgsmacht haar oorlogsvoorkomende taak vervult, hoe moeilijker het voor velen is zich haar optreden onder andere – met name oorlogsomstandigheden – voor te stellen. Dit veroorzaakt een ingebouwde spanning, die hoge eisen stelt aan het personeel en die de leiding vaak voor problemen stelt.

Eenzijds voltrekt zich de noodzakelijke aanpassing van de krijgsmacht aan het democratiseringsproces in onze samenleving, anderzijds verlangt die samenleving terecht, dat de kostbare krijgsmacht snel en zonder haperen kan optreden als het nodig is.

Dat vergt van de militairen niet alleen een technische militaire vaardigheid, maar ook een grote persoonlijke bereidheid, zelfverzekerdheid en discipline. Als het daaraan schort, ontstaat er twijfel aan de doeltreffendheid van de krijgsmacht in een crisissituatie. De geloofwaardigheid van onze defensie staat dan op het spel en daarmee ook het vertrouwen van de mensen zelf in de organisatie, waarvan zij deel uitmaken.

Gedragregels die als niet redelijk en niet zinvol worden ervaren, bevorderen de inzet van het personeel niet. Niet-functionele disciplinaire regels moeten dan ook achterwege blijven. Maar ook noodzakelijke functionele gedragsregels worden lang niet altijd als goed en nuttig ervaren. Dit stelt de leiding voor de taak de noodzaak van die regels duidelijk te maken, het vraagt van het personeel – vooral van de dienstplichtigen – aanpassings- en incasseringsvermogen.

Gerechtvaardigde verlangens op het gebied van de democratisering moeten steeds worden afgewogen tegen noodzakelijke militaire eisen. Voor de één betekent dit een omschakeling op nieuwe ontwikkelingen, de ander ontkomt er niet aan de pas in te houden.

Het personeelsbeleid is gericht op het vinden van een evenwicht, dat in de krijgsmacht wordt begrepen en aanvaard.

Vanuit deze gedachtengang willen de ondergetekenden een beleid voeren, dat voldoet aan drie toetsstenen:

- doeltreffendheid van de organisatie;
- doelmatigheid van de activiteiten;

— voldoening bij het personeel.

Onder vorige bewindslieden is op dit gebied al het een en ander gebeurd, maar het gemis heeft zich doen voelen aan een weloverwogen beleidsconcept. Uitgangspunten daarvoor zijn in het voorgaande aangegeven . . . enz. Daarbij wordt in het oog gehouden dat de krijgsmacht drie delen omvat, die onderling onmiskenbare verschillen tonen. Voorzover deze samenhangen met verschillen in taak zijn zij zinvol en worden zij aanvaard en gehandhaafd.

BIJLAGE 2²⁾

RECHT VAN VRIJE MENINGSUITING, BETOGINGSRECHT EN VERGADERRECHT, POLITIEKE BIJENKOMSTEN OP MILITAIR TERREIN.

Hun bijzondere status ontnemt militairen niet het genot van de in de grondwet en in de Europese conventie tot bescherming van de rechten van de mens neergelegde fundamentele vrijheidsrechten. Als leden van een democratische samenleving kunnen zij tegenover de overheid aanspraak maken op bescherming van hun politieke rechten, die aan het democratische karakter van die samenleving inherent zijn. Dat wil echter niet zeggen, dat geen beperkingen kunnen worden gesteld aan het gebruik van deze rechten. Deze beperkingen dienen echter wel te voldoen aan de voorwaarde, dat zij in het belang van die democratische samenleving noodzakelijk zijn.

Waar vrijheidsrechten door de overheid worden beperkt dient de bevoegdheid daartoe rechtstreeks te kunnen worden afgeleid uit de desbetreffende bepalingen in de Europese conventie en de grondwet en de daaraan in de jurisprudentie gegeven uitleg. Dat men, als militair, in een bijzondere rechtsverhouding tot de overheid staat, doet daar niet aan af. Binnen het raam van deze bepalingen is het evenwel mogelijk, dat militairen uit hoofde van hun bijzondere relatie tot de overheid aan verdergaande restricties worden onderworpen dan de overige staatsburgers. Dergelijke bijzondere beperkingen dienen wel te zijn ingegeven door het algemeen belang, dat is gelegen in het goed functioneren van een overheidsorganisatie als de krijgsmacht. Bovendien dient bij het hanteren van die bijzondere beperkingsmogelijkheden te worden vastgehouden aan het uitgangspunt, dat deze op gelijke gevallen gelijk worden toegepast.

Uit het bovenstaande kunnen de volgende meer concrete gevolgtrekkingen worden afgeleid ten aanzien van de omvang van de politieke vrijheden van militairen en de bevoegdheden om daarop beperkingen te stellen. Met de nadere uitwerking van deze beleidlijnen in de vorm van aanwijzingen aan de commandanten is inmiddels een aanvang gemaakt.

²⁾ Ontleend aan de Defensienota 1974.

HET RECHT VAN VRIJE MENINGSUITING

Bijzondere beperkingen op de vrijheid van mondelinge meningsuiting zijn, conform de beperkingscriteria van artikel 10, tweede lid van de Europese conventie tot bescherming van de rechten van de mens, neergelegd in of gebaseerd op het Wetboek van militair strafrecht, de Wet op de krijgstuicht en het militaire ambtenarenrecht.

Een beoordeling van de huidige normen en een nadere concretisering daarvan zal geschieden in het kader van de algehele herziening van het militair tuchtrecht. Dit laatste geldt ook voor de bestaande bijzondere beperkingen van de vrijheid van schriftelijke meningsuiting en het daaraan verbonden verspreidingsrecht. De vrijheid van schriftelijke meningsuiting brengt met zich mee, dat ten aanzien van de verspreiding van geschriften geen preventieve beperkingen kunnen worden gesteld, gebaseerd op de inhoud van het geschrift. Het maakt in dit opzicht geen verschil of de verspreiding binnen of buiten de krijgsmacht geschiedt. Uiteraard kunnen verbodsbepalingen van strafrechtelijke aard wel repressief optreden mogelijk maken. Dat houdt o.m. in, dat geschriften, waarvan de inhoud als strijdig met het strafrecht moet worden aangemerkt, in beslag genomen kunnen worden. Dienstvoorschriften kunnen het verspreiden van geschriften binnen de militaire inrichting slechts aan beperkingen onderwerpen met betrekking tot de plaats, het tijdstip en de wijze van verspreiding, niet met betrekking tot de inhoud. Buiten het strafrecht is geen plaats voor verspreidingsverboden, gebaseerd op de inhoud van geschriften.

HET BETOGINGSRECHT

Ten aanzien van het betogingsrecht van militairen zal in het te voeren beleid worden uitgegaan van het uitgangspunt, dat militairen, evenals alle andere staatsburgers, aanspraak kunnen maken op het recht te betogen.

Wanneer zij in hun vrije tijd *buiten de kazerne* in burger demonstreren, zijn zij aan de terzake voor iedereen geldende regelingen gebonden. Van militaire zijde kan in dergelijke gevallen geen tuchtrechtelijk te handhaven verbod voor af worden gegeven en mogen geen bijzondere voorwaarden aan het karakter of de vorm van de demonstratie worden gesteld. Wel blijven militairen die deelnemen aan demonstraties te allen tijde voor hun gedrag verantwoordelijk volgens het strafrecht en het militaire tuchtrecht. Zo is achteraf een beoordeling of dit gedrag zich heeft verdragen met de militaire tucht of orde mogelijk.

De vraag hoe te oordelen over het houden van demonstraties buiten de kazerne door militairen (dienstplichtigen dan wel vrijwillig dienenden) in uniform is problematischer. Met name wanneer groepen van geuniformeerde militairen zouden demonstreren om kracht bij te zetten aan wensen jegens het overheidsgezag wordt allicht de indruk gevestigd, dat militaire macht wordt geplaatst tegenover het gezag, in welks dienst het staat.

De ondergetekenden hebben er niettemin geen bezwaar tegen dat de

uniform wordt gedragen bij demonstraties buiten de kazerne, voor zover deze demonstraties zijn gericht op een verbetering van de arbeidsvoorwaarden waaronder de betogers moeten werken.

Met arbeidsvoorwaarden wordt niet alleen de rechtspositie in enge zin bedoeld, maar ook de woon- en werkomstandigheden van de militair. Zij achten het aanvaardbaar dat bij een betoging, gericht op verbetering van de arbeidssituatie, de kleding wordt gedragen waarin de arbeid pleegt te worden verricht.

De ondergetekenden zijn van mening, dat betogingen ook *binnen de kazerne* een aanvaardbare uitingsvorm kunnen zijn. Daar waar het militair terrein voor militairen vrij toegankelijk is en het de omgeving vormt waar zij dagelijks leven en werken, moet voor hen de vrijheid bestaan om ook daar in de vorm van demonstraties zich te uiten, met name wanneer die demonstraties zijn gericht op een verbetering van de rechtspositie. De bevoegdheden en verantwoordelijkheden van commandanten zijn in deze hoofdzakelijk beperkt tot het geven van voorschriften en het regelen van demonstraties. Deze voorschriften kunnen inhouden dat voor het organiseren van een betoging toestemming aan de commandant dient te worden gevraagd of dat er een verplichting bestaat het voornemen een betoging te houden bij hem aan te melden. De commandant houdt in deze gevallen de bevoegdheid een bepaalde demonstratie binnen de kazerne ter voorkoming van wanorde, in het belang van de dienst of van de militaire discipline op een bepaald moment, of zelfs geheel te verbieden. De ondergetekenden hebben voor het te voeren beleid als uitgangspunt gekozen, dat aan de uitoefening van het betogingsrecht een zo ruim mogelijke mate van vrijheid moet worden gelaten. Mocht echter blijken, dat het niet mogelijk is betogingen binnen de kazerne te houden zonder dat daarmee het goed functioneren van de krijgsmacht wordt geschaad, dan zal dit aanleiding zijn voor herziening van het voorgenomen beleid.

Tenslotte zij er op gewezen, dat in de andere NAVO-landen krachtens art. II van het NAVO Status Verdrag voor Nederlandse militairen de verplichting geldt zich te onthouden van elke politieke activiteit, zodat de vrijheid om te demonstreren in die landen beperkter is dan in Nederland.

HET VERGADERINGSRECHT

Het vergaderingsrecht komt de militair evenzeer toe als de overige staatsburgers. Het is niet in strijd met de grondwettelijke bepaling inzake de vrijheid van vergadering, dat aan het houden van vergaderingen binnen een militaire inrichting in het belang van de orde, van de dienst of van de militaire discipline preventief beperkingen worden gesteld. Bij de beoordeling van de toelaatbaarheid van een vergadering dient de commandant er in de eerste plaats op te letten of er omstandigheden zijn, onder welke het houden van een vergadering binnen de kazerne op het voorge-

nomen moment in het belang van de orde of van de dienst bepaald bezwaarlijk is. De te bespreken onderwerpen en de strekking van de vergadering kunnen slechts reden vormen om de toestemming te onthouden, indien redelijkerwijs is te duchten dat deze tot verstoring van de interne orde en aantasting van de militaire discipline aanleiding zullen geven.

In afwijking van het onder vorige kabinetten gevoerde beleid hebben de ondergetekenden er in beginsel geen bedenkingen tegen, dat vergaderingen in de militaire inrichtingen plaatsvinden, waarbij politieke onderwerpen aan de orde komen. Van de outillage van de militaire inrichting kan worden gebruik gemaakt, als het in redelijkheid niet mogelijk is een vergadering op een ander tijdstip en op een andere plaats in de omgeving te houden. Mocht echter blijken dat door het houden van politieke bijeenkomsten in de kazerne de onderlinge verhoudingen tussen de militairen worden geschaad, dan zal van het verlenen van deze faciliteit moeten worden afgezien. Overigens heeft de commandant uiteraard het recht in te grijpen, indien de ordelijke gang van zaken gevaar dreigt te lopen. Het spreekt vanzelf dat ook het militaire straf- en tuchtrecht voor deze bijeenkomsten geldt.

FACILITEITEN VOOR DERDEN

Een bijzonder facet van de voren besproken problematiek is nog gelegen in de vraag in hoeverre zij, die niet in kazernes of op kazerneterreinen hun woon- en werkomgeving hebben, aanspraak kunnen maken op het aldaar uitoefenen van de hierboven behandelde rechten. In dit verband dient voorop te staan, dat de overheid bepaalt welke de bestemming van onder haar beheer staande gebouwen en terreinen zal zijn en welk gebruik daarvan zal worden gemaakt. De uitoefening van grondrechten houdt niet in dat men kan eisen, dat daarvoor normaliter niet voor het publiek toegankelijke plaatsen e.d. worden opengesteld; buiten die plaatsen bestaat daarvoor voor derden voldoende gelegenheid.

Hieruit vloeit voort, dat kazerneterreinen niet open staan voor derden voor het houden van betogingen.

Wel kan — zoals ook reeds gebeurt — de gelegenheid voor derden worden geboden om bijvoorbeeld dagbladen en andere periodieken binnen de kazerne te doen verspreiden. Deze gelegenheid dient zonder discriminatie tussen de aanbieders van die geschriften te worden gegeven, d.w.z. aan een krant zal b.v. geen toestemming mogen worden onthouden om een verkooppunt in te richten op gronden, die voor een eerder geval geen aanleiding waren de toestemming te weigeren.

Een ander voorbeeld van deze problematiek vormt het deelnemen van personen, buiten militaire inrichtingen werkzaam en woonachtig, aan vergaderingen die binnen de kazerne door militairen of van overheidswege voor militairen zijn georganiseerd. Hiertoe kunnen commandanten gelegenheid bieden met inachtneming van de belangen van de orde, de

dienst of de militaire discipline. Bovendien zal het houden van dergelijke open vergaderingen verenigbaar moeten zijn met de uit veiligheidsoogpunt te stellen eisen. Overigens zal bij de beoordeling van de toelaatbaarheid van dergelijke vergaderingen geen discriminatie mogen plaatsvinden. Komen bij dergelijke vergaderingen politieke onderwerpen aan de orde, dan geldt behalve het voorgaande ook hetgeen voor het houden van politieke bijeenkomsten hiervoor is gesteld onder „het vergaderingsrecht”.

MILITAIRES EN STAKINGSRECHT

Ofschoon het wetsontwerp inzake goedkeuring van het Europees sociaal handvest nog aanhangig is, achten de ondergetekenden het in verband met gerezen vragen met betrekking tot een eventueel aan militairen toe te kennen stakingsrecht nuttig thans hun zienswijze daarover duidelijk, zij het in grote lijnen, weer te geven.

Zij stellen — mede uit hoofde van het door hen aanvaarde beginsel van gelijkstelling — voorop, dat de militairen, als werknemers in de Nederlandse samenleving, ten aanzien van de behartiging van hun materiële belangen in beginsel dezelfde rechten dienen te hebben als andere werknemers, met name degenen die in een publiekrechtelijke arbeidsverhouding tot de overheid staan. Niettemin is de positie van het militaire personeel in dit verband wel een bijzondere.

De taken, die de krijgsmacht in nationaal en in internationaal verband moet kunnen verrichten, zijn dermate essentieel en vergen een dusdanige continue inzetbaarheid, dat een stakingsrecht voor militairen daarmee niet verenigbaar is. Dit geldt ook wanneer de staking niet primair is gericht tegen de overheid in haar kwaliteit van draagster van politiek gezag, maar in haar hoedanigheid van werkgeefster. Ook in dat geval blijft de overheid namelijk verantwoordelijkheid dragen voor de beschikbaarheid van de strijdkrachten.

Om de hier genoemde redenen zijn de ondergetekenden van oordeel, dat een stakingsrecht voor militairen niet kan worden toegestaan. In het Europees sociaal handvest wordt in artikel 31 de mogelijkheid geopend beperkingen te stellen aan de onbelemmerde uitoefening van de in het Handvest genoemde rechten. Dit artikel laat toe, dat uitzondering wordt gemaakt van de rechten, die in algemene zin bij artikel 6, vierde lid (waaronder het stakingsrecht), zijn toegekend. Daarbij wordt als voorwaarde gesteld, dat de beperking wordt voorgeschreven bij wet en dat zij noodzakelijk is voor — onder andere — de bescherming van de openbare orde of de nationale veiligheid.

De ondergetekenden zijn voornemens — indien het Handvest, inclusief het vierde lid van artikel 6, zal worden goedgekeurd en na ratificatie voor Nederland in werking zal zijn getreden — van artikel 31 gebruik te maken

en te bevorderen, dat de militairen volledig van het stakingsrecht worden uitgezonderd.

Zij merken tenslotte nog op dat in andere landen, ook die welke het Europees sociaal handvest — inclusief artikel 6, vierde lid daarvan — hebben geratificeerd, geen stakingsrecht aan militairen is toegekend, ofschoon in een aantal van die landen het burgerlijke overheids personeel wèl het recht van staking heeft. Alleen Zweden vormt in zoverre een uitzondering, dat daar aan de vrijwillig dienende militairen een — in verschillende opzichten beperkt — stakingsrecht is verleend. Dienstplichtige militairen hebben ook in Zweden dit recht niet. De ondergetekenden zijn van mening dat deze door rechtsvergelijking verkregen gegevens het door hen ingenomen standpunt ondersteunen.

BOEKAANKONDIGING

Dr. (Mr.) C. H. F. SIMONS: „*Marine justitie*”. Adacemisch proefschrift, Utrecht 1974; 134 blz. + bijlagen, „summary” en register; (Van Gorcum, Assen/Amsterdam, f 55, –).

SIMONS verliet in 1929 het Koninklijk Instituut voor de Marine als officier van administratie der 3e klasse; in 1961 werd hij gepensioneerd als kapitein-luitenant ter zee van administratie. In deze jaren diende hij op verschillende schepen en bij verschillende inrichtingen van de Koninklijke Marine, waarvan de laatste jaren in een functie bij de Zeekrijgsraad. In 1954 legde hij het doctoraal examen in de rechtsgeleerdheid te Utrecht af en in 1974 promoveerde hij bij dezelfde universiteit op een rechtshistorisch onderwerp.

Het proefschrift behandelt speciaal het procesrecht bij de zeemacht en zulks over de door Schrijver gekozen periode 1750-1814, welke hij verdeelt in twee hoofdstukken: het eerste de periode van 1750 tot de Bataafse Revolutie (1795) het tweede van 1795 tot 1814, toen de Rechtspleging Zeemacht door de Souvereine Vorst werd gearresteerd, welke Rechtspleging, met de daarin sedertdien aangebrachte wijzigingen, tot op de huidige dag van kracht is.

Het beginpunt 1750 is enigszins arbitrair gekozen; bij die keuze heeft de schaarste van bronnen, welke door branden nog beduidend is vergroot, een rol gespeeld. Dat neemt niet weg dat bij het behandelen van de stof telkens wordt teruggegrepen naar voorafgaande perioden, waardoor de lezer als het ware telkens met een aanloop vanuit de oudere historie in het te bespreken tijdvak wordt ingeleid.

Voor beide perioden wordt de te behandelen stof verdeeld in de behandeling van de colleges, die met de rechtspraak zijn belast, de personen, die daarbij een rol spelen, de straffen. Wat die straffen betreft, wijst de Schrijver erop dat in feite niet van barbaarse straffen kan worden gesproken, ofschoon (ook wel als gevolg van de mogelijkheden, die de krijggraden ten dienste stonden) deze gedachte, vaak uitgesproken, een taai leven heeft. Hij voert, behalve de vele voorbeelden uit de praktijk, waarmede zijn betoog doorspekt is, als twee bewijzen voor het tegendeel aan: de dwingende noodzaak om met het weinig talrijke personeel dat door sterfte en ziekten ontijdig placht te worden uitgedund, zorgvuldig om te gaan en het niet door barbaarse straffen ongeschikt te maken voor de dienst; en voorts dat bij de Marine (tot 1795) geen mouterijen zijn voorgekomen. Wel werd de tucht gestreng en met harde hand toegepast, terwijl krachtig werkende en niet-langdurige straffen met de aard en de behoeften van het krijgsvolk te water en de dienst ter zee het meest overeenkwamen. Schrijver vermeldt verschillende voorbeelden, waarbij de uitvoering van opgelegde straffen werd verzacht, op grond van de jeugd

van de delinkwent, op grond van zijn gezondheid of op grond van getoond berouw of verzoeken van de zijde van vrienden of familieleden.

In de artikelbrief van 1795 werden de meest barbaarse straffen uit de vorige periode afgeschaft; in feite maakte dat niet veel verschil, omdat zij toch al nauwelijks meer werden toegepast.

Vervolgens beschrijft SIMONS de tweede periode en de verschillen die als gevolg van de gedachte der Franse Revolutie in de strafrechtspleging bij de zeemacht doordrongen. Ik wil volstaan met vermelding van de samenstelling van de krijgsraad volgens de artikelbrief van 1795. Deze moest (ook als het de berechting van een officier gold) bestaan uit 4 officieren (de commandant en de oudste drie officieren) een schipper, een constabel, een bootsman (of 3e stuurman) en een matroos; de laatste viert ter keuze van de beklagde.

Aan het eigenlijke werk zijn 32 bijlagen (127 blz.) toegevoegd, bestaande uit reglementen, conclusieën, sententies en dergelijke, alsmede een lijst, houdende uittreksels van 168 vonnissen, gewezen in de beide door het boek behandelde tijdvakken.

Mede door de vele voorbeelden uit de praktijk, waarmede de tekst van het betoog is doorsneden en waarmede het betoog wordt geadstrueerd, laat het boek zich als een (historische) roman lezen. Het werk vult een leemte in de litteratuur: over de rechtspleging in de historie bij de Zeemacht is weinig of niets geschreven.

W.H.V.

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN**Personalia****IN MEMORIAM MR. A. A. TONNAER**

Op 19 juli 1974 overleed te Venlo op 74-jarige leeftijd mijn goede vriend TONNAER, advocaat en prokureur aldaar, en van 1945 tot 1947 Auditeur-Militair bij de krijgsraad te velde bij de Nederlandse troepen in Groot-Brittannië, Noord-Ierland en Canada, gevestigd te Londen.

Bij de bevrijding van het zuiden van ons land werd hij als reserve-officier van de artillerie in werkelijke dienst geroepen en naar Londen uitgezonden om JHR. MR. D. BAS BACKER, die gedurende de oorlog tot aan zijn dood in januari 1945 hoofd van de Auditie bij voormelde krijgsraad was geweest, op te volgen. Zonder enige speciale opleiding en zonder ervaring op het gebied van het Openbaar Ministerie en van het militaire strafprocesrecht, heeft hij zijn functie tot aan de opheffing van de krijgsraad op voortreffelijke wijze vervuld. Zijn parket, gevestigd aan de Doverstreet, was een voorbeeld van efficiency, en zelf was hij de vraagbaak van de Commandierend Generaal en diens ondercommandanten op het gebied van het militaire tucht- en strafrecht en daarmee samenhangende materie.

Hij had een zo goede naam bij de Britse autoriteiten, dat ook de vervolging van feiten, waarvan de berechting aldaar aan de burger-rechter voorbehouden blijft, aan hem werd overgelaten.

De overledene was een sieraad van de Militaire Justitie, een beminnelijk man met veel vrienden.

VAN ERK.

REDACTIECOMMISSIE:

Mr. *W. H. Vermeer*, Officier van Administratie der 1e klasse b.d., Advocaat te Amsterdam;

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

voor de Kon. Landmacht: Mr. *P. G. van Lierop*, Brigade-Generaal van de Militair-Juridische Dienst;

voor de Kon. Luchtmacht: Mr. *C. Mante*, Kolonel der Kon. Luchtmacht;
Hoofd van de Sectie Juridische Zaken der Kon. Luchtmacht;

voor de Kon. Marine: Mr. *W. A. J. Wevers*, Kapitein-Luitenant ter Zee van Administratie, Stafofficier Juridische Zaken Marine-staf.

Adres van de Redactiecommissie:

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, Gerhard Voethstraat 11 te Arnhem; Telefoon 085-426170.

VASTE MEDEWERKERS:

Jhr. Mr. *A. Baud*, Griffier van de Centrale Raad van Beroep;

Prof. Mr. *A. D. Belinfante*, Raadadviseur in Buitengewone Dienst bij het Ministerie van Justitie, Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam;

Prof. Mr. *J. M. van Bemmelen*, Oud-hoogleraar aan de Universiteit te Leiden, Res. Luit.-Kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

Mr. Dr. *F. Kalshoven*, Gewoon Lector in de faculteit der rechtsgeleerdheid aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

Dr. *J. R. Stellinga*, Lid van de Raad van State.

WIJZE VAN UITGAAF:

Het *M.R.T.* verschijnt in 10 afleveringen per jaar.

De prijs per jaargang bedraagt met ingang van 1 januari 1974 f 16,50. Men abonneert zich voor tenminste één jaargang bij de Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, postgiro nr. 425300, of bij zijn boekhandelaar. Losse afleveringen zijn vanaf 1 januari 1974 verkrijgbaar tegen de prijs van f 3,—.

De schrijvers van bijdragen van meer dan 2 pagina's ontvangen een honorarium van f 10,— per pagina tot een maximum van f 100,— per aflevering, benevens 10 present-exemplaren-overdrukken.

Kennisgeving van adreswijziging te richten tot de Staatsuitgeverij, Christoffel Plantijnstraat te 's-Gravenhage.

*Dit tijdschrift sedert mei 1903 verschenen onder de titel
„Militaire Jurisprudentie”, wordt sedert juli 1905, met onderbreking van
juli 1943 tot januari 1946, uitgegeven onder de titel
„Militair Rechtelijk Tijdschrift”*

Militair Rechtelijk Tijdschrift

Gedrukt en uitgegeven op last van het Ministerie van Defensie

Jaargang LXVII
Oktober/November 1974

Aflevering

8/9

Staatsuitgeverij 's-Gravenhage

INHOUD

<i>Redactie</i> , Jubileum Militair Juridische Dienst Koninklijke Landmacht	457
<i>Mr. P. G. van Lierop</i> , Inspecteur Militair Juridische Dienst; 25 jaar Militair Juridische Dienst	458
<i>Prof. Jhr. Mr. Th. W. van den Bosch</i> ; Militair Strafprocesrecht	463
<i>Mr. J. O. de Lange</i> ; De krijgstuuchtelijke straffen	484
<i>Mr. W. van den Berg</i> ; Enige juridische aspecten van bondgenootschappelijke samenwerking in internationale militaire Hoofdkwartieren	495
<i>Mr. F. F. Kaarsemaker</i> ; Geschreven noodbevoegdheden van de overheid in Nederland, voorzover voor de krijgsmacht van belang	510
<i>Mr. J. M. G. van Loo</i> ; Ruimtelijke ordening. De krijgsmacht in vreedstijd en de beschikbare ruimte	529
<i>Mr. P. de Rijk</i> ; Van ziek thuis tot en met ongeoorloofde afwezigheid	540
<i>Mr. E. L. Gonsalves</i> ; Recente ontwikkelingen in het militaire oorlogsrecht . .	552
<i>Jhr. Mr. A. Baud</i> , griffier Centrale Raad van Beroep; De kennisgeving . . .	565

REDACTIONEEL GEDEELTE**Jubileum Militair Juridische Dienst Koninklijke Landmacht**

Dit jaar herdenkt de Militair Juridische Dienst der Koninklijke Landmacht het feit dat hij 25 jaar bestaat.

De Redactie prijst zich gelukkig dat een aantal leden van de M.J.D. bereid is gevonden — elk op een deelgebied van het militaire recht waarbij hij in het bijzonder is betrokken — een artikel te schrijven en aan ons Tijdschrift ter publicatie aan te bieden. Na de inleiding van de Inspecteur van de M.J.D. vindt de lezer in deze aflevering een verhandeling over militair procesrecht, over de krijgstuchtelijke straffen, over de bondgenootschappelijke samenwerking in internationale militaire hoofdkwartieren, over nood-bevoegdheden van de overheid in Nederland, welke voor de krijgsmacht van belang zijn, over de ruimtelijke ordening/de krijgsmacht in vreedstijd en de beschikbare ruimte, over de problematiek van de ongeoorloofde afwezigheid in verband met „ziek thuis” zijn, over de recente ontwikkeling in het humanitaire oorlogsrecht en over het militaire administratieve recht, met name de kennisgeving in het beoordelingssysteem. Zo groot was de belangstelling van de leden van de M.J.D. om een bijdrage te leveren, dat niet alleen in deze aflevering de jurisprudentie geheel moest wijken, maar zelfs dat de omvang van deze aflevering zo groot werd, dat besloten werd tot een samentrekking van twee afleveringen. Aldus kon tevens een jubileum-nummer van de Militair Juridische Dienst ontstaan.

De Redactie wenst de M.J.D. en zijn leden met dit jubileum van harte geluk.

25 jaar Militair Juridische Dienst

door

MR. P. G. VAN LIEROP, Inspecteur van de Militair Juridische Dienst

Het dienstvak van de Militair Juridische Dienst van de Koninklijke Landmacht herdenkt dit jaar dat vijfentwintig jaar geleden de Minister van Oorlog besloot tot oprichting ervan met ingang van 1 mei 1949¹⁾.

De oprichting sloot een periode af waarin het steeds duidelijker was geworden, dat de Koninklijke Landmacht in tijd van vrede al diende te beschikken over een organisatie, die belast zou zijn met de doorlopende en blijvende behartiging van een aantal taken, die de Chef van de Generale Staf tevens Bevelhebber der Landstrijdkrachten waren toevertrouwd, zoals de zorg voor de militaire justitie — thans voor een belangrijk deel gedragen door de verwijzingsofficieren, die worden benoemd uit de officieren van het dienstvak —, de handhaving van de krijgstucht, de voorbereiding van het militair gezag na afkondiging van de Staat van Oorlog of de Staat van Beleg.

De ervaring opgedaan tijdens de mobilisatie van 1939, de oorlogsjaren 1940—45 en de naoorlogse jaren met het optreden van de krijgsmacht in het toenmalige Nederlands Indië had duidelijk de bestaande tekorten aangetoond in de organisatie van de militaire rechtspleging en van de militaire juridische bijstand in de staven van de landmachtbevelhebbers zowel in de vredes- als in de oorlogsorganisatie.

Door het treffen van noodmaatregelen was zo goed mogelijk voorzien in de behoeften van die tijd. Veel en verdienstelijk werk werd in die jaren verricht door de weinige beroepsofficieren die in eigen tijd de hoedanigheid van meester in de rechten hadden behaald of die zich vanwege de militaire dienst militair-juridisch hadden gespecialiseerd door gedurende een tweetal jaren colleges te volgen aan de gemeentelijke universiteit van Amsterdam. Niet minder lof komt toe aan vele reserve-officieren-jurist, van wie de meesten waren ingedeeld in het dienstvak van de reserve-officieren voor Algemene Dienst, op wie in die jaren een beroep werd gedaan.

Zo heeft de latere president van het Hoog Militair Gerechtshof, mr. J. W. U. DOORNBOS, een belangrijke rol vervuld bij het oplossen van de noodtoestand, die al door de mobilisatie van 1939/1940 was ontstaan

¹⁾ De M.B. van 25 april 1949 bepaalt, dat het dienstvak wordt geacht te zijn opgericht op 1 mei 1949 en dat bij dat dienstvak zullen worden ingedeeld het daartoe in aanmerking komend personeel van het HMG, het Kabinet van de Minister van Oorlog, het Hoofdkwartier van de Generale Staf, de Staf van een militair gewest, een krijgsraad en een krijgsraad te velde. MRT XLII (1949), p. 319.

in de militaire rechtspleging, door het organiseren van krijgsraden te velde.

Meer dan aan iemand anders dankt de Militair Juridische Dienst echter zijn bestaan aan het onvermoeide werk van zijn eerste inspecteur (des-tijds met de titel van directeur) mr. H. H. A. DE GRAAFF, die ten tijde van de oprichting in de rang van luitenant-kolonel van de artillerie hoofd was van de sectie G6 in de staf van de Chef van de Generale Staf, de luitenant-generaal (later generaal) mr. H. J. KRULS, daarbij krachtig gestimuleerd en gesteund door deze opperofficier en het hoofd van de sectie G2 in genoemde staf, de kolonel mr. J. D. SCHEPERS, later als luitenant-generaal lid van het Hoog Militair Gerechtshof. Met eerbied en grote dankbaarheid moge hier worden herdacht mr. DE GRAAFF, de briljante jurist en uitmuntende officier, die zijn grote gaven en beste krachten heeft ingezet ten behoeve van de strijdkrachten en de juridische wetenschap, en in het bijzonder voor de ontwikkeling van het militaire recht, door vele publicaties — hij promoveerde in 1957 cum laude op het proefschrift getiteld „De Militair-Rechterlijke Organisatie en haar verband met de bevelsverhoudingen bij de landmacht 1795—1955” — en onvermoeid werk in de reeds genoemde functies en later als president van de krijgsraad te velde Oost te Arnhem, als privaat-docent en lector in het militaire straf- en tuchtrecht aan de Rijksuniversiteit van Leiden en de Universiteit van Amsterdam en tenslotte tot zijn overlijden op 5 juli 1972 als Bijzonder Hoogleraar in het Militaire Recht aan laatstgenoemde universiteit, vanwege de Koninklijke Vereniging tot Beoefening van de Krijgswetenschappen. Zijn vele verdiensten werden in 1951 erkend door zijn benoeming tot officier in de Orde van Oranje-Nassau met de zwaarden en in 1962 door de toekenning van de titulaire rang van brigade-generaal van de Militair Juridische Dienst.

In de jaarvergadering van de Militair Rechterlijke Vereniging in het jaar 1949 is DE GRAAFF in een causerie uitvoerig ingegaan op de redenen, die tot de oprichting van het dienstvak van de M.J.D. hebben geleid en heeft hij uiteengezet welke taken door het dienstvak dienden te worden vervuld en aan welke eisen de leden van het dienstvak zouden behoren te voldoen. De tekst van zijn causerie werd in dit tijdschrift gepubliceerd²⁾. De lezing van deze publicatie is ook nu nog zeer de moeite waard. Het ideaal van DE GRAAFF was dat het leger in het dienstvak zou beschikken over een goed functionerend juridisch apparaat, waarin beroeps- en reserve-officieren met enthousiasme zouden werken in het bewustzijn dat het dienstvak er is voor het leger, voor de troep, en met de gezindheid om te willen helpen, om de moeilijkheden van de troep en van de troepencommandanten te leren kennen en begrijpen en om medewerking te verlenen waar die nodig kan zijn.

²⁾ MRT XLII (1949), p. 258-272.

Het dienstvak heeft getracht in de nu verlopen 25 jaren dit ideaal waar te maken. Militaire juristen hebben zich daartoe ingezet in hun werk in functies op het Ministerie van Defensie, bij de militaire justitie en in de staven van Bevelhebbers. Veelvuldig ook hebben zij militairen, die zich met particuliere moeilijkheden tot hen wendden, van advies gediend. Gezamenlijk waren zij als het ware de „wetswinkel” binnen de Koninklijke Landmacht.

Het dienstvak trad ook buiten Nederlands grondgebied op. In de jaren tot 1952 werd door militaire juristen — onder wie vele reserve-officieren — veel en goed werk gedaan in het voormalig Nederlands Indië. Zij waren betrokken bij het werk bij de krijgsraad te velde in Korea en waren tot de overdracht van Nederlands Nieuw-Guinea aan Indonesië in 1962 ook daar werkzaam.

Officieren van het dienstvak hadden als lid zitting in de z.g. Commissie LAGERWERFF, die in juni 1970 een rapport uitbracht over de herziening van het militaire tuchtrecht. Aan de voorbereiding van de nieuwe wetgeving op het gebied van het militaire straf- en tuchtrecht en het militaire procesrecht werd en wordt door hen gearbeid. Als lid van de interdepartementale Werkgroep Militair Straf- en Tuchtrecht hadden zij een aandeel in de tot standkoming van de Nota inzake de herziening van het militaire tuchtrecht, uitgebracht op 27 januari 1972 en in de op 27 juni 1974 bij de Tweede Kamer der Staten Generaal ingediende Memorie van Antwoord op het voorlopig verslag, dat een bijzondere commissie uit de Tweede Kamer op 31 oktober 1972 uitbracht. Ook hebben zij zitting in de Commissie van Advies, die de Ministers van Justitie en van Defensie van advies dient over de arbeid van genoemde werkgroep. Een officier van het dienstvak heeft deelgenomen aan de eerste zitting van de diplomatieke conferentie, welke onlangs te Genève plaatsvond over een herziening en uitbreiding van het humanitair oorlogsrecht en blijft bij de arbeid aan deze herziening betrokken. Hij had een actief aandeel in de werkzaamheden van de deskundigenconferenties, welke ter voorbereiding van de diplomatieke conferentie, in 1971 en 1972 werden gehouden.

Ook buiten het dienstverband zijn M.J.D.-officieren werkzaam. Zo nemen zij deel aan het werk van de redactiecommissie van dit tijdschrift. Hulde zij hier gebracht aan mr. A. F. STEFFEN, die ook na zijn dienstverlating op 1 januari 1955 als redacteur van het M.R.T. werkzaam bleef. Pas op 1 augustus 1972 legde hij op 77-jarige leeftijd deze functie neer en niet nadat in 1971 was verschenen het boekwerk inhoudend de door hem bijeengebrachte en bewerkte kamerstukken van de partiële wetswijziging van de militaire straf- en tuchtwetgeving bij de rijkswetten van 4 juli 1963. Zijn grote verdienste als officier en militair jurist werden laatstelijk erkend door zijn bevordering op 30 april 1972 tot brigade-generaal-titulair.

Officieren van het dienstvak namen deel aan het werk van de (Nederlandse) Militaire Rechtelijke Vereniging en van de Société Internationale

de Droit pénal militaire et de Droit de la Guerre. In dit verband dient de naam van de in 1969 overleden luitenant-kolonel MR. E. DÖBKEN van het dienstvak met ere te worden genoemd. Officieren van het dienstvak hadden zitting in het organiserend comité van het zesde congres van de Société, dat van 22 tot 25 mei 1973 in Den Haag werd gehouden. Reeds jarenlang was en is nog steeds brigade-generaal van de M.J.D. b.d. MR. DR. W. KASTEN voor Nederland lid van het bestuur van de Société.

Het dienstvak kent beroeps- en reserve-officieren-jurist. Militairen beneden de rang van officier zijn sedert 1965 niet meer bij het dienstvak ingedeeld. Wel zijn zij, als beroeps-, reserve- of dienstplichtig militair dienend in de stand van soldaat of tot in de rang van adjudant-onder-officier en vaandrig, tezamen met burgerpersoneel werkzaam in de verschillende staven die de vredesorganisatie kent. Zij zijn dan toegevoegd aan M.J.D.-functionarissen. Zonder hun voortdurende medewerking — met dankbaarheid zij daarvan hier melding gemaakt — zouden die functionarissen hun taak niet naar behoren kunnen vervullen.

De vermelding van het woord "militair" in de benaming van het dienstvak is niet zonder betekenis. Het dienstvak wordt daarmee onderscheiden van andere, niet-militaire juridische diensten, b.v. die van het Ministerie van Defensie. Van meer belang is, dat met het gebruik van dat woord wordt onderstreept, de waarde, die wordt gehecht aan het feit dat het personeel van deze dienst niet alleen jurist doch tevens militair is. Daarom ook worden de beroepsofficieren van het dienstvak gerecrueteerd uit de gelederen van de andere wapens en dienstvakken. Jaarlijks worden een of twee van deze officieren in de gelegenheid gesteld, om op rijkskosten een studie in de rechten te gaan volgen.

Voor de vestiging van de reeds genoemde bijzondere leerstoel in het Militaire Recht in 1971, studeerden de officieren als regel aan de Rijksuniversiteit te Leiden. Nu worden zij bijna uitsluitend ingeschreven bij de universiteit van Amsterdam. Van hen wordt verlangd het militair straf- en tuchtrecht als een van de keuzevakken te kiezen. Onder leiding van de bijzondere hoogleraar, thans Prof. Jonkheer mr. TH. W. VAN DEN BOSCH, wordt daarmee de specialisatie in het militaire recht begonnen, welke later — na afstuderen en opgedane praktijkervaring in een M.J.D.-functie — kan worden voltooid door de studie voor het militair-juridisch brevet. Een brevet, dat wordt toegekend door de Chef van de Generale Staf nadat in een examen is gebleken, dat de candidaat een meer uitgebreide kennis van het militaire recht bezit. Bij dit examen wordt ingegaan op het militaire straf- en strafprocecht, het militaire tuchtrecht, de militair administratieve wetten, de militaire aspecten van het staatsnoodrecht, het oorlogsrecht en de internationale militaire samenwerking. Ook voor de reserve-officieren van het dienstvak is het van belang troepenervaring te hebben. Zij werden daarom destijds benoemd uit de reserve-officieren-jurist van andere wapens en dienstvakken, terwijl

tegenwoordig in de jaarlijks nodige aanvulling wordt voorzien door vier à vijf jonge reserve-officieren uit de rechtsgeleerde vaandrags, die een opleiding tot reserve-officier bij een der andere wapens of dienstvakken hebben gevolgd.

Naar de stand van 1 oktober 1974 behoren tot het dienstvak 28 beroeps-officieren en 157 reserve-officieren.

De beroepsofficieren zijn ingedeeld bij de inspectie van het dienstvak tevens sectie juridische zaken van de Chef van de Generale Staf/Bevelhebber der Landstrijdkrachten. Voorts zijn zij ingedeeld bij de staven van de geallieerde strijdkrachten in Centraal Europa (AFCENT), het 1e Legerkorps, het Commando Opleidingen van de Koninklijke Landmacht en de territoriale commandanten. Ook zijn zij nog werkzaam op het departement van defensie, met name bij de Dienst Opperofficier Personeel Koninklijke Landmacht en in de reeds genoemde werkgroep militair straf- en tuchtrecht. In de militaire rechtspleging vervullen zij de functies van verwijzingsofficier, griffier bij het Hoog Militair Gerechtshof (waarnemend) en bij de Arrondissementskrijgsraad te Arnhem die van Officier-Commissaris, Secretaris en substituut-secretaris. Eén officier is als docent ingedeeld bij de Koninklijke Militaire Academie in Breda, terwijl velen naast hun organieke taak zijn betrokken bij het militaire onderwijs aan de Hogere Krijgsschool en bij andere militaire opleidingen.

De reserve-officieren zijn bestemd voor de vervulling van 111 mobilisatie-functies in de oorlogsorganisatie van de Koninklijke Landmacht. Zij worden geplaatst in mobilisatie-functies bij de militaire justitie (57) en bij de oorlogsstaven van de Bevelhebber der Landstrijdkrachten, de Commandant van het 1e Legerkorps, de Territoriale Bevelhebbers en Provinciaal Militaire Commandanten tevens Garnizoenscommandanten (54).

Bij de militaire justitie betekent dat: plaatsing bij een der mobiele krijgswaarden in de functies van President (plv.), Auditeur-Militair (plv.), Officier-Commissaris en Secretaris (plv.); bij de staven van genoemde commandanten in de functies van Hoofd Sectie Juridische Zaken of Officier-toegevoegd bij een der secties Juridische Zaken. In de opleiding voor en het op peil houden van kennis voor de te vervullen mobilisatie-functie wordt ten aanzien van de stafjuristen voorzien door periodieke cursussen.

Voor de justitiële juristen is zulks nauwelijks nodig vanwege het feit dat voor deze categorie functies uitsluitend officieren worden bestemd met een overeenkomstige functie bij een der gerechtelijke instanties (van Kantongerechten tot en met de Gerechtshoven) inclusief het Openbaar Ministerie.

Bij de Mobiele Krijgswaarden en de secties Juridische zaken van de oorlogsstaven is ook personeel ingedeeld in de stand van soldaat en in de onderofficierenrang. Evenmin als in de vredesorganisatie maakt dit

personeel deel uit van het dienstvak van de Militair Juridische Dienst. Het betreft hier voornamelijk administratief geschoold personeel of chauffeurs.

Het leek mij, dat het jubileum van het dienstvak een goede gelegenheid was om wat meer inzicht te geven in het werk, dat door de officieren van dit dienstvak, in hun functies weinig naar buiten tredend, wordt verricht. Onmiddellijk waren een aantal leden en ex-leden van het dienstvak bereid een artikel te schrijven over een deelgebied van het militaire recht, waarbij zij meer in het bijzonder zijn betrokken (geweest) en dat behoort tot het werkteerrein van de M.J.D. Ook de steun van de redactie van dit Tijdschrift werd direct gegeven.

Gaarne spreek ik mijn dank uit jegens de schrijvers voor hun bijdragen en de redactie van dit tijdschrift voor het verlenen van plaatsruimte in dit dubbelnummer.

Ik hoop dat het dienstvak gegeven mag zijn nog vele jaren werkzaam te zijn ten behoeve van de Koninklijke Landmacht en zijn leden, zijn lijfspreuk „Et inter arma vigent leges” getrouw.

Militair strafprocesrecht

door

PROF. JHR. MR. TH. W. VAN DEN BOSCH

Het is op het ogenblik een hachelijke onderneming iets te schrijven over militair strafprocesrecht. Niet alleen omdat in dit jubileumnummer ter ere van het 25-jarig bestaan van de militair juridische dienst geenszins jubeltonen zullen opklinken, maar ook omdat het volkomen onzeker is of iets, wat vandaag wordt geschreven, morgen niet door de feiten is achterhaald. Er vindt op het ogenblik een „Umwertung aller Werte” plaats, die in de nota over een nieuw militair strafprocesrecht¹⁾ een voorlopig eindpunt heeft gevonden. Het wachten is nu op de daarop gebaseerde wetsvoorstellen, waarvan de pessimisten verwachten dat zij nog in dit kalenderjaar zullen worden ingediend, terwijl de optimisten hopen dat de indiening vooralsnog zal uitblijven. Het is namelijk bepaald niet zo dat de militaire justitiabelen dagelijks nadeel ondervinden van de verouderde wetgeving waaronder zij leven, terwijl wel gevreesd moet worden dat bij de op zichzelf gewenste modernisering van het militair strafprocesrecht

¹⁾ Bijlagen handelingen 8706; handelingen 71/72 II, blz. 3560 t/m 3576, 3579 t/m 3586, 3648 t/m 3665 en 3710 t/m 3712.

De kamerstukken zijn ook gepubliceerd in het MRT vanaf deel LIX, blz. 513.

onvoldoende rekening zal worden gehouden met de bijzondere aspecten van de militaire rechtspraak. Dat het met de positie van de militaire justitiabelen nog niet zo slecht gesteld is kan worden afgeleid uit de lof, die bij de mondelinge behandeling van de nota in de tweede kamer van verschillende zijden aan de militaire justitie is toegezwaaid. Er mocht worden geconstateerd „Dat de militaire rechter in de toepassing van de achtergebleven bepalingen een zodanige souplesse heeft weten te betonen dat de justitiabelen geen slachtoffer zijn geworden van de sterk verouderde procesgang”²⁾).

In dit verband zijn echter het meest opmerkelijk de uitlatingen van P.S.P.-senator VAN WIJK bij de mondelinge behandeling in de eerste kamer van het initiatief wetsontwerp van de heer DE GAAY FORTMAN (11884) tot o.a. invoering van het rechtsmiddel van cassatie in het militaire strafprocesrecht. Hij stond daar sceptisch tegenover: „Militair recht is per natuur en per noodzaak barbarenrecht . . . Daar zitten geen aanhechtingspunten voor cassatierechtspraak in”³⁾. Maar over de berechting in het einde van de veertiger jaren van de Indië-deserteurs zeide hij het volgende: „Op die rechtspraak kunnen de krijgsraad west en het H.M.G., dat die rechtspraak helemaal heeft bevestigd, met trots terugzien, met name om de ongeëvenaarde wijze waarop zij zich door psychiaters, psychologen, pedagogen en de raadsliden lieten voorlichten . . . Uit eigen overtuiging heeft de krijgsraad west, binnen het kader van de wetgeving, zelfs in de omlijsting van een koloniale oorlog, in zijn vonnissen doen blijken dat zelfs dan mensenrechten kunnen blijven gelden en veilig zijn, met name het mensenrecht op gewetensvrijheid⁴⁾. Een dergelijk geluid was overigens al eerder gehoord. In 1928 schreef mr. H. TH. GERLINGS, een bekend verdediger van principiële dienstweigeraars over de behandeling van een strafzaak betreffende een van zijn cliënten: „. . . de behandeling voor den Krijgsraad is van dien aard geweest dat ik diep getroffen was door de welwillende ernstige pogingen van de zittende leden en ook van den Auditeur-Militair om zich een juist oordeel te vormen. Er is bij den Krijgsraad geen tijd en geen moeite gespaard.”⁵⁾ Dit zijn dan de rechters waaromtrent in de alternatieve justitiebegroting 1974 van de Coornhertliga gezegd wordt: „Maar specialisatie naar de omstandigheden waaronder strafbaar gedrag voorkomt, leidt tot veel ernstiger beroepsdeformatie dan de specialisatie naar de diverse gebieden van het recht, zoals specialisatie gebruikelijk wordt opgevat”⁶⁾. Natuur-

²⁾ Aldus de Heer Van Dis, handelingen 71/72 II, blz. 3566, in gelijke zin de heren Geelkerken en Koning.

³⁾ Handelingen 73/74 I blz. 40.

⁴⁾ T.a.p. blz. 41.

⁵⁾ W 11896.

⁶⁾ blz. 55. Alsof militair strafrecht geen specialisatie naar een bepaald gebied van het recht zou zijn.

lijk is er ook kritiek geweest op de militaire rechter, die in een aantal gevallen ook wel terecht geweest zal zijn, maar niet op de militaire rechter alleen. Ook de gewone justitie is in verhevigde mate aan kritiek bloot gesteld geweest en veelal in deze zin dat de rechter verweten wordt dat hij niet voldoende met zijn tijd medegaat, dat hij nalaat bij het uitblijven van daden van de wetgever „maatschappelijk gevoelig te anticiperen”⁷⁾.

Men ziet hem als een tegenstander, als iemand die iets tegenhoudt. Op de gevaren die hierin schuilen heeft mr. FEBER, in zijn afscheidsrede als president van de Hoge Raad, gewezen: „Maar de rechter, eenmaal rechter zijnde, is niet de instantie voor inspraak, opspraak, ruggespraak of tegenspraak; hij doet zijn uitspraak . . . Men kan de rechter niet als een tegenstander behandelen en druk op hem trachten uit te oefenen, want dan ontkent men de essentie van het rechterlijke werk: het horen van partijen om daarna, staande boven de partijen, naar eigen overtuiging recht te doen. Door de rechter te willen beïnvloeden . . . ondermijnt men het gezag, de imago, van een instantie tot welke ieder zich in vertrouwen moet kunnen wenden, vandaag deze, morgen gene. Men miskent dan het wezen van het rechterschap als de derde, onafhankelijke, macht in de staat”⁸⁾. Het is voornamelijk in deze zin dat tegen de militaire rechter is aangeschopt⁹⁾ en het is een illusie dat dat zou veranderen als de rechtspraak over militairen aan de gewone burgerlijke rechter zou worden opgedragen. Deze onvrede met de uitspraken van de militaire rechter, in het bijzonder die betreffende de vrijheid van meningsuiting, heeft zelfs geleid tot het indienen van een wetsontwerp¹⁰⁾ tot o.a. het invoeren van het rechtsmiddel van cassatie van beslissingen van het H.M.G. door de heer DE GAAY FORTMAN. Dat daarbij, indien het wetsontwerp tot wet

⁷⁾ Zie noot 9.

⁸⁾ NJB 1970 blz. 414.

⁹⁾ Laatstelijk nog naar aanleiding van de zaak Kees Vellekoop (sententie van 3 april 1974) die wegens dienstweigering tot één jaar en negen maanden gevangenisstraf werd veroordeeld. Zijn gewetensbezwaren waren niet erkend omdat hij niet elk geweld als onaanvaardbaar beschouwde. Het H.M.G. kon dus niet anders doen dan veroordelen en de kritiek had tot de wetgever gericht moeten worden. Weliswaar had in eerste instantie het kamerlid Jurgens bepleit dat de rechter in gevallen als deze niet puur legistisch te werk moet gaan, maar maatschappelijk gevoelig anticiperen maar dat was natuurlijk onmogelijk. Hoogstens had het hof in de strafmaat tot uiting kunnen doen komen dat het de gewetensbezwaren van Vellekoop zwaarder liet wegen dan die van andere gewetensbezwaarden. M.i. terecht heeft het dat niet gedaan, maar de raadsman — het heeft mij verbaasd dat hij dat heeft nagelaten — had op een precedent kunnen wijzen: De sententie van 22 januari 1926, MRT, deel XXI, blz. 368, waarin het hof niet heeft nagelaten zijn oordeel over de gewetensbezwaren te laten medewegen. Het overwoog: „dat het Hof . . . zich heeft onthouden van de beoordeeling der juistheid van den in dezen door den Minister genomen beslissingen; dat dit echter het Hof niet kan ontslaan van zijne plicht om te letten op alle omstandigheden die op de mate der aan een dienstweigeraar op te leggen straf van invloed kunnen zijn waartoe behoort de vraag of deze wegens ernstige gewetensbezwaren genomen in den zin van artikel

zou zijn verheven, en passant leden van het H.M.G., die tevens lid waren van de Hoge Raad, op staande voet zouden zijn ontslagen, hoewel aan hen in art. 2 P.I. een benoeming gegarandeerd was voor de termijn dat zij lid van de Hoge Raad waren, werd in de Tweede Kamer door het geschal der lofbazuinen die over het wetsontwerp en zijn indiener gestoken werden, niet opgemerkt. In de Eerste Kamer viel het wel op en de heer Piket wees nog op een bijzondere onplezierige bijkomende omstandigheid: „... wanneer dit voorstel van rijkswet er door zou komen . . . zou het erop neerkomen, dat een voor het leven benoemde rechter ontslagen wordt, omdat hij heeft medegewerkt aan het tot stand komen van sententies, die de indiener niet welgevallig zijn”¹¹⁾. Het wetsontwerp werd tenslotte verworpen, omdat sommigen het in strijd achtten met de grondwet, anderen aan de grondwettigheid twijfelden en weer anderen de indiening praematuur vonden¹²⁾. De indiening van dit wetsontwerp, berichten in de pers over aanhangige militaire strafzaken en een demonstratie tijdens een zitting van het H.M.G. illustreren echter wel dat de militaire justitie in een sfeer van verdachtmaking dreigt te komen en het gevaar bestaat dat bij de herziening van de militair rechterlijke organisatie andere dan zakelijke argumenten een rol gaan spelen¹³⁾.

Tot onderwerpen van militair strafprocesrecht behoren ongetwijfeld ook de militair rechterlijke organisatie en de competentie van de militaire rechter, waaraan ook in de nota uitvoerig aandacht is besteed.

Tot 1912 kende men colleges die uitsluitend uit militairen waren samengesteld. De enige jurist was de auditeur-militair, die tevens als secretaris fungeerde en dus in de raadkamer aanwezig was. Toen was hij verplicht een „schriftuur van eisch” in te dienen, bestaande „in een eenvoudig, doch

183 (nu 196) der Grondwet is gekomen tot de hem telastegelegde en te zijnen aanzien bewezen verklaarde strafbare feiten;” Daar het hof tot de overtuiging was gekomen dat alleen ernstige gewetensbezwaren hem tot het begaan van de strafbare feiten hadden gebracht veroordeelde het hem tot 45 dagen gevangenisstraf met aftrek in plaats van de toen gebruikelijke tien maanden. Om nog even op de kreet van de Coornhertliga terug te komen; is dit beroepsdeformatie? De kritiek kwam hier juist van de andere kant, van de redactie van het MRT. In de overweging „dat het Hof zich heeft te onthouden van de beoordeling der juistheid van de door den Minister genomen beslissing”, zag zij niet meer dan een beleefde kniebuiging en was zij van oordeel dat het hof zich daarmee op de stoel der administratie plaatste en bovendien nog de zetel van de wetgever innam door „ernstige gewetensbezwaren te nemen in de zin der grondwet en niet in de meer beperkte betekenis van de toenmalige dienstweigeringswet.

¹⁰⁾ Wetsontwerp 11884, ingediend 21 juni 1972.

¹¹⁾ Handelingen 73/74 I, blz. 38.

¹²⁾ Handelingen 73/74 I, blz. 62.

¹³⁾ Bij de behandeling van de nota stelde de heer De Gaay Fortman dat het aanzien van de krijgsraden en het H.M.G. geschaad waren door een aantal zaken die niet zo lang geleden in de publiciteit kwamen, zoals de zaak Wehrman (lang haar) en de zaken betreffende de vrijheid van meningsuiting (Handelingen 71/72 II, blz. 3563).

duidelijk en onderscheiden verhaal, van het geval of van de zaak, zoodanig als daarvan uit de confessie of andere verklaringen blijkt, mitsgaders in een betoog van des beklaagdens schuld of onschuld, afgeleid uit hetgeen beleden of bewezen is, alsmede eene bepaalde conclusie".¹⁴⁾

Boze tongen beweerden weleens dat het enige wat de krijgsraad en raadkamer te doen had om een vonnis te krijgen, was overal in de schriftuur van eis het woord „concluderende" te vervangen door „overwegende".

In 1912 werden de functies van auditeur-militair en secretaris gescheiden en deed de burger-president zijn intrede. In de na-oorlogse periode (1945 – 1965), toen krijgsraden te velde optraden, was de militaire president, zonder dat daarvoor formele waarborgen aanwezig waren, altijd een jurist en sedert 1949 tevens een voor het leven benoemde president van een sluimerende gewone krijgsraad¹⁵⁾. In 1965, na de partiële herziening van het militaire strafprocesrecht, zijn de sluimerende arrondissementskrijgsraden weer actief geworden, terwijl voor bijzondere gevallen mobiele krijgsraden optreden wier samenstelling, wat het juridische element betreft, niet afwijkt van de gewone krijgsraden¹⁶⁾. Op het ogenblik wordt in ruime mate aan de militaire rechtspraak deelgenomen door leden van de gewone rechterlijke macht¹⁷⁾. Er is dus al een hele afstand afgelegd op de weg naar integratie. In de nota werd deze lijn doorgetrok-

¹⁴⁾ Art. 170 RL oud.

¹⁵⁾ Bij K.B. van 4 juni 1949, Stbl. 232, werden met ingang van 15 juni 1949 drie militaire arrondissementen ingesteld en werden de op dat moment fungerende presidenten van de krijgsraden te velde elk tot president van een arrondissementskrijgsraad benoemd. Voor overgang van de rechtspleging te velde naar de vredesrechtspleging was echter eerst aanpassing van de rechtspleging landmacht aan de gewijzigde omstandigheden noodzakelijk. Deze kwam tot stand bij de wet van 4 juli 1963, Stbl. 294, in werking getreden op 1 juli 1965.

¹⁶⁾ Bij de zeemacht was al in 1946 de vredesrechtspleging hersteld (K.B. van 12 januari 1946, Stbl. G 15).

¹⁷⁾ Bij de krijgsraad voor de landmacht te Arnhem fungeren naast de president, die rechter plv. is, 2 plv. presidenten, een vice-president van een rechtbank en een kantonrechter, die hiervoor een opdracht gekregen hebben zoals een kantonrechter een opdracht kan krijgen voor het verrichten van werkzaamheden in een nabij gelegen kanton. Van de overige 15 plv. presidenten behoren er 12 tot de gewone rechterlijke macht (3 raadsheren, 5 vice-presidenten van rechtbanken, 3 rechters en één kantonrechter). De krijgsraad voor de zeemacht heeft geen vaste president, maar een fungerende president, die tot het verrichten van die werkzaamheden een opdracht heeft gekregen en een plv. president. Beiden zijn rechter in een arrondissementrechtbank. Van de 5 auditeurs-militair hebben er 4 ervaring in het gewone O.M. Van de 11 auditeurs-militair plv. behoren er 10 tot de gewone rechterlijke macht (3 advocaten-generaal, 3 arr. officieren 1e kl., 3 arr. officieren en 1 raadsheer).

Van de 10 fiscaals plv. behoren 3 tot het gewone O.M. en behoren 4 tot het openbaar ministerie van de krijgsraad voor de landmacht. In de overzeese gebiedsdelen zijn leden van de hoven van justitie ingeschakeld, terwijl de mobiele krijgsraden hetzelfde vaste personeel hebben als de arr. krijgsraad te Arnhem.

ken en werd nog verdere toenadering tot het gewone strafprocesrecht gezocht door de meerderheid van de krijgsraad uit rechters te laten bestaan, die hun taak uitsluitend beroepshalve uitoefenen en een daarmede overeenkomstige status bezitten. Aanvankelijk werd voorgesteld naast de president, als tweede vast lid, een onafzetbaar en onafhankelijke magistraat aan te stellen, die uit de militaire juristen van de krijgsmacht zou worden gerecruteerd. Daardoor zou in de krijgsraad aanwezig zijn zowel een meerderheid aan beroepsrechters, als een meerderheid aan militaire deskundigen. In het voorlopig verslag werden bezwaren aangevoerd tegen deze wat hybridische figuur. De bewindslieden kwamen daaraan tegemoet en stelden nu voor het vaste lid niet tot de krijgsmacht, maar tot de rechterlijke macht te doen behoren, waardoor de functie van elke ambivalentie zou worden ontdaan. Tegen dat alles behoeven geen bezwaren te worden ingebracht behoudens dat nu, door de gedaanteverwisseling van het vaste lid, het rechter-commissariaat op onbevredigende wijze is geregeld.

Oorspronkelijk zouden de vaste leden militair zijn en zou een van hen als officier-commissaris worden aangewezen, terwijl daarnaast de mogelijkheid zou worden geschapen, wanneer geen vast lid beschikbaar zou zijn, een andere officier, bij voorkeur een jurist, naast zijn normale werkzaamheden met de functie van officier-commissaris te belasten. In de nieuwe opzet is het vaste lid een burger, die het rechter-commissariaat zal moeten uitoefenen. De rechter-commissaris zal zich vooral in de krijgsmacht moeten bewegen en zal zich daarin, net als de militaire opsporingsambtenaar, thuis moeten voelen en de weg moeten weten. Dat volgens het gewijzigde vraagpunt de president in bijzondere gevallen een wisselend lid kan aanwijzen om als officier-commissaris aan het onderzoek deel te nemen is een ongelukkige oplossing: Het vaste lid beweegt zich aan de hand van het wisselend lid door de krijgsmacht. „Naar de tegenwoordige opvattingen is het niet zo goed denkbaar dat, in de overigens strikt militaire sfeer van een krijgsraad te velde, de auditeur-militair te velde zich met bolhoed en parapluie zou bewegen”, schreef indertijd de auditeur-militair bij de krijgsraad te velde in Engeland.¹⁸⁾ Nog sterker geldt dit voor de officier-commissaris en dan gaat het niet alleen om zijn uiterlijke verschijning, maar vooral om de kennis van de verhoudingen in de krijgsmacht. Daarom lijkt het beter het rechter-commissariaat op te dragen aan militaire juristen, die tot nu toe deze taak op uitstekende wijze hebben vervuld.

Doordat de officier-commissaris met het voorlopig arrest veel minder bemoeienis heeft dan de rechter-commissaris met de voorlopige hechtenis, is de omstandigheid dat hij niet voor het leven benoemd wordt, geen overwegend bezwaar.

Op grond van de veranderde opvattingen omtrent het vaste lid werd

¹⁸⁾ Nederlandsch Recht in Oorlogstijd, blz. 175.

het voorlopig antwoord op vraagpunt 1: „In hoeverre moet een afzonderlijke militaire rechter worden gehandhaafd”, dat oorspronkelijk luidde: „Handhaving van de militaire rechter en in oorlogstijd en in vreedetijd verdient de voorkeur”, gewijzigd in: „Handhaving van een militaire rechter — met een sterk burgerlijk element in de samenstelling van de gerechten — verdient in vreedetijd en in oorlogstijd de voorkeur”. Men wilde echter nog verder gaan en de heer GEELKERKEN c.s. dienden een amendement in dat als volgt luidde: „Rechters gespecialiseerd in militaire strafzaken — met een overwegend burgerlijk element in de samenstelling der gerechten — die zoveel mogelijk in commune gerechten geïntegreerd zijn, verdienen de voorkeur”¹⁹⁾. Ter ondersteuning van zijn amendement betoogde de heer GEELKERKEN dat „juist bij een afzonderlijk gespecialiseerde militaire rechter er een unieke kans is dat alle factoren, die op een delikt en een delinkwent invloed hebben gehad, volledig tot hun recht kunnen komen, zowel bij de beoordeling van het delikt als bij de straf-toemeting . . . kiest men daarentegen niet voor de normale rechter, dan zal menig militair gefrustreerd worden. Hij zal het niet plezierig vinden dat hij niet behandeld wordt als ieder ander²⁰⁾. Bovendien . . . zal men in dit geval zeggen: Wat blijft er nu over van de zojuist gewenste integraties van de krijgsmacht, van de militairen in de maatschappij . . . Mijn politieke vrienden en ik willen daarom geen keus maken. Wij willen de voordelen van beide mogelijkheden combineren . . .”²¹⁾.

Minister VAN AGT was niet erg enthousiast over het amendement: „Als nu zowel op het punt van de samenstelling, als op dat van de competentie, als op dat van de toepasselijkheid van een apart strafprocesrecht

¹⁹⁾ Bijlagen handelingen 71/72 II, 8706, nr. 24.

²⁰⁾ Tenzij hij er gunstiger af zou komen. De minister zeide hieromtrent: „De stelling dat onder dienstplichtige militairen een voorkeur om berechting door de gewone strafrechter zou leven is niet bewezen. Ik ben evenmin in staat het bewijs van het tegendeel te leveren . . . Ik merk in dit verband op dat het vooral nog niet aannemelijk is, dat onbehagen zou bestaan omdat men het vermoeden heeft bij de gewone strafrechter op een mildere beoordeling te kunnen rekenen dan bij de militaire rechter (Handelingen 71/72 II, blz. 3580). Er zijn wel uitlatingen uit een betrekkelijk recent verleden die er op zouden wijzen dat overgang naar de gewone justitie van militaire strafzaken geen verbetering zou zijn. Zo wordt b.v. in het algemeen marine weekblad, een uitgave van de militaire belangenvereniging van beroepsschepelingen bij de zeemacht van 17 november 1967 ernstig twijfel geuit omtrent de juistheid van de stellingen van een gewezen beroepsofficier, die tegen de militaire justitie van leer trekt en wordt reeds eerder in datzelfde weekblad (van 13 oktober 1967) de beperking of de afschaffing van de militaire rechtsmacht als een bedenkelijke achteruitgang in vergelijking met de huidige situatie gezien. In de tijd dat de V.V.D.M. nog niet polariseerde werd in het verenigingsblad „Twintig” geschreven (september 1967) „dat je bepaald niet slechter af bent als je als soldaat voor de krijgsraad moet verschijnen voor zaken die overeenkomen met gelijksoortige in de burgermaatschappij en dat bij militaire delicten een vergelijking moeilijk te trekken is.”

²¹⁾ Handelingen 71/72 II, blz. 3564, anders de heer Keuning t.a.p. blz. 3570.

de voorstellen volkomen gelijk zijn, dan rijst toch de legitieme vraag: waarom dan deze van de nota afwijkende organisatie?"²²⁾ De minister wees tevergeefs op de nadelen: Complicaties ten aanzien van berechting van Nederlandse militairen in het buitenland, van de overzeese rijkdelen en van de bevoegdheid van de commandant. Het mocht niet baten, het amendement werd met grote meerderheid aanvaard. En dat alles voor het argument „dat men de uitspraken van een militaire kamer van een gewone rechtbank gemakkelijker zou willen aanvaarden dan die van een afzonderlijke militaire rechter. Dat is een argument waarover moeilijk te debateren valt, omdat het uit zijn aard niet hard is maar tamelijk speculatief"²³⁾. Het is wel onwaarschijnlijk dat de doorsnee verdachte zich zou realiseren dat hij terecht staat voor een militaire kamer van een gewone rechtbank en niet voor een afzonderlijk college. Als men de integratie van de krijgsmacht over de gehele linie zou willen doorvoeren dan zou men de luchtmacht moeten onderbrengen bij de K.L.M., de zeemacht bij de K.N.S.M. en de landmacht bij de schuttersgilden.

In de kamer gingen ook stemmen op om de militaire strafkamer van de rechtbank uitsluitend uit gewone leden van de rechterlijke macht te laten bestaan en dus het wisselende lid te elimineren. De heer STEMERDINK had een daartoe strekkend amendement ingediend²³⁾. Hij vroeg zich af: „Om welke reden moet aan de rechtspraak worden deelgenomen door een tot de krijgsmacht behorend persoon? Het is toch heel goed mogelijk een bepaald soort deskundigheid in te laten brengen door een getuige-deskundige?"²⁵⁾ LANGEMEIJER is van oordeel dat de voorlichting van de rechter door deskundigen niet altijd bevredigend werkt: „Vooreerst zal de deskundige in de optimale vervulling van zijn taak veelal worden belemmerd doordat hij geen jurist is en daardoor de juiste draagwijdte van de vragen waarover hij voorlichting moet verschaffen niet kan overzien. Maar ook aan de kant van de rechter dreigt het gevaar dat hij soms te veel, soms te weinig invloed aan het oordeel van de deskundige zal toekennen, hetzij doordat deze te weinig de kunst verstaat zijn inzicht voor een leek toegankelijk te maken, hetzij misschien ook wel naar gelang de deskundige met meer of minder uiterlijk aplomb optreedt, waarbij het voor de ondeskundige rechter moeilijk is zelfverzekerdheid van gegronde zekerheid te onderscheiden . . . Ik meen dat dit bezwaar zou kunnen worden weggenomen door in zaken die daartoe aanleiding geven de deskundige in het college werkzaam te doen zijn. Collegiaal overleg biedt immers veel gunstiger kansen voor integratie van hetgeen verschillende wetenschappen tot de beoordeling van een vraag kunnen bijdragen. Onbekend is deze

²²⁾ Aldus minister Van Agt, t.a.p. blz. 3657.

²³⁾ T.a.p. blz. 3658.

²⁴⁾ Bijlagen Handelingen 71/72, 8706, nr. 10.

²⁵⁾ Handelingen 71/72 II, blz. 3562.

figuur in ons recht allerminst (militaire rechtspraak, ambtenarenrechtspraak, pachtrechtspraak, College van Beroep Bedrijfsleven) . . ."²⁶⁾.

Naast een deskundige in het college is specialisatie van het college gewenst. Specialisatie is wezenlijk wat anders dan deskundigheid al hangt het er nauw mee samen. Een rechter die gespecialiseerd is krijgt langzamerhand een bijzondere kennis, die echter nooit het peil zal bereiken van de kennis van een deskundige die uit een andere discipline stamt. Maar b.v. een onteigeningsdeskundige zal in een onteigeningskamer veel beter met gespecialiseerde rechters kunnen samenwerken dan met willekeurige rechters uit het college. Specialisatie en deskundigheid vullen elkaar aan. Zelf heb ik met de militaire leden van de krijgsraden bijzonder gunstige ervaringen en de kwaliteit van de militaire rechtspraak zou er bepaald op achteruitgaan indien zij beiden zouden worden vervangen door gespecialiseerde beroepsrechters.

Een ander bezwaar tegen het wisselende lid was nog dat hij op een gegeven moment in raadkamer de doorslag moet geven ook als het gaat om moord of doodslag of om het al niet ter beschikking van de regering stellen²⁷⁾. Dit zou inderdaad bij uitzondering kunnen gebeuren, maar wanneer het een juridisch bijzonder ingewikkelde zaak is, zou men als wisselend lid een militaire jurist kunnen aanwijzen, een praktische oplossing, die in het verleden ook al eens is toegepast. Bronkhorst heeft gewezen op het belang van de communicatie in het strafproces: „De aard en de inhoud van die communicatie bepaalt uiteindelijk de waarde van het strafproces"²⁸⁾. Dit lijkt mij naast alle andere, nog een belangrijk argument om het militaire lid in een militair rechterlijk college te handhaven.

Leverde de mondelinge behandeling van de nota in de Tweede Kamer, wat betreft de organisatie van de krijgsraden, een verrassing op, ook ten aanzien van de competentie van de militaire rechter is een verrassing niet uitgebleven. Maar hier lijkt het er veel op of de linkerhand niet heeft geweten wat de rechter deed. Met de linkerhand integreerde men de militaire gerechten in de gewone gerechten, met de rechterhand ontnam men aan de geïntegreerde gerechten een deel van hun rechtsmacht. In de oorspronkelijke nota wilde men naast de fiscale en sociaal-economische delicten, de verkeersdelicten, voor zover zij niet gepleegd waren met een als zodanig herkenbaar militair voertuig, vaartuig of luchtvaartuig, dan wel door een militair die zich bevond in een marskolonne of andere als zodanig herkenbare militaire formatie, aan de rechtsmacht van de militaire rechter onttrekken. Men was blijkbaar niet helemaal gelukkig met

²⁶⁾ Gedachten over de toekomst van de rechtspleging, blz. 128.

²⁷⁾ Aldus de heer Stermerdink, Handelingen 71/72 II blz. 3648.

²⁸⁾ Bronkhorst, Vorm van proces, blz. 20.

de oplossing dat op praktische gronden alle commune delicten ter competentie van de militaire rechter zouden staan en men bedacht, naast de fiscale en sociaal economische delicten, deze uitzondering waarbij de nota in strijd kwam met haar eigen argumentatie, dat wanneer de rechtsmacht over militairen verdeeld zou worden over de militaire en de commune rechter, elk vergrijp aan het criterium of het al dan niet militaire aspecten heeft zou moeten worden getoetst. Nu opeens werd het criterium geformaliseerd en was van toetsing geen sprake meer. In het voorlopig verslag werden hiertegen dan ook bezwaren aangevoerd: Derft hij het recht om als militair, in militaire omgeving, zijn eventuele vrijheidsbeneming te ondergaan? Hij zal van zijn recht van kosteloze bijstand geen gebruik kunnen maken. Een officier zal hem niet kunnen bijstaan. Zal hij bij verstek veroordeeld kunnen worden, terwijl de dienst hem elders doet verblijven? Militairen zullen door het hele land moeten reizen om her en der terecht te staan en daarvoor zonder overleg op willekeurige tijdstippen aan de dienst worden onttrokken²⁹⁾). In de memorie van antwoord werd weer op deze uitzondering teruggekomen omdat door de gewijzigde voorstellen een adaequaat militair-justitieel apparaat in het leven zou worden geroepen dat in opbouw en samenstelling de gewone rechterlijke macht benadert. Slechts het ontbreken van voldoende specialisatie was nog aanleiding een tweetal bijzondere groepen strafbare feiten, de sociaal economische delicten en de fiscale delicten van de competentie van de militaire rechter uit te sluiten³⁰⁾). Maar bij de mondelinge behandeling in de Tweede Kamer werd dat alles weer van de tafel geveegd door het amendement nr. 19 van de heer GEELKERKEN c.s. en wordt nu aan b.v. de militaire politierechter, die waarschijnlijk de meeste verkeerszaken te behandelen zou krijgen, de berechting van een militair, die onder invloed van alcohol een auto bestuurd heeft, onthouden, waarvoor hij dan vervolgens wel als gewoon politierechter competent is. Naast alle genoemde bezwaren is er ook nog het bezwaar dat daardoor het vervolgingsbeleid ten aanzien van militairen niet in één hand is. Bij de vervolging van militairen ook ten aanzien van commune delicten kunnen zich bijzondere aspecten voordoen en kunnen daaraan bijzondere gevolgen verbonden zijn die door de niet gespecialiseerde rechter niet voldoende kunnen worden overzien. Het is daarom wel te hopen dat in de definitieve voorstellen deze uitzondering op de competentie van de militaire rechter niet meer zal voorkomen. Een praktische oplossing is wel overdracht van zaken door het O.M. van het normaal bevoegde forum aan het O.M. van het andere forum. Daarbij dient in de eerste plaats gedacht te worden aan zaken tegen militaire verdachten van commune delicten die inmiddels de dienst hebben verlaten, die aan het

²⁹⁾ Voorlopig verslag, blz. 5, rechterkolom.

³⁰⁾ Memorie van antwoord, blz. 9, linkerkolom.

gewone O.M. zouden kunnen worden overgedragen en aan zaken tegen burger verdachten die inmiddels in militaire dienst zijn getreden, die aan het militaire O.M. zouden kunnen worden overgedragen.³¹⁾

Men kan zich afvragen wat is de praktische betekenis van het amendement GEELKERKEN om de militaire gerechten in de gewone gerechten te integreren. Het antwoord hangt af van de wijze waarop het wordt uitgevoerd. Wanneer op dit ogenblik de desbetreffende wetswijziging in werking zou treden, waardoor de arrondissementenkrijgsraad te Arnhem en de permanente krijgsraad voor de zeemacht zouden worden opgeheven, en bij de rechtbank te Arnhem een of meer militaire strafkamers zouden worden ingesteld, dan zou men het volgende beeld krijgen: Opheffing van gerechten heeft zich het laatst voorgedaan in 1933, toen bij de wet van 17 november 1933, Stbl. 606, de rechtbanken te Tiel en Winschoten, alsmede een aantal kantongerechten werden ontbonden. De rechterlijke ambtenaren wier betrekking door de ontbinding der gerechten werd opgeheven, ontvingen een wachtgeld, dat voor wat betreft voor het leven benoemde ambtenaren gelijk moest zijn aan het salaris dat hij zou hebben genoten indien hij in zijn betrekking werkzaam ware gebleven. Wel waren zij verplicht, op straffe van verlies van het wachtgeld, een andere gelijksoortige of hogere rechterlijke betrekking te aanvaarden. En waarneming van de werkzaamheden van kantonrechter door een rechter van een nabijgelegen kanton werd beschouwd als een zelfstandige rechterlijke betrekking. Genoot een kantonrechter uit dien hoofde wachtgeld, dan moest hij zich de opdracht tot waarneming van kantonrechtswerkzaamheden in een andere kanton laten welgevalen. Aan de betrokken rechterlijke ambtenaren werd geen ontslag verleend, voor het toekennen van wachtgeld was de ontbinding van het desbetreffende gerecht voldoende. Indien men deze regeling zou toepassen op de krijgsraden te Arnhem en 's-Gravenhage, zouden deze gerechten worden ontbonden en de vast aangestelde ambtenaren wachtgeld ontvangen³²⁾. De leden van de gewone rechterlijke macht die een opdracht hebben tot het waarnemen van het ambt van president-plaatsvervanger, op de voet van het waarnemen van kantonrechtswerkzaamheden in een nabijgelegen kanton zouden een opdracht kunnen krijgen om deel te nemen aan de werkzaamheden van de militaire strafkamer te Arnhem. De plaatsvervangende (of substituut) auditeurs-militair, die als zodanig volledig werkzaam zijn, zou men kunnen benoemen tot arrondissementsofficier van justitie voor zover zij dat al niet zijn, maar met de president en de auditeur-militair van de

³¹⁾ Vraagpunt II 4 (8706, stuk 28) voorziet in overdracht van zaken.

³²⁾ Weliswaar zijn de militaire gerechten niet bij, maar krachtens de wet ingesteld, maar de salarissen van de militaire rechterlijke ambtenaren zijn bij de wet geregeld en zal dus ook bij de wet daaromtrent een regeling moeten worden getroffen.

krijgsraad te Arnhem en met de fiscaal van de zeekrijgsraad zit men in de maag. Als zij benoemd zouden worden tot respectievelijk vice-president en arrondissementsofficier 1e klasse is dat zeker geen hogere betrekking en het is zeer de vraag of dat als een gelijkwaardige betrekking kan worden beschouwd³³). Men loopt kans de meest geroutineerde functionarissen kwijt te raken. Maar als men afgezien van deze en andere moeilijkheden de militaire strafkamer in het huidige afzonderlijk gebouw van de arrondissementskrijgsraad zou laten, de plaatsvervangende presidenten zou benoemen tot plaatsvervangende presidenten van de militaire strafkamer, de officieren-commissaris zou benoemen tot rechter plaatsvervanger in de rechtbank te Arnhem en tevens zou aanwijzen tot vast lid en de huidige plaatsvervangende (en substituut auditeurs-militair) met de vervolging zou belasten, dan zou verder alleen het bordje bij de ingang „Arrondissementskrijgsraad” vervangen moeten worden door een bordje „Militaire strafkamer van de arrondissementsrechtbank”. Zelfs zou men een nieuwe arrondissementsrechtbank kunnen oprichten, die uitsluitend met de behandeling van militaire strafzaken is belast. Dan voorkomt men dat een president, een hoofdofficier van justitie en een griffier de jure bemoeienis krijgen met strafzaken waarvan zij zich de facto zullen onthouden en zijn er geen moeilijkheden met de herindeling van de president en de auditeur-militair. Iets in deze richting is geopperd door de heer Koning die sprak van een bijzondere rechtbank voor militairen in het buitenland³⁴). Vindt echter een volledige integratie plaats dan gaan de militaire strafzaken op in het grote geheel en zal, indien zich bij de afdoening van gewone strafzaken knelpunten voordoen, dat zijn weerslag hebben op de afdoening van militaire strafzaken. Nu men voornamelijk voor het optisch effect voor de militaire strafkamer van een gewone rechtbank heeft gekozen, verdient het aanbeveling achter deze „gevel van Potemkin” zo weinig mogelijk te veranderen. Op het ogenblik is de leeftijdsgrens voor de burgerfunctionarissen bij de krijgswaarden 70 jaar, die in de nota volkomen terecht wordt teruggebracht tot 60 jaar. In verband met het feit dat van de 20 presidenten en hun plaatsvervangers er reeds 11 de leeftijd van 60 jaar hebben bereikt en van de 21 leden en plaatsvervangende leden van het militaire O.M. er reeds 7 die leeftijd bereikten (3 van de 6 vastgestelde functionarissen) verdient het m.i. aanbeveling te overwegen op dit punt een overgangsbepaling te maken.

³³) Op het ogenblik is weliswaar het salaris van een president van een krijgsraad gelijk aan dat van een vice-president van een rechtbank, maar men moet niet naar het salaris alleen kijken. Overigens zou het billijk zijn in ieder geval de president van de krijgsraad voor de landmacht, na de samenvoeging van de drie krijgswaarden gelijk te stellen met de president van een kleine rechtbank. Hetzelfde geldt mutatis mutandis voor de auditeur-militair en de fiscaal.

³⁴) Handelingen 71/72 II, blz. 3575.

In 1851 was bij het Pruisische parlement een wetsontwerp in behandeling tot vaststelling van een nieuw strafwetboek. Dat wetboek was het product van een zeer langdurig onderzoek van verschillende commissies, zowel in als buiten de kamer. Op de dag waarop de beraadslaging in de Tweede Kamer zou aanvangen, werd door een derde gedeelte der leden het voorstel gedaan om het wetboek en bloc aan te nemen of te verwerpen, omdat die leden een met zorg voltooide wetgevende arbeid van zo groot gewicht en omvang niet bloot wilden stellen aan het gevaar om door amendementen bedorven te worden. Het voorstel werd goedgekeurd en na een algemene discussie werd het wetboek in zijn geheel aan stemming onderworpen en aangenomen. Dit werd op 13 mei 1865 in de Tweede Kamer medegedeeld door de heer GODEFROI, bij de behandeling van de regeringsreglementen van Suriname en Curaçao³⁵). Het is misschien goed op deze woorden nog eens de aandacht te vestigen omdat op het ogenblik de Tweede Kamer de neiging heeft van menig wetsontwerp door amendering een broddellap te maken en ook de nota militair strafprocesrecht is niet aan dat noodlot ontkomen. Wanneer t.z.t. de wetsvoorstellen voor een nieuw militair strafprocesrecht in behandeling komen dient m.i. het zwaartepunt te liggen bij de schriftelijke voorbereiding en niet bij de mondelinge behandeling. Te meer omdat er op dit gebied in de kamer maar weinig deskundigen zijn. Maar ook de meest geroutineerde bewindsman of het meest uitgekookte kamerlid kan tijdens een mondeling debat over een dergelijke materie, niet het geheel overzien, terwijl bij de schriftelijke voorbereiding alle naar voren gebrachte suggesties rustig kunnen worden overwogen.

Uit de debatten in mei 1865 in de Tweede Kamer kan nog verdere lering getrokken worden voor de verhouding tussen gewoon en militair strafprocesrecht heden ten dage. Een van de belangrijkste strijdpunten in de debatten was het concordantiebeginsel dat voorschreef dat een aantal belangrijke onderwerpen van recht, o.a. het strafrecht en de strafverdeling, zoveel mogelijk overeenkomstig de in Nederland bestaande wetten door koloniale verordeningen zou worden geregeld³⁶). Hiertegen rezen bedenkingen: „ . . . eenige leden (wilden) bepaald gewezen hebben op de onaannemelijkheid van het voorschrift dat de regeling van al die onderwerpen zooveel mogelijk moet geschieden overeenkomstig de in Nederland bestaande wetten . . . Immers vele bepalingen zijn hier te lande zoo zeer verouderd, of *gegrond op zoo geheel andere toestanden* (cursivering van mij) dat zij bezwaarlijk als model van nieuwe wetgeving in de kolo-

³⁵) Bordewijk. Handelingen over de reglementen op het beleid der regering in de koloniën Suriname en Curaçao, blz. 590.

³⁶) Art. 117 regeringsreglement Suriname en art. 138 dat van Curaçao nu opgenomen in de Staatsregelingen, respectievelijk in de artt. 89 en 98.

niën kunnen aangenomen worden”³⁷⁾. Het concordantieartikel kreeg desalniettemin kracht van wet en al spoedig bleek hoe onpractisch het was te zeer aan de gelijkheid van wetgeving vast te houden. Op 1 juli 1873, tien jaar na de afschaffing der slavernij, hield in Suriname het staats-toezicht op de geëmancipeerden op en verviel de disciplinaire rechtsmacht van de districtscommissarissen, omdat men er in Nederland op stond de immigranten onder het gewone recht te brengen. De voorgenomen voorzieningen waren echter onvoldoende en toen amendementen werden ingediend om de desbetreffende ontwerp verordening te verbeteren ont-raadde de gemachtigde van het bestuur, de procureur-generaal, dat ten sterkste, omdat hoe slechter de verordening zou zijn, des te sneller zij zou worden veranderd. De noodzaak daartoe bleek al heel spoedig want reeds op 27 maart 1874 werd ter vervanging van de bestaande, een ontwerp verordening ingediend die aan de gerezen bezwaren tegemoet kwam en op 8 juli 1874³⁸⁾ in werking trad. Met een zekere voldoening kon het Bestuur in de memorie van toelichting schrijven: „Teregt is er herhaalde-lijk tegen gewaarschuwd om de Nederlandse wijze van regtspleging, zoo onbepert als hier plaats vond, in de kolonie toe te passen; om den aard van bevolking en delicten buiten werking te laten, in die mate als geschied is; en om op afstanden, verspreide bevolking en gebrekkige middelen van vervoer zoo weinig acht te slaan³⁹⁾).

De nieuwe staatkundige verhoudingen tussen de Rijksdelen hebben wijzigingen gebracht in het concordantieartikel dat nu als artikel 39 in het statuut is opgenomen. In overeenstemming met de gelijkwaardig-heid der verschillende landen moet nu niet langer het recht van Suriname en de Nederlandse Antillen zoveel mogelijk gelijk zijn aan dat van Nederland, maar de burgerlijke en strafwetgeving moet nu in elk der landen op overeenkomstige wijze worden geregeld⁴⁰⁾. Het komt mij voor dat in deze zin over concordantie tussen gewoon en militair strafproces-recht kan worden gesproken. Zij moeten zoveel mogelijk aan elkaar gelijk zijn, zonder dat van onderschikking van de een aan de ander kan worden gesproken terwijl aan bijzondere omstandigheden in ruime mate aan-dacht moet worden geschonken. Uitdrukkelijk moet nog eens gesteld

³⁷⁾ Eindverslag tweede kamer, Bordewijk t.a.p. blz. 603,

³⁸⁾ Strafverordening 1874, G.B. 1874, nr. 16.

³⁹⁾ Handelingen Koloniale Staten 1873/74, blz. 352.

⁴⁰⁾ Nog niet zo lang geleden heeft iemand opnieuw zijn stem verheven tegen een te grote gelijkschakeling. De aftredende president van het hof van justitie van de Neder-landse Antillen, mr. Ariëns, zeide op 8 mei 1956: „Onlangs zijn er stemmen opgegaan voor een gelijktrekking van onze rechterlijke organisatie en van ons (burgerlijk) procesrecht aan het Nederlandse. Hiertegen kan niet ernstig genoeg worden gewaar-schuwd: het zou betekenen dat de klok wordt teruggezet, en een belangrijke voorsprong door de omstandigheden mogelijk gemaakt, zou worden prijs gegeven (Van Helsdin- gen. Het statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden, blz. 475).

worden dat het bestaan van een afzonderlijk militair strafprocesrecht niet met zich medebrengt prijsgeving van het beginsel van gelijkheid van rechtsbedeling „omdat gelijkheid van rechtsbedeling geen doel is maar middel om te geraken tot een zinvolle toepassing van het strafrecht. Eventueel kan en soms moet dat doel met andere middelen worden bereikt”⁴¹⁾. Met twee naast elkaar staande systemen van strafprocesrecht verdraagt zich het beste een afzonderlijk wetboek van militair strafprocesrecht, al zullen vele bepalingen woordelijk aan elkaar gelijk kunnen zijn. De nota gaat uit van een afzonderlijk wetboek⁴²⁾, en bij de mondelinge behandeling in de Tweede Kamer heeft alleen de heer KEUNING de mogelijkheid geopperd het militaire strafprocesrecht als een afzonderlijk hoofdstuk in het wetboek van strafvordering onder te brengen⁴³⁾. Men zou ook nog kunnen denken aan een afzonderlijke wet, zoals de wet op de economische delicten. Met een afzonderlijk hoofdstuk in het wetboek van strafvordering komt men er niet, dan zou er ook nog een afzonderlijk hoofdstuk in de wet op de rechterlijke organisatie moeten komen. Ook een afzonderlijke wet, in de trant van de W.E.D. is niet practisch, omdat die zeker niet beperkt zou kunnen worden tot de 64 artikelen van de W.E.D. Het is moeilijk te schatten van hoeveel van de 600 artikelen van het wetboek van strafvordering zou moeten worden afgeweken en hoeveel afzonderlijke bepalingen zouden moeten worden gemaakt, maar zo'n afzonderlijke wet zou toch zeker enige honderden artikelen moeten bevatten. De meest practische oplossing is een afzonderlijk wetboek waarin de gehele of vrijwel de gehele militaire strafvordering en militair rechterlijke organisatie is te vinden. Daar het in belangrijke mate gebruikt zal worden door rechterlijke ambtenaren, die gewend zijn het gewone wetboek van strafvordering toe te passen, zou een uitgave waarin de gelijkkluidende artikelen of gedeelten van artikelen op een andere wijze gezet zijn dan de rest de gebruikers er dadelijk op opmerkzaam maken waar van de gewone strafvordering wordt afgeweken. Ook zouden op andere wijze kunnen worden gezet die gedeelten, die alleen maar in bijzondere omstandigheden gelden.

In de nota is het strafprocesrecht in engere zin grotendeels onbesproken gebleven, omdat naar het oordeel van de toenmalige bewindslieden, die materie van overwegend technische aard was en in het algemeen geen aanleiding tot vragen van zodanige politieke betekenis zou geven dat een prealabele behandeling in de vorm van vraagpunten noodzakelijk zou zijn⁴⁴⁾. Bezwaren zullen slechts kunnen rijzen op die punten waar het

⁴¹⁾ Aldus de commissie militair strafrecht van de Nederlandse Vereniging voor rechtspraak. MRT 1968, blz. 196.

⁴²⁾ Nota blz. 2 rechterkolom.

⁴³⁾ Handelingen 71/72 II, blz. 3569.

⁴⁴⁾ Nota, blz. 2, rechterkolom.

militaire strafprocesrecht van het commune afwijkt. Dit zal om twee redenen kunnen geschieden:

1. omdat de specifieke eisen die aan het militaire strafprocesrecht worden gesteld daartoe nopen.
2. omdat bepaalde punten in het commune strafprocesrecht onbevredigend geregeld zijn.

De afwijkingen in verband met de specifieke eisen die aan het militaire strafprocesrecht moeten worden gesteld zijn hiervoren al in ruime mate ter sprake gekomen. Het is niet doenlijk en ook niet wenselijk in dit artikel alle noodzakelijke afwijkingen ten aanzien van het strafprocesrecht in engere zin te bespreken. Dat kan beter geschieden zodra de tekst van het nieuwe strafprocesrecht bekend is. Ik zal mij nu beperken tot het maken van enkele opmerkingen betreffende de rechtspleging in bijzondere omstandigheden en de noodzakelijke snelheid van berechting van militaire strafzaken. Ten slotte zal ik een afwijking bespreken die de bijzondere mogelijkheden van het militaire recht manifesteert: de militaire raadsman.

Toen in 1940 Nederland in de Tweede Wereldoorlog werd betrokken moesten tal van voorzieningen getroffen worden om de militaire justitie de gelegenheid te geven haar taak te blijven uitoefenen. Ten dele konden die voorzieningen gebaseerd worden op de bestaande voorschriften, ten dele waren zij aanvullingen daarop en afwijkingen daarvan, omdat de verouderde rechtsplegingen niet afgestemd waren op de zich toen voordoeende situatie. Soms lieten de noodzakelijke wetswijzigingen lang op zich wachten en was het dan ook onvermijdelijk op die wetswijzigingen vooruit te lopen. Zo kwam b.v. pas op 7 juni 1943 een K.B. tot stand (D 17) dat een regeling gaf voor de executie in Britse strafinrichtingen van door Nederlandse krijgsraden opgelegde straffen, hoewel al veel eerder van de door de Britse autoriteiten geboden mogelijkheden daartoe gebruik werd gemaakt. Dit werd recht getrokken door het besluit met terugwerkende kracht in werking te laten treden tegelijk met de daarop betrekking hebbende Britse „Allied Forces (Penal Arrangements) (no 1) Order, 1940”. De krijgsraad die de eenheden van de K.L. in 1945 naar Indonesië vergezeld moest gaan functioneren, zonder dat daaromtrent wettelijke voorzieningen getroffen waren; achteraf moest de zaak worden rechtgebreed door het K.B. van 26 juni 1946, Stbl. 157, dat pas in het staatsblad kwam toen de krijgsraad al vijf maanden functioneerde en dat al hetgeen verricht was legaliseerde. Welke bokkesprongen daartoe moesten worden gemaakt blijkt uit het feit dat ook gelegaliseerd werden verwijzingen naar de krijgsraad en het verlenen van fiat executie door personen, die door bovengenoemd K.B. niet tot commanderend generaal werden aangewezen, maar die dan geacht

werden, voor zover het die rechtshandelingen betrof, mede als commande-rend generaal te zijn aangewezen⁴⁵⁾.

Voor de wetswijziging in 1963 konden op grond van art. 243 RL (oud) „wanneer troepen van de staat zich te velde bevinden, door of vanwege den Vorst, voor of bij het openen van den veldtogt”, krijgsraden te velde benoemd worden, waarbij en wat de samenstelling en wat de procedure betrof, van de bepalingen betreffende de gewone krijgsraden kon worden afgeweken⁴⁶⁾. Bij de herziening in 1963 wilde de regering noch een aparte rechtspleging die automatisch bij het intreden van een oorlogstoestand van toepassing zou worden, noch speciale uitsluitend voor de oorlogstoestand samengestelde militaire gerechten⁴⁷⁾. Op zich zelf is deze gedachte juist, maar nu is het zo dat er in bijzondere omstandigheden geen enkele afwijking mogelijk is van de normale procedure met dien verstande dat appèl is uitgesloten van vonnissen van krijgsraden die optreden onder feitelijke oorlogsomstandigheden, voor zover door de Kroon het recht van hoger beroep is uitgesloten of beperkt en van die, die optreden in een plaats, die dadelijk belegerd of berend is (art. 210 RL)⁴⁸⁾. Weliswaar bepaalt art. 244 RLLU dat bij de mobiele krijgsraden „voor zover in de volgende artikelen niet anders is bepaald” hetgeen met betrekking tot de rechtspleging in arrondissementen is vastgesteld, van overeenkomstige toepassing is, maar de artikelen 245 t/m 248 bevatten alleen afwijkingen ten aanzien van de samenstelling van de krijgsraden en niet van de procedure. De gewone rechtspleging is in dit opzicht beter geëquipeerd want daarvoor zijn door de Noodwet rechtspleging⁴⁹⁾ voorzieningen getroffen voor geval van oorlog, oorlogsgevaar of daaraan verwante of daarmee verband houdende buitengewone omstandigheden. Zo kunnen de termijnen voor in verzekeringstelling en in bewaringstelling verdubbeld worden, kan bij dagvaarding volstaan worden met een korte aanduiding van het feit, behoeft de dagvaardingstermijn niet in acht te worden genomen en kan de rechter wettelijke voorschriften betreffende termijnen en vormen, indien deze ten gevolge van de bijzondere omstandigheden in redelijkheid niet in acht kunnen worden genomen, buiten beschouwing laten. De rechter in militaire strafzaken zal toch tenminste dezelfde mogelijkheden tot afwijking van de normale procedure moeten bezitten en het is onbegrijpelijk dat daarin niet is voorzien.

⁴⁵⁾ Zie hieromtrent De Graaff: De militair rechterlijke organisatie 1795-1955, blz. 331 e.v.

⁴⁶⁾ Art. 249 RL (oud) bepaalde dat zoveel mogelijk de rechtspleging van de gewone krijgsraden moest worden gevolgd „zoo verre hieromtrent, bij dezen titel, niets anders is bepaald, en zulks van eenige toepassing kan worden gehouden”.

⁴⁷⁾ Steffen, De partiële wijziging van de militaire straf- en tuchtwetgeving bij de rijks-wetten van 4 juli 1963, blz. 43.

⁴⁸⁾ Een gelijke regeling geldt voor de zeemacht (art. 209a R.Z.).

⁴⁹⁾ Wet van 23 september 1964, Stbl. 375.

Snelheid van berechting is in elk strafproces belangrijk, maar in het bijzonder in het militaire strafproces, mede omdat een groot deel der justiciabelen uit dienstplichtigen bestaat, die maar kort in de krijgsmacht verblijven. Wil de toepassing van het militaire strafrecht haar maximale nut opbrengen dan is het gewenst dat het strafproces beëindigd is voordat de dienstplichtige met klein verlof wordt gezonden. Wanneer men in de toekomst inderdaad een scherpe scheiding gaat maken tussen straf- en tuchtrecht, dan zal een aantal feiten, die nu krijgstuuchtelijk worden afgedaan, strafrechtelijk moeten worden afgedaan en klemt het nog meer dat de reactie zo spoedig mogelijk op het feit volgt.

Over de duur van de civiele strafprocedure zijn recentelijk gegevens gepubliceerd die betrekking hebben op het jaar 1972⁵⁰⁾. In eerste instantie was de gemiddelde tijdsduur in dagen van de datum van inschrijving ten parkette tot de datum van het vonnis 123 dagen. Een steekproef van 100 vonnissen van militaire gerechten opgenomen in het M.R.T. (telkens de eerste 50 uit de jaargangen 1972 en 1973) leverde een gemiddelde tijdsduur op van 136 dagen, maar dan vanaf het moment waarop het feit werd gepleegd⁵¹⁾. Tegen 14 van de bovenbedoelde 100 vonnissen werd appel ingesteld. De gemiddelde duur van de procedure in hoger beroep was 104 dagen, tegen gemiddeld 219 dagen in het civiele strafproces. Op grond van het bovenstaande kan waarschijnlijk wel worden aangenomen dat ten opzichte van de duur van de procedure de militaire strafzaken niet ongunstig afsteken bij de civiele strafzaken, zeker niet wat de behandeling in hoger beroep betreft.

Snelheid van procedure is afhankelijk van wettelijke voorschriften, maar ook van de organisatie der gerechten. De krijgswaarden zijn, in verhouding tot de civiele gerechten, kleine eenheden die zich uitsluitend met militaire strafzaken bezighouden, wat ongetwijfeld de snelheid van berechting ten goede komt. Deze gunstige situatie kan behouden blijven bij een afzonderlijke militaire strafkamer, maar zou verloren gaan indien de militaire strafzaken teveel zouden worden geïntegreerd in de gewone strafzaken omdat dan vertragende factoren op de afdoening van gewone strafzaken mede hun invloed zouden uitoefenen op militaire strafzaken.

In de loop der tijden is de gewone strafprocedure niet eenvoudiger geworden en vereenvoudiging stuit op grote weerstand, zoals is gebleken uit de behandeling van het wetsontwerp 11072, betreffende herziening van een aantal bepalingen van het wetboek van strafvordering betreffende mondelinge vonnissen in strafzaken en aanpassing van de wet op de eco-

⁵⁰⁾ Maandstatistiek politie en justitie, febr. 1974, blz. 51 t/m 57.

⁵¹⁾ Bij afwezigheidsdelicten is de duur berekend vanaf het moment van terugkeer bij het onderdeel en wanneer aannemelijk was dat het feit pas later was ontdekt of de dader pas later opgespoord is als begindatum genomen de dag waarop de beklagde is gehoord of het desbetreffende proces-verbaal is gesloten.

nomische delicten aan die herziening. Het wetsontwerp beoogt uitbreiding te geven aan de toepassingsmogelijkheid van het z.g. stempelvonnis, dat thans reeds mogelijk is in eenvoudige strafzaken die door de kantonrechter en de economische politierechter worden berecht. In feite bracht het niets anders dan legalisering van de bestaande toestand omdat in de praktijk de z.g. aantekening mondeling vonnis van mondelinge vonnissen van de politierechter achterwege bleef, tenzij appel werd ingesteld. In het oorspronkelijke wetsontwerp was de mogelijkheid tot het geven van een stempelvonnis uitermate beperkt en bepleitte de sectie raadsheren en rechters van de Nederlandse vereniging voor rechtspraak een aanzienlijke uitbreiding die zich ook uitstrekte tot mondelinge en stempelvonnissen in hoger beroep en van de meervoudige kamer. Helaas hadden de hoge raad en de procureur-generaal bij die raad, die om advies gevraagd waren, bezwaren en is in een gewijzigd ontwerp de mogelijkheid van mondelinge vonnissen en stempelvonnissen beperkt gebleven tot bepaalde vonnissen van de alleen sprekende rechter⁵²). Het zou aanbeveling verdienen t.a.v. militaire strafzaken een uitzondering te maken om zodoende aan te sluiten bij de bestaande praktijk, dat de krijgsraad in het algemeen vonnis wijst op de dag van de terechtzitting. Weliswaar zal in de toekomst het leeuwendel der militaire strafzaken door de militaire politierechter worden behandeld maar, in het midden latend welke zaken t.z.t. door de militaire politierechter zullen kunnen worden behandeld, zal de behoefte aan direct vonnis wijzen door de meervoudige militaire strafkamer blijven bestaan. Het kan aan de prudentie van de rechter worden overgelaten in ingewikkelde zaken niet van deze bevoegdheid gebruik te maken, terwijl bovendien als veiligheidsklep aan het openbaar ministerie en aan de beklagde het recht kan worden toegekend, schriftelijk vonnis te vragen.

Om de snelheid van de procedure te bevorderen zou overwogen kunnen worden, in meer gevallen dan in het gewone strafprocesrecht, een oproeping mogelijk te maken. Deze zou kunnen uitgaan van de commanderend officier na (telefonisch) overleg met de openbare aanklager⁵³). Het is hier niet de plaats om deze gedachte nader uit te werken, maar op deze wijze zou in een aantal lichte zaken een aanzienlijke versnelling van de procedure verkregen kunnen worden.

Op grond van de nota zal cassatie in het militaire strafprocesrecht worden ingevoerd waardoor, indien van dat rechtsmiddel gebruik wordt gemaakt, de procedure met een aantal maanden zal worden verlengd.

⁵²) Zie omtrent het wetsontwerp 11072, Van den Bosch, Enkele opmerkingen over het wetsontwerp 11072, N.J.B. 1971 blz 410, Da Costa, Stempel- en mondelinge vonnissen in strafzaken en wetsontwerp 11072, N.J.B. 1971, blz. 841. Het is wel symptomatisch dat bij een dergelijke eenvoudig wetsontwerp de schriftelijke voorbereiding 3½ jaar heeft geduurd.

⁵³) Op deze wijze zou ook het appel tegen een opgelegde krijgstuuchtelijke straf kunnen worden behandeld, maar dat valt buiten het kader van dit artikel.

In deze procedure zou een voorschrift als dat van art. 56 W.E.D. passen, dat de verdachte verplicht door een advocaat een schriftuur te doen indienen, houdende de middelen van cassatie. De voorkeur verdient dan de oorspronkelijke reactie van art. 56, dat de schriftuur moest worden ingediend binnen 10 dagen na de aanwending van het rechtsmiddel. Ontbreekt de schriftuur dan zou het cassatieberoep ter bespoediging van de procedure, nu het slechts de beoordeling van een formeel vereiste betreft, door een eenvoudige beschikking van de president van de strafkamer van de hoge raad niet ontvankelijk kunnen worden verklaard.

Toen de rechtsplegingen in het begin van deze eeuw herzien werden en ook bij de wet het instituut van de raadsman werd ingevoerd dacht de regering primair aan officieren: „Bij het ontwerpen ener regeling om bij de krijgsraad een gekozen of toegevoegde raadsman te doen optreden, heeft de regering zich de vraag gesteld wie als zodanig toegelaten moeten worden en die vraag beantwoord: Natuurlijk ook de advocaten . . . Doch in de eerste plaats — ook omdat het zich laat aanzien dat het aantal voor toevoeging beschikbare advocaten niet zeer groot zal zijn — hebben de ondergetekenden gemeend dergelijke bevoegdheid te moeten toekennen aan de officieren, die immers ook geroepen kunnen worden als rechters over hunne ondergeschikten te oordelen”. De regering wees hierbij op het koninklijke verlangen uitgedrukt in artikel 1 van de inwendige dienst: „Dat de militairen met zachtheid en menslievendheid worden behandeld, dat hun nimmer onrecht worde aangedaan, dat zij in hunne meerderen in vele opzichten welwillende voorgangers vinden . . . en dat de officieren hen leiden, besturen en beschermen met die zorg en belangstelling, welke zij verschuldigd zijn aan mannen, van wier dapperheid en gehoorzaamheid zij een gedeelte van hun roem te verwachten hebben”. Wanneer er — aldus verklaarde de regering — sprake is van het scheppen van de mogelijkheid om militaire beklagden door een raadsman te doen bijstaan, dan mag men niet nalaten aan de uitdrukkelijke wens van Hare Majesteit, die een der grondslagen van de militaire ondergeschiktheid in zich bevat, ook in dit opzicht gevolg te geven.

Omdat echter ook bezwaren werden aangevoerd tegen het optreden van officieren-raadslieden werd bepaald dat een officier alleen dan zal worden toegevoegd, indien een advocaat niet beschikbaar is, tenzij de beklagde uitdrukkelijk zijn wens te kennen geeft dat hem een officier als raadsman wordt toegevoegd. Oorspronkelijk kon een raadsman worden toegevoegd ingeval de beklagde van een misdrijf verdacht werd, bij de herziening in 1963 is deze beperking vervallen en kan de beklagde in iedere zaak die ter terechtzitting aanhangig wordt gemaakt een raadsman worden toegevoegd, een vrijgevigheid die wel erg ver gaat, maar een regeling die duidelijk in een voor de beklagde gunstige zin afwijkt van die in het commune strafprocesrecht. Het is niet zozeer hierop dat ik de

aandacht wil vestigen, maar op de ontwikkeling van het instituut der militaire raadslieden hoewel deze eigenlijk pas subsidiair in aanmerking komen.

In 1972 werden van de 212 beklagden, die voor de krijgsraad voor de zeemacht terechtstonden 168 bijgestaan door een raadsman (79.3%). 61 (36.3%) hadden een burger raadsman, 32 (19.0%) een marine-officier jurist en 75 (44.6%) een marine-officier niet jurist.⁵⁴⁾

Ten aanzien van de land- en luchtmacht beschik ik over minder exacte gegevens, maar ook daar wordt in ruime mate van militaire raadslieden gebruik gemaakt. Speciaal daarmee belast is het bureau militaire strafzaken van de afdeling sociale zaken van het ministerie van defensie die in de jaren 1972 en 1973 in de volgende gevallen bijstand verleende:

	1972			1973		
	1	2	3	1	2	3
militaire misdrijven	587			504		
militaire overtredingen	102			133		
Totaal militaire delicten	689	212	30.7	637	227	35.6
commune misdrijven	930			1055		
commune overtredingen	1116			1150		
Totaal commune delicten	2046	185	9.0	2205	174	7.9
Totaal aantal delicten	2735	397	14.5	2842	401	14.1

- 1 = aantal vonnissen door de krijgsraden voor de land- en luchtmacht gewezen
 2 = aantal gevallen waarin een raadsman van het bureau militaire strafzaken optrad
 3 = percentage 2 van 1

Naast het bureau militaire strafzaken treden nog op andere militaire raadslieden en advocaten, zodat ook bij de land- en luchtmacht een groot aantal beklagden door een raadsman wordt bijgestaan, vooral als men er rekening mede houdt dat ongeveer 40% van de vonnissen commune overtredingen betreft, in welke zaken een raadsman meestal overbodig is. Mijn persoonlijke ervaring met militaire raadslieden is zeer gunstig en in het bijzonder zijn de raadslieden van het bureau militaire strafzaken zowel raadsman in de zin van de rechtspleging als sociaal raadsman en kunnen zij veelal op constructieve wijze aan een oplossing bijdragen. Dat zij geen jurist zijn is geen overwegend bezwaar omdat bij de meeste militaire straf-

⁵⁴⁾ Gegevens ontleend aan het jaarverslag 1972 van het parket bij de permanente krijgsraad Nederland voor de zeemacht.

zaken de juridische aspecten niet op de voorgrond treden en zij zich bovendien bij juridisch wel ingewikkelde zaken van het verlenen van bijstand onthouden of dit doen in samenwerking met een advocaat. Zij verlenen ook nog bijstand in militaire strafzaken die uiteindelijk geseponeerd worden en hulp en steun aan door de militaire rechter veroordeelden, die daaraan behoefte hebben. Behalve misschien de beperking, dat niet voor elke overtreding recht op bijstand van een raadsman bestaat, behoeven de bepalingen betreffende de raadsliden weinig verandering.

Hoeveel spoed ook met de nieuwe wetgeving zal worden betracht, het zal nog geruime tijd duren voordat zij in werking kan treden. Ik moge daarom in overweging geven een partiële herziening aanhangig te maken die de volgende punten bevat:

1. Invoering van de militaire politierechter met de mogelijkheid tot het wijzen van mondelinge en stempelvonnissen. Dan kan vast ervaring worden opgedaan.
2. Mogelijkheid van verstek indien de beklaagde zonder geldige reden niet is verschenen en bij overtredingen ook direct zonder toestemming van de verdachte. Hierdoor zal veel vertraging in de afdoening van strafzaken worden voorkomen.
3. Toepasselijkverklaring van de noodwet rechtspleging op de afdoening van militaire strafzaken. Dan wordt voorkomen dat in bijzondere omstandigheden van de wet moet worden afgeweken.

Bovenstaande wijzigingen zouden op korte termijn tot stand kunnen komen zonder de algehele herziening te vertragen.

Gorssel, 2 juli 1974.

De krijgstuftelijke straffen

door

MR. J. O. DE LANGE, kolonel van de Militair Juridische Dienst

Onlangs werd door de regering aan het parlement aangeboden de memorie van antwoord op het voorlopig verslag van de nota inzake de herziening van het militair tuchtrecht.¹⁾

In deze memorie van antwoord wordt een tuchtrechtelijk sanctiepakket geïntroduceerd dat — zowel in omvang als strekking — in niet onbelangrijke mate afwijkt van het sanctiepakket, dat de regering bij het indienen

¹⁾ Zitting 1971/1972, nr. 11689, zie MRT, 1972, blz. 229-255. Het voorlopig verslag is gepubliceerd in MRT, 1973, blz. 538-576.

van de nota in januari 1972 voor ogen stond.

In de nota stelde de toenmalige regering zich op het standpunt dat met een „gematigd sanctiestelsel (zal) kunnen worden volstaan”. In dat kader werden als krijgstuuchtelijke straffen voorgesteld: berisping, verplichting om op een vastgesteld tijdstip vroeger dan het algemeen voor het onderdeel geldende bij het onderdeel terug te zijn, strafdienst, geldboete, licht arrest en arrest. Van de nieuwe straf van geldboete verwachtte de toenmalige regering „dat de effectiviteit van deze straf in het tuchtrecht zo groot zal blijken te zijn dat vrijheidsstraffen nog slechts bij uitzondering behoeven te worden opgelegd.”

De straffen met een vrijheidsbeperkend karakter werden niettemin in de nota gehandhaafd: „Zij zijn nodig vanwege de absolute noodzaak om de interne orde in de krijgsmacht te handhaven wanneer andere sancties onvoldoende effect sorteren.”

In het voorlopig verslag ontmoette dit handhaven van twee straffen met een vrijheidsbeperkend karakter nogal wat kritiek.

De leden van de PvdA verwezen daarbij naar een ongeveer een jaar voordien door hun partij in de publiciteit gebracht voorontwerp van een Wet Gedragsregels Militairen. Dit voorontwerp, dat een deels letterlijke weergave was van het Voorlopig ontwerp Wet Gedragsregels Militairen, dat door Mr. H. A. VAN EE en Mr. C. M. P. NIJMEIJER voordien in dit tijdschrift²⁾ werd gepubliceerd, bevatte³⁾ — naast berisping, extra dienst en geldboete — als straffen: beperking bewegingsvrijheid gedurende de werkdagen (tenminste 1 dag en ten hoogste 10 dagen) en beperking bewegingsvrijheid gedurende de zaterdag, zon- en feestdagen en verlofperiode (tenminste 1 dag en ten hoogste 5 dagen).

Deze „beperking bewegingsvrijheid”, waaromtrent in de toelichting bij genoemd voorontwerp al de vraag was gesteld of een commandant wel de beschikking over die straf moest hebben, mocht in de visie van de leden van de PvdA alleen worden opgelegd indien sprake zou zijn van het niet behoorlijk verrichten van de werkzaamheden voortvloeiende uit de gewone werkkring, terwijl voorts het beklag voor de uitvoering of de verdere uitvoering van deze straf opschortende werking zou moeten hebben.

De leden van de PvdA en ook de leden van de KVP, de ARP en de CHU hadden voorts moeite met het feit dat er volgens de nota twee verschillende soorten van arrest zouden moeten zijn, n.l. licht arrest en arrest.

De leden van de drie genoemde christelijke partijen die kennelijk op

²⁾ MRT, 1969, blz. 259-279.

³⁾ In het voorlopig ontwerp van Mrs. van Ee en Nijmeijer waren als straffen opgenomen: berisping, strafdienst, geldboete, licht arrest en verzuwaard arrest. Een arreststraf zou onder bepaalde omstandigheden gepaard kunnen gaan met inhouding van geldelijke militaire inkomsten.

zich geen bezwaren hadden tegen het handhaven van een door de commandant op te leggen vrijheidsbeperkende straf, waren wel van oordeel dat voor de arreststraffen zou moeten gelden dat deze alleen toepasselijk zijn voor expliciet omschreven gevallen. Een radicaler geluid kwam op dit punt van de leden van D66: arrest in welke vorm dan ook levert wel degelijk vrijheidsberoving op in de zin van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. „Daarom, en omdat zelfs tijdelijk licht arrest geen „gematigde sanctie” is, waren deze leden van oordeel dat die straffen niet in het tuchtrecht thuishoren. Ook de verplichting om op een vastgesteld tijdstip afwijkend van de gewone dienst terug te zijn is een soort arrest, een vorm van vrijheidsberoving die slechts door een onafhankelijke rechter moet kunnen worden opgelegd. De leden van de fractie van de PSP sloten zich hierbij aan.”

In de memorie van antwoord op dit voorlopig verslag wordt ten aanzien van het krijgstuchtelijke sanctiepakket een zodanige ommezwaai gemaakt, dat van het pakket dat in de nota was opgenomen, weinig meer is overgebleven.

Uiteraard wordt die ommezwaai uitvoerig in de memorie van antwoord gemotiveerd, maar een principiële andere benadering van het straffenstelsel ten opzichte van die in de nota blijkt daaruit toch niet.

In de nota werd een scherpe scheiding aangekondigd tussen het militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht.

Het militaire strafrecht zal die gedragsregels handhaven „waarvan gezegd kan worden dat zij de algemene rechtsorde beschermen in die zin dat niet-naleving van die regels het algemeen belang dat gelegen is in het behoorlijk functioneren van de krijgsmacht, aanmerkelijke schade toebrengt.” Berechting van deze feiten dient te geschieden door een onafhankelijke strafrechter.

Het militaire tuchtrecht omvat dan de „eenvoudige militaire gedragsregels waarvan de niet-naleving niet kan worden aangemerkt als een schending van de algemene rechtsorde, maar toch een ontoelaatbare verstoring van de interne gang van zaken binnen de krijgsmacht vormt.” Handhaving van deze regels wordt gelegd in handen van de commandant. De konsekwentie van deze scheiding tussen het militair strafrecht en het militair tuchtrecht zal zijn dat de commandant in de toekomst niet meer bevoegd zal zijn om — zoals nu nog wel het geval is — in bepaalde gevallen strafbare feiten krijgstuchtelijk af te doen.

In aansluiting hierop werd in de nota gesteld: „Tengevolge van de opvatting dat het nieuwe militaire tuchtrecht slechts gedragsregels gericht op de interne orde zal bevatten, zal met een gematigd sanctiestelsel kunnen worden volstaan.”

In dezelfde gedachtengang wordt in de door de huidige regering ingediende memorie van antwoord aangevoerd: „Door de mogelijkheid

die thans nog bestaat om strafbare feiten krijgstuuchtelijk af te doen vervult het bestaande tuchtsanctiestelsel, ook in zijn gewijzigde en aangevulde opzet⁴, een dubbele rol. Het dient enerzijds tot handhaving van de gedragsregels van het tuchtrecht, anderzijds tot sanctionering van hetgeen in strafbepalingen is neergelegd. In de nota is echter voorgesteld de regels, die door tuchtsancties worden gehandhaafd, strikt te beperken tot inbreuken op de interne orde binnen de krijgsmacht. Het sanctiepakket krijgt in die opzet een meer gerichte strekking. Tegen deze achtergrond hebben de ondergetekenden het sanctiepakket aan een nadere beschouwing onderworpen . . . In een systeem waar de tuchtstraffen uitsluitend behoeven te functioneren ter handhaving van gedragsregels die de interne orde betreffen mogen de verwachtingen omtrent de doeltreffendheid van de geldboete minstens zo hoog of zelfs hoger worden gesteld. De thans nog bestaande mogelijkheid dat het tuchtsanctiestelsel moet dienen als middel tot repressie van strafbare feiten zou immers aanleiding kunnen vormen tot het, zij het bij uitzondering, grijpen naar zwaardere sancties, zoals bijvoorbeeld de vrijheidsstraffen. De behoefte aan dergelijke straffen zal zich bij het nieuwe tuchtrecht, dat van het strafrecht is gescheiden, nog minder voordoen.”

Daarna volgt dan in de memorie van antwoord het voorstel om het sanctiepakket in de toekomst te doen bestaan uit berisping, geldboete en strafdienst.

Hoe verstaat zich nu de vorengeschetste gedachtengang uit de nota en de memorie van antwoord met de praktijk zoals deze „bij de troep” wordt ervaren en verwacht? Hoe wordt dit verstaan door een commandant die niet op de eerste plaats geïnteresseerd is in theoretische bespiegelingen en toekomstverwachtingen, maar die dagelijks geconfronteerd wordt met de noodzaak de gang van zaken bij zijn onderdeel optimaal te doen zijn en daarom direct de concrete vraag stelt: Welke gevolgen heeft dit voor de praktijk? Kan ik hiermede in voldoende mate „uit de voeten”?

De in de nota voorgestelde en in de memorie van antwoord gehandhaafde scheiding in strafrechtelijk te handhaven gedragsregels enerzijds en tuchtrechtelijk te handhaven gedragsregels anderzijds alsmede de daaraan gekoppelde competentiescheiding tussen de strafrechter en de tuchtrechter (commandant) zal gepaard gaan met een decriminalisering van de lichte vormen van een aantal feiten uit het Wetboek van Militair Strafrecht. Dit betekent dat een aantal feiten uit het Wetboek van Militair Strafrecht,

⁴) Bedoeld is het in parlementaire behandeling zijnde wetsontwerp nr 11546 tot wijziging van de huidige Wet op de Krijgstucht, waardoor het krijgstuuchtelijk sanctiepakket komt te luiden: berisping, strafdienst, verplichting om te 22.00 uur bij het onderdeel terug te zijn en aldaar tot de volgende ochtend 07.00 uur te verblijven, geldboete, licht arrest en verzawaard arrest.

welke feiten uit hoofde daarvan thans nog als strafbaar feit worden aangemerkt, volgens de bovenweergegeven normen in de toekomst geheel of ten dele het karakter van strafbaar feit zullen verliezen en — als zijnde eenvoudige plichtsverzuimen de interne orde betreffende — als vergrijp tegen de militaire tucht zullen worden aangemerkt.

Deze decriminalisering — zo moet de gedachtengang geweest zijn — zal voor de tuchtrechtelijke taak van de commandant zodanige gevolgen hebben, dat tengevolge daarvan in de toekomst „met een gematigd sanctiestelsel (zal) kunnen worden volstaan.”

Tabel 1. Overzicht krijgstuuchtelijke straffen 1e Legerkorps

<i>Straffen</i>	69-4	70-1	70-2	70-3	70-4	71-1	71-2
berisping	83	163	145	195	167	175	170
strafdienst	35	254	316	243	173	217	310
verplichting voor av. rapp.	88	265	243	206	202	164	126
licht arrest t/m 7 dgn	2616	2549	2274	2390	2278	2605	2391
licht arrest 8 t/m 14 dgn	320	324	273	279	267	236	194
licht arrest 15 t/m 21 dgn	28	29	18	16	9	3	6
licht arrest met strafdienst	10	67	30	31	41	19	15
licht arrest met inhouding	19	4	2	6	11	6	—
vervaard arrest t/m 7 dgn	703	761	677	712	684	720	735
vervaard arrest 8 t/m 14 dgn	286	225	260	265	180	241	158
vervaard arrest met inhouding	5	1	2	16	19	6	11
streng arrest t/m 7 dgn	26	16	17	11	19	19	20
streng arrest 8 t/m 14 dgn	17	10	12	9	3	6	5
streng arrest met inhouding	5	5	1	4	3	4	—
tuchtklasse	8	7	2	—	4	5	3
verlaging	—	3	1	1	1	1	1
totaal aantal strafopleggingen	4249	4683	4273	4384	4061	4427	4145

waarvan betrekking hadden op misdrijfzaken wegens:

a. ongeoorloofde afwezigheid	58	51	64	82	53	47	50
b. misdrijven tegen ondergeschiktheid	79	94	80	125	80	124	92
c. diefstal, verduistering, heling	23	22	26	17	10	27	10
d. verkeersmisdrijven met mil vtgn	42	15	13	28	7	11	12
e. diversen	42	42	60	114	53	44	42
totaal	216	224	243	366	203	253	206

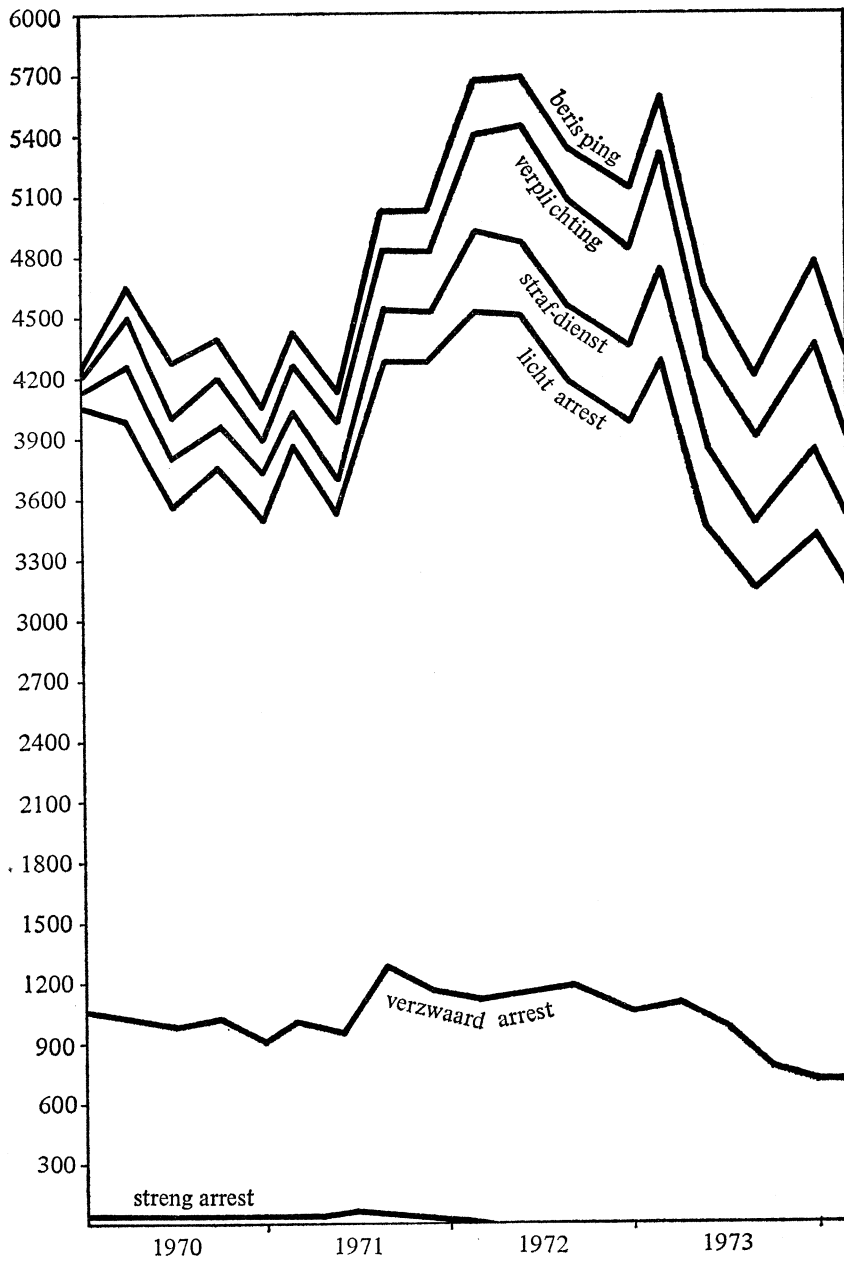
Deze gedachtengang duidt op een tweeledige veronderstelling: enerzijds had en heeft de commandant, die thans nog krachtens artikel 2, aanhef en sub 2e, van de Wet op de Krijgstucht een strafbaar feit als (oneigenlijk) krijgstuuchtelijk vergrijp kan afdoen, met name daarvoor de nog bestaande arreststraffen nodig, en anderzijds: de komende decriminalisering zal ertoe leiden dat in het pakket van feiten, dat de commandant in de toekomst zal afdoen, ten opzichte van het huidige pakket een aanmerkelijke verandering in de zin van verlichting zal komen.

Met betrekking tot de eerste veronderstelling mag ik gebruik maken van een statistiek (weergegeven in tabel 1 en grafiek 1) die sedert begin 1970

71-3	71-4	72-1	72-2	72-3	72-4	73-1	73-2	73-3		74-1	74-2
193	212	280	240	269	306	288	293	294	410	391	315
295	297	487	582	534	483	582	448	416	540	389	477
252	233	386	339	371	365	415	411	309	453	388	322
2689	2832	3070	3056	2740	2661	2941	2310	2183	2388	2200	2076
275	241	231	218	207	202	188	101	114	158	120	104
7	6	5	9	12	14	5	4	2	5	5	—
13	20	40	29	26	27	55	64	72	58	88	57
36	20	24	49	21	32	16	7	4	18	16	2
949	969	854	914	835	833	860	769	645	585	602	654
223	171	229	205	250	186	184	167	123	122	110	101
33	22	72	44	95	30	49	43	14	18	17	13
30	5	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—
19	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	4	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5019	5039	5682	5686	5361	5139	5583	4617	4176	4755	4326	4121

58	81	85
123	114	127
15	34	23
15	13	15
52	76	60
263	318	310

Grafiek 1.

bij het Eerste Legerkorps wordt bijgehouden omtrent het aantal per kwartaal opgelegde krijgstuchtelijke straffen. Ter informatie zij vermeld dat de gemiddelde sterkte van het legerkorps kan worden gesteld op 33000, waarvan ca 72% dienstplichtig personeel en ca 28% vrijwillig dienend personeel.

Aan de voet van deze tabel zijn de resultaten vermeld van een tweede overzicht, dat gedurende enige tijd, n.l. vanaf het laatste kwartaal 1969 tot en met het eerste kwartaal 1972, is bijgehouden van het aantal zaken waarin een misdrijf bij het Eerste Legerkorps krijgstuchtelijk is afgedaan.

Uit vergelijking van deze laatste cijfers blijkt dat het aantal malen dat een commandant besloot tot oplegging van een krijgstuchtelijke arreststraf vele malen hoger was dan het aantal malen dat een strafbaar feit — althans voorzover het een misdrijf betrof — door een commandant krijgstuchtelijk werd afgedaan.

Eenzijds kan daarom niet gezegd worden dat de commandant de beschikking zou moeten hebben over zwaardere straffen zoals arreststraffen alleen omdat hij strafbare feiten krijgstuchtelijk moet afdoen; anderzijds is er geen grond voor de stelling dat — omdat de commandant in de toekomst nog slechts krijgstuchtelijke vergrijpen zal afdoen — hij daarom geen behoefte meer heeft aan de zwaardere straffen zoals arreststraffen.

Hoewel de aard van het vergrijp dat door de commandant moet worden afgedaan, uiteraard mede van invloed is op de straf die wordt opgelegd — als er al een straf wordt opgelegd — een zeker zo grote rol wordt daarbij gespeeld door de persoon die het betreft en met name door diens doorgaand gedrag. Doel van het militaire tuchtrecht is immers de commandant een middel (bepaald niet het enige middel) in handen te geven om de militair, die de gedragsregels heeft overtreden, in te prenten dat hij fout is geweest en dat zulks niet herhaald moet worden. Welnu: het hangt niet primair van het vergrijp, maar van de betreffende persoon af met welk tuchtmiddel kan worden volstaan om bij hem dat doel te bereiken. Er bestaat daarom maar een zeer beperkte relatie tussen de vraag of een gedraging een strafbaar feit danwel een (eigenlijk) krijgstuchtelijk vergrijp inhoudt en de soort van krijgstuchtelijke straf die terzake van die gedraging aan de betrokkene wordt opgelegd.

Ook de tweede veronderstelling, n.l. dat door de komende decriminalisering van het militair strafrecht in het pakket van feiten waarmee de commandant in de toekomst zal worden geconfronteerd, een aanmerkelijke verandering zal komen, mag vooralsnog betwijfeld worden.

De niet op losse gronden gebaseerde verwachting is, dat de decriminalisering in hoofdzaak betrekking zal hebben op die feiten uit het Wetboek van Militair Strafrecht die thans reeds op grond van artikel 2, onder 2e, van de Wet op de Krijgstucht door de commandant krijgstuchtelijk kun-

nen worden afgedaan. Door de decriminalisering verliezen deze feiten het karakter van strafbaar feit en worden zij voortaan als krijgstuchtelijk vergrijp aangemerkt. Dat zou betekenen dat in het pakket van feiten dat thans door de commandant krijgstuchtelijk wordt afgedaan, door de decriminalisering weinig verandering zou komen, omdat in grote lijnen de strafbare feiten, die door de commandant nu als oneigenlijk krijgstuchtelijk vergrijp worden bestraft, dan door hem als eigenlijk krijgstuchtelijk vergrijp worden afgedaan.

Uit het vorenstaande moge blijken dat als er behoefte blijkt te bestaan om het krijgstuchtelijk sanctiepakket te wijzigen in de zin van matigen, een dergelijke behoefte niet kan worden gebaseerd op de praktische gevolgen van een formele scheiding tussen militair strafrecht en militair tuchtrecht en de invloed daarvan op de tuchtrechtelijke taak van de commandant.

Het vorenstaande wil evenwel niet zeggen, dat er n.m.m. geen reden zou zijn het huidig krijgstuchtelijk sanctiepakket aan een herziening te onderwerpen.

Hoewel op de maatregelen van oktober 1971 resp. januari 1972 om, vooruitlopende op de desbetreffende wetswijzigingen, met onmiddellijke ingang de straffen van streng arrest, verlaging en plaatsing in een tuchtclassse in beginsel niet meer toe te passen resp. bij het opleggen daarvan de grootst mogelijke terughoudendheid te betrachten, hetgeen in de praktijk toch neerkwam op het verdwijnen van die straffen uit het krijgstuchtelijk sanctiepakket, formeel wel wat valt af te dingen (vele commandanten voor wie „gehoorzaamheid aan de wetten” meer dan alleen maar formele betekenis heeft, hebben begrijpelijkerwijze nogal moeite gehad met deze vorm van „sluikwetgeving”), toch kan niet worden ontkend dat die zwaardere straffen zelf in de praktijk al steeds minder werden toegepast (zie de cijfers in tabel 1) en — behoudens wellicht de preventieve werking die ervan uitging — steeds minder nodig waren gebleken.

Er heeft de laatste jaren ontegenzeggelijk een herwaardering van de krijgstuchtelijke normen plaats gevonden. Daarnaast heeft het in de praktijk verdwijnen van de zwaardere straffen ertoe geleid dat minder snel wordt overgegaan tot het opleggen van de straf van licht arrest of verzuwaard arrest om te voorkomen dat men bij recidive te gauw tegen het dak van de tuchtrechtelijke mogelijkheden zit. Dit alles heeft geleid tot een verschuiving in de soort van opgelegde krijgstuchtelijke straffen en daardoor tot een grotere differentiatie in het krijgstuchtelijk sanctiebeleid. Uit de cijfers opgenomen in tabel 2, welke cijfers zijn afgeleid uit de cijfers uit de overeenkomstige kwartalen uit tabel 1, kan men aflezen dat de commandant steeds meer het gehele scala van krijgstuchtelijke straffen is gaan benutten in die zin dat steeds meer gepoogd wordt met

een lichtere straf toch het gewenste krijgstuchtelijke effect te bereiken, terwijl anderzijds in het zoeken van de soort van op te leggen straf zoveel

Tabel 2. Overzicht soort van krijgstuchtelijke straffen 1e Legerkorps

	69-4	70-4	71-4	72-4	73-4
berisping	2 %	4.1%	4.2%	6 %	8.5%
strafdienst	0.8%	4.3%	5.9%	9.4%	11.3%
verplichting	2 %	5 %	4.6%	7.1%	9.6%
totaal niet arrest-straffen	4.8%	13.4%	14.7%	22.5%	29.4%
licht arrest	70.4%	64.2%	62 %	57.2%	55.3%
verzwaard arrest	23.4%	21.7%	23.1%	20.3%	15.3%
streng arrest, verlaging en plaatsing in een tuchtclass	1.4%	0.7%	0.2%	—	—

mogelijk aansluiting wordt gezocht bij de feitelijke aard van het gepleegde vergrijp. Toch heeft deze wat meer genuanceerde benadering door de strafopleggers en het minder direct grijpen naar de arreststraffen — voorzover thans kan worden nagegaan — zeker niet geleid tot een verhoging van het percentage militairen die krijgstuchtelijk moesten worden gestraft. In dit kader kan worden aangenomen dat er geen nadelige wijzigingen zijn gekomen in de desbetreffende cijfers in het rapport „Dienstplichtigen spreken”⁵⁾. Dit rapport dat cijfers bevat uit een onderzoek van 1971, gevolgd door een herhalingsonderzoek in 1973, vermeldt dat 76,1% van de ondervraagde dienstplichtigen nooit krijgstuchtelijk was gestraft, terwijl aan 14,6% één keer, 4,6% twee keer, 2,2% drie keer en 2,5% vier keer of meer een krijgstuchtelijke straf was opgelegd.

Van de andere kant kan en mag niet worden ontkend, dat ook bij die meer genuanceerde benadering door de strafopleggers nog in ongeveer 70% van de strafopleggingen het opleggen van een arreststraf nodig werd geoordeeld.

Tegen de achtergrond van deze gegevens mag worden gesteld, dat indien er — om welke reden dan ook — behoefte bestaat om het opleggen van vrijheidsbeperkende straffen door commandanten zoveel mogelijk terug te dringen of zelfs af te schaffen, zulks niet wel mogelijk is zonder er andere, adequaat gebleken straffen of maatregelen voor in

⁵⁾ „Dienstplichtigen spreken”. Rapport van een onderzoek naar het leef- en werkklimaat van dienstplichtige korporaals en soldaten dienende in het Eerste Legerkorps.

Ministerie van Defensie, dienst opperofficier KL, afdeling sociaal-psychologische zaken. December 1973, blz. 37 en 85.

de plaats te stellen.

In de nota werd door de vorige regering verwacht dat de effectiviteit van de straf van geldboete „in het tuchtrecht zo groot zal blijken te zijn dat vrijheidsstraffen nog slechts bij uitzondering behoeven te worden opgelegd”. In de memorie van antwoord van de huidige regering krijgt de straf van geldboete een nog meer centrale plaats in het sanctiestelsel: „Bij voor de eerste maal gepleegde tuchtvergrijpen, ook als deze een ernstiger karakter hebben, zal de strafoplegger zelden of nooit een zwaardere sanctie behoeven te hanteren dan de geldboete. Bij gevallen van recidive kan er echter wel behoefte bestaan aan een zwaarder middel dan de geldboete. De bij de eerste overtreding opgelegde boete heeft in een dergelijk geval blijkbaar onvoldoende effect gehad. Ook dan zal de strafoplegger, indien hij de eerste maal met een lichte boete meende te kunnen volstaan, een hogere boete kunnen opleggen. Binnen zekere grenzen zal het nieuwe geldboetestelsel hem daartoe de gelegenheid bieden.

Met name echter bij de afdoening van een tweede of volgende schending van een gedragsregel — voorzover het wangedrag niet door de stelselmatige herhaling onder de omschrijving van een strafbaar feit valt — zal er behoefte kunnen bestaan aan een ander en meer ingrijpend type sanctie dan de geldboete. De vraag moet dan worden beantwoord, welke sanctie daarvoor het meest in aanmerking komt. De ondergetekenden menen dat deze sanctie gezocht moet worden binnen de bestaande strafsoorten. Daarvan voldoet naar hun oordeel de strafdienst het meeste aan de eisen die aan een zwaardere tuchtstraf dienen te worden gesteld. Indien deze straf — zoals reeds thans wordt beoogd — bestaat in het verrichten van zinvolle arbeid, vormt hij het meest doeltreffende en positieve middel als reactie op ernstige tuchtvergrijpen . . . Een meer uitgebreide en gedifferentieerde toepassing van de strafdienst dan thans geschiedt vormt naar de stellige verwachting van de ondergetekenden een voldoende aanvulling op de berisping en geldboete. Zij menen daarom met een tuchtsanctiestelsel, bestaande uit deze drie straffen, te kunnen volstaan.”

Ondanks de zeer positieve verwachting die de vorige regering al koesterde ten aanzien van de uitwerking van de nieuwe straf van geldboete, werd in de nota toch nog een tweetal vrijheidsbeperkende straffen gehandhaafd. De huidige regering gaat in de memorie van antwoord ten aanzien van het koesteren van hoopvolle verwachtingen bepaald nog een aantal stappen verder, maar houdt voorzichtigheidshalve nog wel een slag om de arm: „Wanneer in de nabije toekomst de geldboete zal blijken te beantwoorden aan de gestelde verwachtingen zullen te zijner tijd bij de verwezenlijking van het nieuwe tuchtrecht de arreststraffen komen te vervallen.” Maar vervolgens:

“Indien de geldboete onverhoopt mocht blijken niet te voldoen zal de

kwestie van de vrijheidsbeperkende straffen wederom in beschouwing moeten worden genomen.”

Er is daarom alle aanleiding om, als het wetsontwerp tot wijziging van de Wet op de Krijgstucht⁶⁾, waarbij de straf van geldboete in het kader van de huidige wet wordt ingevoerd, is gerealiseerd, zo spoedig mogelijk en op zo breed mogelijke basis ervaring op te doen. Deze beproeving zou dan moeten betreffen niet alleen de uitwerking van de straf van geldboete, maar in combinatie daarmee ook de toepassingsmogelijkheden van de straf van strafdienst zoals deze in de memorie van antwoord worden uiteengezet, als vervanging van de huidige arreststraffen, voorzover de alsdan gewijzigde wet dat mogelijk maakt. Hierbij mag op de voorhand niet worden vergeten dat de ruimere toepassing van de huidige straf van strafdienst tot nu toe in niet onbelangrijke mate is afgeremd doordat de commandanten deze straf wensen te beperken tot die gevallen, waarin enerzijds deze straf aansluit op de feitelijke aard van het gepleegde delict (bijv. tekortkomingen bij onderhoud en dgl.) en anderzijds de mogelijkheid aanwezig is de militair zinvolle arbeid te laten verrichten zonder die soort van arbeid daardoor voortaan als „straf-arbeid” te bestempelen.

De mogelijkheden hiertoe zijn zeer verschillend en hangen geheel af van de feitelijke situatie bij de verschillende onderdelen, waarbij weer het verschil tussen de zuiver tactische eenheden en de meer technische en logistieke eenheden tot uiting komt.

Na een ruime ervaringsperiode (tenminste een jaar) bestaat dan een redelijke kans om een op feiten en niet op louter veronderstellingen gebaseerd inzicht en vertrouwen te krijgen in de realiseerbaarheid van het sanctiestelsel zoals dat in de memorie van antwoord wordt voorgesteld.

Enige juridische aspecten van bondgenootschappelijke samenwerking in internationale militaire Hoofdkwartieren.

door

MR. W. VAN DEN BERG, majoor van de Militair Juridische Dienst

De vestiging van het Hoofdkwartier AFCENT (Allied Forces Central Europe) op Nederlands grondgebied, met als officiële datum 15 maart 1967, heeft wat haar juridische aspecten betreft, niet in bijzondere mate de aandacht getrokken.

Een verklaring hiervoor is wellicht dat het niet de eerste maal betrof dat de militaire samenwerking in NAVO-verband leidde tot de stationering van vreemde militairen op Nederlands grondgebied op een enigszins

⁶⁾ zie noot 4.

omvangrijke schaal. Met name het 32 Squadron van de Amerikaanse luchtmacht op de vliegbasis Soesterberg en de opleidingseenheden van de Duitse Bundeswehr in de legerplaats Budel kunnen bogen op een langere ervaring met Nederland als „host nation” dan het Hoofdkwartier AFCENT. Hier staat evenwel tegenover dat met de vestiging van dit Hoofdkwartier in Zuid-Limburg toch een novum in de geschiedenis van de rechtsbetrekkingen tussen de NAVO en Nederland is tot stand gebracht, en wel in die zin dat Nederland de rol van staat van verblijf is gaan vervullen ten opzichte van een internationaal samengestelde formatie, waarvan de juridische status niet, zoals tot 15 maart 1967 het geval was met andere op Nederlands grondgebied gestationeerde vreemde militairen, wordt beheerst door het z.g. NAVO-Status Verdrag (Verdrag tussen de Staten die partij zijn bij het Noord-Atlantisch Verdrag nopens de rechtspositie van hun krijgsmachten van 19 juni 1951)¹⁾, aangevuld met bilaterale verdragen met de zendstaten in overeenstemming met het principe, neergelegd in de preambule van dat Verdrag, maar door een speciaal Protocol, het Protocol nopens de rechtspositie van internationale militaire Hoofdkwartieren, ingesteld uit hoofde van het Noord-Atlantisch Verdrag, van 28 augustus 1952.²⁾

In deze bijdrage zal achtereenvolgens aandacht worden besteed aan het samenstel van verdragen zoals deze, ter aanvulling van het genoemde Protocol, tussen Supreme Headquarters Allied Powers Europe en het Koninkrijk der Nederlanden zijn gesloten in verband met de vestiging van internationale militaire Hoofdkwartieren op Nederlands grondgebied in het algemeen en van het Hoofdkwartier AFCENT in het bijzonder, aan enige in het oog springende gevolgen die voor de Nederlandse militair bij dit Hoofdkwartier tewerkgesteld, voortvloeien uit deze bijzondere regelingen, terwijl tenslotte zal worden gewezen op enige complicaties die enigszins belemmerend werken voor een soepele toepassing van deze verdragen in de dagelijkse praktijk.

Deze complicaties worden gezien

a. als een gevolg van de omstandigheid dat het NAVO-Status Verdrag is gebaseerd op een relatie tussen twee partijen, een staat van verblijf en een staat van herkomst, die, bijvoorbeeld op het gebied van de uitoefening van rechtsmacht over militairen, leden van de civiele dienst en gezinsleden van deze categorieën, en van de regeling van schade, ontstaan in verband met de aanwezigheid van vreemde troepen, volgens in dit Verdrag neergelegde beginselen en procedures, de tussen hen te rijzen problemen tot een oplossing trachten te brengen, terwijl het z.g. Hoofdkwartierenprotocol aan deze relatie een derde betrokkene toevoegt, t.w. het Hoofdkwartier zelf, als rechtspersoonlijkheid bezittende internationale organisatie;

1) Trb. 1951, nr. 114.

2) Trb. 1953, nr. 11.

b. in de omstandigheid dat de organisatiestructuur van en rondom deze Hoofdkwartieren in sommige gevallen door een samenloop van omstandigheden een zodanig karakter heeft gekregen dat de vraag of een situatie in haar gevolgen moet worden beheerst door het NAVO-Status Verdrag dan wel door het Hoofdkwartierenprotocol, niet altijd met volstreekte zekerheid kan worden beantwoord;

c. in de omstandigheid dat, als gevolg van a en b, de autoriteit die bevoegd is tot het nemen van beslissingen waaraan rechtsgevolgen zijn verbonden, niet altijd met zekerheid kan worden aangewezen.

Deze complicaties zullen worden geadstrueerd aan de hand van enige voorbeelden, ontleend aan de verhoudingen in en rondom het Hoofdkwartier AFCENT.

Reeds ruim een jaar na het sluiten van het NAVO-Status Verdrag van 1951 bleek het gewenst bij een speciaal Protocol de rechtspositie van internationale militaire Hoofdkwartieren en van het daarbij tewerkgestelde personeel te bepalen.

Deze wenselijkheid van een regeling in een afzonderlijk Protocol werd in de Memorie van Toelichting op de wet houdende goedkeuring van dat z.g. Protocol van Parijs³⁾ aldus omschreven, dat het NAVO-Status Verdrag niet afdoend kon voorzien in het feit dat er, bij de in belangrijke mate gecoördineerde opbouw en oefening der nationale krijgsmachten (van de Staten die partij zijn bij het Noord-Atlantisch Verdrag) in de geallieerde militaire Hoofdkwartieren wezenlijk geïntegreerde, internationale lichamen werden en worden geschapen met een eigen personeelsvoorziening, een eigen administratie, een eigen budget en eigen verantwoordelijkheden. Uit deze omschrijving, ontleend aan de Memorie van Toelichting op de goedkeuringswet van het Hoofdkwartierenprotocol, blijkt reeds zonder meer dat de nieuwe dimensie in de statusproblematiek voortspruit uit het geïntegreerde karakter der geallieerde Hoofdkwartieren. Een onderwerp als de uitoefening van rechtsmacht over vreemde militairen, dat toch wel als het centrale onderwerp van het NAVO-Status Verdrag kan worden beschouwd, is dan ook voor het militaire personeel van geallieerde Hoofdkwartieren niet op andere wijze geregeld dan voor het personeel wier status rechtstreeks door het NAVO-Status Verdrag wordt beheerst. Het geïntegreerde karakter van het Hoofdkwartier is hierop immers nauwelijks van invloed.

Op het tijdstip van inwerkingtreding van de goedkeuringswet, waarmede voor Nederland het Hoofdkwartierenprotocol van kracht werd, bevonden zich binnen onze grenzen geen geallieerde Hoofdkwartieren in de zin van dat Protocol. Slechts met betrekking tot de „SHAPE Train-

³⁾ Stb. 1954, nr. 138.

ing Mission to the Royal Netherlands Army" was het Protocol van rechtstreekse betekenis.

Dit werd op 1 maart 1963 anders toen de Noord-Atlantische Raad besliste dat het Technisch Centrum voor de luchtverdediging, tot stand gekomen als gevolg van een overeenkomst tussen de Nederlandse en de Amerikaanse regering⁴⁾, met ingang van genoemde datum een internationale militaire organisatie zou zijn in de zin van artikel 14, eerste lid, van het Hoofdkwartierenprotocol. Op grond van deze bepaling berust namelijk de beslissing om het Protocol toe te passen op uit hoofde van het NAVO-Verdrag in te stellen organisaties, bij de Noord-Atlantische Raad. Het Centrum was (en is) werkzaam ten behoeve van SHAPE en is gevestigd in Den Haag. Het wordt tegenwoordig aangeduid als het SHAPE Technical Centre (STC).

Ten gevolge van deze beslissing van de Noord-Atlantische Raad bleek het gewenst een nadere overeenkomst te sluiten tussen SHAPE en de Nederlandse regering inzake de bijzondere voorwaarden die toepasselijk zijn op de vestiging en het functioneren van internationale militaire Hoofdkwartieren binnen het Europese grondgebied van het Koninkrijk der Nederlanden⁵⁾. Deze overeenkomst wijst in haar preambule uitdrukkelijk naar het besluit van de Noord-Atlantische Raad inzake het SHAPE Technical Centre, maar is overigens in haar werking niet beperkt tot dat Centre en werd derhalve eveneens van toepassing op het Hoofdkwartier AFCENT. Onderwerpen als de bevoegdheid tot het verrichten van rechtshandelingen, vertegenwoordiging in rechte, omvang van de onschendbaarheid van de in gebruik van het Hoofdkwartier zijnde gebouwen, een beperkte strafrechtelijke onschendbaarheid ten behoeve van enige functionarissen met hoge verantwoordelijkheid, privileges met betrekking tot belastingen en rechten, en het in dienst nemen van personeel op arbeidsvoorwaarden naar Nederlands recht geven al een iets duidelijker beeld omtrent de meer specifiek voor Hoofdkwartieren van belang zijnde juridische facetten.

Het besluit om het Hoofdkwartier AFCENT over te plaatsen van Fontainebleau naar Nederland leidde vervolgens tot een nadere, aanvullende overeenkomst tussen SHAPE en de Nederlandse regering; deze overeenkomst is vervat in een briefwisseling gedateerd 26 mei 1969 en 17 juni 1969.⁶⁾

In een afzonderlijke notawisseling van gelijke datum werden tenslotte nog enige onderwerpen geregeld die de toepasselijkheid van Nederlandse wettelijke bepalingen raakten en waarvan uit dien hoofde werd aangenomen dat parlementaire goedkeuring noodzakelijk was voor het in werking

⁴⁾ Trb. 1955, nr. 1.

⁵⁾ Trb. 1964, nr. 131.

⁶⁾ Trb. 1969, nr. 165.

treden er van. In deze tweede notawisseling⁷⁾ kwamen hoofdzakelijk fiscale privileges voor het Hoofdkwartier als zodanig aan de orde, terwijl daarnaast een bepaling werd opgenomen, als gevolg waarvan de door AFCENT af te geven gebruiksmachtigingen voor door AFCENT geregistreerde voertuigen, worden aangemerkt als geldige rijbewijzen in de zin van artikel 9 van de Wegenverkeerswet. De administratieve verdragen betreffende onderhoud en beheer der bij AFCENT in gebruik zijnde gebouwen en de z.g. douaneovereenkomst tussen SHAPE en de Nederlandse regering worden in het kader van deze bijdrage verder buiten beschouwing gelaten.

Hierboven werd reeds aangegeven dat een afzonderlijke regeling van de status der geallieerde militaire Hoofdkwartieren in een Protocol noodzakelijk werd geacht uit hoofde van het geïntegreerde karakter dezer Hoofdkwartieren. De regeling wordt daardoor gekenmerkt dat in hoofdzaak wordt getracht het NAVO-Status Verdrag van toepassing te verklaren op de geallieerde Hoofdkwartieren. De artikelen 2 en 3 van het Protocol, waarin deze nauwe relatie tussen NAVO-Status Verdrag en Protocol wordt gelegd, doen bij eerste beschouwing veronderstellen dat in hoofdzaak de in het NAVO-Status Verdrag gebruikte terminologie, voor zover nodig, wordt gewijzigd door het invoeren van enige vervangende begrippen, waardoor de in het Verdrag neergelegde beginselen en procedures eenvoudig van overeenkomstige toepassing zijn op de geallieerde Hoofdkwartieren. Deze veronderstelling-op-het-eerste-gezicht wordt nog versterkt bij lezing van bv. artikel 4 van het Protocol, waarin nauwkeurig is aangegeven dat rechten en verplichtingen die door het NAVO-Status Verdrag worden opgelegd aan de staat van herkomst of aan de autoriteiten van die staat, ten aanzien van geallieerde Hoofdkwartieren en het personeel daarvan, toekomen aan, respectievelijk rusten op het algemene (rechtspersoonlijkheid bezittende) Hoofdkwartier, met een aantal beperkende bepalingen daarop. Het lijkt er derhalve op dat de twee-partijen relatie waarop het NAVO-Status Verdrag is gebouwd, bestendig blijft in het Hoofdkwartierenprotocol door substitutie van het begrip „staat van herkomst” door „geallieerd Hoofdkwartier”.

In het vervolg van deze bijdrage zal worden aangetoond dat in de realiteit toch het accent dikwijls blijft liggen op de staat van herkomst.

Bij nadere beschouwing wordt het echter duidelijk dat het geen aanlegenheden van terminologische aard zijn geweest die hebben geleid tot de totstandkoming van een afzonderlijk Hoofdkwartierenprotocol. Iets minder duidelijk is echter waar en op welke wijze in het Protocol nu uitdrukking wordt gegeven aan het geïntegreerde karakter van het geallieerde Hoofdkwartier.

Een eerste aanduiding van dit internationale geïntegreerde karakter is

⁷⁾ Trb. 1969, nr. 166.

aan te treffen in de omschrijving van het begrip „krijgsmacht”, zoals dit blijktens artikel 2, eerste lid, onder a, moet worden verstaan met betrekking tot het geallieerde Hoofdkwartier. Waar immers het NAVO-Status Verdrag, blijktens artikel I, eerste lid, onder a, de rechtspositie zoals die in dat Verdrag is uitgewerkt, slechts toekent aan militair personeel van een verdragsluitende partij wanneer het zich voor de uitoefening van de dienst op het grondgebied van een andere verdragsluitende partij in het werkingsgebied van het Noord-Atlantisch Verdrag bevindt, verleent het Hoofdkwartierenprotocol in artikel 2 de bijzondere rechtspositie aan het militaire personeel van een verdragsluitende partij, dat *verbonden is aan* het geallieerde Hoofdkwartier. Militair personeel, tewerkgesteld bij een geallieerd Hoofdkwartier, behoeft dus niet gestationeerd te zijn in een ander NAVO-land dan het eigen land, terwijl evenmin aan de voorwaarde van het aldaar aanwezig zijn voor de uitoefening van de dienst moet zijn voldaan om de bepalingen van het Hoofdkwartierenprotocol en (via artikel 2 daarvan) van het NAVO-Status Verdrag, op zich te zien toegepast.

In wezen is hiermede de „NAVO-Status militair” geïntroduceerd die in zijn eigen land dienst verricht en die deze bijzondere status blijft behouden waar hij zich — althans binnen het NAVO-gebied — ook bevindt en om welke reden ook.

De tewerkstelling bij het geallieerde Hoofdkwartier is immers slechts de enige voorwaarde waaraan door hem moet zijn voldaan voor het verkrijgen van deze status.

Aangenomen mag worden⁸⁾ dat deze zo duidelijk van het NAVO-Status Verdrag afwijkende definitie van het begrip „krijgsmacht” is gekozen om binnen het geïntegreerde Hoofdkwartier een ongelijke rechtspositie te voorkomen. Het spreekt daarbij vanzelf dat ten opzichte van de nationale strijdkrachten hiermede een ongelijke behandeling wordt veroorzaakt.

Bezien wij thans welke gevolgen het feit dat op deze wijze „internationale” militairen zijn geschapen die binnen de eigen landgrenzen dienst verrichten, met zich mede brengt. Een privaatrechtelijk gevolg voert ons naar artikel VIII van het NAVO-Status Verdrag, dat een uitvoerige regeling bevat betreffende verrekening of uitsluiting van verrekening van schaden tussen de verdragsluitende partijen, alsmede betreffende de toekenning van schadevergoeding aan particulieren. Een onderscheid wordt aangebracht tussen vorderingen ter zake van schade aan eigendommen in gebruik bij de strijdkrachten, schade aan andere staatseigendommen en vorderingen uit hoofde van onrechtmatig handelen van leden van een

⁸⁾ Lazareff, Status of military forces under current international law, Sythoff, 1971, p. 78, 79.

krijgsmacht ten opzichte van derden.

Het Hoofdkwartierenprotocol geeft gedetailleerd aan in welke gevallen de rechten en verplichtingen van een staat van herkomst, verkregen respectievelijk opgelegd krachtens het NAVO-Status Verdrag, overgaan op het geallieerd Hoofdkwartier en doet dit ook op het punt van de aansprakelijkheid voor onrechtmatig handelen of nalaten van militair personeel tewerkgesteld bij een geallieerd Hoofdkwartier, zonder evenwel hierbij een uitzondering te maken voor diegenen die in hun eigen land dienst verrichten bij een dergelijk Hoofdkwartier.

Nadere bestudering van genoemd artikel VIII in samenhang met artikel 6, lid 5, van het Protocol leidt nu tot de conclusie dat wanneer bv. een Nederlandse militair tewerkgesteld bij het Hoofdkwartier AFCENT, zich in de uitoefening van de dienst schuldig maakt aan onrechtmatig handelen of nalaten, ten gevolge waarvan schade aan derden ontstaat, niet de Staat der Nederlanden aansprakelijk is (waarvan immers in het algemeen de militair een orgaan is), maar het geallieerde Hoofdkwartier. Dat ook de Staat der Nederlanden in het geval als hierbedoeld 25% van het als schadevergoeding vastgestelde bedrag moet bijdragen (artikel VIII, lid 5, onder e)⁹⁾, doet aan het vorenstaande niet af. Dit gedeelte van de schadevergoeding wordt immers ten laste van de staat van verblijf gebracht omdat deze een voor partijen bindende uitspraak aangaande de aansprakelijkheid en de omvang van de daarmee in verband staande schade moet doen, zodat door het ten laste van de staat van verblijf brengen van een gedeelte van het vergoedingsbedrag, de uitkering van excessieve vergoedingsbedragen ten koste van de andere staten (c.q. de internationale fondsen) wordt tegengegaan.

Ook op strafrechtelijk gebied blijkt de militair die binnen de eigen landsgrenzen in dienst is bij een geallieerd Hoofdkwartier, in een van het normale afwijkende positie te verkeren. Gedoeld wordt hier op het ontbreken van de strafrechtelijke sanctie op het niet in acht nemen van de hiërarchieke verhoudingen tussen militairen van verschillende nationaliteit. Wat de Nederlandse militair betreft staat hierbij centraal artikel 75a van het Wetboek van militair strafrecht, inhoudende dat een beslissing van de Kroon is vereist om strafrechtelijke bescherming tot stand te brengen van de verhouding meerdere ten opzichte van mindere met betrekking tot vreemde militairen. Bij afwezigheid van een daartoe strekkend Koninklijk besluit en in aanmerking nemend dat de andere NAVO-partners die militairen ter beschikking hebben gesteld van internationale militaire Hoofdkwartieren evenmin een strafrechtelijk beschermde verhouding tussen militaire meerderen en militaire minderen met betrekking tot vreemde militairen kennen, blijkt het dat toch omvangrijke staven als

⁹⁾ Williams Intergovernmental military forces and world public order, Sythoff, 1971, p. 602.

SHAPE en AFCENT functioneren zonder dat het dienstbevel en bijgevolg de mogelijke ongehoorzaamheid daaraan, ook maar aan de orde kan komen. Wanneer hierbij tevens in aanmerking wordt genomen de afwezigheid van enige vorm van eigen tuchtrecht, dan is hiermede een aspect van het geïntegreerde militaire Hoofdkwartier gegeven, dat tot nadenken stemt.

Het is niet eenvoudig een oordeel uit te spreken over de praktische betekenis van dit aspect. Het is verleidelijk om met WILLIAMS¹⁰⁾ in te stemmen waar hij stelt dat „national officers serving on the international staffs, generally have sufficient military experience and training to recognize the importance and to have developed the habit of obedience to superiors” en daarmee te volstaan. In zijn algemeenheid immers is dit stellig waar, mits men met de opmerking eveneens kan instemmen wanneer het gaat om tewerkstellingen binnen het nationaal verband.

DE GRAAFF onderkent de praktische zijde van het hier gestelde probleem eveneens en kwalificeert het als „one of the most important problems and also one of the most difficult to solve” binnen het kader van de bestaande internationale militaire samenwerking.¹¹⁾ De vragen die DE GRAAFF stelt ter aanduiding van de complexiteit van het probleem, geven in het kort de bestaande situatie binnen de geïntegreerde Hoofdkwartieren weer: waar ligt de bevoegdheid en welk recht moet worden toegepast in het geval waarin een Nederlandse kapitein, werkzaam onder een Belgische majoor die op zijn beurt onder bevel staat van een Amerikaanse kolonel, een bevel van de Belgische majoor niet uitvoert of zich over een dergelijk bevel wenst te beklagen? En wie moet — gesteld al dat een krijgstuuchtelijke bestraffing mogelijk zou zijn — de straf eventueel kunnen overnemen, wie zou eventueel de Belgische majoor misbruik van zijn positie als meerdere ten laste kunnen leggen?

DE GRAAFF ziet als toekomstbeeld wel degelijk een „need for further regulations” en acht „the ultimate unification of the national regulations . . . unavoidable as the precursor of a single supranational code of regulations”. WILLIAMS daarentegen pleit onder meer voor assimilatie van rangen via aanpassing van de diverse nationale militaire wetgevingen, maar ziet de aldus tot stand gebrachte „military authority” van de internationale commandant in haar werking beperkt tot een niet nader uitgewerkte categorie van „minor military offences”. Hiertoe worden in ieder geval door hem geacht te behoren die specifiek militaire misdrijven waaromtrent de mate van afkeuring en de aard der bij overtreding ervan verbonden sanctie in de diverse landen enigszins gelijk zijn.¹²⁾

De wenselijkheid om op het gebied van de verhouding meerdere tot

10) Williams, p. 102.

11) De Graaff, Consequences of international military co-operation, Brill, 1965.

12) Williams, p. 604 e.v.

mindere met betrekking tot vreemde militairen tot enige vooruitgang te geraken, wordt nog versterkt doordat ook het middel van de periodieke persoonsbeoordeling, waarmede de beoordelaar de onder zijn commando tewerkgestelde militairen op gezette tijden moet toetsen met betrekking tot onder meer hun functioneren in de organisatie, niet bevredigend kan werken in de geïntegreerde staven. Immers, de buitenlandse militair die geroepen wordt een „efficiency report” in te dienen, zal zich in die situatie bij voorkeur onthouden van minder gunstig uitvallende kwalificaties, enerzijds uit onbekendheid met het effect van zijn beoordeling op de carrière van de beoordeelde, anderzijds echter omdat hij beseft formeel geen enkele speciale positie in te nemen ten opzichte van de te beoordelen militair en bijgevolg ook in mindere mate zich mede verantwoordelijk voelt voor diens verdere carrièrevooruitzichten, die hem overigens over het algemeen ook nog volstrekt onbekend zijn. Met de constatering dat in internationale staven tewerkgestelde officieren over het algemeen voldoende militaire ervaring en opleiding hebben om het belang van gehoorzaamheid aan bevelen te erkennen, is naar onze mening dan ook bepaald niet alles gezegd.

Met WILLIAMS zijn wij van oordeel dat een verbetering van het functioneren der internationale staven zou kunnen worden bewerkstelligd indien binnen de NAVO eenstemmigheid zou kunnen worden bereikt ten aanzien van assimilatie van rangen, hetwelk dan wellicht beperkt zou kunnen blijven — in vredesomstandigheden althans — tot de in geïntegreerde Hoofdkwartieren samenwerkende militairen. Wat de Nederlandse wetgeving betreft heeft de Kroon, blijkens artikel 75a van het Wetboek van militair strafrecht, vrijheid tot differentiatie met betrekking tot de gelijkstelling van rangen. Daarnaast zou een soort „Reglement gedragsregels militairen tewerkgesteld bij internationale militaire Hoofdkwartieren” kunnen worden tot stand gebracht, met een bescheiden pakket sancties, op te leggen door functionele chefs vanaf een bepaald niveau, ongeacht hun nationaliteit.

Het voert te ver in deze bijdrage deze gedachte nader uit te werken; volstaan moge slechts worden met de opmerking dat wellicht tot op zekere hoogte aangesloten kan worden bij de positie van het burgerpersoneel dat rechtstreeks in dienst is van het geallieerde Hoofdkwartier, de zg. „civilian component” als bedoeld in artikel 3, eerste lid, onder (b) (ii) van het Hoofdkwartierenprotocol.

De specifieke omstandigheden die aldus voor de bondgenootschappelijke samenwerking in geïntegreerde Hoofdkwartieren hebben geleid tot een afzonderlijke regeling neergelegd in het Protocol, sluit logischerwijze in dat de militair die is verbonden aan een dergelijk Hoofdkwartier, zijn status bij uitsluiting zal moeten ontleen aan dit Protocol. Aan het NAVO-Status Verdrag is hij slechts onderworpen in zoverre het Protocol dit, al dan niet in gewijzigde vorm, op hem van toepassing verklaart.

Reeds deze voor de hand liggende constatering blijkt – althans met betrekking tot het Hoofdkwartier AFCENT – niet geheel in overeenstemming te zijn met de werkelijkheid. Gedoeld wordt op de positie van de Amerikaanse militairen, tewerkgesteld bij AFCENT. Aangenomen is namelijk dat de Overeenkomst tussen Nederland en de Verenigde Staten van Amerika inzake de legering van Amerikaanse troepen in Nederland (een notawisseling van 13 augustus 1954)¹³⁾ zijnde een aanvullende overeenkomst op het NAVO-Status Verdrag, van toepassing is op alle Amerikaanse militairen gestationeerd in Nederland, met inbegrip van hen wier positie bij uitsluiting door de bepalingen van het Protocol wordt geregeld. Waar deze notawisseling uitdrukkelijk is bedoeld als aanvulling op de bepalingen van het NAVO-Status Verdrag en derhalve daarmee een samenhangend geheel vormt, is op de VS-militair bij het Hoofdkwartier AFCENT zowel het NAVO-Status Verdrag als het Hoofdkwartierenprotocol van toepassing.

Dat deze situatie leidt tot onduidelijkheden behoeft nauwelijks betoog. Van ernstiger aard moet echter worden geacht dat het juist de gelijkheid van rechtspositie voor binnen een geïntegreerd Hoofdkwartier samenwerkende militairen van verschillende nationaliteiten is geweest die zo belangrijk werd geacht dat men heeft gemeend een speciaal Protocol te moeten overeenkomen. Bestudering van de Notawisseling van 1954 (het zg. Soesterberg agreement, waar de aanleiding tot de totstandkoming ervan was gelegen in de stationering van het 32 Tactical Fighter Interceptor Squadron op de vliegbasis Soesterberg) leert dat er wezenlijke verschillen zijn aan te wijzen met de bepalingen van het Protocol. Zo doet Nederland in het Soesterberg agreement afstand van het recht om bij voorrang rechtsmacht uit te oefenen in die gevallen waar uit hoofde van artikel VII van het NAVO-Status Verdrag de rechtsmacht toekomt aan de staat van verblijf, behalve in het geval dat de Nederlandse autoriteiten van oordeel zijn dat het van bijzonder belang is dat rechtsmacht wordt uitgeoefend door de Nederlandse autoriteiten. Ook het oprichten en drijven van eigen winkels, kantines, officiersclubs e.d. met de daaraan verbonden privileges zijn faciliteiten die in ruime mate de voor de Hoofdkwartieren overeengekomen voorzieningen in kwalitatief opzicht overtreffen.

Een overeenkomstige situatie treft men overigens aan bij de NAVO Hoofdkwartieren die in de Duitse Bondsrepubliek zijn gevestigd, met dat verschil evenwel dat in artikel 5 van het „Agreement between SHAPE and the Federal Republic of Germany on the special conditions applicable to the establishment and operation of International Military Headquarters in the Federal Republic of Germany”, (een aanvullend verdrag op het Hoofdkwartierenprotocol) uitdrukkelijk is overeengekomen dat de

¹³⁾ Trb. 1954, nr. 120.

„rights and obligations arising out of separate agreements between the FRG and such States as have armed forces stationed in the FRG, shall remain unaffected”. Een dergelijke bepaling, waarin aan bilaterale overeenkomsten tussen zendstaten en de staat van verblijf eerbiedigende werking wordt verleend indien militairen van die betreffende zendstaat tewerk worden gesteld bij een geallieerd Hoofdkwartier, treft men niet aan in de tussen de NAVO en Nederland tot stand gekomen verdragen.

Tenslotte nog enige opmerkingen betreffende competentiekwesties bij de toepassing van de verdragen betreffende het Hoofdkwartier AFCENT.

Zoals reeds eerder in deze bijdrage is opgemerkt, is het niet altijd mogelijk om vast te stellen welke autoriteit bevoegd is tot het nemen van beslissingen waaraan uit hoofde van de verdragen rechtsgevolgen zijn verbonden.

Als voorbeeld moge dienen de beslissing of in het geval waar een bij het Hoofdkwartier tewerkgestelde militair schade toebrengt aan derden ten gevolge van een gedraging die tevens een strafbaar feit oplevert, de schade veroorzakende gedraging al of niet in de uitoefening van de dienst moet worden geacht te hebben plaatsgevonden.

Enerzijds betreft het hier een beslissing die van belang is voor de vraag wie in de gevallen van samenloop van rechtsmacht op strafrechtelijk gebied, voorrang heeft, (de militaire autoriteiten van de staat van herkomst hebben voorrang met betrekking tot vergrijpen begaan in de uitoefening van de dienst) terwijl anderzijds de hierbedoelde beslissing een belangrijk civielrechtelijk gevolg heeft in die zin dat in geval van vorderingen uit onrechtmatige daad waarbij een en ander zich heeft afgespeeld in de uitoefening van de dienst, de wijze van behandeling dezer vorderingen dient te geschieden overeenkomstig de wetten en regelingen van de staat van verblijf, waarbij die staat van verblijf tevens voor een gedeelte zal moeten bijdragen in de kosten, gemaakt ter voldoening van dergelijke vorderingen (Artikel VIII, lid 5 NAVO-Status Verdrag, juncto artikel 6, lid 3 Hoofdkwartierenprotocol).

De vraag op welke wijze de beslissing omtrent het al dan niet begaan zijn in de uitoefening van de dienst, tot stand moet komen, valt uiteen in twee deelvragen, nl. in de eerste plaats de vraag naar welke criteria een en ander moet worden beoordeeld en vervolgens door welke autoriteit de beslissing zal moeten worden genomen.

LAZAREFF besteedt, waar het de strafrechtelijke zijde betreft, uitvoerig aandacht aan de moeizame discussies over deze problematiek¹⁴⁾ zoals die zijn gevoerd in de Working Group die was belast met het voorbereiden van een ontwerp verdragstekst. Het stilzwijgen van het NAVO-Status Verdrag op deze beide deelvragen moet worden verklaard uit de onmo-

¹⁴⁾ Lazareff, p. 170 e.v.

gelijkheid om tot een alle betrokken partijen bevredigende regeling te geraken. Uiteindelijk heeft de praktijk als oplossing voortgebracht de erkenning dat het de zendstaat zal zijn die vaststelt of een bepaalde gedraging al dan niet in de uitoefening van de dienst heeft plaatsgevonden. Beantwoording van de eerste deelvraag is bij een dergelijke oplossing voor de praktijk vanzelfsprekend dan verder niet meer interessant.

Waar aldus voor militairen die in het kader van het NAVO-Status Verdrag buiten het eigen land zijn gestationeerd, het hier gesignaleerde probleem tot een praktische oplossing is gekomen (zij het een oplossing die niet is aangegeven in het verdragsrecht) kan dit bepaald niet worden gesteld met betrekking tot de bij de internationale militaire Hoofdkwartieren tewerkgestelde militairen. Bezien wij allereerst in hoeverre het Hoofdkwartierenprotocol zich bezig houdt met de bevoegdheden ter zake van uitoefening van rechtsmacht op strafrechtelijk gebied, dan is het in hoofdzaak artikel 4 dat enige lijnen aangeeft. Zo wordt als algemeen beginsel vooropgesteld dat rechten en verplichtingen die het NAVO-Status Verdrag verleent of oplegt aan de staat van herkomst, ten aanzien van een geallieerd Hoofdkwartier en zijn personeel, toekomen aan en rusten op het betrokken Hoofdkwartier. Dit beginsel lijdt uitzondering waar het betreft bevoegdheden op strafrechtelijk en krijgstuuchtelijk gebied, in welk geval de militaire autoriteiten van de staat van herkomst die bevoegdheden zullen uitoefenen. Een op zichzelf duidelijke en noodzakelijke regel, die echter evenals het NAVO-Status Verdrag, geheel voorbij gaat aan het probleem dat ons hier bezig houdt, nl. op welke wijze de beslissing tot stand komt omtrent het al dan niet in de uitoefening van de dienst begaan zijn van een gedraging. Betekent dit nu dat de praktijkoplossing van het NAVO-Status Verdrag ook met betrekking tot personeel van militaire Hoofdkwartieren tot een bevredigend resultaat zal kunnen leiden? Het antwoord hierop moet naar onze mening ontkennend luiden. De uitoefening van de dienst is hier immers duidelijk van een ander karakter. Het zijn geen eigen nationale commandanten die de dienst regelen. Er is dan ook geen reden aan te voeren waarom het zo vanzelfsprekend is dat de vraag of bijvoorbeeld een Belgische militaire chauffeur in de uitoefening van de dienst is, wanneer hij in opdracht van zijn Engelse functionele chef een dienststopdracht uitvoert met een NAVO-voertuig en daarbij op Nederlands grondgebied betrokken raakt in een verkeersongeval ten gevolge van een door hem gepleegde overtreding van de verkeerswetgeving, moet worden beantwoord door een Belgische militaire autoriteit die zelf bovendien niet eens deel uitmaakt van de geïntegreerde organisatie van het Hoofdkwartier.

Bovendien is hierbij nog een niet te onderschatten financieel aspect betrokken, wanneer wij in aanmerking nemen dat, indien in het gegeven voorbeeld de beslissing zou luiden „betrokkene was in de uitoefening van

de dienst'', de Nederlandse Staat in geval van claims van derden, 25% van de aan derden uit te betalen bedragen zelf zal hebben te dragen; de overige 75% komen ten laste van de internationale fondsen, in plaats van (zoals bij toepassing van het NAVO-Status Verdrag het geval zou zijn geweest) ten laste van de Belgische schatkist. Naar onze mening spreekt hieruit duidelijk de noodzaak om zowel ten aanzien van de deelvraag naar de te hanteren criteria als ten aanzien van de vraag naar de tot beslissen bevoegde autoriteit, tot afspraken te geraken. Met name de laatstgenoemde deelvraag zal moeten worden beantwoord in een zodanige zin dat het Hoofdkwartier zelf beslissingen als deze zal moeten kunnen nemen.

Een competentievraagstuk van geheel ander karakter ligt verscholen in de regeling betreffende de internationale militaire politie. Grondslag van deze regeling is lid 10 van artikel VII van het NAVO-Status Verdrag. De militaire politie van de krijgsmacht is bevoegd alle vereiste maatregelen te nemen tot verzekering van de handhaving van orde en veiligheid in de kampen of gebouwen, in gebruik bij militaire eenheden die buiten het eigen land zijn geplaatst. Buiten die gebouwen is het optreden van de militaire politie aan enige beperkingen onderworpen, waarvan de belangrijkste is dat er een nadere overeenkomst met de autoriteiten van de staat van verblijf tot stand moet komen betreffende dit politie-optreden.

Bij de in de Duitse Bondsrepubliek gelegde Nederlandse onderdelen bijvoorbeeld liggen op dit gebied voor zover ons bekend geen bijzondere problemen. De bevoegdheden van de Koninklijke Marechaussee zijn immers blijkens artikel 74a van de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht-recht niet beperkt tot het grondgebied van Nederland, waarbij dan de beperkingen omtrent die bevoegdheden, in het volkenrecht erkend, in aanmerking moet worden genomen.

Maar ook hier levert het verdragsrecht met betrekking tot de internationale militaire Hoofdkwartieren stof voor een aantal vragen. Het Hoofdkwartierenprotocol volstaat met de zinsnede dat voor de toepassing van lid 10 van artikel VII van het NAVO-Status Verdrag, een geallieerd Hoofdkwartier wordt beschouwd als een krijgsmacht. Daarmede is de grondslag aangegeven voor bijvoorbeeld een „AFCENT-Police'', een organisatie samengesteld uit personeel van militaire politiekorpsen uit zes verschillende landen. Het is nu deze organisatie die binnen het kamp bevoegd is „alle vereiste maatregelen te nemen ter verzekering van de handhaving van orde en veiligheid''. Deze bevoegdheidsomschrijving wordt bevestigd in de eerder in deze bijdrage vermelde notawisseling tussen SHAPE en de Nederlandse regering, gedateerd 26 mei 1969 en 17 juni 1969 (Trb. 1969, 165), waar in paragraaf 7 wordt vastgesteld dat „the international military police of AFCENT shall have the right to police the premises of the Headquarters and shall be responsible therein for the maintenance of order and security and discipline.'' Ten aanzien van het

optreden buiten het kamp wordt een aantal beperkingen aangegeven met als belangrijkste dat „such employment to be subject to specific arrangements between AFCENT and the competent Netherlands authorities”. Opgemerkt wordt dat een dergelijke overeenkomst (nog) niet is tot stand gekomen.

Terugkerend naar onze bevoegdheidsproblemen kan worden aangenomen dat het niet in het voornemen ligt om ten aanzien van het optreden binnen het kamp tot nadere afspraken te geraken omtrent de grenzen van de bevoegdheden van de AFCENT Police. Liggen die bevoegdheden dan zo duidelijk vast? Naar onze mening is dit bepaald niet het geval. Bevoegd tot het uitoefenen van de politietaak ten behoeve van internationale militaire Hoofdkwartieren en ten aanzien van tot die Hoofdkwartieren behorende personen is immers ook de Koninklijke Marechaussee, blijkens paragraaf 2 van het zg. Takenbesluit Koninklijke Marechaussee. Bovendien is ook Rijks- en Gemeentepolitie volledig bevoegd om binnen het kamp de politietaak uit te oefenen. Waar de samenloop van bevoegdheden van Rijks- en Gemeentepolitie met die van de Koninklijke Marechaussee geen problemen oplevert aangezien deze nu eenmaal ten aanzien van alle taken, de Koninklijke Marechaussee opgedragen, aanwezig is, blijft toch onzekerheid bestaan omtrent de reikwijdte van het door b.v. de AFCENT Police te bestrijken terrein. Het komt ons voor dat het in de eerste plaats de internationale commandant is, onder wie de AFCENT Police als eenheid ressorteert, die beslist omtrent de inhoud van de instructie van deze eenheid. Hij zal daarbij zijn enige leidraad, te weten „de bevoegdheid om alle vereiste maatregelen te nemen ter verzekering van de orde en veiligheid binnen het kamp,” zodanig ruim kunnen interpreteren dat situaties kunnen ontstaan die, beoordeeld naar de heersende rechtsopvattingen in de staat van verblijf, als op zijn minst ongewenst moeten worden beschouwd. Het vraagt weinig fantasie om zich te kunnen indenken dat onderzoeken aan lichaam of kleding, aanhouding en verhoor en dergelijke, in de praktijk wel eens zouden kunnen worden opgedragen als zijnde maatregelen, vereist ter verzekering van de orde en veiligheid binnen het kamp.

Geldt hier dan niet de bepaling van artikel II van het NAVO-Status Verdrag dat, gelezen in samenhang met artikel 3 van het Hoofdkwartierenprotocol, het geallieerde Hoofdkwartier de verplichting oplegt om de wetten van de staat van verblijf te eerbiedigen en derhalve ook het Nederlandse Wetboek van Strafvordering met al haar garanties voor de staatsburger en alle anderen die zich op het grondgebied van het Rijk bevinden, wanneer „bijzondere dwangmiddelen” op Nederlands grondgebied worden toegepast?

Wij menen dat het antwoord hierop ontkennend moet luiden. Uit de wordingsgeschiedenis van artikel II van het NAVO-Status Verdrag leidt ook LAZAREFF af dat in hoofdzaak in het artikel de territoriale souvereini-

teit van de staat van verblijf weliswaar wordt bevestigd, maar dat ten aanzien van enkele onderwerpen het Verdrag toch wel degelijk derogeert aan de wetten van de staat van verblijf. Naast onderwerpen als de immigratie, de rijbewijzen, het dragen van wapens en de criminele jurisdictie uit te oefenen door de militaire autoriteiten van de zendstaat, vermeldt LAZAREFF eveneens de „power of foreign military police”¹⁵⁾ in zijn opsomming.

Het hier gesignaleerde bevoegdheidsvraagstuk levert overigens in de praktijk geen bijzondere problemen (meer) op. De bereidheid om tot duidelijke afspraken te komen en zich daaraan strikt te houden heeft zich ook op dit gebied gedemonstreerd. Het valt eveneens niet te ontkennen dat een toch belangrijk onderwerp als politie-optreden op vreemd grondgebied in de betreffende verdragen op wel wat erg summiere wijze is omschreven. Een wat minder algemeen geformuleerde bevoegdheid van de internationaal samengestelde militaire politie bij de geallieerde Hoofdkwartieren zou in belangrijke mate hebben kunnen bijdragen tot het vermijden van de weinig eenvormige situatie die op dit gebied thans bij de verschillende Hoofdkwartieren bestaat.

In deze bijdrage is meerdere malen gewezen op de in de praktijk gebleken bereidheid om oplossingen te vinden voor vraagstukken van juridische aard, waarin het verdragsrecht met betrekking tot de status van de internationale militaire Hoofdkwartieren niet, of in onvoldoende mate voorziet.

Ook in meer algemene zin kan naar onze mening worden gesteld dat de effectiviteit van het hierbedoelde verdragsrecht in belangrijke mate afhankelijk is van die bereidheid tot samenwerking tussen militaire en civiele autoriteiten op verschillende niveaus. De verdragen geven veelal slechts beginselen aan en verwijzen vaak zelf naar de weg van het overleg. Het zich moeten onthouden van elk optreden in strijd met de geest van het verdrag (artikel II van het NAVO-Status Verdrag), bepalingen die gelden „behalve wanneer tussen de autoriteiten van de staat van herkomst en de staat van verblijf het tegendeel mocht zijn overeengekomen” (artikel V), formuleringen als „de autoriteiten van de staat van herkomst nemen verzoeken van de staat van verblijf te dezer zake in welwillende overweging” (artikel VI) en nog veel meer, geven duidelijk aan dat de juridische aspecten van de bondgenootschappelijke samenwerking met betrekking tot de status problematiek in en rondom de internationale militaire Hoofdkwartieren minder kunnen worden gekend uit de inhoud der gesloten verdragen dan wel uit de resultaten van het regelmatig overleg dat bij voortduring noodzakelijk blijft. Ondanks de vaak gebrekkige formulering van bepalingen in de verdragen en het bepaald niet te verwaarlozen

¹⁵⁾ Lazareff, p. 102.

aantal onderwerpen waaromtrent het verdragsrecht geheel zwijgt, moet het toch als opmerkelijk worden beschouwd dat de beginselen, neergelegd in het NAVO-Status Verdrag en het Protocol met de aanvullende verdragen, reeds zo lange tijd op voortreffelijke wijze functioneren. Het is te meer opmerkelijk wanneer daarbij in aanmerking wordt genomen dat het compromiskarakter niet slechts het gevolg is van het feit dat zo veel landen aan de onderhandelingen hebben deelgenomen, maar dat ook de rollen van enerzijds staat van verblijf en anderzijds staat van herkomst ongelijkmatig over die landen zijn verdeeld. Zo is de rol van de Verenigde Staten van Amerika als staat van verblijf vrijwel te verwaarlozen, vergeleken met die van enige West-Europese landen waaronder uiteraard in de eerste plaats de Westduitse Bondsrepubliek moet worden vermeld. Omgekeerd treden de Verenigde Staten op onvergelykbare schaal op als staat van herkomst. Dat uit deze rollenverdeling wel eens bilaterale regelingen voortvloeien die zich niet beperken tot aanvullingen van het verdragsrecht (hetgeen gelet op de preambule van het NAVO-Status Verdrag wel de bedoeling was) maar daarbij wel eens internationaal aanvaarde beginselen opzij schuiven, is hiervoren reeds opgemerkt met betrekking tot het z.g. Soesterberg agreement. Doch ook op het gevoelige terrein van de uitoefening van rechtsmacht kan worden opgemerkt dat de samenwerking tussen civiele en militaire autoriteiten — en niet alleen Amerikaanse — steeds weer getuigt van een grote mate van begrip voor elkaars positie en gelijke opvatting omtrent de noodzaak om loyaal gestalte te geven aan de beginselen die in het verdragsrecht worden aangegeven.

**Geschreven noodbevoegdheden van de overheid in Nederland,
voorzover voor de krijgsmacht van belang**

door

MR. F. F. KAARSEMAKER, kolonel van de Militair Juridische Dienst

Het complex van de in de titel bedoelde noodbevoegdheden, zoals dat tussen de eerste en de tweede wereldoorlog bestond en in 1938 en 1939 aanzienlijk werd uitgebreid, is in de afgelopen kwart eeuw vrijwel geheel vernieuwd. Een eerste belangrijke stap in die richting was de opnemingswet van 1948 van het huidige artikel 203 grondwet (Grw.), luidende:

„Ter handhaving van de uit- of inwendige veiligheid kan in buitengewone omstandigheden door of vanwege de Koning voor elk gedeelte van het grondgebied des Rijks worden bepaald, dat de grondwettelijke bevoegdheden van organen van burgerlijk gezag ten opzichte van de openbare orde en de politie geheel of ten dele overgaan op

andere organen van burgerlijk gezag. De wet bepaalt de wijze waarop en de gevallen waarin zulks kan geschieden en regelt de gevolgen.

Het bepaalde in het derde lid van artikel 202 is hierbij van toepassing."

De „wijze waarop en de gevallen waarin” zijn vervolgens geregeld in 1952 in de Wet Buitengewone Bevoegdheden Burgerlijk Gezag (WBBBG) en in 1964 in de Oorlogswet voor Nederland (OWvNed).

De WBBBG kent twee bijzondere rechtstoestanden: de toestand van verhoogde waakzaamheid (TVW) en de burgerlijk uitzonderingstoestand (BUT). Onder de BUT gelden de bepalingen van de TVW vermeerderd met een aantal bevoegdheden, die voornamelijk betrekking hebben op de in artikel 202 lid 3 Grw. bedoelde afwijkingen van de grondrechten.

Noch tijdens de TVW noch tijdens de BUT beschikt de militaire overheid over enige bijzondere bevoegdheid. De WBBBG is een puur civiele zaak. Toch zal in de meeste gevallen afkondiging van de TVW en vooral van de BUT de krijgsmacht niet onberoerd laten. Immers bij een zodanige verstoring of vrees voor verstoring van de openbare orde, dat tot instelling van de TVW of de BUT moet worden overgegaan, is gereedstelling of zelfs inzet van eenheden van de Koninklijke Marechaussee of van „ander krijgsvolk” waarschijnlijk. Het bevel over deze militairen alsmede de politieke verantwoordelijkheid voor hun optreden berusten alsdan echter bij de civiele overheid. Aan haar vooral is de beslissing in hoeverre (anders dan voor zelfverdediging) van de wapens wordt gebruik gemaakt.

Als tweede wet ter uitvoering van artikel 203 Grw. werd reeds genoemd de OWvNed. Artikel 203 Grw. namelijk gewaagt van „de uit- of inwendige veiligheid”. De WBBBG daarentegen is blijkens haar eerste artikel uitsluitend gericht op „geval van de rechtsorde en het volksbestaan bedreigende oproerige beweging, onlusten of soortgelijke stoornissen van de openbare orde of van ernstige vrees voor het ontstaan daarvan”, derhalve op de inwendige veiligheid.

Het in artikel 203 Grw. genoemde aspect van de uitwendige veiligheid vindt zijn uitwerking in de OWvNed. De OWvNed dient namelijk twee heren, t.w. artikel 202 en artikel 203 Grw. Ter uitvoering van artikel 202 Grw. regelt zij de bevoegdheden van het militair gezag bij staat van oorlog (StvO) en staat van beleg (StvB), maar ingevolge artikel 203 Grw. verleent zij tevens, zowel bij de StvO als bij de StvB, aan de civiele overheid een pakket bijzondere bevoegdheden. Dit laatste is een belangrijk novum in vergelijking met de voorgangster van de OWvNed, de Wet op de Staat van Oorlog en de Staat van Beleg van 1899.

De wet van 1899 voorzag niet in bijzondere bevoegdheden van civiele autoriteiten bij StvO en StvB, omdat men bij de totstandkoming van die wet de StvO en de StvB voornamelijk zag als een locale aangelegenheid binnen een vesting of een linie. Gezien de betrekkelijk simpele maatschappijstructuur van die dagen lag het voor de hand, dat de macht in het betreffende gebied bij StvO of StvB vrijwel geheel overging op de militaire

bevelhebber. Van deze grondgedachte van plaatselijkheid en volledige machtsoverdracht aan de krijgsmacht deden zich gedurende de eerste wereldoorlog de bezwaren reeds gevoelen. Ten tijde van de mobilisatie in 1939 was de wet van 1899 nog niet aangepast. Toen waren de bedenkingen tegen een StvO of een StvB, waarbij niet tevens de civiele overheid meer werd ingeschakeld, zo groot, dat de afkondiging vooral van StvB steeds werd uitgesteld. De initiatiefnemers van het voorstel tot opnemning van het huidige artikel 203 in de grondwet stelden in hun MvT dan ook:

„Het komt ondergetekenden voor, dat een nieuw grondwetsartikel als bedoeld beter niet beperkt wordt tot de handhaving van de inwendige veiligheid, maar ook van dienst moet kunnen zijn voor de handhaving van de uitwendige veiligheid. Reeds vóór de oorlog is behoefte gevoeld aan de mogelijkheid bepaalde grondwettelijke bevoegdheden inzake de openbare orde en de politie in staat van oorlog of van beleg te doen overgaan op een ander dan het in de grondwet geregelde burgerlijk gezag.”

Deze gedachte nu is gerealiseerd in de OWvNed van 1964. Op 1 juni 1966 verving zij de genoemde wet van 1899.

Bij StvO en bij StvB stelt zij een hiërarchieke verhouding in in de lijn van de Minister van Binnenlandse Zaken (MinBiza), de Commissaris der Koningin (CdK) en de burgemeester (zoals bij de TVW en de BUT). Voorts kan de MinBiza ingevolge artikel 34 OWvNed (conform artikel 15 WBBBG) bij KB worden gemachtigd om

„te voorzien in de uitoefening van de bevoegdheden van Onze Commissaris in de provincie en de burgemeester, betrekking hebbende op de handhaving van de openbare orde, door die uitoefening geheel of ten dele aan zich te trekken dan wel daarmede geheel of ten dele een orgaan van burgerlijk gezag te belasten.”

Voorts kent de OWvNed, zoals reeds werd opgemerkt, zowel bij StvO als bij StvB aan de civiele overheid een pakket bijzondere bevoegdheden toe. Deze komen ongeveer overeen met die van de WBBBG, met dien verstande, dat tot censuur en internering volgens de OWvNed alleen het militair gezag is gerechtigd. (Internering heet in de OWvNed: „inbewaringstelling”). Het civiele gezag mag ingevolge artikel 11 OWvNed haar ingevolge die wet toekomstige bevoegdheden slechts uitoefenen ter handhaving van de openbare orde. Alle bevoegdheden, die de OWvNed aan de civiele overheid toekent, verleent zij minstens ook aan het militair gezag. Dit laatste mag deze uitoefenen voor zover zulks voor de uitvoering der militaire taak noodzakelijk is.

Artikel 15 OWvNed geeft een collisiebepaling, luidende:

1. De organen van burgerlijk gezag geven van een maatregel, welke zij krachtens deze wet hebben genomen, binnen tweemaal vierentwintig uur kennis aan het militair gezag, voor zover dit gezag niet anders bepaalt.
2. Het militair gezag is bevoegd deze maatregelen, voor zover zij in strijd zijn met zijn eigen maatregelen dan wel om andere redenen naar zijn oordeel een belemmering vormen voor de juiste vervulling van de militaire taak, met ingang van een door hetzelfde te bepalen tijdstip buiten werking te stellen.

3. Het militair gezag geeft van deze buitenwerkingstelling kennis aan het desbetreffende orgaan van burgerlijk gezag.

4. Dit artikel is niet van toepassing op maatregelen, genomen door Onze Minister van Binnenlandse Zaken.

De bepaling van het vierde lid is logisch, omdat het militair gezag bestuurlijk op een lager niveau staat dan een minister. Dit neemt niet weg, dat hierin een punt van frictie kan zijn gelegen, zulks temeer daar veel maatregelen ingevolge de OWvNed door de MinBiza kunnen worden genomen en die minister zelfs niet verplicht is het militaire gezag daarvan te verwittigen.

Over twee ingevolge de OWvNed zowel aan het civiele als aan het militaire gezag toekomende bevoegdheden een korte opmerking:

Artikel 19 OWvNed geeft aan het militaire gezag het recht om „bij een ieder inlichtingen in te winnen of te doen inwinnen”. Artikel 35 OWvNed geeft aan de civiele overheid gelijke bevoegdheid. Op het nalaten deze inlichtingen te verstrekken stelt de OWvNed geen straf. De MvT geeft hierop geen commentaar, maar bij het overeenkomstige artikel in de WBBBG, eveneens zonder sanctie, zegt de MvT, dat van strafbaarstelling is afgezien „i.v.m. de netelige kwestie van geheimhoudingsplicht en verschoningsrecht van tal van categorieën en personen”. Dit steekt wel schril af tegen de strenge straffen op het niet verstrekken van inlichtingen in wetten als de Vorderingswet, de Noodwet Arbeidsvoorziening en de Machtigingswet 1974.

T.a.v. één bevoegdheid bestaat er voorts een merkwaardig verschil in formulering.

Artikel 63 OWvNed bepaalt namelijk, conform artikel 13 lid 1 sub b WBBBG, dat de civiele overheid bevoegd is om verdachte personen „te bevelen een gebied te verlaten of te verbieden zich daarheen te begeven of daarin terug te keren”. Het betreft hier de z.g. externerings. Als corresponderend artikel t.b.v. het militair gezag is artikel 56 OWvNed bedoeld. Dit verklaart echter het militair gezag bevoegd om verdachte personen „te bevelen het in StvB verklaarde gebied te verlaten dan wel te verbieden zich daarheen te begeven of daarin terug te keren”. Dit betekent, dat, indien het gehele grondgebied van Nederland in StvB is verklaard (de meest waarschijnlijke situatie), de betreffende verdachte persoon moet worden uitgewezen of naar een rijksdeel overzee overgebracht.

De bijzondere bevoegdheden van de burgeroverheid bij StvO en StvB zijn de voornaamste verworvenheid van de OWvNed. Zij bracht echter nog meer vernieuwingen, waarvan hieronder enkele worden vermeld.

Evenals onder de wet van 1899 geschiedt onder de OWvNed afkondiging van de StvO of van de StvB bij KB. De OWvNed eist echter bovendien, dat dit KB tot stand komt „op voordracht van Onze Minister-President”, d.w.z. na overleg in de Ministerraad en onder verantwoordelijkheid van de Regering als geheel. Deze procedure wordt voorgeschreven

in de meeste na-oorlogse noodwetten. Ook is zij verplicht bij de vaststelling van het KB houdende de „Instructie voor het militair gezag”. Hiermede komen wij bij een volgend novum in de OWvNed.

De wet van 1899 eiste ook een instructie voor het militair gezag, doch alleen betreffende de uitvoering van artikel 21 van die wet, dat betrekking had op het geven van bevelen aan civiele besturen en ambtenaren. Artikel 10 OWvNed schrijft voor, dat de Kroon, op voordracht van de Minister-President, een instructie voor het militair gezag vaststelt, d.w.z. een instructie, die zich uitstrekt over het gehele terrein van de militair-gezagsuitoefening. Zij geeft volgens de MvT de algemene lijnen aan, op welke wijze de Regering het militair gezag gehanteerd wenst te zien. Deze instructie is inmiddels vastgesteld bij KB van 7 augustus 1965 Stb 369. Een groot gedeelte van deze instructie gaat over de samenwerking met de civiele autoriteiten. De strekking is, dat zoveel mogelijk aan de civiele overheid moet worden overgelaten of met inschakeling van haar moet geschieden.

Nadere voorschriften ter uitvoering van de hierbedoelde instructie worden gegeven door de Minister van Defensie.

In vergelijking met de wet van 1899 geeft de OWvNed meer rechtszekerheid bij „inbewaringstelling” en meer waarborgen voor schadevergoeding bij vorderingen, wegruimingen etc.

De wet van 1899 had problemen opgeleverd met betrekking tot de mogelijkheid van delegatie van bevoegdheden. De OWvNed behelst op dit stuk een zorgvuldige regeling.

Tenslotte is in de OWvNed een aantal bevoegdheden, die de wet van 1899 pas bij StvB vrijgaf, overgeheveld naar de StvO. Het betreft hier vooral de onmiddellijke beveiliging van sleutelpunten en de regeling van het verkeer. (Voor het wegverkeer geeft ook artikel 45 Wegenverkeerswet bij StvO reeds bevoegdheden). Hierdoor is de scala van bevoegdheden bij StvO zo ruim geworden, dat, vooral bij een NAVO-strategie van „flexible response” wellicht niet aanstonds naar de StvB zal behoeven te worden „gegrepen” maar voorlopig met de StvO zal kunnen worden volstaan.

Deze beschouwing van de OWvNed willen wij niet beëindigen zonder korte opmerkingen over de geallieerden en over de militair-gezagsautoriteiten. In de OWvNed wordt met geen woord gerept over de bondgenootschappelijke strijdkrachten. Wel zegt de MvT, dat de OWvNed mede te hunnen behoeve mag worden gebezigd, maar dat het niet in de bedoeling ligt, dat geallieerde commandanten zelf de bevoegdheden der wet uitoefenen.

Voor aandrang uit het parlement om een en ander uitdrukkelijk in de wet op te nemen is de Regering niet gezwicht. Zij verklaarde die opneming overbodig, omdat de militair-gezagsdragers ingevolge artikel 9 der wet bij of krachtens KB worden aangewezen en uitsluitend Nederlandse

officieren voor die aanwijzing in aanmerking zouden worden gebracht. In deze vormt de OWvNed dan wel een scherpe tegenstelling tot de hierna nog te bespreken Inkwartieringswet. Deze wet geeft met zoveel woorden aan, dat de daarin bedoelde vorderingen ook kunnen worden gedaan ten gunste van de met het Koninkrijk verbonden krijgsmachten. Voorts bepaalt artikel 28 dier wet, dat de met vorderingsbevoegdheid beklede officieren bij ministeriële beschikking moet worden aangewezen, maar dat dat alleen officieren „van het Koninkrijk” kunnen zijn. Als militairgezagsdragers in de zin van de OWvNed zijn bij KB van 10 maart 1965 Sbl 144 met het bijbehorende Gezagsgebiedenbesluit, het KB van 4 april 1970 Sbl 262, aangewezen o.m. de provinciale militaire commandanten met daarboven gesteld de territoriale bevelhebbers, t.w. de Territoriale Bevelhebber West over de drie randstadprovinciën, de Territoriale Bevelhebber Oost over het oosten des lands benoorden de grote rivieren en de Territoriale Bevelhebber Zuid over de drie zuidelijke provinciën. Men overweegt om de staven van de drie genoemde territoriale bevelhebbers op te heffen en één nationaal territoriaal commando daarvoor in de plaats testellen. Dit is een merkwaardig streven op een ogenblik, dat bij de Tweede Kamer een ontwerp-Wet op de Gewesten in behandeling is, waarbij de Regering tevens sterk denkt aan vervanging van de huidige provinciën door grotere civiele bestuursgebieden.

Als argument voor de opheffing der territoriale bevelhebbers wordt aangevoerd, dat zij in het huidige bestel geen civiele tegenspeler hebben. Dat zal een nationaal territoriaal commandant evenmin hebben, immers de contacten van het militair gezag met de ministers zullen toch door de Bevelhebber der Landstrijdkrachten als hoogste militair gezagsautoriteit moeten worden onderhouden.

Na de summiere bespreking van de WBBBG en de OWvNed afzonderlijk is een enkele opmerking over de onderlinge verhouding tussen deze beide wetten wellicht op zijn plaats.

Hierover gaan in de eerste plaats de artikelen 5 en 7 WBBBG en de artikelen 5 en 6 OWvNed. Deze regelen de overgang tussen de TVW, de BUT, de StvO en de StvB onderling. Niet helemaal duidelijk is, hoe de laatste zin van artikel 5 OWvNed, t.w. „Is er geen ingevolge de StvO tot het nemen van een maatregel bevoegd gezag, dan vervalt de maatregel terstond”, valt te rijmen met de MvT, die zegt, dat een inbewaringstelling ingevolge artikel 57 OWvNed na intreden van de StvO nog dertig dagen kan voortduren.

Hierboven werd gewezen op de mogelijkheid van militaire bijstand bij TVW of BUT. Denkbaar is daarbij, dat het aantal ingezette troepen zo groot wordt en dat de operatiën een zodanig militair karakter krijgen, dat tot instelling van de StvO of de StvB wordt overgegaan. De OWvNed staat namelijk afkondiging van de StvO of van de StvB toe, ook indien

het uitsluitend de inwendige veiligheid aangaat. Anderzijds gedooft de WBBBG niet, dat de TVW of de BUT wordt ingesteld wegens bedreiging van de uitwendige veiligheid.

Ingeval van militaire bedreiging van over de grens late men zich niet verleiden om de TVW of de BUT af te kondigen. Dat is onwettig, ongewenst en onnodig. Onwettig is het, omdat de WBBBG uitsluitend op de inwendige veiligheid is gericht (zie artikel 1). Ongewenst is het, omdat het militaire apparaat daarbij belemmerd wordt in zijn vrijheid van beweging. De strijdkrachten zijn dan namelijk afhankelijk van de civiele overheid voor de beveiliging van sleutelpunten en voor de regeling van het verkeer, terwijl zij voorts verplicht kunnen worden troepen af te staan voor militaire bijstand. Ongewenst is het voorts, omdat bondgenootschappelijke troepen op Nederlands grondgebied op de Nederlandse militaire en niet op de civiele autoriteiten zijn aangewezen. Onnodig is de TVW of de BUT bij bedreiging van de uitwendige veiligheid, omdat, zoals hierboven uitvoerig aangetoond, ook onder de OWvNed de civiele overheid over bijzondere bevoegdheden beschikt, zij het dat de vervulling der militaire taak prioriteit heeft.

Toepassing van een civiele noodwet heeft iets minder verontrustend dan StvO of StvB, zulks niet slechts tegenover het buitenland, maar ook binnen het eigen land. Men vergisse zich echter niet. De gang van zaken met de huidige Machtigingswet wettigt het vermoeden, dat een eventuele TVW of BUT moeilijker zal worden vervallen verklaard dan de StvO of de StvB.

Behalve de Wet op de StvO en de StvB van 1899 is in de afgelopen 25 jaar nog een andere uitsluitend op de krijgsmacht gerichte wet door een nieuwe vervangen. In 1953 kwam namelijk de huidige inkwartieringswet (Inkw.W.) voor die van 1866 in de plaats. De Inkw.W. regelt de vordering van ruimte voor onderbrenging van militair personeel en materieel in burgerhuizen, gebouwen of terreinen, voorts de vordering van transport en van roerende goederen en tenslotte die van „enkele” diensten op het gebied van onderhoud en voeding. De nieuwe wet vertoont een betere systematiek. In tegenstelling tot haar voorgangster geeft zij afzonderlijke regelingen voor tijd van vrede en voor geval van oorlog of oorlogsgevaar. In vreedstijd zijn de mogelijkheden meer beperkt en geschieden de voorzieningen door de burgemeester op aanvraag van militaire zijde. Ingeval van oorlog of oorlogsgevaar wordt rechtstreeks gevorderd door daartoe bij ministeriële beschikking bevoegd verklaarde officieren, overigens wel zo veel mogelijk in overleg met de burgemeester. Artikel 29 Inkw.W. maakt het mogelijk om ook in geval van oorlog of oorlogsgevaar de regeling voor tijd van vrede te volgen. Deze laatste heeft het voordeel, dat de burgemeester de administratieve en financiële rompslomp overneemt, maar het nadeel van beperking en soms wellicht van vertraging.

Geheel nieuw in de Inkw.W. van 1953 is de regeling t.a.v. de bondgenoten. Wij spraken daarover bij de OWvNed.

In de wet van 1953 is voorts als instituut geformaliseerd de algemene vordering door de Minister van Defensie, in geval van oorlog of oorlogsgevaar of van andere buitengewone omstandigheden, van door hem te bepalen roerende goederen. Deze algemene vordering kan slechts plaats hebben ten behoeve van de Nederlandse strijdkrachten.

Het schilderachtige artikel 32 bis van de oude wet over keuring van paarden is vervangen door artikel 36 van de huidige wet over reeds in vreedstijd mogelijke keuring van, registratie van en voorzieningen aan ingeval van oorlog voor algemene vordering in aanmerking komende goederen. Deze voorbereidingen worden momenteel getroffen t.a.v. motorrijtuigen, sedert 1966 met inbegrip van die voor mechanisch grondverzet.

In de nieuwe Inkw.W. is de schadeloosstelling bij vorderingen meer uitputtend geregeld en is een afzonderlijk artikel (62) opgenomen (met ter uitvoering daarvan een apart hoofdstuk in het Inkw.Besluit) over uitkering bij verminderde arbeidsgeschiktheid of overlijden als gevolg van het voldoen aan een vordering op grond van deze wet.

Vorderingen op grond van deze wet door de daartoe bevoegde officieren van de drie krijgsmachtdelen geschieden ingevolge artikel 28 „met inachtneming van de regelen, gesteld door de daartoe door de Minister van Defensie aangewezen militaire autoriteit”. Dat is, evenals bij de OWvNed, de Bevelhebber der Landstrijdkrachten.

Het ligt voor de hand, dat vorderingen op grond van deze wet (zo deze al nodig zijn; zie daaromtrent hieronder bij de bespreking van de betreffende civiele noodwetten) geschieden door de militaire instanties, die normaliter met de voorziening in onderdak, transport, onderhoud en benodigdheden zijn belast en die terzake in de burgersector de nodige contacten hebben. Vordering door andere dan tot deze instanties behorende officieren, hoewel daartoe wettelijk bevoegd, moet, buiten geval van de allerdringendste noodzaak, met kracht worden tegengegaan. In Nederland geldt nog steeds het KB van 10 april 1939, waarbij met toepassing van het huidige artikel 201 Grw. oorlogsgevaar aanwezig werd verklaard. Vorderingen op grond van de Inkw.W. vinden op dit ogenblik dus plaats op basis van artikel 28, nl. door militaire autoriteiten. Momenteel wordt vrijwel uitsluitend gevorderd inkwartiering van individuele militairen. In de praktijk geschiedt dit op basis van vrijwilligheid. Op de toestand van oorlogsgevaar wordt hieronder nog teruggekomen.

Tenslotte nog een enkel woord over de verhouding van de Inkw.W. tot de OWvNed. Artikel 22 OWvNed verleent bevoegdheid tot vorderen zowel van roerende als van onroerende goederen, zowel in gebruik als in eigendom. De Inkw.W. kent geen vordering van onroerend goed in eigendom. Artikel 22 OWvNed mag worden gehanteerd ter verkrijging

van de benodigdheden voor de oorlogvoering in het algemeen, de Inkw.W. slechts ter voorziening in de onmiddellijke behoeften aan onderdak en bevoorrading van de strijdkrachten zelve.

Anderzijds mag artikel 22 OWvNed uiteraard alleen bij StvO of StvB worden toegepast en dan nog slechts door of vanwege een gering aantal met militair gezag beklede militaire autoriteiten. Het aantal officieren, dat ingevolge artikel 5 Inkw.Beschikking bevoegd is de vorderingen van de Inkw.W. te doen, is veel groter.

In tegenstelling tot de Inkw.W. kent de OWvNed geen mogelijkheid tot vorderen van transport.

Tenslotte zij nog gememoreerd, dat, ingevolge artikel 48 OWvNed, bij door het militair gezag gelaste evacuaties de Inkw.W. ook gebruikt mag worden ten behoeve van de burgerbevolking in de betreffende gebieden.

Behalve de WBBBG, de OWvNed en de Inkw.W. heeft in de afgelopen twee en halve decennia nog een reeks wetten het licht gezien, die uitsluitend zijn bestemd voor bijzondere omstandigheden en die voor de krijgsmacht van belang zijn. Wij noemen:

a. voor lijfelijke veiligheid:

de Wet Bescherming Bevolking van 10 juli 1952, Sbl. 404

de Wet Verplaatsing Bevolking van 10 juli 1952, Sbl. 406

b. op personeelsgebied:

de Wet op de Noodwachten van 10 juli 1952, Sbl. 405

de Noodwet Arbeidsvoorziening van 23 april 1971, Sbl. 448

de Noodwet Geneeskundigen van 23 april 1971, Sbl. 396

de Rijkswet Vaarplicht van 23 juni 1972, Sbl. 415

de Vaarplichtwet van 23 juni 1972, Sbl. 445

c. op materieelgebied:

de Wet Beschikbaar Blijven van Goederen van 10 juli 1952, Sbl. 407

de Vorderingswet van 12 december 1962, Sbl. 587

de Noodwet Voedselvoorziening van 12 december 1962, Sbl. 566

de Vervoersnoodwet van 5 december 1962, Sbl. 571

de Havennoodwet van 9 mei 1963, Sbl. 222

de Rijkswet Noodvoorzieningen Scheepvaart van 23 juni 1972, Sbl. 416

d. op ander gebied:

de Noodwet Rechtspleging van 23 september 1964, Sbl. 375.

Aan elk van deze wetten wijden wij hieronder enkele regels.

De Wet Bescherming Bevolking (Wet BB) van 1952 trad in de plaats van de Wet betreffende Bescherming tegen Luchtaanvallen van 1936. Onder „bescherming bevolking” verstaat de wet „het geheel van niet-militaire maatregelen tot bescherming van de bevolking en haar bezit-

tingen, zomede de bezittingen van openbare lichamen, tegen de onmiddellijke gevolgen van oorlogsgeweld”.

Uiteraard is de krijgsmacht sterk geïnteresseerd in maatregelen op dit terrein.

Uit een oogpunt van civiel-militaire samenwerking is van bijzonder belang artikel 21 Wet BB. Op grond van dit artikel kan namelijk o.m. in een rampgebied, dat zich bijv. over meer dan één provincie uitstrekt, een afzonderlijk BB-commando worden ingesteld.

Artikel 28 OWvNed staat het militair gezag toe te interfereren in de BB. Het spreekt vanzelf, dat het militair gezag onder de in de OWvNed bedoelde omstandigheden „genoeg te doen heeft”, en tot die interferentie niet zal overgaan dan in geval van uiterste noodzaak en dan nog slechts, behoudens volstreckte onmogelijkheid, na overleg tussen de Bevelhebber der Landstrijdkrachten en de Minister van Defensie en tussen deze minister en zijn ambtgenoot van Binnenlandse Zaken.

De Wet Verplaatsing Bevolking van 1952 is voor Nederland nieuw. In 1939 en in het begin van 1940 had wel ontruiming van gebieden plaats, maar daarvoor bestond toen geen afzonderlijke en sluitende wettelijke regeling. Onder „verplaatsing bevolking” verstaat deze wet: „de gehele of gedeeltelijke ontruiming van een gebied en de daaruit voortvloeiende afvoer, huisvesting en verzorging van bevolking en de daarmee samenhangende registratie, alsmede de voorbereidingen hiertoe”.

Blijkens de considerans kan verplaatsing van bevolking mede geschieden „in het belang van de uitoefening van de taak van de krijgsmacht.” Evacuatie geschieden trouwens op last of met machtiging van de MinBiza en de Minister van Defensie gezamenlijk.

Belangrijk is artikel 27 lid 1 van deze wet, op grond waarvan zij door de Kroon van toepassing kan worden verklaard op „volksverplaatsingen op grote schaal, welke niet het gevolg zijn van een last tot verplaatsing”. Te denken valt hierbij o.m. aan het opvangen van een vluchtelingenstroom uit de Bondsrepubliek.

Op grond van artikel 48 OWvNed is het militair gezag bij StvB bevoegd om gebieden geheel of gedeeltelijk te ontruimen en voorts om de wettelijke bepalingen omtrent de verplaatsing van bevolking te wijzigen of aan te vullen. Aangezien dit een maatregel van verrekende strekking is, zal ook in deze, behoudens volstreckte onmogelijkheid, op topniveau vooraf overleg plaats vinden.

De Wet op de Noodwachten van 1952 regelt de noodwachten voor de BB, de personeelsvoorziening daarvan en de rechtspositie van dit personeel. Deze wet bracht naast de bestaande militaire dienstplicht ook een noodwachtplicht.

Een ander novum voor Nederland is de Noodwet Arbeidsvoorziening van 1971. Bij de totstandkoming van deze wet ontstond enig oponthoud doordat de Eerste Kamer in 1966 het oorspronkelijke ontwerp verwierp, zulks omdat het toen daarin voorkomende artikel 24 lid 3 het mogelijk maakte „burgerdienstplichtigen” ook op plaatsen buiten Nederland tewerk te stellen.

De Eerste Kamer was bevreesd,

„dat een eventuele bezetter van Nederland op grond van deze bepaling met een schijn van rechtmatigheid ingezetenen buiten Nederland tewerk zou kunnen stellen, of dat Nederlandse autoriteiten in bezettingstijd, zelfs zonder opdracht daartoe van de bezettende macht, de bepaling, met welke bedoeling ook, zouden kunnen hanteren.”

Aldus de MvT bij een herzien ontwerp-Noodwet Arbeidsvoorziening, dat in 1968 aan de Tweede Kamer werd aangeboden en dat het staatsblad in 1971 haalde. Artikel 24 lid 3 van de wet bepaalt nu, dat „burgerdienstplichtigen” niet kunnen worden verplicht tot het verrichten van werkzaamheden op plaatsen buiten Nederland.

Blijkens de considerans strekt de wet mede ter bevordering van de landsverdediging. Zij voorziet o.m. in z.g. burgerdienstplicht, d.w.z. de mogelijkheid om mannen zowel als vrouwen tot het verrichten van „niet-militaire” werkzaamheden te verplichten. De toevoeging „niet-militaire” is ontleend aan de MvT. In de MvA vinden wij hierover nog het volgende:

„Bij de hantering van de wet ten behoeve van de landsverdediging beoogt de wet de productie van goederen, het verlenen van diensten en het verrichten van werkzaamheden door het bedrijfsleven ten behoeve van de krijgsmacht.”

Maar verder:

„De bepalingen van de wet op het stuk van de burgerdienstplicht verzetten er zich intussen niet tegen, dat het Hoofd Arbeidsvoorziening een burgerdienstplichtige bestemt voor arbeid in loondienst bij de krijgsmacht, al zal dat zich in de regel dan wel beperken tot tewerkstelling bij het niet-mobiele deel van de krijgsmacht. Hier valt te denken aan werkzaamheden in vaste inrichtingen en werkplaatsen van de krijgsmacht.”

En weer verder:

„De krijgsmacht, in het bijzonder het mobiele deel daarvan heeft intussen in incidentele gevallen behoefte aan burgerarbeidskrachten voor meer rechtstreekse hulp en bijstand bij de uitoefening van haar taak. Om hierin te voorzien geeft artikel 29 OWvNed aan het militair gezag de bevoegdheid burgerarbeidskrachten op te roepen. In gevallen als hier bedoeld zal doorgaans evengenoemd wetsartikel worden gehanteerd.”

Uiteraard zal het militair gezag, zelfs bij toepassing van artikel 29 OWvNed, de volledig op aanwerving van personeel ingestelde instanties van de Noodwet Arbeidsvoorziening zoveel mogelijk inschakelen en raadplegen.

De Noodwet Geneeskundigen van 1971 kwam in de plaats van de Wet Genees- en Tandheeskundige Voorziening Burgerbevolking van 1939. Zij is een soort Noodwet Arbeidsvoorziening, maar dan speciaal voor

artsen, tandartsen, tandheelkundigen, vroedvrouwen en apothekers. Vanzelfsprekend zal het aantal beschikbare artsen in oorlogstijd beperkt zijn door de op velen hunner rustende militaire dienstplicht. Andere dan de hier bedoelde, aan geneeskundige verzorging deelnemende categorieën van personen vallen onder de „gewone” Noodwet Arbeidsvoorziening.

Artikel 38 van de Noodwet Geneeskundigen bepaalt, dat zolang een of meer paragrafen van hoofdstuk II in werking zijn, geneeskundigen zo mogelijk niet dan na overleg met het bevoegde gezag op grond van het bij of krachtens een andere wet bepaalde (bijv. krachtens artikel 29 of 51 OWvNed) verplicht worden tot het verrichten van werkzaamheden in het belang van de militaire of civiele verdediging.

De Rijkswet Vaarplicht van 1972 doet weinig anders dan zorgen, dat de vaarplicht in de landen van het Koninkrijk zoveel mogelijk op overeenkomstige wijze wordt geregeld en dat vaarplichtigen van die landen op alle onder de vlag van het Koninkrijk varende schepen kunnen worden ingezet. Voor Nederland kwam in dat zelfde jaar de Vaarplichtwet tot stand. Het tijdens de tweede wereldoorlog te Londen uitgevaardigde Vaarplichtbesluit 1942 was in 1946 ingetrokken.

De Wet ter Verzekering van het Beschikbaar Blijven van Goederen voor het geval van oorlog etc. geeft aan iedere minister, met voorrang voor de Minister van Defensie, de bevoegdheid om bij algemeen of bijzonder bevel op roerende of onroerende goederen een soort conservatoir beslag te leggen. Een en ander moet geschieden in overeenstemming met de Minister van Economische Zaken.

De Vorderingswet van 1962 verving het tijdens de bezetting tot stand gekomen Algemeen Vorderingsbesluit 1940, in 1944 gehandhaafd als Algemene Vorderingsregeling. (De Algemeene Vorderingswet van 1939 had op 1 juli 1940 opgehouden te gelden). De Vorderingswet 1962 geeft alle ministers de bevoegdheid tot het vorderen van goederen, zowel roerende als onroerende, hetzij in eigendom hetzij in gebruik. Ook onlichamelijke zaken kunnen worden gevorderd. Zeeschepen, goud, edele metalen, betaalmiddelen, effecten etc. vallen echter niet onder deze wet. De Minister van Economische Zaken coördineert. Vorderingen in het belang van de militaire verdediging hebben ingevolge artikel 31 voorrang.

Over de verhouding van de Vorderingswet tot o.m. de Inkw.W. zegt de MvA het volgende:

„De Vorderingswet is geen codificatie van alle aan de centrale overheid verleende en te verlenen vorderingsbevoegdheden. Het ontwerp is te beschouwen als een algemene regeling, waarnaast enkele speciale regelingen gelden. Zo wordt vorderingsbevoegdheid ook verleend in de Zeeschepenvorderingswet en de Inkwartieringswet, om slechts deze te noemen.

Wel ligt aan het ontwerp mede de gedachte ten grondslag, dat, wanneer op enig speciaal terrein een vorderingsbevoegdheid wordt nodig geacht, eerst zal worden nagegaan of niet met hantering der Vorderingswet zal kunnen worden volstaan."

Dit geldt uiteraard ook voor de verhouding van de Vorderingswet tot de OWvNed, waarvan artikel 22, zoals hierboven uiteengezet, ook vorderingsbevoegdheid verleent. Trouwens alleen al uit een oogpunt van doelmatigheid verdient het aanbeveling vorderingen, ook die voor de krijgsmacht, zoveel mogelijk via de Vorderingswet te leiden. Immers de autoriteiten van de Vorderingswet (Economische Commissaris, burgemeester etc.) hebben een apparaat, dat beschikt over gegevens omtrent de vindplaatsen en de beschikbare hoeveelheden der goederen en dat is gespecialiseerd in taxatiën en in de administratieve en financiële afwikkeling der vorderingen. Bovendien bereikt men op deze wijze een betere coördinatie tussen de militaire en de civiele vorderingen.

Artikel 23 Vorderingswet scheidt de mogelijkheid voor de Kroon om zonder dat de wet als zodanig reeds in werking is, o.m. de Minister van Defensie te machtigen vorderingen te doen ten behoeve der defensie.

De Noodwet Voedselvoorziening van 1962 geeft regels voor de voedselvoorziening in de meest uitgebreide zin. In iedere provincie en eventueel ook in andere nader te bepalen gebieden wordt een voedselcommissaris aangesteld. Het spreekt vanzelf, dat de krijgsmacht zich terzake van de door haar benodigde levensmiddelen met deze voedselcommissarissen zal verstaan.

Twee voor de oorlogsvoering uitermate belangrijke wetten zijn de Vervoersnoodwet van 1962 en de Havennoodwet van 1963. Dit militaire belang blijkt uit de artikelen 3 van deze beide wetten, luidende (voorzover hier van belang):

„Zolang voor enig gedeelte van Nederland de staat van oorlog of van beleg geldt, worden de in deze wet aan Onze Minister (V&W) toegekende bevoegdheden en de hem opgedragen taak uitgeoefend, onderscheidenlijk uitgevoerd, door Onze Ministers van Verkeer en Waterstaat en van Defensie gezamenlijk."

Voorts bepaalt artikel 6 lid 5 Vervoersnoodwet evenals artikel 5 lid 5 Havennoodwet, dat indien bij StvO of StvB in het onder de werking dier wetten te creëren College van Bewindvoering Binnenlands Vervoer resp. College van Bewindvoering Havens geen eenstemmigheid bestaat omtrent een aangelegenheid van vervoer resp. het gebruik van de havens ten behoeve van de militaire verdediging, de vertegenwoordiger(s) van de Minister van Defensie beslist (beslissen).

De Vervoersnoodwet, een novum voor ons land, regelt het vervoer te land (met inbegrip van dat per spoor) en op de binnenwateren. Vervoer over zee en door de lucht vallen er buiten. Vervoer over zee is geregeld in de hieronder nog te vermelden Rijkswet Noodvoorzieningen Scheep-

vaart van 1972. Voor transport door de lucht dient de hieronder nader te bespreken Luchtvaartwet van 1958.

Voor vervoer (inclusief dat overzee en door de lucht, echter met uitzondering van dat per spoor) staat aan de krijgsmacht ook de Inkw.W. ter beschikking, zoals voor vervoer per spoor ten behoeve der strijdkrachten mede artikel 50 van de Spoorwegwet bij KB kan worden inwerkinggesteld. Logisch is echter, dat de krijgsmacht ook in deze zoveel mogelijk gebruik maakt van de daarvoor speciaal in het leven geroepen civiele instanties. De Havennoodwet van 1963 geeft regels voor het gebruik van de havens. O.m. voorziet zij in de instelling van havendistricten elk onder leiding van een districtshavencommissaris. Het is een voor Nederland nieuwe wet.

De Rijkswet Noodvoorzieningen Scheepvaart van 1972 betreft uitsluitend zeeschepen. Zij trad in de plaats van de Zeeschepenvorderingswet van 1939, het Londense Zeeschepenbesluit van 1942 en dat gedeelte van de Wet Behoud Scheepsruimte van 1939, dat over zeeschepen ging.

De Noodwet Rechtspleging van 1964 tenslotte moet ertoe bijdragen, dat in oorlogstijd de burgerjustitie zolang mogelijk blijft functioneren. Daardoor zal de militaire justitie minder snel voor de opgave worden gesteld, bedoeld in artikel 87 onder 1° van de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht, nl. overname van de taak van de burgerstrafrechter.

De meeste der zojuist besproken civiele noodwetten (beter gezegd: de daarin voorkomende hoofdstukken met bijzondere bevoegdheden) kunnen worden inwerkinggesteld „in geval van oorlog, oorlogsgevaar of daaraan verwante of daarmee verband houdende buitengewone omstandigheden”. Dit geschiedt dan, evenals de afkondiging van de TVW, de BUT, de StvO of de StvB, bij KB op voordracht van de Minister-President, d.w.z. na overleg in de Ministerraad en onder verantwoordelijkheid van de Regering als geheel. Na afkondiging van een zodanig KB moet het voortduren der werking van de betreffende noodwet door de Staten-Generaal worden goedgekeurd, zulks evenals bij de TVW, de BUT, de StvO en de StvB. Bij de Wet Bescherming Bevolking betreft dit de instelling van „de staat van paraatheid”. De Wet Bescherming Bevolking en de Wet Verplaatsing Bevolking kunnen bovendien in geval van watersnood of andere rampen alsmede van dreigend gevaar voor het ontstaan daarvan bij KB van overeenkomstige toepassing worden verklaard.

Bij de WBBBG wezen wij er reeds op, dat deze wet slechts kan worden gehanteerd bij oproerige beweging en overeenkomstige bedreiging uitsluitend van de inwendige veiligheid.

De Wet Verplaatsing Bevolking kan zonder voorafgaand KB worden gehanteerd mits „in geval van oorlog, oorlogsgevaar” etc.

De Vorderingswet kan (overigens ook bij KB op voordracht van de Minister-President en onder nadere goedkeuring van de Staten-Generaal) worden toegepast „indien buitengewone omstandigheden dit naar Ons oordeel noodzakelijk maken”. Blijkens de MvT moet hier behalve aan oorlogsomstandigheden ook worden gedacht aan watersnood, epidemieën etc.

De Wet Beschikbaar Blijven van Goederen kan zonder voorafgaand KB en zonder nadere goedkeuring door de Staten-Generaal door iedere minister worden toegepast, mits in overeenstemming met de Minister van Economische Zaken en mits die toepassing naar het oordeel van de betreffende minister noodzakelijk is ter verzekering van het beschikbaar blijven van goederen in geval van oorlog, oorlogsgevaar etc.

Toepassing van de Rijkswet Noodvoorzieningen Scheepvaart moet bij Rijkswet worden bekrachtigd.

Tenslotte bevatten alle hierboven besproken civiele noodwetten (behalve uiteraard de WBBBG en de Noodwet Rechtspleging) een clausule, dat zij moeten wijken voor maatregelen, die op grond van andere wetten ten behoeve van de militaire verdediging zijn genomen. De Inkw.W. en de OWvNed hebben dus altijd voorrang. Dat wil echter niet zeggen, dat deze beide wetten dan ook altijd de voorkeur verdienen. Integendeel.

Hierboven zagen wij, dat binnen het kader van de OWvNed ingevolge de bij KB vastgestelde Instructie Militair Gezag zoveel mogelijk aan de burgerautoriteiten moet worden overgelaten of met hun inschakeling moet geschieden. Deze beleidslijn dient te worden doorgetrokken tot buiten het kader van de OWvNed, nl. in haar verhouding tot andere noodwetten. Bij de bespreking van deze laatste wezen wij erop, dat door dat beleid de taak van de krijgsmacht in belangrijke mate kan worden verlicht en de coördinatie tussen de voldoening aan de civiele en de militaire behoeften bevorderd.

Van de Inkw.W. ware slechts gebruik te maken bij inkwartiering in enge zin, d.w.z. ter tijdelijke onderbrenging en ter verzorging van militair personeel en materieel.

De Inkw.W. en de OWvNed waren verder slechts toe te passen:

- a. indien de organisatie van de betreffende civiele noodwet nog niet in functie is (bijv. bij mobilisatie);
- b. indien de organisatie van de betreffende civiele noodwet niet meer in functie is (bijv. door oorlogsgeweld);
- c. indien via de organisatie der betreffende civiele noodwet het benodigde niet tijdig kan worden verkregen;
- d. in andere soortgelijke situaties.

Behalve de uitsluitend of meer in het bijzonder voor noodtoestanden geschreven wetten, zijn er ook die weliswaar in eerste instantie voor normale tijden zijn bestemd, maar die niettemin één of meer bepalingen be-

vatten voor buitengewone omstandigheden. Ook daarin hebben zich de laatste kwarteeuw belangrijke veranderingen voorgedaan.

Zulk een wet is de huidige Luchtvaartwet, welke in 1958 in de plaats kwam voor die van 1926. De artikelen 57 t/m 59 van die wet geven uitzonderingsbepalingen voor geval van oorlog, oorlogsgevaar, StvO, StvB, dan wel in geval bij KB is verklaard, dat buitengewone omstandigheden zulks ter handhaving van de uit- of inwendige veiligheid noodzakelijk maken. Artikel 57 betreft de toepasselijkheid van de Luchtvaartwet in de genoemde omstandigheden. Alsdan gelden namelijk de bij of krachtens die wet gegeven voorschriften niet dan voorzover bij AMvB bepaald. Dit is een regeling overeenkomstig die van het hieronder nog te bespreken artikel 45 van de Wegenverkeerswet.

Artikel 58 Luchtvaartwet gaat over het vorderen van luchtvaartuigen en luchtvaartterreinen. Artikel 59 betreft de bevoegdheid tot het geven van aanwijzingen met betrekking tot de constellatie op luchtvaartterreinen.

Voorts kwam, in Nederland voor het eerst, een politiewet tot stand, de Politiewet van 1957. Voor ons onderwerp belangrijk is het in 1961 ingevoegde artikel 48a, dat betrekking heeft op geval van oorlog, oorlogsgevaar etc. De bevoegdheid van de burgemeester tot het rechtstreeks vorderen van militaire bijstand kan dan vervallen worden verklaard. T.a.v. de politie kunnen dan bijzondere voorzieningen worden getroffen. Bij StvO of StvB kan dit laatste alleen in overleg met de Minister van Defensie. In verband met de Politiewet verdient nog vermelding het op artikel 4 lid 2 resp. artikel 10 lid 2 gebaseerde instituut der reserve-politie. Deze kan behalve voor algemene versterking van de politie bovendien, in geval van oorlog, oorlogsgevaar etc. worden ingezet als bewakingskern op belangrijke civiele objecten.

Dan is er de in 1967 in werking getreden Vreemdelingenwet van 1965. Bij die inwerkingtreding verviel niet slechts de desbetreffende wet van 1849, maar ook de Wet op de Grensbewaking van 1920. Ingevolge artikel 3 van de huidige Vreemdelingenwet wordt de grensbewaking geregeld bij AMvB. Die regeling is te vinden in hoofdstuk II van het Vreemdelingenbesluit van 1966. Een bepaling omtrent bevoegdheden van het militair gezag bij StvO en StvB ten opzichte van de grensbewaking zoekt men zowel in de wet als in het besluit tevergeefs. Toch kan men zich voorstellen, dat het militair gezag, gezien zijn verantwoordelijkheid voor de militaire veiligheid, prijs stelt op enige zeggenschap op het stuk der grensbewaking. Weliswaar is de Koninklijke Marechaussee ingevolge artikel 20 van het Vreemdelingenbesluit, naast de douane en naast de gemeentepolitie te Rotterdam, belast met de grensbewaking, en weliswaar staat de Koninklijke Marechaussee in oorlogstijd onder bevel van de Bevelhebber der Landstrijdkrachten (de hoogste militaire gezagsautoriteit), maar uit niets blijkt, dat die onderbevelstelling ook de grensbewaking omvat.

Integendeel artikel 3 der Vreemdelingenwet bepaalt categorisch, dat de met grensbewaking belaste ambtenaren de door de Minister van Justitie gegeven aanwijzingen in acht nemen. Het militair gezag beschikt voorts weliswaar over de algemene bevoegdheid van artikel 24 lid 1 sub 2° OWvNed (tot regeling van de toegang tot, het verkeer binnen en het verlaten van gebieden, ook grensgebieden) en over die van artikel 56 OWvNed (tot het weren van verdachte personen uit het in StvB verklaarde gebied), maar het zou in strijd zijn met de beginselen van militair gezag, indien dat gezag zijn bevoegdheden uitoefende op een wijze, die indruist tegen de aanwijzingen van een minister.

Artikel 50 van de Vreemdelingenwet bepaalt, dat in geval van oorlog of andere buitengewone omstandigheden bij AMvB van deze wet kan worden afgeweken. In dat geval moet echter binnen drie maanden na inwerkingtreding van die AMvB aan de Staten-Generaal een voorstel van wet worden aangeboden tot wijziging der wet overeenkomstig die AMvB. Het is de vraag, of dit een ideale procedure is om aan het militair gezag bij StvO of StvB bevoegdheden te verlenen t.a.v. de grensbewaking. Uiteraard is het onderwerp der grensbewaking op dit ogenblik veel gecompliceerder dan in de periode voor de afgelopen wereldoorlog. Men denke aan de overeenkomsten in Benelux-verband en in EEG-verband. Men bedenke voorts dat er bij een onverhoopte StvO of StvB naar verwachting een vrij intensief grensverkeer zal zijn van NATO-personeel.

Aandacht verdient ook de in 1967 in werking getreden Omroepwet. Artikel 5 van die wet luidt als volgt:

„In buitengewone omstandigheden kan het gebruik van studio's en van zendtijd gegeven worden aan de autoriteiten, door Onze minister-president na overleg met Onze minister aan te wijzen. Indien de burgerlijke uitzonderingstoestand is ingesteld, kan Onze minister-president na overleg met Onze minister regelen stellen ten aanzien van het toezicht op de uitzendingen.”

De bevoegdheden van het militair gezag met betrekking tot de omroep bij StvO en StvB zijn neergelegd in artikel 26 lid 2 en artikel 45 OWvNed. Helemaal waterdicht lijkt die regeling niet. Artikel 26 lid 2 geeft aan het militair gezag de bevoegdheid om de wettelijke bepalingen omtrent de verreberichtgeving (dit omvat ook de omroep) te wijzigen. Het geldt reeds bij StvO. Het systeem nu van de OWvNed is echter, dat bevoegdheden tot inbreuk op grondrechten eerst worden vrijgegeven bij StvB. Vooral de laatste zinsnede van artikel 26 lid 2 t.w. „Deze bevoegdheid strekt zich niet uit tot bepalingen betreffende het afluisteren en opnemen van telefoongesprekken” (artikel 45 lid 3 OWvNed staat voor StvB wijziging van die bepalingen wèl toe) wettigt de vraag, of artikel 26 lid 2, althans bij StvO, gebruikt mag worden tot het instellen van „toezicht op de uitzendingen”.

Artikel 45 lid 1 OWvNed gewaagt van een „aan een inrichting van verreberichtgeving toevertrouwd stuk”. Een „life-uitzending” valt daaronder

moeilijk te rubriceren. Men zou alle toespraken en voordrachten tevoren op de band moeten laten „inblikken” om ze onder de werking van artikel 45 te brengen.

Gememoreerd worde voorts de Wet Bescherming Staatsgeheimen van 1951. Ingevolge deze wet kan in „tijd van oorlog” elk werk van openbaar verkeer en elk werk van openbaar nut worden aangewezen als „verboden plaats” in de zin van deze wet.

In vreedestijd kan dat alleen bij plaatsen in gebruik bij de Staat of, onder bepaalde voorwaarden, bij plaatsen, waar krachtens overeenkomst met de Staat werkzaamheden worden verricht of goederen worden bewaard, die van belang zijn voor de veiligheid van de Staat.

Tot besluit van dit onderdeel nog enkele opmerkingen over en naar aanleiding van de Wegenverkeerswet.

Toen in 1951 de overigens reeds in 1935 tot stand gekomen Wegenverkeerswet (WVW) van kracht werd, waren „voertuigen gebezigd ten behoeve van de strijdkrachten” in het geheel niet aan die wet en aan de daarbij behorende uitvoeringsvoorschriften onderworpen. Dat vond zijn grond in artikel 45 lid 1 van die wet juncto het nog steeds geldende KB van 10 april 1939 Sbl 181, waarbij Nederland verklaard werd in „oorlogsgevaar” te verkeren. Daarom werd in 1952 het eerste lid van artikel 45 gewijzigd in dier voege, dat in geval van oorlog, oorlogsgevaar, StvO en StvB de wegenverkeerswetgeving wél toepasselijk werd op voertuigen van de krijgsmacht, doch slechts voorzover bij AMvB bepaald. Dat werd de AMvB, zoals deze laatstelijk in 1967 werd vastgesteld. (De kwestie der „militairen te voet” laten wij hier buiten beschouwing).

Aangezien het KB van 1939 over oorlogsgevaar ook nu nog steeds geldt, leven de strijdkrachten heden ten dage nog steeds onder het regiem van de genoemde AMvB van 1967. De voornaamste bepalingen van de verkeerswetgeving, die in die AMvB niet zijn opgenomen en die voor militaire voertuigen derhalve niet van toepassing zijn, zijn die omtrent de (burger-) rijbewijzen, de kentekens, alsmede de afmetingen, inrichting en verlichting der voertuigen.

Overwogen wordt sinds geruime tijd om het KB van 1939 over oorlogsgevaar in te trekken. Aangezien het evenwel praktisch onmogelijk is om de voertuigen der krijgsmacht, in het bijzonder wat de afmetingen en de inrichting aangaat, geheel te brengen onder de werking van de voor burgervoertuigen geldende wetgeving, zullen tegelijk met de intrekking van het KB van 1939 de WVW, het WVR en het RVV zodanig moeten worden gewijzigd, dat daarin met betrekking tot voertuigen der strijdkrachten uitzonderingsbepalingen ook voor vreedestijd komen te staan.

Hiermede zijn wij gekomen bij het onderwerp van de op dit ogenblik voor Nederland nog steeds geldende wettelijke toestand van oorlogsgevaar. Intrekking van het desbetreffende KB van 1939 zal niet slechts invloed hebben op de huidige praktische toepassing van de WVW, maar ook op

die van enige andere wettelijke bepalingen.

Te denken valt hierbij aan artikel 18 van de Telegraaf- en Telefoonwet, waarvan de redactie overigens nog steeds geen rekening houdt met de totstandkoming van de OWvNed. Dit artikel zou bij intrekking van het KB over oorlogsgevaar voor het huidige zijn werking verliezen.

Te denken valt hierbij voorts aan de Inkw.W. Vorderingen op grond van deze wet zouden bij vervallen van de toestand van oorlogsgevaar uitsluitend kunnen plaats hebben overeenkomstig hoofdstuk II van die wet, d.w.z. door de burgemeester op aanvraag van militaire zijde.

Voorts valt in dit verband te noemen artikel 57 Luchtvaartwet. Hierboven vermeldden wij reeds, dat deze wet bij oorlogsgevaar voor militaire luchtvaartuigen en de leden hunner bemanning alsmede voor militaire luchtvaartterreinen niet geldt dan voorzover bij AMvB bepaald. De betreffende AMvB verklaart echter de luchtvaartwetgeving volledig van toepassing, zodat intrekking van het KB over oorlogsgevaar in deze weinig praktische problemen zal scheppen.

Tenslotte wijzen wij op artikel 30 van de Dienstplichtwet, dat bij oorlogsgevaar de Kroon machtigt om dienstplichtigen buitengewoon in werkelijke dienst op te roepen. Deze buitengewone oproeping is, behoudens geval van oorlog, na intrekking van het KB over oorlogsgevaar nog slechts mogelijk bij „andere buitengewone omstandigheden.”

Zoals wij hierboven zagen, kunnen de meeste na-oorlogse civiele noodwetten in werking worden gesteld „in geval van oorlog, oorlogsgevaar, daaraan verwante of daarmede verbandhoudende buitengewone omstandigheden”. Dit betekent, dat het al of niet bestaan van een KB over oorlogsgevaar feitelijk op de mogelijkheid van toepassing van die wetten weinig effect heeft.

Het geheel der na-oorlogse noodwetgeving, zoals hierboven beschreven, overziende mag men concluderen, dat de Nederlandse wetgever op dit gebied bepaald niet heeft „stilgezeten”. Gelet op de gelijkgerichte activiteit in onze buurlanden kan worden aangenomen, dat de NAVO hier mede haar invloed heeft doen gelden.

De vraag of er na het vorenstaande nog wensen zijn, moet in één opzicht bevestigend worden beantwoord.

Het is namelijk nog steeds twijfelachtig of onder oorlogsomstandigheden aan bedrijven als zodanig opdrachten mogen worden gegeven tot aanleg of herstel van wegen, bruggen, vliegbases en andere soortgelijke infrastructurele objecten. De Inkw.W. kent weliswaar het instituut van „het verrichten van enkele diensten”, maar men kan verdedigen, dat deze diensten uitsluitend mogen bestaan in voorziening in de onmiddellijke lijfs- en materieelbehoeften van de strijdkrachten zelf.

Uiteraard kan men zich middels de hierboven besproken Noodwet Arbeidsvoorziening of artikel 29 OWvNed verzekeren van het nodige personeel, via de Vorderingswet of artikel 22 OWvNed of de Inkw.W.

van het benodigde materieel en via de Vervoersnoodwet van de vereiste aanvoer, maar dat is een weinig bevredigende procedure.

Evenmin is het bevredigend om een aannemer middels dreigen met de juistgenoemde noodwetten of middels manipulatie met vergunningen te dwingen tot de uitvoering van de hierbedoelde infrastructurele werken.

Er is destijds sprake geweest van een Noodwet Economische Voorzieningen. Met behulp van zulk een wet zou men niet slechts de oorlogsproductie kunnen bevorderen en regelen maar wellicht ook de uitvoering van infrastructurele werken aan bedrijven kunnen opdragen.

Mocht het tot een Noodwet Economische Voorzieningen niet komen, dan ware in de OWvNed een bepaling op te nemen, die aan het militair gezag de bevoegdheid geeft om, indien dat voor de oorlogvoering noodzakelijk is, bedrijven te gelasten werken uit te voeren.

Ruimtelijke Ordening

De krijgsmacht in vreedstijd en de beschikbare ruimte

door

MR. J. M. G. VAN LOO, reserve-luitenant-kolonel van de Militair
Juridische Dienst

INLEIDING.

Het begrip ruimtelijke ordening is wel omschreven als het van overheidswege leiding geven aan het proces dat ontstaat door de wisselwerking tussen de grond en degenen die daarop wonen, teneinde het milieu beter dienstbaar te maken aan de menselijke welvaart en het menselijk geluk.

In een dicht bevolkt land als het onze, waar de behoefte aan mogelijkheden voor wonen, werken, verkeer, recreatie enz. de laatste tijd sterk is toegenomen, en waar zelfs een toestand is bereikt dat er te weinig grond is om aan alle verlangens met ruimtelijke consequenties te kunnen voldoen, moeten bij elke planologische beslissing de diverse belangen tegen elkaar worden afgewogen. Dit moet geschieden volgens wettelijk vastgestelde regels, die in overeenstemming zijn met de geest van de tijd.

De wetten, die in de eerste helft van deze eeuw van kracht waren, voldeden niet meer. De ordening van de ruimte vond plaats bij de drie bestuurskringen: rijk, provincie en gemeente. Op elk van deze niveaus werden planologische maatregelen vastgesteld, die een ieder bindende voorschriften bevatten. Hierdoor was de planologie echter te star en niet geschikt zich snel aan te passen aan de wisselende inzichten. Vooral op grond van deze bezwaren ontstond de behoefte aan een nieuwe regeling.

DE WET OP DE RUIMTELIJKE ORDENING, (WET OP DE RO).

In 1956 werd het wetsontwerp ingediend. In de memorie van toelichting werd o.m. gesteld, dat de overheid geroepen is leiding te geven bij de

belangenstrijd en dat zij over bevoegdheden moet kunnen beschikken om te bewerkstelligen dat een voor de gemeenschap zo gunstig mogelijk evenwicht wordt bereikt. Het ging derhalve om de best denkbare wederkerige aanpassing van ruimte en samenleving, terwille van die samenleving. Alle belangen moesten op evenwichtige wijze tegen elkaar worden afgewogen en op de juiste wijze worden gecoördineerd.

DE UITGANGSPUNTEN VAN DE WET OP DE RO.

De Staatscommissies ter voorbereiding van de wet hadden aanbevolen op nationaal niveau *bindende voorschriften* te geven, waarmee provincie en gemeente rekening zouden moeten houden. In het wetsontwerp werd deze gedachte echter uitdrukkelijk verworpen. In tegenstelling tot het vorige stelsel kent de Wet op de RO niet een formeel vastgesteld nationaal plan met betrekking tot de nationale belangen, die bij het gebruik van de grond zijn betrokken. In de wet is er van uitgegaan dat slechts op één bestuurlijk niveau, te weten bij de gemeente, planologische maatregelen worden vastgesteld, die een ieder bindende voorschriften bevatten. De plannen van provincie en rijk bevatten geen bindende voorschriften, doch hebben slechts het karakter van richtlijnen.

In dit systeem ligt derhalve uitdrukkelijk het accent op coördinatie, horizontaal en verticaal, tussen de drie bestuurskringen, alsmede op onderling overleg en op inspraak van de bevolking. De lagere overheden behoren bij hun plannen rekening te houden met het ruimtelijk beleid van de hogere bestuursniveaus. Zij moeten zich met de gedachten van dat beleid vertrouwd maken, die aanvaarden en er hun eigen beleid invoegen.

Dwingende maatregelen van bovenaf passen in dit systeem slechts als ontsnappingsmogelijkheid voor noodgevallen. Ingrijpen van hogerhand kan derhalve pas aan de orde komen, als overleg en coördinatie niet tot de gewenste resultaten hebben geleid. Dit overheidsingrijpen kan geschieden door het geven van aanwijzingen dan wel door hantering van het goedkeuringsbeleid.

DE PLANOLOGISCHE PROCEDURES.

De provinciale besturen leggen de beginselen van hun ruimtelijk beleid vast in *streekplannen*. De betrokken gemeentebesturen worden daarbij gehoord. Het ontwerp-streekplan wordt ter inzage gelegd en een ieder kan daartegen bezwaren indienen bij Provinciale Staten, die de uiteindelijke beslissing nemen. Beroep op de Kroon is hiertegen niet mogelijk.

De gemeentebesturen stellen *bestemmingsplannen* vast. Het ontwerp-bestemmingsplan wordt ter inzage gelegd en een ieder kan daartegen bezwaren indienen bij de Gemeenteraad, die daarop een beslissing moet nemen. Na vaststelling door de Gemeenteraad wordt het bestemmingsplan ter visie gelegd. Degenen, die tegen het ontwerp-plan bezwaren hadden ingediend, kunnen zulks ook doen tegen het bestemmingsplan bij Gedeputeerde Staten. Dit college kan het plan goedkeuren, dan wel geheel

of ten dele goedkeuring daaraan onthouden. De beslissing van Gedeputeerde Staten wordt ter inzage gelegd. Ten derde male is het mogelijk bezwaren in te dienen door beroep in te stellen bij de Kroon.

Terwijl de lagere bestuurslichamen voor het nemen van hun beslissing op de ingediende bezwaren aan een termijn zijn gebonden, is dat bij de Kroon niet het geval. De tijd die het rechtsgeldig worden van een bestemmingsplan minimaal vereist, zonder beroep op de Kroon, is ongeveer één jaar. Indien goedkeuring door het Provinciaal bestuur wordt onthouden dan wel beroep op de Kroon wordt ingesteld, kan de totale procedure vele jaren duren.

DE PLANOLOGISCHE ORGANEN.

De uiteindelijke verantwoordelijkheid voor het planologisch beleid berust bij de Ministerraad en meer in het bijzonder bij de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (V en RO). Uit de Ministerraad is een subcommissie, de *Raad voor de ruimtelijke ordening*, ingesteld waarin ook de Minister van Defensie zitting heeft.

Voorts is er de *Raad van advies voor de ruimtelijke ordening* als een vast college van bijstand en advies, waarin de instellingen, lichamen en organisaties, die bij de ruimtelijke ordening zijn betrokken, als vertegenwoordiging van de gehele Nederlandse samenleving in al haar schakeringen zijn opgenomen.

Het hoogste ambtelijke adviescollege en overlegorgaan is de *Rijksplanologische Commissie (RPC)*. Nagenoeg alle ministers kunnen één tot drie leden in die commissie benoemen.

Tenslotte is er op rijksniveau de *Rijksplanologische Dienst (RPD)* als ambtelijk apparaat van het ministerie van V en RO voor het verrichten van onderzoekingen, het verstrekken van adviezen en voor het algemene toezicht op de naleving van de Wet op de RO.

Elke provincie heeft een *Provinciaal Planologische Commissie (PPC)* als overleg- en adviesorgaan. Hoewel niet in de wet genoemd, heeft elke provincie ook een *Provinciaal Planologische Dienst*. Bij elke gemeente is — afhankelijk van haar grootte — een dienst, afdeling of bureau, speciaal belast met ruimtelijke aangelegenheden.

DEFENSIEVERTEGENWOORDIGERS.

Voor overleg en coördinatie op alle bestuursniveaus zijn defensievertegenwoordigers aangewezen, vooral om de defensiebelangen te behartigen.

In de RPC is de Minister van Defensie vertegenwoordigd door een speciaal daarvoor aangewezen functionaris, de *Coördinator Ruimtelijke Ordening voor de Krijgsmacht (CROK)*.

In elke PPC is defensie vertegenwoordigd door de *Commandant in het betreffende Geniecommandement*, in wiens staf deskundigen op het gebied

van de ruimtelijke ordening zijn opgenomen. Burgemeester en Wethouders zijn verplicht bij de voorbereiding van de planologische maatregelen overleg te plegen met de *Eerstaanwezend-Ingenieur der Genie* in het betreffende ressort. De Geniecommandanten en Eerstaanwezend-Ingenieurs ressorteren onder de Directeur Gebouwen, Werken en Terreinen.

HET OPTREDEN VAN DE RIJKSOVERHEID INZAKE DE RUIMTELIJKE ORDENING.

In de artikelen 2 en 3 van de Wet op de RO is de regeling inzake het planologisch beleid van de rijksoverheid opgenomen. De Minister van V en RO moet het nodige verrichten ter voorbereiding van het bepalen van het regeringsbeleid. Over maatregelen en plannen moet de RPC worden gehoord. De Kroon kan, de RPC gehoord, voor bepaalde facetten van het nationale ruimtelijke beleid *facetplannen* vaststellen. Deze plannen worden medegedeeld aan het parlement. Aan de inhoud van die plannen wordt in beginsel geen uitvoering gegeven binnen zes maanden na die mededeling, teneinde het parlement de gelegenheid te geven zich daarover uit te spreken.

Deze facetplannen werden op grond van een amendement in de wet opgenomen, hoewel de regering bij herhaling betoogde geen behoefte te hebben aan op nationaal niveau vastgestelde plannen, doch voldoende te hebben aan een beleidslijn. De achterliggende gedachte van de indiener van dit amendement was dat de nationale plannen zo duidelijk mogelijk kenbaar zouden worden gemaakt. Bovendien werd er op gewezen dat er tal van facetten van de ruimtelijke ordening zijn, die nationaal van zodanige betekenis zijn, dat de regering zich daarmee móet inlaten.

De betekenis van deze facetplannen voor de praktijk wordt wel in twijfel getrokken, omdat vele nationale problemen op andere wijze door de Staten-Generaal worden behandeld en de ruimtelijke consequenties van bepaalde plannen een wettelijke basis krijgen, b.v. de wegenplannen.

In dit verband kan worden gewezen op de vestiging van een industriegebied bij de Moerdijk, waartoe niet werd besloten in het kader van een bestemmingsplan-procedure, maar in feite door een regeringsbesluit.

In de praktijk komt het er meestal op neer, dat de *gemeentebesturen* de lokale belangen tegen de bovengemeentelijke- en nationale belangen moeten afwegen. Nu is het echter niet zo, dat een gemeentebestuur de definitieve beslissingsbevoegdheid heeft over de beschikbare ruimte. Het provinciaal bestuur kan immers een streekplan voor het betrokken gebied hebben vastgesteld. Hoewel dit plan geen bindende voorschriften bevat, is het toch van grote betekenis. De door de gemeente vastgestelde bestemmingsplannen moeten ter goedkeuring aan het provinciaal bestuur worden voorgelegd. Nu spreekt het vanzelf dat die goedkeuring alleen zal worden verleend, als het bestemmingsplan in overeenstemming is met dat streekplan.

Ook bij de vaststelling van een streekplan vindt een belangenafweging

plaats, waarbij wordt beslist over nationale belangen. De rijksoverheid kan hierbij alleen invloed uitoefenen door overleg en coördinatie. Zij heeft geen goedkeuringsbevoegdheid.

Behoudens bovenvermeld „planologisch beleid van de rijksoverheid” bevat de Wet op de RO mogelijkheden om in te grijpen, wanneer overleg en coördinatie hebben gefaald, door de „voorschriften van hoger gezag”.

In de artikelen 37 en 38 is namelijk de mogelijkheid tot het geven van *aanwijzingen* opgenomen.

Het provinciaal bestuur kan aan de gemeenten *aanwijzingen* geven omtrent de inhoud van de bestemmingsplannen. De Minister van V en RO kan aan een provinciaal bestuur *aanwijzingen* geven omtrent de inhoud van een streekplan en voorts kan hij het provinciaal bestuur voorschrijven welke *aanwijzingen* dit bestuur moet geven aan de gemeentebesturen. Er is dus een indirecte invloed van het rijk op de gemeenten mogelijk, namelijk via het provinciaal bestuur.

De regering heeft echter meermalen betoogd dat de *aanwijzingsbevoegdheid* slechts in incidentele en uitzonderlijke gevallen zou worden gehanteerd, met name alleen als het overleg tussen de bestuurskringen „onverhoopt” geen resultaat zou opleveren.

Van deze bevoegdheid is tot dusverre inderdaad slechts zeer sporadisch gebruik gemaakt. Ook hieruit blijkt hoe nadrukkelijk het accent is gelegd op coördinatie en overleg bij de praktische toepassing van de Wet op de RO. Typierend in dit verband is een uitspraak van VAN SPLUNDER, die schrijft dat de *aanwijzingsbevoegdheid* een bedenkelijke zaak is en dat het aanbeveling verdient dat de gemeentebesturen, die dergelijke *aanwijzingen* kunnen ontvangen, die niet al te vlot overnemen, omdat dan de deur wordt opengezet voor een onbepaalde bemoeizucht. Hoewel deze uitspraak geen verwondering behoeft te wekken, als men weet dat de schrijver burgemeester is, wordt hier toch duidelijk gedemonstreerd hoe zwaar de autonomie van de lagere bestuurslichamen in sommige kringen weegt.

Behalve het feit dat het accent zo nadrukkelijk op overleg en coördinatie wordt gelegd, is ook de omstandigheid, dat de rijksoverheid de ruimtelijke consequenties van het nationale beleid niet voldoende duidelijk aan de lagere corporaties heeft kenbaar gemaakt — er zijn immers nagenoeg geen facetplannen tot stand gekomen —, de reden dat nauwelijks gebruik kan worden gemaakt van de *aanwijzingsbevoegdheid*.

RECENTE ONTWIKKELINGEN IN DIT OPZICHT.

De twee peilers waarop de Wet op de RO rust zijn de inspraak van de burgers enerzijds en de mogelijkheid voor de rijksoverheid om het nationale ruimtelijke beleid te realiseren anderzijds. Tussen deze twee peilers is een voortdurend spanningsveld aanwezig, vooral wanneer er sprake is van tegenstrijdige belangen. Er zal dan moeten worden gezocht naar een evenwicht, dat noodzakelijkerwijs het karakter van een compromis zal

moeten hebben.

In toenemende mate wordt van zeer vele zijden vernomen dat de Wet op de RO niet goed functioneert.

Op enkele recente ontwikkelingen wil ik thans wijzen.

Op 10 maart 1970 deed de Raad van advies voor de ruimtelijke ordening een aantal voorstellen voor een nieuwe procedure m.b.t. „*project-plannen*” van de rijksoverheid. Een dergelijk plan zou een officiële regeringsbeslissing moeten zijn als basis voor het geven van aanwijzingen. In spoedeisende gevallen zouden de aanwijzingen ook *rechtstreeks* aan gemeentebesturen kunnen worden gegeven. Ook de Contact-commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming stelde in haar verslag over 1969/71, dat gestreefd dient te worden naar een grotere invloed van rijkswege bij de verschillende facetten van het planologische beleid dan in de huidige Wet op de RO mogelijk is.

Op 13 april 1971 verscheen de *Circulaire* van de Minister van V en RO inzake het betrekken van de bevolking bij de vorming van ruimtelijk beleid. Naast een aantal concrete beleidspunten, wordt daarin o.m. gesteld, dat de toenemende behoefte aan inspraak en participatie de overheid voor een zeer veelzijdig probleem plaatst, dat nog niet in alle opzichten kan worden overzien. Ook zonder deze factor vergen de voorbereiding en totstandkoming van ruimtelijke plannen reeds een vrij ingewikkeld besluitvormingsproces. Er moet steeds een wat moeizaam evenwicht worden gevonden tussen de invloeden van diverse bestuursorganen, ambtelijke diensten en maatschappelijke belangengroeperingen. De inspraak en participatie kan in diverse situaties verschillend zijn, zowel ten aanzien van de fase waarin, als van de personen en instanties aan wie inspraak wordt verleend, alsmede van het soort informatie. Er dient te worden gestreefd naar het beperken van het tijdverlies, waartoe het verlenen van inspraak aanleiding kan geven. Met kennelijke instemming wordt voorts gewezen op de mening van de Raad van advies, dat de inspraak een sociale techniek is, die het ontwerpen van spelregels nodig maakt.

Eind 1972 verscheen de *Nota over de openbaarheid* bij de voorbereiding van het ruimtelijk beleid. De regering zegt hierin het van het grootste belang te achten dat beslissingen, die van invloed zijn op de ruimtelijke structuur en de kwaliteit van de omgeving van de mens, niet worden genomen zonder dat een ieder, wiens leefomgeving daarbij in het geding is, zijn aandeel heeft kunnen hebben in de gedachtenvorming.

Het belangrijkste van deze Nota is het introduceren van de *planologische kernbeslissing* en de procedure daarvan. Deze kernbeslissingen zijn een specifieke groep uit alle ruimtelijk relevante beslissingen op nationaal niveau. Hiervoor wordt een speciale procedure voorgesteld. Of er sprake is van een kernbeslissing — dus of die speciale procedure zal worden gevolgd — wordt van geval tot geval door de regering uitgemaakt.

De Raad van advies voor de ruimtelijke ordening heeft de verwachting

uitgesproken dat die procedure een ruime toepassing zal krijgen en dat de regering telkens zal motiveren waarom al dan niet voor die procedure is gekozen.

In het algemeen worden in deze Nota twee categorieën ruimtelijk relevante beslissingen als planologische kernbeslissing aangeduid:

- a. beslissingen en standpunten over hoofdlijnen en beginselen die van algemeen belang zijn voor het nationaal ruimtelijk beleid en
- b. beslissingen over concrete beleidsplannen die van belang zijn voor dat beleid en *afwijken van* de vastgestelde hoofdlijnen en beginselen.

Opgemerkt moet worden dat de onder a. bedoelde beslissingen toch voldoende concreet zullen moeten zijn, met name ten aanzien van de plaats. Anders zou er immers een kernbeslissing mogelijk zijn, inhoudende dat er in Nederland drie grote oefenterreinen moeten zijn. De uitwerking daarvan zou, voor zover deze niet afwijkt van de vastgestelde hoofdlijn, zelf géén planologische kernbeslissing zijn, hetgeen toch wel niet in de bedoeling zal liggen.

E.e.a. is van belang voor de voorgestelde procedure. Alle planologische procedures zouden zoveel mogelijk de volgende kenmerken moeten hebben:

- a. interdepartementaal overleg,
- b. planologisch overleg met de lagere overheidslichamen en
- c. openbaarheid en inspraak.

Deze kenmerken komen niet op het gehele veld van de ruimtelijke besluitvorming ten volle tot hun recht. Voor de procedure van de planologische kernbeslissing zouden zij echter dwingend moeten zijn voorgescreven.

In deze voorgestelde procedure zijn drie stadia te onderscheiden:

1. De voorbereiding op rijksniveau. Er is overleg met de provinciale besturen i.v.m. hun standpuntbepaling en met de inhoud van de streekplannen.

Uiteindelijk volgt het advies van de RPC aan de regering.

2. Het beleidsvoornemen, dat wordt gepubliceerd. Gedurende twee maanden kan een ieder schriftelijk daarop reageren. De Raad van advies voor de ruimtelijke ordening krijgt deze reacties en kan hoorzittingen houden.

Uiteindelijk brengt de Raad haar advies uit.

3. De beslissing van de regering. Deze wordt medegedeeld aan de Tweede Kamer, onder overlegging van alle stukken en de reactie van de regering daarop. Desgewenst volgt een discussie tussen regering en Tweede Kamer. De beslissing wordt, tenzij de Kamer eerder een beslissing neemt, niet eerder dan drie maanden na die mededeling uitgevoerd.

Ministeriële aanwijzingen, die stoelen op een dergelijke kernbeslissing, moeten *rechtstreeks* aan de gemeentebesturen kunnen worden gegeven en

beroep op de Kroon daartegen is niet mogelijk. Deze procedure kent geheel nieuwe elementen van overleg en inspraak, zodat een verwijt dat er sprake zou zijn van een toenemende centralisatie niet gerechtvaardigd is. Het oude begrip centralisatie is voor de onderhavige materie nauwelijks hanteerbaar. Overleg en inspraak zijn in voldoende mate aanwezig, zij het dat ze beter zijn gereguleerd, zodat zij kunnen worden aangemerkt als „spelregels” in eerderbedoelde zin.

De kernbeslissing — en derhalve ook de aanwijzing die op grond daarvan wordt gegeven — heeft al een politieke toetsing ondergaan. De Kroon kan wel geschillen van bestuur beslechten, maar niet politieke beslissingen beoordelen. Voor de hier bedoelde aanwijzingen is derhalve geen plaats voor beroep op de Kroon.

De regering zal deze speciale procedure thans reeds als gedragslijn bij kernbeslissingen aanvaarden. Alleen de mogelijkheid om rechtstreeks aanwijzingen te geven aan de gemeentebesturen vereist een wijziging van de Wet op de RO, welke wijziging wordt voorbereid.

Tenslotte verscheen in december 1973 de *Oriënteringsnota ruimtelijke ordening*, als eerste deel van de Derde Nota over de ruimtelijke ordening.

Deze Nota is een beleidsvoornemen in de zin van de procedure van de kernbeslissingen. Zij is voorbereid door de RPC en toegezonden aan de Tweede Kamer, aan de Raad van advies en o.m. aan de provinciale besturen.

De Nota stelt o.m. dat de huidige ontwikkelingen afwijken van hetgeen in de Tweede Nota over de ruimtelijke ordening van 1966 voor ogen stond. Zo zijn o.a. de grote regionale militaire oefenterreinen niet gerealiseerd als gevolg van wijzigingen van de beleidsdoelstellingen. Een nieuwe beleidsformulering is noodzakelijk. Volgens de Nota is er sprake van een toenemende verantwoordelijkheid van de overheid op alle bestuursniveaus, met name van de rijksoverheid wanneer de in het geding zijnde waarden op nationale schaal van belang zijn en wanneer de technische outillage of financiële mogelijkheden slechts bij het rijk kunnen worden gevonden. Het huidige wettelijke systeem legt grote nadruk op de decentralisatie van de besluitvorming en het op overleg gebaseerde samenspel tussen de verschillende bestuursniveaus. Dit systeem doet, aldus de Nota, niet altijd voldoende recht wegederen aan de noodzaak om gezichtspunten, die op nationaal niveau leven, op lokaal niveau te laten doorwerken. Steeds vaker is het noodzakelijk dat feitelijke beslissingen op rijksniveau worden genomen, in vele gevallen niet dan na overleg met de lagere bestuursniveaus.

De Wet op de RO geeft de gemeentebesturen ruime mogelijkheden om de uitvoering van door het rijk noodzakelijk geachte maatregelen lange tijd op te houden. Er is behoefte ontstaan, enerzijds aan een betere structuur voor dit overleg en anderzijds aan de mogelijkheid van *meer rechtstreekse invloed van het rijk* op de inhoud van de bestemmingsplannen.

In de Nota worden als hoofdlijnen van het regeringsbeleid genoemd: de zorg voor het milieu, de beheersing van de groei en de vermindering van ongelijkheid en achterstand. Tegen deze achtergrond worden als doelstellingen van het ruimtelijk beleid aangegeven: het handhaven en ontwikkelen van de kwaliteiten van het natuurlijk milieu, het veiligstellen van natuurgebieden en aantrekkelijke landschappen en de bestrijding van overlast (geluid) alsmede het tegengaan van hinder door bebouwing.

Voorts wordt dieper ingegaan op een aantal beleidsaspecten.

M.b.t. het landelijk gebied wordt gesteld dat vooral als waarderinggrond naar voren is gekomen de beleving van het landschap in zijn totaliteit, alsmede een groeiende milieubewustheid. Veel studie en onderzoek is echter nog nodig ten aanzien van het vaststellen van die belevingswaarde, omdat de eigenschappen van het landschap uit verschillende gezichtshoeken kunnen worden verkend.

Het accent wordt sterk gelegd op het natuur- en landschapsbehoud. Recreatie en andere sectoren komen op de tweede plaats. Het te voeren beleid zal zijn het stimuleren van het recreatieonderzoek en het bevorderen van de totstandkoming van recreatieve voorzieningen binnen en dicht bij de woongebieden.

Ten aanzien van het infrastructuurbeleid is een lange-termijn-planning noodzakelijk in de vorm van *structuurschema's* over de te verwachten aard en omvang van de voorzieningen voor 25 à 30 jaren. Herziening en bijstelling hiervan is om de ongeveer 5 jaren nodig. Structuurschema's zullen worden vastgesteld volgens de procedure van de planologische kernbeslissing. Onder verantwoordelijkheid van de Minister van Defensie moet een *structuurschema voor de militaire terreinen* worden voorbereid.

In enkele sectoren wordt overwogen om het structuurschema een wettelijke basis te geven, b.v. voor de elektriciteits- en drinkwatervoorziening.

SLOT: DEFENSIE EN HET RUIMTELIJK BELEID.

In het voorgaande heb ik getracht een — zij het zeer summier — overzicht te geven van het wettelijk systeem m.b.t. de ruimtelijke ordening en van de ontwikkelingen, welke ten aanzien daarvan zijn waar te nemen, e.e.a. voor zover zulks van belang kan zijn voor defensie.

Het gesignaleerde gevoelen, dat de Wet op de RO niet bevredigend functioneert, geldt n.m.m. in het bijzonder voor defensie. Onder vigeur van deze wet vindt de afweging van de diverse bij het verdelen van de beschikbare ruimte betrokken belangen in feite plaats bij de gemeente- en provinciale besturen. Ondanks de vele inspanningen van de defensievertegenwoordigers bij die bestuursniveaus komt het vaak voor dat de defensiebelangen niet of niet volledig tot hun recht komen.

De oorzaak hiervan is m.i. voornamelijk gelegen in de onmogelijkheid voor die lagere bestuurslichamen om nationale belangen, met name defensiebelangen, op een evenwichtige wijze af te wegen tegen locale en

regionale belangen.

Geregeld blijkt, dat op het lagere bestuursniveau de noodzaak van de door de defensievertegenwoordigers ingediende ruimtelijke claims in twijfel wordt getrokken. Het komt vrij algemeen voor dat men niet kan inzien waarom die ruimte juist in *zijn* gemeente of provincie beschikbaar moet worden gesteld.

In toenemende mate kan men vernemen, dat de gebieden, welke bijzonder geschikt zijn voor oefenterrein, munitieopslag etc., in de betrokken regio juist als „uniek” natuur- of recreatiegebied worden aangemerkt, hetgeen in vele gevallen krachtig wordt ondersteund door allerlei actiegroepen.

De defensie is echter een taak, welke uitsluitend aan de centrale overheid ter behartiging is opgedragen. Het spreekt m.i. dan ook van zelf dat de ruimtelijke consequenties daarvan alleen door de rijksoverheid dienen te worden geregeld.

De hiervóór genoemde ontwikkelingen in het denken zijn in dit opzicht van groot belang. Het is zaak dat defensie deze ontwikkelingen op de voet volgt en daarop inspeelt.

Het initiatief tot het bepalen van een ruimtelijk beleid voor de defensie moet uitgaan van defensie zelf. De defensievertegenwoordigers op rijksniveau zullen bij de daartoe geëigende instanties (zie de procedure van de planologische kernbeslissing) de noodzakelijke plannen op tafel moeten kunnen leggen, die zodanig moeten zijn dat die instanties overtuigd raken van de noodzaak en de redelijkheid van die ruimtelijke claims.

Het in stand houden van een krijgsmacht, zoals die door de meerderheid van ons volk wordt gewenst, vereist nu eenmaal een zekere ruimte voor legering, oefeningen en opslag.

Alle sectoren, die beslag op de schaarse ruimte willen leggen, zullen zich tot het uiterste moeten beperken. Ook defensie zal dat moeten doen. De krijgsmacht zal een open oog moeten hebben voor de vele andere belangen welke moeten worden behartigd. Voor anderen zal duidelijk moeten zijn dat de defensiefunctionarissen geen oogkleppen dragen en niet uitsluitend de defensiebelangen absolute prioriteit willen verlenen. Coördinatie met de andere sectoren, zoals recreatie, natuur- en landschapsbescherming, is van het grootste belang. Het is n.m.m. niet noodzakelijk dat gebieden, welke voor militaire doeleinden worden gebruikt, alleen daardoor verloren moeten gaan voor recreatie, natuurbescherming en landschapsschoon. Voor een deel is die coördinatie er al door bepaalde oefenterreinen op bepaalde tijden open te stellen voor recreatie. De doelstellingen en beleidsaspecten van de Oriënteringsnota ruimtelijke ordening kunnen wellicht aanknopingspunten bieden om na te gaan of op dit gebied nog meer kan worden gedaan.

I.v.m. het vorenstaande is het van het grootste belang dat de ruimtelijke claims van de drie krijgsmacht delen afzonderlijk zorgvuldig met elkaar

worden gecoördineerd, zodat elke onnodige cumulatie van die claims wordt voorkomen. Indien het maar enigszins mogelijk is, zullen dezelfde gebieden door meerdere krijgsmachtdelen moeten worden gebruikt.

Anderzijds moet echter worden opgemerkt dat — als de voor het op verantwoorde wijze in stand houden van de krijgsmacht absoluut noodzakelijke ruimtelijke claims op deze zorgvuldige wijze zijn vastgesteld — defensie ook aan die minimum eisen zal moeten vasthouden.

Het militaire ruimtelijke beleid zal in een structuurschema moeten worden neergelegd, op grond waarvan aanwijzingen van de Minister van V en RO kunnen worden gegeven. Daardoor vindt de belangenafweging plaats waar deze behoort te geschieden. Gezien het belang van de defensie, alsook de omstandigheid dat in vele gevallen noch de plaatselijke bevolking, noch de lagere bestuurslichamen bereid zijn mee te werken aan het beschikbaar stellen van de nu eenmaal noodzakelijke ruimte voor defensie in hun eigen planologische maatregelen, rijst de vraag of het niet zinvol zou zijn te overwegen ook aan het militaire structuurschema een wettelijke basis te geven. Daardoor zou wellicht beter worden bereikt dat een beslissing, welke na een zorgvuldige voorbereiding en afweging van alle belangen wordt genomen, ook kan worden uitgevoerd als een voor een ieder bindend voorschrift.

Resumerend zou ik als belangrijkste conclusie willen noemen, dat de planologische beslissingen inzake defensie door de rijksoverheid worden genomen, nadat de betrokkenen zijn gehoord en de belangenafweging op rijksniveau heeft plaatsgevonden, op grond van door defensie ingediende plannen, welke ook naar buiten getuigen van redelijkheid als gevolg van het feit, dat defensie zich zelf, rekening houdend met de andere — eveneens belangrijke — aspecten, de uiterste beperkingen heeft opgelegd.

Geraadpleegde literatuur

„Ruimtelijke Ordening” door Prof. Mr. R. Crinle le Roy,

„Hoofdpijnen van ruimtelijke ordening en volkshuisvesting” door Mr. L. A. van Splunder,

„Ruimtelijke Ordening en volkshuisvesting” door A. van Driel en J. van Vliet,

„Nationale bestemmingen” door Mr. G. E. de Jongste in *Bouwrecht* 1972, pag. 307 e.v.,

„Kernen van de planologische kernbeslissing” door Mr. J. A. C. de Jonge in *Bouwrecht* van mei 1973,

„Oriënteringsnota ruimtelijke ordening” van december 1973.

Van ziek thuis tot en met ongeoorloofd afwezig

door

MR. P. DE RIJK, majoor van de Militair Juridische Dienst¹⁾

INLEIDING

Hoewel het militaire strafrecht niet steeds gehanteerd behoeft te worden indien een militair ongeoorloofd van zijn onderdeel afwezig is, dient zulks toch steeds te worden overwogen.

Aangezien in een groot aantal gevallen van ongeoorloofde afwezigheid daaraan een periode van „ziek” of ziek thuis blijven vooraf gaat, lijkt het nuttig in een artikel, dat de bedoeling heeft het geheel van regels betreffende de ongeoorloofde afwezigheid weer te geven, die betreffende het ziek thuis blijven niet te vergeten.

In het hierna volgende is getracht — hoofdzakelijk door een opsomming van bestaande regelingen — een logisch beeld te scheppen van hetgeen met betrekking tot dit onderwerp van belang is.

Vindplaatsen zijn steeds vermeld; wanneer een regeling — soms verkort — is weergegeven, is de tekst kleiner gezet. Waar terwille van de leesbaarheid verkort werd, is er naar gestreefd de oorspronkelijke tekst inhoudelijk zo getrouw mogelijk weer te geven.

A. REGELING ZIEK THUIS BLIJVEN VAN MILITAIREN

Betreffende het ziek thuis blijven bestaan twee regelingen, die onderling aanzienlijk verschillen: een Ministeriële Beschikking van 1962 en een brief van BLS van 1970. Hoewel de vraag zou kunnen rijzen, wat er van de rechtskracht van de laatstgenoemde regeling zou overblijven bij toetsing aan de eerstvermelde, lijkt het verstandig het antwoord daarop voorshand uit de weg te gaan. De BLS zegt trouwens vooruit te lopen op een terzake uit te geven herziene regeling!

Ministeriële Beschikking van 8 maart 1962, LaO 21/34, afd J, onder II,²⁾ met daarbij behorend bijlage I bij LaO 55.5/55: (Slechts volledigheidshalve genoemd en zeer verkort weergegeven).

art. 2 — Een militair, die afwezig is van zijn onderdeel en die in verband met zijn gezondheidstoestand redelijkerwijs niet in staat is tijdig daar terug te keren, *kan* zich tot het verkrijgen van geneeskundige verzorging wenden tot (hierna verkort weergegeven):

¹⁾ Schrijver dezes is thans gedurende ruim drie jaar werkzaam bij de arrondissementskrijgsraad te Arnhem; aanvankelijk als secretaris, de laatste anderhalf jaar als officier-commissaris.

²⁾ Eveneens opgenomen in VS 2-1499, Hfdst. IV.

- a. een officier-arts, indien hij verblijf houdt in een (deel van een) gemeente als bedoeld in bijl. I bij LaO 55.5/55;
- b. een huisarts, in de overige gemeenten.

De militair *draagt zorg* dat zijn commandant op de snelste wijze wordt gewaarschuwd en geïnformeerd over o.a. verblijfplaats, vermoedelijke datum van terugkeer en of er een arts is gewaarschuwd.

Met behulp van een meldingskaart dienen deze gegevens schriftelijk bevestigd te worden.

art. 7 — De militair *is verplicht* zodra de reden van zijn afwezigheid ophoudt te bestaan, onmiddellijk naar zijn onderdeel terug te keren.

Brief BLS, G1, 70.0867/19/F/Ong, d.d. 10 december 1970: (enigszins verkort weergegeven)

1. Een militair die afwezig is van zijn onderdeel en die in verband met zijn gezondheidstoestand niet in staat is tijdig naar dit onderdeel terug te keren, *is verplicht* zich ten spoedigste onder geneeskundige behandeling te stellen. Hij dient zich daartoe te wenden:

- a. tot het geneeskundig detachement, indien hij verblijf houdt in een (deel van een) gemeente als aangegeven in bijl. I (bij LaO 55.5/55).

- b. tot een huisarts ter plaatse, in de overige gemeenten.

2. De militair . . . *draagt zorg* voor:

- a. het op de snelste wijze (telefonisch of telegrafisch) op de hoogte brengen van zijn compagnies- of overeenkomstige commandant.

Deze melding, inhoudende naam, registratienummer, verblijfplaats en de vermoedelijke datum van terugkeer dient de commandant bereikt te hebben binnen uiterlijk twee uur na het tijdstip waarop de militair bij zijn onderdeel had moeten terugkeren;

- b. het zo spoedig mogelijk na het eerste bezoek van de behandelend arts bevestigen van de onder punt 2a genoemde melding (Lform 15324-2e druk);

- c. het treffen van de nodige maatregelen, opdat de controle-arts zijn werk kan doen.

3. De militair . . . *is verplicht*:

- a. zich te bevinden op het opgegeven adres.

Uitzonderingen: bezoek aan de arts; wandelen etc. op doktersvoorschrift; terugkeer naar het onderdeel.

- b. zich onmiddellijk wanneer hij daartoe in staat is, terug te begeven naar zijn onderdeel.

- c. per eerste reisgelegenheid naar zijn onderdeel terug te keren op de door de behandelend of controlerend arts vastgestelde dag.

Indien de behandelend arts reeds een andere dag van terugkeer had bepaald dan de controlerend arts aangeeft, deze laatste in te lichten; diens beslissing is dan bindend.

4. De compagnies- of overeenkomstige commandant *dient*, na het ontvangen van een melding als genoemd in punt 2a (de „snelle melding”):

- a. *persoonlijk* te bepalen in welke gevallen controle noodzakelijk is;

- b. alsdan de controlerend arts in het desbetreffend rayon te verzoeken zo spoedig mogelijk controle te verrichten;

- c. de aanvraag tot controle onverwijld in te trekken indien de militair eigener beweging is teruggekeerd.

De brief besluit dan met „de wens, dat bij voortdurende aandacht wordt besteed aan het geven van voorlichting omtrent de toepassing van bovenstaande regeling”.

Met betrekking tot bovenstaande regeling kan, deels ontleend aan de toelichting op de brief van BLS, deels ontleend aan de praktijk, nog het

volgende worden vermeld.

Iedere militair dient in het bezit te zijn van enkele (ziek)meldingskaarten (Lform 15324 2e druk). Het argument „had ik niet” wordt erg vaak gebruikt.

Deze kaarten moeten, bij voorkeur door middel van duidelijke stemfels, door de zorg van het onderdeel zijn voorbereid. Hierdoor worden misverstanden over de geadresseerde voorkomen.

Veelvuldig blijken deze kaarten na verzending zoek te raken; komt dit misschien omdat hulppersoneel op de administratie deze kaarten „verwerkt” of gebeurt dit alleen bij onderdelen waar voor deze zaken (te) weinig belangstelling bestaat?

Verzoeken om controle welke na 10.00 uur bij het geneeskundig detachement binnenkomen, kunnen op zijn vroegst de volgende dag door de controlerend arts gehonoreerd worden.

De militair schept reeds het vermoeden ongeoorloofd van zijn onderdeel afwezig te zijn indien hij in strijd handelt met de hier bovengenoemde regeling of daaraan niet volledig meewerkt. Veel voorkomende voorbeelden hiervan zijn: zich niet onder behandeling van een arts stellen, niet open doen voor de controlerend arts (volgens de burens is er wel iemand thuis) en met onbekende bestemming van huis vertrokken zijn, op het moment dat de controlerend arts (aan de voordeur) verschijnt.

Tenslotte hieromtrent nog het volgende (een brief waarin voor deze zaak de aandacht werd gevraagd schijnt vervallen te zijn — de problemen zijn dat allerminst):

(BLS in 1966) Vaak blijkt, nadat de KMar (!) werd ingeschakeld bij de controle van afwezige militairen, dat de afwezigheid wél was gemeld, maar, door interne communicatiestoringen binnen de kazerne of het onderdeel, de reden van de (dan juist veelal legale) afwezigheid niet aan de commandant bekend was.

Opsporingsonderzoeken met als resultaat: de „verdachte” ligt met veertig graden koorts in het (eigen) KZV, berusten niet slechts op louter fantasie van schrijver dezes.

Overigens lijkt het niet juist personeel van de KMar als ziekenbezoeker/controleur in te zetten. Pas indien er een reëel vermoeden bestaat dat een militair ongeoorloofd afwezig is, kan een opsporingsonderzoek (naar een strafbaar feit) door de Commanderende Officier gelast worden.

B. FINANCIËLE GEVOLGEN VAN ZIEK THUIS BLIJVEN

In hoofdstuk III van de Regeling Inkomsten Militairen Land- en Luchtmacht 1969 (RIM) luidt artikel 19:

1. Een militair heeft geen aanspraak op bezoldiging over de tijd gedurende welke hij door ziekte geen dienst verricht:

a. indien hij de verhinderings tot dienstverrichtingen opzettelijk heeft veroorzaakt, tenzij hem op grond van zijn psychische toestand geen verwijt kan worden gemaakt;

b. indien blijkens door of namens de korpscommandant³⁾ ingewonnen geneeskundig advies de ziekte is voorgewend, althans zodanig overdreven is voorgesteld dat verandering tot dienstverrichting niet kan worden aangenomen.

C. TERMINOLOGIE

Aangezien in de diverse reeds genoemde en nog te noemen regelingen allerlei termen voorkomen die nogal eens aanleiding tot verwarring geven volgt nu eerst de uitleg daaromtrent.

Militairen

WvMS, art 60:

Onder militairen worden verstaan:

2e . . . de *dienstplichtigen*, zo vaak en zo lang zij in *werkelijke dienst* zijn . . .

Dienstplichtigen

Dienstplichtwet, art 1, eerste lid, aanhef en onder g:

In deze wet wordt verstaan: onder „dienstplichtige” — voor zover het tegendeel niet blijkt — hij, die krachtens deze wet tot de land- of de zeemacht behoort⁴⁾.

idem, art 6:

Voor de dienstplicht wordt *ingeschreven* de Nederlander, die op . . . (1 februari) . . . van het jaar, waarin hij 18 jaar wordt, in een der Nederlandse bevolkingsregisters is opgenomen of had behoren te zijn opgenomen.

idem, art 23:

Behoudens . . . worden alle voor de dienstplicht *ingeschreven personen* bij de land- of zeemacht *ingelijfd*.

idem, art 24:

Zij, die moeten worden *ingelijfd*, worden tot *gewoon dienstplichtige* bestemd, . . .

idem, art 41:

De dienstplichtigen worden . . . uit de dienst *ontslagen*:

a. voor zover zij de rang van onderofficier of die van officier *niet* bekleden, met ingang van 1 oktober van het jaar, waarin zij 35 jaar oud worden;

b. voor zover zij de rang van onderofficier bekleden, met ingang van 1 oktober van het jaar, waarin zij 40 jaar oud worden;

c. voor zover zij de rang van officier bekleden, met ingang van 1 oktober van het jaar, waarin zij 45 jaar oud worden.

³⁾ Korpscommandant is volgens de RIM: de commandant van een onderdeel van de KL of de KLu, die bevoegd is aan de bij dat onderdeel ingedeelde militairen de in de artt. 3-5 WK vermelde straffen op te leggen. Hiertoe behoort blijkens art. 39 van die wet o.a. de Commanderende Officier.

⁴⁾ Na de instelling van de Koninklijke Luchtmacht — bij KB van 11 maart 1953, Stbl. 134 — is nooit een wetswijziging gevolgd; oorspronkelijk behoorden de luchtmachtstrijdkrachten, het Wapen der Militaire Luchtvaart, tot de landmacht. Aan te nemen is dat onder „landmacht” thans ook begrepen moet worden de Koninklijke Luchtmacht

Werkelijke dienst

Dienstplichtwet, art 27:

De *gewone dienstplichtigen* zijn . . . verplicht tot het vervullen van *werkelijke dienst*:

- a. voor eerste oefening;
- b. voor herhalingsoefeningen;
- c. in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden.

WvMS, art 62:

De in artikel 60 no. 2 bedoelde . . . dienstplichtige wordt *geacht* in werkelijke dienst te zijn:

1° zodra hij, ter inlijving of voor de werkelijke dienst opgeroepen of vrijwillig in werkelijke dienst komende, op de plaats van zijn bestemming is aangekomen, zodra hij zich voor deze dienst heeft aangemeld of zodra hij voor deze dienst is overgenomen, een en ander *totdat hij met groot verlof vertrekt*.

2° zolang hij deelneemt aan militaire oefening of militair onderricht, dan wel enige militaire werkzaamheid verricht;

3° zolang hij . . . als verdachte of beklaagde in een militaire strafzaak bij enig onderzoek tegenwoordig is;

4° zolang hij uniformkleding of het voor hem vastgestelde kenteken of onderscheidingstekenen draagt;

5° zolang hij in een militaire inrichting of aan boord van een vaartuig der krijgsmacht straf ondergaat.

Eerste oefening

Min. Besch. van 20 okt 1967, LaO 51.2/87:

(d) ten aanzien van de dienstplichtigen, die behoren tot de lichtingsploeg 1971-1 . . . of een volgende lichtingsploeg, bedraagt de duur van de *eerste oefening*:

24 maanden voor dienstplichtigen, die zijn opgeleid tot officier of tot onderofficier;
22 maanden voor de overige dienstplichtigen.

(3) *Voor zover zij dit wensen* wordt aan de dienstplichtigen gedurende de laatste 6 maanden van hun eerste oefening klein verlof in afwachting van groot verlof verleend.

Klein verlof

Min. Besch. van 12 juni 1964, LaO 51.2/72:

„(6) De dienstplichtige die met klein verlof in afwachting van groot verlof wenst te vertrekken, dient daarbij rekening te houden met het volgende:

f. gedurende het klein verlof blijft de dienstplichtige onderworpen aan het militaire straf- en tuchtrecht;

h. het klein verlof kan, indien de minister van defensie daartoe machtiging heeft verleend²⁾ worden ingetrokken . . .

²⁾ Voor de goede orde wordt er de aandacht op gevestigd, dat de hierbedoelde machtiging van de minister van defensie *niet nodig is* voor terugroeping van klein verlof indien de aanwezigheid van de dienstplichtige is vereist om een der redenen vermeld in art. 32, eerste lid, c, juncto art. 32, tweede lid, der Dienstplichtwet. In dat geval dient gehandeld te worden als bepaald in LaO 51.2/1, met dien verstande dat de dienstplichtige niet wordt opgeroepen in werkelijke dienst, doch wordt teruggeroepen van klein verlof. Deze terugroeping geschiedt rechtstreeks (derhalve niet door tussenkomst van de burgemeester).

Zie hieromtrent nader bij G: Verlengd verblijf in werkelijke dienst.

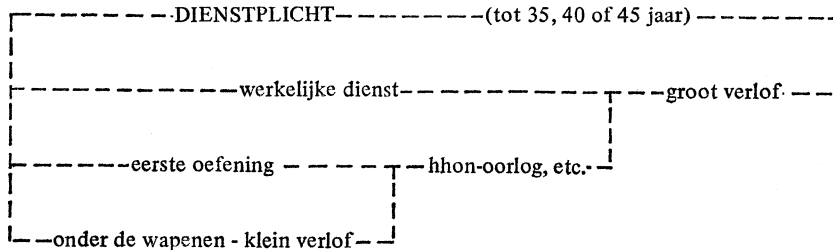
Groot verlof

Dienstplichtwet, art 35:

„Zodra voor een dienstplichtige een tijdvak aanbreekt, waarin hij niet in werkelijke dienst is, noch in werkelijke dienst behoeft te zijn, treedt hij in het genot van groot verlof.”

Schema

Het bovenstaande past — schematisch weergegeven — als volgt in elkaar:

D. ONGEORLOOFDE AFWEZIGHEID

In het WvMS zijn in titel III te vinden de misdrijven waardoor de militair zich aan de vervulling van zijn dienstverplichtingen onttrekt. De belangrijkste artikelen daarvan — bovendien beperkt tot „tijd van vrede” — luiden:

art 96:

„De militair wiens ongeoorloofde afwezigheid *aan zijn schuld* is te wijten, wordt gestraft:

met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden, indien die afwezigheid in tijd van vrede ten minste één dag en niet langer dan dertig dagen duurt;

art 97:

„De militair die zich schuldig maakt aan *opzettelijke* ongeoorloofde afwezigheid, wordt gestraft:

met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar, indien die afwezigheid in tijd van vrede ten minste één dag en niet langer dan dertig dagen duurt;

art 98:

„Als schuldige aan *desertie* wordt gestraft de militair:

1° die zich verwijderd met het oogmerk om zich voorgoed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken, . . .

2° wiens ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede langer dan dertig . . . dagen duurt;”

Vragen die met betrekking tot elk van deze artikelen kunnen rijzen zijn: hoe lang was de man afwezig? en was de afwezigheid al dan niet geoorloofd?

Het eerste antwoord moet doorgaans van de administrateur komen, de

— naar wij hopen — best geïnformeerde man in het onderdeel.

Het tweede antwoord behoort gegeven te worden door de commandant, op basis van de bestaande voorschriften betreffende ziek thuis blijven, verlof of bewegingsvrijheid.

Met betrekking hiertoe bestaan twee opvattingen:

a. een afwezigheid waartoe geen „oorlof” is gegeven is ongeoorloofd, *tenzij aannemelijk is* dat er een *gegronde reden* was om desondanks afwezig te zijn; en

b. een militair is geoorloofd afwezig, *tenzij het tegendeel* bewezen is.

De eerste opvatting is de meest gemakkelijke voor de commandant; de (omgekeerde) bewijslast rust dan echter op de militair die afwezig is. De tweede past het best in ons strafrechtelijk systeem; daarbij moet de opzet of de schuld van de militair komen vast te staan. Een neerslag hiervan is ook te vinden in het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (Verdrag van Rome 1950): „Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law”.

Bij ongeoorloofde afwezigheid die aanvangt bij of tijdens „ziek” thuisblijven, kan de commandant het best de afwezigheid — voor zover die niet door medische adviezen is gedekt — aanmerken (en in de Justitiële Verklaring, Lform 13951 2e druk, bij punt 18 invullen) als ongeoorloofd.

Daarbij kan bedacht worden dat de militair die zich niet aan de regels houdt (zich niet ziek meldt — zich niet onder behandeling van een arts stelt) thuis blijft op eigen risico: hij heeft van niemand recht of toestemming. Dit soort nadere mededelingen hoort thuis bij punt 21 van de Justitiële Verklaring.

Steeds weer blijkt ook verwarring te ontstaan wanneer een ongeoorloofde afwezigheid wordt doorkruist door een geoorloofde: verlof, bewegingsvrijheid of ziekte. Mogelijk vormt het gestelde in VS 27-1, punt 15, onder b, hiertoe zelfs mede aanleiding: „wanneer een militair, aan wie verlof of bewegingsvrijheid is verleend, ongeoorloofd vóór het daarvoor vastgestelde tijdstip is vertrokken, wordt bij de berekening van de duur zijner afwezigheid de periode, gedurende welke hem verlof of bewegingsvrijheid was verleend, niet medegeteld”. De reden voor deze notitie was evenwel slechts het euvel van het (enige uren) te vroeg met verlof of bewegingsvrijheid vertrekken. Dáárvoor (1 uur + 1 etmaal = krijgsraad) een strafzaak optuigen werd — en wordt — ongewenst geacht.

Het adagium is en blijft „eens ongeoorloofd blijft ongeoorloofd”.

Iets meer uitgewerkt zou de hoofdregel kunnen luiden:

EEN ONGEORLOOFDE AFWEZIGHEID VANGT AAN BIJ ZONDER RECHT OF TOESTEMMING VAN HET ONDERDEEL VERTREKKEN OF WEGBLIJVEN EN EINDIGT OP HET MOMENT DAT DE MILITAIR ZICH HEEFT TERUGGEMELD OF IS AANGEHOUDEN.

Dit is ook het standpunt van het Hoog Militair Gerechtshof, dat met

verwijzing naar vaste jurisprudentie overweegt dat „reeds verleend verlof wordt geacht te zijn ingetrokken”.⁵⁾

Overigens betekent dit niet dat met de hier bedoelde perioden nooit rekening behoeft te worden gehouden. Vooral als de man, na een periode van „ziek” thuis, gevolgd door een aantal dagen vacantieverlof, aan het einde daarvan naar het onderdeel terugkeert. Bij de beoordeling van de vraag welke reactie dan geboden is⁶⁾, speelt de verlofperiode wel degelijk een rol. (In de hiervoor aangehaalde sententie van het HGM was de beklagde na afloop van zijn verlof nog een aantal dagen afwezig gebleven). Ook deze „omstandigheden waaronder het feit is gepleegd” behoren te worden vermeld bij punt 21 van de Justitiële Verklaring.

Voor alle zekerheid zij nog opgemerkt dat nergens een schema bestaat waaruit valt af te lezen welke straf(maat) behoort bij een bepaald aantal dagen van ongeoorloofde afwezigheid!

Betreffende de opsporing van afwezige en „onvindbare” militairen kan nog worden vermeld dat volgens Min. Beschikking van 2 aug 1958 (LaO 52/11) opneming in het *opsporingsregister* eerst mogelijk is indien er een gegronnd vermoeden van *desertie* is. Opsporing, aanhouding en voorgeleiding wordt dan gelast.

Zodra een afwezige militair zich niet op een opgegeven of bekend adres blijkt te bevinden kan ook door de desbetreffende Brigadecommandant van de KMar, namens de commandant, via de *politietelex* zijn opsporing en aanhouding worden verzocht.

E. FINANCIËLE GEVOLGEN VAN ONGEOORLOOFDE AFWEZIGHEID

Regeling inkomsten militairen land- en luchtmacht 1969 (RIM), art. 16:

Een militair die zonder wettige redenen

- a. zich van het onderdeel waarbij hij is tewerkgesteld verwijdert;
- b. voor dienstzaken of met verlof afwezig zijnde achterblijft;
- c. niet voldoet aan een bevel om van verlof of nonactiviteit terug te keren, zich naar een aangegeven plaats of onderdeel te begeven of zich bij een hem aangewezen functionaris te melden, heeft *geen aanspraak op bezoldiging* van en met de dag na die waarop een van de vorenvermelde toestanden intreedt, tot en met de dag voor die waarop die toestand ophoudt, hetgeen wordt geacht ook het geval te zijn op het tijdstip, waarop de militair door de bevoegde macht wordt aangehouden of zich ter beschikking van die macht stelt.

Beschikking inkomsten militairen land- en luchtmacht 1969 (BIM), par. 6a:

Voor de toepassing van art. 16 wordt onder verlof mede verstaan bewegingsvrijheid.

F. FINANCIËLE GEVOLGEN VAN „VOORARREST” EN VRIJHEIDSSTRAF

RIM. art. 20:

⁵⁾ Militair Rechtelijk Tijdschrift, jaargang 66, juni/juli 1973, aflevering 6.

⁶⁾ Zie hieromtrent ook onder TENSLOTTE, blz. 551.

1. Voor de toepassing van dit artikel wordt verstaan onder
 - a. voorarrest: voorlopige hechtenis, in verzekeringstelling dan wel voorlopig arrest hetwelk wordt ondergaan als streng arrest;
 - b. vrijheidsstraf: een vrijheidsstraf opgelegd bij een rechterlijke uitspraak . . . (uit praktische overwegingen bekort).
2. Voor zover hierna niet anders blijkt heeft een militair *geen aanspraak op bezoldiging* over de tijd gedurende welke hij zich bevindt in voorarrest . . . dan wel een vrijheidsstraf ondergaat.
3. Een militair wordt *hersteld in zijn aanspraak op bezoldiging* over de tijd doorgebracht in voorarrest:
 - a. zodra vaststaat, dat hij terzake van het feit waarvoor dat arrest werd opgelegd niet of niet verder strafrechtelijk zal worden vervolgd, dan wel na strafrechtelijke vervolging een krijgstuchtelijke straf wordt opgelegd;
 - b. indien hij terzake van het onder a. bedoelde feit is vrijgesproken of ontslagen wordt van rechtsvervolging: zodra de desbetreffende rechterlijke uitspraak in kracht van gewijsde is gegaan;
 (volgen nog diverse andere omstandigheden waaronder de aanspraak op bezoldiging wordt hersteld).

Van belang lijkt ook nog het 7e lid:

Onze Minister is bevoegd te bepalen dat aan of ten behoeve van personen die financieel afhankelijk zijn van een wedde genietende militair die zich in voorarrest . . . bevindt of een vrijheidsstraf ondergaat, over een nader vast te stellen tijdvak een uitkering ter tegemoetkoming in de kosten van levensonderhoud wordt uitbetaald, welke uitkering ten hoogste gelijk zal zijn aan tweederde gedeelte van de bezoldiging waarop de militair aanspraak zou hebben indien het tweede lid niet van toepassing zou zijn.

De toelichting op dit artikel in het BIM, par. 7, luidt:

1. Voor de toepassing van deze paragraaf wordt onder „voorarrest” en „vrijheidsstraf” verstaan, hetgeen daaronder in artikel 20 wordt verstaan.
2. Een vonnis uitgesproken door een krijgsraad gaat *in kracht van gewijsde* doordat:
 - a. de beklaagde en de auditeur-militair vóór het verstrijken van de voor hen vastgestelde termijnen van onderscheidenlijk 10 en 8 dagen, uitdrukkelijk afstand doen van hun recht op appèl;
 - b. de beklaagde en de auditeur-militair bij het verstrijken van de onder a. bedoelde termijnen geen gebruik hebben gemaakt van het recht op appèl.
3. Een sententie van het Hoog Militair Gerechtshof — eventueel uitgesproken nadat van het recht op appèl gebruik is gemaakt — gaat in op de dag van uitspraak van die sententie.
4. Een militair die in het Depôt voor discipline
 - a. voorlopig justitieel arrest ondergaat als *licht* of *verzwaard arrest* blijft, blijkens het eerste lid van artikel 20, in het genot van de volle voor hem geldende bezoldiging;
 - b. voorlopig justitieel arrest ondergaat als *streng arrest* heeft op grond van het KB van 19 oktober 1961, Stbl. 336, aanspraak op een bedrag van *f* 1,— per dag;
 - c. gevangenisstraf, militaire detentie of hechtenis ondergaat heeft op grond van het KB van 9 mei 1963, Stbl. 204, aanspraak op een bedrag van *f* 0,50 per dag.
5. Ingeval een militair als bedoeld in punt 4 hiervoren onder a. wordt veroordeeld tot een vrijheidsstraf met aftrek van de tijd in voorarrest doorgebracht, wordt de bezoldiging over de laatstbedoelde tijd niet teruggevorderd, zodat, indien de duur van de vrijheidsstraf die van het voorarrest overtreft, de belanghebbende zijn bezoldiging slechts derft over de tijd waarmede het voorarrest wordt overtroffen.

Volledigheidshalve ook nog:

8. De toekenning van een uitkering als bedoeld in het zevende lid van artikel 20 . . . geschiedt op voorstel van de korpscommandant van de militair.

(zie noot 3 op blz. 543).

G. VERLENGD VERBLIJF IN WERKELIJKE DIENST⁷⁾

Dienstplichtwet, art 32:

1. De dienstplichtige kan, als hij voor groot verlof in aanmerking komt, in werkelijke dienst worden gehouden:

a. . . . (graad van geoefendheid onvoldoende) . . .

b. gedurende evenveel dagen als hij door *het ondergaan van straf*, door *ongeoorloofde afwezigheid* of door *desertie* niet aan de dagelijkse dienst heeft deelgenomen;

c. zolang dit nodig is tot het ondergaan van straf of voor het onderzoek omtrent een strafbaar feit of een krijgstuuchtelijk vergrijp, waarvan hij verdacht of beklaagd wordt;

. . .

2. De dienstplichtige, die niet in werkelijke dienst is, kan terzake van de in het eerste lid onder c. omschreven redenen in werkelijke dienst worden geroepen.

Min. Besch. van 27 okt 1965 LaO 51.2/79:

(verlengd verblijf in werkelijke dienst van *gestrafte militairen*)

art. 2.1. . . . het verplicht verblijf onder de wapenen van een militair, die gevangenisstraf, militaire detentie of hechtenis . . . heeft ondergaan, (wordt) verlengd met evenveel dagen als hij door het ondergaan van een of meer van deze straffen niet aan de normale dagelijkse dienst heeft kunnen deelnemen.

2. Het in het vorige lid bepaalde is *van overeenkomstige toepassing*.

a. ten aanzien van de tijd welke vóór de tenuitvoerlegging van een rechterlijke uitspraak *voorlopig in verzekerde bewaring* is doorgebracht, doch alleen ingeval en voor zover bij deze rechterlijke uitspraak is bepaald dat die tijd bij de uitvoering van de opgelegde straf geheel of gedeeltelijk in mindering zal worden gebracht;

b. ten aanzien van de tijd gedurende welke de militair zich aan *ongeoorloofde afwezigheid* of *desertie* heeft schuldig gemaakt, doch alleen indien deze meer dan zeven dagen⁸⁾ heeft bedragen en de militair terzake is gestraft.

artikel 5.2. De militair van de landmacht, wiens verblijf onder de wapenen . . . moet worden verlengd, vertrekt niet met klein verlof in afwachting van groot verlof op het tijdstip dat is vastgesteld voor de lichtingsploeg waartoe hij behoort. Verstrijkt de termijn waarmede zijn verblijf onder de wapenen wordt verlengd, vóór de groot-verlofdatum van bedoelde lichtingsploeg, dan wordt hem alsdan *klein verlof* . . . verleend; . . . (op gelijke datum als lichtingsploeg volgt groot verlof) . . . Ingeval de termijn waarmede zijn verblijf onder de wapenen wordt verlengd, verstrijkt na bedoelde groot-verlofdatum, dan wordt aan de militair *bij huiswaartszending* groot verlof verleend.

Ministeriële Beschikking van 2 februari 1954, LaO 51.2/1: (verlenging van en oproeping in werkelijke dienst *i.v.m. strafbaar feit* of krijgstuuchtelijk vergrijp).

⁷⁾ De hierna volgende regelingen gelden, blijkens de noot behorend bij LaO 51.2/72, *mutatis mutandis* óók voor verlengd verblijf onder de wapenen (tijdens eerste oefening doch) na datum klein verlof; zie hiervoor bij C. TERMINOLOGIE, onder „klein verlof”.

N.B. Niet nodig is dan overleg met/toestemming van V.O. of Aud. Militair.

⁸⁾ Zon- en feestdagen niet medegerekend; zie Dienstplichtbeschikking, par. 121. tweede lid, laatste volzin.

§ 1.1. De werkelijke dienst van een dienstplichtige, die verdacht wordt van een krijgstuchtelijk vergrijp dan wel gestraft is met een krijgstuchtelijke straf, wordt niet verder verlengd dan nodig is voor het houden van het onderzoek en voor het ondergaan van deze straf. (Zie voor nadere details de LaO.)

§ 2.1. De dienstplichtige, die in werkelijke dienst *wordt gehouden* of in werkelijke dienst *is gekomen* in verband met *het onderzoek naar* een strafbaar feit, waarvan hij verdacht of beklaagd wordt, behoort met groot verlof te worden gezonden, zodra dit onderzoek, althans voorlopig, als geëindigd kan worden beschouwd. *Tot het bepalen van dit tijdstip* vraagt de korpscommandant ten aanzien van de dienstplichtige, die naar de krijgsraad verwezen is, aan de auditeur-militair of een onderzoek door de officier-commissaris zal worden gehouden, alsmede of naar het oordeel van de auditeur-militair er bezwaar tegen bestaat de dienstplichtige in afwachting van zodanig onderzoek reeds dadelijk met groot verlof te zenden. Indien op een van beide vragen ontkennend wordt geantwoord wordt de dienstplichtige onverwijld met groot verlof gezonden.

Moet de dienstplichtige voor het onderzoek door de officier-commissaris in werkelijke dienst worden gehouden, dan wordt het groot verlof verleend zodra dit onderzoek is geëindigd.

De dienstplichtige, die zich *in voorlopig arrest bevindt*, wordt eerst met groot verlof gezonden, nadat het arrest zal zijn opgeheven. De omstandigheid, dat een dienstplichtige zich op de datum, waarop hij voor groot verlof in aanmerking zou zijn gekomen, in voorlopig arrest bevindt, vormt geen reden zodanig arrest op te heffen.

2. Van verleend groot verlof doet de korpscommandant mededeling aan de auditeur-militair.

3. Indien een dienstplichtige met toepassing van art. 2 onder 2° WK, krijgstuchtelijk is gestraft (strafbaar feit en onbestaanbaar met de militaire tucht en orde, doch van lichte aard), mag hij aan het eind van deze straf niet in werkelijke dienst worden gehouden in afwachting van de beslissing omtrent de vraag of hij alsnog naar de krijgsraad behoort te worden verwezen⁹⁾. Mocht een nader onderzoek worden gelast, dan is het eerste lid van deze paragraaf van toepassing.

§ 3.1. Een dienstplichtige, die zich niet in arrest bevindt, mag niet in werkelijke dienst worden gehouden in verband met het feit, dat hij zich over een hem opgelegde krijgstuchtelijke straf *heeft beklaagd*, danwel tegen een vonnis *in appèl* is gegaan of wenst te gaan.

2. De wet laat niet toe, de dienstplichtige, die tot een vrijheidsstraf is veroordeeld, doch deze straf wegens *plaatsgebrek in de strafinrichting*, wegens een door hem ex art 206, tweede lid, RLLu ingediend *gratieverzoek* of om een *andere reden* niet kan ondergaan, in werkelijke dienst te houden tot het tijdstip, waarop tot insluiting kan worden overgegaan.

§ 4.1. Indien een in werkelijke dienst zijnde dienstplichtige gevangenisstraf, militaire detentie of hechtenis moet ondergaan met ingang van de dag, waarop hij, ware hij niet gestraft, met groot verlof huiswaarts zou zijn gezonden, wordt als volgt gehandeld.

Wordt de straf ondergaan in een *niet-militaire inrichting* dan wordt met ingang van de datum van insluiting, groot verlof verleend.

Wordt de straf in een *militaire inrichting* ondergaan, dan wordt groot verlof verleend met ingang van de datum, volgende op de laatste dag van de ondergane straf. Bij het ter beschikking stellen van de justitie, worden hem de kleding- en uitrustingsstukken medegegeven, die tot zijn verlofsuiterusting behoren¹⁰⁾, waardoor wordt voorkomen, dat

⁹⁾ Zie ook VS 27-1, Hfdst III, met name punt 13, alsmede de (als het goed is) in dat VS aangebrachte Bijlage behorende bij brief nr. VO 56-68, d.d. 12 juli 1968 van bureau Verwijzingsofficieren, punt 3.

¹⁰⁾ Zie Boekwerk PSU, VS 10-201/1.

de dienstplichtige na ommekomst van de straf naar het korps zou moeten terugkeren om met groot verlof te worden gezonden.

2. Is de dienstplichtige niet in werkelijke dienst, dan blijft oproeping in werkelijke dienst tot het ondergaan van gevangenisstraf, militaire detentie of hechtenis achterwege. Wordt de straf in een militaire inrichting ondergaan, dan wordt de dienstplichtige voor de duur van zijn insluiting voor de toepassing van het militaire straf- en tuchtrecht geacht in werkelijke dienst te zijn (art. 62, onder 5°, WvMS).

Voor de regeling betreffende de *oproeping in werkelijke dienst* wordt verwezen naar de hierboven genoemde LaO, § 5.

Dienstplichtbeschikking, § 121, eerste lid:

Omtrent het langer in werkelijke dienst houden van dienstplichtigen krachtens art. 32 der (dienstplicht)wet beslist in het algemeen de korpscommandant¹¹).

H. TENSLOTTE

Het lijkt niet overbodig ten behoeve van commandanten die met „afwezigheden” te kampen hebben, op te merken dat steeds weer, bij de beoordeling daarvan, gekozen moet worden tussen deze twee mogelijkheden:

a. besluiten tot krijgstuchtelijke afdoening (*hetgeen niet hetzelfde is als het opleggen van een krijgstuchtelijke straf*), eventueel in combinatie met de hierboven geschetste mogelijkheden; en

b. besluiten tot het advies: verwijzing naar de militaire rechter.

Daarbij valt het volgende te overwegen.

De idee dat een afwezigheid van een bepaalde duur te ernstig is om nog krijgstuchtelijk af te doen is (al heel vaak) achterhaald gebleken.

De werkelijke ernst van de zaak is gelegen in de problemen die aanleiding waren om van het onderdeel afwezig te blijven. Opvallend is overigens nog, dat de duur van de afwezigheid vaak *mede* bepaald wordt door – naar achteraf blijkt – het niet treffen van de juiste maatregelen om die afwezigheid te controleren of te doen beëindigen. Dit behoeft niet persé aan de commandant te wijten te zijn: het controle-systeem door middel van een beperkt aantal militaire artsen heeft ook zijn grenzen (en mazen).

Bij twijfel betreffende de keuze tussen a. en b. is rechtstreeks overleg met de stafjurist of de Verwijzings Officier gewenst. De Auditeur-Militair is de formele adviseur in zaken die door de Commanderende Officier ter

¹¹) Het begrip „korpscommandant wordt in de hier onder G genoemde beschikkingen nergens (duidelijk) gedefinieerd; De Graaff (VS 3106, punt 349) schreef hierover in 1950: Als C.O. van een verdachte moet i.h.a. worden beschouwd de commandant van het korps, waartoe deze behoort. Ofschoon in de huidige legerorganisatie slechts weinige onderdelen met de benaming „korps” worden aangeduid, moeten als korpscommandant (en dus als C.O.) worden aangemerkt in de eerste plaats de regimentscommandanten en de autoriteiten, aan wie dezelfde bevoegdheden . . . zijn toegekend. Tot deze bevoegdheden behoort in de eerste, doch volstrekt niet enige plaats de volledige strafbevoegdheid, bedoeld in art. 39 WK.

verwijzing naar de militaire rechter aan de Commanderende Generaal (in feite de Verwijzings Officier) door tussenkomst van de Auditeur-Militair worden aangeboden.

Voordeel van a. is dat „lik op stuk” wordt gegeven, zodat de man en het onderdeel snel merken wat de mening en de reactie van de commandant is.

Voordeel van b. is dat de man in Nieuwersluis eens met een – tijdelijk – strenger regiem (en doorgaans meer tijd en aandacht voor zijn problemen) wordt geconfronteerd.

Tekenend voor dit laatste is dat vele militairen vinden dat het in Nieuwersluis „best is uit te houden”.¹²⁾

Nadeel van b. is dat de berechting, *behoudens in geval van voorafgaand voorlopig arrest in Nieuwersluis*, doorgaans pas minimaal drie maanden na het einde van de afwezigheid plaatsvindt; ondanks de voorrang die aan dergelijke zaken pleegt te worden gegeven. Bovendien blijkt heel vaak dat het oordeel van de rechter – die in alle rust kennis neemt van alle factoren – volgens vele commandanten te mild is.

Deze commandanten zouden misschien eens kunnen nadenken over de vraag hoe het komt dat vele dienstplichtigen desgevraagd verklaren dat zij „bij het onderdeel aan niemand hun problemen¹²⁾ kwijt konden”.

Veelal blijken juist deze problemen doorslaggevend te zijn voor het „milde vonnis”.

Recente ontwikkelingen in het humanitaire oorlogsrecht

door

MR. E. L. GONSALVES, majoor van de Militair Juridische Dienst

INLEIDING

Vallen de laatste jaren op alle terreinen van het militaire recht, zoals onder meer het militaire straf- en strafprocesrecht en het militaire tuchtrecht, min of meer stormachtige ontwikkelingen te constateren, minstens zo opvallend is het feit, dat de laatste jaren ook op het gebied van het humanitaire oorlogsrecht de herzieningsprocedures, moeizaam op gang gekomen, gestaag worden voortgezet.

¹²⁾ Zie het Nederlands Militair Geneeskundig Tijdschrift, 19e jaargang, 1966, aflevering 5: „Over aanpassingsstoornissen in de militaire dienst” door C. J. A. Somers, Majoor-arts, zenuwarts, Sectie GGZ-IMGD.

Eenzijds voor diegene, die via de vele publicaties en beelden van de communicatiemedia ervaren heeft, dat het met de toepasbaarheid én de toepassing en naleving van de regels van het humanitaire oorlogsrecht veelal maar triest gesteld is, niet geheel onverwacht. Anderzijds voor diegene, die weet of zich enigermate kan voorstellen, hoe moeilijk het is een revisieprocedure van een universele conventie, waarbij zo'n 150 staten partij zijn, in beweging te zetten en op gang te houden, toch wel een tot verwondering stemmend feit. Wat is er nu eigenlijk, in kort bestek geschetst, de laatste jaren aan de hand? Meerdere factoren hebben geleid tot de constatering, dat het humanitaire oorlogsrecht in verschillende opzichten niet meer geheel „bij de tijd” is. Het is onvermijdelijk, dat na vijf en twintig jaar de Conventies van 1949 tekortkomingen gaan vertonen: verschillende, b.v. technische ontwikkelingen waren in 1949 nog niet te voorzien en in de verdragen te verwerken. Bij voorbeeld de rol van de helicopter bij het „oppikken” van gewonden in de voorste frontlijn.

Maar ook was in vrijwel alle conflicten van de laatste tijd gebleken, dat er een schrijnende onevenwichtigheid was ontstaan tussen de in 1949 ontwikkelde regels van de humanitairrechtelijke bescherming en de regels van het oorlogsrecht betreffende het voeren van de vijandelikheden, in het bijzonder ten aanzien van de bescherming van de burgerbevolking.

Daarnaast speelde vooral ook de verandering van het type van de conflicten een grote rol. We treffen de laatste jaren vrijwel geen internationale conflicten tussen staten, partij bij de Conventies, aan, maar niet-internationale conflicten: burgeroorlogen, afscheidingsconflicten in bepaalde provincies van staten, maar ook van koloniale gebieden; allen met als voornaamste kenmerk, dat de strijd gevoerd werd door middel van de guerilla-oorlogvoering.

Maar vooral vinden we in de conflicten van de laatste jaren een aantal begrippen, welke helaas op navrante wijze het tekortschieten van de regels van het humanitaire oorlogsrecht duidelijk hebben aangetoond: napalm, free-fire zones, gijzelingsdrama's, area bombing, body count, bom-aanslagen, guerillastrijder, vrijheidsstrijder, terrorist.

Constateren we evenwel een ontoereikend zijn van de toepasbaarheid van de regels van het bestaande humanitaire oorlogsrecht, daarnaast is echter ook maar al te zeer gebleken, dat er veelal alleszins toepasbare regels, welke een toereikende bescherming voor de slachtoffers van de conflicten zouden kunnen inhouden, bestaan, maar dat deze regels maar al te dikwijls straffeloos worden geschonden.

De roep, beter nog de schrille schreeuw, om verbetering van het lot van de vele slachtoffers van de conflicten van de laatste tijd bracht dan eindelijk de logge en moeizame herzienings- en aanvullingsprocedure op gang.

ROL VAN HET INTERNATIONALE COMITÉ VAN HET RODE KRUIS

Bij deze herziening en aanvulling van het humanitaire oorlogsrecht ver-

vult het Internationale Comité van het Rode Kruis, te Genève, een beslissende rol, niet alleen omdat het zich sinds 1864, de eerste Rode Kruis Conventie, tot taak geeft gesteld over de „kwaliteit” van de Geneefse Conventies te waken en omdat het over de deskundigheid en de capaciteiten beschikt om deze juridisch en organisatorisch moeilijke aangelegenheid te kunnen aanpakken, maar vooral ook omdat de Verenigde Naties, die zich eveneens met de „human rights in armed conflict” bezig houden het politieke en morele gezag missen om op dit toch al moeilijke terrein iets constructiefs aanvaard te krijgen.

Vanaf 1969 heeft het Internationale Comité van het Rode Kruis aan deze herziening en aanvulling van het humanitaire oorlogsrecht gewerkt. In eerste instantie werd er ten behoeve van de in mei-juni 1971 te houden Conferentie van Regeringsdeskundigen een aantal studies over enkele deelonderwerpen opgesteld en in een achttal bundels uitgegeven.

Op deze Conferentie van 1971 werd duidelijk, welke richting de herziening waarschijnlijk uit zou gaan, en sindsdien is deze richting gevolgd. Het bleek, dat de deelnemers aan het deskundigen – later diplomatieke – overleg behoefte hadden aan concrete teksten en voorstellen, om kort te gaan aan ontwerpverdragsteksten, en dat er bovendien een duidelijke stroming bestond, die een onderscheid wilde maken tussen het internationale conflict, tussen staten die partij zijn bij de Geneefse Conventies, en het niet-internationale conflict, de situatie welke momenteel slechts geregeld en voorzien is in het gemeenschappelijke artikel 3 van alle vier Conventies van Genève van 1949. Ten behoeve van de in mei 1972 gehouden Tweede Conferentie van Regeringsdeskundigen werden daartoe door het Internationale Comité van het Rode Kruis een tweetal Protocollen, de Protocollen I en II¹⁾, met bijbehorende commentaren opgesteld, welke respectievelijk op het internationale en het niet-internationale conflict betrekking hebben.

Zo vormden ook voor de in februari en maart 1974 gehouden Eerste Zitting van de Diplomatieke Conferentie inzake de herziening van het humanitaire oorlogsrecht de, inmiddels enigszins gewijzigde, ontwerp-Protocollen I en II met bijbehorende commentaren de basis voor de discussie.

ONTWERP-PROTOCOLLEN I EN II

Welke onderwerpen van het humanitaire oorlogsrecht worden er nu in de Protocollen aan de orde gesteld?

¹⁾ Protocol I: Ontwerp Protocol, additioneel aan de Conventies van Genève van 12 augustus 1949, en betrekking hebbend op de bescherming van slachtoffers van internationale gewapende conflicten.

Protocol II: Ontwerp Protocol, additioneel aan de Conventies van Genève van 12 augustus 1949, en betrekking hebbend op de bescherming van slachtoffers van niet-internationale gewapende conflicten.

Hierbij dient allereerst te worden opgemerkt, dat het ontwerp-Protocol I enerzijds een aantal regels en voorschriften bevat, die, inhakend op de ontwikkelingen van de laatste jaren, geheel nieuw zijn, anderzijds een aantal bepalingen inhoudt, die al dan niet voortbouwend op recente ervaringen, een aanvulling en verbetering van nu reeds in de Geneefse Conventies van 1949 en het Haagse Land Oorlog Reglement van 1907 opgenomen regels betekenen. Het ontwerp-Protocol II, toepasselijk in niet-internationale gewapende conflicten, waarvoor tot nu toe geen regels — uitgezonderd het gemeenschappelijke artikel 3 van de Geneefse Conventies — gelden, is dus enerzijds in zijn geheel nieuw recht, anderzijds zijn veel regels en voorschriften ons al bekend, omdat zij zijn overgenomen uit de bestaande of ontworpen regelingen, opgesteld om in internationale conflicten van toepassing te zijn.

PROTOCOL I

Ontwerp-Protocol I nu vult de bestaande regels aan, verdeeld in vier hoofdonderwerpen, n.l.: — gewonden, zieken en schipbreukelingen; — middelen en wijzen van oorlogvoering, krijgsgevangenstatus; — burgerbevolking; — toepassing van de regels.

Met betrekking tot de voorzieningen voor gewonden, zieken en schipbreukelingen gaat het in de eerste plaats om een — logische — uitbreiding van de humanitairrechtelijke bescherming tot *alle* categoriën van — militair en civiel — personeel, dat met de verzorging van zieken en gewonden belast is, en bovendien wordt de bescherming continu, dus nu voor allen ook geldend in een off-duty situatie.

Een moderne medische ontwikkeling vindt zijn neerslag in een artikel, dat een nagenoeg absoluut verbod op donorschap voor orgaantransplantaties inhoudt. Men kan zich gemakkelijk voorstellen, dat de vrijwilligheid van een krijgsgevangene voor het donorschap voor een orgaantransplantatie, b.v. één nier afstaan, maar een zeer betrekkelijke, en ook zeer bedenkelijke, zaak kan zijn. Naast de regels, die een algemene bescherming verlenen, wordt bijzondere aandacht besteed aan het geneeskundige transport, met name aan het geneeskundige luchttransport. Niet alleen omdat in 1949 door politieke onwil — de koude oorlog — voor het geneeskundige luchttransport geen adequate regelingen zijn getroffen, maar vooral ook met het oog op de stormachtige ontwikkeling, die de toepassing van de „gewonden-oppik” helicopter de laatste jaren heeft doorgemaakt.

Van de artikelen, die handelen over de middelen en wijzen van oorlogvoering en krijgsgevangenstatus, valt allereerst de kwestie van de (nieuw ontwikkelde) wapens, die onnodig leed veroorzaken, te vermelden, aangezien dit probleem een afzonderlijke behandeling gaat krijgen, op de ontwikkeling waarvan nog nader wordt teruggekomen.

Verder een poging om het verbod op verraderlijk handelen te concre-

tiseren en uit te breiden en een artikel, dat bescherming verleent aan buiten gevecht gestelde vliegtuigbemanningen — een verbod van het vuren op aan parachutes neerdalende neergeschoten vliegers — en een artikel, dat een betere bescherming verleent aan commando's, speciale troepen en andere achter de vijandelijke linies opererende *reguliere* eenheden, welke dikwijls maar al te gemakkelijk als spionnen en saboteurs beschouwd en behandeld worden. Een order als het zogenaamde „Kommando-Erlass”, waarbij bepaald werd, dat Britse en gealliëerde commando's, die in handen van de Nazi-Duitse troepen waren gevallen, standrechtelijk moesten worden neergeschoten, wordt nu nog duidelijker veroordeeld.

Het allerbelangrijkste artikel in dit hoofdstuk is evenwel het artikel, waarin aan een nieuwe categorie combattanten een behandeling als krijgsgevangene wordt verleend, waarin dus een uitbreiding van de krijgsgevangenenstatus wordt ontwikkeld.

Het gaat hier namelijk om de erkenning als combattant van en de verlening van krijgsgevangenenstatus aan leden van georganiseerde verzetsbewegingen — in wezen aan de guerillastrijders van de Nationale Bevrijdings Bewegingen of Fronten —, welke, in tegenstelling tot de tot nu toe geldende *vier* vereisten, slechts aan *drie* vereisten behoeven te voldoen, n.l. — het onder bevel van een verantwoordelijke commandant staan, — het zich bij het voeren van de militaire operaties gedragen in overeenstemming met de regels van het humanitaire oorlogsrecht, — het zich bij de militaire operaties onderscheiden van de burgerbevolking. Dit laatste betekent duidelijk een versoepeling van de twee momenteel geldende vereisten: het openlijk dragen van de wapens en het voeren van een vast en op enige afstand herkenbaar onderscheidingsteken.

Zonder al te diep op het probleem van de erkenning van de status van de guerillastrijder te willen ingaan en zonder te willen ontkennen, dat de positie van de guerillastrijder niet dringend aanmerkelijke verbetering behoeft, kan hier toch wel worden gesteld, dat zonder toevoeging van enige interpretatieve verklaring de huidige tekst toch wel enige vragen oproept. Hoe onderscheidt men zich van de burgerbevolking? Wat worden de aan uniformering of de herkenbaarheid van een onderscheidend teken of kledingstuk te stellen eisen? Wanneer, op welke gevechtsafstand moeten de wapens openlijk gedragen worden?

Voorkomen moet worden, dat de geheel of nagenoeg niet herkenbare verzetsstrijder een onder zijn kleding verborgen handgranaat kan werpen — naar de tegenstander of zo maar tussen de burgerbevolking — en dan bij gevangenneming ook nog op een combattanten- en krijgsgevangenenstatus mag rekenen. Er zal hoe dan ook een onderscheid gemaakt móeten kunnen worden tussen de in zekere mate en tot een bepaald niveau reeds in een geregelde eenheid georganiseerde en als reguliere combattant strijdende guerillero en de ordinaire, aanslagen plegende, terrorist, die,

wanneer hij beschermd zou gaan worden, nog veel driester zal gaan optreden en nog moeilijker te bestrijden zal zijn. Er mag geen niet-gerechvaardigde volkenrechtelijke bescherming worden verleend en ook dient voorkomen te worden, dat een bovenmatig vérgaande bescherming tot een erosie van de toepassing van de regels zou leiden.

Grote aandacht wordt ook besteed aan het formuleren van nieuwe regels met betrekking tot de bescherming van de burgerbevolking. Het beduidend aantal artikelen betreffende dit onderwerp en het feit, dat er, in de ontwerp-artikelen althans, zeer ver wordt gegaan in het toekennen van bescherming aan de burgerbevolking, zijn een duidelijke neerslag van de diepe indruk, die het lot van de, in de vele conflicten van de laatste jaren, zo zwaar getroffen burgerbevolking op een ieder heeft gemaakt.

Uitgangspunt is de bevestiging, of, zo men wil, de herbevestiging van het standpunt, dat de *burger*bevolking als zodanig niet bij de *militaire* operaties betrokken mag raken en daarom niet mag worden aangevallen. Dit heeft geleid tot de ontwikkeling van het onderscheid tussen enerzijds het militaire doel en anderzijds het civiele object.

Daartoe is allereerst nodig, dat er scherpe, maar ook in de praktijk hanteerbare definities van de burger, de burgerbevolking en de combattant, en van het militaire doel en het civiele object worden opgesteld. Dat dit een uitermate moeilijke zaak is, is wel duidelijk. Mits men zich om te beginnen, maar niet, zoals in een van de eerdere ontwerpen gebeurd is, aan naast elkaar staande limitatieve opsommingen bezondigt. De ontwerp-artikelen van 1973 definiëren de burger als de niet-combattant, waarbij de combattant in de bestaande Conventies en de ontwerp-Protocollen gedefiniëerd wordt. De omschrijving van het militaire doel is moeilijker, maar toch ook zeer wel mogelijk. De huidige tekst definiëert de militaire doelen als die doelen, die wegens hun aard, bestemming of gebruik als van militair belang zijnde worden erkend en waarvan de gehele of gedeeltelijke vernietiging, in de op dat ogenblik heersende omstandigheden, een direct, duidelijk en substantieel militair voordeel oplevert.

Voortbouwende nu op deze definities worden er verboden geformuleerd om de burgerbevolking als zodanig, individuele burgers en civiele objecten aan te vallen. Een duidelijke en verheugende ontwikkeling, waarin reeds bestaand gewoonterecht wordt gecodificeerd en aangevuld. Om deze bescherming van de burgerbevolking meer effectief en in de praktijk toepasbaar te maken zijn er vanzelfsprekend nog een aantal „technische” verfijningen vereist. Daarbij wordt onder andere ook een verbod geformuleerd op de zogenaamde indiscriminatoire aanvallen, wapens en/of wapeninzetmiddelen, d.w.z. strijdmiddelen en strijdwijzen, die tot resultaat hebben, dat zonder enig onderscheid de burgerbevolking en civiele objecten naast de combattanten en militaire doelen aangevallen en getroffen worden. Wapens met een uitwerking op een grote opper-

vlakke (napalmbommen), inzetmiddelen en -methoden, die veel te onnauwkeurig zijn (van grote hoogte door vliegtuigen afgeworpen bommen-tapijten) of wapens die a-selectief zijn in hun uitwerking (landmijnen en valstrikken) moeten verboden worden.

Dit streven heeft, gevoed door de navrante ervaringen van recente conflicten, er toe geleid, dat ook voor wat betreft dit aspect, gecombineerd met het streven naar een verbod van onnodig leed verwekkende wapens, tot een afzonderlijke benadering is besloten.

Een laatste opmerkenswaardige ontwikkeling op het terrein van de bescherming van de burgerbevolking en de civiele objecten is het streven om, zoals nu reeds ten aanzien van alle categoriën beschermde personen is voorgeschreven, ook met betrekking tot de burgerbevolking, burgers en civiele objecten represailleaanvallen te verbieden.

In het kielzog van de toekenning van bescherming aan de burgerbevolking wordt verder een categorie hulpverlenend personeel, die zich tot nu toe nog niet op verdragsrechtelijke bescherming kon beroepen, onder de humanitairrechtelijke bescherming gebracht en wel de organisaties en het personeel van de civiele hulpverlening, de Bescherming Bevolking organisaties.

Verder dienen in dit verband nog de artikelen opgemerkt te worden, die een gedoogplicht ten aanzien van het (lucht- of grond-) transport van humanitaire hulpgoederen (voedsel en geneeskundige voorraden) opleggen — een direct gevolg van de trieste ervaringen met de voedselhulpverlening aan het ingesloten Biafra — en een, ook al op de actualiteit inhakend artikel, dat fundamentele waarborgen vastlegt voor de categorie van de minst beschermde, n.l. diegenen, die zich in (al dan niet politieke) gevangenschap van een van de partijen in een conflict bevinden. Het streven om juist ook voor diegenen, die meestal toch al in de minst gunstige situatie verkeren, onder alle omstandigheden een minimum niveau aan bescherming, een respecteren van de menselijkheid en de persoonlijke integriteit te garanderen, vindt zijn neerslag in een artikel, waarin geweldadige bejegening, marteling, wrede behandeling en standrechtelijke executie worden verboden.

Het slot- maar vooral ook het sluitstuk van Protocol I wordt gevormd door het hoofdstuk, waarin de voorschriften en bepalingen staan opgenomen, die een beter en meer effectieve toepassing van de gestelde regels beogen te realiseren.

In de sectie, die de artikelen, welke een verbetering van de verspreiding van kennis van de Conventies en het Protocol beogen, inhoudt treffen we een, mede door Nederland geïnspireerd, artikel aan, dat het indelen bij militaire eenheden voorschrijft van gequalificeerde juridische adviseurs, welke toezicht op de toepassing van het humanitaire oorlogsrecht moeten houden en instructie terzake moeten geven. Het is verheugend om ook in een dergelijk internationaalrechtelijk instrument het

grote belang van deskundige militair juridische adviseurs onderkend en bevestigd te zien. Van meer belang is evenwel die sectie, waarin een aantal bepalingen voorkomen op het punt van de strafrechtelijke repressie van inbreuken op de Conventies en het Protocol: de bestraffing van oorlogsmisdrijven.

Al lijkt het wellicht niet zo'n erg belangrijke verbetering en aanvulling, toch treffen we enkele markante regels aan. Zoals het wederom door Nederland geïnspireerde artikel, dat ook een schuldig nalaten om te handelen onder de te bestraffen inbreuken brengt. En een artikel, dat een militaire meerdere strafrechtelijk verantwoordelijk stelt voor hem toerekenbare inbreuken, gepleegd door een ondergeschikte. Wellicht eveneens met recente ervaringen in gedachten is er een regel opgesteld, dat niemand gestraft kan worden voor de weigering een dienstbevel op te volgen, wanneer dat dienstbevel een ernstige inbreuk op de Conventies op het Protocol inhoudt, en de regel, dat het beroep door een ondergeschikte op een van een militaire meerdere ontvangen dienstbevel hem niet disculpeert in geval van berechting voor een oorlogsmisdrijf, wanneer hij in redelijkheid zou hebben moeten weten dat hij, ook in de omstandigheden van het ogenblik, een ernstige inbreuk op de Conventies en het Protocol beging en wanneer hij in de mogelijkheid verkeerde te kunnen weigeren dit dienstbevel te gehoorzamen. Een uitbreiding van de verplichting tot uitlevering van oorlogsmisdadigers en een verplichting tot wederzijdse bijstand in strafzaken betreffende oorlogsmisdrijven sluiten dit hoofdstuk af.

PROTOCOL II

Vergeleken met Protocol I ziet Protocol II, mede gezien de overweging, dat het in feite ook nog de al in de vier bestaande Conventies neergelegde materie dient te bevatten, er erg mager uit. Toch is dit wel begrijpelijk. Met het oog op de te verwachten ernstige weerstanden tegen Protocol II — het betekent immers naar het oordeel van veel, voornamelijk de eerst onlangs onafhankelijk geworden, staten een ernstige inbreuk op hun soevereiniteit, en wel op de bevoegdheid om bepaalde binnenlandse problemen zonder enige inmenging van buitenaf op te mogen lossen — is slechts het absolute minimum aan toe te passen regels opgenomen.

Aan de andere kant dient ook duidelijk rekening te worden gehouden met het feit, dat juist in een situatie van burgeroorlog en opstand, die „sophisticated” voorschriften en bepalingen, die in internationale conflicten aan reguliere krijgsmachten kunnen en mogen worden opgelegd, in de praktijk bepaald niet altijd door opstandelingen, zeker in de eerste fase van formatie en organisatieopbouw, kunnen worden vervuld. Maar dat behoeft geen al te groot bezwaar te zijn; een menswaardige behandeling, in het bijzonder het nalaten van martelingen, standrechtelijke

executies, fusilleren van gijzelaars etc. vereist echt niet een hoge mate van organisatie van de krijgsmacht.

Vanuit het uitgangspunt van een aan de bijzondere omstandigheden aangepast stelsel van een minimum aan bescherming verlenende regels houdt het Protocol II zich bezig met: — menswaardige behandeling van personen in de macht van een van de partijen in het conflict; — gewonden, zieken en schipbreukelingen; — middelen en wijzen van oorlogvoering; — burgerbevolking; — hulpverlening; — toepassing van de regels.

Het is niet bevreemdend, dat het Protocol II aanvangt met een aantal regels op het terrein van de bescherming van de politieke en militaire gevangenen. Juist in de burgeroorlog en het interne conflict is in de laatste jaren het lot van de gevangenen weinig benijdenswaardig geweest en enige bescherming verlenende regels zijn dan ook, zij het dat de bescherming toch wel enigzins summier en rudimentair is, broodnodig.

Omdat in een burgeroorlog en een niet-internationaal conflict de *exacte* status van een gevangene — politiek, straf- of krijgsgevangene — dikwijls moeilijk valt vast te stellen en er bovendien veelal toch al niet eens naar categorie van gevangenen wordt onderverdeeld, geldt dit artikel in Protocol II voor *alle* gevangenen, voor welke een aantal een fundamentele bescherming verlenende waarborgen worden neergelegd. Gewelddadige bejegening, marteling, wrede behandeling, standrechtelijke executie etc. zijn verboden.

Omdat ook op dat punt nogal eens wat pleegt te ontbreken, wordt ook een aantal regels en waarborgen voor de toepassing jegens hen van het strafrecht geformuleerd. Het betreft hier een opsomming van de essentiële en algemeen erkende beginselen van het strafrecht en het strafprocesrecht en voor wat betreft de strafsancities onder meer de regel, dat hangende het conflict de doodstraf niet ten uitvoer mag worden gelegd.

Zoals gezegd, ook hier weer slechts een bescheiden stelsel van bescherming verlenende regels, maar als aan deze weinige regels eens de hand gehouden zou worden, dan zou dat al een immense verbetering van het lot van de gevangenen in het niet-internationale conflict betekenen.

Het hoofdstuk gewonden, zieken en schipbreukelingen bevat geen geheel nieuw ontwikkelde regels, maar ook hier weer een bescheiden aantal, maar essentiële regels voor de bescherming en de geneeskundige behandeling en verzorging van gewonden, zieken en schipbreukelingen.

Evenmin treffen we geheel nieuw recht aan in het hoofdstuk over de middelen en wijzen van oorlogvoering, waarin in een viertal artikelen slechts de meest elementaire verplichtingen zijn neergelegd.

Het hoofdstuk burgerbevolking is daarentegen iets omvangrijker, maar toch ook weer alleen de meest elementaire regels, waarin het onderscheid tussen burgerbevolking en combattant, tussen civiel object en militair doel en de daarvan afgeleide bescherming zijn opgenomen.

De Biafra en Oost-Pakistan/Bangla-Desh situatie en ervaringen — het waren immers burgeroorlogen — hebben geleid tot een apart hoofdstuk hulpverlening. Dit houdt, onder meer, een gedoogplicht in voor hulpverleningsacties en transporten van levensmiddelen en geneeskundige goederen, evenals een verplichting tot informatiegaring en -verstekking over de slachtoffers van het conflict. De bijzondere aard van het interne conflict leidt er helaas toe, dat ook het hoofdstuk toepassing van de regels slechts zeer summier is. Veel meer dan een verplichting tot verspreiding van kennis van de toepasselijke regels is in deze artikelen niet opgenomen.

VERLOOP EN RESULTATEN VAN DE EERSTE ZITTING VAN DE DIPLOMATIEKE CONFERENTIE

Met de ontwerp-Protocollen I en II, een behoorlijke stapel aanvullende stukken en documenten én een gematigde hoeveelheid hoop en goede wil in hun mars kwamen vertegenwoordigers van zo'n 140 landen het begin van dit jaar voor de Eerste Zitting van de Diplomatieke Conferentie inzake de herziening van het humanitaire oorlogsrecht te Genève bijeen.

Drie verontrustende politieke problemen lagen er al op de opening van de Conferentie te wachten: de toelating van de Republiek Guinee-Bissau, van de vertegenwoordigers van de Afrikaanse en Palestijnse Nationale Bevrijdings Bewegingen én van de Voorlopige Revolutionaire Regering van Zuid-Vietnam (V.R.R.), d.w.z. de Viet-Cong regering. En de Conferentie heeft dit wel geweten.

Waren er voor wat betreft de toelating van de Republiek Guinee-Bissau en de toelating als waarnemers — met recht het woord te voeren en amendementen in te dienen — van de vertegenwoordigers van de Nationale Bevrijdings Bewegingen nog oplossingen mogelijk, vooral tegen de toelating van de VRR bestonden voor de Amerikanen en de Zuid-Vietnamezen onoverkomelijke bezwaren — en deze bezwaren werden aan alle bondgenoten en bevriende naties duidelijk kenbaar gemaakt —, zodat, nadat eerst met het zoeken naar een oplossing of een voor alle partijen aanvaardbaar compromis de nodige tijd verloren was, bij de stemming daarover de toelating van de VRR met de kleinst mogelijke meerderheid werd afgewezen. Een resultaat, dat verbittering bij de vertegenwoordigers van de Oost-Europese en de meeste Afrikaanse en Aziatische landen leidde. Deze weigering, om de VRR als deelnemer aan de Conferentie toe te laten, heeft zeer duidelijk zijn invloed gehad op een andere kwestie, die op deze Eerste Zitting van de Diplomatieke Conferentie de gemoederen heftig in beweging heeft gebracht.

In artikel 1 van het Protocol I wordt de omvang van de toepasselijkheid van het Protocol vastgesteld. De ontwerp-formulering refereerde eenvoudigheidshalve aan de situaties als genoemd in het gemeenschappelijke artikel 2 van de Geneefse Conventies. Dit laatste houdt eigenlijk niet meer in dan dat de Conventies van toepassing zijn in geval van een,

al dan niet verklaarde of als zodanig erkende, oorlog of bij ieder ander gewapend conflict tussen twee of meer partijen bij de Conventies. De redactie van het ontwerp-artikel 1 was duidelijk en eenvoudig. Maar dit was bepaald niet naar de zin van veel Afrikaanse en Aziatische landen. Zij zagen nu hun kans schoon om politiek te kunnen bedrijven, want naast de objectieve en feitelijke omschrijving van enige oorlog of gewapend conflict tussen twee of meer partijen bij de Conventies zouden ook de strijd tegen koloniale overheersing, vreemde bezetting en tegen racistische regiems genoemd moeten worden. Op deze wijze de oorspronkelijke werkingssfeer van de bestaande Geneefse Conventies uitbreidend, zouden de bedoelde conflicten én erkend worden als werkelijk internationale conflicten én de strijders in die conflicten zouden onder de humanitaire-rechtelijke bescherming worden gebracht.

Na wekenlang gedelibereer werd het amendement in stemming gebracht en met een duidelijke meerderheid aangenomen. En de Conferentie zat in het slop. Want wat waren de gevolgen? Niet alleen dat het voor een aantal landen onaanvaardbaar is om de bedoelde conflicten als werkelijke internationale conflicten te erkennen en, voor hen toch ook wel onacceptabel, door middel van die erkenning de strijders in die conflicten *volledige* volkenrechtelijke humanitaire bescherming te verlenen. Maar vooral ook bestaat er voor een groot aantal belangrijke — o.a. de Verenigde Staten, Groot-Britannië, Frankrijk — en redelijk denkende landen het onoverkomelijke bezwaar, dat de toepasselijkheid van het humanitaire oorlogsrecht afhankelijk wordt van een aantal *subjectieve* criteria. En dan bovendien ook nog politiek zeer geladen *criteria!* Want enerzijds moet de toepasselijkheid en de werkingssfeer van het humanitaire oorlogsrecht juist zo ruim mogelijk zijn en mogen deze niet willekeurig worden ingeperkt. Anderzijds moet het toch ook onmogelijk zijn de werkingssfeer van de Conventies en het Protocol eenzijdig uit te breiden en deze ook van toepassing te laten zijn in situaties, waarvoor zij pertinent *niet* bedoeld en overeengekomen zijn. Te meer, wanneer dit gebeurt door het hanteren van subjectieve criteria. Dergelijke subjectieve criteria moeten zonder meer al in het humanitaire oorlogsrecht ontoelaatbaar worden geacht. Want, hoe meet men iemands overtuiging? Wat is de waarde van een bepaalde intentie? Hoe toets je een bepaalde politieke gemotiveerdheid? Maar bovenal deze subjectieve — niet visueel waar te nemen — criteria zouden ook in de praktijk van het gevechtsveld door eenvoudige en summier opgeleide soldaten gehanteerd moeten worden! En als slotargument, alleen al door het *pretenderen* van een bepaalde politieke overtuiging of gemotiveerdheid zou het voor gewone misdadigers mogelijk worden recht op een vrij vérgaande volkenrechtelijke bescherming te kunnen claimen.

Principieel en vooral ook vanwege dit laatste argument is, bij voorbeeld, voor Groot-Britannië een dergelijke bescherming voor de terroristen van

beide partijen in het Noord-Ierse conflict onaanvaardbaar. Maar te denken valt ook aan de Baader-Meinhoff groep en andere terroristische aanslagen plegende groeperingen.

Bovendien is het hanteren van deze subjectieve criteria, dit noemen van bepaalde, politiek gemotiveerde, oorlogen zeer gevaarlijk in de context van het onderscheid tussen de rechtmatige en de onrechtmatige oorlog. Deze in West-Europa reeds historisch geachte begrippen van de *bellum iustum* en de *bellum iniustum* zijn klaarblijkelijk voor sommige Afrikaanse en Aziatische landen nog steeds, of wederom?, springlevend. Dat dit al of niet gerechtvaardigd zijn van een bepaalde oorlog verder zeer eenzijdig en ook zeer subjectief getoetst zou moeten worden, moge ook al duidelijk zijn.

Maar de consequentie van dit onderscheid zou moeten zijn, dat de humanitaire bescherming alleen in een rechtvaardige oorlog zou moeten gelden. Deze zeer ver gaande stelling houdt in, dat in een onrechtvaardige oorlog, b.v. ter handhaving van koloniale overheersing (Portugal), vreemde bezetting (Israël) of racistische regiems (Rhodesië, Zuid-Afrika) de combattanten van de „ontrechtmatige” partij wegens het ontbreken van elke rechtsgrond aan hun strijd geen enkel recht op enige internationaal- of nationaalrechtelijke bescherming of status zouden mogen doen gelden. Deze combattanten zouden niet alleen „hors de combat” „maar ook „hors de la loi” gesteld moeten worden! Voor vele landen, waaronder vanzelfsprekend ook Nederland, is deze eenzijdige inperking van de toepassing van het internationale humanitaire oorlogsrecht en dit door elkaar hanteren en op een hoop gooien van het *ius in bello* en het *ius ad bellum* volstrekt onaanvaardbaar.

Het voorgaande beziende zou gesteld kunnen worden, dat deze Eerste Zitting van de Diplomatieke Conferentie dan wel grandioos mislukt zou zijn en dat het met deze brokken van de Eerste Zitting in de hand weinig zin zou hebben nog aan de Tweede Zitting van de Diplomatieke Conferentie te beginnen. Dat lijkt juist, maar het is mijn inziens toch wel iets te somber gezien.

De grote meerderheid van de Afrikaanse en Aziatische vertegenwoordigers bestaat uit redelijke en weldenkende mensen, die enerzijds best wel aan een voor alle landen aanvaardbaar compromis met betrekking tot de werkingssfeer van Protocol I willen meewerken, maar die anderzijds ook prijs stellen op een ook voor hen aanvaardbaar compromis met betrekking tot de toelating van de VRR. Er moet toch wel een modus gevonden kunnen worden om de deelneming aan de Conferentie door de VRR, b.v. indien voldaan wordt aan bepaalde voorwaarden of door het hanteren van een bepaalde, zo nodig enigzins extensief te interpreteren fictie, mogelijk te maken.

Dat de voorbereidingen voor, het overleg met het oog op en de start van de Tweede Zitting van de Diplomatieke Conferentie bepaald niet

gemakkelijk zullen zijn, is duidelijk, maar men behoeft naar mijn mening toch niet al te défaitistisch te zijn ten aanzien van de mogelijkheden voor het vinden van acceptabele oplossingen voor de gerezen problemen. Dit te meer, daar de Eerste Zitting van de Diplomatieke Conferentie, naast een zekere voortgang bij de behandeling van een aantal „technische” artikelen, toch ook tot resultaat had, dat een bepaald deelonderwerp separaat behandeld gaat worden.

CONFERENTIE VAN REGERINGSDESKUNDIGEN INZAKE ONNODIG LEED VERWEKKENDE WAPENS

Onder de indruk van de navrante beelden van de, door de publiciteitsmedia getoonde, slachtoffers van massaal werkende wapens, is — vooral in Zweden — een sterk streven gegroeid om bepaalde conventionele wapens, die onnodig leed verwekken, te verbieden.

Waar het hier een moeilijke materie betreft — enerzijds omdat veel wapen-technische en tactisch-operationele expertise vereist is, anderzijds aangezien het, alhoewel ditmaal vanuit humanitair oogpunt benaderd, toch in zekere zin om een ontwapeningskwestie gaat — heeft men dit onderwerp aan een afzonderlijk overleg toegewezen.

Met het oog hierop heeft het Internationale Comité van het Rode Kruis een Conferentie van Regeringsdeskundigen inzake wapens, die onnodig leed veroorzaken en die een indiscriminatoire werking hebben, georganiseerd, welke in september en oktober van dit jaar te Luzern bijeenkomt. Deze Conferentie van Regeringsdeskundigen zal een diepgaande studie maken van de kwestie van een verbod of beperking van bepaalde conventionele wapens.

Dat napalm hoog genoteerd staat op de lijst van te verbieden of te beperken wapens moge blijken uit het feit, dat brandverwekkende wapens, waaronder natuurlijk ook phosphor valt, als eerste op de agenda van de te bediscussiëren wapens vermeld staan.

Vervolgens zullen de „high velocity small calibre projectiles” worden besproken: de zeer recentelijk ontwikkelde kleinkaliber (± 5 mm) kogels, welke ter stabilisering een hoge snelheid behoeven, maar bij treffen door de betrekkelijke instabiliteit in het lichaam gaan wentelen en de meegegeven hoeveelheid energie op een dum-dum effect-achtige wijze aan het lichaam afgeven. Moet ook deze ontwikkeling verboden worden?

Verder komen ook de, inmiddels in een kwaad daglicht gestelde, fragmentatiewapens aan de beurt. Wat zijn fléchettes? Wat naaldjes? Wat pellets? Is préfragmentering geoorloofd? Wat moet de minimale afmeting van een, al dan niet mini-, fragment zijn? Welke in het menselijk lichaam niet of moeilijk opspoorbare metalen en andere scherfmaterialen moeten verboden worden?

Of de Conferentie nog aan de bestudering van de wapens met een vertraagde (wellicht beter: uitgestelde) werking en verraderlijke wapens toe-

komt, is zeer wel een vraag, maar de bedoeling is te bezien of landmijnen en valstrikken, welke de burgerbevolking evenzeer als de combattanten kunnen treffen, niet verboden of qua inzet beperkt moeten worden.

Ter afsluiting zou een regeling voor toekomstige wapenontwikkelingen getroffen moeten worden.

Een ambitieus programma, dat in deze opzet en volgens dit programma vrijwel zeker niet zal slagen, maar dat kan in de huidige politieke constellatie ook nauwelijks *op korte termijn* geëist en verwacht worden. Wat zeker wel mogelijk is, is het op gang komen van de discussie over het verbieden of het beperken van de inzet van bepaalde wapens. Welke discussie er met de informatiegaring toe kan leiden, dat *over enige tijd* een of meer van deze ontoelaatbaar geachte wapens of categoriën van wapens verboden of qua inzet beperkt zullen worden. Men zou de *uiteindelijke* resultaten van dit wapenoverleg daarom wellicht toch met een zekere positieve verwachting tegemoet mogen zien. Te meer daar ten aanzien van enkele van de te bespreken wapens politieke tegenstellingen minder een rol behoeven te spelen.

RÉSUMÉ

Na vele jaren van rust en stilstand op het gebied van de verderontwikkeling, de aanvulling, de verbetering en de herbevestiging van het humanitaire oorlogsrecht is er dan toch een herziening, zowel op het punt van de algemene bescherming van burger en combattant, als op het terrein van wapenverboden, in gang gezet. Moeizaam op gang gekomen, nog moeilijker om aanvaardbare resultaten te bereiken. Maar onder de druk van de publieke opinie en het wereldgeweten zullen deze herzieningsactiviteiten tot een verbetering van de regels van het humanitaire oorlogsrecht móeten leiden.

De kennisgeving

door

JHR. MR. A. Baud, Griffier van de Centrale Raad van Beroep

INLEIDING

Op 1 september 1961, nu 13 jaar geleden, traden het Besluit beoordeling officieren landmacht en het Besluit beoordeling officieren luchtmacht (verder te noemen: het B.B.O.) in werking als opvolgers van het Voor-schrift betreffende de beoordeling van de officieren bij de Koninklijke Landmacht (V.B.O.). Dit laatste besluit kende de zgn. open beoordeling,

want de officier kreeg inzage van de gehele beoordelingslijst. Het B.B.O. gaat van een ander standpunt uit: de officier krijgt de beoordeling niet te zien maar de beoordelaar houdt een beoordelingsgesprek en wanneer het minder gunstige waarderingen betreft volgt een kennisgeving van de Minister van Defensie (verder te noemen: de minister). Men verwachtte van het nieuwe systeem dat het aantal bezwaarschriften terug zou lopen (Mr. O. van der Bij, MRT 1961 blz. 375 en Mr. A. F. Steffen, MRT 1962 blz. 102¹).

Ter vergelijking diene het Voorschrift conduiterapporten zeemacht, volgens hetwelk de beoordelaar de beoordeelde schriftelijk mededeling doet van minder gunstige beoordelingen uit een conduiterapport (punt 411) maar waarin tevens is bepaald dat elke beoordeelde inzage kan vragen van het over hem uitgebrachte conduiterapport (punt 413).

Het onderhavige artikel wil de schijnwerper richten op genoemde kennisgeving en de jurisprudentie daaromtrent in de afgelopen jaren.

DOEL

In art. 13 van het B.B.O. is voorgescreven dat de minister een beoordeelde officier schriftelijk in kennis stelt met die waarderingen uit een beoordeling die niet overeenkomen met hetgeen van deze officier in het belang van de dienst en/of in zijn persoonlijk belang moet worden verwacht, als hoedanig in ieder geval worden aangemerkt die waarderingen welke er een belemmering voor kunnen vormen die officier in zijn functie te handhaven, of aanleiding kunnen geven hem uitsluitend op grond daarvan niet te bestemmen voor een functie waaraan een hogere dan zijn werkelijk beklede rang is verbonden. Blijkens de toelichting wil deze formulering de zekerheid geven dat de officier niet alleen in kennis wordt gesteld met die waarderingen welke een negatieve invloed kunnen hebben op zijn carrière, maar dat hij ook gewezen wordt op punten die beter zouden moeten luiden b.v. omdat hij daarop is achteruit gegaan zonder dat zulks nochtans direct van invloed behoeft te zijn op zijn verdere loopbaan.

De inhoud van een kennisgeving, zo vermeldt de toelichting verder, zal bijna altijd een bevestiging betekenen van hetgeen de officier in het beoordelingsgesprek reeds door zijn chef is medegedeeld. Het doel van de kennisgeving is dus niet nieuwe gezichtspunten te openen maar is te vinden in de waarborg die zij voor de rechtszekerheid schenkt omdat de officier daartegen beroep kan aantekenen.

In de toelichting wordt er verder op gewezen dat het uitblijven van een kennisgeving geenszins de zekerheid geeft dat zonder vertraging de naasthogere rang zal worden bereikt. Zie in dit verband de uitspraak van de C.R.v.B. van 14-2-61, MAW 1960/B 11, MRT 1962 blz. 59, aangehaald

¹) Blijkens een interview, gepubliceerd in de Legerkoerier van augustus 1974, zou in de toekomst weer voor een „open” beoordeling worden gekozen.

door Mr. Steffen, waarbij het ging om de toepassing van het Voorschrift conduiterapporten.

PLICHT EN BELEID

Art. 13 van het B.B.O. spreekt over „stelt . . . in kennis”, waaruit op te maken valt dat het hier een verplichting van de minister betreft. Maar omdat het niet steeds duidelijk is of een bepaalde waardering behoort tot de waarderingen waarop dit artikel het oog heeft, is aan de minister in dit opzicht een zekere vrijheid van beleid gelaten. Dit vindt men overwogen in de uitspraak van de C.R.v.B. van 12-7-67, MAW 1967/B 4 (MRT 1967 blz. 566). De Raad oordeelde het in strijd met art. 13 dat een officier met geen enkele waardering uit een beoordeling in kennis wordt gesteld en toch (mede) op grond van te laag geachte waarderingen uit die beoordeling voor bevordering wordt voorbij gegaan.

Ook heeft zich het geval voorgedaan, dat een officier niet zozeer bezwaar had tegen de hem ter kennis gebrachte waarderingen zelf maar meer tegen het feit dat omtrent hem over een bepaalde, korte, periode een beoordeling werd uitgebracht en ook tegen het feit dat hem daaromtrent een kennisgeving werd uitgereikt. Wat dit laatste betreft was de Raad echter van oordeel dat betrokkene er terecht bezwaar tegen zou hebben kunnen maken indien de minister hem die waarderingen niet ter kennis zou hebben gebracht. Uitspraak van 9-3-72, MAW 1971/K 9, n.g.

Het beleidsaspect komt verder tot uiting in een uitspraak van de C.R.v. B. van 30-3-66, MAW 1965/K 16 (MRT 1966 blz. 444). Een majoor achtte het in strijd met de rechtszekerheid dat hij met betrekking tot de voorgaande beoordelingslijst geen kennisgeving had ontvangen terwijl dit met betrekking tot de onderhavige lijst wel het geval was, hoewel de waarderingen van bedoelde punten in beide beoordelingen dezelfde waren. De Raad zag echter geen reden het gevoerde beleid in deze niet te eerbiedigen, nadat namens de minister was uiteengezet dat de vroegere beoordeling de eerste van betrokkene was in de rang van majoor en dat daarom enige terughoudendheid bij de beslissing over het al dan niet verstrekken van een kennisgeving was betracht.

INHOUD

In een oudere uitspraak heeft de C.R.v.B. beslist dat het bepaalde in art. 13 van het B.B.O. betekent dat aan de beoordeelde officier nauwkeurig wordt medegedeeld hoe de waarderingen luiden waarop de kennisgeving betrekking heeft. Hieraan was niet voldaan maar de Raad achtte dit gebrek in het onderhavige geval niet van dien aard dat het besluit van de minister deswege nietig moest worden verklaard. Betrokkene had n.l. inmiddels van de nauwkeurige aanduiding van de waarderingen kennis genomen en was door de gebrekkige kennisgeving niet in zijn verdediging geschaad. Uitspraak van 30-10-63, MAW 1963/K 2 (MRT 1964 blz. 191).

Naar aanleiding van deze uitspraak zijn de kennisgevingen meer dege-tailleerd geworden.

In de uitspraak van 1-12-65, MAW 1965/K 6 (MRT 1966 blz. 232) is overwogen dat de minister bij toepassing van art. 13 van het B.B.O. aan de door de beoordelaar en/of degene door wiens tussenkomst de beoordelingslijst wordt ingediend in die lijst neergelegde waarderingen niet een andere strekking mag geven dan bedoeld is daarmee tot uitdrukking te brengen. In verband daarmee oordeelde de Raad de door de chef van de beoordelaar op de beoordelingslijst gestelde aantekeningen – welke niet tot doel hadden te voorkomen dat betrokkene een majoor-functie zou krijgen maar om een aanwijzing voor de plaatsingsofficieren te zijn – niet tot een kennisgeving hadden behoren te leiden.

Iets dergelijks vinden we in de uitspraak van de C.R.v.B. van 17-12-69, MAW 1969 /K5 (MRT 1970 blz. 181). De betrokken officier was van mening dat de minister door het uitreiken van een kennisgeving aan de op zichzelf niet onjuiste passages uit de beoordelingslijst, anders dan de beoordelaar had bedoeld, het predicaat had gegeven van minder gunstig. De Raad kon in dit geval in het midden laten of de minister al dan niet terecht tot zijn oordeel was gekomen, nu voldoende feitelijke grondslag aan de beoordeling had ontbroken en deze, voorzover aangevochten, nietig werd verklaard.

TIJDSTIP

Hoewel art. 13 van het B.B.O. geen termijn noemt waarbinnen een kennisgeving moet worden gezonden, is het overeenkomstig de strekking van dit artikel dat een kennisgeving binnen een betrekkelijk korte termijn nadat de beoordeling ter kennis van de minister is gekomen, aan de be-trokken officier wordt gezonden zo daartoe aanleiding bestaat. Dit is overwogen in de uitspraak van de C.R.v.B. van 1-12-65, MAW 1965/K 5, n.g.

Er kunnen zich evenwel omstandigheden voordoen welke het aanvaard-baar doen zijn dat een kennisgeving eerst na een langer tijdsverloop wordt uitgereikt. In het geval waarop evengenoemde uitspraak betrekking heeft, werd pas ongeveer $2\frac{1}{2}$ jaar na de beoordeling terzake een kennisgeving uitgereikt toen over de passering voor bevordering van betrokkene een procedure voor het ambtenarengerecht werd gevoerd. De Raad overwoog dat de minister i.c. het recht niet had verwerkt om aan betrokkene een kennisgeving te zenden, in het midden latende of terzake van het toepas-sing geven aan art. 13 van het B.B.O. van rechtsverwerking sprake kan zijn. De minister had in ieder geval alsnog een kennisgeving moeten uit-reiken toen voor de passering van betrokkene voor bevordering een be-roep op de over hem uitgebrachte beoordelingen werd gedaan. Het gevolg van een dergelijke nalatigheid behoeft echter volgens de Raad niet, al-thans niet altijd, te zijn dat de desbetreffende beoordeling moet worden

geacht geen waardering in te houden als in art. 13 bedoeld. Wel dient de minister in zo'n geval alsnog een kennisgeving te verstrekken.

In het geval waarover de reeds genoemde uitspraak van 12-7-67, MAW 1967/B 4 (MRT 1967 blz. 566) handelt, was de officier voorbij gegaan voor bevordering (mede) op grond van te laag geachte waarderingen uit een beoordeling, waarmede hij niet in kennis was gesteld. De minister was verplicht alsnog een kennisgeving uit te reiken.

In een uitspraak van 1-11-67, MAW 1967/K 4, n.g., overwoog de Raad dat het feit dat de kennisgeving pas lange tijd, t.w. ca. 3 jaren, na het uitbrengen van de beoordeling was gedaan moet worden betreurd, maar dat er in het onderhavige geval geen reden was om deswege de beoordeling te beschouwen als niet in te houden een waardering als in art. 13 van het B.B.O. bedoeld. Ook in dit geval was de officier bij het voorbijgaan voor bevordering gebleken dat beroep werd gedaan op een minder gunstige beoordeling en had hij om mededeling van de gestelde tekortkomingen verzocht.

WEIGEREN VAN EEN KENNISGEVING

Hiervoor bleek reeds dat er zich gevallen hebben voorgedaan dat de minister alsnog op verzoek van de belanghebbende een kennisgeving uitreikte nadat bij een passering voor bevordering gebleken was dat dit ten onrechte niet was geschied. Het is echter ook voorgekomen dat de minister weigerde alsnog zo'n kennisgeving uit te reiken. In het geval waarop de reeds genoemde uitspraak van 12-7-67, MAW 1967/B 4 (MRT 1967 blz. 566) betrekking heeft, weigerde de minister een kennisgeving uit te reiken met betrekking tot een beoordeling uit 1961 nadat gebleken was dat deze beoordeling er mede toe had bijgedragen dat betrokkene per 1 mei 1965 voor bevordering was voorbij gegaan.

Het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage verklaarde het beroep ongegrond, overwegende dat in beginsel ter beoordeling van de minister staat of hij tot uitreiking van een kennisgeving zal overgaan en dat een weigering een kennisgeving uit te reiken niet in aanmerking komt voor toetsing door de ambtenarenrechter tenzij de minister bij afweging van de betrokken belangen in redelijkheid niet tot zijn weigering heeft kunnen komen. De C.R.v.B. verklaarde echter het besluit van de minister tot weigering van een kennisgeving nietig en bepaalde dat alsnog zulk een kennisgeving diende te worden verstrekt.

Hetzelfde geschiedde in de uitspraak van 16-12-71, MAW 1971/B 3 en 4 (MRT 1972 blz. 298), waarbij de weigering betrokkene een kennisgeving uit te reiken betreffende een uiting van de wapeninspecteur, neergelegd in een bij een beoordeling behorende nota, nietig werd verklaard. In deze uitspraak achtte de Raad niet in strijd met het B.B.O. het standpunt van de minister, dat geen kennisgeving behoeft te worden uitgereikt met betrekking tot uitingen van functionarissen door wier tussenkomst de beoor-

delingslijsten worden ingediend, welke niets zeggen dat niet rechtstreeks en zonder eigen inbreng van die functionarissen uit die beoordelingen is af te leiden. De betrokken officier deed nog een poging om deze uitingen aan te kunnen tasten door te stellen dat deze als besluiten in de zin den Ambtenarenwet 1929 waren te beschouwen. De Raad echter verwierp deze opvatting overwegende dat er gegeven de opzet en de bedoeling van het B.B.O. in het algemeen onvoldoende ruimte aanwezig is voor de stelling dat dergelijke uitingen moeten worden aangemerkt als besluiten welke de betrokkene rechtstreeks in zijn belang treffen.

Om zijn wens een kennisgeving terzake van een beoordeling te ontvangen kracht bij te zetten, dient een officier zich derhalve te wenden tot het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage omdat hier — anders dan bij het aanvechten van de kennisgeving zelf — geen sprake is van een besluit als bedoeld in art. 3 lid 2 der Ambtenarenwet 1929 en de C.R.v.B. dus niet in eerste en enige aanleg terzake bevoegd is.

REDACTIECOMMISSIE:

Mr. *W. H. Vermeer*, Officier van Administratie der 1e klasse b.d., Advocaat te Amsterdam;

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

voor de Kon. Landmacht: Mr. *P. G. van Lierop*, Brigade-Generaal van de Militair Juridische Dienst;

voor de Kon. Luchtmacht: Mr. *C. Mante*, Kolonel der Kon. Luchtmacht;
Hoofd van de Sectie Juridische Zaken der Kon. Luchtmacht;

voor de Kon. Marine: Mr. *W. A. J. Wevers*, Kapitein-Luitenant ter Zee van Administratie, Stafofficier Juridische Zaken Marine-staf.

Adres van de Redactiecommissie:

Mr. *H. J. F. Bijvoet*, Gerhard Voethstraat 11 te Arnhem; Telefoon 085-42 61 70.

VASTE MEDEWERKERS:

Jhr. Mr. *A. Baud*, Griffier van de Centrale Raad van Beroep;

Prof. Mr. *A. D. Belinfante*, Raadadviseur in Buitengewone Dienst bij het Ministerie van Justitie, Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam;

Prof. Mr. *J. M. van Bemmelen*, Oud-hoogleraar aan de Universiteit te Leiden, Res. Luit.-Kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

Mr. Dr. *F. Kalshoven*, Gewoon Lector in de faculteit der rechtsgeleerdheid aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

Dr. *J. R. Stellinga*, Lid van de Raad van State.

WIJZE VAN UITGAAF:

Het *M.R.T.* verschijnt in 10 afleveringen per jaar.

De prijs per jaargang bedraagt met ingang van 1 januari 1974 f 16,50. Men abonneert zich voor tenminste één jaargang bij de Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, postgiro nr. 425300, of bij zijn boekhandelaar. Losse afleveringen zijn vanaf 1 januari 1974 verkrijgbaar tegen de prijs van f 3,—.

De schrijvers van bijdragen van meer dan 2 pagina's ontvangen een honorarium van f 10,— per pagina tot een maximum van f 100,— per aflevering, benevens 10 present-exemplaren-overdrukken.

Kennisgeving van adreswijziging te richten tot de Staatsuitgeverij, Christoffel Plantijnstraat te 's-Gravenhage.

*Dit tijdschrift sedert mei 1903 verschenen onder de titel
„Militaire Jurisprudentie”, wordt sedert juli 1905, met onderbreking van
juli 1943 tot januari 1946, uitgegeven onder de titel
„Militair Rechtelijk Tijdschrift”*

Militair Rechtelijk Tijdschrift

REDACTIECOMMISSIE:

MR. W. H. VERMEER, MR. H. J. F. BIJVOET,
MR. P. G. VAN LIEROP, MR. C. MANTE, MR. W. A. J. WEVERS

VASTE MEDEWERKERS:

JHR. MR. A. BAUD, PROF. MR. A. D. BELINFANTE, PROF. MR. J. M. VAN BEMMELN,
MR. DR. F. KALSHOVEN, DR. J. R. STELLINGA

Gedrukt en uitgegeven op last van het Departement van Defensie

Deel LXVII
1974

Staatsuitgeverij 's-Gravenhage